

İKTİSAT

Dergisi

Sayı: 368 Haziran 1997 Fiyatı: 400.000.-TL

TÜRKİYE'DE SERMAYE DEVLET, SİYASET

*Piyasa = Demokrasi mi? □ Piyasa ve
Yeraltı Ekonomisi □ Devletin İktisadi
Hayattaki Yeri □ Devletin Siyasal Olarak
Yeniden Yapılanması □ Temsil Krizi ve
Devlet İdeolojisi □ Toplumsal Arayışlar*

22. İKTİSATÇILAR HAFTASI
ÖZEL SAYI

Türkiye'de, Mercedes-Benz almak için,
Mercedes-Benz Türk'ün kurucularından,
en eski, en köklü, en yaygın
ana bayi grubunu;
Mengerler'i arayın...

Mercedes-Benz

İSTANBUL
Mengerler Ticaret Türk A.Ş.
Satış: 0-212-274 45 97
Servis: 0-212-567 87 92-93

İZMİT
İstanbul Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-212-567 47 20-21
Servis/Showroom: 0-262-371 32 57

ANKARA
Ankara Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-312-341 21 26
Servis: 0-312-397 22 50

İZMİR
Egemen Otomotiv A.Ş.
Satış: 0-232-251 21 11
Servis/Showroom: 0-232-251 21 11

BURSA
Bursa Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-224-257 08 73
Servis/Showroom: 0-224-257 08 74

SAMSUN
Karadeniz Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-362-256 21 00
Servis: 0-362-256 21 00

SİVAS
Sivas Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-346-226 17 87
Servis: 0-346-226 17 87

ADANA
Akdeniz Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-322-346 25 00
Servis: 0-322-346 25 00

EDİRNE
Trakya Motorlu Araçlar A.Ş.
Satış: 0-284-235 05 90-93
Servis/Showroom: 0-284-235 05 90
Parkı Satış: 0282-652 35 07

mfk MENERLER
FİNANSAL KİRALAMA A.Ş.
Tel: 0-212-249 78 37 / 38
Fax: 0-212-245 17 79

133 YIL

T.C. ZİRAAT BANKASI

Ziraat'sız bir Türkiye düşünülemez

Esbank Artı Hesap: Artıları çok hesap.

Esbank Artı Hesap, **vadesiz tasarruf** ve ticari mevduat hesabınıza çok zengin olanaklar sunuyor.

Artı Hesap elektrik, su, telefon faturalarınızdan taksitlerinize kadar tüm **düzenli ödemelerinizi** otomatik olarak gerçekleştiriyor.

Kredi kartı ve garantili çek hizmeti veriyor.

Artı Hesap, **kredilendirilebiliyor.**

Artı Hesap, **sigorta hizmetlerinde avantaj** sağlıyor.

Siz de Esbank Artı Hesap açtığınız, avantajlarından, artılarından yararlanın.

bütün güzel ekmeklerin ortak özelliği

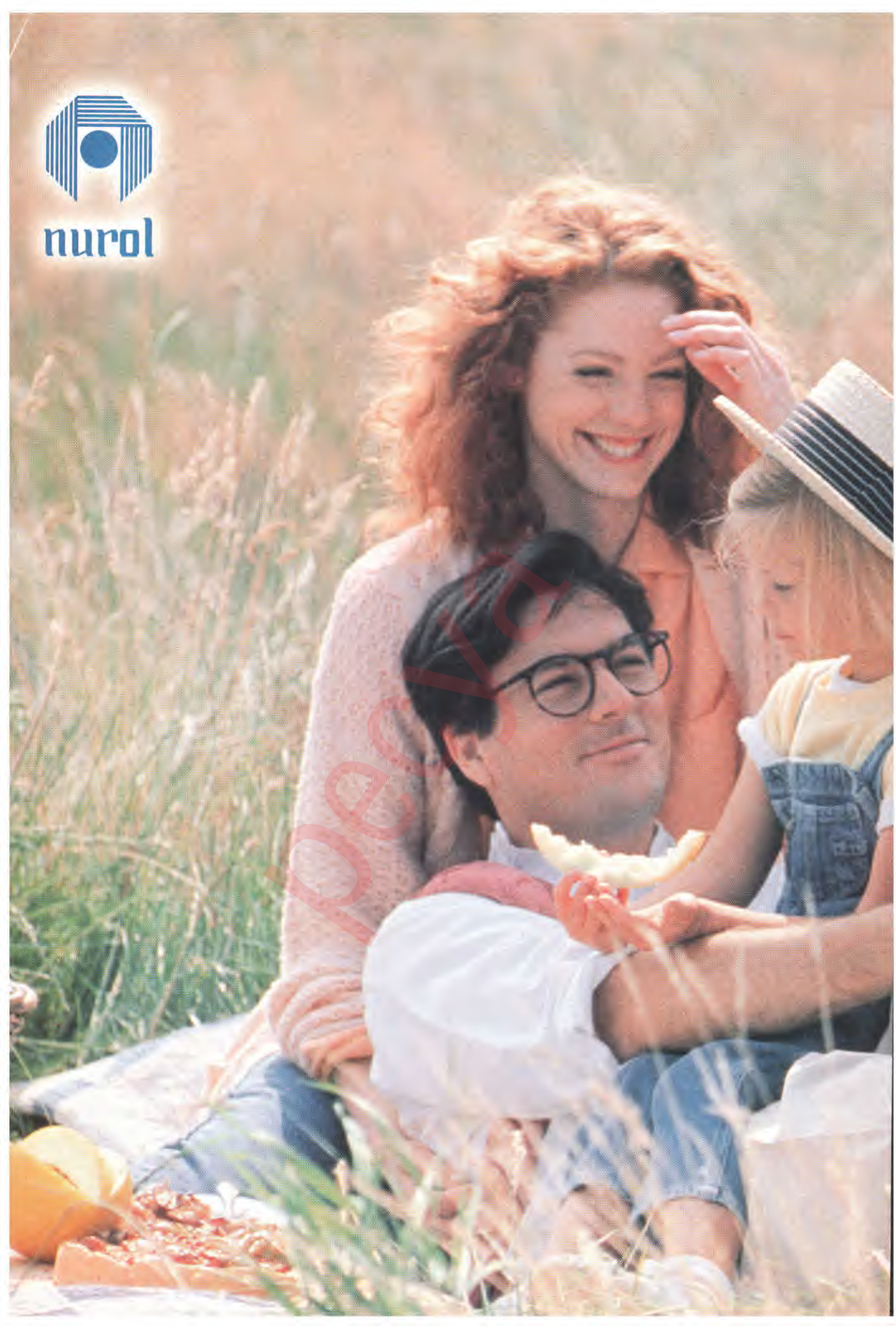

pakmaya

nurol

Bütün gün çalışıyorsunuz.

Borsa seansları, toplantılar,
ofiste geçen saatler...

Her şey ailenizin geleceğini
kazanmak için. Ama onların
size de ihtiyacı var.

Geleceği kazanmak için

onları kaybetmeyin,

Nurol Menkul Kıymetler'e gelin.

Nurol Menkul Kıymetler,

eğitim ve araştırma destekli

uzman kadrosu ve

düşük riskle yüksek getiri

sağlayan yatırım alternatifleri

ile sizin ve ailenizin

geleceğini kazanır.

Siz...

ailenize zaman ayırın.

NUROL MENKUL KIYMETLER

"Yarınlaraya Yatırım"

Genel Müdürlük: Tel: (0212) 275 19 44 (Pbx)

Ankara Şube: Tel: (0312) 468 48 70 (Pbx)

<http://www.nurol.com.tr>

e-mail: nurolm@nurol.com.tr

Açık Büfe

Sümerbank'ta birbirinden avantajlı
o kadar çok hizmet var ki...
İstediğiniz kadar alabilirsiniz.

İhtiyaç, Taşıt ve Konut Kredileri

Kredi Kartı - Bankkart

Kredili Mevduat Hesabı

Gelecek Kredisi

SSK Prim Ödemeleri

Elektrik, Su, Telefon gibi
Otomatik Ödemeler

Sigorta Hizmetleri

KOBİ Girişim Kredisi

Tahvil, Bono,
Hisse Senedi Alım Satımı

Firma Maaş Ödemeleri

Repo

Leasing - Factoring

“ Bankacılıkta Sümerbank ”

SÜMERBANK

Kuvvetten kuvvata

Isıtmayı düşünmediğimiz bir yer!

Isıtma sistemlerimiz şimdilik

Türkiye'yi ve Avrupa'yı ısıtıyor.

40 yılı aşkın tecrübemiz, yüksek

teknolojimiz, üstün performansımız,

1500 personelimiz, ülke çapında

yaygın satış ve servis hizmetleri

ağımızla milyonlarca ailenin ve

yuvanın sıcaklığı için varız.

 Demirdöküm®

"KESİN ÇÖZÜM"

Türk Demir Döküm Fabrikaları A.Ş. Pazarlama ve Satış Grubu

Çamlıca İş Mrk., B2 Blok Ünalın Mah., Ayazma Cad., Küçük Çamlıca

81190 Üsküdar-İstanbul Tel: (0216) 317 64 14 Faks: (0216) 317 65 75

EBANT'TAN İHRACATÇIYA BÜYÜK DESTEK

ENDÜSTRİYEL AMBALAJ MALZEMELERİ

BIG BAG

- Polipropilen kumaş
- Güvenli taşıma yükü:
300 kg'dan 2.000 kg'a kadar
- Güvenlik faktörü: 5.1'den 8.1'e kadar
- Uluslararası standartlarda test sertifikalı

Debant, çimentodan gübreye, madencilikten tarıma, gıdadan metalurjiye kadar pek çok alanda kullanılan her türlü endüstriyel ambalaj ve taşıma malzemesi üretir, ihtiyaçlarınıza mükemmel ürünlerle cevap verir. Değişen ihtiyaçlarınız için yeni çözümler geliştirir. Debant'ın geniş ürün çeşitleri beş kıtada onlarca ülkede her gün yeniden kullanılmakta ve her gün Debant'ın endüstriyel ambalaj sanayiine getirdiği yaratıcılığı tekrar tekrar kanıtlamaktadır. Çünkü Debant'ta çözümler sonsuzdur.

POLİPROPİLEN ÇUVAL

- Ventilli ya da açık ağızlı
- Polietilen astarlı ya da astarsız
- İstenirse bir ya da iki yüzü baskılı
- Çeşitli boyut ve ağırlıkta

a member of

E A T P
EUROPEAN ASSOCIATION FOR TEXTILE POLYOLEFINS

a member of

2000'Lİ YILLAR İÇİN YATIRIM YAPANLAR
LEASING'İ SEÇİYORLAR

HALK

LEASING'İ
SEÇİYORLAR

HALK LEASING HİZMET AĞINI GENİŞLETİYOR!

İSTANBUL, ANKARA ve İZMİR'DEN SONRA
ŞİMDİDE ADANA'DA,
AKDENİZ ve GAP BÖLGESİ YATIRIMCILARININ HİZMETİNDE...

HALK LEASING
FİNANSAL KİRALAMA A.Ş.

İSTANBUL Head Office

19 Mayıs Cad. No:1 Golden Plaza
K.2 80220 Şişli - İstanbul Turkey
Phone : 90-0212-230 92 48 - 234 48 79
Fax : 90-0212-230 46 69

ANKARA

Cinnah Cad. No: 102 / 4
Çankaya - Ankara Turkey
Phone : 90-0312-440 55 82
Fax : 90-0312-440 65 37

İZMİR

Hürriyet Bulvarı Kavala Plaza
No:4/1 208. Büro. Konak-İzmir Turkey
Phone : 90-0232-484 11 20
Fax : 90-0232-484 12 49

ADANA

Turan Cemal Beriker Bulvarı Gizerler
İş Merkezi No: 76
K. 7 - D. 19 Adana Turkey
Phone : 90-0322-458 65 01

“DÜNYA” okumak Dünyalı olmaktır

Dünya, yalnızca ekonominin değil, politika ve aktüalitenin de nabzını tutan, en son gelişmeleri uzman yorumlarıyla birlikte günü gününe masanıza getiren gazetedir. Dünya, sosyo-politik, sosyo-ekonomik konuları bir bütünlük içinde ele alarak, tarafsız şekilde yansıtırma ilkesini 16. yaşını kutladığı bu güne kadar şaşmaz bir tutarlılıkla sürdüren, güvenli gazetedir.

Dünya, gazetecilerin çıkardığı gazetedir.

“Dünyayı Dünya’dan izleyin.”

Bu sayımızla artık bir ölçüde geleneksel hale gelen 22. İktisatçılar Haftası'nın bir dökümünü sizlerin dikkatlerine sunuyoruz. Olanaklar elverdiği ölçülerde hemen her yıl benzer bir sayı yaptığımızı farkettiğinizi düşünüyoruz. Türkiye'de devlet, sermaye ve siyaset ilişkisinin yeni ortaya çıkan bir olgu olmadığını biliyoruz. Ancak belki bu ilişkinin değişik varyantlarını ve karanlıkta kalan boyutlarını yeni yeni öğreniyor olmamız biz iktisatçıların ayıbı olması gerek. Sürekli saklanmak istenen ve örtülü ilişkiler mutlaka belirli çıkar grupları ile bağlantılıdır. Bu bağlantının boyutları hafta boyunca geniş ölçüde tartışıldığı gibi yeraltı ekonomisinin genişleyen sınırları da bu bağlamda ele alınmıştı. Bu sınırların ulaştığı nokta artık sadece bir "kara para" aklanması ile açıklanacak kadar yalın bir çerçevede değildir. Konunun bir yanı uluslararası sermaye ve finans çevreleri ile bağlantılı iken, diğer yanı devletin iktisadi hayat içindeki rolünün giderek azaltılmasına doğru kayan bir başka ideolojik çerçeve ile iç içedir. Bütün bu olup bitenleri anlamaya ve açıklamaya

iktisat'dan

ya çalışmanın diğer meslek grupları kadar bizi iktisatçıların da görevi olduğunu düşünüyoruz. Toplumların duyarlı kesimleri ve temsilcileri seslerini çeşitli platformlarda yaymaya çalışmalı ve canlı bir tartışma ortamını besleyecek kanalları sürekli açık tutmaya çabalamalıdır. Ne adına ve kimin adına değil, tamamen sahip olunan toplumsal bilincin daha da yükseltilmesi ve hareketli bir tartışma ikliminin yarattığı atmosferi egemen kılabilmek için her sivil toplum örgütü gibi İFMC'ye de önemli görevler düşmektedir.

Bu bağlamda elinizdeki derginin diğer sayılardan ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü dergimizin bu sayısında Hafta boyunca sürmüş olan tartışmaların bant kayıtlarının çözülmesi ile elde edilen altı farklı oturumun metinleri bulunmaktadır. Bu kayıtlara hemen hemen hiç müdahalede bulunulmadığından, toplantıyı izleyen okur için tam bir kaynak niteliğindedir. Bunun ötesinde "hafıza-i beşer nisyan ile malul" olduğu için de bu sayının uzun dönemli ayrı bir işlevi de bulunmaktadır.

Sonuç olarak elinizdeki sayı ile 22. İktisatçılar Haftası'nın "Türkiye'de Sermaye, Devlet, Siyaset" konulu toplantısının önemli mesajlarının sadece "hoş bir seda olarak" kalmaması için cemiyetimiz üzerine düşeni bir ölçüde gerçekleştirmiştir. Bu ancak sivil bir tartışma ortamının oluşmasında yapılabilecek olanların küçük bir parçasıdır. Bu küçük parçaları anlamlı oranda genişletebilmek için *İktisat Dergisi*'nin daha yaygın bir hale getirilmesini birlikte sağlamalıyız.

Dergimiz siz okuyucularından gelen katkılar çerçevesinde yeni sayılarında yeni tartışma odakları yaratma arzusunu sürdürmektedir.

İKTİSAT

Sayı: 368 Haziran 1997 Fiyatı: 400.000.-TL

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti yayın organıdır.
İktisat Dergisi, aylık olarak yayımlanır.

Kurucuları:

Nihat Batur, Oktay Emed,
Reşat Umur.

Sahibi: İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti adına Yönetim Kurulu Başkanı
Alpay Biber

Genel Yayın Yönetmeni:

Kuvvet Lordoğlu

Yayın Koordinatörü:

Teoman Gülsever.

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Hikmet Akççek.

Yayın Kurulu:

İlker Aktükün, Fuat Ercan, Gündüz
Fındıkçioğlu, Teoman Gülsever, Kuvvet
Lordoğlu, Tahir Mutlu, Yasemin Öztürk,
Aylin Soydan,

Danışma Kurulu:

Doç Dr. Kaya Ardu,
Prof. Dr. Nihat Falay,
Prof. Dr. Merih İpek,
Prof. Dr. Eser Karakaş,
Prof. Dr. Murat Özyüksel.

Yayın Kurulu Sekreteri:

Deniz Dible.

Vinyetler: Semih Poroy.

Reklam Koordinatörü:

Deniz Turhan.

Yönetim Yeri:

Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No: 27/6

80090 Taksim / İSTANBUL

Tel: (0212) 25050 34 - 250 16 42

Fax: (0212) 235 73 43

Baskı ve Dağıtım:

Dünya Süper Veb Ofset A.Ş.

Abone Koşulları: Yıllık: 4 milyon TL.

Altı aylık: 2 milyon TL. **Üye, Öğrenci,**

Arş.-Gör. ve Öğretim Üyesi: (Yıllık) 3
milyon TL.

Yurtdışı: 45\$

Abone Hesap No:

İş Bankası Taksim - 544077

Akbank Taksim - 7097

Dergide yayınlanan yazılar Cemiyeti bağ-
lamaz; görüşler yazarlarına aittir.

Yayınlamak amacıyla gönderilen yazıların
iki nüsha olarak mümkünse bilgisayar dis-
ketiyle

birlikte ulaştırılmasını rica ederiz.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO:3

Piyasa =
Demokrasi mi?

SAYFA NO:27

Piyasa ve Yeraltı
Ekonomisi

SAYFA NO:52

Devletin İktisadi
Hayattaki Yeri

SAYFA NO:73

Devletin Sisayal
Olarak Yeniden
Yapılanması

SAYFA NO:94

Temsil Krizi ve
Devlet İdeolojisi

SAYFA NO:119

Toplumsal
Arayışlar

IFMC
22. İktisatçılar Haftası
The Marmara Oteli - İstanbul
10-11-12 Nisan 1997
TÜRKİYE'DE SERMAYE DEVLET SİYASET

Piyasa=Demokrasi mi?

1.Gün

10 Nisan 1997 Sabah

Saat: 10.00

Şunuş : Alpay BİBER
Prof. Dr. Esfender KORKMAZ
Talat ORHON

Panalistler(*): Yılmaz KARAKOYUNLU
Sungur SAVRAN

Başkan- 22 nci İktisatçılar Haftasının ilk oturumunu bugünkü özel trafik engeli nedeniyle biraz geç başlatıyoruz.

Bu toplantının temel başlığı, hepimizin artık çok iyi bildiği gibi "Türkiye'de Sermaye, Devlet ve Siyaset"tir.

Duvarda asılı olan listeye iftiharla bakıyoruz ve gerçekten 22 seneden beri devam eden haftalarda bizim alanımızda ulusal ve uluslararası düzeyde fevkalâde önemli konuların gündeme çıkarıldığını görüyoruz.

Bu yönüyle İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetini, bu Cemiyetin gelmiş geçmiş tüm yöneticilerini ve şimdi işbaşında bulunan yöneticileri huzurunuzda tebrik etmek istiyorum.

Zamanımızın biraz ilerlemiş olduğunu düşünerek vakit geçirmeden açış konuşmalarına geçmek istiyorum ve ilk olarak Cemiyetimizin Başkanı Alpay Biber'i kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Alpay Bey.

Alpay Biber- Değerli konuklar bu yıl 22 ncisini düzenlediğimiz İktisatçılar Haftasına hoşgeldiniz.

22 yıldır düzenlenen **İktisatçılar Haftası'**nda tartışılan konular ülkemizin geçmiş 22 yılının bir servüveni bize vermektedir. Bu haftalarda pek çok konu ortaya konmuştur. Tartışılan konulara baktığımızda, konuşulmayan, tartışılmayan âdeta konu yok gibidir.

Program incelendiğinde geçmiş yıllardan farklı olarak parti genel başkanlarının, siyasilerin programda yer almadığı görülecektir. Bu yılki hazırlık aşaması, **Hafta'**nın hazırlık aşaması Cemiyetimiz açısından uzun bir süre aldı. Üyelerimizle, öğretim üyelerimizle seri toplantılar yaptıktan sonra konuları ve kişileri saptadık. Önce geniş bir liste hazırlıyoruz. Çünkü bizim tespit ettiğimiz günlerde biz otelin de süresine bir parça bağlı oluyoruz. Bizim tes-

pit ettiğimiz günlerde konuşmacıların tümünün gününü ayarlamak mümkün olmuyor.

Bu son ana kadar da böyle oluyor maalesef. Hazırlık aşamasında siyasilerin çağrılmaması konusunda ortak bir görüşe gelindi. Bu yıl siyasilerin çağrılmaması konusunda ortak bir görüşe geldik.

Bize göre genel olarak, bunun açıklanması gerekliydi, bunu nasıl açıklayabiliriz biz diye düşündük, ama bu açıklamayı siyasilerin, parti liderlerinin genel olarak bu yıl performans düşüklüğüne bağlayalım istedik.

22 yıldır yapılan, Türkiye gibi bir ülkede gelenek haline gelen **İktisatçılar Haftası'**nda bu sene parti liderlerinin, siyasilerin çağrılmamasını siyasilerin anlayacağını var saydık. Böyle bir varsayımımız var. Bunun anlaşılıp, anlaşılamayacağını biz merak ediyoruz.

Hoş, bir de şöyle bir söz var: Anlayana sivri sinek saz, anlamayana gayri safi milli hasıla az.

Bu seçilen konu Türkiye'nin gündemini ve hepimizin hayatını çok yakından ilgilendiriyor. Belki burada biz iktisatçıların sormamız gereken birkaç soru şüphesiz vardır.

İktisatçı nasıl bir Türkiye ister? Buna bir sürü cevap verilebilir. Her iktisatçı meşrebine göre, bulunduğu konuma göre farklı Türkiye isteyebilir. Ama ben sanıyorum ki, iktisatçıların tümünün istenen Türkiye açısından bir ortak paydada buluşması mümkün. Yani, herhalde bir iktisatçı işsizliğin çok olduğu bir ülke istemez. Herhalde bir iktisatçı enflasyonun çok yüksek olduğu ülke istemez. Herhalde bir iktisatçı gelir bölüşümünün çok bozuk olduğu bir ülke istemez.

Demek ki, iktisatçılarda böyle bir ortak payda bulmak mümkün. Bizim de derdimiz Cemiyet olarak bu ortak paydaları Türkiye'nin gündemine getirmek, Türkiye'nin tartışma zemininde tutmak.

Yine bizim gibi kuruluşlara, bize göre düşen en büyük görev, toz dumandan gündemin belli olmadığı, gündemin sık sık değiştiği, gerçekten deyim yerindeyse her şeyin toz duman olduğu durumlardan ana gündem maddelerini saptamak, bu konuda derinlemesine tartışmalar yapmak, bu konuda tartışma zeminleri oluşturmak.

Eğer biz kendimizi her günkü toz dumanın -bizim gibi kuruluşları kastederek söylüyorum- içine salarsak, toz dumandan kurtulamazsak, tespit ettiğimiz gündemleri, ki

(*) Panele Yılmaz Karakoyunlu ve Erol Yazar mazaretleri nedeniyle katılamadılar. Erol Yazar'ın yerine Mustafa Özel katıldı.

bu gündemler Türkiye'nin ana gündemleridir. Bir işsizlik, bir gelir bölüşümü, bir enflasyon bugün Türkiye'nin - bir iktisatçı olarak söylemek gerekirse- Türkiye'nin ana gündemlerinden biridir ve yıllardan beri böyledir bu.

Burada bizim yapmaya çalıştığımız tarafları, tarafların rafine unsurlarını -tarafların rafine olmayan unsurları da var şüphesiz- taraf olmadan bir araya getirmek ve bir tartışma zemini oluşturmaktır ve bunu sürekli kılmaktır.

Geçen seneki açılışta Sayın Dekanımız dedi ki -arada da söyledim kendisine- "artık iktisatçıya öyle bir ekonomik işleyiş bir çerçeve, uygulama var ki, artık Türkiye'de iktisatçıya gerek yok. İktisatçının yapacağı bir şey yok."

Şimdi ben merak ediyorum. Geçen seneden bu seneye ne değişti. Herhalde İsfender Bey bize onu da açıklayacak. Ben bu konuşmayı tasarlarken, düşünürken şöyle bir çağrı yapsam yerinde olur mu diye düşündüm. Bunu sizlere soruyorum. Siyasilerin, parti liderlerinin performansının düşük olduğunu genel olarak söyledim. Şöyle bir çağrı yapsak ne olur diye düşündüm.

Bütün parti liderleri, siyasiler bir öz eleştiri yapsınlar diye düşündüm. Sonra bu bana çok komik, çok hafif bir şey gibi geldi. Söylesek ne olur, söylemesek ne olur diye. Sonra dedim ki, bunu bir adım daha ileri götürelim. Diyelim ki, bütün parti liderleri istifa etsinler. Bu da çok komik geldi, çok anlamsız geldi. Ama, bunları bu şekilde burada söylemek istiyorum.

Gerçekten bugünkü oturumunda da -burada bir kişiyi suçlayacak halde değilim şüphesiz- bir listemiz vardı, Yılmaz bey gelecekti, Karakoyunlu. Sanıyorum hocam da açıklayacak. Ama, maalesef gelemiyor. Bu siyasileri bu yıl -gelecek yıl çağrılabilir şüphesiz de- çağırمامamızın bir nedeni de bizim programlarımızı alt üst etmeleridir.

Oturumum tam ortasında içeri girerler, büyük bir kalabalıkla girerler, kürsüden konuşan konuşmacı rahatsız olur, basın mensupları içeri girer, bir yarım saat, bir saat gider. Açıkçası şu ana kadar niye bunu yapıyorduk. Bu

bize basında, medyada çıkma imkânı veriyordu. Bunu da açıkça söylemekte gerçekten fayda var. Ama şimdi bu sene çağırمامamızın nedeni bizim seçtiğimiz konuyla ve tartışmacılarla ve burada tartışılanlarla, kamuoyunda, basında, medyada yer almaktır.

Bunun da ne kadar anlamlı olduğunu, başını, medyayı izleyerek şüphesiz göreceğiz.

Ben sözlerimi burada bitirmek istiyorum.

22 yıldır İktisatçılar Haftası'na emeği geçen, katkısı olan herkesi tebrik ediyorum, herkese teşekkür ediyorum, Fakültemize teşekkür ediyorum, Dekanlığımıza teşekkür ediyorum. Ve katıldığınız için tekrar size hoşgeldiniz diyorum.

Teşekkür ediyorum, sağ olun.

Başkan - Teşekkür ederiz Sayın Biber.

Şimdi biliyorsunuz bir de Vakfımız var. Dolayısıyla Vakıf Başkanımızı kürsüye davet ediyorum. Sayın Talat Orhon'u.

Buyurun Talat Bey.

Talat Orhon-Sayın Başkan, sayın konuklar, değerli arkadaşlar; 22 nci İktisatçılar Haftasına hoşgeldiniz. Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Bilindiği üzere İktisatçılar Haftamız genellikle ekonomik ve siyasal alanlarda dünyada ve Türkiye'de önemli gelişmeler konu alınarak uzman kişilerce değerlendirilir ve bu doğrultuda ülkemiz sorunlarına ışık tutmak imkânları aranır.

Bu yıl da "Türkiye'de Sermaye, Devlet ve Siyaset"

İktisatçı nasıl bir Türkiye ister? Buna bir sürü cevap verilebilir. Her iktisatçı meşrebine göre, bulunduğu konuma göre farklı Türkiye isteyebilir. Ama ben sanıyorum ki, iktisatçıların tümünün istenen Türkiye açısından bir ortak paydada buluşması mümkün. Yani, herhalde bir iktisatçı işsizliğin çok olduğu bir ülke isteyemez. Herhalde bir iktisatçı enflasyonun çok yüksek olduğu ülke isteyemez. Herhalde bir iktisatçı gelir bölüşümünün çok bozuk olduğu bir ülke isteyemez.

konu olarak seçilmiştir. Bu nedenle sunuş konuşmama devletin tarifi ve onu meydana getiren unsurlardan başlayarak girmek istiyorum.

Klasik devlet tarifi şöyle yapılmıştır: Devlet muayyen bir ülke üzerinde ve hükümetle temsil olunan bütün üstün ve merkezi bir otoritenin hükmü ve himayesi altında, mu-

ayyen hukuki otonom bir nizam ve teşkilata tabi olarak yaşayan insanlardan mürekkep en geniş siyasi birliktir.

Bu tarifi açarsak devletin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Demek insanlar devlet içinde teker teker ve kendi başlarına yaşamıyorlar. Tam tersine devlet birbirine sınıklı bağlanan, hatta birbirini kuşatan, iç içe olan irili ufaklı birtakım biyolojik, sosyolojik ve coğrafi birliklerden oluşuyor.

Ve insanlar evvela içinde doğup büyüdükleri yuva ve üzerinde yaşadıkları yer çevre itibarıyla de, aile, köy, mahalle, nahiye, ilçe, il, semt ve havali gibi birbirini tamamlayan bir seri grupmanlar teşkil ediyor.

Ve yine sanat ve meslekleri, dini, felsefi ve siyasi kanaat ve temayülleri itibarıyla de çeşitli gaye grupları husule getiriyorlar.

Devlet ise, bütün bu hususu ve mahalli çevre ve gaye birlik ve grupmanları kucaklayıp, bunları siyasi birlikte birbirine perçinleyen bir kaynak ve tek bir sevk ve idare merkezine bağlamak suretiyle kaynaştırılan siyasi bir birliktir.

Bu demektir ki, devlet merkezi bir sınıf ve idari teşkilatına bağlı olarak yaşayan siyasi bir kuruldur. Yine devlet vatanı olan, sınırları belli bir ülke üzerinde yaşa-

yan insan topluluğudur. Devlet hakimiyeti, hakimiyet tabiri ile ifade olunup hükümetle temsil olunan merkezi ve üstün bir otoritenin hükmü ve himayesi altında yaşayan bir birliktir.

Bu hukuki çemberden sonra devletin iktisatla ilişkisi üzerinde durmak istiyorum. Burada Yüksel Ülken hocamızın görüşlerini benimseyerek sizlere takdim ediyorum.

Yüksel bey, biliyorsunuz rahmetli oldu, aramızdan ayrıldı. Onun **Atatürk ve İktisat Devri** kitabı var, o kitaptan alıntılarla bu konuyu açıklamaya gayret edeceğim.

İktisatla siyasetin ilişkileri iktisadi yaşamda devlet müdahalesi genişledikçe artmıştır. Klasik liberalizmde asgariye inen bu müdahale daha sonraki yıllarda ortalama olarak bu asgarinin çok üstündedir. Hatta devletin müdahalesini bütün faaliyet alanlarına tam olarak yaydığı rejimler bile zamanımızda görülmektedir.

İktisat siyaseti iktisat biliminin bir devamı veya uygulaması olarak kabul edilirse, devlet müdahalesinin kıt kaynakların idaresine yayıldığı andan itibaren, kuramcılarının sorumlu otoritelerin dikkatini çekmeleri doğaldır. **Bu alınan siyasi kararların sonuçlarını azamiye çıkararak kural veya ilkelere uymayı sağlama kaygısının doğurduğu bir davranıştır.**

Diğer bir değişle, iktisatçıların iktisadi politikası kamu otoritelerinin faaliyetlerine daha fazla rasyonellik sokmaya çalışmaktır.

Fakat bilindiği gibi siyasi kişiler kararlarında tek etken olarak kendi iradelerini kullanmaktan ve uygulamaktan yoksundurlar. Gerek araçların seçiminde, gerek amaçların saptanmasında çeşitli yönlerden gelen baskıların altındadırlar. İktisadi hayata devlet müdahalesi arttıkça siyaset ve iktisat daha içli dışlı olmuş, gittikçe siyasi kararların âdeta fonksiyonu haline girmiştir.

Çağdaş siyasi hayat, iktisadi hayat iç içedir. Her iki alan entegrasyon hareketinin konusudurlar. Bu durumda çeşitli yönlerden gelen baskıların zamanla siyasi mekanizmaya daha çok yaklaşması normaldir.

Unutmayalım ki, siyasetin içinde ve siyaset yoluyla devletin iktisadi faaliyetleri belirlenir.

Türkiye İş Bankası yayınlarından **Yeni Gerçekler** isimli kitabın yazarı şöyle diyor: Tarih boyunca hiçbir kitabın etkisi Adam Smith'in **Ulusların Zenginliği**, 1776 tarihinde basılmış, kitabının yarattığı etkiden büyük olmamıştır diyor. Enteresan bir saptama.

Bu kitap hâlâ en az eğitimlilerin bile hakkında bir şeyler duymuş olduğu tek ekonomi kitabıdır. Buna rağmen Adam Smith'in savunduğu temel nokta, kitabın çıkışı üzerinden geçen bir, iki, on yıl unutulup gitti. Oldukça yakın zamanlara kadar da unutulmuş olarak kaldı. Yani, çıkışından 20-30 sene sonra unutuldu ve son zamanlara kadar da unutulmuş ola-

İktisat siyaseti iktisat biliminin bir devamı veya uygulaması olarak kabul edilirse, devlet müdahalesinin kıt kaynakların idaresine yayıldığı andan itibaren, kuramcılarının sorumlu otoritelerin dikkatini çekmeleri doğaldır. Bu alınan siyasi kararların sonuçlarını azamiye çıkararak kural veya ilkelere uymayı sağlama kaygısının doğurduğu bir davranıştır.

rak kaldı diyor.

Smith'in iş adamlarına karşı sevgisi pek azdı. İşin içine kişisel çıkar girdi mi daha da azalıyordu. Smith, devlet sanayiye beceriksizce yönetir görüşünü savunmadı. Devletin sırf kendi doğası yüzünden ekonomiyi yönetmeyeceğini savundu. Beceriksizce olsa bile, deyim yerindeyse filler serçelere göre daha kötü uçar görüşünde değildi. Devlet fil olduğuna göre hiç uçamaz görüşünü savundu.

Serbest pazarın en uzlaşmaz savuncuları bile, 19 ncu ve 20 nci yüzyıllarda devletin yeterliğini sorgulamadılar, devletin yasallığını tartıştılar. Devletin sınırlarına ilişkin tartışma, 200 yıl sonra ortaya atıldığında yersiz, belki de saçma diye ilgi görmedi.

Yazar diyor ki, 1960 tarihli başka bir kitabında "ben bu konuyu ilk defa ortaya attım. Yönetimlerin kamuya ait şirket ve sanayi kuruluşlarını elden çıkarmaları anlamında kullanılmak üzere özelleştirme diye yeni bir terim uydurdum diyor." Bunun üzerinden ancak 8 yıl geçmişti ki, M.Thatcher İngiltere Başbakanı oldu ve hemen özelleştirmeye başladı.

Fransa'da sosyalistler, Yeni Zellanda'da İşçi Partisi özelleştirmeyi en ileri aşamaya kadar getirmişler. Bu değişikliklerin nedenini yazar şöyle açıklıyor: "Bu değişikliğin üç nedeni vardır. Birincisi, İkinci Dünya Savaşından bu yana devlet programlarının ve devlet uygulamalarının uğradığı başarısızlıklardır. İkincisi, vergilendirme ve harcama yoluyla elde edilebileceklerin bir sınırı artık öğrenmemizdir." Yani, devlet gelirlerini ilanihaye yükseltmek de mümkün değildir diyor.

Son olarak devletin gelir yaratma yeteneğinin sınırları olduğunu artık biliyoruz.

Ülkemiz cumhuriyetin ilanından sonra en büyük gelişmeyi 1950 yılında çok partili döneme geçerek demokratik sistemde göstermiştir. Gerçekten Cumhuriyetimizin büyük eksiği tamamlayarak İslam ülkeleri arasında demokrasiyi uygulamaya çalışan yegâne ülke olarak bütün dünyada büyük yankı doğurmuştur.

Ancak, henüz bu konuda Batı standartlarına erişmiş değiliz. Bu noksanımızı kısa zamanda halletmemiz gereklidir. Çünkü, bu yetersizliğin zararlarına yurt içinde ve yurt dışında zaman zaman şahit oluyoruz. Halen ülkemizde siyasi istikrar sağlanmış değildir.

3 Nisan tarihli bir gazetemizin baş yazısını sizlere aktarmak suretiyle, görüşümü zü kısmen de olsa doğrulan-
dığını ifade etmek isterim.

Yazının başlığı şöyle -belki dikkatlerinizden kaçmış-
tır, fakat enteresan-: "Hükümet devlete karşı." Yazı şöyle devam ediyor, "Ankara'da politik güç kavgası giderek ilginç boyutlara kazanıyor. Devletin en üst yasal organı durumundaki Milli Güvenlik Kurulu kararlarını uygulamamak için hükümetin başı olan başbakanın adeta direniş geçmesi ilk kez karşılaşılan bir durum. Ancak devlet ve hükümet arasındaki bu sürtüşme, yalnız Milli Güvenlik Kurulu kararlarıyla sınırlı kalmayacağı benziyor. Her geçen gün Ankara'da güç oyununda taraflar yeni hamleler yapıyor. Emniyet Genel Müdürlüğünün görevinden alınmak istenmesi kulislere Çiler'in Susurluk intikamı olarak değerlendiriliyor. Ancak bu Cumhurbaşkanını da çileden çıkıyor. Çünkü bu operasyon devletin geleneklerini çiğneyerek dördü kararname olmadan Bakanlığın vekaleten atama yöntemiyle yapılmak isteniyor. Hükümetin diğer bir kanadı devlet içinde yasal ve hukuki çerçeveyi de zorlayarak operasyonu yapmak istiyor. Ama, Emniyet Genel Müdürü kararname olmadan gitmeyeceğini söylüyor. Yani, bu kez devlet memuru devlete dayanarak direniyor. Ankara'daki bu sürtüşmeyi yurttaşlık bilgisi dersinde pek öğrenilirse de, hükümet devlete karşı diye özetleyebiliriz" diyor yazar.

Çok enteresan bir yazı. Yukarıda görüldüğü üzere, ülkemizde önce siyasi istikrar sağlanmak zorunluluğundadır. Aksi halde ekonomik istikrar bulmamız zorlaşacaktır. Yine başka basından bir haber size veriyorum. Bu hafta içinde basında ilginç bir haberle uyandık. Halen dünyanın son yıllarda büyük çapta kalkınma gösteren 10 dev ülkesi arasına Türkiye dahil edilmiş. Yani, ülkemiz bu 10 büyük devletin gösterdiği performansı da göstermiş ve büyük bir dev olarak ele alınmış.

Bu kanaate Dünya Bankası varmış; Dünya Bankası bu kanaate vardı. Yani, Dünya Bankasının bir görüşü bu. Gerçekten çok sevindirici bir haber olarak görüldü biz-

lere. Ancak Dünya Bankasının eski uzmanlarından ve yetkililerinden Profesör Doktor Oktay Yenal'ın, 26.12.1966 tarihli aynı gazetedeki yazısı şöyle başlıyor. Yani aradan daha iki üç ay geçmeden Şöyle diyor Yenal bey: "Türk ekonomisi iyi durumda değil ve günden güne daha kötüye gidiyor. Yüksek enflasyon sürecinde büyüme yavaşlıyor, gelir dağılımı daha da bozuluyor, kriz olasılığı artıyor ve çıkış yolları güçleşiyor".

Sayın Yenal yazısının bir bölümünde şu ifadeyi kullanarak öneride bulunuyor. "Pek çok ülkede deneyimlerin gösterdiği gibi Türk eko-

Mezunlar Cemiyetinin 22 ncisini yapmış olduğu bu seminer, bu sempozyumlarda biz çok politikacı tanıdık. Hatta bir parti başkanı, burada 1000 kişi vardı, 1000 öğrenci vardı ve son sınıf öğrencileri, bizim fakültenin hocaları ve mezunları, iş adamları vardı, çeşitli bürokratlar vardı. "Ya beni çocukların karşısına getirdiniz, ben çok iyi bir konuşma hazırlamıştım ama, bu konuşmamı daha başkalaştırıyorum" dedi ve millet tabii ıslık çaldı.

nomisinin içine düştüğü dengesizliklerden kurtulabilmesi için çok tedaviden başka çare kalmamıştır.”

Görülüyor ki, kalkınma hızının büyümesi ekonomimizi istenilen düzeye çıkarmamakta, çok zaman enflasyon artırıcı rol oynamaktadır.

Değerli konuklar, ümit ediyoruz ki ülkemizin bütün bu ekonomik, sosyal ve siyasal sorunları konularında uzman, değerli panelistler **İktisatçıları Haftası** içinde doğru teşhis ve tedavi öneriler. Böylelikle **İktisatçıları Haftası** amacına ulaşmış olur.

İktisatçıları Haftası’nın ülkemize ve iktisatçılara yararlı olması dileğiyle hepinizi tekrar sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

Başkan-Teşekkür ederiz Sayın Orhon.

Efendim şimdi İktisat Fakültesi Dekanı Sayın Esfender Korkmaz’ı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun efendim.

Esfender Korkmaz- Sayın Başkan, değerli misafirler; hepinizi saygıyla selamlarım.

Önce Cemiyet Başkanı sevgili Biber’in sorusuna cevap vereyim. Ben hâlâ iktisatçıların şu anda bir iş yapamayacağını savunuyorum, ama gelecek iktisatçıların... Şu anda politikacılar galip. Politikacıların galip olduğunu da bu salonun boş olmasından çıkarıyoruz. Eğer bu salonda bir politikacı olsaydı, daha dolu olurdu veya Hülya Avşar olsaydı daha dolu olurdu. Ama, iktisatçıları maalesef salonları dolduramıyor. Bu iktisatçıları, böyle her zaman ... İzzettin Önder gibi yıldız iktisatçıları da olsa, salonları dolduramıyorlar. Ben Mezunlar Cemiyetine belki seneye böyle bir alternatif de önerebilirim. Yani, mesela Hülya Avşar’ı oturuma koymak gibi.

Oldu, Türkiye’de belediye başkanları oldu, efendim adaylar oldu. Yani, sanatçıların olması çok doğal. İçişleri Bakanımız da bir sanatçı sayılır. Çünkü, kendisi üniversitede sanatla ilgili dersler, okutmanlık yapıyordu. Dolayısıyla netice şudur: Demek ki gene politikacılar

galip, siyaset galip. Siyaset neden galip? Yani, biz diyoruz ki iktisatçılara artık görev yok, iş yok şu günlerde, ama gelecek iktisatçıların. Bugünü politikacıları veren de biziz, halk, toplumuz. Biz toplum olarak politikacıları bugünü teslim ettik. Yani, siyasi yozlaşma sadece siyasetçi, politikacı açısından değil. Halk da yozlaştı, siyasi olarak yozlaştı. Kime oy vereceğini bilmiyor. Bu gayet doğal netice. Onun için de iktisatçının şu anda yapacağı fazla bir iş yok.

Şimdi, tabii bu Mezunlar Cemiyetinin 22 ncisini yapmış olduğu bu hafta, bu sempozyumlarda biz çok politikacı tanıdık. Hatta bir parti başkanı, burada 1000 kişi vardı, 1000 öğrenci vardı ve son sınıf öğrencileri, bizim fakültenin hocaları ve mezunları, iş adamları vardı, çeşitli bürokratlar vardı.

“Ya beni çocukların karşısına getirdiniz, ben çok iyi bir konuşma hazırlamıştım ama, bu konuşmamı daha başkalaştırıyorum” dedi ve millet tabii ıslık çaldı. Sonra kürsüye konuşmasını verdi. Baktım aynı konuşma.

Dolayısıyla, bize bugüne kadar çok şeyler öğretti, çok maceralar yaşadık. Tabii Türkiye böyle yaşaya yaşaya bir noktaya gelecek, yaşaya yaşaya bir noktaya ulaşacak ama, bizden önce bu tecrübeleri geçirmiş toplumlar varken, bizden önce bu aşamalardan geçmiş ülkeler varken, bizim onlardan ders almadan yaşayarak öğrenmemiz ancak topluma çok yüksek maliyetler getiriyor. İşte Refah olayını da yaşayarak öğreniyoruz.

Demek ki mutlaka yaşamamız lazım öğrenmemiz için. Ve Türkiye’nin maalesef iktisadi istikrar sorununu da, temel sorunu olan iktisadi istikrar sorununu çözmek için de yine böyle deneme yanılma yöntemini kullanıyoruz. Bugün iktisadi istikrar sorununu çözmede yanlış kulvarda gidiyoruz, yanlış kulvarda hareket ediyoruz.

Çünkü Türkiye’nin temel sorunu, nihayet iktisadi istikrarsızlığın çeşitli alanlara yansımalarıdır. İktisadi istikrar sorunu bugün ekonomide yozlaşma yaratmıştır. Nasıl yozlaşma yaratmıştır? Çünkü oligopol yapı oluşmuştur. Piyasa ekonomisi işler halde değildir. Vergi dışı sektörler oluşmuştur; bu da yozlaşmadır tabii. Efendim, yeraltı ekonomisi oluşmuştur. İşte bunlar ekonomik yozlaşmalardır.

Siyasi yozlaşma var. Parti içi demokrasi yok tabii

Türkiye’nin temel sorunu, nihayet iktisadi istikrarsızlığın çeşitli alanlara yansımalarıdır. İktisadi istikrar sorunu bugün ekonomide yozlaşma yaratmıştır. Nasıl yozlaşma yaratmıştır? Çünkü oligopol yapı oluşmuştur. Piyasa ekonomisi işler halde değildir. Vergi dışı sektörler oluşmuştur; bu da yozlaşmadır tabii. Yeraltı ekonomisi oluşmuştur. İşte bunlar ekonomik yozlaşmalardır.

Nedir çözüm? İstikrar tedbiri almaktır, kısa ve orta vadeli istikrar programı yapmaktır. Bu programın çerçevesi bellidir. Her gün yazıyoruz, söylüyoruz, bütün arkadaşlar söylüyor, ama bunu önleyen lobiler var. Önemli olan işte bu lobileri kırabilmektir Türkiye’de.

öncelikle. Bugün parti içi demokrasinin olmadığını bu sabah gazetelerden öğrendik. Çiller Sağlık Bakanını da kovmuş nihayet. Ama, Sağlık Bakanı da 5 parti değiştirirse, Çiller de onu kovar tabii. Bu da siyasi bir yozlaşmadır. Daha doğrusu siyasi yozlaşmanın bir sonucudur, bir yansımasıdır.

Efendim, tabii siyasi rüşvetler var, işte parti değişirenler var. Siyasi partilerde demokrasi yok. Çünkü, bakıyorsunuz ağzını açanı kovuyorlar. Sadece sağ partilerden değil, sol partilerden de kovuyorlar. Kim ağzını açsa, milletvekili hemen kovulmayla karşı karşıya kalıyor. Sosyal yozlaşma da, tabii bir netice de sosyal yozlaşma.

Bırakın şimdi efendim Susurluk’u, şunu, bunu. Belediyeler açıkça rüşvet alıyor. Acaba belediyelere rüşvet vermeden iş yaptırın var mı Türkiye Cumhuriyetinde? Açıkça rüşvet alıyor, makbuz da veriyor. Çünkü, artık rüşvet yasal hale geldi. Yani, siz belediyeye ödeyeceğiniz yasal harçların dışında, kanuni harçların dışında mutlaka belediyeye bir rüşvet vermek zorundasınız. Ama, Vakfına verirsiniz, Başkanına verirsiniz, belediyeye yardım edersiniz. Onlar hepsi aynı kapıya çıkar. Yani, gözünü müzlün önünde işte sosyal yozlaşma. Bundan iyi yozlaşma olur mu?

Tabii lobiler var, sıcak para lobileri var. Senelerce söyledik bunu. Üstelik şimdi finans sektörü öyle ki, bu lobiye karşı çıkanlara tetikçi de tutuyor yani. Medyadan da tetikçi tutuyor, herkesinden tetikçi tutuyor.

Enflasyon lobisi var tabii. Şimdi, enflasyon olmasa spekülâtif kâr, spekülâtif gelir olur mu? Dolayısıyla, elbette ki, spekülâtif kâr elde edenler enflasyon lobisini oluşturacak, o lobinin peşinde gideceklerdir.

Neticede 1988’de Cezayir’deki olaylar aslında sosyal güvenlik kurumundaki aksaklıklardan ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik kurumlarından memnun olmayan, sosyal güvenlik sisteminden memnun olmayan halk sokağa çıkmıştır. Ama, iki yıl sonra bunu radikal gruplar kendi lehlerine kullanmışlardır.

Benim söylemek istediğim, eğer iktisadi istikrar sorunu bu şekilde ekonomik yozlaşma, siyasi yozlaşma ve sosyal yozlaşmaya dönüşmüş olan sorunlar devam ederse, sonuçta kurt karanlık günü sever. Sonuçta radikal gruplar bu Türkiye’ye hakim olabilir.

Onun için diyorum ki, gelecek iktisatçılarındır. Çünkü, iktisatçılar rasyonel düşünen insanlardır, rasyonel önlemler gören, öngören insanlardır. Ama, meydanı da bugünden de boş bırakmamak lazım. Biz az grup da ol-

sak, çok grup da olsak, kalabalık olsak da, olmasak da inandığımız sorunları savunmaya devam edeceğiz.

Ben şimdi, tabii Talat Orhon bazen söylüyor. Ya diyor, çözüm nedir? Çözümü artık 40 senedir söylüyoruz, yani Türkiye’de çözüm ortadadır. Nedir çözüm? İstikrar tedbiri almaktır.

İstikrar tedbiri almaktır, kısa ve orta vadeli istikrar programı yapmaktır. Bu programın çerçevesi bellidir. Her gün yazıyoruz, söylüyoruz, bütün arkadaşlar söylüyor, ama bunu önleyen lobiler var. Önemli olan işte bu lobileri kırabilmektir Türkiye’de.

Yani, bunu nasıl yaparız? Bence iktisatçıların bunu da düşünmesi lazımdır. Bu lobileri nasıl kırarız? İşte bunlarla mücadele etmemiz lazım. Aksi takdirde biz hangi önlemi öngörürsek öngereлим, hangi istikrar tedbirini almayı önerirsek önerelim, gidip sonuçta bu lobilere çarpıyor. Çünkü, 1987’den beri Türkiye’de sıcak para lobisi var. Aksi takdirde düşük kur, yüksek faiz politikası uygulanır mı? Aksi takdirde, bütün dünyada enflasyon önlendiği halde Türkiye’de devam eder mi?

Dolayısıyla bunlar, hiçbir iktidar şimdiye kadar hiçbir tedbir almadı, bu iktidar da almıyor. Bu iktidarın iki ayağı var. Bir ayağı zaten mevcut bu lobilerin etkisi altındadır. Öbür ayağı da bu düzenin partisi değil. O diyor ki, “ben başka düzen istiyorum.” Kendi içinde tutarlı. Yani, “ben bu düzeni revize etmek istemiyorum” diyor.

Onun için arkadaşlar iktisatçıların görevi bitmemiştir. Gelecek günler yine iktisatçılarındır.

Hepinize başarılar diler, saygılar sunarım.

Başkan - Teşekkür ederiz Sayın Dekan.

Efendim, panelistleri kürsüye davet etmeden önce **22 nci İktisatçılar Haftası** nedeniyle gönderilen birtakım mesajlar var. Bunların hepsinin içeriğini okumayacağım. Sadece gönderenlerin isimlerini zikretmekle yetineceğim. Birçoğu toplantıya katılamayacaklarını ve mazeretlerini beyan ediyorlar bu mesajlarında.

Bunlardan bir tanesi Sayın Abdullah Gül, Devlet Bakanı.

Hasan Basri Aktan, Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürü.

Biltekin Özdemir, Samsun milletvekili.

Meral Candan Bursa Şubesi Başkanı. Tabii, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti’nin.

Mesut Olcan, Gaziantep Şubesi Kurucu Başkanı.

Mustafa Haluk Tataragaşı, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti kurucusu; mazeret beyan ediyor.

Özcan Korkmaz, yine bir mazeret beyanıyla mesajını tamamlıyor ve son olarak Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinden İstanbul İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri Alaattin Anahtarıcı mazeret beyan etmiyor, bu arkadaşımız mensup olduğu Oda adına bu toplantının ülkemiz açısından önemini belirtiyor ve Türkiye’nin eko-

nomi ve politika alanındaki aydınlanmasına önemli katkılarda bulunduğuna inanıyor. Cemiyetinizi, etkinliğini-ze katılım ve katkı sağlayan herkesi kutluyoruz diyor.

Mesajlar bundan ibaret.

Efendim şimdi zamanımızın bir hayli ilerlediğini de dikkate alarak panelistleri kürsiye davet edeceğim. Ancak, Sayın Cemiyet Başkanı da belirttiler. Programda yer alan Yılmaz Karakoyunlu dün bana ve Cemiyete birer mesaj göndererek, bir faks mesajı göndererek bugün Ankara'da zannediyorum Yüksek Öğretim Kanunuyla ilgili olarak yapılan çok önemli bir toplantıya katılmak mecburiyetinde olduğunu ve bugün mutlaka Ankara'da bulunmak mecburiyetinde olduğu gerekçesiyle toplantıya katılamayacağını bildirmişlerdir.

Ayrıca Erol Yazar arkadaşımız da toplantıya katılamayacağını, ancak kendisi adına Mustafa Özel'in toplantıya katılacağını bildirmişlerdir. Mustafa Özel zannediyorum aramızdadır.

Şimdi Sungur Savran'la Mustafa Özel'i izninizle kürsiye davet ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, dilerseniz programımızın süreciyle ilgili kısa bir açıklama da yapalım zamanı daha iyi kullanabilmek için. Biliyorsunuz programda panalistlerin görüşlerini açıklamalarından sonra kısa bir aramız olacaktır. Bu aradan sonra dinleyicilerin panelistlere yöneltecekleri sorular ve bunlara verilecek cevaplar var. Bugün öğleden önceki oturumu tamamlayacağız.

Bu itibarla, şimdi saat 11.15 olduğuna göre, eğer panelistler 12.00'ye kadarki 45 dakikalık sürede görüşlerini özetleme imkânını bize verirlerse, 12.00, 12.15 arasında da küçük bir aramız olur ve 12.15'le, 13.00 arasında da tartışmalar bölümünü tamamlamış oluruz.

Şimdi program uyarınca sırasıyla Sungur Savran'a sözü bırakmak istiyorum. Kendisi eğer 20-25 dakikalık bir sürede tamamlayabilirse. Mustafa Bey'e, arkadaşımıza da o kadarlık bir süre kalacaktır.

Sungur Savran - Hepinize iyi günler. Teşekkürler Başkan.

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetine, bu önemli tartışma konusunda konuşma fırsatı verdiği için teşekkür ederim.

Keşke en azından bu konuda son derece iddialı tezleri olan liberalizm alanından gelen Yılmaz Karakoyunlu burada olsaydı da, daha derinlemesine bir tartışma yapabileseydik.

Şimdi, açılışa Cemiyet Başkanı Alpay Biber, benim eski Fakültemin Dekanı, sevgili Fakültemin Dekanı Esfender Korkmaz siyasilerden bahsettiler ve yerden yere vurdular.

Bu siyasilerin yerden yere vurulmasına elbette karşı değilim. Bu siyasilerin Türkiye'nin gelişmesine son derece zarar veren tavırlar ve tutum alışlar içinde olduğunu ben de görüyorum. Ama, şunu söyleyelim: Siyasetten vazgeçemeyiz. Eğer biz toplum olarak siyasetten vazgeçersek, o zaman başka birileri silahların gölgesinde bu ülkeyi yönetmeye girişeceklerdir. Elbette, ben eminim,

***Piyasa sistemi, serbest piyasa diye adlandırılan bu sistem demokrasi-
nin bir zorunlu koşulu, bir ön koşu-
lu olarak sunuluyor. Çok açıkça ifa-
de etmek lazım. Ben kavramların
gerçek adlarının konmasına taraftar
olanlardanım. Burada piyasa diye
sözü edilen kapitalizmdir; bir sınıflı
sistem olan kapitalizmdir. Sermaye-
nin özel mülkiyete dayandığı ve do-
layısıyla karşı karşıya gelen iki sı-
nıftan birinin, burjuvazinin, işçi sı-
nıfı ve emekçiler karşısında hakim
olduğu bir toplumdan söz ediyoruz.***

Alpay Biber de, Esfender Korkmaz da bunu değil, bütün toplumun siyaseti yeniden ele almasını ve çok daha demokratik bir yapıda Türkiye'nin gelişmesine katkıda bulunmasını diliyorlar.

Bu küçük girişten sonra izninizle önce terimleri tanımlamak istiyorum. Bugünkü biliyorsunuz oturumumuzun, sabah oturumumuzun konusu "Piyasa eşittir Demokrasi mi?" Soru işareti ile birlikte. Şimdi, Cemiyet böyle yazmakta elbette haklı. Çünkü, tartışmanın terimleri bunlar. Demokrasi ile piyasanın arasındaki ilişki liberalizm tarafından tamamen zorunlu bir ilişki olarak görülüyor. Birazdan anlatacağım gibi, liberalizmin tezlerini de ben anlatmak zorunda kalacağım eleştirmeden önce.

Piyasa sistemi, serbest piyasa diye adlandırılan bu sistem demokrasi-
nin bir zorunlu koşulu, bir ön koşulu olarak sunuluyor. Çok açıkça ifade etmek lazım. Ben kavramların gerçek adlarının konmasına taraftar olanlardanım. Burada piyasa diye sözü edilen kapitalizmdir; bir sınıflı sistem olan kapitalizmdir. Sermayenin özel mülkiyete dayandığı ve dolayısıyla karşı karşıya gelen iki sınıftan birinin, burjuvazinin, işçi sınıfı ve emekçiler karşısında hakim olduğu bir toplumdan söz ediyoruz.

Bakin burada tuhaf bir şey var. Biliyorsunuz ebedi kelâm piyasa, kapitalizmin bir ölçüde önünü kapatan, böyle kibarca ifade eden bir deyim oluyor. Tuhaf bir şey var. Aslında liberalizmin teorisyenleri de buna kapitalizm adını verirler. Açıkça kapitalizmdir bunun adı.

Öte yandan sermayenin kendi iç tartışmalarına yönelik olarak yapılan yayınlar. Mesela, -bunlar haftalık yayınlar bile olabilir, teorik dergi olması gerekmiyor **The Economist** her sayısında kapitalizmin üstünlüklerinden bahseder, kapitalizmi över, ama halk kitlelerine, sadece Türkiye'de değil aynı zamanda dünyada da, yönelik ola-

rak yapılan yayınlarda da serbest piyasadan bahsedilir.

Onun için terimler piyasa ve demokrasi diye tanımlanmıştır. Dolayısıyla, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti böyle koymuştur ama, ben kapitalizmle demokrasi-nin ilişkisinden bahsedeceğim. Piyasa benim için burada açıkça kapitalizmi temsil etmektedir.

Şimdi nasıl bir dönemde tartışıyoruz bu sorunu ona bir bakmak lazım. Türkiye’de 1980’li yılların başlarından beri, bir yandan, mesela 1980’li yılların başında askeri yönetim devam ederken, bir yandan da serbest piyasa-nın, özel mülkiyetin, özel girişimciliğin nasıl demokrasiye uygun bir ortam yarattığından bahsediliyordu; serbest piyasa-nın hakimiyetinden, dünyayla bütünleşmekten bahsediliyordu.

Daha sonra kapitalizm...

Tam tersini yaptı hepimizin bildiği gibi ve nihayet en son tartışmada -bizim için en önemlisi budur- şu deniyor: “Devleti küçültürsek o zaman sadece ekonomik bakımdan daha ortadan kalkar, bunun yerine demokrasiyi sağlamış oluruz.

Bu iddianın çok yaygın olarak yapıldığı ve solda da önemli bir ölçüde etki yarattığı, solda da liberalizmin taraftarlarının arttığı bir dönemde piyasa-nın gerçekten demokrasiyi sağlayıp sağlamadığını, zorunlu bir koşulu olup olmadığını konuşuyoruz.

Şimdi, dediğim gibi liberalizmin çok açık bir iddiası var. Piyasa, kapitalizm olmadıkça demokrasi olmaz, piyasa ve kapitalizm demokrasiyi getirir.

Bu iddia nasıl savunuluyor ona bakmamız ve ileriye sürülen tezleri tek tek ele almamız gerekiyor. İki tür temel argüman vardır. Piyasının ve kapitalizmin, demokrasi-nin bir bakıma zorunlu çerçevesi olduğuna ilişkin görüşü savunmak için.

Bunlardan birisi teorik argümandır. Önce onu ele alalım o zaman. Teorik argüman kapitalizmde ekonomik süreçlerin bir ölçüde devletin yönetiminden ayrılmış olmasına yaslanıyor. Madem kapitalizmde özel mülkiyet kararların ve gücün belirli birtakım özel odaklarda toplanmasına yol açmıştır. O zaman demek ki, devletin dışında güçlü bir ekonomik alan vardır.

Dolayısıyla deniyor. Burada devletin gücü, -ki yani silah kullanma tekelinden, şundan, bundan ileri geliyor, elbette farklı türde bir güçtür, farklı türde bir iktidardır; ekonomik güç tarafından dengelenir. Bu ikisi birbirini dengelediği için de demokrasi burada yaşayabilir ancak. Serbest girişimcilik, ekonomik özgürlükler ancak burada çiklenebilir, serpilip gelişebilir.

Şimdi bakın, burada çok kısa özetlemek zorunda kaldım. Elbette çok daha derinlemesine teorik açıklamaları vardır kuşkusuz. Çok kısa özetlemek zorunda kaldığım bu tezin çok ciddi sorunları var.

Birincisi, neredeyse göçüğe diyebile-

ceğimiz bir varsayım var burada. Hemen dikkat edebilirsiniz. Ortada iki tane güç var. Bir yanda, adını söyleyelim sermayenin gücü, ekonomik gücü. Öbür yanda da devletin gücü. Bunlar birbirlerini dengeliyorlar deniyor. Ne varsayım var bunun altında? Güçlerden biri diğerine etki yapmaya ve giderek onu eline geçirmeye çalışmayacak.

Şimdi, bakın piyasa-nın aslında bir ebebi kelâm olduğunu, kapitalizmi gizlediğini söyledim. Piyasa bir soyutlama. Piyasada küçücük bakır dükkanını yürüten esnaftan, sanaatkârdan, simit satan adama ve koskaca holdinglere kadar çok farklı birimler var. Bunların arasında, özellikle 20 nci yüzyılda bütün dünyada devlet tekellerin, dev holdinglerin aslında büyük güce sahip olduğunu unutmak mümkün değil.

Ve dolayısıyla bunların devlet gücünü adım adım kontrollerini almak için çaba göstermeyeceklerini varsaymak, aslında gerçek dünyaya sırtını çevirmek demektir.

Bakın şurada, demin dikkatimi çekti şurada bir ayna var. Görüyor musunuz o yukarıdaki aynayı? Bize göster-göstere tavanda böyle çizdiği gösteriyor. Liberalizmin bu alanda söyledikleri o ayna kadar geçerlidir. Ayna gösteriyor, ama hiçbir şeyi, şurada olan gerçek hiçbir şeyi göstermiyor.

Bakın gerçek dünyada nasıl yaşıyor; sadece Türkiye’de değil. Burada Türkiye’de haklı olarak çeşitli konuşmacılar benden önce, Türkiye’de yolsuzlukları, rüşveti vesaire anlattılar; çok haklıydılar. Ama, sadece Türkiye’de değil. Genel olarak kapitalizm altında demokrasi söz konusu olduğu zaman, işleyen paradır, satın alınırlar politika. Bunu açıkça bilmeniz lazım. Formel eşitliklerin ötesinde gerçek dünyayı para ve sermaye yönetir.

Çeşitli örnekleri verilebilir. Basın, bize bilgi veren basın. İletişim çağında olduğumuzu söylüyor birçok teorisyen. Bu basın hem tekeldir, bütün dünyada öyledir,

Piyasa-nın aslında bir ebebi kelâm olduğunu, kapitalizmi gizlediğini söyledim. Piyasa bir soyutlama. Piyasada küçücük bakır dükkanını yürüten esnaftan, sanaatkârdan, simit satan adama ve koskaca holdinglere kadar çok farklı birimler var. Bunların arasında, özellikle 20 nci yüzyılda bütün dünyada dev tekellerin, dev holdinglerin aslında büyük güce sahip olduğunu unutmak mümkün değil.

Ve dolayısıyla bunların devlet gücünü adım adım kontrollerini almak için çaba göstermeyeceklerini varsaymak, aslında gerçek dünyaya sırtını çevirmek demektir.

sadece Türkiye'de değil. Türkiye'de ne kadar holdingleştiğini, tekelleştiğini biliyoruz. Hem de üstüne üstlük reklama tabidir, reklama bağlıdır. Dolayısıyla, büyük sermayedarların reklam vermesi için memnun edilmesi gerekir. Aksi takdirde Türkiye'de dahi neler geldiğini gazetelerin başına kendimiz biliyoruz.

İkincisi, partiler propagandalarını giderek de daha artan bir ölçekte medyaya yaslanarak ve çarpıcı reklam teknikleriyle yürütüyorlar. Reklam nasıl yapılır? Reklam açıkça parayla yapılır.

Bakın Amerika'da çok iyi satan bir kitap var son yıllarda. Adı -Türkçe söylüyorum- **Paranızın Satın Alabileceği En İyi Milletvikili**. Çok açıktır Amerika'da, çok açıkça sermaye ile hem senato, hem temsilciler meclisi üyeleri arasında ilişkiler vardır.

Şimdi son zamanlarda basını izleyenler bilirler. Clinton bir yandan Filipinlerin büyük kapitalizminden, bir yandan da Çin'den işin tuhafı para aldığı konusunda suçlanıyor. Yani, dünya çapına taşı. Amerikan Başkanı neredeyse dünya devlet başkanı gibi olduğu için, tabii herkes ilgi gösteriyor.

Dolayısıyla, çok açıkça burada da para işler. Onun da ötesinde yolsuzluğa gelem. Yolsuzluğu eğer küçük memurun, diyelim maliye idaresinde veya belediyede cebini doldurmak ve zavallı hayatını biraz düzeltmek için rüşvetle eş sayarsak, hiçbir şey anlamamış oluruz yolsuzluk hakkında.

Daha öte söyleyeyim. Çok zengin politikacıların, daha da zengin olmak için bir hırsa gözlerinin büründüğünü düşünürsek, gene hiçbir şey anlamamış olabiliriz. Elbette bunlar var, bunlar kuşkusuz doğru. Ama, yolsuzluk başka bir şeydir ve bütün dünyada son 10 yılda bunun örnekleri ortaya çıktı.

Yolsuzluk, politikayı paranın yönettiği bir toplumda, politikacının güçlenmesinin aracıdır esas olarak. Bakın İtalyan sistemi, partiler sistemi bütünüyle çöktü. Şimdi İtalya eski sosyalist başbakanı, adı sosyalist, sosyal demokrat bir partinin başkanı kaçak durumda, diğerleri de iherlerde.

Yetmiyor, bitmiyor. Dün akşam haberlerde çıktı. Cesare Romiti, yani İtalya'nın bir numaralı holdinginin, Fiat'ın bir numaralı patronu yeniden politikacılar, partilere para vermekten dolayı mahkemede hüküm giydi. Yine dün akşam çok güncel, televizyonlarda izlemiş olanlar belki olabilir. İngiltere'de, biliyorsunuz seçimler geliyor, bir muhafazakâr parti adayı, Hertz diye İngiliz bir muhafazakâr. Buradaki çoğu insanın muhtemelen bileceği Londra'nın en önemli dükkanlar zincirinin, en lüks dükkan zincirinin, büyük mağazasının satın alınması dolayısıyla, bunun ortaya çıkması ... milletve-

killiğinden geri çekilmek zorunda kaldı.

Fransa'yı, Almanya'yı, Amerika'yı daha anlatayım mı bilmiyorum. Bunlar hiçbir biçimde yalıtılmış örnekler değildir ve aynıları bizde olmaktadır.

Dolayısıyla, çok açık bir ilişki vardır. Ekonomik güç ve politik güç birbirini dengeler değil, biri diğerini yönetir satın alarak ve başka yöntemlerle.

İdeoloji sorunu... Hiç girmiyorum.

İkinci bir noktaya değineyim -zamanımın maalesef çok kısıtlı olduğunu görüyorum teorik alanda. O nokta da şudur: Bakın bir bakıma bir itiraftır liberalizmin söylediği. Diyolar ki, "politik güç ekonomi alanını etkilemeyecek bir şekilde sınırlansın." Aslında söylenen bir tek şeydir. Söylenen: Devletin kapitalist toplumda ekonomiye karışmaması gerektiği, ekonomide kim güçlüyse onun yasasının işlemesi gerektiğidir. Onun dışında devletin, birazdan somut olarak geleceğimiz gibi, küçülmesi meselesi hiçbir biçimde demokrasi ile ilişkili değildir. Önemli olan ekonomi alanındaki güç dengesinin bozulmamasıdır.

Dolayısıyla, bununla demokrasi arasında aslında bir ilişki vardır. Ve bu teorik alanda, bu konuda çalışmış insanların bildiği bir çelişkidir. Liberalizm nihai olarak demokrasi ile çelişir. Neden? Çok pratik bir şekilde söyleyeceğim.

Eğer, toplumun emeğiyle çalışan büyük çoğunluğu günün birinde bütün paranın yönetiminden, siyasetin ve ideolojinin hakimiyetinden kurtulup, demokratik bir biçimde "biz artık başka bir toplum istiyoruz, özel mülkiyeti ortadan kaldıracamız ve kamu mülkiyeti aracılığıyla hep birlikte bu toplumun üretiminden yararlanacağız" derlerse liberalizm çığnenmiş olur. Onun için liberalizm burada demokrasiye dur der. Çünkü, liberalizmin vazgeçilmez başlangıç noktası özel mülkiyettir. Bütün özgürlüklerin anası özel mülkiyet, ekonomik özgürlük denen şeydir.

Tarihte bunun örneklerini gördük. 1936 İspanyasında seçilmiş hükümeti faşistler devirdiği zaman tam da bunu yaptılar 1973'te ünlü Pinochet Şili'de seçilmiş hükümeti silahla ve kanla devirip arkasından 30 bin insanı öldürdüğü zaman, tam da bunu yaptı. Sınır buradadır ve arkasından tabii Pinochet daha sonra -birçok örnek verecektim, ama zamanım sınırlı- liberalizmin en koyusunu, diktatörlüklerin en ağırla uyguladı.

Yani, devleti küçültmenin demokrasiyi sağlamakla hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü, devleti küçültmekten söz edilen, kastedilen doğrudan doğruya devletin sosyal harcamalarını ve üretken sektörünü ortadan kaldırmaktır.

Tarihsel olarak şunu açıkça söylemek mümkün. Ayrıntıya giremiyorum, bunu hızla geçiyorum.

Sadece Türkiye'de değil. Genel olarak kapitalizm altında demokrasi söz konusu olduğu zaman, işleyen paradır, satın alınır politika. Bunu açıkça bilmeniz lazım. Formal eşitliklerin ötesinde gerçek dünyayı para ve sermaye yönetir.

Şimdi tarihsel argümana geliyorum. Deniyor ki, "kapitalizm nerede olduysa demokrasi oldu, kapitalizmin olmadığı yerde de demokrasi olmadı." Tarihsel olarak bir kere kapitalizm kendi gelişmesi içinde hep mülk sahipleriyle sınırlamaya çalıştı. Bütün 19 ncu yüzyıl böyle geçti. Sadece işçiler ve emekçiler değil kadınlar da. Örneğin, ünlü demokratik İsviçre'de 1973'e kadar kadınlar da oy hakkına sahip olmadılar ve çok ironik bir şeydir, 1973'te İsviçre'de yapılan referandumla bu arada oyu kim kullandı? Kadınlar oy kullansın mı diye, erkekler tabii. Neyse, bu durumda biraz dünyadan utandıkları için çoğunlukla kadınların oy kullanması yönünde oy kullandılar.

Nasıl alındı oy hakkı dünya çapında? Çartist hareketin 19 ncu yüzyılın ilk yarısında başlattığı mücadeleden itibaren dünya işçi ve emekçilerinin büyük mücadeleleriyle, kanlı olarak bastırılan mücadelelerle.

Fransa'da 1830, 1848, 1871 devrimleri aslında getirdi oy hakkını. Daha ötesini söyleyeyim. Burjuvazi hiçbir yerde Amerika hariç cumhuriyet kuramadı. Amerika da köleliği kolay kolay kaldıramadı.

Cumhuriyeti Fransa'da 1871 İşçi Devrimi, Almanya'da 1919 İşçi Devrimi, İtalya'da ise İkinci Dünya Savaşı içinde nazizme, faşizme karşı mücadele eden partizanlar getirdiler.

Bu kadar açıktır tarihsel ilişki. Üçüncü dünyaya giderseniz orada da durum açıktır. Kural olarak demokrasiyle yönetilmez üçüncü dünya ülkeleri. Kural olarak diktatörlüklerle yönetilir. Nerede paranın iktidarı arttıysa, nerede piyasanın iktidarı arttıysa. Örneğin, Latin Amerika'nın 1960'lı, 1970'li, hatta 1980'li yılların bir bölümünde yaşadığı gibi, ünlü deyimdir monatarizmle, militarizmin bileşimi ortaya çıkmıştır. 12 Eylül de biz de bunu yaşadık. Onun mirası olan şeyden, rejimden şimdi söz edeceğim. İşte oraya geliyorum.

Türkiye aslında piyasa ve serbest kılınmış bir kapitalizm için, sermayenin hareketinin dizginlenmediği bir kapitalizm için demokrasi konusunda bir laboratuvardır. 1980 24 Ocağının Türkiye'ye nasıl bir ekonomik yöneliş getirdiğini burada, iktisatçıların nezdinde konuşmak haddime düşmez. Türkiye'ye adım adım olmakla beraber IMF tarafından savunulan, uluslararası sermaye tarafından savunulan ve Türkiye sermayesinin de sonuna kadar sahip çıktığı bir liberalizm gelmiştir.

Neyse, 1989'da konvertibiliteyle, ekonomik liberalizmden elbette bahsediyorum, doruğuna erişmiştir. Daha sonra 1990'lı yılların esas gündemini ise, bildiğiniz gibi 5 Nisan kararlarının da merkezini oluşturan, ama hep düşüşlü, inişli, çıkışlı bir şekilde uygulanan özelleştirme oluşturmıştır.

Demek ki, Türkiye son dönemde dünya çapında ser-

Diyorlar ki, "politik güç ekonomi alanını etkilemeyecek bir şekilde sınırlansın." Aslında söylenen bir tek şeydir. Söylenen: Devletin kapitalist toplumda ekonomiye karışmaması gerektiği, ekonomide kim güçlüyse onun yasasının işlemesi gerektiğidir. Onun dışında devletin, küçülmesi meselesi hiçbir biçimde demokrasi ile ilişkili değildir. Önemli olan ekonomi alanındaki güç dengesinin bozulmamasıdır.

mayenin girdiği bu eğilimin yolunda yürüyen bir ülke oldu.

Peki Türkiye'de demokrasi ne alemde? 17 yıllık bir dönemden söz ediyoruz, 2-3 yıllık bir dönemden söz etmiyoruz, bir istisnadan söz etmiyoruz. 17 yıllık dönemde üç tane noktaya dikkatinizi çekeceğim.

Birincisi, Türkiye'de 1980'den bu yana bakan kimler yönetti ülkeyi. Ülkeyi yönetenler Demirel oldu, Evren oldu, Özal oldu. Sonra aradaki küçük hükümetleri, kısa hükümetleri geçiyorum. Tekrar Demirel oldu, Çiller oldu, Erbakan oldu.

Bunların kimi kemalist, kimi açıkça liberaldi. En azından kendilerine kemalist diyorlardı; örneğin Kenan Evren. Kimi açıkça liberaldi, kimi de içi boş bir şekilde ileri sürülmüş, ama ekonomik içeriğinin açıkça liberalizm ve kapitalizm desteği olduğu açıkça ortaya çıkan adil düzen taraftarıydı.

Ne yaptılar? Hepsi aynı politikayı 17 yıldır uyguluyorlar ve Türkiye tek örnek değildir. Arjantin'de Peron'un karısından, 1970'li yıllardan başlayarak askeri diktatörlüklerden geçerek, radikal partiden bugünkü peronist partiye kadar hepsi liberalizm ve özelleştirme politikası uygulamışlardır.

Ne biçim demokrasidir bu ki, hepsi aynı şeyi uyguluyorlar, farklı programlarla önüne çıkmakla beraber toplumun. Nedeni açıktır. Küreselleşme çağındayız. Ne belirliyor bu dönemde? Belirleyen piyasalardır.

Bir ülkede bir hükümet seçiliyor, piyasalar kötü tepki verdi, bir ülkede bir hükümet seçiliyor piyasalar iyi tepki verdi. Kötü tepki verirse ne yapmak zorundasınız? Piyasalara uymak zorundasınız. Yoksa sermaye kaçır ve hiçbir şey yapamazsınız.

Artık ekonokrazi var bu dünyada, ekonomi yönetiyor. Yani, sermaye yönetiyor. İlk başta teorik argüman olarak söylediğime geri dönüyorum. Ekonomik güçle siyasi güç birbirini dengelemiyor. Bütün siyasi güçleri liberal ekonominin, küreselleşmenin, globalist sermayenin mantığı yönetiyor.

Türkiye'de ne oluyor? Bir de bunun cisimleşmiş biçimi var. O sadece cisimleşmiş biçimdir; fetişti, IMF. Bütün dünya sermayesinin gücünü kendisinde, bir bakı-

ma politika önermek bakımından odaklaştıran, cisimleş-tiren odak.

Şimdi, eskiden Amerika'da gangsterler çok önemli-di dünyayı gangsterler yönetiyor. Bankaların hakimiyeti artık hiçbir biçimde karşı çıkılamayacak bir hakimiyet gibi sunuluyor. Ta ki, emekçilere dayanan yönetimler bunlarla mücadele etsin.

İki, Türkiye'de 17 yılın sonunda, 16 yılın sonunda, Kasım da, 1996 3 Kasımında gerçeğin saati çaldı. Türki-ye'yi 30 yıldır, ama liberalizm döneminde de artan bir biçimde Çatlı'ların yönettiği ortaya çıktı arkadan.

Arkadaşlar çok açık bir şey söyleyeceğim. Sayın de-ğerli konuklar ve genç arkadaşlarım; Çatlı ve Çatlılar KİT'lerden ve SSK'dan üremedi. Çatlı ve arkadaşlarını KİT'leri ve SSK'yı yıkmak isteyen piyasa yanlıları kul-landı.

Delayısıyla, piyasa ile demokrasinin pratikte ilişkisi bir daha ortaya çıkıyor ve nihayet üçüncü nokta, bugün geldiğimiz yerde yeniden MGK yaptırımlarını onayla-maya yönelen bir sermayeyle, bir toplumla karşı karşıya-yız.

Bütün basın, sermaye tarafından kontrol edilen bu basın, şimdi MGK yaptırımlarını onaylıyor. Ben adil dü-zene de, dini devlete de karşıyım. Ama, bunu MGK'nın yaptırımları adı altında sunulan bir darbeye Türkiye'yi yönetmeye götürecek bir kişi demokratım diyemez.

Demokratım diyen, bu ikisinin dışında bir çözüm bulmak zorundadır ve Susurluk'u sorgulayarak bunu yapmak zorundadır; devleti burada sorgulayarak. Piyasa, devleti bu hale getirmiştir.

Bakın, hep sözü ediliyor. Bir görünmez el varmış, bu görünmez el bütün toplumu yönetirmiş; Şili'den Cezayir'e. İslamcıların, yani o vahşi olarak, vahşice boğaz kesen İslamcıların ortaya çıkmasında Cezayir'de 5 yıl önce IMF'nin kemer sıkma programına karşı ayaklanan mahalle halkının üzerine kurşun atıp, yüzlercesini öldü-ren devlet yarattı. Onun altından çıkıyor bütün bunlar. Türkiye'de de yoksulların refaha yöneldiği gibi.

Şili'den, Cezayir'e, evlerinin içine kurşun sıkılan

O devlet nasıl bir devlet?

O devlet toplumun büyük çoğunluğunun hep birlikte temsilcileri aracılığıyla geri çağırabileceği, kendilerinden yüksek ücret almayan ve sürekli olarak sınanan çok partili bir demokraside toplumun büyük emekçi çoğunluğunun denetlediği bir devletse, niye özgürlükleri kaldırsın?

Venezuela'dan Türkiye'ye o görünmez el biraz zorlandı mı, görünmez yumruk halinde ortaya çıkıyor. Demokra-sinin sağlanması dolayısıyla piyasanın sayesinde ola-maz.

Ne zaman olacaktır? Devlet deniyor, kendi elinde mülkiyeti toplarsa, devlet mülkiyeti kendi elinde toplarsa deniyor. Her şeyi kontrol ettiği için, bir karşı güç, özel mülkiyet olmadığı için mutlaka totaliter bir devlet yara-tır. Sovyetler Birliği için filan da örnek veriliyor. O ör-neklere sonra değiniriz, vaktim yok. Gerek gören olursa tartışma sırasında değinebiliriz.

Soru şu: O devlet nasıl bir devlet? O devlet toplumun büyük çoğunluğunun hep birlikte temsilcileri aracılığıyla geri çağırabileceği, kendilerinden yüksek ücret almayan ve sürekli olarak sınanan çok partili bir demokraside toplumun büyük emekçi çoğunluğunun denetlediği bir devletse, niye özgürlükleri kaldırsın?

İşte o zaman dünyayı... Bakın böyle bir devlet yara-tıldığı zamandır ki, dünyayı ne bir uhrevi güç Allah, ne de hiçbirimizin göremediği ve dolayısıyla, aslında kendi terimiyle yabancılaşma olduğunu itiraf eden görünmez el yönetecek. Görünen, birtakım bilinçli kararlarla, emekçilerin hep birlikte yönettiği bir topluma, ancak gerçek demokrasiye o zaman geçeceğiz.

Bizim Cemiyetimizin simgesi karıncadır. Karınca ik-tisadi, ekonomiyi, çalışmayı ifade ediyor. O zaman dün-yayı, gerçekten o zaman demokratik bir şekilde karınca-lar yönetecektir.

Teşekkürler.

Başkan- Efendim Sungur Savran'a teşekkür ediyor-ruz.

Zamanı da oldukça iyi kullandılar. Kendilerine te-şekkür ediyoruz. Yine aşağı yukarı aynı süre içerisinde Sayın Mustafa Özel'e sözü bırakıyorum.

Buyurun efendim.

Mustafa Özel- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Önce Erol Yazar beyin yerine veya MÜSİAD'ı tem-silen konuşmadığımı belirtmek istiyorum. Başkasının yerine ya da herhangi bir kurum temsilen konuşmanın da mümkün olmadığını düşünüyorum. Olsa olsa eşim izin verdiği zaman Özel ailesini temsilen belki konuşabi-lirim.

Teorik olarak "piyasa eşittir demokrasi" denebilir belki. Yani, kağıt üzerinde böyle bir değişiklikten söz edilebilir. Eğer serbest piyasadan kasıt, bireyler için maksimum ekonomik hareket serbestisi anlaşılıyorsa, böyle bir şey soyut olarak tasavvur edilebilir.

Aynı şekilde demokrasiden kasıt, bütün bireylerin ol-masa bile, bir toplumdaki çok sayıda bireylerin maksim-um siyasi hareket serbestisine sahip olması kastedili-yorsa, bu da yine soyut olarak tasavvur edilebilir.

Yalnız, Sungur Bey'in de çok haklı olarak işaret etti-ği gibi, kapitalizm insanlık tarihinde çok yeni ve çok özel bir sosyal sistemdir. Bu sosyal sistem, Batı ve Ku-zey Avrupayı birlikte alırsak son 400 yıl, belki 500 yılda bunun küreselleşmesini, bizi de içine almasını hesaba

katarsak, belki 100-150 yıldır belli bir mantıkla örgütlenmiştir. Kapitalizmin temel mantığı kesintisiz, sonsuz sermaye birikimidir.

Dolayısıyla kapitalizmi hür teşebbüsün bulunduğu, birtakım sermaye sahiplerinin bulunduğu bir sistem olarak tanımlamak, onun tarihi özelliğini görmemek demektir. Bütün tarihsel sistemlerde sermaye olmuştur, sermaye sahipleri olmuştur, ama dağılık şekilde yer almışlardır.

Kapitalizm dağılık sermaye güçlerinin örgütlü sermaye gücüne, konsantre sermaye gücüne dönüştüğü bir tarihsel sistemdir, tarihsel bir sosyal sistemdir.

Ve bu sosyal sistemin piyasa ile bağlantılı en bariz yönü piyasayı boğan bir sistem olmasıdır. Biz umumiyetle kapitalizmi bir piyasa sistemi, bir rekabet sistemi olarak algılarız. Teorik olarak bu bize böyle öğretilir, ama gerçekte amaç kesintisiz sermaye birikimi olduğu için, sermaye ancak yüksek kârla büyüyeceği için, rekabet kârı en düşük kâr olduğu için yeryüzünde hiçbir kapitalist rekabet arzu etmez. Ben rekabet istiyorum diyebilecek bir işadama, bir müteşebbis insan hayal edemeyiz. Bu gerçek dışı bir şey olur.

Bunu tabii teorisyenlerden, tarihçilerden dinlemek çok inandırıcı olmayabilir. Size bizim kendi iş dünyamızdan bir kapitalistin ve bir yüksek yöneticinin tespitlerinden birkaç satır okumak istiyorum.

Yavuz Zeytinoğlu, Esbank'ın ve Zeytinoğlu Şirketler Grubunun tepesindeki insan. Aynen şöyle diyor: "Dünyada hiçbir işadama rekabetçi değildir. Hiçbir işadama zevk ve keyifle rekabet ortamında iş yapmaktan hoşlanmaz. İşadama belki rekabetin düzenleyici ve verim artırıcı rolüne inanabilir, ama genel olarak hiçbir işadama rekabet ortamında çalışmak istemez."

Yaşar Holdingte uzun yıllar yöneticilik yapan ve zannediyorum şu anda kendi danışmanlık şirketini kurmuş olan Ali Nail Kubalı Bey şöyle diyor: "Piyasa ekonomisine ve rekabete en büyük tehdit, Türkiye'de de dünyada da piyasanın içinden gelmiştir. Disiplinsiz bırakılmış bir piyasa düzeni çok kısa bir zamanda orman yasalarının egemen olduğu bir ortama dönüşür. Bu ortamda güçlü güçsüzü ezer, tekeller, karteller oluşur. Küçük sanayici, küçük işadama büyükler tarafından yok edilir ve tüketici sömürülür."

Bu niçin böyle oluyor? Cevabı şöyle: Çünkü hiçbir ülkede girişimciler rekabetin faziletleri uğruna rekabet etmemişlerdir. Bunda anlaşılmayacak bir taraf yoktur,

Kapitalizmin bu temel özelliğine gözümüzü yumarak hiçbir şeyi tartışamayız. Kapitalizm, devlet gücü ile sermaye gücünün fizyonudur. Modern devletler aynı zamanda pazar kurmanın ve giderek küreselleşme anlamında sömürgeciliğin bir fonksiyonudur. Pazar kurma ile devlet kurma birbirini tamamlayan oluşumlardır. Bunları gözardı ederek soyut düzeyde piyasa demokrasi ilişkisini tartışmamız mümkün değildir.

gayet normaldir. Girişimcinin hedefi kârını mümkün olan en üst düzeye ulaştırmaktır. Eğer bu hedefe ulaşmanın yola tekeller kurmaktan ya da kartel anlaşmaları yapmaktan, tüketiciyi ezmekten geçiyorsa, girişimci onu yapacaktır."

Dolayısıyla, kapitalizmin bu temel özelliğine gözümüzü yumarak hiçbir şeyi tartışamayız. Kapitalizm, devlet gücü ile sermaye gücünün fizyonudur. Modern devletler aynı zamanda pazar kurmanın ve giderek küreselleşme anlamında sömürgeciliğin bir fonksiyonudur. Pazar kurma ile devlet kurma birbirini tamamlayan oluşumlardır. Bunları gözardı ederek soyut düzeyde piyasa demokrasi ilişkisini tartışmamız mümkün değildir.

Kapitalizmde, kapitalist sistemde ekonomik örgütlenmenin hedefi kesintisiz sermaye birikimi olduğu

zaman, aslında tek tek bireyler, kapitalist bireyler açısından da son derece irrasyonel bir durum ortaya çıkmaktadır.

Normal, akli başında bir insan işletmesinin kendisi için, belki çocukları için, geleceği için olacağını düşünür. Halbuki kapitalist bir sistemde ekonomik faaliyetin nihai amacı sürekli sermaye birikimi olduğu için, insan işletmesi için yaşar hale gelmektedir. Dolayısıyla rasyonel kapitalizm birey bakış açısından gerçekten son derece irrasyonel, akıl dışı bir sistemdir ve bu irrasyonelliğe Marx'tan Weber'e, Sombart'a kadar hemen hemen kapitalizmin bütün büyük teorisyenleri işaret etmişlerdir. Bunu fark etmemiz lazım.

Tabii, kısa zaman olduğu için birtakım notlarımız atlıyoruz.

Aynı şekilde kapitalizmin özel bir tarihsel sistem olduğunu farketmenin yanı sıra, bu meseleyi Müslüman bir toplumda tartışmakta olduğumuzun da farkında olmalıyız.

Dolayısıyla, Müslümanların yaşadığı bir toplumda acaba serbest piyasa ile, demokrasi ile ilişki nasıl tanımlanabilir, nasıl yorumlanabilir? Bunun biçimsel, biçimci denebilecek tarafı birtakım fıkıh hükümlere bakmaktır.

Ben hep tarihi çalışmalara önem attığımdan, tarihsel çerçeveyi belirlemenin gerekli olduğuna inandığım için, burada da bizim için anahtar meselenin İslami terimler kullanırsak, cahiliye Mekke'si ile, asrı saadet Medine'sinin, yani İslamiyeti hemen önceliyen Mekke'deki ekonomik şartlarla, Peygamberin bizzat yönetiminde Medine'de örgütlenen iktisadi düzende yön verici temel ilkelerin, vazedilmiş ve uygulanmış temel ilkelerin iyi anlaşılması ve yorumlanmasına dayalı olarak anlaşılabilceği kanaatindeyim.

Cahiliye kavramı, Müslümanlar da dahil olmak üzere birçok insanı böyle kaba, görgüsüz, yol, iz bilmez bir toplum tasavvuruna götürüyor. Oysa, cahiliye Mekke'si dediğimiz İslam öncesi Mekke, gerçekte son derece modern bir şehir idi. O küçük Arap kabilesi, Kureys kabilesi iki dünya imparatorluğu ile ticaret yapıyordu. Sasani-lerle ticaret yapıyorlardı, İran ile ticaret yapıyorlardı, Yemen ile ticaret yapıyorlardı, Habeşistan'la ticaret yapıyorlardı, Kızıldenizde gemi işletiyorlardı.

Küçücük, çölün ortasında bir kabilenin bu kadar geniş bir ekonomik ağ örmüş olmasını, bu kadar bilgi, görgü, dil bilgisi, muhasebe bilgisi gerektiren işler yapması çok önemlidir.

Mekke benim kısa araştırmalarıma göre bankaları olan, anonim şirketleri olan, çok muhtemeldir ki, bir hisse senedi borsası olan TUSİAD'ı olan ve MÜSİAD'ı olan modern bir şehir görüntüsü vermektedir. O şehrin iktisadi hayatına baktığımız zaman ise, ana hatlarıyla modern kapitalizmdeki devlet, sermaye fizyonunu animsatan, onu akla getiren bir iktisadi, siyasi bütünleşme vardır. Yani, adam hem kabilesinin reisidir, hem de kabilesindeki insanların çoğunun işvereni durumundadır.

Dolayısıyla, devlet ile sermaye birçok noktada -elbette modern birtakım yönleri de vardır- ama temel olarak siyasetle iktisat arasında bir bütünleşme vardır. Mesela, Mekke pazarına bir mal götürdüğünüz zaman, Ebucehil önce ona o kadar düşük bir fiyat biçerdi ki, hiç kimse Ebucehilden daha yüksek bir fiyat vermeye cesaret edemeyeceği için, Ebucehil o malı düşük bir fiyatla kapatırdı.

Bu siyasi askeri gücü kullanarak piyasa üzerinde hakimiyet kurmak demektir.

Diyeceksiniz ki, "modern dönemde böyle bir şey yok." Modern dönemde aslında devlet elinden geldiği kadar tüketiciyi, halkı korumaya yönelik önlemler almaktadır.

Fransız tarihçi Braudel'in tezini benimsiyorum. O esas itibarıyla kapitalizmin herhangi ileri bir aşamada filan değil, başlangıcından itibaren temel mantığı gereği tekele eğilimli bir sistem olduğunu, dolayısıyla tekellilik ile kapitalizmin bir olduğunu ve tekelliliğin üç faktörden kaynaklandığını söylemektedir.

Birincisi, birtakım kişilerin zekasıdır. Yani, toplumda birtakım kişiler diğerlerinden daha zeki, daha becerikli oldukları için belirli alanlarda çok doğal bir şekilde tekelleşebilirler.

İkinci özellik, kurnazlık olabilir, hilekârlık olabilir, birtakım numaralar, dolaplar çevirerek bazı insanlar piyasalarda, belli bir piyasada veya birkaç piyasada öne çıkabilir, tekelleşebilir.

Braudel'e göre bunlar kalıcı faktörler değildir. Yani ne kadar zeki olursanız olun, ne kadar hilekâr olursanız olun, madem bir toplumun içinde yaşıyorsunuz, orada mutlaka sizden daha zeki ve sizden daha hilekâr in-

sanlar gelecektir ve sizin o tekel durumunuz ilelebet sürüp gitmeyecektir. Ama, bu tekelleşme süreci içerisinde, eğer bu sermaye gücü siyasi güçle bir fizyona girse, yani siyasi sistem sizin o iktisadi gücünüzün teminatı, garantörü haline gelirse, o zaman sizin bu tekelci durumunuz süreklilik kazanır. Beceriyle, ya da başka birtakım faktörlerle elde etmiş olduğunuz durum, artık toplumun belki sizden zeki, daha müteşebbis insanların aleyhine uzun vadeli bir kökleşmiş yapı meydana getirir; kapitalizm budur.

Bu bağlamda cahiliye Mekke'sinde de bir tür proto-kapitalizm olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim İslamiyet üzerinde çalışmalarıyla tanınan Fransız Maxime Rodinson -Türkçe'ye de **İslam ve Kapitalizm** diye kitabı çevirdi- o da aşağı yukarı bu kanaattedir.

Hicretten sonra Medine'ye gelince Peygamber bizzat bir pazar yeri kurdurtmuştur, bir ekonomik düzenleme yaptırmıştır. Ve orada üç temel ilke vazetmiştir. Bu ilkeler şunlardır: Bir, fiyatları tespit eden Allah'tır. Bu ne demek olabilir? Bu bence şudur: Çok basit bir piyasada bile iktisadın temel konusu olan fiyat -bence mülkiyet ya da başka şeyler iktisadın temel konusu değildir- oluşumu temel iktisadi meseledir. Çok basit bir piyasada bile fiyat çok karmaşık bir süreçtir. Üretici vardır, belki bir aracı satıcı vardır ve bir alıcı vardır. Her birini motive eden yüzlerce faktör vardır; psikolojik faktörler vardır, nesnel faktörler vardır. Hele biraz şehir hayatı yaşanır, biraz daha karmaşık bir piyasa düzeni ortaya çıkarsa, fiyatın oluşumu o derece karmaşılaşır. Herhangi bir kişinin -bu Peygamber de olabilir, başka bir şey de olabilir- ya da herhangi bir kurumun adil bir fiyat, hakkaniyetli bir fiyat, tarafları memnun edecek bir fiyat belirleyebilmesi için bütün o karmaşık süreci bilmesi lazım, her şeyi bilmesi lazım. İslami bir terimle, alimikülle olması lazım.

Bu bakımdan fiyatları ancak Allah tespit edebilir. Şimdi Allah da gelip tespit etmeyeceğine göre, fiyatlar serbestçe tespit edilmelidir. Yani, tersinden okuyorum cümleyi. Allaha başka hiç kimsenin fiyat tespit etme hakkı yoktur. Ne devlet fiyat tespit edebilir, ne kişiler, ne başkaları.

Kanaatim şudur: Gerek Hristiyan dünyada, gerek Müslüman dünyada sıkça karşımıza çıkan, işte rahiplerin müdahil oldukları, muhtesibin müdahil olduğu adil fiyat, gerçekte piyasada oluşan serbest fiyattır.

Fransız tarihçi Braudel'in tezini benimsiyorum. O esas itibarıyla kapitalizmin herhangi ileri bir aşamada filan değil, başlangıcından itibaren temel mantığı gereği tekele eğilimli bir sistem olduğunu, dolayısıyla tekellilik ile kapitalizmin bir olduğunu ve tekelliliğin üç faktörden kaynaklandığını söylemektedir.

Dolayısıyla İslamiyet bu yönüyle müdahalesiz fiyat oluşumundan yanadır. Eğer, müdahaleci bir durum ortaya çıkmışsa, bu konuda gerekli tedbirlerin, gerekli siyasi ve sosyal tedbirlerin alınmasından yana tavır koyan bir hükümet Müslümanca davranmış olur.

İkinci şudur: Medine pazarında köşeler kapılmayacak. Hepimiz biliyoruz ki, bir pazar yerinde bütün köşeler aynı ağırlıkta değildir. Bazı köşeler daha -tabiri caizse- ballıdır. Eğer bir defaya mahsus bir şansla yahut ataklıkla bir köşeyi kapıp, bundan sonra "burası benimdir" demeye başlarsanız orada bir rant teşekkül eder.

Onun için ben bu ilkeyi esas itibarıyla devletin ekonomik hayat içerisinde rant oluşmasına, haksız kazanç oluşmasına çanak tutmaması, serbesti şartlarının, rekabet şartlarının mümkün olduğu kadar oluşmasına yardımcı olması gerektiği şeklinde anlıyorum.

Dolayısıyla, böyle aranan bir hükümet, bunun Müslüman olması da şart değil, bir Çinli hükümet, Amerikan hükümeti böyle davranıyorsa, o davranışın Müslümanca olduğunu düşünüyorum; Peygamberin tatbikatından hareketle.

Üçüncüsü ise, pazar yerine girişte vergi alınmamasıdır. Bu daha çok İzzettin Önder hocamızı belki ilgilendirecek. Onu da ben şöyle anlıyorum: Pazarda ne olacağı belli olmaz. Malmızı pazara götürüyorsunuz, kâr mı edeceksiniz, zarar mı edeceksiniz? Daha hiçbir şey belli değilken vergi alınması, ister istemez onun da ödediği vergiyi malının fiyatına yansıtması, hem kendisini, hem de tüketicinin, ahalinin aleyhine olacaktır.

Dolayısıyla, eğer bir yönetim Müslümanca davranmak istiyorsa, bir alışveriş meydana gelmeden, bir kâr oluşmadan, onu daha kaynağında vergilendirmesi doğru bir şey değildir. Aynı zamanda ekonomik hayatın dinamizmini de azaltır.

Hülasa şöyle düşünüyorum. Belki Sungur Bey'den ayrılacağımız nokta burası olabilir.

Ben mülkiyeti fertlerin elinden alıp merkezde birleştiren bir tür antikapitalizm olarak komünizmin, aslında niçin sadece kapitalist bir çağda ortaya çıkmış olduğunu hep şaşmışımdır.

Mesela, köleci dönemde bir antikölecilik ortaya çıkmamıştır, hayat sahası bulmamıştır. Feodal dönemde bir antifeodalizm vücut bulmamıştır. Aema, kapitalist bir çağda, bütün yerkürenin kapitalist meta ağlarının etkisine girdiği bir çağda, yerkürenin belli bir köşesinde bir antikapitalizm ortaya çıkmıştır. Bunun bence Rusya bakımından bir anlamı vardır. Kapitalist sistemin merkezindeki ülkeler bakımından bir anlamı vardır.

Kapitalist merkez bakımından anlamı şudur: Sistem giderek küreselleşiyor, sistem genişledikçe kendisine çarpan imparatorlukları parçalıyor, bu imparatorlukların bünyesinden çok sayıda halk zuhur edecek. Halk da tabii uydurulan bir kavram. Bunların bünyesinden çıkacak bu halkları kapitalist sistemin merkezindeki ülkeler 20 nci yüzyıl başlarında siyaseten örgütlebilecek, siyasi bakımdan onlara hakim olacak durumda değildiler.

Dolayısıyla, bu yükten kurtulma peşindeydiler. Rusya ise, iktisadi bir gerekçe peşindeydi. 1850'lere doğru, aslında Rusya, tarihini incelersek bir ölçüde sanayileşmişti. Ama, özellikle İngiliz sermayesinin açılmasından sonra 50 yıl içerisinde bir tür yarı çevreden, yarı periferiden periferiye doğru gitmeye başladı. Yani, dünya meta ağları içinde yer alması Rusya'nın aleyhine olmaya başladı ve bu gözükmeye başladı.

Dolayısıyla, Rus entellektüelleri, Rus aydınları, Rusya'nın akli eren insanları da ne yapıp edip Rusya'yı bu dünya meta ağlarının, kapitalist meta ağlarının dışına çekmeye çalışıyorlardı. Bu iki arzu -benim kanaatime göre 1917'lerde çakıştı. Yani, burada bir şeyden söz etmiyorum, bir ihaleden söz etmiyorum. Ama sistemin mantığı gereği bir tür ihale doğmuş oldu.

Rusya kendini meta ağlarından çekerek daha fazla sömürülmeyi engellemek istedi. Kapitalist sistemin merkezindeki ülkelerde genişçe bir alanı, Orta Asya'yı, Kafkasları, daha sonra Doğu Avrupayı Rusya'ya terkederek, bunların henüz hazır olmadıkları siyasi yükten kurtuldu.

Ama, 1989'da işler değişti; 1989'dan itibaren, 1980'li yıllardan itibaren, bir yandan bu antikapitalist sistemin -komünist demiyorum ben ona- paldır küldür çözülmesinden, bir yandan Batıdaki refah verici düzenlemelerinin çökmesinden, orta sınıfın büyük bir yara almasından söz etmeye başlandı

Benim kanaatime göre bunun temel sebebi, işte kimi zaman adına "bilgi toplumu" denen, ya da işte endüstriyel, teknolojik döneme karşıt olarak "bilimsel teknolojik dönem" diyebileceğimiz yeni bir dönemin açılmakta olduğunu.

Talat bey Adam Smith'in kitabından söz etti; 1776. Smith'in kitabının yaptığı temel işlerden birisi, sermayeyi temel bir üretim faktörü yahut kazanç faktörü haline getirmesidir. Yani, Smith'in kitabına kadar genel olarak sermaye dediğimiz şey, bir üretim, bir zenginlik kaynağı olarak görülmemektedir.

Benim kanaatime göre bugünün Smith'i, Smith'in sermayeye yaptığı muameleyi bilgiye yapacak olandı. Yani, bilgi her şeyden, her zaman tabii bilgi önemliydi. Ama, ilk defa tarihte her şeyden bağımsız bir zenginlik kaynağı, bir güç kaynağı haline gelmektedir.

Böyle bir dünyada bir kere aşına olduğumuz kapitalizmin o merkezi yapısı, yani bir kapitalist merkezin oluşması, bunun etrafında bir çevrenin meydana gelmesi ve çevreden merkeze doğru sürekli bir değer aktarımının -eşitsiz mübadeleden dolayı olması, bundan sonraki dönemde giderek azalacaktır.

Çok sayıda merkez ortaya çıkacak. Aynı zamanda çok sayıda jeokültürel bloklar oluşacaktır. Bunun anlamı, aslında o kadar yüceltiğimiz devlet yapılarının bundan sonraki dönemde, -geleceğin 50-100 yılı için konuşuyorum- devlet yapılarının bugüne kadar ki meşruluklarını tedricen kaybedecekleridir.

Biz devleti kafamızda çok büyütüyoruz, ama şu anda

sahip olduğumuz 200 dolayındaki Birleşmiş Milletler üyesi devletten, 190 tanesi bundan 100 yıl önce yoktu. Bu devletleri böyle, kadim yapılar olarak düşünmemiz yanlıştır. Devlet yapıları giderek gayrimeşrulaşacaktır.

O zaman bireyler için, o demokrasinin öznesi kabul ettiğimiz bireyler için ciddi bir korunma ihtiyacı doğacak. Bu korunmayı yapacak olan gruplar ya da yine İslami bir terim kullanırsak cemaatlerdir.

Kapitalizmin, tartıştığımız tarihsel kapitalizmin en büyük başarılarından biri, marifetlerinden biri cemaat yapılarını -o feodal dediğimiz dönemdeki- parçalamış olmasıdır. Çünkü, cemaatleri hazmetmek zordur, bir köy topluluğunu hazmetmek zordur, bir loncayı hazmetmek zordur. Bunları ne kadar parçalarsanız ve ne kadar atomlaştırırsanız, her bir atomu tek tek hazmetmeniz o ölçüde kolay olur.

Ben önümüzdeki dönemde hazmetmenin eskisi kadar kolay olmayacağı düşüncesini ortaya koyarak sözlerime son veriyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Mustafa Özel'e ben de sizler adına teşekkür ediyorum.

Efendim, şimdi 1,5 saatlik bir süreyi geride bıraktık. Ben biliyorum ki, biraz iştirakçiler de yoruldu. Çok kısa bir, 15 dakikalık bir ara veriyorum. Ama lütfen, zamanımızın çok değerli olması ve biraz da tartışmalara fırsat verebilmemiz ve 13.00'te de bunu bitirmeye çalışacağımıza göre 15 dakikayla sınırlı olarak bu arayı vermeye ve kullanmaya gayret edelim.

Teşekkür ederim.

§

Başkan- Sorunun cevabını arayan iki değerli tebliğ sahibinden sonra, şimdi tartışmalar bölümüne izninizle geçiyoruz. Tartışmalar bölümünde söz almak isteyen arkadaşlar işaret edecekler. Kendilerine olabildiğince söz vermeye çalışacağım. Fakat, tabiatıyla soruların cevaplarını da tebliğ sahipleri verebilmek için, onlara da oturumun sonunda mutlaka bir süre ayıracacağız. Aksi halde sorular cevapsız kalabilir.

Bu itibarla arkadaşlarımızın, söz vereceğim arkadaşlarımızın olabildiğince yorumdan çok soru biçiminde zamanı kullanmalarını rica ederim. Kendilerini takdim etmeleri ve ayrıca eğer bir tercihleri varsa, hangi konuş-

macıya bu soruyu yönelttiklerini de belirtmeleri zannediyorum uygun olur.

Şimdi söz isteyen arkadaşlar lütfen ifede etsinler. Önden başlıyorum arkaya doğru gitmek üzere.

Evet, buyurun efendim.

Cem Eroğul- İki küçük sorum var Sayın Özel'e.

Biri, bu Müslüman piyasanın kapitalist olup olmadığını öğrenmek istiyorum.

İkincisi, o Müslüman piyasanın devri tarihten sonra da, yani bugün için geçerliliği olup olmadığını merak ediyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederiz.

Evet, buyurun.

Ahmet Yılmaz- Ben aslında her iki konuşmacının da bir konuda anlaştığını düşünüyorum. Her iki konuşmacı da, iddia edildiği gibi piyasa ya da kapitalizmin sonucunda mutlaka demokrasi olacağı iddiasına karşı bir tavır içerisinde oldular.

Bu arada Sungur Savran'ın bu konuyla ilgili tespiti de ilginçti bence. Aslında "liberalizm demokrasiyle çelişir" dedi. Ben burada Sungur Savran'ın belki bu konuda kendisini biraz daha açmasına yardımcı olmak için bir şey sormak istiyorum.

Peki, gerçekten böyleyse, liberal söylemde niçin bunların, yani mesela, piyasanın gelişmesi sonucunda her zaman demokrasi de olacağı söylem düzeyinde var. Acaba bu ideolojik bir şey mi?

Bir de şunu da söylemek istiyorum: Belli dönemlerde, liberal söylemde özellikle demokrasinin bu kadar çok vurgulanması, aslında kapitalizmin hem tarihsel pratiği hem de bugünkü pratiğinde bu durum böyle olmasına rağmen, acaba bu ideolojik söylem geniş halk kitlelerine, burada tabii işçi sınıfı da diyebilirsiniz, bu sınıfı kapitalizme entegre etmenin bir aracı mı?

Ben Sungur beyin bu konu üzerinde biraz daha mümkünse durmasını istiyorum.

Bir de Mustafa Özel'in konuşmasıyla ilgili düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Mustafa Özel bence çok ilginç bir tespit yaptı. Sayın Cem Eroğul da bu konuya ilişkin bir soru sordu. Ben de bu konuda düşüncelerimi belirtmek istiyorum.

Mustafa Özel, aslında piyasa fiyatların Allah tarafından belirlenmesi gerektiğini ama, Allah belirleyemeyeceğine göre piyasanın belirlenmesine bunun bırakılması-

Mesela, köleci dönemde bir antikölecilik ortaya çıkmamıştır, hayat sahası bulmamıştır. Feodal dönemde bir antifeodalizm vücut bulmamıştır. Ama, kapitalist bir çağda, bütün yerkürenin kapitalist meta ağlarının etkisine girdiği bir çağda, yerkürenin belli bir köşesinde bir antikapitalizm ortaya çıkmıştır. Bunun bence Rusya bakımından bir anlamı vardır. Kapitalist sistemin merkezindeki ülkeler bakımından bir anlamı vardır.

**Benim kanaatime göre bugünün
Smith'i, Smith'in sermayeye yaptığı
muameleyi bilgiye yapacak olandı.
Yani, bilgi her şeyden, her zaman
tabii bilgi önemliydi. Ama, ilk defa
tarihte her şeyden bağımsız bir
zenginlik kaynağı, bir güç kaynağı
haline gelmektedir.**

nın uygun olacağını söyledi. Ve bu bağlamda söylediği diğer tespitler de, bence işte liberal söylemle örtüşüyor. Dolayısıyla, bence İslamcı kesimin ekonomik anlamda liberal söylemle örtüşen bir yaklaşım içindeyken, ideolojik olarak komünizme karşı oldukları gibi, aynı zamanda liberalizme ve kapitalizme de karşı oldukları iddiası birbiriyle çelişmiyor mu?

Bu konuda Mustafa Özel'in de düşüncelerini merak ediyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederim Ahmet Yılmaz.

Bu gruptan yine bir arkadaşımız.

Dursun Yıldırım- Şimdi bugünkü tartışılan konunun aslında son dönemdeki tartışılan MGK konusuyla da direkt ilintisi olduğunu düşünüyorum.

Dikkat ederseniz MGK konusunda, özellikle İslami sermaye çevrelerinin kendi çıkarlarına dokunmadıkları bir noktada hem fikir olduğumu görüyoruz. Ama, ne zaman ki İslami çevrelerin çıkarlarına dokunmaya başladı olay. O zaman arada çelişkiler çıkmaya başladı. Yani, bunun kanıtlarını da şöyle sırayabiliriz: MÜSİAD Başkanı, örneğin demokrasilerle değil, Filipin usulü, Uzak Doğu'daki ülkeleri örnek göstererek Türkiye'nin kalkınabileceğini söylüyor.

Yani, bu anlamda da Uzak Doğu ülkelerine baktığımız vakit, oradaki yönetimler demokratik olmayan diktatörlüklerle yönetilen yönetim şekilleridir.

Bu anlamda, bugünkü tartışılan noktada ben, bugünkü ayrışmayı İslami sermaye ile neoliberalizmi savunan sermaye gruplarının ranttan ne kadar fazla pay alabiliriz noktasında olduğunu düşünüyorum sonuç itibarıyla.

Bunu daha fazla yaygınlaştırıp uzatmak istemiyorum.

Bu anlamda iki konuşmacıdan da bu soruna değişik açılardan, birisi marksist açıdan bir perspektif getirecek, öbürü İslami açıdan bir perspektif getirecek. Bu konuda ne düşünüyorlar efendim? Bunu öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederiz Dursun Yıldırım.

Evet, efendim başka söz almak isteyen arkadaşlar.

Önce öndeki arkadaşımız, sonra siz efendim. Buyurun.

Turgut Arı - Mali Müşavirler, Muhasebeciler Birliği.

Sayın Özel konuşmasında "fiyatı Allah belirler" dedi. Acaba fiyatı da Allah belirliyorsa, Allah insanlara niye akıl vermiş?

Bazı mal alım ve satımlarında taraflara göre "kazık fiyat" ifadesi de Allahın insanlara attığı bir kazık mı oluyor?

Efendim birden fazla sorum var.

İkinci sorum: Sayın Ebucehil'in pazarda en ucuz fiyata malı kapattığını ve hiç kimsenin bu fiyatın üstüne mal alamadığını belirttiler. Fiyatı Allah yaratıyorsa, dinsel bir bölgede insanlar Tanrı eliyle mi eziliyorlar?

Pazarda bu fiyatı yükseğe, herkes malını daha iyi bir fiyata satmak ister veya daha çok ihtiyacı olan o malı uygun fiyata almak ister. Bu da Ebucehil'in Allah yoluyla insanlara bir baskısı mıdır?

Üçüncüsü, antikölelik ve antifeodalizmin geçmişte baş kaldırmadığını söylediler. Bu inançta değilim. Eğer, geçmişte -bir yığın olaylar var, Kunte Kinte bunun bir sembolüdür köleler ve feodalizme baş kaldırı olmasaydı, biz bugün demokrasinin bu nimetlerini görebilir miydik?

Dördüncüsü, 200 dolayında devletin 190'ının gelecekte pek olumlu olmayan bir davranış ve yönelişe gideceğini söylediler. Bu ifade kendisinin dinsel inancı ile bağdaştıramadığım bir şeyi hatırıma getirdi. Bütün din kitaplarında var, Tevrat'da da Babil Kulesi Efsanesi olarak çok ayrıntılı olarak geçer. Kuranda da var daha kısa bir ayet olarak.

Tanrı Babil Kulesi Efsanesinde insanları yarattığını, fakat insanların o günkü ortama göre amaçsız kaldığını, kendilerini tanımları için bölük bölük ayırdığını söyler. Buradaki bölük bölük; ırk, din, cinsiyet, falan filan.

Bu da temel din inanışına göre aykırılık değildir.

Son sorum da Sayın Savran'a. **Kaptanlar ve Kralar** diye bir film gördünüz mü? Görenler için çok kısa olarak nakletmeye çalışayım. Bana bir arkadaşım öğütlemişti siyah beyaz televizyon zamanında ve gerçekten hayatımda ders olabilecek şeyler aldım.

Kısaca konusu şu...

Başkan- Yalnız Turgut bey özür dilerim.

Turgut Arı - Çok kısa.

Başkan- Çünkü soru soracak arkadaşlar var.

Turgut Arı - Hocam bunu soruya yönelteceğim.

Ama, görenler oldu mu diye etrafta...

Başkan- Gördüğümüzü farz ederek sorun.

Turgut Arı - Herkesin gördüğünü farz edersek, değeri kalmaz efendim.

Görmediklerine göre çok özet olarak. Bir genç Batı ülkelerinin bir kasabasında, İngiltere bölgesinde, İngilizce konuşulan bir bölgede belediye başkanlığı boşalıyor ve oraya aday gösteriliyor. Babası oranın en zenginlerinden ve o delikanlı kendisinin mezhebinden olmayan bir başka bayanla arkadaşlık kuruyor evlenme niyetiyle. Babası bu kızla evlenemeyeceğini söylüyor ve kendisinin göstereceği bir kızla evlenmesini istiyor. Belediye baş-

kan adayı olarak gösterildiğini söylüyor. Babasıyla konuşmasında öyleyse siz kimsiniz diyor -kısaltarak söylüyorum- siz kimsiniz diyor. Biz diyor, babası, biz aday gösteriyoruz. Siz kimsiniz? Biz dünyanın her yerindeyiz diyor.

Peki, dünyanın her yerinde olan çıkar mensupları, zenginler nasıl birleşip de benim özel hayatımı ve siyasete meylim olmadığı halde beni aday gösterirsiniz. Önemli değildir, hepimizin zihniyeti birdir. Üçümüz beşimiz bir araya geldiğimiz zaman istediğimiz şeyi, kuralları koyar ve uyguluyoruz.

Bu da kapitalizm ve diğer "izm"lerle ne derece bağdaşır?

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederim Turgut Bey.

Ahmet Akkükük- Elektrik Mühendisleri Odasından.

Kapitalizm ve demokrasiyi tartıştığımızı göre, kapitalizmin farklı iki dönemin de ayrı vurgulanması gerektiğini düşünüyorum. Birincisi, serbest rekabetçi dönem. Bundan sonra da tekeli kapitalizm dönemi. Yani, bu açıdan demokrasinin bu iki dönemdeki gelişmesine bakarak da irdelenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Sayın Sungur Savran'ın bu açıdan da bir değerlendirmesini bekliyorum.

Dikkat ederseniz, pazarın, piyasanın küreselleştiği, yaygınlaştığı kadar, piyasa demokrasisi o ölçüde hızlı bir küreselleşme ve yaygınlaşma yapamıyor. 20 nci yüzyılda da kapitalizm ve demokrasiye geçmiş ülke sayısı da yok denecek kadar az. Bu açıdan da irdelenmesini öneriyorum.

İkinci bir mesele de, son yıllarda, özellikle küreselleşmeyle dünyanın hiçbir döneminde, hiçbir insanın sahip olamadığı kadar güç sahibi olan büyük şirketlerin, yönetim kurullarının, yönetim kurulu başkanlarının bu sahip oldukları güçleri ne şekilde kullanacakları ve bunların halk kitlelerinin siyasi iradesiyle nasıl gemleneceği, nasıl sınırlandıracağı meselesini de gene irdelemelerini istiyorum sayın konuşmacılardan.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederim.

Evet.

Tülay Arın - İktisat Fakültesi.

Ben aslında iki konuşmacıdan da kısa yorum almak istiyorum. Şu konuda: Mustafa Özel Bey cemaatçiliği bir antikapitalist yeni örgütlenme biçimi, toplumsal örgütlenme biçimi olarak sundu. Ben, elbette hiç bu görüşte değilim. En liberal, en liberter kapitalizmde gelirin yeniden bölüşümüyle ilgili sosyal devlet ya da refah devleti uygulamaları ve sosyal haklar biliyorsunuz reddediliyor. Bunlar ya piyasaya bırakılıyor ya da gönüllü paylaşım bırakılıyor. Biliyorsunuz bunun da yolu vakıflar, işte sermayedarlar ya da bir araya gelenler vakıf kuruyor ya da insanlar istediklerine istedikleri bağışı yapıyorlar. Kapitalizm buna da vergiden düşme gibi bir avantaj tanıyor.

Şimdi bu en liberter kapitalizmin gelirin yeniden da-

ğılımıyla ilgili en kabul edilen uygulama biçimi ya da önerilen uygulama biçimi. Bir de bunun üzerine -elbette giremem şimdi- işte negatif vergi gibi, yani asgari bir yoksulluk düzeyi altında olanlara bir gelir transferini de kabul etmek zorunda kalıyorlar.

Şimdi, böyle baktığımızda cemaatçilik, vakıflar, aslında tam da gönüllü yeniden bölüşüm modeli. Bunun elbette sosyal devletle ya da refah devletiyle hiçbir ilgisi yok. En önemli fark şurada: Sosyal devlette ya da refah devletinde bunlar sosya haklardır. Yani, insanlar belli durumlarda kaldığında, hasta olduğunda sosyal koruma getirir. Bunlar objektif, yasal, kimsenin keyfine kalmamış uygulama haklarıdır.

Halbuki cemaatçilikte gelirin yeniden dağılımı, geliri yeniden dağıtmak isteyen keyfine kalmıştır. İsterse aşevi kurar, isterse eğitim yapar, isterse bir yere yol yapar. Hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Tamamen, herhalde

Kapitalizmin, tartıştığımız tarihsel kapitalizmin en büyük başarılarından biri, cemaat yapılarını -o feodal dediğimiz dönemdeki- parçalamış olmasıdır. Çünkü, cemaatleri hazmetmek zordur, bir köy topluluğunu hazmetmek zordur, bir loncayı hazmetmek zordur. Bunları ne kadar parçalarsanız ve ne kadar atomlaştırırsanız, her bir atomu tek tek hazmetmeniz o ölçüde kolay olur.

bu cemaatçiliğe göre Allahla kendi arasındadır ve de islam dininde bu kırkta birdir, asgarisi yani, zekattır. Herhalde kırkta bir, yani yüzde 2,5 gibi bir millî gelir payıyla hiçbir şekilde kapitalizmin gittikçe derinleşen sosyal istikrarsızlık ve sosyal güvencesizlik sorununa çözüm bulunamaz. Bu İsveç'te en yüksek olduğu payda millî gelirin yüzde 35'ine çıkmıştır.

Hem Sungur'dan, hem Sayın Özel'den bu konuda yorum rica ediyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederim Tülay Hanım.

Bu gruptan bir arkadaşımız daha önce parmak kaldırmıştı.

Haşmet Hatahan- Ben Sayın Mustafa Özel'e bir soru yöneltmek istiyorum.

İslamiyetin çıkış kaynağı olan bölgede toprak düzenindeki aşırı merkezileşmenin ve aristokratlaşmanın yaşandığı ve buna bir anti tez olarak, gerek tefeciliğe, be-

zirganlığa, tefeci bezirgan sermayesine, gerekse toprak mülkiyetindeki aristokratlaşmaya karşı bir tepki olarak doğduğu biliniyor ve bu nedenle İslamiyetin düzen olarak getirdiği Anayasalardan bir tanesinin de toprağın mülkiyetinin bütün Müslümanların ortak malı olması şeklinde bir ana kural getirdiği biliniyor.

Nedense günümüzde bu ana kuralın birçok yan kulları ön plana çıkarıldığı, siyasi polemikler yapıldığı halde bu ana kuralın İslamiyet savunucuları tarafından ve bunu ciddi ciddi ortaya atan sayın bilim adamları tarafından ön plana çıkarılmadığı ve bu konunun gözardı edildiği görülüyor.

Ben Sayın Mustafa Özel'e günümüzde de bu konunun uygulama kabiliyetinin olup olmadığı, bunun kapitalizmle bağdaşıp bağdaşmadığı veya İslami esaslara uygun ne şekilde revize edildiği konusunu açıklanmasını istiyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ederim Haşmet Bey.

Evet, arkanızdaki arkadaşımıza lütfen.

Ali İhsan Tunçaslan- Benim birinci sorum Sayın Savran'a.

Hiçbir toplumda mutlak anlamda demokrasi yok. Fa-

İnsan akli Mekke'den bu yana çok gelişti. Bugün bilgisayarlar var ve dolayısıyla planlama mümkündür. 21 nci yüzyılda planlama son derece mümkün bir şey haline gelmiştir. Dolayısıyla dünya değişmiştir ona dikkat etmemiz gerekiyor; bu yönünde değişmiştir.

kat gelişmiş, bugünkü anlamda gelişmiş demokrasilerin hep kapitalist ülkelerde ortaya çıkması bir tesadüf mü? Bunun cevaplanmasını istiyorum.

İkinci sorum Sayın Özel'e.

Kureyş zamanında bir gelişmiş ticaret toplumundan bahsettiniz. Burada sanki örgütlü gelişmiş bir devlet yapısı olduğu izlenimi uyandırdı bende söylediğiniz laflar. Hemen akabinde aşiret reisinin fiyatı kendisinin belirlediğinden bahsettiniz. Bu aşiret düzeni mi, devlet düzeni mi, bir çelişki yok mu?

Bir de cemaatlerin devletin yerini alacağından bahsettiniz. Burada cemaatler devletin fonksiyonlarını üstlenirse, burada tatbik edilecek hukuk ne olacaktır bunu öğrenmek istiyorum.

Başkan- Teşekkür ederim.

Öndeki arkadaşımıza hemen iletirseniz.

Nevin Karaoğlu- Mali Müşavirler Odasındam.

Şimdi, konumuz, burada tespit edilen konu piyasaya

eşittir demokrasi mi? Fakat Sayın Özel'in açıklama tarzını ben tam anlayamadım. Adeta bir Mekke ekonomisinin tarihçesini anlattılar. Eğer, konumuz İslam ekonomisi ve şu andaki çağdaş ekonomi ve demokrasinin, üçünün tartışmasıysa tamam. Ama, ben burada piyasaya eşittir demokrasi mi sorusuna Sayın Özel'den bir cevap alamadım. Yoksa bir ortamdayken bir konuyu empoze mi etmek istiyorlar bunu sormak istiyorum?

Başkan- Teşekkür ederim Nevin hanım.

Efendim, 1 dakikalık bir zamanımız var soru kısmı için. Buyurun siz de sorunuzu sorun.

Fethi Çeliksöz- Sorum Sungur Savran Bey'e.

Kapitalizmi istemeyen, demokrasi isteyen çoğunluk piyasacıların fikri dışındaki görüşlere nasıl ulaşacak; bilgi kaynakları piyasanın elindeyken?

Demokrasi isteyen iktisatçılar bu çoğunluğa nasıl ulaşacak? Katılımcıların Müslüman ekonomiye ilgisini de pek anlayamadım.

Başkan- Efendim, şimdi 10 arkadaşımız benim tespit edebildiğim kadıyla bazen tek bir konuşmacıya, bazen her ikisine sorular yöneltilmiş bulunuyorlar. Tabii, bu sorulara konuşmacıların ayrıntılı bir biçimde cevap vermesi maalesef mümkün değil. Çünkü, 14.00'te İkinci Oturumun başlayacağını da dikkate alarak zamanımızı ayarlamak mecburiyetindeyiz. Bu itibarla konuşmacılara konuşma sırasına göre söz vereceğim ve her ikisi de 5'er dakika ile cevaplarını sınırlayabilirlerse çok memnun olurum.

Peki, efendim, ama tabii sizler öğleden sonraki programı da dikkate alarak. 10'ar dakika üzerinde zannedirim dinleyicilerde bir konsensus teşekkül etmiş bulunuyor. 10'ar dakika ile cevap vermeleri için Sayın Sungur Savran'dan başlayarak konuşmacılara sözü bırakıyorum.

Buyurun Sungur bey.

Sungur Savran- Araya hiçbir yasa girmeden hemen şöyle doğrudan bir demokrasi aracılığıyla. Çok demokrat bir Başkanımız olduğu için de, genel talebe uygun olarak 10 dakikayı bağladık.

Ben ilk konuşmamda unuttuğum bir şeyi hemen söylemek istiyorum. Çok notunu atlıyor insan böyle durumda, ama bir şeyi atlamak istemem.

19 ncu yüzyılda oy hakkı yoktu dedim. Emekçilere ve kadınlara 20 nci yüzyılda oy hakkının sağlanması için işçiler, emekçiler mücadele etti dedim, bir şeyi unuttum. Kadınlar da mücadele etti. Dolayısıyla, bunu da belirtmek isterim. Yani, kendi mücadelesiyle herkes demokratik hakkını alıyor.

Şimdi, bir konuşmacı haklı olarak piyasa demokrasi ilişkisi konusunda buradaki iki tebliğcinin anlaştığını söyledi. Sanıyorum, Yani, görünüşte. Haklı olarak diyorum, çünkü görünüşte öyle, ama aslında öyle değil. İki nedenden dolayı bunu söylüyorum ve onların üzerinde durmak istiyorum izninizle; fikir farklılığımızı diğer konuşmacıya ortaya koymak için.

Bunlardan birisi, Medine'de fiyatların oluşmasına ilişkin olarak söylenendir. Birazdan orada bir noktaya

değineceğim. İkincisi ise, bu küreselleşme çağında, bu değişim kullanılmadı ama tamamen globalislerin ve küreselleşmecilerin argümanına benzer bir biçimde devletlerin önemini yitireceği söylendi.

Bu ikisinde anlaşmadığımıza göre -aslında başka bir soruda belirtildiği gibi- Mustafa Özel gerçekte liberal bir bakış açısına sahiptir ve dolayısıyla piyasa ve demokrasi arasında bence en azından örtük ilişki kurmaktadır diye düşünüyorum. Kendisine tabii düşer açıklamak. Belki yanılıyorumdur.

Ama iki noktaya hızla değinmek istiyorum. Bunlardan bir tanesi Medine örneği. Fiyatlar o kadar karmaşıktır ki, sadece Tanrı tespit edebilir. O da tespit etmeyeceğine göre, demek ki serbest bırakılsın. Serbest piyasanın muazzam bir savunusu.

Şimdi ben diyeceğim ki, insan aklı Mekke'den bu yana çok gelişti. Bugün bilgisayar ve dolayısıyla planlama mümkündür. 21 nci yüzyılda planlama son derece mümkün bir şey haline gelmiştir. Dolayısıyla dünya değişmiştir ona dikkat etmemiz gerekiyor; bu yönde değişmiştir.

Şimdi, ikinci bir nokta devletlerin ortadan kalkacağı. Şimdi bu büyük ölçüde büyük sermayenin dünya çapında kendi hakimiyetinin önünde engel olmaması için yaydığı bir görüştür. Kuşkusuz sınırlamalar vardır devletlerin yapabileceği ama, hiçbir şey yapamaz ve yavaş yavaş meşruluğunu da yitirecektir demek, bence büyük sermayenin globalist sistemine teslim olmaktır ve çok piyasacı bir görüştür.

Bakin, küreselleşmenin esas tartışması şudur: Halk kitleleri oy verdikleri zaman o ülkede nasıl bir politika benimseneceğini, özellikle ekonomi politikası benimseneceğini belirleyebilirler mi, belirleyemezler mi?

Devlet bitmiştir hiçbir şey yapamaz diyenler belirlemeyeceğini ve dolayısıyla o oyların boşa olacağını

Sosyalizm, esas olarak gelişmiş ülkeleri kazanamadığı için dünya sistemleri yarışında sıkıştı. Berlin duvarı bunun simgesidir. Duvar arkasında bir sosyalizmi kazanamazsınız. Burada kimin suçu var onu ayrıca tartışırız. Ama, kapitalizm dünya çapında hakim sistem kaldığı için duvarların arkasına sıkışan bir sosyalizm sonunda ekonomik olarak iflas etti, politik olarak da tamamen bir bürokratik diktatörlüğün yönetimine girdi.

söylüyorlar. İlk turda anlatmaya çalıştığım buydu. Piyasaların tepkisi IMF, vesaire, vesaire.

Dolayısıyla, bu tartışmada giderek birbiriyle işbirliği halinde insanlığın kurtuluşuna doğru giden var olan devletlerden hareket etmek zorundayız. Ancak sınıflar kalkarsa devletler kalkar. Ulusların arasındaki ilişkiler gönüllü hale gelirse devletler kalkar. Ondan önce devletleri kaldırmak mümkün değildir.

Bir de Rusya'da devrimi -Mustafa Özel tarihsel bir gerçekliğe uymuyor diye düşünüyorum- yarı periferiliktен perifeliğe geçişe karşı bir tepkisine bağladı. Rusya'da devrimi Rus hakim sınıfları istemedi. Çar tamamen karşındaydı, ama burjuvazi de karşındaydı.

Rusya'da tarihte ilk ve son defa belki de görüldüğü -başarılı devrimler açısından söylüyorum- büyük işçi kitleleri yönetiyordu uzunca bir süre. Dolayısıyla, bu Rus hakim sınıflarının aleyhine olmuştur. Onların bir ideolojisinin ürünü olarak yahut da dünya ekonomisi içinde daha iyi bir yer tutma çabalarının ürünü olarak görülemez. Ayrıca tarihte çok ayaklanma var. Spartaküs'ten başlıyor -bir konuşmacı da bunu söyledi- köleci toplumda. Sadece tarihte daha önceki ezilen sınıflar yeni bir ekonominin temelini yaratamazlardı onun için. Şimdi artık kapitalizmin bir alternatifi olarak marksist bir sosyalizm ortaya çıkmak istiyor; vaktiyle olamıyordu.

Şimdi, buradan İslami harekete ilişkin olarak bir arkadaşımızın sorduğu soruya geçiyorum. İslami hareket, aslında neoliberallerle rant mı paylaşıyor? Kuşkusuz, gözümlüğün önünde. Tamamen rantiyeci deyimi de çok çirkin bir deyim aslında yapı olarak ama, rantiyecilere karşı iktidara geldiğini iddia eden bugünkü Hükümetin bir kadını Refah Partisi, şimdi tamamen rantiyeleri besleyen bir ekonomik yapının sürgit devam etmesine katkıda bulunuyor.

Bugün devletin iç borcu 4 katrilyondur ve buradan ödenecek bütün faizler rantiyelere gidecektir. Açık bir şekilde o paylaşımın içine girmiştir. Bunun dışında Filipin'lerden bahsetmesi aslında, mesela MÜSİAD Başkanının -o demecine ben rastlamadım- bizim önümüzde olan bir sorunu gündeme getiriyor arkadaşlar.

Bugün Türkiye toplumu iki tür diktatörlüğün karşındadır. Bir yanda dini esaslara dayandırılmış ve Allahın yönettiği ve dolayısıyla halkın sözünün olamayacağı, onun temsilcilerinin ancak yöneteceği bir diktatörlük. Bir yanda ise bir askeri diktatörlük.

İkisinin de karşısına çıkmak lazım. Benim mensup olduğum, Özgürlük ve Dayanışma Partisi bu konuda çok çaba gösteriyor. Diğer partilerin de bu çabayı göstermesi dileğiyle diyeyim. Daha fazla siyasi tartışmalara girmeden burada kapatayım.

Önce şuna gireyim çok kısa olarak. Bir arkadaşımız çok haklı bir soru soruyor. Ali İhsan Tunçaslan diyor ki, "bugüne kadar demokrasi -belki şöyle diyebiliriz uzun vadelere yayılmış biçimde sadece gelişmiş kapitalist ülkelerde görüldü neden?"

Nedenini ancak tarihsel bağlamdan anlayabiliriz.

Bunlardan bir tanesi, yani sınıf ve diğer ezilen kesimlerin mücadelesinin sözünü etti. 19 ncü yüzyılda kapitalizmin yarattığı demokrasi tam bir Atina demokrasisi tipi bir şey değil. Yani, mülk sahipleri, gerek belediyeleri, gerek devleti kendi içlerinden seçerlerdi. Sadece beylerin demokrasisiydi. Okuma yazma bilmeyen, mülkü olmayan giremezdi. Niye girebildiler? Kendi mücadeleleriyle girdiler, ama savaş sonrası, esas burjuva demokrasisi diye andığımız rejimler İkinci Dünya Savaşı sonrası yerleşmiştir.

Nasıl yerleşti? Onu tek tek hatırlayalım. Kapitalizm kendi içinden bir faşizm ve nazizm doğurdu. Bu rejim bütün Avrupayı bir kanser gibi sarmıştı ve sonunda Sovyetler Birliğine saldırdı. Bunu kim yendi, demokrasiyi Avrupa'ya kim getirdi?

Bunu bir, Ekim devriminin ülkesinin, ordusunun mücadelesi. İki, İtalya'da, Fransa'da, Yugoslavya'da, Yunanistan'da ve başka ülkelerde partizan güçleri yendiler. Dolayısıyla, faşizmin yenilgisidir ki, burada bir dengeye yol açtı. İşçi sınıfının kazandığı birtakım haklara karşı kapitalizm sosyal devlet diye andığı hizmetlerle ve demokrasisiyle önlem almak zorunda kaldı. Bugün de yaşıyoruz. Biraz dikkat edelim.

Şimdi yaşadığımız tipik olay, Batı Avrupada Le Pen'de simgelenen, Fransız faşist hareketinde simgelenen, faşizmin tarihsel olarak hortlaması ve ikinci yükselişidir.

Bunun nedenlerini iyi araştırmayalım. Neden şimdi yükseliyor? Ekonomik kriz ve sosyalizmin gerilemesidir, işçi sınıfının şimdilik geride durmasıdır mücadelelerinde. Bu dalga değiştiği takdirde demokrasi kurtarılabilecektir, aksi takdirde son derece tehlikeli bir yere doğru gidiyoruz.

Tarih bu hipotezin doğru olup olmadığını önümüzdeki 10 yıl içinde sanıyorum gösterecektir. Diyorum ki, demokrasi aslında tarihsel olarak işçi sınıfının mücadelelerine dayandı ve bugün tekrar ona dayanıyor dünya çapında.

Neden Sovyetler Birliği olmadı? Tek bir şeyle söyleyeyim. Sosyalizm, esas olarak gelişmiş ülkeleri kazanmadığı için dünya sistemleri yarışında sıkıştı. Berlin duvarı bunun simgesidir. Duvar arkasında bir sosyalizmi kazanamazsınız. Burada kimin suçu var onu ayrıca tartışırız. Ama, kapitalizm dünya çapında hakim sistem kaldığı için duvarların arkasına sıkışan bir sosyalizm sonunda ekonomik olarak iflas etti, politik olarak da tamamen bir bürokratik diktatörlüğün yönetimine girdi diye düşünüyorum. Tarihsel açıklama bu diye düşünüyorum.

Bilgi kaynakları meselesi, bu toplumlar, yani kapitalist toplumlar içinde dayanışmanın da unsurlarını, kardeşliğin de unsurlarını, mücadelenin de unsurlarını ve aydınlık bir geleceğin zihinsel üretimini de taşıyor.

Ne zaman mücadele çok konuştuğumuz konjektürlere bağlı olarak yükselirse, bilgi kaynakları da o zaman büyük kitlelerin emrine açılacaktır, onların faydalanabileceği kaynaklar haline gelecektir.

Çok somut bir şeyi bu kadar kısa bir şekilde söylemek mümkün değil gibi geliyor.

Serbest rekabet ve tekeller dönemi ayırımına ilişkin olarak çok fazla bir şey söylemeden, o tarihsel ayrımın ötesinde bir şey söyleyeyim. Tekeller emperyalist dönemde bir şey oldu. Sınıf mücadelesinin etkisinde emperyalist ülkeler kendileri demokrasiyi kitlelere teslim etmek zorunda kalırken, öbür tarafta diktatörlükleri sonuna kadar desteklediler. Dolayısıyla esas olan yer değiştirmesidir diktatörlüklerin diye düşünüyorum tekeller dönemde.

Bir son soruya cevap vererek bitiriyorum Başkan, 10 dakikam doldu.

Tülay arkadaşımızın, son derece doğru olarak koyduğu bir soru vardı. Cemaatçilik meselesi, aslında en vahşi liberalizmin hücreleri haline geliyor bir bakıma. Dolayısıyla bu bir kurtuluş değildir. Bence de öyledir. Gayet güzel anlattı, ekleyecek, yani onun üzerine inşa edecek bir şey var o da şu: Kapitalizm öncesi toplumlar ve bu arada İslami cemaatçilik, insanları bir topluluğun özgürleşmemiş parçaları olarak tutuyorlardı, tamamen hiyerarşik ve baskıcı topluluklardı.

Kapitalizm bireyi cemaatten ayırdı ve formel olarak özgürleştirdi, ama kaderine hakim olmasının bütün koşullarını ortadan kaldırdı. İleri gideyim... Kapitalistlerin her birinin aslında bu yabancılaşmış sistemin tutsağı olduğunu söylemek mümkündür ama, büyük emekçi kitleler için bu kesinlikle doğrudur.

Görünüşte bir özgürlük, aslında özünde muazzam bir bağımlılık. Geleceğin toplumunu bu ikisinin bir sentezinden, cemaatte var olan kardeşlik ve dayanışma ile kapitalizmde var olan bireysel özgürlük üzerinden bir sosyal birey de kuracağız, cemaati de aşacağız. Bu dünyanın yabancılaşmış bireyi için de diye düşünüyorum.

Teşekkürler.

Başkan- Sungur bey, meslektaşımıza teşekkür ediyorum.

Efendim şimdi panelcilerden son söz Mustafa Özel Bey'in. Kendisine sözü bırakıyorum. Çünkü, kendisine gerçekten çok sayıda soru da sorulmuş bulunuyor.

Buyurun.

Mustafa Özel- Teşekkür ederim.

Piyasa bir keşiftir, keşfe çıkıyorsunuz. O keşfin her şeyini önceden belirleyemezsiniz, belirleme hakkınız yok. Birey piyasaya geliyor, taleplerini, arzularını, zevklerini, ihtiyaçlarını, iştahlarını her an değiştirebilir. Sizin herhangi bir merkezden bunu tespit etme, bunu belirleme, ortaya koyma hakkınız yok.

Ben de Sungur Bey gibi önce bazı farkları işaret etmek istiyorum. Belki bazı soruları da iç içe geçirebiliriz.

Benim kanaatime göre marksistler -Sungur Bey de dahil olmak üzere- piyasanın ne olduğunu bilmiyorlar. Piyasa bir keşif sürecidir. Bilgisayarla tespit edilebilecek bir vaka değildir.

İlk konuşmasında adil düzeni eleştirmişti. Ben adil düzenin bu ülkedeki, en azından bizim ülkesindeki en şiddetli adil ekonomik düzenin eleştirmenlerinden biriyim ve eleştirdiğim temel mesele böyle bilgisayarlarla fiyat belirleme, bilgisayarlı uzmanlara fiyat belirleme yetkisi verdiği içindi. Piyasa bizim herhangi bir donanım ile bir Devlet Planlama Teşkilatı kurarak, oraya yüzlerce, binlerce bilgisayar yerleştirerek, çok zeki insanlar yerleştirerek tespit edebileceğimiz bir şey değildir.

Piyasa bir keşiftir, keşfe çıkıyorsunuz. O keşfin her şeyini önceden belirleyemezsiniz, belirleme hakkınız yok. Birey piyasaya geliyor, taleplerini, arzularını, zevklerini, iktisatlarını, iştahlarını her an değiştirebilir. Sizin herhangi bir merkezden bunu tespit etme, bunu belirleme, ortaya koyma hakkınız yok.

Belki birtakım yön verici sözleriniz, nasihatlarınız olabilir; buna itirazım yok. Ama, piyasanın bir keşif süreci olduğunu anlamadan. O zaman işte bilgi geliyor, elinizdeki aletler incelidikçe piyasayı belirleyebiliriz tarzındaki bir yaklaşım. Dolayısıyla, adil bir düzen kurabiliriz tarzındaki yaklaşımın, o eleştirdikleri adil düzenden çok uzakta bir görüş olduğu kanaatinde değilim.

İkincisi, devlet bitmiştir ve yeni dönem gruplar, cemaatler çağırır. Benim temennim filan değildir. Ben bunun ortaya çıkmakta olduğunu görüyorum ve sadece Türkiye için değil, İngiltere için, ABD için. Biz ABD'yi böyle yekpare, büyük bir Amerikan halkı olarak tasavvur ediyoruz. Bu yekpare büyük devletin 30 yıl sonra 2 yüzyıl öncesini aratan, hatta 2000 bin yıl öncesini aratan bir kölecî topluma dönüşüp dönüşmeyeceğinin hiçbir garantisi verilemez. Bu daha muhtemeldir.

Şu anda ABD'nin içerisinde bir Latin Amerika oluşmuştur, bir Güney Dünyası oluşmuştur ve bu göç baskısı gittikçe devam etmektedir. Bu insanların hepsine tam hukuki hakların sonuna kadar verilmesi mümkün olmayacaktır.

Ya Amerikalı kapitalistler bir şekilde manevî bir aydınlanma ile -temenni ediyorum bir aydınlanma yaşayıp, daha bölüşümcü, daha paylaşımcı olmalarını- Sungur Bey'in daha çok toplumcu diyebileceği bir yönelişe gireceklerdir. Bu onların dünyadaki rekabet şartlarını eksiltmez- konumuz değil girmiyorum- artırır aksine. Ya da mevcut durumlarını, mevcut konumlarını devam ettirmeyi düşüneceklerdir. O da bugünkü refah devletinin, o sosyal devletin, çökmekte olan sosyal devletin giderek daha çökmesi ve büyük bir sosyal bunalımla, buhranla noktalanması noktasına gelecekleri demektir.

Bireyi özgürleştirmekle ilgili, son 2 yüzyılda, Fransız devriminden sonra çıkan, gerek burjuva liberal, gerek diğer yorumların hepsinin Avrupa merkezci olduğunu,

tarafgir bir tarih yorumunun eseri olduğunu, Avrupalıların bütün dünyayı özgürleştirmek için seçilmiş özel bir ırk olduğunu var sayarak 2 yüzyıldır Avrupalı tarihçiler savunuyorlar. Bugün çok takdire şayan bir durumdur ki, yine aynı Batıdan birtakım daha insaflı insanlar çıkmakta ve bu Avrupa merkezci görüşlerden vazgeçmemiz gerektiğini, tarihin bütün dönemlerinde, bütün toplumlarında, çeşitli dozlarda baskıcı olan, bireyi baskı altına alan, ama bireyin daha rahat hareket ettiği alanlar olduğunu, tecrübeler yaşadığını gösteriyorlar.

Mesela, 5-6 yüzyıllık Osmanlı tarihi üzerinde bugün en ciddi çalışmalarıyla tanınan Halil İnalcık'ın ortaya koyduğu, "çift hane sistemi" diye ortaya koyduğu o tarımsal sistemin bireye tarihte eşine çok az rastlanır bir özgürlük alanı verdiğini bütün ciddi bilim adamları kabul etmektedirler.

Bunu tabii şu anda ayrıntılı bir şekilde tartışmak zorunda değiliz. Sadece bu Avrupa merkezci zihniyetten uzaklaşalım.

Bunu da aslında, yine Batılı bir düşünürden dipnot düşerek de öğütleyebilirim. Kant, aydınlanmayı insanın kendi aklını kullanmaya cüret etmesi olarak, vesayetten kurtulması olarak tanımlıyordu. Yani, insanların benim, Kant'ın aklını kullanmasıyla aydınlanabileceğini söylemiyordu. "Kendi aklını kullanmaya cüret et" diyordu. Türk aydını Avrupalının evrensel aklını kullanmaya aydınlanma diye geldi. Bu yanlış bir düşünce. Kendi aklını, bireysel aklını ve giderek toplumsal aklını kullandığı zaman bu toplum kendi yolunu bulacaktır.

Ben başa dönmek istiyorum izninizle.

Cem Eroğul beyle tanışmış olmaktan büyük zevk duyuyorum.

Birincisi, Müslüman piyasanın -bu zevk benim İsmet Özel'le olan yakınlığımla alakalıdır. Kanlarımız biyolojik olarak aynı değil ama, ana baba bir kardeşiz- kapitalist olup olmadığını soruyor Cem bey; birçok kişi de bunu merak ediyor.

Dikkat ederseniz ben kapitalizmi başlangıcından itibaren, yani Lenin'in o çok zekice, işte tekelle kapitalizm aşaması dediği ileri bir safha değil, Braudel'den hareketle...

Şimdi ben Türkiye'de 40 yaşındaki bir insanım. Kendi çalışmalarımı böyle abartarak anlatma pozlarına giremem. Braudel ve Annales mektebi hepimizin tanıdığı, son 50-60 yıl içerisinde çok ciddiye alınması gereken bir okul. Elbette bütünüyle kabul edilmesi diye bir şey olmaz. Çok ciddiye alınması gereken bir tarih tezi geliştirmişlerdir. O da, kapitalizmin başlangıcından itibaren, mantığı gereği, işin başından itibaren tekele eğilimli olduğudur ve tekelin esas itibarıyla kapitalist bireylerin zekasından, becerisinden, kurnazlıklarından değil, devletin, yani siyasi gücün oluşmuş bir sermayeyi teminat altına almasından, onun garantörü olmasından kaynaklandığını söylüyor.

Yani, kapitalizm siyasi gücün, devletin sermaye ile bir fizyon yaşadığı ve sermayenin garantörü olduğu sis-

temdir. Dolayısıyla, benim anlatmaya çalıştığım şey şu: Herhangi bir toplum, -bunun Müslüman bir toplum olması gerekmiyor- eğer sermaye sınıfı ya da başka herhangi bir sınıf, yarın bir bilgi aristokrasininin çıkarları doğrultusunda değil de, geniş çoğunluğun çıkarları doğrultusunda tavır gösterirse, böyle bir eğilim doğarsa onların Müslümanca bir iş yapmakta olduklarını hükmedebiliriz.

Dolayısıyla, ben Müslüman otoriteyi tanımıyorum bir anda. Sermayenin garantörü olmadığı zaman, kapitalizm bildiğiniz haliyle ortaya çıkmaz. Nitekim, işte Halil İnalçık'ın anlattığı o toprak sisteminin işleyişi, buna benzer bir şekilde Lonca sisteminin işleyişi Osmanlı mülkünde kapitalist diyebileceğimiz bir oluşumun ortaya çıkmasını engellemiştir.

Bunun iyi olup olmadığını tartışabiliriz, yani ortaya çıkmamış olmasını tıpkı liberaller ya da marksistler gibi "çıkmaması kötüdür, üretim güçlerinin gelişmesine izin verilmemiştir." Ama bu bir normatif yaklaşımdır. Yani, onlara da yanlışlıklar demiyorum; o onların değer yargısı.

Liberalizm ile demokrasi arasındaki ilişkiyi sordu bir arkadaş. Dolayısıyla benim liberal olabileceğimi vurgulamaya çalıştı.

Cem Bey'in ikinci sorusuna geleceğim, bununla bağlantı kurmak istiyorum.

Bir kere demokrasi çok kadim bir fikirdir, antik bir fikirdir. En azından eldeki metinlerle 2 bin, 2500 yıllık bir tarihi vardır. Liberalizm çok modern bir olgu. Yani, bir şekilde, işte Machiavelli, Hobbes, onları tabii tam liberal değil de, liberalliği hazırlayan, bireyin tabii haklarını öne çıkararak bireycilikten hareketle liberalliği hazırlayan düşünürler olarak sayarsak, 400-500 yıllık yeni bir hadisedir liberalizm.

Ve esas itibarıyla devletin hem gücünü, hem de fonksiyonlarını sınırlamaya çalışır liberalizm. Bunu niçin yapar? Bireyin doğal haklarıdır, tabii haklarını kollamak için. Ama en büyük liberal teorisyenin Locke olduğunu ve bütün liberalizmin aslında John Locke'tan kaynaklandığını düşünürsek, bu temel, tabii hak, doğal hak mülkiyet hakkıdır. Dolayısıyla sermayedir, dolayısıyla liberalizmin felsefi ve daha çok ideolojik bir oluşum olarak asıl kolladığı şey, bu sermaye haklarının garanti altına alınmasıdır. Yani, kapitalist sistemin garanti altına alınmasıdır.

Şimdi burada kapitalist bir sistemle, direkt kapitalist ya da

kapitalist olmayan bir sistem arasındaki temel fiili durum, temel fark ortaya konmadıkça, aslında o liberal dediğimiz devletin neyi kolladığı tam anlaşılmış olmuyor.

Söyle bir hayali portre çizmeye çalışalım. Kapitalist olmayan bir sistemde ve bir kaymak tabakası, bir üreticiler tabakası var. Ama bu nüfusun belki yüzde yarısını kadardır. O toplumun ürettiği servetin, diyelim ki yüzde 10'luk bir kısmını bu yüzde yarıma, yüzde 1'e diyelim hadi; yüzde 1'e verdiğiniz zaman bu bayağı güzel bir hayat yaşar. Ama, servetin geriye kalan yüzde 90'ı toplumun yüzde 99'u arasında aşağı yukarı farklar göze batmayacak bir şekilde bölüştürülür; şu ya da bu şekilde.

Kapitalist sistemin yaptığı, aslında bu yüzde 1'lik kaymak tabakasını genişletmektir. Yüzde 10'a, 15'e çıkarmıştı. İkinci tabakaları saymıyorum. Ama, bu yüzde 15'in emrine sosyal servetin yüzde 80, 90'ını vermiştir. Dolayısıyla toplumun geriye kalan kısımlarına yüzde 10'luk, 15'lik bir pay nüfusun yüzde 80, 90'ına bu kadarlık bir pay kalmıştı.

Liberal demokrasi dediğimiz şey, bu yüzde 10'a, 15'e fit olması gereken halkı, işçileri, memurları, gece çalışanları, küçük esnafı razı etme yöntemleridir. Oy hakkı buna dahildir. Şu anda vaktimiz olmadığı için girmiyorum.

Yani, geniş, tehlikeli halk tabakalarını sindirme rejimidir liberalizm. Dolayısıyla demokrat değildir. Liberalizm ile demokrasi tamamen karşıt fikirlerdir. Liberal demokrasi, kapitalist serbest piyasa gibi bir fiksiyondur, bir kurgudur. Böyle bir şeyin gerçekliği yoktur.

Cem Bey'in ikinci sorusu şuydu: "Müslüman piyasanın devr-i saadetten sonraki seyri nasıl oldu?"

Benim bir iktisatçı sıfatıyla...

Fiyata nasıl baktığımı söyle, sana nerede durduğunu söyleyeyim. Bu benim hipotezimdir.

Ve iki tür, mantiken iki tür değil de, karşıtı olsun. Müdahaleci sistemleri de ikiye ayırıyorum. İmparatorluk sistemleri ve kapitalist sistem. Osmanlı da dahil olmak üzere bütün imparatorluklarda fiyat sistemine müdahale esastır. Fakat bu müdahaleyi aslında uzun vadede gerçek

serbesti şartlarının muhafazasına yönelik olarak görüyorum; idealize etmiyorum, kusurlu da bulmuyorum, tam İslami de bulmuyorum. Ama, esas itibarıyla fiyata baskı yapacak bir burjuva zümresini kırmak için gerekli ve engelleyici bir tavidir bu. Ve bütün imparatorluklarda bu var.

Niye fiyata müdahale ediyorsunuz? Geniş halk kitlelerinin le-

Niye fiyata müdahale ediyorsunuz? Geniş halk kitlelerinin lehine olacağını düşündüğümüz için. Diyebiliriz ki, bu yüzden Osmanlıda üretim güçleri yeterince gelişmedi. Ama, netice itibarıyla Osmanlı, geniş halk kesimlerinin ucuz, kaliteli ve belli bir fiyattan, özellikle temel gıda ürünlerini elde etmesi için fiyata müdahil idi. Kapitalizmde müdahale yine esastır, fakat geniş halk kitlelerinin lehine değil, sermaye sınıfının lehine.

hine olacağını düşündüğümüz için. Söylediğim gibi, İdris Küçükömer hocamızdan hareketle eleştirebiliriz bunu. Diyebiliriz ki, bu yüzden Osmanlı'da üretim güçleri yeterince gelişmedi. Ama, netice itibarıyla Osmanlı, geniş halk kesimlerinin ucuz, kaliteli ve belli bir fiyattan, özellikle temel gıda ürünlerini elde etmesi için fiyata müdahil idi.

Kapitalizmde müdahale yine esastır, fakat geniş halk kitlelerinin lehine değil, sermaye sınıfının lehine. Bunu da zannediyorum burada yeterince anlatmış olduk.

Hocam sona doğru geliyorum.

Tulay Hanım'ın sorusuna geliyorum. Tabii ben bu cemaatçilik, vesair gibi şeylere biraz önce değindim. Sadece Türkiye için, İslam dünyası için ya da şu şekilde bir cemaat olarak tanımlamıyorum. Yani bunu oturup konuşabiliriz, tartışabiliriz. Tanımı belli bir cemaat vermedim. Sadece şunu söylüyorum: Sosyal devlet sürdürülebilir bir rüşvet olmaktan çıkmıştır artık. Geniş halk kitlelerini sosyal devlet şeyleriyle artık uzun vadede götürmek mümkün değildir. Çünkü, sistemin merkezinde rekabet kızıkmıştır. Eskiden bir tek olan merkez, şimdi birkaç merkeze ve giderek daha fazla sayıda merkeze dönüşecektir.

Yarın Çin bir merkez olacaktır, Hindistan bir merkez olacaktır, daha başka merkezler oluşacaktır. Sistemin merkezinde bu kadar rekabetçilik olduğu zaman bu kâr marjları üzerinde büyük bir baskı demektir.

Kapitalist sistemin varlığını içeride bütün muhalefeti ara tabakaları belli siyasi ve iktisadi sus paylarıyla bugüne kadar devam ettirmiş olmasıdır.

Ben, bir vakıa olarak bu sus paylarının artık eskisi kadar cömertçe verilemeyeceği, sigorta sistemlerinin, benzeri sistemlerin artık eskisi kadar yapılamayacağı, yapılsa bütçe açıklarının önünün alınamayacağını düşünüyorum. Bugün bütün dünyada -Gülten Kazgan hocamızın birçok yazısından bunu takip etmek mümkün iki tercihiniz var devlet olarak. Ya daha fazla bütçe açığına şey yapacaksınız. O zaman bu rüşvetleri verebilirsiniz. Ya da bütçe açığını kısmak için, dolayısıyla sermayeye daha fazla destek olabilmek için bunları kısacaksınız.

İkincisi -vaktimiz elvermiyor- ben işçi sınıfı diye bir şeyin kalacağı kanaatinde de değilim.

Sungur Bey 1917 yılında işçilerin devrim yaptığını söyledi. Bu eğer yapılmışsa çok anti demokratik bir şey yapmışlardır. Çünkü, işçilerin 1917'de Rus toplumu içindeki nüfusları yüzde 3'tü. Yüzde 3'ün yapmış olduğu bir devrime siz halk devrimi diyorsanız, bu zaten işin başından itibaren çok kötü bir şey.

Yani, bugünden yarına aslında işçilerin, kapitalizm öncesi dönemdeki işçilerin konumuna geleceği kanaatindeyim. Yani ne? Şu: Koordinatör tüccarlar vardı; bu **putting-out** sisteminde olduğu gibi. Diyelim ki, yünü götürüyordu, çıkırgı vardı adamın işçi ama, çıkırgı var elinde, tezgahı var, dokuyor. Yani, üretim araçlarına sahip. Kapitalizmin bütün marifeti bu üretim araçlarını, bu insanların elinden alıp onları fabrikada çalışmaya mah-

kûm etmesi ve sömürmesidir.

Şimdi, bu üretim ya da kazanç imkânları bilginin öne çıkmasından dolayı artık, kapitalizm öncesi dönemde olduğu gibi fertlerin elindedir. Yani, pazarlık güçleri artmaktadır. Sermayenin, kâr marjının daralmasından dolayı baskı ihtiyacı artmaktadır. İnsanların kazanç imkânlarına artık sahip, bir ölçüde sahip olmaktan dolayı pazarlık güçleri artmaktadır. Bu muazzam bir gerginlik yaratmaktadır.

Ve burada devletin olumlu bir rol oynayacağını, özellikle çevre devletlerin olumlu bir rol oynayacağını söyleyebilmek için, geçen yüzyılda çevre devletlerinin olumlu rol oynamış olduğunu ispat etmek lazım. Çevre devleti dediğiniz şey, aslında merkeze rahat bir şekilde değer aktarımının memurluğunu yapmıştır; bugün de bunu yapmaktadır.

Yani, marksist sosyologların, iktisatçıların yüzyıldır bunu anlatarak dillerinde tüy bitti. Ve bu önemli ölçüde doğru bir şeydir, çünkü gözlenen bir şey. Zenginler daha zengin olmakta, yoksullar daha yoksul olmakta. Bunun bir açıklamasının olması lazım.

Yani, o tezlerin bir kısmını çok fazla iddialı oldukları için eleştirebiliriz, ama esas itibarıyla bunlar dar olan, çok temel bir gerçekliğe işaret etmektedirler. Bu anlamda devletin bireyleri koruma, dolayısıyla onların gözünde meşru olma yeteneğinin zayıflayacağını söylüyorum. 200 devletin belki 2 bin devlete, belki 3 bin devlete bölünebileceğini söylüyorum.

Efendim bölünmesin. Bölünmeyebilir, ama bunun önünün alınabilir olduğunu zannetmiyorum. Gittikçe, bakın 15-20 yıl öncesine kadar jeoekonomi diye bir kavramımız yoktu. Şimdi jeoekonomiyi geçtik, jeokültür kavramını konuşuyoruz.

Yani, insanlar kültürel odaklar oluşturarak bu korunma ihtiyacını gidereceklerdir. Bu Fransa'da da olacaktır, Almanya'da da olacaktır, özellikle Amerika'da olacaktır.

Ben burada bir İslami cemaatçiliği, bu televizyonlarda seyrettiğiniz tekkeleri filan kastetmiyorum. Onlar tabii dahildir içerisine, ama bir islamcılık propogandası yapmak amacıyla bunu söylüyor değilim.

İslami sermaye neoliberal sermayeye karşılıklı ve ikisinin rant bölüşümü. Bir kere sermayenin islami olması, neoliberal olması filan gibi ayrımlar bence saçmadır. Türkiye'de Refah Partisi olsun olmasın, temel mesele şudur: Türkiye'de devlet eliyle yetiştirilen ve iç pazarda çöreklenmiş bir sermaye sınıfı vardır.

Uzakdoğu'dan farkı şudur. Yani, Uzakdoğu rejimleriyle ilgili görüşlere katılıyorum. Oradaki siyasi sistemleri elbette idealize etmenin anlamı yok. Ama, oradaki, Japonya olsun, Güney Kore olsun kendi halklarını sıkıştırmakla beraber, hiç değilse dünya pazarından bir pay almayı becermişlerdir. Yani, bunun, belki ibret alınacak, efendim bazı yönlerden ders alınacak bir vakıa olarak öne sürülmesi söz konusu olabilir.

Ama Türkiye'de esas itibarıyla devlet eliyle yetiştirilmiş olan, uzun yıllar korunmuş olan, teşviklerle des-

teklemiş olan büyük sanayi şirketi... 100 şirketi alın, bu 100 şirketin 1979 yılında ihracat oranı, ihracatın ciro içindeki payı yüzde yarımdır. 10 yıl içinde, o 1980'li yılların yüzde 30-35'e varan vergi iadelerine rağmen 1990 yılında yüzde 2-2,5'tur.

Yani bunlar çok kârlı bir iç pazardan dışa açılmaya, teknoloji geliştirmeye, -kendisi teknoloji geliştiren bir sanayi şirketi neredeyse yok; bir, iki istisna kaideyi bozmaz- yönelmiyorlar. Bence bugün esas itibarıyla bu iç pazara yuva yapmış tekelleri sermayeye karşı Anadolu'dan kaynaklanan daha hür olmak isteyen, daha dünyaya açılmak isteyen sermayenin bir kavgası vardır. Bunun, yarın Refah Partisi eğer gerçekten mücadelesini yapmazsa, Refah Partisi ANAP'laşırsa, DYP'leşirse, işte diğerleri gibi davranırsa mutlaka siyasi ifadesini bulacaktır.

Dolayısıyla bu sosyal ekonomik gerçekliğin farkına varmamız lazım.

Hocam sorular var ama, vakit ne oldu?

Başkan-Evet, teşekkür ediyoruz. Biraz zamanı, yani 10 dakikalık süreyi en az bir 15 dakika kadar, 15 dakika ya yakın geçmiş bulunuyorsunuz.

Evet, şimdi Sungur Bey'in sadece bir açıklama yapma ihtiyacı var. Kendisine o bakımdan bir, iki dakikalık bir süre tanıyacağız. O açıklamasını yapsın ve böylece tamamlayalım. Çünkü, öğleden sonraki oturum bizi zorluyor. Eğer, öğleden sonra oturum olsa, akşama doğru biraz daha açık zamanımız olabilir. Bu tartışmaların çok yararlı olduğuna inanıyorum. Özellikle teybe geçmesi açısından daha da bu yararın arttığını biliyorum. Ama ne yapalım ki, öğleden sonraki seansa yetişebilme mecburiyetimiz var.

Buyurun.

Sungur Savran- Ben Ahmet Yılmaz arkadaşşıma cevap verememiştım. Onun fikirlerine katıldığımı söyleyeyim. Sadece şimdi düzeltme şu bakın: Ve liberalizm konusunda ayrı yerde olduğumuz açık. Ama, diyor ki, Mustafa Özel, "fiyata nasıl baktığını söyle, sana nerede durduğunu söyleyeyim."

Ben de söyleyeyim o zaman. Fiyata yabancılaşmış, bilinçsiz, insanların sırtından düzenlenmiş mekanizmalarla çalışan bir toplumun bir mekanizması olarak bakıyorum. Bu ne demektir? Dolayısıyla sizin benim hakkımda söylediğiniz yanlış demektir.

Ben bilgisayar gelecekte piyasayı belirleyebilir demedim, piyasa belirleyebilir de demedim. Bilgisayar aracılığıyla bütün orantıların birbiriyle ilişkilendirilebileceği ve toplumsal gereksinimlere karşılık verebilecek bir planlamayı yapmanın, yani piyasa sisteminin yerini alan alternatif bir ekonomik ilişkiler sisteminin mümkün hale geldiğini söyledim.

Bunu düzeltiyorum. Bir şey daha ekleyeceğim. Başkan izin verecek buna. Çünkü, 15 dakika konuştu benden fazla Mustafa Özel.

O da şu: Dedi ki Mustafa Özel; "marksistler piyasayı anlamıyor piyasa bir keşiftir" dedi. Ben bir tek şey söyleyeceğim.

Şu yargı, piyasa bir keşiftir yargısı, liberalizmin bir numaralı entellektüel önderi olan Hayek'in çok ünlü bir makalesinin başlığıdır. Bunu vurgulamak istiyorum? Mustafa Özel'le polemik için değil. Ben şunu çıkartıyorum, zaten bildiğim bir gerçeği saptıyorum.

MÜSİAD liberal bir ekonomi üzerinden yürümektedir. MÜSİAD'ın hakim olduğu Refah Partisi de bir kapitalist partidir. Türkiye'de bu var olan liberal rejimin alternatifi sadece sosyalizmdir.

Başkan-Efendim, çok canlı ve zannediyorum ki, çok yararlı bir Paneli geride bıraktık. Konuşmacılara gerek tebliğleriyle, gerek cevaplarıyla teşekkürler ediyorum ve öğleden sonra saat 14.00'de toplantının başlayacağını tekrar hatırlatıyorum.

İyi günler dilerim. Teşekkürler ederim.

Piyasa ve Yeraltı Ekonomisi

1.Gün

10 Nisan 1997 Öğleden sonra

Saat: 14.00

Açılış konuşması : Prof. Dr. Gülten KAZGAN

BAŞKANI : Prof. Dr. Gül G. TURAN

Panalistler : İsmet ALVER

Osman Cavit ERTAN

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER

Dr. Veysi SEViĞ

Başkan - Toplantı üç bölümden oluşacak. Birinci bölümde açılış konuşması olarak hepimizin çok yakından tanıdığımız, çok saygı duyduğumuz Profesör Gülten Kazgan Hanım konuşma yapacak.

Konuşmasının ardından diğer konuşmacılar. Bunları masaya çağıracağım. "Piyasa ve Yeraltı Ekonomisi" adlı konuyu derinlemesine irdelemeye çalışacağız.

Sözü uzatmadan Profesör Gülten Kazgan Hanım'a bırakıyorum.

Gülten Kazgan - İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ne gerek seçtikleri konu açısından, gerek beni davet etmeleri açısından çok teşekkür ediyorum. Ancak, önce daveti aldım, çok mutlu oldum. Sonra Sayın Başkan bana sakın uzun konuşma hoca, 10 dakikayı, 15 dakikayı sakın aşma dedi. Biraz üvey annelerin yemek ikramına benzettim. Çocuğum ye, ama çok yeme gibi oldu. Onun için maalesef kısa konuşmak zorundayım.

Efendim konumuz "Piyasa ve Yeraltı Ekonomisi." Fakat, bence piyasa ve yeraltı ekonomisi dediğimiz zaman Hafta'nın genel başlığı olan "Sermaye, Devlet ve siyaset" konusunu bir arada düşünmek lazım yeraltı ekonomisiyle. Çünkü, yeraltı ekonomisi yalnız piyasayla değil, aynı zamanda devletle de, siyasetle de iç içe geçmiş durumda; birbirinden soyutlamak mümkün değil.

Önce yeraltı ekonomisini isterse-niz kısaca bir irdeleyeyim. Yeraltı ekonomisinin birkaç bölümü var. Birincisi, ben buna hafif yeraltı ekonomisi diyorum, hafif bölümü. İkincisi, diğer uçta yer alan mafya olarak yeraltı ekonomisi ve bu ikisi arasında da biraz gölgeli dumanlı olan bir kesim var. Biraz mafyavari, ama biraz da hafife yakın olan piyasa ekonomisi.

Şimdi, hafif piyasa ekonomisine bakarsanız, bunun dünyada ve Türkiye gibi ülkelerde özellikle çok yaygın olduğunu görürsünüz. Bu hafif piyasa ekonomisinde daha çok

rekabet şartlarını kendine döndürmek için, yani piyasanın getirdiği baskı dolayısıyla birtakım devletin getirdiği yükümlerden kaçınmak için piyasa içinde yer alan kesimlerin küçük, ufak tefek kaçakları diyelim; onlar yer alıyor.

Burada yasal kuruluşların, yasal olmayan davranışlarını görüyoruz. Yani kayıtlı kuyutlu bir firma gerektiği noktada sigorta ödememek için kaçak işçi çalıştırıyor ve böylece kendimi maliye tasarrufları yoluyla piyasa içinde rekabet edebilir hale getiriyorum diyor.

Bu daha çok, küçük orta boy firmaların, büyük firmalar ithal malları karşısında kendilerine bir yaşama alanı yaratabilmek için başvurdukları yol. Rekabetle ortaya çıkıyor ve rekabet şartlarını aksatıyor. Çünkü, rekabetin baskısı kendisine başka türlü yaşama olanağı vermiyor.

İkinci bölümü olan, arada kalan kesim, yani dumanlı kesim dediğim bölümde. Bu basit işlerin daha da ötesine geçen, uluslararası etki yaratabilen kaçakları yürüten kesim var. Burada uluslararası firmalardan argo deyişle yürütülen dizaynlar, biçimler, markalar olduğunu görüyoruz. Bu da oldukça yaygın bir iş. Ancak bildiğiniz gibi bunun rekabet şartlarına aksatması dolayısıyla son Uruguay Round, GATT görüşmelerinde bu konuda çok ciddi önlemler getirildi ve şimdi Dünya Ticaret Örgütü ismini alan eski GATT organı eliyle çeşitli yaptırımlar devreye sokulabiliyor.

Türkiye birincide geniş biçimde ismi geçen olduğu gibi, bu ikinci alanda da ismi yaygın biçimde duyuruyor. Özellikle teknoloji, desen, marka yürütmekte dünya sıralamalarına giren bir yerimiz var. Tayvan'la, Hong Kong'la ve benzer ülkelerle birlikte Türkiye bu alanda da yer alıyor.

Hatırlayacaksınız, Lacoste'un macerasını. Çok ünlü

Şimdi, hafif piyasa ekonomisine barksanız, bunun dünyada ve Türkiye gibi ülkelerde özellikle çok yaygın olduğunu görürsünüz. Bu hafif piyasa ekonomisinde daha çok rekabet şartlarını kendine döndürmek için, yani piyasanın getirdiği baskı dolayısıyla birtakım devletin getirdiği yükümlerden kaçınmak için piyasa içinde yer alan kesimlerin küçük, ufak tefek kaçakları yer alıyor.

bir marka, burada taklit edildi. Lacoste'un onda bir fiyatına satış yapıyordu, mahkeme konusu oldu. Bir diğer olay geçen yıl Paris'te yapılan bir tekstil fuarında ortaya çıktı. Hangi akla hizmettir bilmiyorum. Tekstilcilerden bir tanesi Fransız desenlerini yürütmüş ve yürüttüğü desenlerle bastığı kumaşı da fuarda sergilemeye götürmüş; tabii hemen yakalandı. O da milyarlarca lira tutarında tazminat ödemek durumunda kaldı. Yani, o alanda da geniş bir isimimiz var dünya sıralamasında.

Şimdi bu ikisi piyasa içindeki kaçaklarla beliriyor ve siyaseti, devleti etkileyebilecek boyutlara varmıyor. Fakat, üçüncü kesim ki, yeraltı ekonomisinin mali gücü itibarıyla en büyük olan kesimi. Bu doğrudan mafya bağlantılı, ticaret yaptığı malların kendisi kaçak mallar. Çünkü, ilk iki kesimde yapılan ticaret kaçak mallar üzerinde değil. Yasal olarak, deterjan yasal bir mal. Deterjanı taklit ediyor, ama belki içine koyması gereken kadar belirli içerikleri, kimyasal içerikleri koymuyor, başka şeyler koyuyor, ucuz fiyata pazarlıyor.

Oysa, mafya türü yeraltı ekonomisine geldiğimiz zaman, görünüm tamamen farklı. Burada yasak olan mallar üzerinde ticaret söz konusu ve bugün bu tür ticaret tam küreselleşmiş durumda. Çünkü, bu yasak mallar uluslararası ticareti olan mallar. Yani, uyuşturucu maddeler, silah, nükleer silahların hammaddesi gibi mallar; uluslararası ticaretin yasak olan, ama oldukça önemli olan bir bölümü.

Şunu belirteyim ki, sadece uyuşturucu ticareti için verilen rakam 300 milyar dolarla yılda, 400 milyar dolar arasında geziyor. Bu muazzam bir rakam olduğu için, eğer siz bunun yüzde 10'undan yararlanırsanız dahi Türkiye gibi ufak ekonomik boyutu ülkeler açısından tabii önemli bir rakama geliyor.

Şimdi mafya türü ticaret, ne yazık ki siyasetle iç içe geçiyor. Ve siyasetle iç içe geçtiği anda ülkede siyasal yozlaşmayı da birlikte getiriyor. Önemi dolayısıyla sadece ekonomik platformda kalmıyor, aynı zamanda siyasete de uzanıyor.

Nasıl oluyor bu? Çeşitli nedenlerle bir kere ortaya çıkıyor. Başlıca nedeni şu: Yasak mallar üzerinde ticareti yürütebilmek için mutlaka üst düzeyde bir yerlerde sizi koruyacak anahtar, kilit kişilerin bulunması gerekiyor. Aynı zamanda bu kilit kişilerin emrinde daha alt düzeyde yer alan bürokratik, teknokratik personelin de bulunması gerekiyor. Yani, gümrükten bir malı yasal diye geçirecekseniz, sadece bilmem onunla ilgili bir bakanı ayarlamamız yetmiyor, aynı zamanda gümrükte bulunan onunla ilgili işlemleri yürüten küçük çaplı memurları da ayarlamamız gerekiyor.

Bu açıdan yasak mallar üzerindeki mafyavari, mafyavari de değil, yani mafyanın kendisi, mafya eliyle ticaret hem siyaset kademesinde, hem onun altındaki bürokratik kademelerde rüşvet, vesaire yoluyla büyük çaplı yozlaşmayı da birlikte getiriyor.

Bunu nasıl yapıyor mafya? Mafyanın çeşitli yöntemleri var. Ya kendi adamını doğrudan siyasete sokuyor ve bu yoldan kendi adamı siyasette olduğu için bu yararları sağlayabiliyor. Kendi adamı daha alt kademelere de emirleri verip işi yürütüyor. Ya da halen orada bulunan kişiyi çeşitli biçimlerde satınalmak yoluyla bunu yapıyor.

Bu nedenle mafyanın güçlendiği ülkelerde siyasetin yozlaşmadan kalması aşağı yukarı olanaksız oluyor. Çünkü, kendi adamını soktuğu zaman, tabii başlangıçta da bilinmiyor giren kişinin niteliği. Ancak, belki olaylar ortaya çıktığı zaman gözlenebiliyor, farkına varılabiliyor. Bu nedenle siyasette yozlaşma ekonomideki yozlaşmanın dışında bir olay olarak meydana geliyor.

Şimdi, ilk iki tip kaçak, ekonomideki kaçak, yeraltı ekonomisi bize, devlete birtakım zararları getirebiliyor. Yani, nedir bu zararlar? Çok açık; sigorta primleri ödemediği için SSK gibi kurumlar kaynaktan yoksun kalıyor. Devlete yeterli vergi ödemediği için devlet bu vergi varidatından yoksun kalıyor. Fakat, mafyaya geldiğiniz zaman mafya kaçak ticaret dolayısıyla bir vergi kaydı yaratıyor ama, onun çok ötesinde siyasal yozlaşmayı getirdiği için ülkenin genel planda bozulmasına yol açıyor. Şunu söyleyeyim:

Çok üzülerek söylemek, kabul etmek gerekiyor ki, Türkiye bu sonuncu planda da yer aldığı için son zamanlarda dünya ülkeleri tarafından üzerine yapılan ciddi baskılara tanık olmakta. Çünkü, mafya ticareti sadece mafyanın yaptığı ticaretle yetinmiyor. Burada yaratılan paranın bir biçimde üretime girmesi ya da ülkeye dönmesi için çeşitli yolların kurulması gerekiyor.

Bu da bildiğiniz gibi kaynak aktarmada birtakım özgürlükler talep ediyor. Bu özgürlükler hiçbir denetime tabi olmadan ülkelerarasında para transferinin yapılabilmesini getiriyor.

Sermaye hareketlerinin küreselleşmiş olması bu alanda ciddi kolaylıklar getirdi ve dikkat ederseniz bahsettiğim her üç ticaret biçimi de ekonomilerde özgürleşmenin başlamasıyla birlikte giderek yoğunluk kazandı.

Özellikle sermaye hareketlerinin serbestleşmesi yeni transfer biçimlerini de ortaya çıkardı. Ülkeye giren sermaye üzerinde denetimin olmaması burada bir araç olabilir ve böylece kaçak yoldan yaratılmış olan ve dışarıda kazanılmış olan paralar ülkeye çeşitli biçimde döndürülebiliyor.

İşte Türkiye bu planda büyük baskı altında. Bildiğiniz gibi çok yakında OECD'den Türkiye'ye uyarılar yapıldı. Amerika Birleşik Devletleri karar aldı yaptırımlar getirmek için. Bu tür para transferleri üzerinde denetim uygulamayan, soruşturma yapmayan ülkeler için ve Türkiye de yaptırımlara tabi olabilecek ülkelerin arasında bulunuyor.

Bu açıdan zannediyorum ki, bizler ekonomistler olarak hükümetlere baskılar yapmak durumundayız. Bu paraların, bu paralar tabii bilinmiyor ama, genelde yapılacak bir kontrolde bu paraların tespit edilmesi mümkün olabilir ve bunun yapılması için de Türkiye'de mutlaka denetimlerin gelmesi gerekiyor. Ancak, diyeceksiniz ki, eğer siyaset yozlaştıysa o zaman bu denetimleri kim getirecek? O zaman da ben size çok haklısınız diyeceğim.

Sayın Başkan bana yan yan baktığı için konuşmayı burada bitiriyorum.

Çok teşekkür ederim.

Başkan - İstemeyerek yan yan bakmışsam özür dilerim. Aslında ilgiyle dinliyordum; o bakışlarının anlamı oydu. Çok teşekkür ederim.

Arkadaşlarla konuşma sırasını görüşürken şöyle bir karara vardık. İlk konuşmayı, açılış konuşmasını Doktor Veysi Seviğ Bey yapacak. Arkasından İsmet Alver Bey'in, sonra Osman Cavit Ertan Bey ve hocamız İzzet-tin Önder Bey.

Kısaca Veysi Seviğ Bey'in bir özgeçmişinden bahsetmek istiyorum.

1940 senesi İstanbul doğumlu. 1962'de İstanbul İktisadi ve İdari Bilimler Akademisini bitirmişler. 1965'te Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Maliye Bakanlığı hesap uzman yardımcılığı, Anadolu Üniversitesi öğretim üyeliği yapmışlar. İngiltere ve Belçika'da İç Gelirler İdaresinde OECD Mali İşler Dairesinde çalışmışlar. Uluslararası Odalar Birliğinde vergi danışmanlığı yapmışlar. Halen Marmara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde mali hukuk dersleri

vermektedir. Ben sözü çok uzatma taraftarı değilim. Konuşmacılara yan yan bakmayacağımı da söyleyeyim. Herkese aşağı yukarı 10-15 dakikalık bir konuşma vakti de tanıyorum.

Sözü Sayın Seviğ'e bırakıyorum. Teşekkür ederim.

Veysi Seviğ - Teşekkür ederim Sayın Hocam.

Değerli konuklar, sayın hocalarım; öncelikle İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetine böylesine ülkemiz için son derece güncel bir konuda bana konuşma hakkı tanıdıkları için teşekkür ediyorum. Kendilerine bu konudaki beni seçmeleri ve bana söz vermeleri nedeniyle şükranlarımı sunuyorum.

Efendim, biraz önce Gülten hocam son derece kısa ve öz bir şekilde her vakit yaptığı gibi bize bir şeyler öğretti. Fakat olayın bir ayrıcalıklı tarafı var.

Acaba bu yeraltı ekonomisi denen nesne nasıl üretilmektedir ve nasıl toplumları kendi etkisi altına almaktadır? Bu konuya bir baktığımızda, önce yeraltı ekonomisi denen, daha doğrusu illegal faaliyetlere dayanan bu ekonominin önce safiyane bir şekilde toplumda kendini gösterdiğini görüyoruz.

Bu ekonomi, önce kayıt dışılık gibi kişilerin bazı zahmetlere katlanmaması yönündeki isteklerinden kaynaklanan bir ortamda filizleniyor. Bu ekonominin filizlenmesinde ortaya çıkan bu ortamın, bu müsait ortamın onu sonra daha geniş boyutlarda ve daha kârlı işlere doğru itmekte olduğunu gözlüyoruz.

Yine bir başka açıdan olaya baktığımızda, olay tamamen hukuksal ve kamusal yönetim meselesi olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü, kayıt dışı ekonominin önce safiyane istediğini kamu görevlilerini ikna ederek ve Parlamentolardan, eğer tabii ki krallık veya imparatorluk düzeni varsa imparatorluk ve krallık nezdinde etkili olmak suretiyle önce oralardan gerekli müsadeleri almak veya hoşgörülerini almak suretiyle kendilerine yeşerecek bir zemin bulduktan sonra bilahare "yeraltı ekonomisi" dediğimiz illegal faaliyetlerde kendisini göstermeye başlıyorlar.

Burası birinci teşhisimiz. İkinci teşhisimiz bu ekonominin oluşmasında hiçbir vakit bir ülkenin kendi halkının fazla etkin olduğunu görmüyoruz. Bu ekonomi daha çok uluslararası güdümlü bir ekonomi olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü, ilk defa sanayileşmiş ülkeler tarafından kendi içlerinde ortaya çıkan sorunları, diğer ülkelerin ekonomik imkânlarından yararlanmak suretiyle o ülkelere aktarma eğilimini sanayileşmiş ülkelerde görüyoruz.

1930 yılların Chicago sokaklarında çete harbi yapan bazı kişilerin ele başlarının bilahare Amerika Birleşik Devletlerinde yatırımlara öncülük ettiğini, sonra da bunların dışarıya taşındığını ve başka ülkeler üzerinde de etkili olduğunu gözlüyoruz. Bu konuda çok ciddi bir makale geçtiğimiz gün bir yabancı dergide yayımlanmış ve Türkçesi de Türkiye'de zannediyorum ki bir, iki ay önce yayınlanmış.

Şimdi Türkiye'yi bu açıdan değerlendirdiğiniz vakit

Türkiye'nin iki özelliği var. Bir, dışa tamamen açılma-
dan önce Türkiye'nin içinde bulunduğu ve daha çok ka-
yıt dışı ekonominin yeşerme ortamını hazırlamaya yöne-
lik faaliyetler gözlüyoruz.

Bu özellikle devletimizin ekonomik faaliyetlerle uğ-
raşan kişilere yapmış oldukları işlemlerin boyutları kav-
rayamama halinde karşımıza çıkıyor. Yani, devlet bunla-
rın ekonomik faaliyetlerini rakamsal olarak kavrayabile-
cek bir sistemi ülke içerisinde oturtamamış ve yerleştire-
memiştir. Halbuki dünyanın diğer ülkeleri bu konuda
son derece ciddi tedbirler almaya başlamışlardır. İşte
muhasabe hukuklarını oluşturmuşlardır, karşılıklı dene-
timler yapmaya, meslek grupları oluşturmaya, ekonomik
suçlar nedir bunları tanımlamaya başlamışlardır.

Türkiye dışa açıldıktan sonra iş biraz değişmiştir. Dı-
şa açıldıktan sonra yabancı ülkelerin ülkemiz üzerindeki
Türkiye'nin imkânlarından yararlanma eğilimleri ön pla-
na çıkmıştır. Örneğin, silah satışı, uçak satışı gibi devlet
ricaliyle ilgili olan bazı ilişkilerde kamuoyuna yansıyan
bazı söylentiler bunlara örnektir.

Şimdi, burada çok önemli bir noktanın üzerinde dur-
mamız gerekiyor. Devletin eğer temsilcileri de herhangi
bir ekonomik nitelikteki olaylarda menfaat temin ederek
bu işi halletmeye veya yönlendirmeye başlarsa, işte
burada son derece enterasan bir gelişme başlamaktadır.
Çünkü, bu tür ilişkileri ayarlayan, özellikle sanayileşmiş
ülkelerin temsilcileri, bu ilişkileri ayarlarlarken ayarla-
dıkları kişilere sağladıkları menfaatlerin yanında, aynı
zamanda ileride olabilecek herhangi bir şeyde koz olarak
kullanmayı da son derece iyi bilmektedirler.

Bu işleri ayarlayanlar, dış ülkelerden bu işleri ayarla-
yanlar da hiçbir vakit onların bizzat kamu yöneticileri
veya şirket temsilcileri değil, arada kullandıkları ve
uluslararası arenada hiç de isimleri iyi olmayan çeşitli
kesimleri temsil eden kişiler olmaktadır. Yani bugün
dünya üzerinde bu tür kritik malzemelerin pazarlanma-
sında kamu görevlilerine aracılık payı ödeyenler, ne o
üretimi yapan ülkelerin ileri gelenleridir, ne de o üretimi
yapan kurumların temsilcileridir. Bunlar aracı bir komis-
yoncu kullanılır ki, bu komisyoncular genellikle ulusla-
rarası piyasalarda son derece isimleri kötü yahut da ara-
nan kişilerdir.

Şimdi bu kişiler devletin çarkı içerisine bir defa gir-
dikten sonra, bu mekanizma yavaş yavaş, dalga dalga
aşağıya doğru yayıldığı vakit iş birden bire renk değiştir-
mektedir. Çünkü, ilk defa bir ülkenin ihtiyacı için veya
pazarlarına girebilmek için verilen bu, tanınan bu maddi
imkânlar, sonra daha çok, daha farklı işler için, özellikle
uyuşturucu, zehir ticareti, aklımıza gelebilecek her türlü
işlerle ilgili olarak böyle inanılmaz bir şekilde çok bo-
yutlu olarak yayılmaya başlamaktadır.

Şimdi bu olayı Türkiye açısından değerlendirdiği-
mizde, 1980 öncesinde Türkiye'nin bu tür olaylarla olan
ilişkilerine baktığımız vakit, daha çok iç piyasada olan
olaylar Türkiye'ye problem olmuştur. Filvaki 1960'la

**Sermaye hareketlerinin
küreselleşmiş olması bu alanda
ciddi kolaylıklar getirdi ve dikkat
ederseniz her üç ticaret biçimi de
ekonomilerde özgürleşmenin başla-
masıyla birlikte giderek yoğunluk
kazandı. Özellikle sermaye hareket-
lerinin serbestleşmesi yeni transfer
biçimlerini de ortaya çıkardı.**

1980 arasında uluslararası arenada da ismi çıkan bazı
Türk temsilcilerinin, milletvekili sıfatını taşıyan kişilerin
uyuşturucu kaçakçılığına veya bugün son derece önemli
makamlara gelmiş olan kişilerin uyuşturucu kaçakçılığı-
na adları karışmıştır ama, bugünkü kadar büyük boyutta
ve genişlikte bir yeraltı ekonomisinin Türkiye üzerinde o
tarihlerde etkili olduğunu söylememiz mümkün değildir.

Şimdi, 1980'den sonra Türkiye dışa açılma iddiasın-
da bulunduğu vakit, bir de bakıyoruz ki Türkiye ulusla-
rarası mafyanın da oldukça etkisi altına girmiş ve özel-
likle parasal işlemlerde ve yine uluslararası nitelikte kri-
minal olay olarak tanımlanan işlemlerde daha yaygın bir
pazar haline gelmiştir.

Olayı bu boyutta incelediğimizde, o tarihten bu tari-
he kadar Türk Adliyelerine intikal eden olayların çok
küçük boyutta olduğunu ve esasında büyük olayların in-
tikal etmediğini de görüyoruz. Yani, bu olayların, küçük
boyutta olanların Türk Adliyesine intikal etmesiyle, bü-
yük boyutta olanların Adliyeye intikal etmemesinin tem-
mel nedeni olarak da karşımızda devlet yapısında, devleti
temsil eden kişiler arasında bu konuda ciddi bir örgüt-
lenmenin gelişmeye başladığını kolaylıkla anlayabiliyo-
ruz. Askeri cezaevinden insanların kaçıp gidebilmeleri-
nin, bugün burada olan kişinin yarı yurt dışına çıkabil-
mesinin hep bu yeraltı ekonomisinin sağladığı inanılmaz
kaynaklarla gerçekleştirilebilen olaylar olduğunu kavra-
mamız mümkün oluyor.

Şimdi olayı biraz daha derinliğine indirdiğiniz vakit,
önce kayıt dışı ekonomiyle başlayan ve defter kaydı tut-
madan vergisini az ödeme gibi safiyane düşünceler içeri-
sinde olan kişilerin buradan sağladıkları vergisel avan-
tajların bu tür ekonomi karşısında hiç de önemli bir payı
olmadığını gözlüyoruz. Ama, bu ekonomi, kayıt dışı
ekonomi, servetlerin ve kişi gelirlerinin izlenemesi yön-
ünden uluslararası mafya işlemlerine, yeraltı ekonomi-
sinin büyümesine ve oluşmasına önemli bir katkı sağlı-
yor.

Bu arada bozulan devlet mekanizması ise, bu katkıyı
koruyucu bir görev üstlenmeye başlıyor ve hatta üzerine
bunun bir şal örter mahiyette olduğunu görüyoruz.

Şimdi Türkiye, bu olayları bu tür bir gelişme süreci

içinde yaşarken son 4 yıl daha enteresan bir konuma gelmiş oluyor. Çünkü, Türkiye’de hukuk düzeninin giderek zayıflamış olması ve bu konudaki yargı kararlarının gecikmeli olarak ortaya çıkması ve Türkiye’de kamu yönetiminde biraz duyarsızlığı biraz değil, oldukça duyarsızlığı dikkate alındığında, uluslararası mafya ve uyuşturucu ticareti ve diğer bugün suç sayılan unsurları işleyenlerin Türkiye’de üstlenmeye başladıklarını ve rahatça yaşayabildiklerini burada gözleyebiliyoruz.

Olayı bu boyutta değerlendirdiğimiz vakit, son 1,5 yıldır da dünya da bu konuda çalışma yapan örgütlerdeki raporlara baktığımızda, Türkiye âdeta önde gelen ülkelerden biri oluyor. Hatta şöyle oluyor ki, Sovyet Rusya’da üstlenmekten korkanlar Türkiye’de bu konuda üstlenmeyi tercih eder hale gelebiliyorlar.

Şimdi bu ekonominin boyutlarının sadece uyuşturucu kaçakçılığı veya ticareti açısından da değerlendirmek bize önemli bir bilgi vermesine rağmen, yetersiz kalıyor. Çünkü, dünya üzerinde bugün uyuşturucu ticaretinden ortaya çıkan bir ekonomik büyüklüğün 500 milyar dolar civarında olduğu söylenirken, bütün illegal faaliyetlerden, adam öldürme de dahil ortaya çıkan parasal gücün 1 trilyon dolara yaklaştığı ifade ediliyor.

Şimdi bu olayı 1 trilyon dolar olarak, ifade ettiğimiz vakit, 1 trilyon doların acaba ne kadar Türkiye’ye gelmektedir?

Yapılan son çalışmada ve Susurluk Raporu’na da geçmiştir bu. Bunun 50 milyar doları Türkiye’dedir. Şimdi 50 milyar dolar... Çok az hocam, yani 50 milyar dolara baktığımız vakit pek o kadar az bir şey değil, 50 milyar dolar ufak bir şey değil, fakat Türkiye ekonomisi için çok önemli bir büyüklük. Bu payın Türkiye’de artık devlet yönetimine de etkili olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz.

Bu rakam resmî bir rakam. Hatta OECD’nin 1,5 ay önce yayınladığı raporda da olan bir rakam. O vakit Türkiye’de ve bizim gibi hukuk düzeninin zayıf olduğu ve tartışmaların olduğu ülkelerde bu ekonomi üstlenme olağanını buluyor.

Bu ekonominin üstlendiği yerlerde acaba neler oluyor? Bu ekonominin üstlendiği yerlerde önce devlet tüzel kişiliği bu ekonominin esiri oluyor. Dolayısıyla devlet tüzel kişiliği o ülkenin haklarını koruma imkânından bir süre sonra yoksun oluyor, bu ekonomiye hizmet eder bir görevli haline geliyorlar. Bunu birçok ülkede görüyoruz.

Böyle bir ülkenin her ne kadar görüntüde siyasal sınırları varsa da, bu ülkenin siyasal sınırları sadece şekli ve harita üzerinde olan bir çizgiden ibaret kalıyor. Bunu Kolombiya’da ve dünyanın birkaç ülkesinde rahatlıkla gözlememiz mümkün oluyor.

Şimdi, bu ekonominin acaba herhangi bir şekilde kontrol altına alınması mümkün olur mu, bu tür bir çalışma olabilir mi? Ekonomide ne kadar etkin hale gelirse kontrol da o kadar zayıflıyor ve sonuçta o ekonomi veya

siyasal bütünlüğü yıkıcı, parçalayıcı görevini ifade ediyor. Zaten bunu hisseden o ekonominin temsilcileri de o ülkeden kendi imkânlarını yavaş yavaş çekip başka yerlere aktarabiliyorlar. Rahatlıkla da bunu seyyar hale getirebiliyorlar.

O noktadan da hareket ettiğimizde, karşımızda son derece ilginç gelişmeleri görüyoruz. Son günlerde Meclise sunulan, hatta 28 Mart tarihinde Meclise sunulan bir kanun tasarısı 7 maddeyi içeriyor ve bu 7 maddenin bir tanesi çok ilginç bir hüküm olarak karşımıza çıkıyor. O hüküm de şu: Repo gelirlerinden elde edilen faizlerin beyan edilmesi, repo gelirlerinin beyan edilmesi 1 sene erteleniyor.

Hemen o günlerde gazetelere bakıyoruz. Repo gelirlerinden elde edilen, repo gelirlerinin toplam ekonomiye maliyeti de 900 trilyon lira olmuş. 900 trilyon lira paranın kimin tarafından elde edileceği konusu, bir 7 maddelik tasarımın 1 maddesiyle 1 yıl daha ertelenebilmek üzere Meclise bir tasarı gönderiliyor.

Şimdi bu tasarı önümde var; aynen bu söylediğim şekilde. Bu tasarımın gerekçesinde şunlar yazıyor: “Türkiye’de vergi adaletine tesir ettirmek üzere böyle bir düzenlemeye gerek görülmüştür.”

Şimdi acaba bu güç nereden geldi? Tabii bu gücün nereden geldiğine geldiğimiz vakit, böyle bir toplantıda belki sıkırmak veya son derece teorik konuşmak çok doğru değil. Önümde hemen bir dosya var, Adliyeden gelmiştir; Türk-İnvest dosyası. Bu dosyada böyle bilginin nereden geldiğini de rahatlıkla buluyoruz. Adliyenin dosyası...

Çünkü bu dosyada şunu görüyoruz. Toplanan paralar bir güzel yurt dışına enjekte edilmiş. O yurt dışında bu paraları toplayan, alan veya hesabına geçen de uluslararası sahada ismi herkesçe bilinen bir kişi ve bu konunun Türkiye’deki temsilcileri ellerini kollarını sallıyorlar ve hatta bunları denetlemekle görevli olanlar ve denetleyenler o olur raporunu verenler de son derece mümtaz kişi olarak bizden saygı bekler hale geliyorlar.

İşte burada şunu görüyoruz: Bu ekonomi önce masumane başlayan, sonra devlet tüzel kişiliğini ele geçiren ve sonra da yeraltı ekonomisinin etkinliğine yardımcı olan bir organizasyon şeklinde karşımıza çıkıyor. Bu dünyanın bütün ülkelerinde de böyle. Yani, ister sosyalist olsun, ister piyasa ekonomisinin en saygınlık kazandığı yerler olsun, bu ekonominin gelişmesi böyle oluyor ve sonunda da ya o ülkenin halkı çok ciddi kararlar alır, bu ekonominin önüne geçebilmek için. Birleşik Amerika’da olduğu gibi zamanında gerekli tepkisini gösteriyor veya hatta Sovyet Rusya’da olduğu gibi, Kolombiya’da olduğu gibi hiçbir tepki göstermiyor, duyarsızca yaşayıp ve bu ekonominin esiri olarak sonuçlarına katlanmayı tercih ediyor. Bu bir tercih meselesi. Dolayısıyla Türkiye’de bugün safiyane olarak görünen durum artık biraz ciddileşmiştir. Her ne kadar mafya, böyle ortada bir grup olarak belirlediyse, artık ortada grup yoktur. Türki-

Türkiye dışı açıldıktan sonra iş biraz değişmiştir. Dışa açıldıktan sonra yabancı ülkelerin ülkemiz üzerindeki Türkiye'nin imkânlarından yararlanma eğilimleri ön plana çıkmıştır. Örneğin, silah satışı, uçak satışı gibi devlet ricaliyle ilgili olan bazı ilişkilerde kamuoyuna yansıyan bazı söylentiler bunlara örnektir.

ye mafya ekonomisinin egemenliği altına girmiştir.

Bunun sonucunda kim ne derse desin dediğini ispat etmek zorundadır. Ben yalnız bu dediklerimi uluslararası arenada da gördükten sonra söyleme imkânını elde etmiş bulunuyorum.

Teşekkür ediyorum, sabrınıza teşekkür ediyorum.

Başkan - Globalleşme sürecinin bedelini ödüyoruz. Paralel ekonomiler her açıdan bütünleşiyor.

Bu da sizin söylediklerinizden tabii ve vermiş olduğunuz örneklerle de anlaşılıyor. Paralel ekonomiler kelimesini kullanmamın sebebi şu: Bir uzay romanında paralel dünyalardan söz ediliyordu. Karadeliklerin bu tarafıyla, diğer tarafındaki dünyaların bütünleşmesinden söz ediliyordu ve bunlardan esinlenerek ben de paralel dünya kavramını kullanıyorum. Yeraltı ekonomilerin bütünleşmesi bir taraftan, bir de kayıt içi olan ekonomilerin bütünleşmesi, öbür taraftan. Yani, paralel dünyalar, paralel ekonomiler bütünleşiyor. Bunun da bedelini Türkiye'deki bariz örnekleriyle yaşıyoruz.

Şimdi sözü İsmet Alver Bey'e vermek istiyorum.

Kendileri 1957 Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. 1971-1978 senesinde Ziraat Bankası Teftiş Kurulu Seksiyon müdürlükleri ve genel müdür yardımcılığında bulunmuş. 1978-1980 arasında Halk Bankası Genel Müdürü. 1981-1987 dönemini özel sektörde. 1988-1991 yıllarını Vakıflar Bankası Genel Müdürü olarak geçirmiş. 1991 senesinde Başbakanlık Müsteşarı olarak 6 ay görev almışlar. 1991-1996'da Tekstil Bank Genel Müdürü. Halen Alternatif Bank'ta yönetim kurulu üyeleridir kendileri.

Sözü Sayın Alver'e bırakıyorum.

İsmet Alver - Teşekkür ederim.

Ben de sözlerime İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin sayın yöneticilerine teşekkürle başlamak istiyorum.

Konuşma konumuz son derece güncel. Açış konuşmasını yapan Sayın Profesör Kazgan Hanımefendi ve Sayın Veysi Seviğ Bey konu hakkında son sözleri söylediler...

Bana birşey kalmadı söyleyecek. Ama, zamanımı da değerlendirmek için birkaç konuya tekrar da olsa başlıklar itibariyle temas etmek istiyorum.

Yasa dışı yeraltı ekonomisi, hem kayıt dışı, hem de devlet nizamını korunmaya yönelik olmakla beraber, bu kara para yeraltı ekonomisi konusunda gerçekçi hesaplamalar yapmak mümkün değildi. Genelde gözlemlerle ve tahmin yöntemiyle rakamlara ulaşılmaktadır.

Mesela, bu yeraltı ekonomisinin tefeciliği bölümüne değinir isek, bu tefeciliği bizim mesleğe girdiğimiz zaman teşkilatlanmamış kredi piyasası olarak tarif ediyorduk ve bankalar da teşkilatlanmış kredi piyasası olarak izah ediliyor idi. O dönemlerde, ki benim mesleğe girdiğim 1960 yıllarında Türkiye'de son derece yaygın bir kurum idi. Boyutları teşkilatlanmış kredi piyasasıyla, hatta daha fazla yarışır durumdaydı. Onların hacminin bankaların açtıkları kredilerden fazla olduğu ifade ediliyordu.

Giderek para akım sistemindeki değişiklikler nedeniyle bunun boyutlarında biraz azalma olduğu söyleniyor ise de, bugün bankaların açmakta olduğu kredilerin yüzde 10'u ile 15'i ölçüsünde tefecilik yapıldığı ifade ediliyor.

1997 yılının şubat ayı rakamlarına baktığımız zaman, 3,5 katrilyon kredi sınıfının yüzde 15'ini alırsak bunun 525 trilyon olduğunu söyleyebiliriz. Devletin kaybı ne oldu denir ise bundan yüzde 15, 20'si kadar bir net gelir, vergi kaybı olduğu düşünülürse 525 trilyondan, tefecilik piyasasından devletin 100 trilyon, 125 trilyon bir kaybı olduğu hesaplanabilir.

Benden önceki konuşmacı, değerli konuşmacı Sayın Veysi Seviğ bir yerde okuduğum yazısında bu nisbetleri tespit etmişti yanılmıyorsa; birkaç tane notum var. Ben oradan hareketle o rakamı ortaya koyabiliyorum.

Uyuşturucu ticaretine gelir isek 1993 yılında Türkiye'de eldeki rakamlara göre, basına da intikal eden rakamlardan 2 ton morfin, 2 ton eroin, 26 ton esrar, 60 kilogram kokain ve buna benzer kokain ve afyon yakalanmıştır. Ve bu konuda bir uyuşturucu ticareti konusunda araştırmalar yapan milletvekili Sayın Neidim, Sakarya milletvekili. Mecliste yapmış olduğu çalışmalarda uyuşturucu ticaretinden 100 trilyonluk bir hacim yaratıldığını ortaya koymuşlar.

Ve bu ticaretten net kazanç olarak 650 milyon dolarlık -1993 rakamlarına göre biz bunları söylüyoruz- bir ticaret hacminin uyuşturucu ticaretinden olduğu ortaya çıkıyor. Silah kaçakçılığı konusunda ise, 1991 senesinde bazı araştırmalar var. 1965 ile 1980 yılları arasında Türkiye'de yakalanan silahların adeti, 150 bin adet tabanca, 45 bin adet tüfek, 32 milyon adet de mermi yakalanmış. 15 yılda yakalanan bu mermiye mukabil 12 Eylül 1980 ile 11 Mart 1981'de, yani 6 ay içerisinde hemen hemen bu 15 yıla eşit miktarda silah yakalanmış.

152 bin adet yakalanan, 6 ayda yakalanan silah, 152 bin adet tabanca, 38 bin adet tüfek, 1 milyon 42 bin adet

Devletin eğer temsilcileri de herhangi bir ekonomik nitelikteki olaylarda menfaat temin ederek bu işi halletmeye veya yönlendirmeye başarlarsa, işte burada son derece enterasan bir gelişme başlamaktadır. Çünkü, bu tür ilişkileri ayarlayan, özellikle sanayileşmiş ülkelerin temsilcileri, bu ilişkileri ayarlarlarken ayarladıkları kişilere sağladıkları menfaatlerin yanında, aynı zamanda ileride olabilecek herhangi bir şeyde koz olarak kullanmayı da son derece iyi bilmektedirler.

mermi ve bunun yanında patlayıcı madde olarak da 6 tona yakın patlayıcı madde yakalanmış.

1981 yılındaki fiyatlarla bunun tutarının 30 milyar olduğu belirtilmiş. 1981 yılında 1 doların 92 lira olduğu hesabıyla 326 milyon dolarlık bir hacim ortaya çıkmaktadır.

Tarihi eser, sigara, kıymetli madenler gibi yasa dışı kaçakçılıkları bir tarafa bıraktığımız takdirde, uyuşturucu, silah kaçakçılığından temin edilen gelir hacminin boyutunun, ki demin arkadaşlarımız da ifade ettiler ve OECD raporunda geçmiş ve bizim Susurluk Raporu'na da bir şekilde intikal etmiş olan bir 50 milyar dolarlık bir hacim olduğu ifade ediliyor.

Bu arada yasa dışı kumar faaliyetlerinden de 1994 yılında 100 ila 150 trilyon bir iş hacmi olduğu ve en son bu 5 yıldızlı otellerde faaliyette bulunan gazinoların faaliyetlerini sınırlandırma konusunda yapılan girişimden sonra bu rakamın 600 ila 700 trilyon olduğu basına da geçmiş bulunmaktadır.

Bir diğeri, yeraltı ekonomisinde büyük bir kalem teşkil eden rüşvet ve yolsuzluk. Burada devlet ihalelerinde işi organize edenlerin ve işe dahil olan kimselerin aldıkları rüşvetlerin 1994 rakamlarıyla 60 trilyon, gümrüklerde 80 trilyon, diğer işlerden de 60 trilyon, ki toplam 200 trilyon. Yani, 1,5 milyar dolarlık bir gelir temin edildiğini söyleyebiliriz.

Netice itibarıyla şöyle bir envanterini yaparsak, yeraltı ekonomisinin boyutu tefecilikten 60 trilyon, uyuşturucudan 100 trilyon, silah kaçakçılığından 10 trilyon, kumarhanelerde 100 ila 150 trilyon ki, en son bu 1994 rakamları; en son rakamlar 600, 700 trilyon rakamı ile ifade ediliyor. Toplam olarak yeraltı ekonomisinin Türkiye boyutunun rüşveti de dahil ettiğimiz zaman 500 trilyon olduğu ve bunun da 32 milyar dolara tekabül ettiği ortaya çıkmaktadır.

Yeraltı ekonomisinin devlet ve bürokrasiyle ilişkilerine gelince, bu konuda fazla şeyler söylemeye gerek yok. Son 6 aydır basında her gün buna ilişkin haberler çıkmakta, yorumlar çıkmakta. Bildiğiniz gibi hemen ilk akla gelen çeteler; Söylemez çetesi, Kocaeli çetesi, Yüksekova çetesi gibi çetelerin faaliyetleri tamamen bu ye-

raltı ekonomisindeki çıkar çatışmasından ortaya çıkmış olan çeteler.

Ve çetelere ilaveten mafya, siyasetçi bürokrat ve çete ilişkisinde ve mafyaya kadar uzanan organizasyonlar ortaya çıkmaktadır ki, en son mafyada çalışan ve yakalanan bir samının ifadesinde, ki açıklamalar, savcılıkta yaptığı açıklamalar son derece düşündürücüdür. Çeteler ve mafya devletin üst kesimlerindeki bürokratlara ve siyasetçilerle iç içe

girmiş durumdadır. Bu yeraltı ekonomisinin bu boyuta ulaşması nedeniyle devlete halkın güveninin kaybolmasına ve moral bozukluğuna yol açmıştır. Ve devletin, hükümetin devleti yönetmekteki gücünü zayıflatmıştır. O kadar ki, bugünkü basında çıkan bir haberi burada, yolda gelirken dikkatimi çekti, size bunu söylemekten kendimi alamıyorum.

Hükümet Başkanının parti liderleriyle yapmış olduğu dünkü ziyaretlerde muhalefet liderine yaptığı açıklama son derece düşündürücüdür. "Her yere bir hortum takmışlar her gün yeni bir yeri arıyorum, paraların yerini bulamıyorum. Bazı yerlere para lazım değil, ama devlet borçlanıyor anlamıyorum. Hesabın ucunu kaçırdım, devletin hesabı kitabı belli değil. Her gün bir kaçak buluyorum" Bir hükümet başkanının bir parti liderine bu samimi itirafında devletin ne kadar acze düştüğünü bariz bir şekilde görmekteyiz.

Benim bundan daha fazla söylememe gerek olmadığı kadar açık bir üzüntü verici tablodur. Teşekkür ederim.

Başkan - Türlerini, yöntemlerini ve yollarını herkes bilen bu yeraltı ekonomisini rakamlarla renklendirdikleri için Sayın İsmet Alver'e teşekkür ediyorum.

Bu kadar bariz ve bu kadar açık olan bir ekonomiden yeraltı ekonomisi diye bahsetmenin artık hatalı olduğunu düşünüyorum. Paralel ekonomi demek belki daha yerinde olacak. Legal ve legal olmayan paralel ekonomiler şeklinde konuyu ele alabiliriz.

1980 öncesindeki usulsüzlüklere değinirken Sayın İsmet Alver, teşkilatlanmamış kredi piyasasından söz ettiler. Tabii bu arada altın kaçakçılığından da söz etmek gerekir. Bir dönem yılda 80, 100 tona yaklaşan miktarlarda Türkiye'ye altın kaçak girdiğini, bunun bir kısmının işlenerek tekrar yurt dışına çıktığını hatırlamak gerekiyor.

Yine vergilendirilmeyen gelirler de o dönemde de önemli bir sorundu. Bu arada kurlarla aşına olunmadığı için o dönemde çapraz kur farklılıklarından büyük rant sağlayanlar da olmuştur. Ve bu küçük eklemeleri yaptıktan sonra sözü Sayın Osman Cavit Ertan'a bırakacağım. Fakat kısaca kendisinde bahsedeyim.

Son iki konuşmacımızın bir ortak özelliği var. Kendileri İktisat Fakültesi mezunudur. Sayın Ertan 1973 yılında mezun olmuştur, Sayın Önder bir 10 sene önce, 1963 yılında mezun olmuştur. Fakat sürekli gençlik aşısının sırtını buldukları için her yıl gençleşiyorlar.

Osman Cavit Ertan Bey İstanbul Menkul kıymetler Borsası Takas Bank Kurum genel müdürlüğü yapmış. Bir dönem Merkez Bankası başkan vekilliği yapmış, yönetim kurulu üyeliği yapmış ve halen Merkez Bankasında çalışıyorlar.

Söz sizindir.

Osman Cavit Ertan - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Değerli konuklar, sayın hocalarım, benden önceki konuşmacılar yeraltı ekonomisinin devlet, siyasetle ilişkilerini ve nasıl ulaştıklarını bilemediğim, ama hayretle dinlediğim rakamsal boyutlarını da verdiler. Ancak, ben bu kanunun suç saydığı eylemlerden elde edilen kazançlarla, vergi kayıt dışı kazançların mali piyasaya yansımaları, parasal göstergelere yansımaları, bunların takip, değerlendirme ve mümkünse kayıt altına alınmasıyla ilgili birtakım öneriler getirmek istiyorum; pratik ve uygulanabilir öneriler.

Çünkü, bildiğiniz gibi bir yasa çıkardık. Bu siyasi irade o şekilde tecelli eder etmez, Kara Paranın Aklanmasına ve Önlenmesine dair bir yasa çıktı ve bugün de başkanı atandı. Kendisine kolaylıklar dilerim, en zor mevkiye geldi.

Konuya dediğim gibi o şekilde bakacağım; bu kısa süre içinde. Öncelikle yine çok kısa olarak uluslararası uygulamaya bakarsak, zaten biz uluslararası alanda hukuki sorumluluğumuzu, sadece hukuki sorumluluğumuzu geç de olsa yerine getirmiş durumdayız, çünkü geç de olsa.

1988 tarihli Viyana Konvansiyonu, yani uyuşturucu ve psikotrop maddelerin kaçakçılığına karşı hazırlanan Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni ülkemiz de imzalamıştır. Biraz evvel söylediğim gibi, 19 Kasım 1996 tarihinde kara paranın aklanmasının önlenmesine dair yasamız da yürürlüğe girdi. Bunların hepsi, sadece OECD ve Birleşmiş Milletler değil, Avrupa Birliği'nin, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun FAFT adlı bir çalışma grubu kurarak ortaya koyduğu ve karaparanın aklanmasının önlenmesine yönelik 40 maddelik önerilerden kaynaklanmaktadır.

Onlara girmiyorum tek tek, ne öngörüldüğünü 40 maddelik bir ilkelerde Avrupa Birliğinin. Ancak, hemen şunu söyleyeyim: Yasa olarak baktığımızda, Kara Paranın Aklanmasına, Önlenmesine dair Yasa bu Avrupa Birliği direktiflerinden daha geniş bir suç tanımı getiriyor. Yani, sadece uyuşturucu madde değil, kanunun suç saydığı diğer eylemleri organ, silah, vergi kaçakçılığı gibi suçlardan elde edilen gelir ve fonların yasallaştırılma-

şı gayreti, bunlara meşruiyet kazandırma gayretlerinin de suç olarak kabul ediyor.

Yine failler hakkında, sadece fail derken kişi değil, tüzel kişilikleri de almış. Ağır hapis ve para cezaları getiriyor ve bence Anayasaya da aykırı bir hükümle genel bir müsadereye gidiyor, yani kara para konusu malı bulamazsa, buna tekabül eden diğer malları da müsadere kapsamına almış.

Tabii bu şekilde kanunun suç saydığı fiiller ve diğer vergi dışı, kayıt dışı ekonomiden elde edilmiş olan gelirlerin takibi kayıt içine alınması mümkün olabilecek mi? Elbette hayır. Bu sadece bir başlangıç. Önemli olan bundan sonraki siyasi irade ve gelişmedir. Bundan sonra yapılması gereken tabii ki diğer mevzuatta bu yasaya uygun olarak yapılacak olan değişiklikler ve uygulamadaki değişikliklerdir.

Şimdi konuya para piyasası, menkul kıymetler, sermaye piyasası ve vaktin elverdiği ölçüde kambiyo rejimimiz açısından bakacağım.

Bundan önce, bildiğiniz gibi işte 1 milyar liraya kadar kimlik tespiti gündeme geldi. Aslında yurt dışında, Almanya'da 20 bin mark, Amerika'da 10 bin dolar hepinizin bildiği gibi uzun süredir uygulanan bir hüküm. Yani, hesaba girişlerde sadece kimlik değil, kaynağı da araştırılır.

Burada kimlik arama, 4 Eylül 1996 günlü yönetmelikle gündeme geldi. Ancak, şüpheli durumların ihbar ve vergi dairesine dönemsel raporlama yükümlülüğü henüz sözkonusu değil. Kişisel olarak araştırdığımızda hemen göreceksiniz, para benzeri olarak yaratılmış olan hamiline çeklerde hemen çare bulundu. Bunların büyük bölümü 950 milyon TL seviyesine indi bile.

Daha da önemlisi, son derece modern bir ödeme sistemimiz var. Büyük paralar harcanarak gündeme getirildi. Merkez Bankası bünyesinde. Elektronik fon transferi sistemi, millî bir ödeme sistemi.

Keza kredi kartı kullanımı yaygın, çek kullanımı özendiriliyor, ama hâlâ Türkiye, belki de dünyada en fazla nakit tercihinin olduğu ve nakit paranın dolaştığı

ülke. Kara paraya son derece uygun bir zemin.

Şimdi bu Avrupa Birliği direktiflerinde gündeme getirilen tavsiye kararlarının bir tanesi, 15 bin ECU'ya kadar ki, bugünkü karşılığı 2.2 milyar dolar eder. Ödemelerin hesaben yapılması. Bence Türkiye'de gecikmeksizin belli meblağı aşan ödemelerin banka hesabıyla yapılması yasal bir zorunluluk haline getirilmeli.

Niye çek, havele transfer değil de, illa da nakden ödeme?

Ayrıca bu tabii ki, yüksek miktarda nakit bulundurmayı da gündeme getiriyor; müşteri profili bankaları buna zorluyor. Sanmıyorum ki, dünyada Türkiye kadar yüksek bir oranda nakit tutan bankacılık sistemi olsun. Toplam tedavülün bazen yüzde 15'ine kadar bankaların nakit tuttuğunu görürüz. Bu sadece Türk Lirası değil, biraşından geleceğim, aynı zamanda yabancı para da.

Elbette bu paranın maliyetini, faizi ve enflasyonu da olumsuz etkileyen bir unsur. Kara para için de son derece uygun bir ortam.

Diğer yandan Çek Kanunuyla ilgili değişiklikler olması lazım. Hamiline çeklerin, nakden ödemesi yerine, izini bulmak için mutlaka hesaben ödemesi şeklinde Çek Kanununa hüküm koymak lazım.

Bunları tek tek sayıyorum, çünkü Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine dair Yasa 6 ay süre getirdi. Kasım ayında çıktı, mayıs ayının ortasında düzenleme yapılacak. Muhakkak başta üniversitelerimiz bu konuda birtakım öneriler getirmek durumundadır, siyasete baskıyı koymak durumundadır. Eğer gerçekten Kara Paranının Aklanmasının Önlenmesi hakkındaki Yasa konusunda siyasi irade samimi ise.

Keza yine Merkez Bankası bünyesindeki, -biraz evvel bahsetmiş olduğum elektronik fon transferi sisteminden geçen bütün ödemelerin yahut da belli meblağı

aşan ödemelerin Hazineye ve Vergi Dairesine raporlanmasında, yine müşterilerin kimliğinin belirlenmesi açısından büyük yarar görmekteyim.

Hemen menkul kıymetlere geçtiğimizde, bileceksiniz, hatırlayacaksınız yılbaşında Merkez Bankası olarak biz hamiline mevduat sertifikasını kaldırdık. Ama, işte sermaye piyasası, menkul kıymetler açısından baktığımızda hâlâ menkul kıymetlerin yüzde 90'ından fazla bir bölümünün hamiline yazılı olduğunu ve fiziki formatta basılmak durumunda olduğunu görüyoruz. İşte kara para için son derece elverişli bir ortam.

Susurluk Raporunda sadece 50 milyardan bahsedilmiyor. Nasıl bağlantı kurdularsa, bankacılık sistemi aracılığıyla, kamu menkul kıymetleriyle para aklanmasından bahsediyor.

Oysa ülkemizde Sermaye Piyasası Kanununda öngörüldüğü gibi sermaye piyasası araçlarının kaydi değer haline getirilmesi yönünde son derece önemli adımlar atılmıştır. Teknik altyapı mevcuttur. Hemen şöyle söyleyeyim: Kamu menkul kıymetleri, yani Hazine bonosu, devlet tahvili artık yüzde 95 oranında basılmıyor. Bu 5 Nisan ekonomik önlemler tedbirleriyle birlikte reponun karşılığını oluşturan menkul kıymetlerin Merkez Bankasında depo edilmesinin öngörülmesiyle birlikte gündeme geldi. Artık bu işlemler Merkez Bankası hesaplarında da kayden yapılıyor. Demek ki burada bir siyasi irade ortaya çıkıyor. Teknik altyapı olduğuna göre menkul kıymetleri nama ve kaydi haline getirilmesi için gerekli siyasi kararın gecikmeksizin alınması lazım.

Yine olaya özel sektör menkul açısından değerleri

baktığımızda, benim şahsen çok emek verdiğim. IMKB Takas Saklama A.Ş., dünyada en kısa sürede kurulan ve hemen inkişaf eden bir merkezi saklama kuruluşudur. Alım satım konusu hisse senetlerinin büyük çoğunluğu orada inmobile edilmektedir, yani merkezi saklamada hareketsizdir. Ve müşteri bazında saklamaya kadar gelinmiştir.

Bunlar niçin yapılıyor? Yakında Merkez Bankası yine dev bir projeyi gündeme getirecek, büyük para harcayacak. EMKT. Elektronik menkul kıymet transfer sistemi. Bunların hepsinin amacı takip ve vergilendirme. Eğer bu yönde siyasi tercih yoksa bu paraları soğa atıyoruz.

Yine burada, Fransa uygulaması pratik bir öneri olarak akla geliyor. Yani insanların hemen yasal zorlamalarla merkezi saklamaya yönlendirilmesi yerine, bence fiziki kupon tahsili ve sermaye artırımlarından yararlanma hususunun bir vergi konusu yapılmasında, bu işlemlerden dolayı vergi alınmasında yarar var. Yatırımcılar tabii ki bu durumda, eğer amaç kötü değilse, merkezi saklama üzerinden kayden işlem yapmaya yönlendirilmiş olabilecektir.

Konuya yine son olarak kambiyo, dış ticaret rejimi açısından bakıldığında, bence işin temeli burada. Yani, biz piyasa ekonomisine geçerken, ekonomiyi liberalleştir-

Olayı biraz daha derinliğine indiginiz vakit, önce kayıt dışı ekonomiyle başlayan ve defter kaydı tutmadan vergisini az ödeme gibi safiyane düşünceler içerisinde olan kişilerin buradan sağladıkları vergisel avantajların bu tür ekonomi karşısında hiç de önemli bir payı olmadığını gözlüyoruz. Ama, bu ekonomi, kayıt dışı ekonomi, servetlerin ve kişi gelirlerinin izlenemesi yönünden uluslararası mafya işlemlerine, yeraltı ekonomisinin büyümesine ve oluşmasına önemli bir katkı sağlıyor.

rirken kurallarını koymayı unuttuk veya bilinçli olarak kuralları konulmadı.

Kambiyo rejimimizde dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar serbesti var. Hemen başta şunu söyleyeyim: Ben eski kambiyo kontrol sistemi konsun demiyorum. Kuralları konsun. Yurda döviz girişi serbest, kaynağı araştırılmaz, menşei araştırılmaz, hiçbir kayıt tutulmaz. Şimdi bu hüküm tabii ki kara paranın aklanmasıyla tamamen çelişki oluşturuyor.

Sermaye hareketlerinde tam bir serbesti var. 5 milyon dolara kadar aynı, nakdi çıkış serbest, hiçbir belge, bilgi vermezsiniz.

Biraz evvel sayın hocamın, Gülsen Kazgan'ın dediği gibi, keza Bankalar Kanunu'nda değişiklik gerekiyor, bu konsolide bilanço meselesi apayrı bir konu. Burada belki de başlı başına özel bir konu olarak irdelenmesi gereken bir husus. Olay, sadece Merkez Bankası karşılıklarından sıyrılmak şeklinde masum bir uygulamadan ibaret değil. Elbette, ülkeden toplanan fonların kâğıt üzerinde yurt dışına ışınlanması, oradan da kredi olarak getirilip, kara paranın aklanmasında son derece elverişli bir yöntem.

Buradan şu çıkıyor ortaya: Bunu üzümlere söylüyorum. Kara para, kayıt dışı ekonomi bankacılık sistemiyle işbirliği yapmadığı an yasallaşamaz. Yani, banka memurlarının büyük çoğunluğu -devlet ve siyasetle ilişki söylendi- eğer bunu bilerek, aracı olmazsa, kara para o şekilde yasal görünüm kazanamaz. İlla da bankacının bunun içinde olması lazım.

Bu 1980'li yılların ilk yarısında getirilen kambiyo rejimindeki serbestinin hemen sonucu zaten biliyoruz, şu anda bankaların toplam mevduatının yüzde 51'i yabancı para olarak teraküm etmiş. Ama, ben yine Türkiye'deki yerleşik kişilerin bankada döviz tevdiat hesabı olmasına tabii ki taraftarım. Hatta ihracatta döviz getirme hükmü dahi kalkmalı, Anayasaya aykırıdır.

Ama, niye bankadan havele değil, çek değil, transfer değil de efektif. Şimdi bir çok rakam ortaya kondu. Ben bilemiyorum, ama herhalde en az 10 milyar dolardır Türkiye'de dolaşan nakit, yabancı banknot paranın, ki kara paranın da kalıbı budur. Uyuşturucu madde için mutlaka bu gerekli.

Türkiye'de efektiften dövize, dövizden Türk Lirasına, hatta dövizden bir diğer dövize geçme konusunda hiçbir sınırlama söz konusu değil.

Yani, bu efektif stoku kara para için son derece güvenli bir liman oluşturmaktır. İşte bu yüzden de 1983 yılında bu işin ticaretine başlayan yetkili müesseseler, döviz büfesi dediğimiz kuruluşların sayısı bugün 700'e vardı. Elbette bu işte büyük ticaret ve kâr var.

Sonra bir kez daha düşünün. Kamu menkul kıymetleri ve mevduat üzerinden yüzde 13 stopaj öngörüldü. Ceplerdeki efektifin enflasyon kadar getiri var. Tamamen her türlü vergi, beyan kayıt dışında, tasarruf ve ödeme aracı olarak ortaya çıkmış.

Yine bir sonuç olarak OECD ülkelerine bakıyoruz,

millî paranın gayri safi millî hasıla içindeki payına. Türkiye'de döndüğümüzde bu ortalamının Türkiye'ye yarı-sındayız. Çünkü dediğimiz gibi, ikinci bir emisyon söz konusu ve bu da yabancı banknot para...

Dövizde değilim, esas üzerinde durduğum konu benim efektiftir. Eğer mesele kayıt dışı ekonomi, kara paraysa.

Dış ticaret, rejimi açısından baktığımızda zaten rakamlar her şekilde söylüyor. Ödemeler dengesi, 1993'ten 1996 sonuna kadar gelin, açıkları 14 milyar dolardan -tahmin edilen şimdi 1 milyar dolar-bu açık bu şekilde büyürken Merkez Bankası rezervleri 1994 krizinde 4 milyar doların altına gitmiş, 1995'te 16.7'ye, 1996 Kasımında 17,5 milyar doları gördü.

Hemen bunun altına geçin. Ödemeler dengesinde çarpıcı bir gelişme. Cari işlemler içinde yer alan ve tanım yapılamayan, yani faiz ve turizm dışındaki bir kalem katlanarak büyüyor. 6,5'muş, 9,5 olmuş, şimdi biz çöze-medik, IMF yetkilileri geldi onlar çözeceklermiş. 13 milyar dolar olduğunu söylüyorlar. Bu seyirle o kaynağı belirsiz olan döviz girişinin, yani diğer görünmeyen kalem girişinin 1997 yılında ihracat rakamının yüzde 70'ine ulaşacağını söylemek mümkün.

Bunun içinde tabii ki Laleli bavul ticareti var. Ama, sadece bu rakam ve bu gelişme söz konusu gümrük beyannamesi dışındaki yolcu beraberisiyle izah olunamaz kara paranın ödemeler dengesinde yansıması burada sırtıtmakta.

Hepinize teşekkür ediyorum.

Başkan - Finansal açıdan konuyu ele alan Sayın Ertan'a teşekkür ediyorum ve doğrudan sözü Sayın Önder'e bırakıyorum.

İzzettin Önder - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Çok değerli hocalarım, sevgili genç arkadaşlar; bir kere hakikaten hepinize çok teşekkür ediyorum. Bizleri yalnız bırakmadınız, buralara geldiniz ve umarım ki sizler için de yararlı olacak bütün bu konuşmalarımız.

Beni niye kayıt dışı ekonomiye veya yeraltı ekonomisine koydular ben anlayamadım hakikaten. Yani, bo-

Bu ekonominin üstlendiği yerlerde acaba neler oluyor? Bu ekonominin üstlendiği yerlerde önce devlet tüzel kişiliği bu ekonominin esiri oluyor. Dolayısıyla devlet tüzel kişiliği o ülkenin haklarını koruma imkânından bir süre sonra yoksun oluyor, bu ekonomiye hizmet eder bir görevli haline geliyorlar. Bunu birçok ülkede görüyoruz.

yumdan falan olabilir. Çünkü, benim pek fazla konum falan değil gibi geliyor bana.

Ama, biraz da hasbel kader, birkaç yerde bazen ağzımı tutamıyorum, bir şeyler söyledim. Belki oradan yakalanmış olabilirim. Şimdi ben onu sizlerle paylaşmak istiyorum müsaadenizle.

Tabii, kayıt dışı ekonomi bence genel bir kavram. Yeraltı ekonomisi onun içinde, biraz altında yer alan bir kavram. Yani kayıt dışı ekonomi hepsini kapsıyor. Bunun bir kısmı yeraltı ekonomisi, yani bunların illegal şeyler olması lazım. Sevgili hocamız Kazgan'ın belirttikleri gibi, işte eroin, mafya, silah bunlar olabilir. Bir de tabii, daha bir masum alandaki, gri dediler galiba hocamızı bu alandaki şeyler olabilir.

Biz neyi yakalıyoruz? Bütün bu rakamları konuşurken, gazetelere baktığımızda, Susurluk Komisyon çalışmalarına baktığımızda aysberkin ucunu görüyoruz hakikaten. Altına baktığımızda büyük bir şey var tabii, aysbersk dediğime göre. Yalnız tahmin edildiği üzere, bu mafyanın daha büyük bölümü. Şunu bunu ben kastetmiyorum, yani onlar var tabii. Ama, onlar yine de alettir, hepsi alettir.

En alttaki daha alttadır diye baktığımızda, orta kademede devlet var gerçekten. Bu da yetmiyor, bu da bütün altın esasını oluşturmuyor. En alta piyasa ve ekonominin işleyişi var. Ve bu o kadar önemli geliyor ki bana, bunu değiştirmedığımız sürece, burayı adam etmediğimiz sürece ne devleti değiştirebiliriz -ki Cavit Ertan çok güzel bir ifade ile siyasi irade dediler -ne o irade oluşturulabilir ne de ciddi bir önlem alınabilir. Bazı önlemler alınabilir tabiatıyla, çünkü bu öyle ekononistlerle pek yürütülemez, yani biraz göstermelik olur. Biraz Avrupa'ya karşı sorumluluğumuz var, kendimize çeki düzen vermemiz lazım, ama alınamaz.

İşin bir başka boyutu daha var; onu da ben izninizle arz edeyim sizlere. O da şu: Bizim kayıt dışı ekonomi içinde kalmamız sadece bizim piyasanın çalışmasını biraz da düzgentleştiriyor hakikaten, bizim sorumluluklarımızı yerine getirmemize de yol açabiliyor zaman zaman ve onun için de zaten, bizim bütün bu işlemlerimize çok fazla dokunmadığı sürece Batılı ekonomilerde meydan veriyorlar ve destekliyor da hatta.

Yoksa, mesela bütün bu çeteler dediğimiz insanların yurt dışında böyle günlerce gezmeleri, o evden o eve taşınmaları, orada müsaade almaları falan söz konusu olmaz. Çünkü, Türkiye bununla birtakım yükümlüklerini, vesaireyi yerine getiriyor.

Mesela, Latin Amerika ülkelerini anlatırken bir sürü yazarlar, bütün bu Latin Amerika ülkelerinde nasıl bu kayıt dışı ekonominin müsaade edildiğini -tabii el altından müsaade edildiğini- bütün yeraltı kaynaklarının nasıl tüketildiğini, nasıl ülkenin ormansızlaştırıldığını -yani o ağaçların rejenere etme hızının üzerinde bir hızla kesilmesi de ormansızlaşma demektir- anlatıyorlar. Çünkü bu dönemde ekonominin sorunları.

O zaman aysberkin altındaki esas doku, piyasa, piyasanın işleyişidir. Ben bunu böyle görüyorum ve böyle koyuyorum. Gerisi sonuçlar... Yani, kaç paraymış, birçok değerli bilgiler hakikaten edindik. Adamlar nasıl yapıyor, mafya nasıl çalışıyor. Bunların hepsi artık bunların sonuçları.

Bir de, Mezunlar Cemiyetine teşekkür ediyorum. Hakikaten ben çok mutlu oldum bu semineri yaptıkları için. Çünkü, bize bakın isim son derece güzel verilmiş gerçekten. İşte bu sermaye, devlet, -ki gerçekten bu ilişkiler böyledir-piyasa ilişkileri bir arada ele alınmış.

Ve bir de bakın arkadaşlarım, şu anda muhtemelen dünyanın bir sürü yerinde bu meseleler görüşülecektir ve görüşülüyor da. Çünkü, kapitalist sistemin işleyişi, bütün kapitalist alemi şu anda buralara getirdi.

Bir dönem mesela doktora tezlerine baktığınız zaman kütüphanelere gittiğinizde, protektif politikalar görüldü, yani ikameci politikalar görüldü. Mesela, bizim Başbakan Yardımcısı Sayın Çiller'in doktora tezi böyledir. Çünkü o dönemde doktora yapıyordu. Sonra başka bir dönem dış borç görüldü. O zaman dış borçlar önemliydi. Bütün çalışanlar o alana yönelirdi. Şu anda da bu. Bu neyi gösteriyor? Bu Türkiye'ye özgü bir sorun değil. Türkiye yalnız periferik konumlu, geri kalmış bir ülke olduğu için veya kalkınmakta olan bir ülke olduğu için bu sancıları ve sıkıntıları çok daha acı çektiği için Türkiye'de daha net bir şekilde, daha acı verici bir şekilde ortaya çıkıyor bu.

Öteki ekonomilerde bunlar abzorve ediliyor. 50 milyar dolar dendi. Şimdi az mı çok mu?

Az mı çok mu? Türkiye'nin millî gelirinin üçte biri bu. Yani o da bildiğimiz millî gelirin üçte biri. Ha, bilmediğimiz tabii var, yani o zaman dörtte birine falan belki tekabül ediyor. Ama, üçte biri ya da dörtte biri. Bu konuştuğumuz, yani kayıt dışı ekonomi ya da yeraltı ekonomisi, işte biri birinin içine giriyor.

Şimdi dolayısıyla, aysberkin altına indiğimizde piyasadır. Birazdan onlara teorik olarak bakmak istiyorum. Çok güzel rakamlar verildi, mekanizmalar anlatıldı.

Şimdi, bunların mekanizmasına baktığımız zaman, buralarda bir şeyler yapabilir miyiz, piyasaya bakmamız lazım. Ben ne hükümete bakıyorum, ne devlete bakıyorum, ne yasalara bakıyorum. Siyasi irade denen şeyi, komutunu, iradenin komutunu elinde piyasa tutmaktadır. Piyasa ise bu gücünü -son derece önemlidir bence- siyasete dayatabilmektedir.

Yani, daha açıkça söyleyeyim: Eğer muazzam bir işsizlik ortaya çıkacak ise, eğer muazzam bir borç ödeme sıkıntısı ortaya çıkabilecek ise, eğer bunun geçici ortak çözümünü kara paraya müsaade etmek ise, yeraltı ekonomisine müsaade etmek ise devletler buna müsaade ederler. Kimse de bunu engelleyemez. Sermayenin gücü, ekonominin gücü buradan gelmektedir işte.

Dolayısıyla bu işleyişe bakmamız lazım. Ekonomi verimsiz işlemektedir dedim. Rekabete açılıyor, iç rekab-

bet zaman zaman, dış rekabet. İşte 1980'lerden sonra, dendiği gibi ne kadar açıldıysa.

Mesela sermaye hasıla katsayılarına baktığımızda bunun yükseldiğini görüyoruz. Sermaye hasıla katsayısının yükselmesi demek, bizim ekonomide verimliliğin giderek düşmesi demektir ve düşmüştür bu. Bu mesela 13,5'a kadar galiba yanılmıyorsa 1990'larda çıkmıştır. Bu acıdır Türkiye için gerçekten.

Bunun yükselmesi, eğer ekonomiyi verimsiz çalıştırıyor ise, o takdirde sermaye kendisine yönelik tedbirler almak mecburiyetindedir. İşte zam yapabilmek için, üretimini yapabilmek için vergi kaçırmak mecburiyetindedir, kaçak işçi, zam yapmak mecburiyetindedir, sigortasını ödememek mecburiyetindedir.

Şimdi bu bir tabii davranış biçimi oluyor. Pekî bütün büyük firmalar hepsi bu mecburiyet içindeler mi? Yani bunlar milyarlar da kazanıyorlar. Hayır, bir davranış ortaya çıktıktan sonra huy olmaya başlıyor. Yani, davranışın ortaya çıkması, sosyo biyolojik bir nedenle ortaya çıkması, sonra sosyo psikolojik davranışa yansması ayrı şeydir. Davranışa yansır, ondan sonra herkesin davranışını olmaya başlar.

İlkin hadise ekonominin verimsiz çalışmasından kaynaklanıyor. Bu son derece önemlidir. İkincisi, devlet buna göz yumuyor. Nasıl göz yumuyor devlet? Bakın son derece basit. Ben Maliyeciyim, vergi açısından konuşalım.

Eğer bir devlet 1980'de olduğu gibi vergi yasalarında anlamsız değişiklikler yaparsa, yani anlamsız istisna bir muafiyetler getirirse, hangi gruba getirirse, Meclisin içine girebilen, oraya hakim olabilen sermaye bu grupları getirirse, öbür gruplar da yani birinci sınıf tüccar deyin, ikinci sınıf tüccar deyin, işte diğer gruplar da vergi kaçırırlar ve haklıdır da kaçırmakta.

Çünkü nisbi durumu sağlıyorlar. Yani çok ağır vergilendirilmiş oluyorlar. Şimdi bunu devlet bilmiyor diyemeyiz, devlet biliyor. Öteki tarafı da biliyor tabiiyle. Ne yapması lazım bunu yapabilmesi için? Öteki grup üzerinden bu istisnaları, bu muafiyetleri kaldırması gerekiyor. Tabii bir miktar kaldırdı son dönemde.

Şimdi huyların mekanik olguları izlemesi gecikmeli olur. Yani, aynen bir teşvik verdikten sonra gecikmeli olarak uyar insanlar; teşvik aldıktan sonra da gecikmeli olarak uyarlar. Yani huylar son derece gecikmeli uyar; davranışlar gecikmeli uyarlar. Mekanik olgulara bir müddet sonra uyum sağlarlar, hemen uyamazlar buna. Bir de böyle bir fırsat ele geçirmişken bunu da kaybetmek de istemezler tabii. Avantajlı ortam yaratıldı. Sayın Cavit Ertan söylediler hakikaten, yasada neyin konması gerektiğini.

Yani, nama muharrer şeyler, bir ara da sırdaş hesap mekanizmaları varken, yani ekonomi bu kadar nakit kullananı, böyle bir ekonomi kayıt dışına kayamaz diye bir mekanizma yok.

Şimdi ben bunu kapatıyorum. Bunlar hepimizin bil-

Eğer muazzam bir işsizlik ortaya çıkacak ise, eğer muazzam bir borç ödeme sıkıntısı ortaya çıkabilecek ise, eğer bunun geçici ortak çözümü kara paraya müsaade etmek ise, yeraltı ekonomisine müsaade etmek ise devletler buna müsaade ederler. Kimse de bunu engelleyemez. Sermayenin gücü, ekonominin gücü buradan gelmektedir işte.

diği şeyler. Ben başka şey söylemek istiyorum müsaadenizle. Bu meşhur mafya olayına gelmek istiyorum. Mafya olayı, ben inanıyorum ki Türkiye'nin olayı değil sadece...

İstatiksel yöntemler, mesela çalışsaydı, bu çeteler falan ortaya çıkamıyor olabilirdi. Şimdi nedir bu olay? Yani, ben iktisatçı olarak eğer bu olay ortaya çıkmadan vefat etmiş olsaydım çok üzülecektim doğrusu. Gerçekten öyle arkadaşlarım. Neden biliyor musunuz, anlatayım, bunu arkadaşlarım biliyor nasıl anlattığımı.

Bir ülke düşünün ki, bir bölgesinde muazzam bir sancı yaşıyor, ciddi bir harp yaşıyor. Bütçedeki Milli Savunma harcamalarına baktığımızda, Jandarma Genel Komutanlığının harcamalarına baktığımızda bunun yaptığı hiçbir şeyi görmüyorsunuz.

Yani bir araba düşünün ki, durmadan gaza basıyorsunuz. İşte 60'la giderken 80'e çıkıyorsunuz, bunu fark ediyorsunuz gözünüzle, sınır sisteminizle, ama ibre oynamıyor. Şimdi bunda bir yanlışlığın olması lazım.

Neyle finanse ediliyor peki bu? Karşı tarafa bakalım, yani bizim karşı grupları kimler finanse ediyor. Bize saldırı, diyelim ki orada harbi yürüten diğer karşı gruplar da bir yerden destek görüyoruz. Bu destek komşu devletler olabilir, büyük sermaye güçleri olabilir, yani Amerika olabilir, Almanya olabilir, Fransa olabilir veya bunların hepsi birden olabilir. Bunlar da bunun masrafını, herhalde o dağda yaşayan insanlar, mağaralarda yemeklerini yiyen insanlar, bu topu tüfeği, bazukaları falan kendi paralarıyla, kazançlarıyla alamazlar, birileri veriyor bunlara bu devletler de bunları resmi bütçelerinden finanse edemezler. Ve bunun finansmanı da katiyen öyle örtülü ödenekle falan karşılanamaz.

Bir yerden bunun finansmanının gelmesi lazım, kanıtlanmayacak bir yerden kanıtlanamayacak bir yerden gelmesi lazım. Bu nedenle gizli bütün savaşların olduğu yerde mutlaka, mutlaka ya ekonomik faaliyetler türer. Yani, oradaki insanlar da, oradaki bilmem korucular da eroin ticareti yapabilir olabilir. Bu beni ilgilendirmiyor, bunlar yan ürünlerdir. Yani, o toprakta başka bir şeyler

de üreyebilir tabiatıyla. Onlar önemli değildir, fakat mühim olan esas dokunun çıkış yeridir. Esas dokunun çıkış yeri böyle bir faaliyetin olduğu, böyle bir aktivitenin olduğu bir alanda bu aktiviteyi finanse edecek, kanıtlanmayacak bir finanse, bir faaliyetin olması gerekiyor.

Şimdi bu işte buradan ortaya çıktı. Yani, diyelim ki karşı tarafı komşu devletler finanse ediyor. Ama, Türkiye'nin de bu işi finanse etmesi gerekiyor. Bunun finansmanı esnasında mutlaka ve mutlaka devlet örgütlerine girmek gerekiyor.

Bunu Sayın Kazgan da belirttiler. Yalnız biraz daha galiba belki benden yumuşak ifadelerle koydular. O da şu: Yani, tabii devlet içine girmeleri gerekiyor, çünkü orada maliyetleri azaltmaları gerekiyor. Korucu güçlerin içlerine girmek gerekiyor. Yani, bu polis olur, jandarma olur, ordu olur vesaire. Yani devletin içine girmesi gerekiyor. O kadar girmiş ki devletin anladığım kadarıyla.

Bakın burada, bana öyle geliyor ki, en suçsuz olması gereken Refah Partisi hiçbir şey yapamadı. Çünkü, siyasi bir parti olarak devlete saldıramadı. Çünkü, o devletin içinde olan bir olay. Aksi takdirde devletin içine girmiş olacak ki ona saldıracaktı. Ve onu yapamadı, onu göze alamadı.

Şimdi bu zehir ticaretinin bir başka boyutu daha var Türkiye ile ilgili. Türkiye belki şimdiye kadar bunun o mekanizmalar dolayısıyla aracılığı yapıyor idi. Çünkü, zehir ticaretinde araçlar mühim para kazanıyorlar tabiatıyla. Türkiye'nin aracılığı yapıyor, karşı devletler de öbür tarafın aracılığı yapıyor. Herkes payını alıyor, işte bu işi birlikte finanse ediyorlar.

Fakat Türkiye için sanıyorum bence ikinci bir boyutu daha var; o da geliyor yavaş, o da şu: Şimdi bunların aracılığı yaparken Türkiye karşı taraftan -tabii zor bunları kanıtlamak, tamamiyle farazi konuşuyorum -zengin ülkeler tarafından finanse ediliyordu. Fakat bir noktada uyandılar; çok da haklılar uyanmakta. Bu işi çok uzun bir transportasyon maliyetine katlanmadan daha kârlı bir şekilde satma imkânı da var. Türkiye'de gelir dağılımı çok bozuk, çok da bozuluyor. Hızlı ve normsuz bir kentleşme sonucunda normsuz bir toplum yetişiyor ki, Refah bundan çok yararlanıyor gerçekten. Bütün gençlerimiz bu işe alışık olabilir, alışabilirler de doğrusu. Dolayısıyla

Bizi bu sistem, bu mekanizma, bu davranış kalıbına, bu süreçlerin içine sokmuştur. Bundan biz, yani sadece böyle bir ırkçılık akımını veya başka akımları sorumlu tutamayız. Aslında temelde sorun, bütün bunları tetikleyen, bizi buraya getiren ekonomik yapılanmadır.

bunu, tüketim merkezi Türkiye olmaya başlıyor.

Ben şu anda bunun tüketim merkezinin büyük çapta Türkiye olduğu kanaatını taşıyorum. Türkiye tüketim merkezi olarak, yani eroin tüketim merkezi olarak bu kadar hacimde değil. Şu anda kaldıracabileceğini sanmıyorum. Fakat bu yavaş yavaş Türkiye'ye kayıyor diye düşünüyorum.

Şimdi, tabii beni ürküten bir olay bu, bu çok beni ürkütüyor. Şu açıdan ürkütüyor: Eğer burada bir harp lobisi var ise Güneydoğuda, bu harp lobisi bu işi devam ettirecekse. Mesela, bizim özel sektör şimdiki savaş sanayi-ne girer ise, harp lobisi daha da güçlenecektir bundan sonra ve bu sürebilir de daha.

Dolayısıyla bu ticarete sürebilir. Fakat, ortadan harp kalktıktan sonra da, eğer Türkiye bir tüketim merkezi olarak da devreye girecek ise ki, sanıyorum giriyor yavaş yavaş ne kadar ağırlık taşıyor burada bunu bilmiyorum; hiçbir rakam yok elimde. Bu bana daha korkunç geliyor. Hem insan değerleri açısından, biyolojik değerler açısından korkunç geliyor, hem de piyasanın bir davranış biçimi oluşturması açısından, yani tüketim davranış biçimi oluşturması açısından fevkalade korkunç sayıyorum.

Tabii bunlar böyle psikolojik ahlak kurallarıyla, sosyal ahlak kurallarıyla yenilebilir, altedilebilir, şeyler değil. Neden değil? Bunun arkasında bunu determine eden de, bunu tetikleyen de ekonomik yapılarıdır, onun için.

Şimdi tabii, burada bir hesaplama yapmamız lazım. Yani, tarihe baktığımızda, yani Türkiye'nin bugünkü geldiğimiz yere baktığımızda bugün acı bir noktadayız gerçekten. Güneydoğudaki durumu yaratan da piyasanın oluşumu, bu tür bir mekanizma içinde olmamız, bütün kaynakların Batıya çekilmesi, oraya hiçbir yatırım yapmamış olmamız ve yatırım yapmamış olmamızdan dolayı, orada insanlara bir şey vermemizden dolayı birileri yararlandı ondan, orayı harekete geçiriyor.

Bugün onunla, önce harple, savaşla mücadele etmeye giriştik. Şimdi şimdi belki uyanarak, yatırımla, ekonomiyle mücadele etmeye gireceğiz oralarla. Umanımı bunu başarabiliriz. Fakat ne olursa olsun, çok kötü bir davranış kalıbı, bir miras devraldık biz.

Şimdi dolayısıyla bununla hesaplasmamız; son derece son derece zor bununla hesaplasmamız. Birincisi, bu davranış kalıbımızı nasıl değiştireceğiz? Bilmiyorum ben, hakikaten bilmiyorum. Belki bu tartışmalarda ortaya çıkacak. Sizler de zengileştireceksiniz bizi en azından, benim düşüncemi.

İkincisi, bizi bu sistem, bu mekanizma, bu davranış kalıbına, bu süreçlerin içine sokmuştur. Bundan biz, yani sadece böyle bir ırkçılık akımını veya başka akımları sorumlu tutamayız. Aslında temelde sorun, bütün bunları tetikleyen, bizi buraya getiren ekonomik yapılanmadır.

Dolayısıyla, bir eroin meselesi mekanizmasıyla veya dinamiğiyle görmek istemiyorum. Silah ticaretini, yeraltı ticaretini dinamiğiyle, yani işleyiş dinamiğiyle görmek

Bu memlekette bir Parlamento kurulmalı ki, o Parlamento üyeleri, o iktidara gelen iktidar bir dahaki dönem seçime girmemeyi göze alıp, bir dört yıllığına, beş yıllığına iktidar olmayı göze alan, halishane duyguları taşıyan bir Parlamento ve bir iktidar çıkmalı ki bu memleketin yerlerinden oynamış olan taşlarını oturtursun ve ülkeyi yeni bir heyecanla, yeni bir disiplinle yönetme istikametini versin.

istemiyorum. Onlarla pek fazla rica da ediyorum uğraşmayalım; onlarla uğraşacak gruplar başkadır. Şimdi askerler çok enteresan bir şey söylüyor durup durup. Yani, askerleri dinlemek doğru mu, bilmiyorum ama. Geçen biri söyledi gene. Biz dedi, terörü bitirdik dedi Güneydoğuda, epey bir azalmıştır dedi. Ama, biz terörle mücadele ederiz dedi, terörizmle devlet mücadele eder dedi, ekonomi mücadele eder dedi. Bence bu çok doğru bir laf hakikaten.

Çünkü, bu son derece doğru laf hakikaten. Asker, polis, hırsızlığa, terörle, kanunsuzla mücadele eder. Ama, kanunsuzluk ortamıyla onlar mücadele etmemelidir. Onunla mücadele ekonomiktir, sosyolojiktir; o mücadele, o çok önemli bir olaydır.

Başkan - Lütfen, dışarıdan, sonra soruları...

İzzettin Önder - Evet, tabii sorularınızı soracaksınız, yani sonra konuşacağız tekrardan.

Şimdi, dolayısıyla ben buna hakikaten üzülüyorum. Belki de, fena da olmadı belki beyefendinin karışması gerçekten. Keşke biz bunları 20 sene evvel görebilsaydık. Onun için son cümlem şu olsun: İktisat Fakültesi'nin, iktisat eğitimi yapan bütün kurumlarımızın önemli bir özelliği vardır. Bir şeyin farkında olmaları lazım. Bizim öğrettiklerimiz, genç arkadaşlarımıza verdiğimiz fikirler, yaptığımız tartışmalar, bize dayatılan, sermaye ve kapitalist sistemin yaptığı dayatmaların bir sonucu mudur? Ve bunları beyefendinin söylediği gibi 20 sene önceden görmeden, sadece bir, acıip bir bilgi aktarımı mı yapıyoruz, yoksa biz bilim mi yapıyoruz? Yani, 20 sene sonrayı, 30 sene sonrayı görebilecek ve bu iş eğer böyle giderse, bu da böyle olacak diyebilecek miyiz? Biz tabii değiştirmeye kadir değiliz. İktisatçılar veyahut da eğitimciler değiştirmeye kadir değildir. Ama, onlar sosyolojik altyapıları oluşturmaya, fikirleri oluşturmaya, değiştirebilecek güçleri, potansiyeli patlar hale getirmeye kadir ve muktedir insanlardır.

Bizim rolümüz, görevimiz bu gibi geliyor bana. Umarım bir daha böyle 20 sene kötü şeyleri konuşmayız. 20 sene, 30 sene, biz onları görebiliriz. Fakülte olarak görevimizi öyle yapabiliriz.

Ben çok teşekkür ediyorum.

ARA

Başkan - Soru faslına geçmeden önce yöntemde ufak bir değişiklik yapmayı düşünüyorum. Burada, kürsüde bulunan arkadaşlarımıza ne gibi çözümler önermek istediklerini soracağım teker teker.

O nedenle bana üç tane yapılabilecek ve kolay sonuç alınabilecek yöntem söyler misiniz?

Veysi Seviğ - Değerli hocam, öncelikle şunu söylemek lazım; Türkiye'de hukuk düzeni yapılabilecek değişiklikleri sonuçlandıracak özellik taşıyor. Hukuk düzenimizde önemli bir değişiklik yapmamız lazım.

İkincisi, Türkiye'de bizi, halkı temsil edecek kesimi gerçekten seçebiliyor muyuz, bu bizim temsil eden kesimler bizim dileklerimizi yerine getirebilecek bir yapısal durumumuz var mı? Bunu düzeltmemiz lazım.

Tabii, ki bu arada bir de tercihimizi koymamız lazım. Türkiye'de ekonomik olaylar nasıl gelişecektir? Bunun herhangi bir şekilde programlanması, planlanması gerekli midir, değil midir? Bunu biz önce belirlememiz lazım.

Yani, şunu söylüyorum: Hukuk düzenimizi değiştirelim. Gerçekçi bir sosyal hukuk devleti miyiz, yoksa değil miyiz? Bunu belirlememiz lazım.

Bizi temsil edecek kişiler nasıl olacaktır, nasıl bir Parlamento bekliyoruz, denetimi içinde nasıl olabilir? Bunu belirlememiz lazım. Bir de ekonomimizi nasıl yönlendirmeyi düşünüyoruz, planlamamız ne olacaktır? Bunu belirlememiz lazım.

Başkan - Son noktayı biraz açıkla mısınız? "Ekonomiyi nasıl düzenlememiz gerekir" dediğiniz zaman bugünkü bu ortaya çıkan vahşi kapitalizmin ötesinde ne geliyor aklımıza?

Veysi Seviğ - Şimdi değerli hocam, şöyle bir olay var: Piyasa ekonomisi denen bir tabir üzerinde duruluyor. Piyasa ekonomisinin çerçevesi nedir? Şimdi bir, çıkıyor deniliyor ki, piyasa ekonomisi herkesin dilediği gibi, istediği şekilde hareket etmesidir ve bunu hakim kıyorlar. Buna vahşi kapitalizm falan da demiyorlar; buna piyasa ekonomisi diye savunuyorlar. Hatta bazı siyasetçilerimiz bunu çok seviyor ve çok savunuyor. İşte diyorlar insan hürriyeti burada kendisini gösteriyor.

Yani, bunu belirlemesi lazım. Piyasa ekonomisinden Türkiye ne anlıyor. Yani, bir başkasının cebindeki parayı kendi cebine zorla indirme veya empoze ettiği fiyattan indirmeyi mi anlıyor? Yoksa kuralları var, bunu geçerli kılacak bir düzen mi kurmak istiyoruz Türkiye'de?

En azından bunu belirlemek lazım gibi geliyor bana.

Başkan - Teşekkür ederim.

Aynı soruyu Sayın Alver'e yöneltmek istiyorum. Çünkü, kendileri de bu yeraltı ekonomisinden söz eder-

ken çok global bir açıdan ele aldı; rakamlarla bunları renklendirdi. Bir de böyle bir sihirli bir formül düşünmüşler mi, geliştirebilirler miydi? Onu iki, üç dakika içerisinde özetleyebilirler mi?

İsmet Alver - Efendim Anadoluda bir tabir vardır. "At binenine göre eşinir." Bu son derece gerçekçi ve doğru ve bir şey. Ben ondan hareket ediyorum.

Önce bu işleri düzelterek olan demokraside önemli bir yeri ve görevi olan Parlametonun son derece elit bir Parlamento, memleketsever üyelerden müteşekkil bir Parlamento olmasına gerek olduğuna inanıyorum.

Geçenlerde bir Parlamento üyesi "bugünkü sistem içerisinde seçilen Parlamenterlerin ülkeye yararlı Parlamenterler değil, partiye yararlı Parlamenterler olması ön plana çıkıyor ve o nedenle Parlametoya geliniyor ve burada Parlametoya gelen konularda da sadece liderlerin sözünün geçtiği, sultanın işlediği bir Parlamento oluyor. Oradan da olumlu sonuçlar alınamıyor, ülkeye yararlı yasalar üretilmiyor" diyor.

Dikkatimi çekmiştir. Çok yakın geçmişte ekonomiyile ilgili bir devlet bakanı, ki kendileri sanayici ve işadamdır. İstanbul'da sanayici ve işadamlarıyla, esnafıla yapmış olduğu bir toplantıda aynen şu şeyi söylemiştir, içim cız etmiştir, 1990'ların Türkiye'sinde bir ekonomiyi yönetmekle mükellef olan, görevli olan bir devlet bakanının söylemeyeceği bir şeydi.

"Köprü geçişlerinde Maliye kontrol arabalarının köprüden geçen kamyonları çevirip irsaliye ve fatura aradıklarından" yakınmıştır, "gücüme gidiyor" demiştir. Bunun bu kontrolları yapmaması onun gücüne gitmesi lazım gelirken, "gücüme gidiyor" diye o kadar kişinin huzurunda bunu seslendirmek cesaretini göstermiştir.

İkincisi, bu yeraltı ekonomisi içerisinde boyutları ölçülemeyen, birtakım rakamlar verdik ama, bunlar tahmini rakamlardı boyutları dilim varmadığı için, gücüne gittiği için onları söyleyemedim. Rüşvet ve yolsuzluğun önüne geçebilmesi için baştaki binicinin atını doğru eşindirebilmesi için onun bu konularda çok hassas olması lazım.

Hazinenin, bir kamu kurumu niteliğindeki kurumun 240 milyar lirası peşkeş çekilmiştir. Sıkıştırılınca "verdimse ben verdim" diye bunu cevapladıktan sonra bu ülkenin kamu yönetiminde ayarların tutması mümkün değildir.

Onun için ben basite indiriyorum. Bu memlekette bir Parlamento kurulmalı ki, o Parlamento üyeleri, o iktidara gelen iktidar bir dahaki dönem seçime girmemeyi göze alıp, bir dört yıllığına, beş yıllığına iktidar olmayı göze alan, halishane duyguları taşıyan bir Parlamento ve bir iktidar çıkmalı ki bu memleketin yerlerinden oynamış olan taşlarını oturtursun ve ülkeyi yeni bir heyecanla, yeni bir disiplinle yönetme istikametini versin.

Onun ötesinde söylenilen her şey teferruattır. Esas buradan başlamak lazım geliyor. Ben sihirli formülü burada görüyorum, ama bu gerçekleşir mi, gerçekleşmez

mi, bu çok ütöpik midir, değil midir zaman ve şartlara göre değişiyor.

Vergi sisteminde vergi kaçalarını önlemek için geçmişte çok güzel şeyler vardı; servet beyanı sistemi vardı. Bir an geldi servet beyanı kaldırıldı. Nedeni? O kadar komik nedenle kaldırıldı ki, aslında laçkalık o zaman başlamıştır. Ve ondan sonra da vergi hasılatları, beklenilen hasılatlar sağlanamadı. Ondandır devlet sağlam gelir kaynaklarından bütçesini denkleştirme yerine, borç sistemi girdi. Borç sistemi girince, ki 40 yılını ben bu sektörde tamamladım, bankalar bayram etmişti. Devletin genel bütçe açıklarını banka sistemiyle para satmak suretiyle para kazandı.

Demin bir arkadaşım ile konuşuyordum, bankacılık hem zorlaştı, hem kolaylaştı. Halktan topla parayı ve dışarıdan al yabancı parayı, çevir Türk Lirasına götür Hazineye sat ve Hazineye satılan her şey de yüzde 10 ila yüzde 40'lara, yüzde 50'lere varan kârlar sağlamıştır. Gayet kolay bir kâr sistemi vardır ve bütün bu lobinin bütün korktuğu şey, devletin iki yakasının, bütçesinin, bir araya gelmesinden ödü kopmaktadır.

İşte felaket o zaman başlıyor ve o nedenle satacakları para alıcısı, risksiz para alıcısı olan devlet de gidince, kendileri hesaplarını, kitaplarını zor yönetim dönemine gelecekleri için bu sistemin devamından yanalar. İşte bunların hepsini düzelterek olan Parlametonun yeniden teşkili. Bu heyecan ve bu görüşte bir Parlametonun oluşmasını temenni ediyorum, özliyorum.

Başkan - Teşekkür ederim.

İsmet Alver - Benim sihirli formülüm bu.

Başkan - Efendim Sayın Cavit Ertan'a soruyu biraz daha değişik soracağım.

Farz edelim ki, siyasi irade bu işe gönül vermiş, bu çeşitli yasalar oluşmuş. Örneğin, siz bir örnek olarak da kara parayı aklama yasasından söz ettiniz, kurulacak komisyondan söz ettiniz. Bu tür komisyonların kendisi öyle bir siyasi ortamda ne kadar geçerli önlem alabilir; ve yahut önlem mi alması lazım, işleyişi ne olmalı; yasalarla mı olmalı, yoksa başka türlü mü olmalı?

Osman Cavit Ertan - Şimdi efendim, Sayın Hocam İzzettin Bey'in belirttiğini ben daha değişik ifade edersem. Hepinizin bildiği yapısal önlemler alınmadan, kamu borçlanma gereğinde makul seviyelere gelinmeden, ben de tabii ki, bu siyasi iradenin tecelli etmeyeceği görüşündeyim.

Yine Sayın İsmet Alver'in belirttiği gibi, bu saadet zincirini, sıcak para politikasını kırmak da güç. Söylemeye gerek yok artık yapısal önlemleri. Ama, sizin sorunuzda bu önlemler alınmış, kamu borçlanma gereği düşünülmüşse, zaten bu olay halledilmiştir.

Bugünkü koşullarda konuşuyorsak eğer, ama bu kanun çıkmıştır, bu yasaya sahip çıkmak lazım. Yani, benim daha çok bu seminerden beklentim buydu. Kara paranın ne olduğunu zaten 1980'li yıllardan sonra, kayıt dışı ekonomiyle, kara para ile her gün iç içeyiz biliyoruz.

Ama, önlemlerin uygulanması için muhakkak öneriler de gündeme getirilmesi lazım, ki ben biraz evvel onları, safiyane, alt alta sıraladım ve sıralamış olduğum şeyler de Avrupa Birliği uygulamalarıdır.

Gümrük Birliğine girdik, tabii elimizde olur olmaz ama Avrupa Birliği'nin getirdiği standartlara uyum sağlama siyasi iradesi Türkiye'de devlettedir. O zaman bu girişimleri de küçüksememiz lazım. Bu yasada verilen süre dediğim gibi mayıs ayının 19'una kadardır, yönetmelik bu süre içinde çıkacak. Bu düzenlemeyle birlikte tekrar edersem, yine gerek Türk Lirası ve gerekse efektif olarak nakit dolaşımının mutlaka sınırlandırılması lazım. Yani kara para ama, bu kadar da serbesti olmaz ki, elbette tabii bu yönde Türkiye cennet olur.

Yani, dediğim gibi altyapısını yaptırmışsınız, sermaye piyasası 1986'da kurulmuş, Merkez Bankasında inanılmaz masraflarla EFT oluşturulmuş, ki birçok zengin Avrupa ülkesinde bu yoktur. Burada amaç da dediğim gibi takiptir, vergilendirmedir, teşhistir, tanımdır. O zaman bunu kullanacak siyasi iradeye de ihtiyacımız var. Ama bu siyasi irade biraz da buralarda mı oluşmayacak mı?

Yine, Türk Parasının Kıymetini Koruma Mevzuatı Özal'ın belirlediği şekilde kalmıştır. Bundan sonra gelen hiçbir hükümet bununla ilgili en küçük değişiklik yapmadı. Ama, baştan söylediğim gibi serbesti, daha önceki, tamamen çağdışı bir kambyo kontrol rejimi idi, bu kez gelen ise kulasız bir serbestiyet.

Yine söylüyorum, ben kendim bir şey iddia etmiyorum. Avrupa Birliği ülkelerinin uyguladığı sistemin, Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatı olarak getirilmesi lazım. Örneğin dünyanın hiçbir yerinde gidipte bir çuval doları verip, karşılığında döviz tevdiat hesabı açtırmak, sonra bu hesaptan dilediğince efektif olarak para çekmek ve hatta yarısını da Fransız Frangı olarak almak gibi serbestiyet hiçbir ülkede yok, olacak şey değil.

Tabii, kara para buraya gelir, park da eder. Hocam bir şey daha belirtti. O kadar büyüdü ki, daha önce biz uyuşturucunun -ben de bu görüşteyim-transit ticaretini yapıyorduk, şimdi kati ithal, kati ihracatı da yapıyoruz; dağıtım tekeline kadar girdik.

Ve elbette zor. Her hafta ihaleye çıkacaksanız, reel gelirlerinizi arttıramıyorsanız vergi gelirlerini arttıramıyorsanız ve kaynak paketleri açıp da "bakın vergi almadık" diye bununla övünüyorsanız. Tabii ki o zaman kara paranın üzerine ciddi olarak gidemezsiniz.

Elbette o zaman Susurluk Raporu'nda da ortaya bu çıkar, Bankacılık sistemini kullanarak para aklama yönteminin, kamu menkul kıymetlerinde gerçekleştirdiği iddia olabilir.

Son bir ciddi değişiklik olarak gördüğüm dış ticaret rejiminde en son gelişmeler.

Suriye, Irak, İran malum. PKK hayatı tehlike, ama dağılan Sovyetler Birliği ülkelerinden sonra ortaya çıkan 15 cumhuriyet dahil, bunlardan gelen ihracat bedelleri-

nin tamamı efektif olabiliyor. Yani, yurt dışında bir kamyon dolar getirebilirsiniz; ihracat bedeli. Yani, bu masum. Laleli işi buralara kadar gitti. Tabii ki o zaman. Kayıt dışı ihracat, hayali ihracatta para aklama için son derece elverişli bir ortam yaratıyorsunuz.

Burada olması gereken makul nispetler vardır. Elbette bu bavlul ticareti; ticaret yaptığımız ülke bunu tercih ediyor. İşte burada geçilecek olan nispet 50 bin dolardır; makul rakamdır. Böyleydi zaten bu, niye sınırsız hale getirildi?

Şimdi, hem bunlar yapılıyor, hem de kara paranın aklanmasının engellenmesiyle ilgili yasa çıkıyor. Demek ki, biz sadece uluslararası baskılarda gelen taahhütlerimizi geçiştirme yönündeyiz gibi bir endişe içindeyim. Teşekkür ediyorum.

Başkan - Teşekkür ederim.

Son sözüm, sorum da Sayın Önder'e olacak. Bu piyasanın işleyişini sorumlu tutuyorsunuz. Peki sizin için alternatif ne?

İzzettin Önder - Çok açık, çok belli benim için alternatif. Yani, bir kere ben bir öğretim üyesiyim, hocayım. Hocalık rolünü yapıyorum, yani belimde silahım yok, omuzumda rütbem yok benim. Görevim ve rolüm bu. Bütün hocalarımızın da bunu yapması lazım, sistemin ne olduğunu anlatmaları lazım. Biz arkadaşlarımıza sistemi anlatmıyoruz, sistemleri anlatmıyoruz arkadaşlarımıza.

Dolayısıyla bilinçli seçmen olamıyorlar, bilinçli tercihlerini yapamıyorlar. Gazetelere yazı yazıyoruz. Onun için bize madalya verecekler. Oysa "kaç tane öğrencinin fikrini sen zedeledin" demeleri lazım bize aslında. Son derece açık. Ben bir hocayım çünkü. Ben ve bütün arkadaşlarımızın hepsi burada bakın, açık söylüyorum. Kendi öz işimde iş yaptığımda ben, tabiatıyla kendi çıkarımı müdafaa ederim. Ama, kamunun önünde, öğretim üyesi olduğumda. Bir yere yazı yazdığımda, bir yere beyanatta bulunduğumda kamu çıkarını müdafaa etmek mecburiyetindeyim ben; bütün çıkarları göstermek mecburiyetindeyim. Ben bir hocayım çünkü.

Dolayısıyla, yani bana şeyi sormayın lütfen, tercihi ben yapamam. Ben İzzettin Önder olarak oy verdiğim zaman yaparım tercihi. Orada bir tercihim var. Ben tercihim yapamıyorum. Türkiye'de adam gibi bir sosyalist partinin olması lazım. Bunlar yok bir kere.

§

Başkan - Soru sormak isteyenler sırayla parmaklarını kaldırırlar.

Evet, kendinizi tanıtır mıydınız? Lütfen buyurun.

Soruyu kime yönelttiğinizi de belirtir misiniz? Tek bir kişiye verelim, ki herkese fırsat olsun ve mümkün olduğunca da sorunuz öz ve kısa olsun.

Turgut Arı - Mali Müşavirler Muhasebeciler Birliği. Efendim bir olay anlatacağım. Bu olay burada esin-

lendiğim bir olay. Bugünkü konumuz "Sermaye Devlet, Siyaset" ifadesini tersine çevirerek sunmaya çalışacağım. Siyaset, devlet, sermaye ilişkisi. Bundan epey yıllar önce televizyonda bir basın toplantısı izledim. Bir devlet büyüğümüz gazete başyazarlarıyla bir toplantı yapıyordu ve yazarlardan biri şunu sordu: "Sayın yetkili -adını ben vermeyeceğim- bildiğimiz kadar sizin siyasette bir yakınlığınız yoktu. Bir defasında bir adaylık dışında, o da dıştan istekle oldu. Bunun dışında hiçbir siyasetle ilgilenmiyordunuz, siyasete nasıl yöneldiniz ve karar verdiniz."

Yetkili şunu söylüyor: "Evet, bildiğiniz gibi hiçbir siyasete ilgim yoktu. Ama, hatırlayacağınız üzere bundan bir süre evvel Amerika'ya zayıflamak için gittim, iki ay kaldım, döndüm karar veremedim. Sonra Suudi Arabistana gittim, döndüm karar verdim. Yıllar yıldır ben bunu çözemiyorum; kendime göre yorumluyorum ama çözemiyorum."

Onun için buradaki değerli izleyici ve hoca ve uzmanlardan şimdi gelecek sorularıma yanıt arıyorum.

Acaba ne zayıfladı, ne zayıflatıldı, Türkiye'nin siyaseti Amerika'dı mı, Türkiye'nin siyaseti Suudi Arabistan'dan mı, karar vermek için bir veya birkaç devleti ziyaret etmek mi gerekiyor? Ve siyaseti oluşturmak için o gün bir parti ilçesinin bir aylık masrafı o zaman 1 milyon lira idi, bugünküyle çarpabiliriz Türkiye'nin 77 ilinde -o zaman 70 kadardı-ve 400-500 ilçesinde örgütlenmek için rakamları çarptığımız zaman çok daha boyutlu rakamları sağlayıp siyasete atılmak, Türkiye'de siyaseti gerçekleştirmek için bu kaynaklar nasıl sağlanıyordu? Acaba bu yozlaşma o günden başlamadı mı; bunu sürdürmemek için de biz vatandaşlar ne yapmalıyız?

Onun için tek konuşmacıdan değil, hepsinden ayrı ayrı yönlerden mümkünse yanıt bekliyorum. Teşekkür ediyorum.

Başkan - Teşekkür ederim.

Başka sorulara izin verebilmek için yanıtın iki kişi, dört kişi tarafından değil. Fakat iki kişi tarafından, isteyen iki kişi tarafından verilmesini yeğliyorum. Tabii tek bir olaya dayanarak genellemeler yapmak bizim alışkanlığımızdır. O nedenle hani tek bir olaya dayanarak bu tür olayları açıklamak biraz bana sakıncalı gelmekle beraber, sözü... Veysi Bey siz ister misiniz yanıtlamak?.. İstemezseniz başkasına vereyim.

Başkan - Evet...

İsmet Alver - Aslında suali tam net olarak anlayabilmiş değilim. Ancak politikaya girmekte bir ortamın yozlaşması ne zaman başladı? Yanlış mı anladım bilemiyorum. Bu yozlaşma ne zaman... Evet, ben yine kendi bugünkü konuşmamla ilgili yeraltı ekonomisinin şöyle bir geriye doğru gidişini tetkik ettim Türkiye'de.

Bursa Uludağ Üniversitesi öğretim üyesi Ömer Akat beyin "Mafya" diye bir yazısını okudum. O yazıdan esinlenerek bu sualinizin cevabını vereyim.

Türkiye'deki mafya, Amerikan türü mafya ilk yıllar-

da yoktu; Amerika'da olduğu zaman Türkiye'de yoktu. Çağın başlarında bu iç ve dış ticareti yönlendiren devlet yetkililerinin, yani o dönemki nazırlar bu ticaretten birtakım hediyeler, rüşvetler alıyorlarmış. Özellikle bir misal veriyor. Almanya'dan yapılacak olan gıda ithalinde gerekli olan vagon tahsisi işin de tercihini, herhangi birisi lehine kullandığı zaman ondan yüklüce bir altın alıyor-muş.

Bu öyle başlamış izleriyle. Sonra bu sigara ve içki ticaretine bulaşanlardan başlamış illegal olarak. Fakat zaman içerisinde sigara ve içki, bir ölçüde, yabancı sigara ve içkilerin bir ölçüde serbestleştirilmesi ve bir nizamla bırakılması nedeniyle de orada herhangi bir kâr görülme-yince, onun yerine gecekondü, arsa, çek senet tahsilatı ve uyuşturucu ve silah ticareti başlamış. Bu, demokrasiye çok partili döneme girdikten sonra siyasetteki bazı kişilerin şemsiyesi altında bu işlerin yapıldığını ifade ediyor.

Neticede geliyor 1996 senesinin başında bu kitap neşrediliyor. Şöyle bağlıyor: Bu işleri yapanlar zaman içerisinde devletin önemli yerlerindeki kişilerle işbirliğine girmişlerdir. O önemli kişilerden de devletin birtakım gizli bilgilerini aldıklarını ve devlete gizli bilgi temin ettiklerini. Devletin zararlı olduğu bilinen bazı yerlerindeki operasyonlarına yardımcı olduklarını, aynen Susurluk'ta ortaya çıkan, dökülen şeyi, sanki 1 sene önce görmüştü. Bu kitabında tarif edilmiş bir durumda.

O nedenle, yani bu yozlaşma Türkiye'de 1900'lü yılların başlangıcına değin götürülmüş bir durumda. Onun için boyutun çok partili dönemde biraz daha arttığı ifade ediliyor ve hepimizin bildiği gibi son Susurluk olayına kadar geliyor.

Bu burada durmuş mudur, boyutu nedir? O konuda hepimiz her gün bir şeyler okuyoruz. Siz ne kadar bilgi sahibi iseniz, biz de o kadar bilgi sahibiyiz. Hepimiz her gün bir değerlendirme yapıyoruz.

Teşekkür ederim. Benim sualinize verebileceğim cevap bu.

Başkan - Efendim, ilk önce Hanımefendiyi alalım, sonra sizi alalım.

Ayşe Şirin Atabay - Bağlantılı bir açıklama yapmak istiyorum, sorulmuş olan soruya. Şimdi siyasete atıldığı sözü edilen kişi Madeni Eşya İşverenleri Sendikası Başkanıydı ve 1976 ila 1980 arasında Türkiye'nin hiç ihtiyacı olmadığı halde, o sırada o tip kuruluşlar yüzde 33 kapasite ile çalışırken ark ocakları açılmasının önderliğini yapıyordu. Daha sonra da zaten iktidara geldiğinde çıkardığı yasalar, navlun yasasıyla fazla olan uzun demirler Amerika Birleşik Devletlerine. Şirketler bu demirleri 100'e malederken, 100 birime, 50 birime satıyorlardı. 60 birim devletten alıp 10 birim kâr ediyorlardı. Bunlar somut bağlantılar. Yani, o kilo vermeler falan da böylece olmuş oldu. Somut örneğe, somut, bire bir cevap vermek için bunu açıkladım. Bunlar benim bizatihi incelediğim dosyalardan söylediğim şeylerdir. Her zaman rakamları-

nı, firma isimlerini bütün Türkiye'ye açıklayabilirim.

Başkan - Teşekkür ederim.

Ahmet Akküçük - Elektrik Mühendisleri Odası.

Benim sorum Sayın Başkana yönelik olacak. Soru değil, daha doğrusu bir öneri yapmak istiyorum burada. Biraz önce konuşmalardan ve son tur önerilerden anlaşıldığı kadarıyla, sonuç, bütün problemlerin çözümü siyasete bağlanıyor. Yani, bütün önerilerin sonucu siyasi öneriler olarak çıktı.

Burada da gördüğüm kadarıyla senelerdir Türkiye'nin meseleleri üzerine kafa yormuş birçok insan var burada. On yıllarını bu Türkiye'nin meselelerine vermiş. Bu konuda kafasında çözüm önerileri olan insanlar var. Büyük çoğunluk da bu salonda böyle.

Ben şöyle bir öneride bulunmak istiyorum. Bu salon-da bulunan insanların ne kadarı bir siyasi partide görevli. Böyle bir tespit, kaba taslak bir tespit yapabilir miyiz? Birincisi bu.

İkincisi, bir de tabii ki yasal engeller var. Siyasi partilere girmesi, görev alması yasal olarak engellenmiş kaç kişi var. Bu toplantıda eğer böyle bir tespit yapabilirsek, bence siyasetin de önünün açılması konusunda bir tespit yapabileceğimizi düşünüyorum.

Benim önerim bu. Bu iki tespiti yapabilir miyiz mümkünse?

Çok kaba taslak olabilir yani, parmak sayarak değil de.

Başkan - Evet, bir deneyelim, neden olmasın.

Siyasi parti üyesi var mı aramızda?

Evet 8.

Başka sorusu olan? Tülay Hanım buyurun.

Tülay Arın - İktisat Fakültesi.

Ben İzzettin arkadaşına yorumları için çok teşekkür ediyorum. O doğrultuda çok ufak bir açıklama yapıp bir soru sormak istiyorum. Sermaye, devlet, siyaset ilişkisi ve mafyanın sadece görünen bir aysberk ucu olduğu konusunda. Aslında bunu biraz açmak, daha da demistifiye etmek gerekir diye düşünüyorum. Birtakım olayların mafya faaliyeti olarak adlandırılması bana müthiş bir çarpıtma gibi geliyor. Yani, yeraltı faaliyeti. Çünkü, yeraltı faaliyeti olduğunda, o zaman, işte kendisi meşru olmayan, göz yumulmaması gereken, onunla ilgili birtakım önlemler alınması gereken bir faaliyetmiş gibi gösteriliyor. Bunlar da çok yapılmıyor. O zaman mafya ile de çok mücadele etmedi oluyor devlet.

Aslında bence bu doğru değil. Pek çok faaliyet çok doğrudan doğruya açık ya da gizli olarak devlet faaliyetleri olarak örgütleniyor ve yürütülüyor. Şimdi bunun dünyada en çarpıcı örneği doğu blokunun kapitalistleşmesi ve oradaki işletmelerin özelleştirilmesiyle ilgili. Çok kısaca, bundan 2 hafta önceki News Week'ten bir örnek vermek istiyorum. Biliyorsunuz News Week gayet liberal bir dergidir; Amerikan liberal değerlerini yansıtır. Oradaki yazıya göre -ben sadece aktarıyorum-bugüne kadar dünyada yapılmış en büyük iktisadi talan şu

anda Rusya'da oluyor. Çünkü, işletmelerin yüzde 80'i, 6 ya da 7 oligark tarafından ele geçirilmiş durumda.

Biliyorsunuz bu ele geçirmenin en önemli mekanizması Dünya Bankası Yardımı, IMF desteği, Avrupa Birliği desteği ve tek tek bütün ülkelerin resmî desteğiyle olmuştur.

Şimdi bas bas bağıyorlar "bunlar mafya" diye. Elbette mafya olacaklar, çünkü hiçbir şeyin kaydı kuydu yok. Son derece açık bir biçimde bu şekilde özelleştirme ve kapitalistleşme olsun da ne olursa olsun dendi. Bu iki yüzürlüğe karşı en büyük kampanyanın açılması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'nin bundan alması gereken çok dersler olduğunu düşünüyorum.

Aynı şekilde şu anda, Çimento Sanayi böyle ele geçirilmiştir Türkiye'de; telekomünikasyon böyle ele geçilecektir. Çok daha ciddi, bütün enerji sistemi ele geçilecektir. Ondan sonra da mafya ele geçirildi denektir. Bunun mafya falan değil, bal gibi uluslararası kapitalizmin merkezlerinin resmî politikası olduğunu açıklamak ve bu açık etmek zorundayız.

Teşekkür ederim.

İzzettin Önder dilerse, kendi görüşleri doğrultusunda bunu açabilirler. Sağolun.

Başkan - Görüşleriniz için teşekkür ederim.

İzzettin Önder - Teşekkür ederim.

Teşekkür ederim Tülay'a.

Sermaye, siyaset ve devlet olarak ben koyuyorum. En altta kesinlikle sermaye ve piyasanın yapısı var. Sonra o siyaseti etkiliyor iç zar olarak bence. Devlet daha derin bir olay.

Şimdi mafya olarak ortaya çıkınca, kapitalist sistem, bütün sistemlerde, sade kapitalist değil. Fakat, kapitalist sistem tartışıldığına göre çok ciddi retorikler kullanır, yani kavramlar kullanılır. Böylece adres değişikliği yapar, düşüncemizi bulandırır.

Tülay'ın, ben yanlış anlamadıysam söylemek istediği olay bu. Gerçekten mafya kötü bir imaj. Sanki saldırılması gereken bir şeymiş gibi geliyor bize. Dolayısıyla, bizim bütün huncumuzu, kinimizi, oraya boşalttığımız, bir enerji boşaltma mekanizması, yani dizel motorların enerji boşaltma mekanizmaları gibidir.

Bunun yanında hırsız öbür tarafta malı kaçırıyor tabiatıyla. Bu enerjinin oraya gitmemesi lazım. 1980'den evvel bunu üniversitedeki arkadaşlarım bilirler. Mesela diyelim ki, falanca bankanın falanca şubesine bomba atıldı, sonra ertesi gün gazetede resim vardı. İki tane jandarma dikmiş oraya, sıkıyönetim vardı galiba o zamanlar bomba atılsa da bir daha bomba kim atacak oraya? Yani, oradan jandarmayı çekmek lazım. Var idiyse de orada jandarma. O göstermek için, çünkü gerilla başka yerde bir şey yapacaktı, dikkati oraya çekmesi lazımdı, başka yerde bir şey yapacaktı.

Ben, sistemin neden piyasa yapılanmaları üzerinde şekillendiğini özellikle kapitalist sistemde bunun böyle olduğunu çok güzel bir örnekle söyleyeyim. Geçen haf-

talarda Tıp Haftası vardı. Enteresan bir şey söylediler. Sağlık Bakanlığı yurt dışında kullanımı yasaklanan bir ilacın kullanımını Türkiye’de şöyle yasaklıyormuş. “Elinizdeki hammadde bittikten sonra yeniden bu ilacı yapmayın” diyormuş.

İşte bu sermayenin gücü devlet karşısındaki. Çünkü, sermaye insandan daha güçlü. İnsanımız tabii bizim yüzde 2 hızla ürüyor zaten. Maşallah çok hızla ürüyor, çok da önemli değil, yani çok hızlı olan bir şey, yüksek olan bir şey. Değeri de düşer tabiatıyla.

Şimdi, özelleştirmeye ve IMF’ye geldiğimizde iki noktayı daha söyleyeyim; bizim çimento fabrikalarımızın satışı ile ilgili ve yer hizmetleri satışıyla ilgili karar vardı, mahkeme kararı vardı, İdare Mahkemesi kararı vardır. Bunlar iptal edilmiştir. Bunların iptal edilmesini hükümetler uygulamıyor. Bunların uygulanmaması gerektiği yönünde dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü, diğer bütün bakanların imzasını taşıyan bir tavsiye kararı vardır.

Şimdi o zaman sorgulamamız lazım. Yani, eğer Fransızlar bizim o Ege’deki 5 tane çimento fabrikamızı askerleriyle gelip almış olsalardı, ben her yerde söylüyorum, belki defalarca dinliyorsunuz, biz şu anda hepimiz birer gerilla olurduk. Sonra yerin altına inerdik işte o zaman. Gider boğardık onları herhalde bir gece vakti. Bugün ama saygı duyuyoruz karşılarında. Bize çimento üretiyorlar şimdi onlar. Bizim yargı kararımız var ama onlara karşı ve bizim hükümetimiz onu uygulamıyor.

Şimdi, uygulamıyor tabii, Veysi Seviğ kopya veriyor bana haklı olarak. Çünkü, uluslararası sermaye ilişkisi bu. En son bir şey söyleyeyim, yani bizim burada bunları konuşmamız lazım.

IMF heyeti 3 ay veya 4 ay evvel kadar geldi ekonominin çok kötü olduğunu söyledi. Oktay Yenal bey, ki benim hocamdır, çok da severim kendisini. Hakikaten bizimle alay etti dedi, falan falan. 3 ayda yeni doğmuş bir çocuğun dişleri bile çıkmaz henüz. Bir ekonomi düzelmez. Şimdi geldi ne oldu da Türkiye 10 devin içinde. Zaten 7 tane dev var dünyada. Geriye 3 dev kalıyor. Biz hangi devlerin arasına giriyoruz?

Nedir arkadaki olay? Çünkü bizim PETKİM’imiz var, TELEKOM’umuz var. Ve hangi akla hizmet ederek bu hükümet bütün bunları satmaya çalışıyor. Yeraltı madenlerimiz var, enerji santrallerimiz var ve limanlarımız var. Bütün bunları yabancılar almak istiyor. Ve bunları arkadan IMF dayatıyor.

Yani, önce Türk halkına geldi, bizi korku saldı, biz “vay biz çok kötüymişüz, gidiyormuşuz, peki ne yapalım?” Ağzımızı açtık bekledik. Devlet bakanı Amerika’ya gitti, hiç de utanmadan “Türkiye büyük bir pazardır” dedi orada. Sonra da tekrar geldi onlar, bizim bütün bu şeylerimizi almaya kalkıyor. Bütün bunları artık idrak etmemiz gerekiyor. Burada bunların, işte mafya tipi ilişkiler bunlardır. Biz bunlara mafya demiyoruz ama, adamı saygıyla karşılıyoruz. Geçen hafta Amerikan Başkonso-

losun evinde bir davet vardı. Ben katılmadım doğrusu, katılmak da istemedim. Ve gidiyoruz, katılıyor, akıl veriyoruz, akıl alıyoruz onlardan. Yani, bizim biraz kendimize çekin düzen vermemiz kanaatini taşıyorum ben.

Teşekkür ederim.

Başkan - Efendim, açık liberal bir toplum olma yolunda olduğumuzu gösteren en güzel simge bu toplantının kendisi. Büyük bir ihtimalle bildiğimiz türden bir sosyalist devlet yapısı içerisinde bulunmuş olsaydık, bu oturumu yöneten ben ve diğer arkadaşlarımızın günün sonunda nerede olacağımızı kesin olarak bilmek mümkün olamayacaktı.

Şimdi, demagojiyi bir tarafa bırakayım.

Evet, ilk önce arkadaşımız, sonra siz.

Kendinizi tanıttin.

Murat Topbaş - İktisat Fakültesi, İngilizce İktisat Bölümü.

Toplantının başından beri devletin eliyle yürütülen bir yeraltı ekonomisinden bahsettik. Sorunların büyük kısmı devletin uygulamalarındaki yanlışlıklara, üretimde belli bir kesim lehine taraf tutmasına yöneltildi. Yani, devlet belli bir kesime kaynak aktardı, gelir dağılımını değiştirdi. Bu yüzden bu kesim karşısında diğer üretim içinde olan taraflar mecburiyetten böyle bir şeye yöneldiler.

Tamam bunlar doğru. Devletin bu yaptığı kaynak aktarımı, aynı zamanda şu anda enflasyonun da başlıca sebebi. Burada piyasada belirsizlik yaratıyor. Bu enflasyonun sebebi cari açıklar, ki bu da ekonomi kaynak aktarımını yaptığı için meydana çıkıyor. Bütün bunlar devletin üretim ilişkileri sonucunda meydana geldiyse, yanlış yönetimden bahsediyorsak bu konuda. Aynı çözümler için nasıl bu çözümlerin hepsini devletten bekliyoruz?

Sonuçta devlet altyapıdan bağımsız bir şey değil. Devletin esas görevi burada piyasa ekonomisinin işlemesi için gerekli olan hukuksal güven ortamını sağlamak, serbest piyasa koşullarını oluşturmak değil mi?

Devlet burada, evet müdahalesi yanlış, ama başta müdahale ederek zaten bu piyasa ekonomisini aksatan devlet değil mi? Belli kesimlerden fazla vergi alarak, çok kazananlardan çok vergi getirerek, vergi ödememeyi de belli miktarda teşvik eden devlet olmuyor mu?

Ve gene aynı devletin piyasa ekonomisindeki ilişkileri yüzünden bu siyasetle ekonomi birbirine bu kadar yakın değil mi; çıkar ilişkileri bu yüzden doğmuyor mu?

Bunları merak ettim.

Başkan - Teşekkür ederim.

Sorunuzu kime yöneltmişsiniz? Hepsine olmaz da.

Murat Topbaş - İzzettin Önder Bey’e.

İzzettin Önder - Sevgili Murat geçen sene çok sevimli bir öğrencimdi. Ondan sonra ve şimdi tekrar çok mutlu oldum kendisinden bunları duyduğuma. Ama, doğrusu geçen sene de çok sevimli tartışmalar yapıyorduk. Ben, tabii paylaşıyorum bunları. Aynı zamanı kullanarak ...

Şimdi, ben Murat'ın atladığı bu düşünce sistematigini kurarken, alttaki sermaye yapısının devleti nasıl ele geçirdiği ve mekanizmaları nasıl işletmeye başladığı üzerinde durdum.

Şimdi böyle bir yapılanma içinde devlet hakikaten sermayenin bir aleti haline gelir. Yani, hakikaten bugün kamu kesimi açıkları çok büyük boyuta varmıştır; vesaire, vesaire, uzatmayayım bunları. Ama, burada bir sürü Maliyeci arkadaşım vardır. Holding sahibinin mektubuyla Türkiye'de önemli vergi avantajları sağlanmıştır insanlara. Yani, tonla emekçi var, yani tonla... Bir arkadaşım sendikasız çalıştırılıyor, sigortasız çalıştırıyor, çok düşük ücretle çalıştırıyor, asgari ücretin üzerinden yüzde 25 biz vergi alıyoruz, ki indirimler yüzde 18'e falan geliyor galiba, o orana geliyor. Ama, sermaye muazzam vergi avantajı sağlıyor. Ve bunlar çok ufak insanlarla sermaye yüzünden baskılarıyla oluşuyor.

Şimdi dolayısıyla onun için devletin, haklı gerçekten Murat; hakikaten bu sermaye alt yapısı korunduğu süreçte devlete bir muhtariyet vermek benim haddime de düşmez, çünkü sermaye kullanıyor onu zaten. Devlete ben muhtariyet falan vermek istemiyorum ve vermiyorum da.

Bizim söylemek istediğimiz şey -o çok önemlidir- sermaye mülkiyetini belirli oranda, çok büyük mülkiyeti kollektifleştirerek veya bundan sonraki alanda kollektif mülkiyeti açarak karar mekanizmalarına hepimizin katılmasıdır. Yani, sermaye mülkiyetini kollektifleştirirken, siyasal karar mekanizmalarını tam demokratikleşmeye kavuşturmak. Bu tabii, yani Sovyet sistemi falan değil, o ayrı bir tartışma konusu.

Şimdi olay bu. Teşekkür ederim Murat.

Başkan - Evet.

Ali Tatlı - Şimdi ben sorumu önce Tülay hocamın bağlamında İzzettin hocaya ve Veysi hocaya sormak istiyorum.

Şimdi, 3 yıl önce yanılmıyorsam bir Fransız değerlendirme, uyuşturucuyla mücadele merkezi, adını tam olarak hatırlayamıyorum, böyle bir şey uyuşturucuyla mücadele merkezi olarak hatırlıyorum. Bu merkezde şöyle bir iddia vardı. Az gelişmiş ülkelerde uyuşturucu ticaretinin yapılmasını IMF ve Dünya Bankası destekliyor. Bu merkez bu iddiayı yapıyor ve millî bir kurum Fransa'nın.

Şimdi, bir de bunun nedeni de şu: Uluslararası finans çevrelerinin, gerek az gelişmiş ülkelerde kumarbaz, spekülâtif kazanç elde edebilmeleri için gerekli olan döviz garantisini az gelişmiş ülkelerde bulması ve böylece gönül rahatlığıyla az gelişmiş ülkelerde yatırım yaparak, ki konvertibiliteye geçilerek de, işte serbestleşmeye geçilerek de istedikleri zaman para alıp, istedikleri zaman paralarını yarıp, istedikleri zaman kaçırabilirler. Ki bu son dönemlerde ve 5 Nisan kararlarında döviz, kur arbitrajından yararlanarak önemli kaynaklar transfer ediyorlar ve yurt dışına götürüyorlar hemen ve kaçıyorlar.

5 Nisan kararları da bu kaçışın yarattığı bir bunalımdı; o nedenlerden biriydi hiç olmazsa.

Bunun yanında, bu son dönemlerde IMF'nin Türkiye için olumlu mesaj vermesi acaba kara paranın varlığına mı dayalı olarak uluslararası finans çevrelerine güven veriyor. 50 milyar dolar para var Türkiye'de, 50 milyar dolar gibi bir kara para var. Ve IMF Türkiye'den oldukça memnun ayrılıyor ve uluslararası değerlendirme kurumları...

Başkan - Sorunuzu sorabilir misiniz? Çünkü, soruyu aştı şimdi.

Ali Tatlı - Uluslararası değerlendirme kurumları da Türkiye'ye kötü not veriyorlar, ama IMF olumlu gösteriyor.

Bu kara paranın, 50 milyar dolar kara paranın bu konuda önemi nedir? Bu sorumu da İzzettin hoca ve Veysi hocama sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

Veysi Seviğ - Şimdi, öncelikle şöyle bir değerlendirme yapalım. İzzettin hocam esasında bu sorunun yanıtını biraz önce vermişti.

Türkiye'nin bir sıkıntısı var burada. Bu sıkıntısı uluslararası çevrelerde de çok farklı şekilde değerlendiriliyor. Yani, Türkiye'nin elinde bazı ekonomik olaylar var. TELEKOM gibi özelleştirilmesi, santraller gibi özelleştirilmesi gereken güzel üniteler var. Bunların özelleştirilip bazı kurumlarca satın alınması ve Türkiye'nin dış borçlarını mümkün olduğunca böylelikle tasviye etmesi mümkün.

Böyle bir olaya olumlu bakabilir, destekleyebilir de Dünya Bankası; hep böyle yapmıştır zaten. Gittiği ülkelerde ve program yaptığı ülkelerde IMF'nin başarısı nedir?

IMF'nin başarısı millî kaynakları yok ettirmektir, yani en büyük başarısı bu. Bugün Arjantin'in bütün yeraltı madenleri, Brezilya'nın yeraltı madenleri kendilerine ait değildir.

Şimdi, buradan bakarsanız ekonomide belli bir canlanın büyüklüğünü olduğunu kabul edip, onu deklare edebilirler. Bu uyuşturucu trafının teşvik edilmesi anlamına gelmez. Parasal gücülüğü değerlendirme anlamında her türlü öneriyi yaparlar. Bu parasal gücün oluşumundaki unsurlar nelerdir ona pek dikkat etmezler. Yeter ki parasal güç olsun, bu değerlendirilsin. Doğal olarak mali piyasada denge sağlıyor, uluslararası mali piyasada.

Bu yönden onların görüşü, çelişkili de değil, doğrudur. Kamu açıkları iç borçlanma gereği açısından hastayız, fakat kapatılması mümkün, millî kaynakları satarsanız.

Sonunda bu çok önemli noktalara kadar gelebilir. Bu konuda çelişki yok; onu söylemek istiyorum. Destek de yok. Fakat, şu var: Büyüksünüz, satın şu malı, bak rahat edersiniz görüşü var. Büyüksünüz, elinizde para var, bu paralarla işte bize şunları şunları yapın, fazla sıkıntıya düşmeyin. Ondan sonra dayatmaları olabilir; kesin.

....Neden Türkiye'de çimento sektörünün özelleştiril-

mesi böyle birden bire gündeme gelmiş ve çok başarılı bir özelleştirme olmuş. Altında yatan nedeni çok güzel açıklıyor o tezde. Türkiye’de yapılaşma çok hızlı. Çimento sektörüyle yapı sektörünün gayri safi millî hasıladaki payı yanılmıyorsa yüzde 23 civarında. Bunu tekel halinde kullanma hevesinden dolayı çimento sektörü özelleştirilmiş.

Şimdi hazır beton, sonra yapı malzemeleri, böyle yapılmış bir perspektif içerisinde Türkiye’nin bu olayları, ekonomik olayları bir yabancı kurumun eline geçmiş oluyor. Yakında tabii enerji üretimi, haberleşme, böylelikle, bu konuların olabilmesi için “büyüksünüz, iyisiniz, siz çok büyüksünüz.” Kaşıkçı elmasını da verin, şu Kıbristan da vazgeçin, daha güzel olacaksınız denebilir.

Bunları uyuşturucuyla bütünleştirmeyelim. Yani, o ticaret... Bunun için düşünelim, o tabirleri bunun için. Hep böyle yapmışlardır.

Mesela, Brezilya’nın en sıkıntılı döneminde Dünya Bankasının çok güzel bir raporu var; şimdi hatırlıyorum. Brezilya ekonomisi mucizeler yaratabilir diyor aynı şekilde ve Brezilya ekonomisi mucizeler yaratıyor. Nasıl yaratıyor? 12 yaşındaki çocukların sokakta bulunmaları halinde, zehirlenmesi yönünde bir mucize yapıyor, öyle bir kanun çıkartıyor. Oraya geliyorsunuz

Yani onun için çok iyi ayırmamız lazım.

İzzettin Önder - Bir cümle söyleyeyim.

Tabii, teşekkür ederim Ali Tatl’ya.

Şimdi, IMF’nin rolü -kurulduğu zaman da 1944 fa-landır- milletlerin bu ticaret açığını kapatmak. Dünya Bankası yatırım için kredi sağlıyor. Fakat, IMF’nin şimdiki gerçek rolü dünyadaki, bu finansal dünyadaki finansal akımların tıkanmasını engellemektir, bunun sürmesi lazım. Onun için ülke mülke, devlet mevlet yoktur. Sürmesi lazım. Hatta ticaretin beyazı, akı, karası da yoktur. Bu finansal sirkülasyonun sürmesi lazım. Bunun tıkan-ğı yerde bir noktada felaket olur. Çünkü, bunun adına “Bumerang” diye kitap yazılmıştır. Amerika’nın zaten bu Meksika’yı kurtarması, Latin Amerika’yı kurtarması burdan kaynaklanmıştır. Çünkü onlar sıkıntıya düştü mü, bizzat Amerika sıkıntıya düşüyor. Malını alamıyor, finansal değerler geri dönmüyor; onlara vermişler çünkü borç.

Bizi biraz kurtarmamaları da oradan kaynaklanıyor. Çünkü bize yatırım yapan Amerikalılar değil. Belki muhtemelen dışarıdaki Türklerdir. Onun için ne olursa olsun onlara diyorlar. Yani, bütün şeyimiz zaten oradan kaynaklanıyor.

O bumerang etkisi çok önemlidir. IMF’nin bugünkü rolü de bu.

Teşekkür ederim efendim.

Başkan - Evet, buyurun.

Bir Dinleyici - Özellikle tefeciliğin Türkiye’de yaygın olduğuna inanıyorum. Sayın Ertan’a da sorabilirim. Ben Doğuyu ziyaret ettiğimde çok enteresan şeylerle karşılaştım. Oradaki hayvancılardan nasıl yok olduğunu,

çiftçilerin nasıl yok olduğunu, tefecilerin ellerinde nasıl kaybolup gittiklerini gördüm. Aylık faiz yüzde 100’e varıyor yani. Çok enteresan. Kredi teminatı, şuyu buyu yok o küçük şeylerin. Otobüs firması bir otobüs alıyor 18 milyara, aylık kazancı 600 milyonu geçmeyen yok. Bu hazır elde ettiği nakidi piyasaya veriyor ve buradan tefecilik yapıyor.

Osmanbey’de çalıştım. Osmanbey’de para kiralıyor, günlük para kiralıyor. Çok enteresan. Döviz büfelerinde, ertesi gün adamın ödemesi var. Piyasadan mal alamayacak ödeyemediği an. Geliyor 10 bin dolar ver yarin 11 bin dolar vereyim diyor; döviz büfeleri.

Ve bu gibi şeylerde, özellikle devletin burada müdahale etmesi gerektiğine inanıyorum. Sermaye mallarında, özellikle normal bir getirinin altında getiren malları, mal hizmet üreten özellikle firmaların yakın takip edilmesi gerektiğine inanıyorum. Ve bunların mallarının gerekirse ellerinden alınması gerektiğine inanıyorum.

Ve tefecilik konusunda hocamın görüşlerini talep ediyorum.

Başkan - Bu son kısmı biraz açıkla mısınız? Kimin mallarını geri alma...

Bir Dinleyici - Örneğin bir otobüs 18 milyara peşin alınıyor, 600 milyar geliri var. Geçen yılki cari faiz haddi yüzde 5, minimum 900 milyon para kazanması lazım.

Başkan - Yani, otobüsünün gerimi alalım diyorsunuz.

Bir Dinleyici - Evet, bazı şeylerde müdahale edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama bu geri alma ruhsatla veya işletme izninin alınmasıyla olabilir diye düşünüyorum.

Osman Cavit Ertan - (...) Bu şekilde Bankalar Kanunu veya dış para verme işlemleri hakkındaki kanun hükmündeki kararnameye aykırı olarak, alenen çalışan kuruluşlara gidenler, elbette daha ucuz fon için gitmiyorlar; gitmek zorunda oldukları için gidiyorlar. Türkiye’de yatırılabilir fonların tamamına kamu el koyduğu için, bankalar da halktan topladıklarını veya döviz olarak borçlandıklarını kamuya finanse ettiklerinde, sermaye piyasası da yeterli fonu sağlamadığı için elbette bunlara işleri düşüyor. Çünkü, o piyasaya yönelindiğinde çok çok bankaların almış olduğu banka, sigorta, maliye vergisini, yüzde 6 kaynak kullanımı, varsa damga vergisi, harç, bundan kurtuluyorsunuz. Ama, bildiğim kadarıyla aylık yüzde 10’la çek kırılıyor ve gösterilen garantiler de acımasızca paraya çevirilip tahsil ediliyor.

Tabii bunun bir yanı daha var. Yeraftı ekonomisiyle veyahut da kayıt dışı ekonomiyle bence direkt ilgili bir olay. Türkiye’de teşebbüs sahibi kayıt dışına biraz itiliyor. Vergi Usul Kanununa bakıyoruz, ben kaynağı yasal- dır, değildir, bakmam vergimi alırım diyor.

Bankaya yanaşıyorum, krediye müstehakım, ama bankaların politikası tıkanmış. Verilen kredinin, mesela çoğunluğu dövize endeksli kredi. Çok çok Halk Bankasında işte bulunan kaynaklardan, KOBİ olayları var tabii, finansman ihtiyacım da var. Çeki kırdırdım, çek

verdim, 4 ay vadeli. Elime işte 500 milyon lira para geçti. E, bu gider olarak yazılabilecek mi?

Tabii ki hayır. Ben o zaman gider olarak yazılamayan fiilen ödemiş olduğum parayı nasıl kayıp göstereceğim? Tamamı kâr gözüktür. Elbette ben faturasız satış... Hepsi birbirine bağlı olarak gidiyor, ama hiçbir dönemde bu kadar açık, aleni de yapılmamıştı. Fakat, dediğim gibi yine temelde kamu finansman açıkları, kamunun borçlanma gereği ve bankacılığın bu şekilde kolayca yapılmasının doğal bir sonucu olarak görüyorum.

Şimdi değerli arkadaşımın bu sorusuna bir başka açıdan ben bakmak istiyorum.

Biraz önce bir konuşma sırasında bahsi geçti. Kara Paralarının Aklanmasını Önleme Yasası. Kara Paranın Aklanmasını Önleme Yasası içerisinde tefecilik suçu yoktur.

Şimdi bu yasa siyasetçilerin bilinçli olarak kandırmaca yasasıdır. Bir kere olayları doğru teşhis edelim. Acaba rüşvet, zimmet, irtikap suçlarıyla ödünç para verme yasasına giren suçlar niçin kara paranın aklanması yasası içerisinde yer almaz?

Senede ortalama 500 bilir kişi ... Günde yüzde 1 faizle tefecilik yapılmaktadır Türkiye’de. Son bendeki dosya bunu göstermektedir. İki siyasi parti borç almıştır. Haftalık kümülatif faiz işletilmektedir ve bu dosyanın, raporunu yazmak üzereyiz arkasında çok ünlü makam sahipleri vardır.

Şimdi, biz birbirimizi kandırmayalım. Türkiye’de tefecilik vardır, tefecilik resmî organlarca teşvik edilmektedir. Hatta bankalara, ucu buraya dayanmaktadır, bu olayı hiçbir yasal düzenlemeyle bertaraf etme girişimi yapılmamakta ve gündeme getirilmemektedir. Ki, bundan şikâyet ederken şikâyetimizi çok ciddi şekilde vurulamamız lazım. Buna kim sahip çıkacaktır?

İki tane organ var Türkiye’de. Organlardan bir tanesi Hazine Müsteşarlığı. Hazine Müsteşarlığı bu işi bilmektedir, çünkü çok ciddi olarak onun bilgisi dahilinde bazı işlerin yürütüldüğü de bilinmektedir.

Şimdi, o vakit demek ki biz bu tür olayları teşvik ediyoruz; gizli teşvik. Gizli teşvik vardır burada. Tabii bu olayın çok geniş boyutu üzerinde durabiliriz, ama ben her yerde de soruyorum. Ödünç para verme yasasında işlenen suçlar, neden acaba bu kara parayı aklama yasası içerisinde girmez. Çünkü, ödünç para verme işiyle uğraşanların görünür adamları kara paranın bağımlıdır ve onların sahipleridirler diye açıklandı. Ama, bu kasten, bilerek böyle olmuştur. Bu yasa, üstelik bir de bir devletin bir bakanına bağlı, onun iki dudağı arasında olan bir komisyona verilmiştir. Başına da hiç deneyimi olmayan birisi getirilmiştir. Hayırlı olsun.

Başkan - Evet.

Buyurun.

Ferda Yürek - Marmara Üniversitesi İşletme Yönetimi Organizasyonu Bölümü’nde yüksek lisans yapıyorum.

Ben tüm anlatılanları dinleyince şöyle bir özet çıkardım kafamda ve çıkardığım özet çok sevimsiz bir görüntü oldu. Yanılmıyorsam geçen toplantıda Sayın Tülay Hanım’ın söylediği bir şey vardı, lütfen beni düzeltsin kendileri. Tüm dünya ticaret hasılatının bir yıllık bedelinin karşılığı, bir günlük sermaye piyasalarının işlemleri değeriyle karşılıklıydı, eşitti, öyle miydi, yanlış hatırlamıyorum inşallah. Şimdi sermaye bu kadar serbestleşmişken, Türkiye’de bu kadar kolay, dünyada ne kadar kolay onu çok bilemiyorum. Ama ve de şu an kayıt dışı olabilecek, yani ekonominin kayıt dışı sayılabilecek miktarının çok büyük bir kısmı, genelde, işte uyuşturucu ticareti dışında, hatta daha kötü. Bir televizyon programında bir İtalyan savcı söylemişti. Nükleer silahlar değil artık, yani onun ötesinde kaçakçılıklar yapılıyor. Yani, hammadde bazının dışında, artık özerk bölgeler oluşturulmaya çalışılıyor.

Gördüğüm şu ki; bu yalnızca Türkiye’nin demokrasi problemi değil. Türkiye’nin ekonomi problemide değil. Bu tüm dünyanın bir barış problemi. İnsanların diğer insanları ne gözle gördüğü problemi. Yanılıyor muyum?

Sayın Başkanım size ve İzzettin hocama sormak istiyorum soruyu.

Başkan - Teşekkür ederim.

Buyurun.

İzzettin Önder - Ferda Hanım’a teşekkür ederim. Ben müsaadenizle bir cümlede özetleyeceğim.

Yani, bugün dünyanın kapitalist dünyanın globalleşme adı altında ulaşmış olduğu mekanizma ve onun özelleştirme mekanizması, süreçliliği ve Ferda Hanım’ın söylediği süreçler öz olarak ben şöyle bakıyorum sermaye ile insan arasındaki mücadele. Çünkü, sermaye artık insanı eritmeye başladı. İlk dönemlerde sermaye emek mücadelesi gündemdeydi. Fakat, ileri aşamalarda sermaye sade emek değil, memur, esnaf, küçük sermayeyle mücadele. Artık, bu sermaye insan mücadelesi gibi geliyor bana.

Ben inanıyorum ki, belki de bugün bu mücadeleyi insan kazanacak. Çünkü, artık yayınlardan anlıyoruz, görüyoruz ki ileri ülkelerde de, Fransa’daki ayaklanmalara bakın, Amerika’ya bakın. Avrupa’da bugün kapitalizmin geldiği yer yüzde 10 işsizliktir. Bütün dünyayı sömürdükten sonra, göçmen işçileri kullandıktan sonra, bütün yeraltı kaynakları tahrip ettikten sonra, gelecek nesile hiçbir şey bırakmadan, yüzde 10 işsizliğe gelmiştir bugün.

Amerika’da giderek daha çok insan sosyal güvenlik sistemi şemsiyesi dışına itilmektedir artık. İnsan bugün kazanmak mecburiyetindedir; kazanamasa zaten mahvolacaktır.

Başkan - Evet, başka soru?

Murat Madıbaş - İngilizce İktisat bölümü 3 ncü sınıf öğrencisiyim.

Geçen günlerde İMKB’yi ziyaret ettik arkadaşlarla beraber. Orada bizimle ilgilenen bir uzman arkadaş bize

çok çarpıcı bilgiler verdi. Bunlardan en önemlisi; bankaların gelirlerinin büyük bir bölümünü devlete borç verme, daha doğrusu para satıp, karşılığında para elde etmeden kaynaklandığı. Bir de, sermaye piyasalarına gireceğim İMKB’de yapılan işlemlerin çok büyük bir oranı, yaklaşık hatırladığım kadarıyla, yüzde 95 civarını repo işlemlerinin oluşturduğunu söyledi.

Ben Sayın Osman Cavit Bey’e sormak istiyorum.

Acaba Türkiye’deki bankacılık sektörü ne zaman gerçek fonksiyonlarını yerine getirecek ve sermaye piyasası acaba ne zaman gerçek fonksiyonlarını yerine getirecek? Acaba bunun kendi konumuzla bir bağlantısı var mı? Bir bağlantı kurabilir miyiz?

Teşekkürler.

Osman Cavit Ertan - Şimdi sondan başlayayım. Kendi konumuzla tabii bağlantısı var. Kamu borçlanma senetlerinin hamiline yazılı olmasının kara paraya da, kayıt dışı ekonomiye de hizmet ettiğini söylemiştim. Yine de buradan nama ve kaydı sisteme geçişle ilgili alt yapının olduğunu ve bir siyasi tercih ve karar olarak beklediğini.

Tabii ki, bankacılık sistemi şu anda büyük çapta dediğiniz gibi çalışıyor. Yani, kamunun riskini taşıyor. Ancak, sadece özel bir bankacı gözüyle, yani kâr amacıyla düşündüğümde, elbette özel kesime kredi vermek yerine kamuyu fonlamayı ben de tercih ederim.

Sadece kapitalist bir yaklaşım açısından bakıyorum. Dünyanın her yerinde de Türkiye’nin aksine, kamu menkul kıymetleri uzun vadeli -getirisi en düşük olduğu halde- fonların içinde en fazla kamu menkul kıymetleri yer alır.

Ama bu tabii, karşılıklı bağlantılı olarak giden bir şey. Devletin reel gelirleri artırılamazken, kamu borçlanma gereğinde makul seviyelere gelinemezken, saymamıza gerek yok, yapısal önlemler alınamazken bu bir kutsal ittifak olarak gidiyor.

Her hafta ihaleye çıkacaksınız ve her hafta bankalar topladıkları fonları ister tüketici fiyatlarına endeksli olsun ister bildiğiniz klasik iskontolu ihraç olunan bonolara yönlendirecekler. Tabii bunların likidite edilmesi de ayrı bir mesele. Bu kadar yoğun kamu menkul kıymet stoku, bankalarda mevcut stok 1.2 katrilyon haline gelmiş.

Bunların likidite edilmeleri de repoyla oluyor. Çok şükür ki, repoda işlem hacmi yüksek; bir de o yönden bakmak lazım.

Veysi bey biraz evvel belirttiler. Beyana tabi olması sürekli erteleniyor repo gelirlerinin. Kamu menkul kıymetlerinde ilk başta yüzde 10-12 stopaj getirildi, fakat beyan hep erteleniyor. Beyan olsa dahi acaba kesin sonuç alınabilecek mi?

Beyandan önce bence, bu vergilendirmede esas olan kaydı sisteme geçiştir. Niye çok şükür repo var dedim. Baştan beri anlattığıma bakarsanız, bir de Türkiye’de döviz olgusu var. Yüzde 100 likit, cebinizde enflasyon

kadar getirisi var; istediğiniz kadar alıyorsunuz. Siz halk olarak gidip ulaşamazsınız Hazine bonosuna, devlet tahviline. Ama, 700 tane yetkili müessese var, istediğiniz kadar döviz alabilirsiniz. Bunun rakibi repo. Fakat dövizli işlemlerde şimdi görüyorum. Döviz üzerinden repo da başladı; bankalarda dövizli çek de başladı.

Eğer kamu borçlanması bu seviyede gidecekse, bankalar kamu menkul kıymetlerine bu şekil yatırım yapacaksa, tabii ki bunun likiditasyonunda, likide edilmesinde ikincil piyasalarda tahvil-bono piyasasında, İHKB repoda son derece yüksek işlem hacimleri olacak. Ben şahsen bir repocuyum.

Bir çoğunuz da herhalde repoyu tercih ediyorsunuz. Kısa vadeli getirisi yüksek. Bankalar açısından baktığımızda, yine bir tartışma başladı. Reponun karşılığa tabi olması, ama ülkede dolarizasyon yaşamırken reponun üzerine çok giderseniz, o zaman dövizde kriz yaşarsınız. Ve maalesef dönüp baktığınızda, Türkiye tüm siyasi çalkantılardan önce de bir döviz krizi vardır.

Teşekkür ediyorum.

Başkan - Evet. Bir küçük yorumda bulunmak istiyorum. İzzettin Bey ona söz veriyorum.

İzzettin Önder - Tabii, bu sevgili ikinci Murat, gene iktisattan, bütün arkadaşlarım, ben şunu anlamıyorum. Yani, ben bir maliyeciyim. Cavit bey çok güzel anlattılar. Başlangıç yeri, ama filmi ortadan başlatıyoruz. Cavit beyle başlatmadık, fakat sevgili Muratlar böyle başlatıyorlar.

Kamu kesiminin borçlanma gereksinimi var. Evet, var, gerçekten var. Bütün bu bozukluklar, çamurlar ondan sonra çıkıyor. Doğru. Peki buraya gelelim.

Size ben bir şey anlatayım, öyle hikâye değil. İzmir limanına ben gittim, para basan bir liman, demiryolu bağlantısı var. Müdürü bana dedi ki, “bizim hocam ,vergi borcumuz var” dedi, “sigorta borcumuz var” dedi. Nasıl olur dedim, burası para basıyor. “Hocam paramız var, var ama Ankara’dan ikide bir faks geliyor, nakidinizi gönderin merkeze.” Bizim paramız yok.

Bu ne demektir arkadaşlar? Tekelin nasıl vergi borcu olur? Peki bunlar nasıl, belediyeler, nasıl sigorta yapılmazlar, repo mu yapıyorlar bunlar?

Hayır, devlet vergi toplayamıyor, çünkü kontrolde bütçenin vergi yükü 1980’de yüzde 18 civarındaydı, 1980 geldi yüzde 12’lere düştü. Bu arada bir “u” hareketi yapıldı, kamu harcamaları ise artmadı. Rakamları şimdi vermeyeyim; yarın bunlar tartışılacaktır çok değerli meslektaşlarım tarafından.

Dolayısıyla, bütün mesele ona geliyor. Özel sektör biraz da haklı vergi vermemekte. Çünkü, verimsizdir; özel sektör verimsizdir. Yani, bizim bu ithal ikameci politikalarımız monopol şeklinde çalışan bir özel sektöre ihale etti kalkınmamızı. Bizi böyle ikinci sınıf teknolojiyle baş başa getirdiler. Onun için biraz da haklılar. Vergi de veremezler, kaçak işçi de çalıştırırlar, sigorta da ödeyemezler; çünkü verimsizdir. Ama, bunu ben yapma-

dım.

İşte onun için devlet orada gerekiyordu. Bunu söylemeye çalışıyorum. Teşekkür ederim.

Başkan - Bir arkadaş, mikrofonu bekliyor...

Ferda Besti - Bir holdingin bankasında şube müdürlüğü yapmaktayım. Sormak istediğim soru, İktisat Fakültesinde okurken vergilendirme projesi içerisinde holdinglerden veya şirketlerden vergi almak yerine, onların yatırım yapmasını teşvik ederek istihdamı artırıcı önlemleri yapmasını sağlamak teorilerden bir tanesi. Bir tanesi de, normal herkes gibi onları vergilendirmektir.

Acaba bu vergi projesinde bir değişiklik oldu mu? Sanıyorum İzzettin bey de, sanıyorum bu holdinglerden veya şirketlerden yatırım indirimi adı altında, yatırım teşvik belgesi kapsamı altında özel sektörün pek vergi vermemesinin mantıklı olduğu sonucuna mı geldi?

İzzettin Önder - Tabii, insanlar genç yaşlarda solcu olurmuş, fakat bir yaştan sonra artık sağcı olurmuş. Benim biraz tedavi olmam gerekiyor, çünkü yaşı 60'a doğru geliyor.

Teşekkür ederim.

Ferda Besti - Bir sorum daha olacak.

İzzettin Önder - Bakın, yatırım indirimiyle ilgili, değerli arkadaşım açtı. İki şekilde cevap vereyim buna. Bir, tercih, vergi ama bir tercih meselesidir. Özel sektörü paraya bırakabilirsiniz, bu parayla özel sektör yatırım dahi yapabilir ki, o meşruttur biraz. Şartlı değil bu ama yapabilir. Yapsa bile sizin tercihiniz onun yatırımı yerine sizin yatırımınız olabilir. Veya onun yatırımıyla devletin altyapı yatırımı olabilir. Devletin daha iyi memur kullanması olur; bu bir siyasi tercih meselesi. Burada yani iktisat yönü ipucu vermiyor. Onun için optimum verginin ne olması gerektiği yönünde elimizde çok fazla teorik bir yapı yoktur.

Benim tercihim i isterseniz. Ben, devletin güçlendirilmesini istiyorum. Bu, mülkiyet kaydırması yapar. Özel sektörde vergiyi bırakıp mülkiyet kaydırması...

İkinci şeye geleyim. Bakın çok teknik bir şey söyleyeyim. Teknik arkadaşım burada, beni düzeltin yanlışım varsa. Yaptırım indirimi bizim vergi yasamıza 1964 yılında girmiştir. Çünkü, biz 1963 yılında Ankara Anlaşmasını imzaladık, Avrupa Birliğine giriyoruz, yani o zaman Gümrük Birliği hedefleniyordu, dolayısıyla işte verimliliğimizi artıracamız falan falan. Mantığı da şudur: Yani, özel sektör getirdiği makinaların maliyetini ilerideki kârlarından indirebilir, indirecektir, fakat bir şartla. Bunun yeni olması lazım, yani teknoloji yoğun olması lazım.

Şimdi kapitalist sistem... Buna benim bir itirazım yok, yani sistem buysa, pekâla böyle olacaktır, sistem de böyle çalışacaktır. Geliyoruz 1980'e kadar, Belki 1984'lerde, yanılmıyorsam galiba bu değiştirildi. Nasıl değiştirildi arkadaşlarım biliyor musunuz? İkinci sınıf makina getirirseniz de, bu da indirilecek ve Türkiye böyle çöplük haline geldi işte.

1990'ın başlarında bir vergi konseyi kurulmuştu. Bendeniz de ona katılmıştım, iştirak ettirilmiştim. Başkanımız da Profesör Memduh Yaşa idi, benim hocamdı. Biz buna takıldık, yani bazı arkadaşlarla beraber. Bunu değiştirdik. Yani, bu yine yeni olsun, yani hüküm kalsın da, çünkü kapitalist bir uygulama, ama yeni makina olsun, teknoloji yoğun olsun.

Ve Tansu Hanım, Devlet Bakanı ekonomiden sorumlu. Şimdiki gibi İçişlerinden sorumlu Dışişleri Bakanı değil. O zaman ekonomiden sorumlu devlet bakanıydı. Ve Tansu Hanım'ın kabul ettiği mesajı geldi bize; gerçekten geldi. Ertesi gün bu da geçecekmiş falan diye. Bu geçmedi arkadaşlar biliyor musunuz? Bütün bu özel sektör Ankara'da otelde, lobide buluştular ve bu geçmedi.

Şimdi ayıptır, yani biz kapitalist de değiliz; biz mafyayız. Yani holdinglerimiz mafya, sisteme de uymuyor yani. Böyle bir şey olmaz. Bunu söyleyeyim.

Başkan - Evet buyurun. Sonra ikinci sorunuzu alayım.

Ahmet Nihat Sayar - Ben Sayın Ertan Bey'e arz edeceğim sorumu.

Bundan son 15, 20 sene evvel Merkez Bankası bünyesinde bir risk santral merkezi vardı. Bu risk santral merkezinde İstanbul çapında bütün kredilerin, tabiiyle bankaların bildirmek şartıyla organizasyonunu ve aynı zamanda bu risklerin bankalara ışıktutacak şekilde bilgilendirilmesi yapıyor. Tabiiyle bu şekilde bir organizasyon kaynakların dağılımı bakımından ve aynı zamanda rasyanalizasyonu bakımından faydalı oluyordu kanaatındayım.

Acaba bu risk santral merkezi bugün var mı? Ve bu organizasyonun ilerideki sermayeyi yönlendirme bakımından ne şekilde bir seyir takip edecek? Onun aydınlatılmasını istiyorum.

İki, bugün basında risk sermayesi diye bir mefhum var. Fizik olarak, somut olarak sermaye yok. Fakat, insanların kişilikleri, kültür seviyesi, görüşleri, atılımları. İktisatçı olarak, bir de doğrudan doğruya teşebbüs kabiliyeti. Bunların organizasyonu ile meydana gelen bir risk sermayesi var. Acaba bu risk sermayesi mefhumu üzerinde Sayın Ertan Bey ne şekilde bir görüş arz edebilir ve bu hususlar, risk sermayesi hususunda Sayın değerli hocam İzzettin Bey de eğer çok kısa bir sözceik söylerse.

Çok teşekkür ederim. Hürmetlerimi arz ederim efendim.

Osman Cavit Ertan - Şimdi, hemen şunu söyleyeyim: Risk santralizasyonu merkezi kanundan gelen bir yükümlülüktür; halen devam etmektedir. Tabii bu halka açık değil; mali kuruluşlara, bankalara açık. Kredi ilişkisinde oldukları kuruluşların toplam risklerini risk santralizasyonu merkezinden öğrenebilirler. Bu gelişerek devam ediyor. Merkez Bankasında işlem orada kalmadı ve reel kesim bilançolarını dahi değerlendirip, sektörel bazda da analiz edip dağıtıyor.

Ama sizin sorduğunuz soru biraz karıştı. Siz risk

santralizasyonu dışında -yine Merkez Bankası, kanunda yer alan kredilerin nicelik, nitelik olarak düzenlenmesini yapar der yani, kredilerin dağılımı, selektif kredi politikasından bahsettiniz, yönlendirmeden bahsettiniz. Merkez Bankasının böyle bir uygulaması şu anda yok.

Öncelikle, 1994 yılından bu yana artık Merkez Bankası reeskont şeklinde düşük faizli özel kesime finansmanda bulunmuyor. Şu anda o sadece ticari alacakların takibatında geçerli olan yasal faizdir; yüzde 57'dir. O/N reponun 70 olduğu yerde, tabii ki Merkez Bankasına transfer olması beklenemez.

Zaten, Merkez Bankası daha önceki Kalkınma ve Yatırım Bankası işlevlerini bırakmış durumda. Ama, Merkez Bankası doğrudan kamu finansmanında bulunuyor.

Sızlanması da Sayın Başkanın ondandı. Sadece elimde maaşım kaldı şeklinde. Merkez Bankası iç varlıklarındaki genişleme, ancak ve ancak kamuya sağlanan kısa vadeli avansla yeteri kadar şişmiş durumda.

1994'te, yani 5 Nisan kararlarından sonra getirilen belki de en ciddi tedbir buydu. Kamuya sağlanan bu finansman kademeli olarak sınırlandırıldı. Bugün yüzde 6, seneye yüzde 3. Bunun yanında daha da önemlisi özel kesime verilen bu şekilde düşük faizli finansman kalktı. Yani, orada selektif, düzenleyicilik vardı; sektör bazında veya yöre bazında. Kalkınmada öncelikli yöreler ve ihracata başta Merkez Bankasının sağlamış olduğu ucuz krediler. Bankaların da bunun üzerinden almış oldukları sadece bir komisyon söz konusuydu.

Bugün bu yok. Uygulanan para politikasının gereği yok, olmasını da beklemiyorum. Dediğim gibi, Merkez Bankası işlevini o yönden bıraktı.

Bilmiyorum bu sizin sorunuza yanıt oldu mu? Ama, risk sermayesi konusunda sözü hocama bıraksam daha iyi olacak. Eminim daha iyi açıklayacaktır.

Teşekkür ediyorum.

İzzettin Önder - Teşekkür ederim.

Şimdi risk sermayesi, **venture capital** dedikleri olay, doğrusu size ben bir kopya vereyim. Tansu Hanım çok tutuyordu bu kavramı. Şimdi ben 7 sene oda arkadaşlığı yaptım Tansu Hanım'la. Yani, yaşadığım cehennem hissedebiliyorsunuz. Çok kafayı takmışımdır bu **venture capital** olayına.

Ben buna inanmıyorum açık söyleyeyim. Şunun için inanmıyorum. Yani niye inanmıyorsun diye sorarsanız, Tansu Hanım bunu öyle bir imajla söylerdi yahut kendisi öyle inanıyordu ki Türkiye'nin kurtuluşu -işte özelleştirme falan yanında - böyle **venture capital** denen şeyi bir ortaya çıkartsak, bir böyle uygulamasını geliştiresek Türkiye uçacak, havalanacak. Bunun için araştırmalar yaptı, projeler yaptı. Bu TUSİAD'a MÜSİAD'a, bir yerlerden para da bulurdu o.

Ve bu ben zannediyorum ki, çok fazla bilmiyorum. Hükümetten sonra hiçbir ilişkimiz olmadı doğrusu. Siyasetten sonra, üniversiteye de hiç gelmedi.

Şimdi akademik olarak baktığımızda nereden kaynaklanıyor? Siyasi olarak ayrı bir olay ben inanmıyorum doğrusu buna çok fazla. Şunun için inanmıyorum: Yani bilginiz olsun, bir icadınız olsun, bir güzel fikriniz olsun. Bunun bir şeyle birleşmesi lazım.

Bu iş Amerika'da falan oluyor. Amerika'nın oluş sürecinin arkasındaki mantık, yani bir güzel buluşu olan, bir projesi olan bir insanın çok yaygın sermaye piyasasından desteklenerek, riski yaymaktır. Yani, **venture capital** mantığı da budur yani; bir kişiye yüklemekten.

Dolayısıyla baktığımızda, yani sizin fikriniz olur, mantığınız olur da, o ayrı bir olay. Fakat, altına gene onunla birleşecek bir sermayenin olması lazım. Bir sürü projeler böyle desteklenir Amerika'da. Bu doğrudur; çoğu da başarılı olmuştur. Olmasa da çok, zaten orada sermayede de sigorta sistemi vardı, yani yatırım sigorta sistemi vardır. Zaten çok fazla şey olmaz, yani topluma yayılır sigorta ile.

Fakat, iki şey görüyoruz burada. Bir, sermayenin olması lazım, yani böyle bir piyasanın olması lazım. Bu işe yatırım yapacak birilerinin olması lazım. İkincisi, bunun etrafında bunu koruyacak bir sigorta sisteminin olması lazım. Yani, bir güven sisteminin olması lazım. Yoksa sermaye böyle bir şeye gelmez.

Onun için ben, çok fazla Türkiye'de böyle bir güven sisteminin olduğunu sanmıyorum. Onun altında bir madde sermaye olduğunu, çok fazla olsa zaten faiz hadleri buralara falan çıkmaz diye düşünüyorum ben.

Teşekkür ederim.

Başkan - Efendim, Oturumu 17.30'da kapatacağımı söylemiştim. Sanırım saatlerimiz 17.30'a 1 dakika kalayı gösteriyor. Hepinize teşekkür ederim.

Devletin İktisadi Hayattaki Yeri

2.Gün

11 Nisan 1997 sabah

Saat: 10.00

Açılış konuşması : Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Memduh YAŞA

Panelistler : Erol ÇEVİKÇE
Prof. Dr. Deniz GÖKÇE
Doç Dr. Eriş YELDAN
Ergin YILDIZOĞLU

Başkan- İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin bu seneki Haftasının ikinci gününde şeref konuğumuz Sayın Cumhurbaşkanımızdır; kendilerine hoşgeldiniz diyor, hem kendi adıma hem de mensubu olduğum kitle adına şükranlarımı arz ediyorum.

Cumhurbaşkanımız hiçbir zaman bizi yalnız bırakmadı; yıllardan beri, her devirde, her şart altında İktisat Fakültesi ve İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin toplantılarına daima şeref konuğu olarak gelmeyi arzula-dı, daha doğrusu, biz rica ettik, o da kabul etti. Bundan dolayı, şükranlarım geriye doğru da gitmektedir ve bütün bir dönemi kapsamaktadır.

1953 yılında Paris'te bulunduğum bir dönemde Adnan Menderes ve Fuat Köprülü gelmişlerdi. Fuat Köprülü'yle Sorbonne'da bir konferans verdiler. Biz de, o zamanki üniversite mensupları da davetliydik, ben de o zaman oradaydım. Paris Üniversite Rektörü Fuat Köprülü'yu takdim ederken şunu söyledi: "Siz çok mümtaz bir devlet adamısınız ve Türkiye hariciyesinin başındasınız; ama, ondan daha önemlisi, siz, bizden birisiniz" dedi. Ben de Sayın Cumhurbaşkanımıza diyorum ki, siz bizden birisiniz, hoşgeldiniz, buyurun efendim.

Süleyman Demirel-Çok teşekkür ederim.

Değerli misafirler, hepinizi sevgiyle selamlıyorum. Bu salonda, geçen yıllarda da, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin tertiplelediği İktisatçılar Haftası toplantılarına hep katıldım ve burada çeşitli vesilelerle tartışılan konular veya tartışılması gereken konular üzerinde, vak-tin müsaadesi nispetinde, ben de entellektüel bir tartışmaya katkıda bulunmak istedim.

Evvela, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetini tebrik ediyorum; çünkü, bu toplantıları bir gelenek haline getirmişlerdir ve bu geleneği başarıyla sürdürmektedirler. Türkiye'de, bilhassa, sadece güncel konular değil, biraz da güncel ötesi konuların tartışılması ve bazı kavramların yaygın hale gelmesi, Türkiye'nin düşünce dünyasını, düşünce ortamını zenginleştirecektir. Onun için, bu ve benzeri tartışmaları takdirle karşılıyorum, bu toplantıları da takdirle karşılıyorum ve bu toplantılara gösterilen itibarı da takdirle karşılıyorum.

Şunu ifade edeyim ki, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Türkiye'de iktisat kavramının daha sonra ikti-

sat eğitiminin, iktisat öğretiminin lideridir. İktisat çok anlamlı ve önemli bir kavramdır ve çok önemli bir bilimdir ve nihayet gerek kişileri gerek toplumları gerek devletleri ayak üstünde tutan en önemli bilimlerden biridir. Onun içindir ki, ülkemizde, iktisadın üniversitelerimizde öğretilir hale gelmesi -ki, üzerinden 60 sene geçmiştir- İstanbul İktisat Fakültesiyle mümkün olmuştur ve İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi pek çok değerli uzman yetiştirmiş, devlet hayatımıza, toplum hayatımıza vermiştir.

Bugün, yine, çok önemli büyük bir konu bu toplantının tartışma konusu olarak seçilmiştir. Sermaye, devlet, siyaset... Tabii, bu, çok kapsamlı bir konu; bunun üzerinde pek çok konuşulabilir. Herkes, bunlardan, bu üç kelimenin yan yana gelmesinden ne anlıyorsa ona göre de konuşabilir, gayet doğaldır ve bu toplantıyı tanzim eden değerli arkadaşlarımızın bu üç kelimeyi yan yana koyarak neyin tartışılmasını istediklerine belki uymayabilir, benim söyleyeceklerime uymayabilir; ama, ben, anladığım biçimde söyleyeceğim ve tabii, konunun birçok güncel tarafı var; ama, ben, biraz teorik yaklaşacağım ve yer yer güncel olabildiği kadar güncelleşeceğim.

Söyleyeceğim şeylerin kişilerle falan hiçbir alakası yoktur; çünkü, ben, mümkün olduğu kadar siyaset üstü kalmaya çalışıyorum; ama, siyaset üstü kalayım derken de bazı gerçekleri söyleyememe gibi bir duruma da düşmek istemiyorum; iyi niyetle ve yapıcı bir şekilde sizin ortaya koyduğunuz konuya katkıda bulunmak istiyorum.

Şöyle başlamak istiyorum; bir defa ekonomi bilimi başlangıçta felsefenin bir dalıydı, zamanla, siyasetin hizmetinde bir teknik olarak değerlendirilmeye de çalışıldı. Giderek, insan topluluklarının evrimini izah eden evrensel bir teori haline geldi. Yani, bugün, Türkiye'de tartışılanlar, uygulananlar, sadece ulusal bir olay değildir. Evrensel teorisinin ve evrensel uygulamanın Türkiye de sınırları içerisindedir. Gerek toplum hayatımız, gerek devlet hayatımız, bu evrensel uygulamadan nasibini almaktadır. Ekonomi biliminin özerk bir nitelik kazanmasında belirleyici ve öncü bir rol oynamış olan Adam Smith, ekonomiyi zenginlik olgusuyla, bireylerin ve ulusların zenginliği varsayımıyla özdeşleştirmiştir. Smith'in teorisinin temelinde rasyonel ekonomik birey kavramı yer alır. Bugün, aslında, piyasa ekonomisi falan diye dönüp dolaşıp oraya geleceğiz, tartışılan olay yine rasyonelliktedir. Aydınlanma döneminin temel felsefi paradigması olan akılcılık, Smith'in esas noktasını teşkil etmiştir. Adam Smith'in yaklaşımı, insanların kendiliğinden rasyonel davrandıkları varsayımına dayanıyor. Buna göre, piyasa, insanların özgür iradesiyle karşı karşıya geldikleri bir yer. Amaç, yalnızca, değişimden kişisel bir yarar sağlamak ve taraflar, bu ilişkinin kendilerine bir yarar sağladığını düşündükleri ölçüde, piyasa mekanizması, herhangi bir müdahaleye ihtiyaç kalmadan işleyebilir;

***Ekonomi bilimi başlan-
gıçta felsefenin bir dalıy-
dı, zamanla, siyasetin
hizmetinde bir teknik ola-
rak değerlendirilmeye de
çalışıldı. Giderek, insan
topluluklarının evrimini
izah eden evrensel bir te-
ori haline geldi. Bugün,
Türkiye’de tartışılanlar,
uygulananlar, sadece ulusal bir
olay değildir. Evrensel teo-
rinin ve evrensel uygulamanın Türkiye de
sınırları içerisindedir. Gerek toplum
hayatımız, gerek devlet hayatımız,
bu evrensel uygulamadan nasibini
almaktadır.***

teorinin aslı bu. Kişisel çıkarların maksimizasyonu pe-
şindeki bireylerin ilişkilerinin piyasada kendiliğinden bir
dengeye ulaşabileceği görüşü savunuluyor. Yani, kâr ve
menfaat saikinin bu mekanizmayı işleteceği varsayılıyor.
Adam Smith, bu çerçevede, piyasadaki ahengin görün-
meyen bir el tarafından sağlandığını ileri sürüyor. Bunu
çok önemsiyorum ve altını çiziyorum; bugünleri de anla-
yabilmemiz buna bağlı.

Burada, amacım, Adam Smith’in hepinizin bildiği
bazı temel görüşlerini özetlemekle sınırlı değildir. Ay-
dınlanma projesi olarak tanımlayabileceğimiz ve modern
dünyayı şekillendiren düşüncelerin zihinsel çerçevesinin
çizildiği 18 inci Yüzyılda bilim ve ahlak felsefesiyle, hu-
kuk ve siyaset teorisinde meydana gelen gelişmelerin ikt-
tisat bilimiyle ilişkilerine değinerek, çağdaş insan ve
çağdaş siyasetle ilgili bazı düşüncelerimi aktaracağım.

Ekonominin bilim olarak gelişimiyle, temel hak ve
özgürlüklerin ve hukukun üstünlüğünün evrenselleşmesi
eşzamanlı olgular olarak tarih sahnesine çıkmışlardır.
Adam Smith’in iktisat teorisinin temelinde belirli bir
devlet anlayışı ve kendiliğinden düzen fikri yatmaktadır.
Serbest piyasa ekonomisi temel hak ve özgürlüklerin gü-
vence altında olduğu, kanun hakimiyetine dayanan, ya-
salar önünde eşit yurttaşlardan oluşan demokratik top-
lum modeliyle birlikte anlam kazanmaktadır. Yalnız ya-
salar önünde değil, fırsatlar bakımından da eşitlik. Eko-
nominin de, siyasetin de konusu esas itibarıyla, bireyin
ve toplumun refah ve mutluluğudur; hiç gözden kaçırıl-
maması lazım gelen olay budur. Adam Smith, **Ulusların
Zenginliği** başlıklı temel eserini yayımladığı dönemde,

Amerika Birleşik Devletleri’nde ve Fransa’da temel hak
ve özgürlükleri güvence altına alan demokratik anayasa-
cılığın ortaya çıkmış olması bir tesadüf eseri değildir.
Bireyin refah ve mutluluk peşinde koşma hakkı bu bağ-
lamda önem kazanmıştır. Toplumsal refah ve mutlulu-
ğun ise hak ve özgürlükler ile sorumluluklar arasındaki
dengeyi özümsemiş bir yurttaşlık bilinci ve erdemiyle
hayata geçirilebileceği anlayışı gelişmeye başlamıştır.
Kanun hakimiyeti, demokratik anayasacılık ve serbest
piyasa ekonomisi arasındaki dinamik ilişki ve bağlar bu
felsefi zeminde örülmüştür. Sizin konu olarak seçtiğiniz,
piyasa, devlet, siyaset dediğimiz olay buraya gelir veya
onun başka bir şekilde söylenişidir.

19 uncu ve 20 nci yüzyıl, bu bağların evrenselleşme-
si doğrultusundaki siyasî mücadelelerin tarihidir. Siya-
set, hukuk ve ekonomi arasındaki dinamik ilişki, bireysel
refah ile toplumsal refah arasındaki irtibatı da belirleyen
bir anlam taşımaktadır. 19 uncu yüzyılda, rasyonel eko-
nomik birey ve varsayımına dayanan teoriye, Marx’ın
temelden bir eleştiri getirdiğini biliyoruz. Marx, eleştiri-
sini, faaliyetlerinde en çok kârı veya faydayı sağlamak
amacıyla hareket eden bireyin bencil davranışlarının top-
lumun refah ve mutluluğuyla çeliştiği, en kutsal değer
olan emeğin sömürülmesi vakasının gözardı edildiği ge-
rekçelerine dayandırmıştır. Marx’ın görüşlerini esas alan
devlet ve toplum modeli, 70 yıllık uzun bir deneyimden
sonra iflas etmiştir. Gerçi, bunun halen iflas etmediğini
söyleyenler vardır; yani, yanlış uyguladılar da ondan do-
layı oldu, yoksa, teorinin bir sakat tarafı yoktur diyenler
vardır, bu da gayet doğaldır.

Zira, bu modelde serbest piyasa ekonomisinin yerine
ikame edilmeye çalışılan kumanda ekonomisinin temel
hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran, bireysel refah ve
mutluluğu hiçe sayan baskıcı bir devlet modeli ortaya çı-
kardığı görülmüştür. Adam Smith’le başlayan ve serbest
piyasa ekonomisinin işleyişinde kendiliğinden düzen fik-
rine ağırlık veren teorik çerçevenin temel varsayımlarına
içeriden, ancak son derece önemli bir eleştirinin Keynes
tarafından yöneltildiğini biliyoruz. Keynes’in yaklaşımı,
devletin ekonomide düzenleyici bir rol oynaması gerek-
tiği, piyasa ekonomisindeki ahengin görünmeyen bir el

tarafından değil, ancak, devletin müdahalesiyle sağlanabileceği şeklinde özetlenebilir. 1930'lardan itibaren iktisat teorisinde hakim rol oynamaya başlayan bu anlayış 1970'lerin sonuna kadar etkili olmuştur. Refah devleti kavramı, bu anlayışın dünya ekonomi pratiğine getirdiği bir yeniliktir. Devletin istihdam yaratıcı harcamalarla ekonomiye yön vermesi, keynesci teorisinin uygulamadaki en önemli katkısını teşkil etmiştir. 35 yılı aşkın siyasî hayatımda keynesci uygulamalardan ben de büyük ölçüde yararlandım; ancak, 1970'lerin sonundan itibaren yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni döneme en süratli biçimde uyum sağlayan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Başbakanlığım sırasında, hükümetim tarafından yürürlüğe konulan 24 Ocak Kararları, bu doğrultuda ilk adımı teşkil etmiştir.

Bu yeni dönemin iktisat teorisindeki dayanaklarını Hayek ve Friedman'ın düşünceleri belirlemiştir. Bu da esas itibarıyla Adam Smith'in kendiliğinden düzen temel varsayımına geri dönüşten başka bir şey değildir. Hepimizin bildiği gibi bu tarihten itibaren devletin küçülmesi ve özelleştirme kavramları gerek ekonomi pratiğinin, gerek ekonomi düşüncesinin yeniden yapılandırılmasının tayin edici parametreleri haline gelmiştir. Hayek ve Friedman'ın esas katkıları para politikalarıyla ilgili söylediklerinden ziyade bu bağlamda önemlidir. Para politikaları konusunda söyledikleri tartışılabilir, devletin küçülmesi ve piyasaların serbestliğiyle ilgili düşünceleri, dünyadaki tarihi değişim ve dönüşüm dinamiğiyle iç içe geçmiştir. Şimdi, dünya, bunu yaşıyor; devleti küçültceksiniz ve piyasa dinamiklerine döneceksiniz, bireyin akılcılığından ve bireyin gücünden yararlanacaksınız. Gerçekten, bu temel kaide, devlet, siyaset ve piyasa dediğimiz veya ekonomi dediğimiz olayın bugün en sağlam çerçevesi olarak görülür.

Yeni bir bin yılın eşiğinde olduğumuz ve iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerle, malların, sermayenin insanların ve fikirlerin dünya ölçeğinde büyük bir

hareketliliğe kavuştuğu şu günlerde, serbest piyasa, dünya ekonomisini biçimlendiren yegane güç haline gelmiştir; bu Çin'de de böyledir, Hindistan'da da böyledir, kökoca Sovyet İmparatorluğunu da dağıtmıştır bu fikirler, Avrupa'da da böyledir, Güney Amerika'da da böyledir. Bu kadar cihan şümül, bütün dünyaya yayılmış, bu kadar çabuk yayılmış bir hadiseyle insanlık tarihi karşılaşmadı. Bu, Avrupa'daki bütün ideolojileri süpürmüş ve onların yerine bir ideoloji denecek şekilde gelmiş oturmıştır.

Dünya ölçüsünde rekabet edebilmek, bunun altını çiziyorum, refah ve mutluluğun anahtarı olmuştur; herkes bunu aklına iyi koymalıdır. Bilgi toplumu olarak tanımlanan bu yeni dönemde, her şeyden önemli olan bilim ve teknoloji alanında ileri gitmektir. Bir ülkenin bunu yapabilmesi için mevcut insan kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmesi gerekmektedir. Sermaye dediğimiz zaman, sanıyorum ki, burada, herkesin bu sermaye sözünden, sadece, maddî kaynakları değil, aynı zamanda, insanî kaynakları da beraber anlaması lazım. Esasen, insanî kaynaklarını geliştirememiş bir toplumun, diğer kaynakları kullanabilmesi mümkün de değildir.

Araştırmaya, eğitime, sağlığa ve yeniliğe önem vermeyen bir toplumun gelişmesi mümkün değildir. Yaratıcı gücün ve değişimin hizmetinde, vatandaşına yakın olan bir devlet ve toplum anlayışını gerektirir bu. Artık, refah devleti yerine, etkili toplumu ve refah toplumunu kurmak hedef olmalıdır. İktisadî rasyonalite, bunun da altını çiziyorum, refahın, demokrasinin ve barışın teminatıdır. Yani, neyi yaparsanız, yapın, yaptığınız şeyin, yapılabileceğin en iyisi olduğundan emin olmanız lazım veya bir şey yapacaksanız, bunu, herkesten iyi yaptığınızdan sizin emin olmanız lazım, bu bir terbiye meselesidir, zihin terbiyesi meselesidir, mentalite meselesidir, kendi kendinizi bu tür eğitime tabi tutma meselesidir; değişen çağın kökünde yatan budur. Milletleri tepeden ileriye götürmek mümkün değildir. Milletlerin her ferdi, kendisini, böyle bir yarışmaya ayarlamışsa, onu tutmak da mümkün değildir.

Küreselleşmeyle birlikte, iktisat biliminin kitleselleşmesi ve iktisadî rasyonaliteyle düşünme alışkanlığının yaygınlaşması ivme kazanmıştır. Hesabî düşünme veya iktisadî düşünme, mukayeseli düşünme, iyi, iyinin iyisi mükemmeliyeti arama burada söylemek istediğim şeydir. Dünya tarihinin son iki ila üçyüz yıllık bölümü incelendiğinde, piyasa ekonomisi, hukuk devleti ve demokrasinin eşzamanlı olarak gelişmeye başladığını söyledik. İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerle, dünyanın giderek küçülmeye başlamasıyla, soğuk savaş sonrasında, ideolojik kutuplaşmanın ortadan kalkmasıyla birlikte, başlangıçta, Batı dünyasıyla sınırlı olan piyasa ekonomisi, hukuk devleti, demokrasi ilişkisi, giderek, küresel düzeyde kabul gören bir anlayış haline gelmiştir, tam değil; çünkü, halen bugün, dünya nüfusunun üçte birini teşkil eden Çin ve Uzakdoğu Asya'daki bazı ülkeler, evvela, ekonomik gelişmeyi sağlatalım ve daha sonra

Araştırmaya, eğitime, sağlığa ve yeniliğe önem vermeyen bir toplumun gelişmesi mümkün değildir. Yaratıcı gücün ve değişimin hizmetinde, vatandaşına yakın olan bir devlet ve toplum anlayışını gerektirir bu. Artık, refah devleti yerine, etkili toplumu ve refah toplumunu kurmak hedef olmalıdır. İktisadî rasyonalite, refahın, demokrasinin ve barışın teminatıdır.

demokratikleşmeyi ve daha sonra hukuk devletini beraber sağlayalım gibi düşünceler yürütmektedirler. Bu fikrin şampiyonluğunu Singapur'un efsane adamı Le Ku-Wang yürütmektedir. O diyor ki "demokrasi vesaire filan, o ikinci plandadır, evvela, bu insanları doyuralım, zenginleştirelim, sonra o da olur" fikrindedir. Bunu, Filipinlere gidip Filipinlerde söylediği zaman çok büyük reaksiyon gördü; çünkü, bu üçünü birbirinden ayırmak mümkün değildir. Yani, siyasî haklar, ekonomik haklar, siyasî liberalizm olmadan ekonomik liberalizm olmaz gibi düşünceler bugün, dünyada daha çok hakimdir.

Bireyin yaratıcılığını teşvik eden piyasa ekonomisi ve demokrasi, ikisini beraber söylüyorum; tek başına piyasa ekonomisi yaratıcılığı teşvik etmez. Burada, demokrasi dediğimiz, temel hak ve özgürlüklerin gelişimi üzerinde durmak lazımdır. Bireyi yurttaş yapan, hak ve özgürlüklerin yanı sıra sorumlulukların da varlığıdır. Şunu ifade etmek istiyorum ki; kişi, eğer, liberal, yani, siyasî liberalizmden bahsetmek istiyorum, kişi, eğer, alabildiğine hür değilse, birtakım korkuların içindeyse, ondan ekonomik yaratıcılık beklemek de mümkün değildir, hiçbir yaratıcılık beklemek mümkün değil. Zaman zaman söyledim, yine burada tekrarlamak istiyorum, fevkalade önemli bir mısaldır; Osmanlı Devletinin bir Fransız sefiri var, ismi, Sadullah Paşa'dır. Bu 1868'li yıllarda Fransa'da sefirdir, daha sonra, Osmanlı Devletinin 1870'li yıllarda sadrazamlığını da yapmıştır, dışişleri bakanlığı yapmıştır. Sadullah Paşa'nın hatıratında bir pasaj var, o, 1867 veya 1868'de açılmış bulunan Paris sergisini anlatıyor. Fransa, o zaman fevkalade parlak, sanayide fevkalade ileri, müthiş şeyler yapmış ve sergiliyor, dünyaya gösteriyor; o sergiyi anlatıyor, diyor ki, bu serginin içine gireceksiniz, pek çok güzel şeyler göreceksiniz, yalnız, serginin kapısında bir heykel var, bu heykel hürriyeti simgeliyor, bir hürriyet heykeli. Diyor ki, bu serginin içinde gördüğünüz her şey, bu heykelin simgelediği hürriyetin yüzündendir, onu sağlayan budur; ben de buna çok yakından katılıyorum her zaman.

Birçok kere de söyledim, ekme mi, güvenlik mi, hürriyet mi, hangisini isterseniz diye sorulduğunda, -burada, ekmeği, ekonomi anlamında kullanıyorum-, bari ekmeğe olsa diyenler yanılır, bari güvenlik olsa diyenler de yanılır; çünkü, bari ekmeğe olsa diyenlerin, diğer ikisini de, ekmeği de hepsini de kaybettiği görülmüştür, üçünü birden isteyeceksiniz, üçünün birden peşinde olacaksınız; hem ekmeği, hem güvenliği hem hürriyeti. Bunu, geçmişte zaman zaman anlatmaya çalıştım, o zaman gereği vardı; ama, bugün, bunu anlatışımın sebebi bir hatırlatma bakımındadır. Deveye sormuşlar "engini mi seversin, yokuşu mu; deve demiş ki, düzin suyu mu çıktı" düzin suyu mu çıktı?..

Hak ve özgürlükleriyle sorumluluklar arasındaki dengeyi kuran ve toplumun bir arada yaşama ve çalışma iradesinin çerçevesini çizen bir hukuk düzeninin kurulması gerekmektedir; işte, bu da, hukuk devleti şeklinde

Tutarlılığı ve dürüstlüğü ödüllendiren demokratik denetimin, açıklığın, ifade hürriyetinin, bağımsız yargının varlığı, sadece siyasî değil, toplumsal ahlakın da temel güvencesini teşkil eder. Aynı şekilde, yasalar önünde eşitlik ve yönetenlerin, yönetilenlere hesap vermesi, toplum, devlet ilişkisinin sağlıklı biçimde ve ortak değerler zemininde kurulabilmesi için vazgeçilmez ilkelere.

ortaya çıkmaktadır.

Anayasal demokrasilerin gelişmesi ve hukukun evrenselleşmesi, insanlığın son ikiyüz yıl içinde elde ettiği en önemli kazanımlardır. Bu bağlamda, çağdaş devletin temel nitelikleri de, bu uzun demokratikleşme süreci içinde ortaya çıkmıştır. Bu nitelikler, laik, demokratik, sosyal hukuk devletidir. Bizim Anayasamızda da böylece yer almıştır. Bu bir bütün; yani, isterseniz ekonomi deyin, isterseniz hukuk deyin, isterseniz devlet deyin, isterseniz piyasa deyin, bu bir bütün, ben, bunu anlatmaya çalışıyorum. Yani, bunların içerisinde bir tanesinin mükemmel olması, ağzımızda, diyelim 32 diş var, 32 dişin 31'i sağlıklı olsa, bir tanesi sağlıksız olsa sizi rahatsız eder, hepsinin sağlıklı olması lazım, bütün bunların. Piyasa ekonomisi ve demokrasi, hiçbir şekilde kuralsızlık ve başı bozukluk anlamına gelmemektedir; ama, buradan hareketle de, piyasa ekonomisi ve demokrasiyi pek çok kuralla bağlayıp, işlemez hale getirmenin de anlamı yoktur. Tutarlılığı ve dürüstlüğü ödüllendiren demokratik denetimin, açıklığın, ifade hürriyetinin, bağımsız yargının varlığı, sadece siyasî değil, toplumsal ahlakın da temel güvencesini teşkil eder. Aynı şekilde, yasalar önünde eşitlik ve yönetenlerin, yönetilenlere hesap vermesi, bunu, fevkalade önemserim, toplum, devlet ilişkisinin sağlıklı biçimde ve ortak değerler zemininde kurulabilmesi için vazgeçilmez ilkelere. Demokrasi, evrensel ahlakî ideallere siyaset yoluyla ulaşabilmeyi sağlayan bilinen yegane yol olmasına rağmen, demokrasilerin zafiriyle sonuçlanan soğuk savaş sonrasında, yolsuzluk konusu, küresel boyutta bir salgın hastalık şeklinde dünyanın gündemine girmiştir. Hatta, kendi içinde çelişki gibi gözükken bu gelişme neticesinde, yolsuzlukların, artık, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun bir konusu haline geldiği de gözlenmektedir. Yani, bu sistemin, anlatmaya çalıştığımız, teori bakımından en yararlı olabileceğini iddia ettiğimiz sistemin arızaları var, bu arızalardan birisi korupsyon dediğimiz arızadır ve dünyanın her ülkesinde de sisteme arız olan bir olaydır.

Burada, bir başka kavrama değinmek istiyorum, bu kavram da istikrardır, güvendir. Yani, bu sistemin manevi, moral zeminini söylemeye çalışıyorum; istikrar ve güven dediğimiz olay, istikrar, hem siyasî istikrar olacaktır, devlet dediğimiz, siyaset dediğimiz yer orasıdır hem de ekonomik istikrar olacaktır. Yani, enflasyonun yüksek rakamlara bağlı olduğu, uzunca süre devam ettiği ülkelerde, toplumun bünyesinin bundan zarar görmemesi mümkün değildir ve bu zarar, küçük zarar da değildir, büyük zarardır. Bu zarar gözle görülmez; hani, kumaşı güve yer de, bilemezsiniz, yani, kumaşın topu sarılı duruyor, güvenin yediğini kumaşı açtığınız zaman görürsünüz. Zaten, güvenin, kumaşın her tarafını yemesi şart değil, eğer, top şeklinde sarılıysa, buradan girer çıkarsa, açıldığı zaman her tarafı yenmiştir. Aynen, böyle, istikrarsız, gerek siyasî istikrar gerekse ekonomik istikrardan uzun süre mahrum toplumların sıkıntısı, aynen böyledir; bizim için de böyledir, başkası için de böyledir, bu kaide evrenselidir ve bunun neticesi ajitasyondur, rahatsızlıktır. Binaenaleyh, bütün bunları sistem olarak kurduk, kurduk da, bunu işletmemiz lazım. İşletmemiz, işte, temiz toplum arayışları ve temiz siyaset arayışları, temiz el arayışları, vesaire hep bu ihtiyaçtan geliyor, sadece bizim ülkemizde değil bunlar. Bugün, sizin konu aldığınız, yani, piyasa ekonomisi, hukuk devleti, devlet ve siyaset üçlüsünü yan yana düşündüğünüz ve teoride, uygulamada, insan olduğu için en münasip bulduğunuz çerçevede bir takım arızalar var, ben, onlara işaret etmek istedim.

Bağımsız savcı ve yargıçlar, hür basın, toplumun ortak geleceğine sahip çıkan ve siyasette en geniş katılımı mümkün kılan gönüllü kuruluşların varlığı, kısacası, sivil toplumun yurttaşlık erdemleri zemininin de güçlendi-

rilmesi ve devletin, vatandaşına en yakın düzeyde karar alabilen bir biçimde yeniden yapılandırılması, devletin küçültülmesi dedim ve devletin, ticari ve ekonomik hayatın içinden çıkması, yolsuzluklarla mücadelede stratejinin temel direkleridir. Özelleştirme yoluyla devletin, ekonomiden elini çekmesi, ihale sisteminin tam bir şeffaflığa kavuşturulması, tekelleşmenin önünün alınması, yolsuzluklarla etkili biçimde mücadele edilmesi, siyasetin bir fazilet ve hizmet mücadelesi şeklinde yapılması için gereklidir.

Yasama, yürütme ve yargı arasındaki ilişkileri tanımlayan kuvvetler ayrılığı ilkesinin gereken etkinlikle hayata geçirilmesi de erdemli siyasetin gerçek manada işleyen piyasa ekonomisinin temel koşulları arasındadır. Çağdaş devlet, dünyayla birlikte soluk alıp vermek demektir. Böyle bir devlet, insanlığın ortak uygarlığına katkıda bulunma hedefi doğrultusunda, toplumun, demokratik enerjisini seferber etmeyi mümkün kılabilecek kurumlar ve kurallar manzumesinden meydana gelir. Binaenaleyh, bugün, Türkiye'nin hedefi bir çağdaş toplumdur, Türkiye'nin hedefi bir çağdaş devlettir, Türkiye'nin hedefi bir çağdaş demokrasidir. Bunları, Türkiye, başarmaya mecburdur. Binaenaleyh, sizin ortaya koyduğunuz konuda, üçlü, yani, sermaye, sermaye dediğimiz zaman gayet geniş anlamda bunun anlaşılması gerektiğini söyledim; ama, ekonomik anlamda, yani, sırf ekonomik anlamda, maddi değerler anlamında sermaye dediğimiz olaya bakarsak, sermaye, bir ülkenin tasarrufudur. Tasarruf iki şekilde olacaktır, ya gönüllü, ya zorunlu tasarruf olacaktır. İsterseniz gönüllü tasarrufu sıfırlayabilirsiniz, hepsini zorunlu tasarrufa çevirirsiniz ve zorunlu tasarrufa çevirdiğiniz bir ülkenin varını, gücünü, kudretini devlet olarak kullanırsınız, iyi kullanırsınız, iyi kullanmazsınız, efektif kullanırsınız, kullanmazsınız ve bir yere varırsınız veya bunun, sadece devletin genel masrafları için lazım olan kısmını alır, gerisini fertlere bırakırsınız. Bugün, geline yerdeki en doğru yol odur. Yani, mümkün mertebe kişinin kazancını kendisine bırakmak ve kişiyi kendi menfaatını en iyi bilen bir mekanizmanın içine sokmaktır. Devlet, kişiye, menfaatlarını ben senden iyi bilirim diyemez; ama, devletin yapması lazım gelen temel işler vardır, bu, sen daha iyi bilirsin, ben daha iyi bilirim meselesi değildir.

Bugünkü dünya, aslında, kalkınmada gerek insan sermayesi gerekse maddi sermaye bakımından geniş imkanlara sahip. Küreselleşme ve evrenselleşme dediğimiz iki kavram, milletlerin önüne, dünyanın önüne çok önemli fırsatlar getirmiştir; yalnız, bu fırsatlardan yararlanabilme, biraz evvel de ifade ettiğim gibi dünyayla beraber hareket edebilmeye bağlıdır, bu bir. İkincisi, güven ister; güvenin altını çiziyorum; yani, güvenin, ekonomide, bir ülkenin kalkınmasında veya bir ülkenin ileriye gitmesinde, sermayeden, maddi kaynaklardan, bilgiden, teknolojiyen evvel geldiğini söylemeliyim. Bu, benim, geçen 40 seneyi aşan süre içerisindeki deneyimimdir.

Bu enflasyonla, özelleştirmeye bir yere varamayız.İstihdam açısından da bir yere varamayız. Peki, bu enflasyonun son yedi yıldır esas nedeni ne; KİT'ler; yani devletin, doğrudan ekonomik faaliyetiyle ilgili zararları vesaire; hayır. Devletin , son yılda, alenen ve resmen, hepimizin bildiği gibi kendi finansman politikası sonucu ortaya çıkan bildiğimiz borç yükü, faiz yükü, yani parasal ve finansal yapısı. Devletin içine düştüğü bu çıkmaz böyle sürdükçe enflasyon sürecekt.

Benim ülkemde de ne zaman, gerek ekonomik bakımdan istikrara gidildi; yani, yüzde 10'ların altında bir enflasyon onu kastediyorum, gerek siyasi bakımdan bir istikrara gidildi, siyasi bakımdan istikrarı anayasal kurallara uygun tatbikat olarak görüyorum; yani, susturarak sağlanmış bir istikrar değil ve susmayı, istikrar saymıyorum; ülke konuşacaktır, hak ve hürriyetler mevcut olacaktır, demokratik kurallar mevcut olacaktır, demokratik sistem işleyecektir, budur istikrar ve bu sağlandığı zaman ve ekonomik dengeler sağlandığı zaman, Türkiye, kendi kaynaklarından bulabildiği birtakım imkanlarla, dışarıdan büyük kaynaklar bulabilecek durumdadır. Bugün, dünyada, her sene 200 milyar dolar gibi bir para dolaşmaktadır, Türkiye, bunun, ancak 700-800 milyonunu almaktadır, Portekiz gibi bir ülke bunun 4-5 milyarını almaktadır. Binaenaleyh, şimdi, Türkiye, bir taraftan Avrupa Birliğiyle bütünleşmeye çalışırken, diğer taraftan Karadeniz Ekonomik Birliğini geliştirmeye çalışırken, dünyadaki kaynaklardan, maddi kaynaklardan, teknolojik kaynaklardan ve insan kaynaklarından daha çok yararlanmalıdır. Kendi kaynaklarını da en iyi şekilde kullanmalıdır. Kendi kaynaklarını en iyi şekilde kullanmanın yolu piyasa ekonomisidir ve Türkiye'nin girişimcisi-ne inanması ve ona destek olmasıdır. Türkiye'nin, bugün, sınırlarını aşan bir girişimci gücü vardır. Binaenaleyh, piyasa ekonomisi, insan hakları, demokrasi, hepsi, bunlar beraberce Türkiye'yi ileri götürecek önemli aletlerdir, önemli vasıtalar.

Şunu da ifade edeyim ki, eğer, milletimiz zengin ve güçlüyse, devletimiz zengin ve güçlü olur, bunun aksini düşünmek mümkün değildir. Tutulan yol, yani, teoride, Türkiye'nin benimsediği, demokrasi, insan hakları, piyasa ekonomisi yolu, doğrudur ve dünyanın en son uygulamalarıyla da paraleldir.

Bana bunları söylemek fırsatı verdiniz ve beni dinlediniz. Hepinize çok teşekkür ediyorum, hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

23 üncü Asırda buluşmak üzere hoşçakalın.

Başkan- Konumuz devletin iktisadi hayattaki yeri...

Dört konuşmacı var, kendilerine rica ettim, mutabık kaldık, birinci turda 15'er dakika konuşacaklar, sonra bir ara verilecek, vakit kalırsa, ikinci turda sorular da sorulacak, bir daha konuşma fırsatı vermeye çalışacağız, zannediyorum, en azından sorulara cevap verirken konuşma fırsatları olmuş olacak.

Konuşma sırasını arkadaşlarla mutabık kalarak şöyle belirledik; birinci konuşmacı Sayın Erol Çevikçe, ikinci konuşmacı Sayın Ergin Yıldızoğlu, üçüncü konuşmacı Sayın Prof. Dr. Deniz Gökçe, dördüncü konuşmacı Sayın Erineç Yeldan.

İlk sözü Sayın Erol Çevikçe'ye veriyorum.

Özür dilerim, konuşmacıları takdim etmiyorum; çünkü, zannediyorum çoğunuz tanırırsınız, ben, tanıdığım kadarıyla Erol Beyi tanıtayım, sonra, Deniz Bey hakkında arkadaşlar küçük bir not verirlerse, çünkü, onunla yeni

tanışıyorum.

Erol Bey İktisat Fakültesi 1963 mezunu, sonra, Devlet Planlama Teşkilatında çalıştı, politikaya girdi, Ulaştırma Bakanlığı yaptı, politikadan hiç ayrılmadı, bütün idmanlara rağmen ayrılmadı, halen de şu anda milletvekildir ve şu anda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Yardımcısıdır.

Deniz Gökçe, profesör ve Boğaziçi Üniversitesinde öğretim üyeliği yapmaktadır ve gazetelerde de hem spor yazıları hem de iktisat yazıları yazmaktadır, gayet birbirine zıt iki konuyu telif etme imkanı bulan bir meslektaşımızdır.

Diğer arkadaşları da sırası geldikçe tanıtacağım.

Buyurun Sayın Çevikçe.

Erol Çevikçe- Çok değerli hocam, salondaki yakından gördüğüm ve yıllar öncesinden ders alarak tanıdığım sevgili hocalarım, çok kıymetli meslektaşlarım, genç arkadaşlarım ve sevgili konuklar; İktisat Fakültesi mezunu olmam, benim, elbette, bütün hayatımı tarif ettiği gibi her zaman gerçekten onur duyduğum bir tarafımdır, bir kazanımımdır, o duygularla, hepinizi saygılarla selamlıyorum.

Ben, konuşmaya başlarken biraz fazla heyecanlanıyorum; çünkü, en az yüz kere sınava girdiğim okuldayken, Planlamaya girerken, sonra siyasetteyken çok kıymetli zevat bu salonda bizi dinlemeye gelmiş bulunuyorlar, tabii, onların huzurunda yeniden sınava girmiş gibi oluyorum, örneğin, Besim Beyi gördüğüm zaman, değerli hocalarımı gördüğüm zaman, dolayısıyla, o duygularımı da ifade etmeyi bir borç biliyorum.

Değerli konuklar, üstelik, konuşmacı arkadaşların adına bir şey daha söylemek istiyorum; Türkiye'nin en usta konuşmacılarından birisidir Sayın Cumhurbaşkanım, kendisini, ben, Planlamaya girdiğim günlerden beri tanıyorum, güzel de bir konuşma yaptılar, şimdi, biz, ondan sonra zorlanacağız, bizi de başışlamanızı talep ediyorum.

Konuşmama başlarken, özellikle, Cumhurbaşkanımızı dinlerken, üzerinde durarak başlamayı çok daha haklı bulduğum bir önemli hocamızı hatırlatmak istiyorum. Ben, kendisinden ders aldım ve Türkiye'nin, sosyoloji dalında sanıyorum en usta hocalarından biriydi, Ömer Lütfü Barkan bize ders verdi, İktisat Tarihi. Sanıyorum, ikinci sınıfın sonunda ya da sene sonunda döndü sınıfa ve "ne öğrettim ben size, bir özetleyebilir miyiz, bu kadar anlat-

tıklarımızdan ne çıkardınız" dedi bize ve beklemeyen kendisi yanıt verdi; "ben, bir tane şey öğretebildiysem çok memnun olacağım, aslında, bütün sorun ve öğretmek istediklerim de o iki cümlemin içerisinde" dedi. "Ekonomi başta olmak üzere, bütün toplumsal bilim ve gerçekler, tartışılırken, konuşulurken, zamanı ve mekanı boyutu içinde tartışmayı ve düşünmeyi sakın ihmal etmeyiniz, ben size bunu öğretebildim mi" dedi. Ben çok önemsemişimdir, bütün hayatım boyunca ve sanıyorum, okuyabildiğim, öğrenebildiğim kadarıyla, konuları bu boyutlar içinde düşünmeyi ve yorumlamayı bir an gözden kaçırdığımız zaman hiç doğru bir şey yapmayacağımıza ve doğru yere varmayacağımıza kesin inancım vardır. Şimdi, bizim konumuz da o çerçevede çok önem taşıyor. Ben, o etki altında bizim konuyu tartışmaya gayret edeceğimi ifade etmek istiyorum.

Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak, Türkiye'de sanayileşme kavgası bir asra yaklaştı, biz, bir asırdır sanayileşmeye çalışıyoruz. Bence, ekonomi dendiğinde, Türkiye'de, bütün bu dönem içerisinde esas konu bu olmuştur ve bu olmaya da devam etmektedir. Her şeyi açıklayan, tarif eden de o olmuştur ve o olmaya da daha bir süre devam edecektir. Bunu şunun için söylüyorum; Planlamaya girdiğim ilk yıllarda Birinci Plan uygulaması vardı, yanlış söylersem Besim Bey beni başışlasın, düzeltsin yanlışsa, İkinci Plan çalışması yapıyorduk, o dönem sonunda Üçüncü Plan çalışmasına doğru, o planlarda yer almasına karşın, Üçüncü Planın stratejisinde şu açıkça ifade edilme ihtiyacı duyulmuştur. Bizim için, Türkiye için ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınma, doğrudan doğruya sanayileşmek demektir. Kalkınmayı anlamamız, tarif etmemiz sanayileşmeyle paralellik içerisinde olmalıdır diye stratejik karar alınmıştır ve Bakanlar Kurulundan çıkan plan stratejisinde de o yazılıdır. O nedenle, o doğru içerisinde baktığımızda, devletin, ekonomik hayattaki yerini Türkiye'de tartışırken, biz, özellikle, Cumhuriyet sonrası, konuyu, bir süre, 1960'lara, hatta, 1970'lere kadar siyasal ağırlıkta, hatta, biraz ideolojik ağırlıkta tartıştık. Sonra 1970'lerden sonra devam ettik, yine siyasal ağırlıklı tartıştık, ideolojiyi biraz daha birbirimize itham gibi kullanırken, onu, bir kenara itmeye gayret ettik; ama, 1970'lerden sonra ekonomik boyutuna daha fazla ağırlık vermeye başladık tartışmanın. Sonra, 1984'lerden sonra yine, siyasal ve ideolojik bir boyut kazandırarak tartışmayı sürdürdük. Ben, 35 yıldır bu tartışmaların içerisinde bir insanım. 12 yıl Planlamadaydım mezun olduktan hemen sonra, ondan sonra da siyasetin içerisinde ve bu konulara ağırlık veren bir politikacı olarak görev yaptım, tartıştım, içinde bulundum. Bütün içtenliğimle ve inancımınla şunu belirtmek istiyorum, bu 60 yıllık sanayileşme kavgası içerisinde, devletin ekonomideki yerini Türkiye'de o ağırlıklı siyasi ve ideolojik tartışma içerisinde yapmamıza rağmen, nedenleri, uygulaması ve sonuçları açısından hiçbir şekilde bu konu siyasal ve ideolojik olmadı. Biz, kitaplarda tartış-

tık, basında tartıştık, belki yazılar yazdık; ama, ben, yaşıyarak içinde bulunmuş bir kimse olarak iddia ediyorum, Türkiye'deki, devletin ekonomideki payı, artsa da eksilse de, biraz sonra üzerinde duracağım konularıyla, hiçbir zaman uygulaması ve sonuçları itibarıyla ideolojik ve siyasal bir konu, bir olay, bir vakıa olmadı; onlar, hep sözlerde kaldı. Türkiye'de, devletin en çok ekonomik faaliyet gösterdiği dönem 1960 ile 1970 arasındır. O sanayileşme iddiasını, çerçeve içerisinde, haklı olarak da ve bunda da en büyük katkısı olan biraz evvel burada konuşan Cumhurbaşkanımızdır. O Cumhurbaşkanımız, bizim, plan-pilav tartışmasını açan, başlatan ve bütün meydanlarda, bunu, Cumhuriyet Halk Partisiyle o zamanki Adalet Partisi arasında sürdüren bir kişidir ve en çok da yatırımın yapıldığı devlet tarafından, en çok paraların, kaynakların orada yoğunlaştığı bir dönemdir, çok da şey kazanılmıştır. Türkiye'nin ara ve yarı mamül açısından elde ettiği en önemli sanayilerin hepsi o zaman ortaya çıkmıştır; demir çelikte, alüminyumda, hatta, çimentoda, başka, altyapıyı söylemiyorum, sanayi dallarından bahsediyorum. O tartışma öyle yapılmıştır, biz plan istemiyoruz, pilav istiyoruz denmiştir, gayet içtenlikle söylenmiştir bu ve ideolojik bir suçlama, siyaset tartışması olarak çok ciddi yer almıştır, karşılıklı yıpratmıştır, toplumda önemli izler bırakmıştır; ama, en yoğun bir şekilde, yani, merkezi, devletin ağırlıklı ekonomide yer aldığı merkezi uygulamaların geçildiği bir dönem olmuştur.

Yine benzer bir şeyi ben hatırlıyorum, çok basittir, rahmetli Özal, onunla da çalıştım Planlamada, uzun yıllar çalıştım, çok yakın çalışma mesaimiz oldu, hatırlayacaksınız, ilk seçiminde, belki seçimi kazanmasına neden olduğu söylenir "ben bu köprüyü satacağım" dedi, Çalp'te kalktı "satırmayacağım" dedi. Oradaki anlayış neydi siyaseten, devletin ekonomideki yerinin, partiler arasında, o liderler arasındaki anlayışının ifadesiydi, köprü satılmadı, öyle de bir şey yoktu, Sayın Özal da onun satılmayacağını biliyordu, öyle bir olay da olmazdı, köprü'nün satılması bir devletin ekonomik faaliyetini tarif eden bir olay değildi; ama, bir imaj olarak topluma verilmişti. Hatta, daha açık söyleyeyim, 1983 yılından sonra, Özal'ın ilk dönemine bakınız, yatırım harcamaları açısından, yine, devletin yatırım harcamalarının özele oranla daha arttığı, göreceli olarak arttığı dönemdir. Halbuki, bütün siyasal tartışmalarda, tümüyle bundan vazgeçileceği, devletin küçültüleceği bildiğimiz deminki tartışmanın yapıldığı dönemdir.

Bunları şunun için söylüyorum, bunlar, bir ihtiyaçtı, bir gerçektir. Yani, demin söylediğim sözü doğrulayan olaylardır. Türkiye'deki devletin ekonomideki yerini hiçbir zaman siyasetçiler tarif etmediler, hiçbir zaman birtakım ideolojiler veya siyasal anlayışlar ortaya koymadılar, o gün, o sene o yerde, Hocamızın söylediği gibi o zaman ve mekân içerisinde ihtiyaç neyse, kendini zorladı Türkiye'ye. Şimdi de, güncel bir tartışma boyutunda bakarsak, özellikle, özelleştirmenin gündeme geldiği son

8-9 yıldan beri, elbetteki evrensel boyutuyla, bu kez, tam tersi bir tartışma içerisindeyiz; ama, ben, yine izliyorum, örneğin, içinde bulunduğum adı sosyal-demokrat olduğu için, partimize dönük olarak, Mümtaz Hoca'nın birkaç Anayasa müracaatına bağlı olarak, siz, halen devletçilikten vazgeçmediniz, bu yanlış sürdürmek istiyorsunuz diye bir suçlama siyaset meydanlarında, toplum nezdinde sürüyor, hiç ilgisi yok, hiç böyle bir mesele yok; bizim programımıza ben bakıyorum Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1994 yılında yenilenen programında, özelleştirme ve devletin küçültülmesi ve ekonomik faaliyetlerden mümkün oldukça geri çekilmesi tartışması belki bütün partilerden çok daha liberal, çok daha ileri boyutlarda. O ta altı oktan gelen devletçilik anlayışıyla toplumdaki siyaset tartışması ayrı bir şey, gerçek bu ve gerçekler de, kendini topluma açıkça ifade ediyor, gerçekleşiyor, gösteriyor. O nedenle ben diyorum ki, Türkiye'de, devletin ekonomideki yerini tartışırken, yıllarca üzerinde patinaj yaptığımız konunun ciddi, gerçek, ekonomik ihtiyaçlardan ortaya gelen boyutunu kendi boyutunu, sürekli, bizim, en azından bizlerin göz önünde bulundurması gerek.

Şimdi, ne oldu son dönemde? Devletin ekonomik faaliyet içerisindeki yerini, ben, bugün, belki de üzerinde tartışılabilir diye söylüyorum, bir cümleyle tarif ediyorum. Bugün, Türkiye'nin bir tek temel sorunu vardır ekonomide, enflasyondur. Enflasyonu, yedi yıldan beri yüzde 70'ler düzeyinde süren bir ülkede, karar alma, doğru kararlar alma, ülkeyi belli bir sanayileşme prosedürü içerisinde sağlıklı noktalara götürmek şansı yoktur; özetle de yoktur, devletin de yoktur, kişinin de yoktur, hiç kimse'nin yoktur ve hepimiz, bu salondakiler, bunun nasıl bir şey olduğunu biliyoruz. Enflasyonun böyle yüksek olduğu ülkede, devletin ekonomideki yerini tartışırken, altı yıldır, zorlaya zorlaya özelleştireceğiz diye masrafları gelirinden fazla bir yıllar dizisi içerisindeyiz, aldığımız bilgiye göre özelleştirme için yapılan masraflar, özelleştirmeden sağlanan gelirin biraz üstünde sürüyor hâlâ, enflasyon bu boyutta sürdükçe de özelleştirmeyle ilgili politikaları, ne kadar gayret edersek, edelim, sonuca varamayız. Böyle bir istikrarsız ekonomide, hiç kimse, zaten iyi çalışmadığını ve topluma böyle, kendi verimli yıllarımızı geçirdiğimiz o kuruluşları; bunlar bitti, bu kadar kötü, bunlar yanlış, bunlar işte şöyledir diye tarif ettiğimiz o kuruluşları, aklı başında hiç kimseye devre-demezsiniz, hiç kimse alıp da onlardan hiçbir şey beklemmez. Yabancı sermaye de Türkiye'de gelip de öyle bir işlevi, biraz önce Sayın Cumhurbaşkanının verdiği rakamlar çerçevesinde üstlenmiyor. Bu enflasyonla, özelleştirmeyle bir yere varamayız, sanayileşmeyle de bir yere varamayız, istihdam açısından da bir yere varamayız, varamayız, varamayız... Peki, bu enflasyonun son yedi yıldır esas nedeni ne; KİT'ler; yani, devletin, doğrudan ekonomik faaliyetiyle ilgili zararları vesaire; hayır. Devletin, son yılda, alenen ve resmen, hepimizin bil-

diği gibi kendi finansman politikası sonucu ortaya çıkan, işte, bildiğimiz borç yükü, faiz yükü, vesairesi, yani, parasal ve finansal yapısı, devletin içine düştüğü bu çıkmaz, bu çıkmaz böyle sürdükçe enflasyon sürecektir. Şimdi, Türkiye'de, dolayısıyla, son altı yedi yıldır, devletin ekonomideki yeri olumlu açıdan değil, enflasyona sebep olması ve sürekli olarak da sürdürmesi açısından ele alınmalı ve tartışılmalıdır. Bu devletin bu sorunu çözülmedikçe, devletin, ekonomideki yeri olayı buradan kaynaklanıyor ve bunu çözemedikçe de başka hiçbir şey tartışamayız. İddia ediyorum, kamu iktisadi teşebbüsleri, böyle zarar ediyor, böyle verimsiz çalışıyor diye şikayetle bir yere varmanız mümkün değil. Demir Çelik'i satmaya çalıştılar, yıllardır çalışıyoruz, niye gelip en büyük kuruluşlarımızdan, üçü başta olmak üzere hiçbirisi almak için taraf olmuyor; çünkü, almaz, o sektörde, o tarriflerle, içinde bulunduğu o kuruluşu kimse almaz, bu enflasyon ortamında almaz, hepsi böyledir.

Toplunun önüne çıkıp, efendim, devlet süt mü satсын diye halen siyasî bir tartışma ile, açık söylemek lazımsa, onu da oy meselesi haline getirerek bir yere varmamız da mümkün değildir, ne süt satсын diyen var ne ekmek satсын diyen var, böyle bir şey yok; ama, son altı yıldır izlenen bütçe finansmanı, bütçe muhakemesi, çalışması hazırlığı açısından o görüldü ki, Türkiye'nin, bugün, ekonomik çıkmazı içerisindeki en önemli konuyu yaratan ve çözülmedikçe de sürecektir olan en büyük amil neden devletin bizzatı kendisi; yani, devlet, ekonomideki yeriyle, bugün, benim karşımda enflasyona sebep olma tarifiyle karşı karşıyayız. Devlet, bu enflasyona sebep olma ağırlığından veya sebebinden kurtulamadıkça, devletin doğrudan ekonomik faaliyetlerinden şikayet etmemizin hiçbir anlamı yoktur, hiç ciddiyeti de yoktur; o rakamlar da çok fazla bir şey ifade etmiyor. Nitekim, son bilgilere göre, ekonomik faaliyet gösteren bir sürü KİT'in, 1996'yı bir sürü özel firmalara oranla kârlı kapattığı gerçeği de vardır, ayrı bir şey, ben, bunların sürmesi nedeniyle söylemiyorum, onlar, birer ekonomik devlet faaliyeti olarak sürsün diye söylemiyorum, olay o değil, devletin ekonomideki yerinin iyi anlaşılması açısından söylüyorum. Bu bütçe rahatsızlığıyla, bu finansman rahatsızlığıyla, bu borçla, bir trilyonlarla, katrilyonlara varan, 4 katrilyona varan borçla, o devlet aygıtını elimizde böyle götüremediğimiz sürece veya bu varlıkla veya bu devletle hiçbir ekonomik faaliyetin ciddi olarak sonunu alamayız, devletin ekonomideki yerini de, klasik anlamda, yatırımlardan çekilsin, küçültelim, anlayışıyla bir yere götürmemiz mümkün değildir.

Devletin küçülmesi meselesi, devamlı olarak, gerçek anlamda vardır, bir sürü kuruluşlar lüzumsuzdur, bir sürü harcamalar gereksizdir, onlar bir başka tarife ele alınabilir; ama, devlet, enflasyona sebep olduğu, içinde bulunduğu bu kendi özel konumundan kurtarılmadıkça, devletin ekonomideki yerinin son yedi yılda ortaya çıkan en olumsuz tarifiyle karşı karşıya olduğumuz gerçeğini

yadsıyamayız ve bence, üzerinde en çok tartışılması gereken durum da budur.

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Başkan- Çok teşekkür ediyorum Sayın Çevikçe.

Şimdi, söz sırası, Sayın Ergin Yıldızoğlu'nun.

Sayın Ergin Yıldızoğlu, Boğaziçi Üniversitesi İş İdaresinden mezun. İngiltere'de doktora yapmış, dünya ekonomisi ve kriz konusunda doktora yapmış; Cumhuriyet Gazetesinde yazılar yazmaktadır, Londra'da yaşıyor, yazar ve araştırmacı olarak kendini tarif ediyor, öyledir.

Buyurun Sayın Yıldızoğlu.

Ergin Yıldızoğlu- Önce, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ne bana böyle seçkin bir dinleyici önünde konuşma olanağı verdiği için çok teşekkür ederim.

Böyle seçkin bir dinleyici önünde konuşmak söz konusu olduğunda, insan ciddi bir sorunla karşı karşıya kalıyor. Devletin ekonomik yaşamdaki rolü ne olmalıdır sorusuna 15 dakikada tatmin edici bir cevap vermek, bana, çok imkansız gibi gözüküyor. Gönül isterdi ki, bu tartışmaya, küreselleşme ve teknolojik devrim üzerindeki düşüncelerimi aktararak başlayayım. Bunların öyle görüldüğü kadar çok yaygın olmadığını kanıtlamaya çalışarak devam edeyim. Üstelik, çok özgün olmadıklarını, daha önce de bu süreçlerin tarihte yaşandığını anlatmaya çalışayım. Sonra, devletin ekonomideki rolünü konuşmayı düşündüğüm zaman, ilk aklıma gelen bunun ancak belli bir sermaye birikim tarzına atıfla konuşulabileceği oldu. Üstelik, bu sermaye birikim tarzının krizde mi olduğunu, yoksa, genişleme döneminde mi olduğunu da göz önüne almak zorunda olduğumuzu düşündüm devletin rolünü konuşmak için. Sonra, bir sorun daha var: Hangi sosyal konumdan, pencereden bakıyorsunuz? Bu da oldukça önemli rol oynayacaktır, devletin rolünü tarif etmeye çalışırken.

Diğer taraftan devlet ve ekonomi arasındaki ilişkiler ne olmalıdır sorusuna, mükemmel teorik cevaplar verebiliriz; ama, bunların, gerçek hayatta, kolay kolay karşılık bulmasının, özel koşullar gerçekleşmediği takdirde mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu tür sorunlar, devlet ve ekonomi üzerinde, belli çıkarlar doğrultusunda

baskılar yapan grupların siyasal dengelerine göre belirleniyor. Nitekim konuyla ilgili olduğu için bir örnek vererek başlamak istiyorum. Bugünlerde, daha doğrusu, 1980'lerde çok yaygın olarak kabul edilen neoliberal görüşler, önce, 1947'de Friedman, Hayek

ve Karl Popper ve arkadaşlarının kurduğu Mont-Pélerin topluluğunda tarif edildi, buradan başladı bunun propagandası; ama, ilk 20 sene bu insanlara dinazor muamelesi yapıldı, bu insanlara eksantirikler muamelesi çekildi, deli saçması olarak düşünüldü görüşleri. Ne zaman ki, var olan sermaye birikim modeli krize girmeye başladı, var olan yönetim biçimleri sorun olmaya başladı, işlemez hale gelmeye başladı, o zaman, iş çevreleri ve muhafazakar hükümetler ilgi göstermeye başladılar bu görüşlere.

Şimdi, her şeye rağmen, durumda yine bir değişiklik var, ciddi bir eleştiri yükseliyor bu görüşlere; çünkü, bunların sonuçları, tahmin edildiği kadar başarılı olmadı, ciddi kuşklar var, ona da değineceğim şimdi.

Şimdi, Mont-Pélerin topluluğunda tarif edilen görüşleri birkaç cümleyle şöyle özetleyebiliriz: Friedman, Hayek ve arkadaşları refah devletinin öngördüğü eşitlikçi politikaların, bireysel özgürlüklerin, rekabetin sağladığı canlılığı yok ettiğine inanıyorlar. Halbuki, toplumsal refah, bu bireysel özgürlüklere ve rekabetin serbestçe işlemesine bağlıdır diyorlar. Üstelik, Mont-Pélerin topluluğuna göre eşitsizlik, olumlu bir değerdir, hor görülmesi gerekir. Bu varsayımlarla hareketle, Mont-Pélerin grubu, 1974'te ortaya çıkan krize, refah devletinin eşitlikçi sosyal harcamalarının ve bunlardan destek alan güçlü sendikaların aşırı isteklerinin neden olduğunu ileri sürdü. Mont-Pélerin grubuna göre, sendikaların yüksek ücretleri ve sosyal harcamalar hem kârları yiyor hem de enflasyonu artırıyordu. Bu yüzden, devletin ekonomideki işlevine ilişkin reçete şöyle ortaya çıkıyor. Sıkı bir para, bütçe politikası izlenecek, sosyal harcamalar kısılacak, bu arada sendikaların gücünü azaltacak bir devlet gerekiyor. Böylece, özelleştirmelerle, ekonomik serbestleştirmelerle, ekonomiden elini eteğini çekecek devlet, piyasanın serbestçe çalışmasının önündeki engeller kaldırılacak ve böylece piyasa kendiliğinden dengeye gelecek ve ekonomik krizi aşacaktır.

1980'ler boyunca uygulanan bu politikalar, nasıl sonuçlar yarattı?

1- Enflasyon kontrol altına alındı gerçekten.

2- Şirket kârlarında iyileşme görüldü gerçekten. 1980'lerin ilk yarısında devlet bütçelerinde bir düzelme de görüldü; ama, her şeye rağmen, 1980-89 arasında gelişmiş ülkelerin bütçe açıkları ortalama yüzde 2,5 artmaya devam etti. 1989-92'de de açık daha da büyüdü. Sermaye kesiminden alınan vergiler azaldı, diğer taraftan işsizlik arttı, gelir dağılımı bozuldu, giderek bütçe fazlaları erimeye, açıklar hızla büyümeye devam etti. Şirket kârlarında iyileştirme görülmesine karşılık, bu iyileşme yeterli olmadı, bu yüzden, üretken yatırımların büyüme hızı azalmaya devam etti. Buna karşılık, sermaye ve kârlar, sermaye hareketlerindeki serbestleşmenin de etkisiyle, üretime gitmeyip, maalesef, daha sonra siyasi sonuçları itibarıyla değineceğim gibi, dolaşımda sıkıştı ve mali sermaye hızla büyüdü.

Bir başka bir şey daha oldu, kontrolsüz rekabet, zincirlerinden boşanmış bireycilik, aynı anda yapısal reformların dayatılmasına paralel olan belirsizlikler, mali yolsuzlukların tek nedeni olmasa bile büyük bir besleyicisi oldu 1980'lerde.

Şimdi, devletin, yerini giderek piyasaya bırakması yaklaşımının sonuçları böyle. Bu yüzden, vatandaşlar, 1990'lara değişik bir ruh haliyle girmeye başladılar Avrupa'da. Artık, bir refah dalgasının yükseleceğini ve bu refah dalgasının da bütün kayıtları kaldıracağına olan inançlarını kaybetmeye başladılar. Şimdi, bunlara değinmek, bu sürecin sonuçlarına değinmek istiyorum biraz.

1995 yılından beri hop oturan hop kalkan Avrupa işçi sınıfını bir kenara bırakalım, uyum sağlamak istemiyorlar duruma diyelim, onun yerine, örneğin, dünyanın en büyük mali "taychoon" larından yani mali güçlerinden biri olan Quantum Fonunun yöneticisi Soros'un görüşlerine değinmek istiyorum. Hemen arkasından Fukuyama'nın 1996 yılında *Trust* isimli kitabında dile getirdiği görüşlerine değinmek istiyorum. Bunlar, piyasa ekonomisinin toplumda nasıl yaratıcı etkiler yarattığını anlatmaya çalışıyorlardı. Ek olarak Robert Kutther 1996 yılında yayınlanan *Everting For Sale* isimli çalışmasında serbest piyasanın kriz sırasında özellikle ekonomik dengeleri daha da fazla bozduğunu, ekonominin potansiyel gücünü harekete geçirmeyi zorlaştırdığını anlatmaya çalıştı. Üstelik, sağlık, eğitim ve emek pazarlarındaki dengesizliklerin yolsuzluğu artırdığına işaret etti, Robert Corttner, 1996 yılında yayınlanan *Everything For Sale* isimli çalışmasında, piyasanın hareketinin dengelenmesi gerektiğini söyledi. Bir başkası Margaret Cean Radin, hukukî açıdan yaklaştı soruna ve piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasının, giderek hız kazanan metalaşmanın toplumda ahlaki değerleri fena halde tahrip ettiğine değindi ve dedi ki, özellikle, gelir dağılımının bozuk olduğu yerlerde şöyle sorunlar ortaya çıkıyor, metalaşma, cinselliğe, çocukların satılmasına, insan organlarının satılmasına, yağmur ormanlarının yok edilmesine, ticarete konu olmasına, yoksulların gerekli sağlık hizmetinden faydalanamamasına yol açıyor. Dolayısıyla, Radin, liberalizme karşı, ahlaki ve hukuksal açıdan oldukça öğretici olduğunu düşündüğüm bir eleştiri yöneltti. Her iki yazar da, bence şöyle özetlenebilir yaklaşımları: Piyasanın gizli eli oldukça sakardır, dolayısıyla buna karşı tedbir almak gerekir.

Şimdi, daha radikal eleştiriler de var. Örneğin Viviane Forrester de *L'Horreur Economique* adlı bir kitap yayımlandı geçen senenin sonuna doğru Fransa'da 15 basım yaptı o günden bu yana Medici ödülü aldı ve Jacques Chirac tarafından da tebrik edildi, kitabın ismini tercüme etmeye çalışırsam, ekonomik dehşet. Forester şöyle bir şey anlatıyor: "Bugün bir oyun oynanıyor, bir korku filmi gösteriliyor bize, bunun başında yönetici olarak IMF, OECD, Dünya Bankası ve beceriksiz hükümetler var ve bu piyesin teması ise en fazla kâr kim ya-

pacaktır ve merkezinde ise gittikçe sayıları artan işsizler vardır. Medeniyetimiz dağılıyor farkında değil misiniz, bu medeniyet emek sömürüsü üzerine kurulmuştu, şimdi, artık, insanlar, bırakın emeklerini sömürmemek için mücadeleyi, emeklerini sömürmek için mücadele ediyorlar, bize iş nerede diye ortalıkta dolaşıyorlar, bu medeniyetin dağıldığının farkında değil misiniz."

William Geider'in çalışmasına değinmek istiyorum: Çalışmasının ismi, *Kapitalizmin Manyak Mantığı*. Geider, Pulitzer ödüllü bir gazeteci, şu anda Rolling Stones Dergisi'nin, -ismine bakmayın, çok ciddi bir dergidir-, editörü. Dünyanın çeşitli merkezlerini enine boyuna dolaştıktan sonra 600 sayfalık bir kitap yayınladı ve bu kitapta üç önemli faykırına değindi dünyada gelişmekte olan. Diyor ki: "Kurulu üretken kapasitenin yarattığı mal arzıyla, tüketici talebi arasında büyük bir uçurum var ve bu derinleşiyor. İkincisi, gittikçe azalan iş olanaklarıyla, çalışmak isteyen insan sayısı hızla artıyor, bu ikisi arasında büyük bir uçurum var ve derinleşiyor. Üçüncüsü, dünyada büyük bir sermaye yatırılmak için yer arıyor ve bu sermaye gittikçe büyüyor ve buna karşılık yatırım alanları gittikçe daralıyor, burada büyük bir uçurum var." Geider, bugün, koşulların, giderek 1929'lara benzediğini ileri sürüyor ve çok tehlikeli bir döneme gidiyor diyor. Nitekim, uzun dalgalı hareket, dünyanın uzun dalgalı gelişmelerini izleyenler, araştıranlar, önümüzdeki yüzyılın ortalarına doğru benzer sebeplerden dolayı ciddi bir sarsıntının yaklaşmakta olduğunu söylüyorlar.

Bitiriyorum hızlı bir şekilde; ama, mali piyasalarda milyarlarca lira kazanmış Soros'un görüşlerine değinmeden bitirmek istemiyorum. *Atlantik Monthly* dergisinde bu sene yayımlanan yazısında Soros, çok fazla rekabet, çok az işbirliğinden şikayet ediyor, toplumda dayanılmaz yoksulluk ve eşitsizlik yarattığından şikayet ediyor bunların, zenginin daha zengin olduğundan şikayet ediyor, üstelik, piyasanın sihirli elinin her şeyi düzelteceğini savunmanın ve bunun karşısında başka görüşün olmadığını söylemenin dogmatik olduğunu, antidemokratik olduğunu söylüyor ve şikayet ediyor bundan fena halde. Hükümetlere ve insanlara diyor ki "kontrolları kaldırmak istiyorsunuz, Merkez Bankalarını serbest bırakmak istiyorsunuz, iyi de, düşünüyor musunuz, ilk defa bu kontroller niye konmuştu zamanında, o koşulları bir düşünüyor musunuz, böyle giderseniz, elinizde, ne müdahale edecek devlet ne de içinden çıkacak serbest piyasa kalacak" diyor. Bunlara, Samir Amin'in katkılarını, Roven Stayner'in Liberalizmden Sonra isimli çalışmasını, Pery Anderson, Korkut Boratav, Sercio Halimi gibi iktisatçıların katkılarını, *The Observer* gazetesıyla, *Le Monde Diplomatique* dergisinin istikrarlı editörlük yazılarını ekleyebiliriz. Bu yazın hızla geliyor, büyük bir şikayet var; çünkü, yükselen dalga kayıkları kaldırmadı.

Şimdi, son cümlelerimi söylemeye çalışayım. Bence, iki şey önemli, bir tanesi bu sosyal-demokratlar, artık, 1980'in ataletinden kurtulmak zorundalar. Demokratik,

işsizliği azaltıcı, gelir dağılımını düzeltici, ulusal egemenliği pekiştirici politikaları benimsemeleri gerekiyor. Aksi takdirde, toplumun önünde çok büyük sarsıntılar var. Diğer taraftan, iş çevreleri ve muhafazakar politikacılar ise toplumsal muhalefetin, eğer, sosyal-demokrasinin sınır ötesine geçmesini istemiyorlarsa, Jorc Sroc'un görüşüne çok iyi kulak vermek zorundalar. Şimdi, sermaye birikim yasalarını çok iyi bilen arkadaşlar var burada, Atilla Özseven'in sorgular bir şekilde başını salladığını görür gibiyim, şöyle diyecekler, acaba, büyük sermaye, bugüne kadar davrandığından başka bir davranış içine girecek midir; acaba, kâr dürtüsünden başka türlü hareket edecek midir, daha çok vergi vermeyi kabul edecek midir, daha az kârla çalışmayı kabul edip, toplumsal yükü paylaşmayı isteyecek midir gönüllü olarak? Bu durumun değişmesi mümkün mü?

Bu sorunun cevabını size bırakıyorum. Teşekkürler.

Başkan-Çok teşekkür ederim Sayın Yıldızoğlu

21 inci Asrın ortasında bir kriz müjdenizin burada çok endişe yaratacağını sanmıyorum; çünkü, 50 sene sonra kim öle kim kala, kaldı ki, siz, bugünden haber verdiğinizde göre, bunun önleneyeceği muhakkak. Çünkü, 29 buhranı eğer altı ay evvel bilinseydi önlenirdi.

Söz Sayın Gökçe'nin.

Buyurun.

Deniz Gökçe- Ben de, İktisat Fakültesi ailesine, beni, buraya konuşmaya çağırdıkları için çok teşekkür ediyorum ve hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İtiraf etmem lazım ki, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin bu toplantısına gelirken, çok rahat bir şekilde gelmedim; çünkü, konu o kadar geniş bir konu, zaman o kadar sınırlı, varılabilecek o kadar az sonuç var ki, bu tartışma sonunda, kişilerin daha evvelden mevcut olan inaçlarının üzerine oturacak ve büyük çoğunluğumuz buraya geldiğimiz gibi aynı şekilde geri gideceğiz. Buna rağmen, konuyu, biraz daha bilimsel bir mantık üzerine oturtmak istiyorum.

Şimdi, piyasa, devlet, bir tercih, bunun içinde devletin bir rolü, bir kere bu tercih çok karmaşık bir tercih. Zaman boyutu var, mekan boyutu var ve bu tercih hiçbir zaman sıfır ve bir değil, ya piyasa, ya devlet değil. Burada konuşulan şey, her zaman bir kokteyl tartışması, ben birinci inancım bu.

İkincisi, bugün, kafamı kaldırıp etrafa baktığım zaman, bizim, burada yanlış tartışmayı yaptığımızı görüyoruz; çünkü, piyasa ile devletin dışında, mesela, Türkiye ortamında kalan bir de halk ve vatandaş kesimi var, bir miktarı piyasanın dışında bir miktarı da devletin dışında; yani, belki üçlü bir tartışma lazım, üçüncü kesim olarak.

Standart kullanılan kavramlar da pek uygun değil, açık değil. Mesela, devletin gayri safi milli hasıla içindeki payı, bu ölçüt, önemli bir ölçüt değil bence; çünkü, siz, çok yüksek bir devlet payıyla, minimal regülasyon, modern bir idari anlayış, düzenli bir hukuk sistemi ve minimal bir kontrolle çok serbest bir ortamda olabilirsi-

niz. Amerika'nın, gayri safi milli hasıla içinde devletin payı yüzde 35, dünya standartlarına göre düşük değil; ama, oldukça liberal bir anlayış içindeler. Onun için, bazı ölçütlerimiz de çok güvenilir değil. Şimdi, bu giriş kavramlarını söyledikten sonra, konuyu, önce, bazı ekonomik yaklaşımlar içine oturtalım. Genelde, ekstrem düşünürsek, iki yaklaşım var burada. Bir tanesi iktisatçı yaklaşımı, öbürü de, sık sık başıma geldiği için söylüyorum, bir aşağılama anlamında değil, taksi şoförü yaklaşımı, genelde, ben, havaalanından evime gelene kadar taksi şoförü birçok konuları kendisi sazi eline alsaydı nasıl çözeceğini sık sık anlatıyor. Genelde de teorik yaklaşım, belli bilimsel ölçütler içine oturuyor, taksi şoförü yaklaşımı da örnek vererek amprik bir yaklaşım içine giriyor.

Şimdi, ilk evvela, devletin rolü konusunda teorik argümanları çok çabuk bir şekilde sıralayayım buraya. Bir kere, devletin rolü konusundaki önemli bir teorem, bu yüzyıla girdiğimizde ortaya çıkan, Lange, Lerner, Taylor teoremi dediğimiz piyasa sosyalizmi teorimidir. Bu teorem de kabaca şunu söylüyordu: Belli varsayımlar altında piyasa sosyalizmi, pazar sosyalizmi, piyasanın yaptıklarının aynısını üretebilir. Şimdi, benim kişisel görüşüm şu: Her iki görüşün de, piyasa görüşünün de varsayım olarak önemli zayıflıkları var, piyasa sosyalizminin de önemli zayıflıkları var, onun için her ikisinin temelleri de benim görüşüme göre teorik olarak oldukça sallanır yerde duruyor.

İkinci teorik görüş refah iktisadından gelen görüş. Bu da, temelde, piyasanın çöküşü dediğimiz "market failure", dışsallıklar, kamu malları filan gibi konulardan dolayı devletin müdahalesinin gerektiği teorik ortamları ve uygulamalı ortamları ortaya koyan görüşler. Buradaki görüş de şu; devlet bu konuları düzenlemek için derhal müdahale etmeli, bunun dışında görevi piyasaya bırakmalı. Şimdi, bunun ötesinde teorik olarak iki tane daha yeni argüman var, yani, son yirmi otuz yılda ortaya atılan. Bunlardan bir tanesi, piyasayla ilgili teorik görüşlerimizin arkasında yatan gizli varsayımlara dayanan. Bu görüş diyor ki, eğer, risk kavramı varsa, belirsizlik varsa ve future piyasaları yoksa, o zaman piyasanın etkinliği çökebilir.

İkincisi de, enformasyon kıtlığı varsa, enformasyonun herkesin elinde olduğu varsayımından hareket edilirse, o zaman piyasanın etkinliği de genel olarak ispat edilemez hale gelebilir, o zaman da devletin müdahalesi için bir ortam olu-

şur. Son teorik teoremler, özelleştirme lehine söylenen teoremler. Bir ürünü, devlet mi üretsın, özel kesim mi üretsın sorusu. Devletin üretme durumunda olduğu bazı şeyleri, mesela, elektrik, havagazı, su gibi şeyleri özel olarak üretebiliriz, özelleştirme sonrası, özel üretim, devlet kadar etkin bir şekilde bu hizmeti sağlayabilir.

Ben, bir iktisatçı olarak, fanatik olmayan bir iktisatçı olarak, bu dört teoremin hiçbirinin de, genel şartlar altında ispat edilemeyeceğini düşünüyorum. Yani, ortamın sağına veya ortamın soluna bakarsanız, herkes, öbürünün söylediği için onu ortadan kaldıracak hem teorik hem de uygulamalı birtakım argümanlar ortaya koyabilir; ama, devlet de birçok şeye müdahale ediyor her toplumda.

Şimdi, ne gibi argümanlar var? Bir tanesi standart refah iktisadı argümanı, piyasa çöktüğü zaman, mesela, kamu malları üretilmeyeceği zaman, rekabet olmadığı zaman devlet müdahale edecek. Bunun yanıma yeni bir kavram kondu şimdi, o da şöyle bir şey, devletin çöktüğü bir ortam ki, Türkiye'nin bugünkü tablosunu çok iyi ortaya koyuyor. Devlet, bir rant üretim mekanizması haline geliyor, devlet, bir israf mekanizması haline geliyor, devlet, bir soygun mekanizması haline geliyor, aynı argümanlar özel sektör için de yapılabilir, yani, kontra argüman bulunabilir. Tabii, kontra argüman geneli ispat etmiyor, genel tezin yanlış olduğunu gösterir, geneli ispat etmez.

Devletin görevi için birtakım argümanları da gelir dağılımı için koyabiliriz, bozuk gelir dağılımı bugün Türkiye'de olduğu gibi, işsizlik, fakirlik gibi şeyler için de devletin müdahalesi gerekebilir.

Sonra, bireylerin hakları konusuna dayanan devlet argümanları var. Bugün, çağdaş toplumlarda, eğitim, sağlık gibi konularda, devletin önemli ölçüde yer alması ve fırsat eşitliği gibi konuları sağlaması gerektiği düşünülüyor. Hatta, çok ileri ülkelerde, konut bile bireyin hakkı olarak devlet tarafından sağlanması gereken bir şey olarak düşünülüyor, bu argümanı da kullanabiliriz.

Sonra, paternalizm dediğimiz argüman var, yani, bireyin kendi hakları var; ama, birey uyuşturucu kullanmasının gibi veya uyuşturucu kullanma hakkını elinde alıyorduz gibi. Devlet, seni, bazı konularda senden daha çok düşünüyor. Ondan sonra da gelecek nesillere olan sorumlulukta devletin görevi var, çevre gibi konularda.

Şimdi, buraya kadar teorik bir tezin pek genelleştiremeyeceğini ve devletin müdahalesi için konulan argümanları sıraladım. Şimdi, ben, mantıklı, rasyonel, çok aşırı olmayan bir gözle baktığım zaman, etkinlik konusunun da, ortam doğru yaratıldığı takdirde hem piyasa tarafından hem devlet tarafından sağlanabileceği kanaatindeyim. Çok güzel bir örnek var, Kanada'da iki tane demiryolu sistemi var, bir tanesi, National Reynolds devletin işlettiği, diğeri de özel. İkisinin üzerinde yapılan etkinlik araştırmalarında benzer etkinlikler buluyorlar. Organize olabilecek insanlar benzer şekilde yapıyorlar. Ters argüman da verilebilir yani, piyasadaki birta-

kım firmaların soygun düzeni üzerine kurulduğu da söylenebilir. Mesela, Argein Nabisco adlı bir şirket, bir morcein kuzehcın take over süreci içindeyken, yöneticiler, halka açık şirketin 100 milyon dolarını alıp kaçtılar, hapse gittiler sonra.

Şimdi, dikkat ederseniz, ben, burada, olaya dengeli bir bakış getirmeye ve konuyu ideoloji üzerine oturtmaya çalışıyorum. Peki, neyin üzerine oturtacağım konuyu? Şimdi, bir kere, toplumun içinde bulunduğu zaman ve mekanda bazı kurumları var. Bu kurumların çok yakinen incelenmesi lazım devletin rolünün ne olduğunu belirlemek için, devletin tabiatının ne olduğunu tespit edebilmek için.

İkinci kelime tabii, ekonomiyle siyaset ayrılmaz; bir de demokrasi kelimesi çok önemli. Çünkü demokrasinin bir özelliği var, demokraside basın, muhalefet gibi şeyler olduğu zaman bunlar hem piyasayı, hem devleti ikaz ediyor bugün Türkiye'de olduğu gibi.

Bir de tabii ülkenin gelişmişlik düzeyi çok önemli. Yani fakir ülkelerde altyapının oluşması gerekli, o altyapının oluşması da bireylerin tasarrufları ile mümkün değil.

Şimdi bütün bunları ortaya koyduktan sonra, gelelim olayın vatandaş gözüyle değerlendirilmesine; bence gerçek orada yatıyor.

Biz iktisatçılar sosyal bilimci olarak baktığımız zaman, temelde iki tane insan kavramından hareket ediyoruz. İki ekstrem görüş olarak bunları karikatürize ederssek; bir tanesinde insan zavallı, tesadüflerin altında eziliyor, yanlış sınıfta doğmuş, hiçbir çıkar yolu yok, gariban; öbüründe de var, her şey kontrolü altında, her isteğini yapabilir, bütün problemleri çözebilir.

Maalesef, gerçek dünyada her iki tipten de insanlar var. Hem insan bazı tesadüflerin kurbanı, ama insanın da yapabileceği birçok şey var. Dolayısıyla, ben gene ekstrem insan yaklaşımını da kabul etmiyorum bizim sosyal bilimci olarak ortaya koyduğumuz.

Peki, ne diyorum?

Çok dikkatli olarak kendi toplumumuzu inceleyelim. Şimdi eğer sınıfsal bir yaklaşımdan olaya girerseniz, o zaman Sayın Yıldızoğlu arkadaşımın ortaya koyduğu birtakım şeyleri yazıp çizebilirsiniz. Ama her yazara karşı öbür cepheden bir yazar daha çıkarabilirim ben. Ben, mesela sınıf kavramının o kadar kolay artık tanımlanamayacağını düşünüyorum. Yani, ben bizim mahalledeki bakkalın hangi sınıftan olduğundan pek emin değilim. Sabah 7'de açıp gece 11'e kadar çalışıyor, ırgatın Allahı ama, dükkânın içinde 10 milyar liralık da kendisine ait mal var; çok kafam karışık hangi sınıftan olduğuna.

Dolayısıyla, bu kavramın bu gün, 100 yıl evvelki kadar çok açık olarak ortaya konamayacağı kanısındayım. Bugün Çalışma Bakanı olan Necati Çelik de, dün sendikacıydı, bugün hangi sınıfta bilemiyorum.

Peki, olayı nasıl değerlendireceğiz? Ben, Sayın Yıldızoğlu bir tarafa argümanı çektiği için, öbür tarafa çe-

keyim argümanı.

Bugünün Türkiye'sinde en büyük soyguncu devlettir. Sosyal güvenlik sisteminde 46 tane kuruluşumuz var bizim. Bunun 3 tenesi çok büyük, SSK, Emekli Sandığı, BAĞ-KUR. Bunlardan vatandaşın 26 milyonuna hizmet veren SSK. SSK'da devletin -benim rakamım değil, SSK'nın kendi rakamlarına göre- çaldığı para 22 milyar dolardır, 1963-1993 yılları arasında.

Gene devletin resmi rakamlarına göre, çalışanlardan toplanan -bunlar kapitalist değil, çalışan- tasarruf kesintisinin ana para ve nemasında devlet eliyle çalınan paranın toplamı 5 milyar dolardır. Konut Edindirme Fonu'nda vatandaşın çalınan paranın toplamı 1,5 milyar dolardır.

Dolayısıyla, devlet veya firma, piyasa veya kamu hem yapıcı olabilir, hem yıkıcı olabilir. Onun için, ben bu konuda bir karar vermek yerine, kendi kurumlarımızı, kurumsal yapıımızı, kendi gelişimimizi biraz daha dikkatle inceleyip, onun içindeki pürüzleri ayıklamak ve bunun için de bir taraftan kamunun görev yapması için gerekli olan argümanları sokağa atmaz, insanlara sağlık, eğitim sağlamaya çalışırken, diğer taraftan da müteşebbisliği öldürmemek gerektiğini, piyasanın önemli bir mekanizması olduğunu da gündeme önemli bir madde olarak koymamız gerektiğini, yani olaya eklektik bakmamız gerektiğini düşünüyorum.

Bu anda söyleyeceklerim bu kadar; teşekkür ederim.

Başkan-Çok teşekkür ederim Sayın Gökçe.

Şimdi son konuşmacımız Sayın Erineç Yeldan, Doçent, Bilkent Üniversitesinde halen. Lisansını Boğaziçi Üniversitesi'nde yapmış, doktorasını da Minnesota'da tamamlamış.

Şimdi söz sırası kendisinde, buyurun efendim. Projeksiyon kullanılacak.

Erineç Yeldan- Çok teşekkür ederim İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ne ve bu topluluğa, beni dinleme fırsatı verdiği için çok teşekkür ediyorum.

Efendim, vaktimiz kısa, ben müsaadenizle hemen konumuza girmek istiyorum.

Üç adet tesbit yapacağım.

Şimdi bir makro istikrarsızlık süreci içinde olduğumuz aşikâr ve bu sürecin ana unsurunda da, bugün konumuz olan kamu kesiminin dengelerinin bozulma değil, bir çöküntü içinde olduğu konusunda tespitlerimiz var.

Ben, müsaade ederseniz resmi birkaç rakamla hatırlatmak istiyorum.

Efendim, göreceğiniz rakamları ben zaten okumak durumundayım.

Şimdi, 1985 yılını alırsak 1980'e ortalama değerlerini verir bu, kamu kesiminin faktör gelirleri millî gelire oranla yüzde 5 civarında. Şimdi, ilk

olarak altını çizdiğim kamu kesimi faktör gelirlerinin millî gelire oranı. Bunlar 1980'lerde yaklaşık millî gelirin yüzde 5'i civarında; bu, çoğu KİT kesimin elde ettiği gelirler. 1990'da yüzde 3'e, 1991'de de binde 6'ya düşüyor, yani ortadan kayboluyor. Bunu basit bir idarî beceriksizlik, kamu kesimi menajerlerinin irrasyonel davranması diye nasıl açıklayabiliriz, bilmiyorum. Millî gelirin yüzde 5'i kadar olan bir büyüklük 2 senede yok olmuş durumda.

Cari transfer harcamalarına bakıyoruz bütçe kalemleri içinde, bunlar da yaklaşık yüzde 6-6,5 civarında oynuyor 1990'ın başında. Daha sonra, benden evvelki konuşmacı hocalarımın da ifade ettiği gibi, birdenbire bir iç borç faiz yükü kalemiyle beraber içine eklenip millî gelirin '94 itibarıyla yaklaşık yüzde 12'sine çıkıyor. Yani kamu kesimi, giderler açısından da 3-4 senelik bir zaman zarfı içinde yüzde 6 çöküntüye uğruyor. Bunun sonucu olarak kamunun harcanabilir geliri millî gelirin yüzde 13'ü civarından birdenbire yüzde 8'e iniyor, yani 2-3 sene içinde kamu kesiminin harcanabilir geliri de yüzde 5, yüzde 6 kayba uğruyor.

Şimdi ben bu rakamların, kamu kesiminin dengelerinin bu kadar kısa bir süre içinde böyle bir boyutta çöküntüye uğramasını bir idarî beceriksizlik, teknik bir hata, "efendim faizlere erken müdahale edildi, edilmemeliydi" gibi irrasyonel bir iki davranışla açıklanabilirliği kanısında değilim. Bu bence bir beceriyi ve bilinçli bir siyasî tercihi gerektirir. Yani bu kadar büyük bir çöküntü bir beceriksizlikle değil, ancak bir beceriyle açıklanabilir görüşündeyim.

Müsaade ederseniz bunu biraz daha açmak istiyorum.

Şimdi burada, tabii kamunun malî politikasında iç borç idaresi önem kazanmış durumda, bildiğimiz gibi rakamlar da bunu arz ediyor. İç borç stoku millî gelirin yüzde 6'sından, gene bu çok kısa bir süre için yüzde 20'sine kadar fırlıyor. Fakat bunun içinde çok önemli bir kalem iç borç faiz geri ödemeleri kalemi. Bir hiç, yani binde 7, yüzde 1 seviyesinden birdenbire millî gelirin yüzde 6'sına ulaşan bir büyüklüğe varıyor.

Bu arada iç borç stokunun idare edilmiş biçimi tabii çok önemli. Net iç borçlanmanın var olan iç borç stokuna oranı... Şimdi bu yalın bir tablo; buradaki rakamlar iç borç faiz ödemelerinin millî gelire oranını gösteriyor. Diyeceksiniz ki, "Erineç bey bunu biraz evvel söylediniz, işte artıyor; yani yüzde 1,5-2'den yüzde 6'lar seviyesine çıkmış" ve bunun da hoş bir şey olmadığını hepimiz biliyoruz... Şimdi bunu birtakım rakamlarla karşılaştırmak istiyorum müsaadenizle.

İç borç faiz ödemesi 1994 rakamlarıyla 240 trilyon örneğin; 7,5 milyar dolara geliyor, ihracatımızın yaklaşık yarısı

o sene için. Şimdi burada şeklin başlığını da görüyorsunuz, Kurumlar Vergisi, yani normal sermaye gelirlerinden elde edilen vergi havuzuyla bunu karşılaştırmayı arz ediyorum. Gayri safi yurtiçi hasıla oranı olarak normal sermaye kesiminden elde edilen Kurumlar Vergisi geliri, gayri safi millî hasılamızın yüzde 2'sine ulaşmıyor. Aynı şekilde rantier kesimi diye medyada, bu tanımlamalara girmek istemiyorum, fakat iç borç idaresiyle tekrardan sermaye kesimine aktarılan iç borç faiz ödemeleri bunun 3 misli, 4 misli bir büyüklüğe ulaşıyor. Bu anlamda ben şöyle bir hipotez geliştirmeyi uygun görüyorum: Devlet bütçesi, gelirlerin yeniden dağıtımını üstlenen, gelir transferinde bir araç işlevi gören bir olguya dönüşmüş durumda, toplumsal gelir bölüşümünü yeniden düzenleyen bir işlev kazanmış durumda. Şimdi bu anlamda kamu kesimi dengeleri niye bozuldu, devlet niye bu kadar yanlış yapıyor ya da devlet bütçesi ya da devlet kesimi niye böyle bir çöküntüye uğradı? Hani biz iktisatçılar, Türkler meraklı insanlarız, bunun cevaplarını aramak durumundayız diye düşünüyorum ve bu anlamda burada bir siyasî tercih söz konusu gibi geliyor bana.

Müsaadenizle, analitik bir bulguya dikkatinizi çekmek istiyorum. Geçen sene, TÜRK HARB-İŞ Sendikası'ndaki çalışma grubundaki arkadaşlarımızla beraber, Türkiye ekonomisinin bu söz konusu dönemini açıklayan bir makro-ekonomik genel denge çalışmasında bulunduk. Burada birtakım geriye dönüş soruları ürettik, dedik ki 1990'lardaki kamuda bu çöküntü olmasaydı, 1980'lerin görece daha iyi olan kamu dengelerini gözetebilmiş olsaydık, makro dengeler nasıl gerçekleşirdi? Ve bunu bir geriye sınaama yoluyla test ettik. Gayet olumlu sonuçlar aldık; yani bunda şaşırtıcı bir yan yok. Örneğin, enflasyon yüzde 70 yüzde, 80 platosundan yüzde 30'a geriye düştü. 1980'lerin devlet bütçesi, vergiler, harcamalar, iç borç faiz ödemeleri gibi kalemleri korumuş olsa idik, kamu harcanabilir geliri 1980'ler düzeyinde kalmış olsa idi enflasyon yarı yarıya azalıyordu, gayri safi millî hasıla yüzde 3 puan daha yukarıya çıkıyordu. Dış ticaret dengelerinde de daha olumlu sonuçlar vardı, bunlar şüphesiz.

Fakat, bir de şu soruyu sorduk: Gelirlerin dağılımına baktık; örneğin sanayi sermayesi gelirlerinin buradaki söz konusu döneme görece yüzde 7 reel olarak daha gerilemiş olacağını gördük. Finansal sermaye, finansal katma değerden kaynaklanan finansal sermaye gelirlerinin gene söz konusu değere göre yüzde 13 reel olarak daha gerilemiş olduğunu gördük. Dolayısıyla, sonucu ben ters çevirirsem, kamunun gelir kalemlerinde çöküntüye uğraması ile sermaye gelirlerinin korunması bir eşanlılık gösterdi. Dolayısıyla, ben bu makro istikrarsızlık sürecini, emek lehine dönüşmeye yönelen bölüşüm göstergelelerinin, sermaye kesimi açısından kabul edilebilir bir unsur olarak algılanabilmesi için gerekli idarî müdahalelere bağlıyorum.

Burada kamunun vergi ve harcamalar sistemi, iç

borç idaresi sistemi, bütçesi, KİT fiyatlandırma sistemi, teşvik sisteminin bu dönüşün araçları olarak kullanıldığını ve bu sürecin iktisadî ve toplumsal maliyetinin de gene kamu sektöründeki dengesizlikler olarak karşımıza çıktığını görüyorum.

Burada, bunun finansmanı nereden geldi? Bunun üzerine de birkaç dakikanızı müsaadenizle alıp üçüncü tesbitime geçmek istiyorum.

Türkiye, biliyorsunuz 1990'ların başından beri bir finansal serbestleştirme ve dışa açık bir finansal serbestleşme süreci yaşamakta. Burada da gene medyada kısaca "sıcak para" diye ifade edilen bir para akımına sahne oluyor. Şimdi Türkiye'de bu sıcak para meselesi bir soughuk savaş, anlamsız bir kavga olarak gündeme geliyor. Ben sıcak para iyidir kötüdür diye bir tartışma yapmak istemiyorum; sadece müsaade ederseniz bu konudaki rakamları dikkatinize sunmak istiyorum.

Şimdi, 1989 konvertibilite kararından sonra Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan kısa vadeli, spekülâtif nitelikli, Merkez Bankası ödemeler dengesi bilançosundan seçtiğimiz kısa vadeli sermaye toplam giriş hacmi ve çıkış hacmi üzerine bu şekli elde ediyoruz. Ödemeler dengesi bilançosuna bakıyorsunuz, deniyor ki, Türkiye'ye gelen kısa vadeli sermaye hareketi en fazla 1994 yıllarında millî gelirin yüzde 2'si, 3'üne ulaşır, en fazla 4 milyar, 5 milyar dolarlık bir kalem. Biz ihracatımızda bunun 3-4 mislini zaten kazanıyoruz, bu bizim için bir sorun değildir.

Şimdi dikkatinizi çekmek istediğim husus, buradan bu giriş çıkış sonucunda kalan, şu kutucukların üzerinde gördüğünüz küçücük miktar, 3 milyar 5 milyar dolara ulaşan miktar değil; bu girişin brüt hacmi. Belki rakamları okuyamıyorsunuz, örneğin 1995 yılında, bizim hesaplarımıza göre Türkiye'ye gelen kısa vadeli sermaye giriş hacmi 100 milyar dolar civarında, çıkış hacmi 96 milyar dolar civarında. Elinizde kalan paranın önemi yok. Yani kısa vadeli sermaye hareketlerinin Türkiye ekonomisine getirdiği istikrarsızlığın kaynağı, o net kalemnin büyüklüğünde küçüklüğünde değil, giriş-çıkış hacminde; sürekli bir miktar geliyor gidiyor, geliyor gidiyor.

Gene bir karşılaştırma yapmak için bir rakam daha telaffuz etmek istiyorum. Örneğin İstanbul Borsasının 1995 yılındaki işlem hacmi 49 milyar dolar. Türk finansal sermaye kesiminin bu giriş çıkışı massetmesi, bu derinlikte bir havuzun oluşması mümkün değil. Dolayısıyla, bu süreç bizi neye getiriyor?

İstikrarsızlığın diğer bir odak noktasına gelirsek. Birinci nokta eğer kamu kesimiye, ikincisi, bunun finansmanında kullanılan kısa dönemli sermaye hareketlerinin ulusal paranın döviz kurunun aşırı değerlenmesi ve reel faizlerin de aşırı derece yüksek tutulması gereğini bir denge koşulu olarak karşımıza çıkarmasından kaynaklanıyor.

Dolayısıyla, bu koşullarla sağlanan büyüme dışa ba-

ğimli, yapay, kısa dönemli ve reel döviz kuru ile reel faiz kuru arasında hassas bir dengenin yaratılması gerektiğini ortaya koyuyor. Bununla beraber de, Merkez Bankası da "ya bir gün bu para dışarıya çıkarsa" endişesi ile dış spekülâtlara bu güvenceyi vermek için çok yüksek boyutlarda rezerv tutma gerekliliğini görüyor. Bugün Merkez Bankasının Sayın Başkanı çok rahat bir demec veriyor, "20 milyar dolar, 18 milyar dolara yakın döviz rezervimiz var" diye. 100 milyar dolara yakın para girip çıkıyor. Meksika krizi zamanında, Meksika Merkez Bankasının 32 milyar dolara yakın Merkez Bankasında rezervi var. Bu rakamlarla, değil Meksika, Türkiye gibi finansal derinleşme yolunda henüz yeterli adımları sağlayamamış ülkelerin, Amerika Merkez Bankası'nın bile son derece ciddi kaygılar taşıdığını okuyoruz gazetelerde.

Ben sözlerimi daha fazla uzatmak istemiyorum, belki tartışma bölümünde tekrardan fırsat gelir. "Nasıl bir istikrar paketi düşünüyorsunuz?"unun alt başlıklarıyla konuşmamı tamamlamak istiyorum.

Bir, vergi reformu kapsamını yayarak genişletme konusunda bir ihtiyaç var.

İki, sıcak para, kısa vadeli sermaye hareketlerinin denetim altına alınması -yasaklanması demiyorum- altını çizerek söyledim denetim altına alınmasına ihtiyacımız var. Burada uluslararası deneyimde çeşitli örnekler var.

Üçüncü olarak da, KİT sisteminin mutlaka çağdaş bir teknolojiye kavuşturularak, rasyonel fiyatlamaya ve istihdam politikası izlemesine yol açacak ve bürokrasinin müdahalelerini, gelir transferi mekanizmasına yol açan müdahaleleri engelleyecek idarî düzenlemelere ihtiyaç var kanısındayım.

Bu alt başlıkları dilerseñiz daha sonra açarız.

Çok teşekkür ediyorum.

Başkan-Çok teşekkür ederim Sayın Yeldan.

§

Başkan-Sayın Dursun Yıldırım, buyurun efendim.

Dursun Yıldırım- DİSK'e bağlı BANK-SEN Araştırma Dairesinden....

Efendim, ben şimdi sorumu Sayın Deniz Gökçe'ye yöneltmek istiyorum.

Şimdi 96 bütçesini, konsolide bütçeyi incelediğimiz vakit, devletin 2.2 katrilyon gelir topladığını görüyoruz. Bu gelirin, 2.2 katrilyon gelirin, 1.4 katrilyonunu faiz giderleri olarak devlet bir yerlere vermiş, nerelere verdiği biraz sonra tartışılacak ve sorumun içinde de yer alan bir sorun. Bu faiz giderlerinin nerelere gittiğinin ipuçları olarak da, '94 krizinde, örneğin çökme noktasına gelen bankacılık sisteminin nasıl kurtarıldığı konusunda da Sayın Deniz Gökçe'ye soru sormak istiyorum; bu konuyu da aydınlığa kavuşturursa sevinirim.

Aynı zamanda, '95 yılında faaliyet gösteren 500 büyük işletmenin gelirinin yüzde 50'si faaliyet dışı gelirler-

den oluşmaktadır. Yani bu faaliyet dışı gelirlerle bu faiz giderleri arasında bir bağlantı var mı efendim?

Sosyal Sigortalar Kurumu meselesine de geliyorum efendim; Sosyal Sigortalar sisteminde işçilerden kesilen primlerin tasarrufunun devletin insiyatifinde olduğunu hepimiz biliyoruz. Peki, devlet bu insiyatifini kullanırken, bu işçilerden topladığı parayı çar-çur ederken, nerelere çar-çur etmiş? Yani burada geline sonu ilişisine göre olayı değerlendirmek doğru değil; bizi sağlıklı çözümlere de götürmez. O nedenle, nedenlerini çıkış kaynağından itibaren geçmişe dönük olarak bir araştırma, inceleme yapıldığı vakit, devletin burada da birtakım kesimleri subvanse ettiğini açık ve net olarak görebiliriz. Bu konuda da böyle düşünüyor mu? Hangi grupların hizmetine sunmuştur bu paraları? Bir yerlere gitmedi, havaya suya da gitmediğine göre, bir yerlere gitmiştir; bu konuda yanıt istiyorum.

Diğer bir olay da, ANAP'ın, yani liberal olarak söylemlerde bulunan, fakat muhafazakâr kesimin de sözcülüğünü yapan Anavatan Partisinin yaptığı bir araştırma inceleme var. Bu araştırma ve inceleme, Devlet Planlama Teşkilatı, DİE ve TİSK'in kaynaklarından yararlanarak yapılmış bir araştırmadır. Bu araştırmaya göre, 1991 yılında 959 dolar olan ortalama işçi ücretleri, 1996 yılına gelince 643 dolara inmiştir. Peki, bu aradaki kayıp nerelere gitmiştir? Yani, işçinin cebine girmiyor. Yani sosyal devleti ortadan kaldıralım, sosyal güvenlik sistemlerini tasfiye edelim, daha iyi rekabet ortamına kavuşturmak için özel kesime verelim. Peki, şimdiye kadar kime verdik ki bu kaynakları?

Bu konularda yanıt istiyorum efendim, teşekkür ederim.

Başkan-Çok teşekkür ederim. Vaktimiz olduğu için her soruya anında cevap vermeyi tercih ediyoruz.

Buyurun.

Deniz Gökçe- Şimdi, sendikacı arkadaşlara bir kere çok ağır bir ithamım var; bütününe. Bir sosyal güvenlik sistemindeki para özeldir beyler, bayanlar. Çalışanın ve işverenin verdiği özel paradır, kişinin katkısıdır, devletin parası değildir. Alıp, o parayı işletip, emekliliğinde kişiye iade etmek zorundadır devlet. Eğer devlet bu paraları alıp, özerk diye yarattığı Sosyal Sigorta Kurumunun Yönetim Kuruluna 4 politikacı koyup, 3 tane işçi emekli ve sendikacıyı aradan çıkartıp, kendisi kendi harcamalarını götürüp, sonunda bana "al şu kemiği de bununla çöplen" diyorsa, bunun savunması olamaz. Sendikacının, burada emekli ve çalışanın tarafında olması lazım; paranın da özel olduğunun farkına varması lazım. Talamı devlet yapıyor diye talan olmaktan çıkmaz. Biz çok kafası karışık insanlarız. Zaten bu gün Necati Çelik'in aldığı konum, çalışan kesime vurduğu darbe, bu dövizli emeklilikle açıkça ortada. İşçinin 25-30 sene çalışıp yaptığı katkısı, 3 kuruşluk döviz getireceğim diye, 1/4'ü fiyatına indirmek, ondan sonra onunla da birtakım kimselere haklar vermek, bunun hangi eşitlik, adalet, sosyal refah ilkesine

Sosyal Sigortalar sisteminde işçilerden kesilen primlerin tasarrufunun devletin insiyatifinde olduğunu hepimiz biliyoruz. Peki, devlet bu insiyatifini kullanırken, bu işçilerden topladığı parayı çar-çur ederken, nerelere çar-çur etmiş? Yani burada geline sonuç ilişkisine göre olayı değerlendirmek doğru değil; bizi sağlıklı çözümlere de götürmez. O nedenle, çıkış kaynağından itibaren geçmişe dönük olarak bir araştırma, inceleme yapıldığı vakit, devletin burada da birtakım kesimleri subvanse ettiğini açık ve net olarak görebiliriz.

faan sığıdığını, bunun nasıl kabuledilebileceğini ben anlamıyorum. Biz bu ülkede çok kafası karışık insanların ve geçmişten gelen, çoktan bitmiş olması gereken tartışmaları yapıyoruz. Şimdi, acaba ben bu sene bir öğretim üyesi olarak bir şirkette eğitim hizmeti versem, devlette bir komisyonda danışmanlık hizmeti yapıp karşılığı ücret alsam, ondan sonra bu paraları tasarruf edip onları kamu kâğıdına versem, ben rantiyeci miyim? Ne zamandan beri tasarruf etmenin adı rantiyecilik oldu ki? Ne demek rantiyecilik? Ben bu sene çalışacağım, 300 milyon lira tasarruf edeceğim, onu da getirip bu günkü hukukî düzen içinde mümkün olan en yüksek getiriye yatıracağım. Ahmak mıyım ben aşağıya razı olacağım? Ben rantiyeci miyim? Faiz bir sebep değil bir sonuçtur, o faizin oraya niye geldiğini araştırmak lazım. Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin bu gün niye iflas ettiğini incelemek istiyorsanız, rakamlara bir bakın. 2,6 milyon insan çalışıyor, bunun 1,6 milyonu erken emekli. Sayın Cumhurbaşkanı parlak konuştu ama, bütün erken emekliliğın altında imzası var; bu sistemin yıkılmasında önemli katkısı vardır. Bunu yüksek sesle söyleyebildiğimiz zaman çağdaş bir toplum oluruz; sustuğumuz zaman değil.

2,6 milyon emeklinin 1,6 milyonu erken emekli. Türkiye’de Sosyal Sigortalarda emekli olanlar 51 yaşında ortalama emekli oluyorlar, 18 yaşını dolduran erkeklerin ortalama yaşı 70, kadınların 74, ortalama emeklilik yaşı 72. Türk Milleti 72 yaşında vefat ediyor, 51 yaşında emekli oluyor. Dünyanın neresinde 21 sene emeklilik var? Çalışmak istemeyen, tasarruf etmek istemeyen insanların düzenini, birtakım inançlarımızı dayanarak ni-

Çin savunuyoruz ki? Bu soruların cevabını, ahlak ve dü-rüstlük içinde verebiliyorsak insanız, veremiyorsak farklı kategoriye gireriz. 38 yaşında, dünyanın neresinde emeklilik var?

Hangi sosyal refah ilkesi, hangi sosyal hukuk destekler 38 yaşında emekliliğı?.. Ne zaman çalışmak, tasarruf etmek ayıp oldu bu toplumda?

Faiz bir sonuçtur; o borcu almazsanız o faiz oraya çıkmaz. Maalesef, Boğaziçi Üniversitesinde de, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde de, İktisat Fakültesinde de, iktisatçıların hiçbirisi arz ve talebe inanmıyorlar. Papağınınızı finansçı yapacaksanız, bir tek kelime bilmesi gerekir; kelimenin adı “arbitraj”; yüksek faiz, düşük kur. Tek bir kelime, papağın oldu finansçı. Papağınınızı iktisatçı yapacaksanız, iki tane kelime gerekli; “arz” ve “talep.” Devletin borcu yüksekse, o hizmetten faydalananlar da, oradan çöplenenler de, oradan avanta alanlar da özel ahlaksızsa, o da ahlaksızdır; resmî ahlaksızsa, o da ahlaksızdır. Ahlaksızlığın defansı olabilir mi? Eğer devlet borcu, faiz yükseliyorsa, bu milletin insanı tasarruf etmediğı için yükseliyor, bedava hizmet istediğı için yükseliyor. Bunu görmüyor musunuz? Sirk parayla, sinema parayla, televizyon parayla, konser parayla, futbol maçı bedava olsun. Kimse çalışmak istemiyor, kimse tasarruf etmek istemiyor, kimse para ödemek istemiyor. Böyle bir toplumun istikbali nedir ki, neyi tartışıyoruz biz burada? Bu söylediklerimin yanlış, yalan olduğunu iddia edebilecek biri varsa, kalksın konuşalım burada.

Devletin bu gün... Erinç Yeldan oraya rakamları koyuyor, şimdi kulağına çekeceğim Yeldan’ın, çünkü o ‘82 yılında benim öğrencimdi, biraz çekeceğim, hocalık hakkım var. Besim Bey de benim kulağıma çeksin, o da benim hocam.

Tabii, zincirleme gidiyoruz.

Dursun Yıldırım-

Deniz Gökçe- Müsaade edin, müsaade edin.

Başkan-Sonra, sonra ben size söz veririm.

Deniz Gökçe- Rica ediyorum müsaade edin lütfen, hayır mikrofon benim. Müsaade edin lütfen.

Beyefendi, dinlemeyecekseniz çıkıp gidiyorum ben, dinleme arzunuz yoksa gidiyorum ben. Bana soru sordunuz, cevabımı bitirene kadar saygıyla dinleyeceksiniz. İnsan haklarından bahsedip adam susturmaya çalışmak olmaz.

Dursun Yıldırım-

Deniz Gökçe- O zaman susun lütfen. Soru sordunuz, sorunuza cevap veriyorum.

“Ödemeler dengesi bilançosu”, yoktur böyle bir şey; ödemeler dengesi “Balance of Payment.” “Balance of Sheet” değildir, stok göstergesidir, ödemeler dengesi bir akım göstergesidir. Akım göstergesi, şirketin satış ve maliyet rakamları gibidir. Mal girer mal çıkar, ödemeler dengesinde de sermaye hareketi girer sermaye hareketi çıkar. 300 milyon dolar akreditif açılır, 300 milyon dolar para ödenir, 600 milyon dolar sermaye hareketi olur,

maliyeti 2 milyon dolardır.

Merkez Bankasının döviz rezervlerinden bahsediliyor; Erinc bilmiyor onları tabii. Merkez Bankasının bu günkü 16 milyar dolarlık döviz rezervinin 11 milyar doları, Almanya'daki işçilerin yatırdığı Dresdner kredi mektuplu döviz tevdiat hesabıdır. Bu hesaplarda 94 krizinde azalmamış, 2,5 milyar artmıştır. Lütfen herkes kendi uzmanlık alanı olan konuda konuşsun; böyle genel kavramların, genel birtakım kavramların, "sıcak para" falan gibi arkasında saklanmayalım.

Bugün İMKB'den bahsediliyor, İMKB'nin resmî rakamlarına göre Türkiye'de stok olarak bulunan halka açık hisse senetlerinin toplamı 7,5 milyar dolar, 40-50 falan değil. İşlem hacmi 40-50 olabilir. Sabah aldın akşam sattın, öğlen sonra aldın gece sattın, rakam 4 misli olur. 7,5 milyar dolarlık hisse senedinin 3 milyar doları yabancıların elindedir, 4 milyar doları Türklerin elindedir. Türkler de rezil bir yatırımcıdır. 4,5 saattir ortalama kâğıt tutma süresi Türklerin. Çünkü hepimiz avanta peşindeyiz; sanki onlar Türk değil, onlar vatandaş değil. Yabancı ülke de tutar kâğıdı, gerçek yatırımcıdır, Türk de "al sat, al sat" yapar.

Şimdi, sıcak para diyorsunuz, kaç para sıcak para girmiştir Türkiye'ye? Bu rakamları biliyoruz biz finans kesiminde çalışan insanlar, finans kesimini inceleyen insanlar. Türkiye'de, kamu kâğıdı cinsinden yabancıların elinde tuttuğu stok miktarı 2,5 milyar dolardır. Türkiye'deki esas sıcak para, Türk vatandaşının Kasım, Aralık, Ocak ayı geldi mi kuyuyu kazıp dövize dönmesi, Ocak ayında geri dönmesidir; yani lokal sıcak paradır. Önce kendimiz bütün dengeleri bozuyoruz, ondan sonra şikâyet ediyoruz sıcak para diye.

Şurada bir el kaldıralım dürüst ve ahlaklı olarak, kazımızın elinde döviz var? Salonun yarısı elini kaldırmak mecburiyetindedir, ben dahil.

Toplum, birtakım değerleri basit değerleri, çalışmak, tasarruf etmek, mümkün olduğunca sağlık izin verdiğince çalışmak gibi değerleri unuttu, şimdi bu ortamda kimi suçluyoruz? Şundan 15 sene evvel Mao'cu devrim yapıyorduk, ya yapmış olsaydık. Bunları ne çabuk unuttuk biz.

Teşekkür ederim.

Başkan-Evet, teşekkür ediyorum Sayın Gökçe.

Evet, yalnız bir şey hatırlatacağım, kızıp gitmek yok, Sayın Gökçe'ye hatırlatayım.

Deniz Gökçe-Ama, usul var.

Başkan-Gayet tabii.

Deniz Gökçe- Yani bir insan hem gayri medeni hem medeni olamaz; demokratik darbe olamayacağı gibi.

Başkan-Sayın Ahmet Akküçük, buyrun efendim.

Ahmet Akküçük- Elektrik Mühendisleri Odasından...

Ben aslında bir soru değil de öneri sunmak istiyorum. Soru da var ama, bilemiyorum konuşmacılardan doğrudan tek bir tanesini ilgilendirmiyor, genel olarak

2,6 milyon emeklinin 1,6 milyonu erken emekli. Türkiye'de Sosyal Sigortalarda emekli olanlar 51 yaşında ortalama emekli oluyorlar, 18 yaşını dolduran erkeklerin ortalama yaşı 70, kadınların 74, ortalama emeklilik yaşı 72. Türk Milleti 72 yaşında vefat ediyor, 51 yaşında emekli oluyor. Dünyanın neresinde 21 sene emeklilik var? Çalışmak istemeyen, tasarruf etmek istemeyen insanların düzenini, birtakım inançlarımıza dayanarak niçin savunuyoruz ki?

her hangi ilgi duyan birisi cevap verebilir.

Kamu ve devlet kavramlarını biz kanştırıyoruz gibi geliyor bana. Özellikle bu günlerde bizim Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin bir etkinliği var, Ekim ayında yapılacak. Dünyada ve Türkiye'de Kamu Girişimciliğinin Geçmişi, Geleceği ve Bugünü yarını diye bir sempozyum var. Bu sempozyumun sekreterliğini yapıyorum, bu konuyla ilgili özel olarak ilgilendim. Ansiklopedi ve sözlüklerde, kamu ve devlet çok farklı tarif ediliyor. Yani birçok yerlerde örtüşüyor, kavramlar aynı anlamda kullanılabiliyor ama, esas itibarıyla farklı tarif ediliyor. Mesela Türkçe "kamu" kelimesi, daha Türkler'in devlet kurmadan önce var olan bir kelime; diğer dillerdeki karşılığını bilemiyorum. Bence bu konunun da biraz açıklanması gerekiyor diye düşünüyorum. Özellikle sorunların büyük çoğunluğunda, devletin kamulaştırılması gibi bir sorunumuz var bizim. Devletin kamulaştırılması gibi bir sorunumuz var...

Başkan-Ne anlıyorsunuz ondan?

Ahmet Akküçük- Devletin, kamu menfaatini gözetten bir örgüt olmasını anlıyorum, kamunun yönettiği bir devlet olmasını anlıyorum. Yani bir sınıfın veya bir zümrenin çıkarları için çalışan bir devlet değil, genel olarak herkesin, bütün sınıfların, zümrelerin çıkarlarını savunabilecek bir devlet anlıyorum. Onun için, konuşmacılardan ilgi duyan birisinden bu konunun bir cevabını ben istiyorum.

Başkan-Şöyle anlayabilir miyiz, yani her devlet kamu değildir, öyle mi?..

Ahmet Akküçük- Evet.

Başkan-Ama, her kamu devlettir.

Ahmet Akküçük- Ansiklopedilerde bu böyle, sözlüklerde de bu böyle.

Başkan-Hangi sözlüklerde.

Ahmet Akküçük- Ana Britanica'yı açın, Meydan

Laorusse'ı açın, Milliyet Sözlüğünü açın, oralarda da farklı tarif ediyor devletle kamuyu.

Başkan-Peki, peki.

Ahmet Akkücüç- Bu konunun aydınlatılmasını istiyorum panelistlerden.

Bir de, globalleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği ikinci bir konu da bu günlerde, deregülasyon dedikleri. Yani bilinçli insan iradesi piyasaya müdahale etmesin; vahşi ormanda nasıl yürüyorsa işler, piyasada da öyle yürüsün. Mesele burada yani günümüzde; devletin ortadan kaldırılması, devletin etkinliğinin azaltılması, devletin küçültülmesindeki planın bir parçası bu gibi geliyor bana; büyük ölçüde. Şimdi tabii bunun iktisadi boyutlarını anlattılar, ben, bir de olayın doğal kaynaklar yönünden boyutlarını sergilemek istiyorum.

Mesela elimde bir rapor var benim, TÜSİAD'ın Enerji Raporunda. Atmosferin kirletilmesiyle ilgili rakamları burada sizlere vermek istiyorum ben.

Kişi başına atmosfere emisyon yapılan karbondioksit miktarı, Türkiye'de 962 kilogram. OECD ülkelerinde kişi başına 3310 kilogram, OECD Avrupa Grubunda sadece 2240 kilogram, dünyada 1173 kilogram ortalama kişi başına. Herkesin bu piyasada eşit bir şekilde refaha kavuşmak, uluslararası şirketlerin yöneticilerinin, hisse senedi sahiplerinin, tapu senedi sahiplerinin yaşam standartlarına ulaşmak özgürlüğü olduğuna göre, bütün dünyanın, mesela Çin'in veyahutta Hindistan'ın da Avrupa standartlarında tüketim normlarına ulaşmasını düşündüğünüz zaman, bütün dünyada ortalamanın 3310 çıkması gibi bir durumla karşılaşıyoruz ki, o zaman buna ne atmosfer dayanır, ne dünyada bunu karşılayacak doğal kaynaklar var; ne kömür var, ne petrol var, ne diğer kaynaklar var. O açıdan da, piyasaya bilinçli müdahalenin, devlet müdahalesinin veya bu başka türlü bir kamu müdahalesi olabilir, mutlaka olması gerektiğini çevre açısından, dünyada insan yaşamının sürdürülebilirliği açısından da gerekli olduğunu düşünüyorum; bu konuda Ergin Yıldızoğlu'ndan, dünya üzerindeki bu tür değişmeler konusunda bilgi aktarmasını rica ediyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkür ederim efendim, sağolun.

Yalnız, arkadaşımız, bu seminerin sağlığı bakımından, semineri tertip edenlerin bu gayede olduklarını sanmıyorum. Üç tabiri, eş anlamda kullandı arkadaşımız. Devletin ortadan kaldırılması, devletin etkinliğinin azaltılması ve devletin küçültülmesi; bunlar aynı eşanlamlı tabirler değildir benim bildiğim kadarıyla. Hatta, üstelik devletin küçültülmesini isteyenlerin çoğunun, hepsinin, devletin etkinliğinin yükseltilmesini arzuladıklarını biliyorum.

Bir Dinleyici- Şimdi biz burada "devlet kimin" sorusuyla karşı karşıyayız. Bence, eğer SSK'dan, Karabük'ten, Erdemir'den kaynaklar alınıp Kamu Ortaklığı İdaresi veya diğer kurulan yasal kanallarla, Türkiye'ye katkısı olmayan, dış ticaret, teknoloji ve istihdamda bi-

yük özel sektör kuruluşlarına kaynak aktarımı yapılmışsa, biraz önce grafiklerde gördüğümüz gibi ve benim de çalışma hayatımda yaşadığım gibi, o zaman şu soru ortaya çıkıyor: Devleti, nasıl halkın devleti haline getiririz? Bence, esas tartışmamız gereken bu.

Eğer devlet verimsizliği teşvik ediyorsa, Sayın Deniz Gökçe'nin belirttiği gibi, hiç kimse çalışmak istemez; herkes haylazlaşır, tembelleşir ve mafyalaşır. Demek ki, esas olarak kaynakların halkın kaynakları haline gelmesi lazım. Gerçekten bu sürekli söyleniyor bir iktisat profesörü siyasetçi tarafından ama, o siyasetçi ve iktisat profesörü Türkiye'nin fabrikalarından, bankalarından ve işyerlerinden çıkmamıştır; onun söylediğiyle benim söylediğim tamamen farklı tabii. Bu nedenle ben Sayın Deniz Gökçe'den, biraz önce kendisi Kanada örneğini vererek, hem özel sektörün hem de kamunun gerçekten o ülkeye yardım edebileceğinin örneğini verdi, demiryollarıyla.

Ben de iktisatçı olarak, bu kuruluşların Türkiye halkına nasıl yardım edebileceklerinin, gerçekten nasıl katkı yapacaklarının tartışılması gerektiğine inanıyorum. Yani, "devlet kimin" diye soruyorum. Teşekkür ediyorum.

Başkan-Siz devam edin, buyurun.

Ergin Yıldızoğlu- Şimdi bu sorulara doğrudan cevap vermek oldukça zor. Dolayısıyla, ben bu soruları arka plan olarak alıp, birkaç şey söylemeye çalışacağım.

Şimdi, problem şöyle: 1970'lerin ortasında politika dönüşümü başladı; üstelik bu yeni bir şey de değildi, eski görüşlerin ısıtılıp yeniden getirilen görüşlerdi. Şimdi, benim söylemeye çalıştığım şeydu başlarken ve bu soruların arka planıyla da ilgili: Belli bir dönemde devlet belli işler üstlendi; bunlardan bir kısmı da, vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarını karşılamaktı. Yani vatandaşların kendi kendilerine elde edemedikleri ihtiyaçlarının, devletin oluşturduğu kaynaklardan, topladığı kaynaklardan karşılanmasını üstlenmişti devlet. Şimdi burada hiç hayalci değilim, devlet bunu hayır olsun diye yapmadı tabii. 1930'larda başlayan ve 50'lerin başında biten bir artışın içinde bu hakları kabul etmek zorunda kaldı devlet; sendikaların basıncıyla, sosyal demokratların etkisiyle. Ama, ne olduysa oldu, netice itibarıyla çalışanların, orta kısımların, orta tabakaların, toplumun büyük bir kısmının tek tek elde edemedikleri bazı sosyal haklar kazanıldı ve bir refah düzeyi ortaya çıktı.

Şimdi, bunlar bir zaman sonra "tu kaka" oldu, yine aynı devlet ve politikayla saldırıya uğradı ve tasfiye edilmeye başladı. Ben diyorum ki, bu tasfiye edilme başladığı zaman bazı vaatler vardı ortada. Bunlar şöyleydi: "Devleti çıkaralım, serbest piyasa her şeyi düzeltir ve dengeler." Ve 1980'ler boyunca bunlar acımasızca uygulandı ve bunların sonuçlarına toplumun büyük kesimleri, işsizlik, yoksulluk, sosyal hizmetlerin ortadan kalması, eğitim sistemlerinin tahrip olması, taşımacılığın tahrip olması, kamu hizmetlerinin tahrip olması şeklinde katlandı; katlanmak zorunda kaldı. Bunun sonucu, ama 90'lara geldiğimizde ortada bir şey yok.

Şimdi insanlar itiraz ediyorlar, itiraz edenlerin başında da George Soros diye bir adamcağız var. Bu adam diyor ki, "iyi bir günde elimden birkaç milyar dolar geçiyor, genellikle 1-2 milyon da ben kazanıyorum" diyor. Ama, diyor "bu piyasaların bu şekilde devlet tarafından, yani kamu tarafından - daha doğrusu ben bu ayırım içinde kaybolmak istemiyorum ama - vatandaşların demokratik iradesi tarafından kontrol edilmediği takdirde bu devlet bu piyasayı tahrip ediyor" diyor. "Piyasa her şeyi düzeltir diye ortaya çıkmak ise dogmatik bir tutumdur" diyor. Şimdi, buradaki vatandaş kavramı çok önemli. Ben diyorum ki, toplumun büyük bir kısmı 4 veya 5 ayda bir oy vermeye gidiyorlar, bir programa oy veriyorlar, ondan sonra hükümetler geliyor başka şey yapıyor. Burada önemli bir sorun var, sistemin işleyişinde önemli bir sorun var; büyük kalabalığın iradesi yansımıyor. Bunun, mülkün devletin elinde olmasıyla olmamasıyla alakası yok. Tabii ki talan eğer devlet tarafından yapılıyorsa talandır, bundan kurtuluş yok. Ama bu kamu iradesi, devleti demokratik olarak ne kadar kontrol edebiliyor? Devletle devletçiliği karıştırmak istemiyorum, kamuyla devletçiliği karıştırmak istemiyorum. Tabii ki biz kamu yönetimini daha ademi merkezîyetçi bir şekilde işletebiliriz ve vatandaş iradesini yansıtabiliriz ve kontrol edebiliriz. Bütün mesele, kontrolün vatandaşın elinde olup olmayaacağı, ondan sonra bu iradeseni nasıl kullanacak, kamu-laştıracak mı, ne yapacak? Onu o zaman konuşuruz.

Başkan-Çok teşekkür ederim Sayın Yıldızoğlu.

Başkan-Sayın Nail Satlıgan; Nail Bey buyurun.

Nail Satlıgan- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Şimdi, meslekten iktisatçıların en çok gelenekselleşmiş ve yaygın toplantısı olduğu için İktisatçıları Haftaları, izin verirsiniz bir teorik değinmede bulunayım.

Şimdi, Deniz Gökçe, piyasa ve piyasa dışı dağılım mekanizmaları konusundaki teoremlerden bahsetti. Bunların hiçbirinin genel geçer bir şekilde ispatlanmış olmadığını söyledi. Ben, bundan ayrılan bir görüş ortaya koymak istiyorum.

Şimdi, kendisinin sözünü etmediği, diyelim ki, tam rekabet koşulları altında, piyasanın "Pareto Optimum"u anlamında etkin bir dağılımı sağlayabileceğini öne süren işte Arrow, Debreu, Hahn tezi ispatlanmıştır. Yani, orada teorik bir sorun yok. Bunun anlamı üzerinde tartışmalar var.

İkinci olarak, bu piyasa sosyalizmi, yani "Lange Lerner Taylor" teorimi, bu da ispatlanmıştır. Buna yönelik itirazlar başka alanlarda. Örneğin, muarızları şunu söylemişlerdir: Teorik olarak bunu yapmak mümkündür ama, bu denklemleri çözmek için modern bir ekonomide yüzbinlerce seneye ihtiyaç vardır. O süre içinde, o denklemlerde şekillenen iktisadî parametreler; yani tüketici zevk ve tercihleri, teknoloji vesaire değişeceği için, o yüzbinlerce sene sürebilecek hesaplamalar da anlamsız olacaktır vesaire.

Yani sonuç olarak, yapılabilirliğe ilişkin bir itiraz

sözkonusu. Yalnız, -yani meraklısı için söyleyeyim şimdi- bilgisayar teknolojisinde çok büyük bir patlama oldu ve son zamanlarda Cockshott ve Cottrill adında iki iktisatçı, daha doğrusu biri bilgisayar bilimcisi, biri iktisatçı, **Towards a New Socialism, Yeni Bir Sosyalizme Doğru** adlı kitaplarında, yeni bilgisayarlarla ve hesaplama teorisinde meydana gelen yeni değişikliklerle, modern bir ekonomide çözülmesi gereken bu denklemlerin birkaç dakikada çözülebileceğini ortaya koydular.

Dolayısıyla, bu "piyasa sosyalizmi" teoremine yapılan pratik yapılabilirlik itirazı ortadan kalkmıştır şu anda.

Enformasyon asimetrisi konusunda, yani bir "market failure", piyasa başarısızlığı, onlar da teorik olarak hesaplanmıştır. Yani, Stiglitz'in başını çektiği akım, "government failure" vesaire, bunlar da teorik olarak ispatlanmıştır.

Şimdi, dönüp bir bilanço çıkarmaya çalıştığımızda şöyle bir durumla karşılaşıyoruz: Piyasanın, ideal koşullar arasında etkin bir dağılımı sağlayabileceği teorik olarak ispatlanmıştır ama, bu hakkaniyet sorununu, yani gelir dağılımı sorununu dışarıda bırakan bir ispattır. O bakımdan, piyasanın temsil ettiği demokrasinin, "One Man One Vote," yani bir insan bir oy değil, bir insan yüzbinlerce oy; bir insan birin altında oy gibi. Yani, her türlü ahlaki ölçüyü ortadan kaldıran bir temele dayanması karşısında bu ispat tarafsızdır, nötrdür, yani buna karşı öne-rebileceği bir çözüm yoktur. Piyasanın kendisinin de, bu temelde yatan gelir dağılımı, kaynak dağılımı ya da başlangıç donanımı denen şeyi değiştirebileceği yolunda bir iddiası yoktur; sorun buradadır.

Yani sonuç olarak, yapılmış teorik ispatlarla gerçeklik karşılaştırıldığında, yani modern bir ekonomide, zervevat dışındaki bütün piyasaların tam rekabet piyasası olamayacağı, oligopol, aksak rekabet piyasası olacağı gerçeğinden hareketle, bizim çıkarmamız gereken sonuç, demokrasi açısından soruna yaklaşacaksak, insanlığın, piyasayı aşan alternatif kaynak dağılım mekanizmaları arayışının devam etmesi gerektiği yolundadır.

Şimdi ikinci nokta, bu sınıf kriteri. Şimdi, Deniz Gökçe'ye izin verirsiniz yardımcı olayım. Bu bakkal örneğini çok veriyor hakikaten.

Şimdi, sınıf tahliline, toplumu anlama bakımından önemli bir yer atfeden yaklaşımlardan hiçbirisi, bir toplumun iki sınıflı bir şemayla anlaşılabileceğini öne sürmemişlerdir.

Dolayısıyla, yani bakkal konusundaki cevabım şudur: Evet, milyarlarca liralık bir mal stoku vardır. Sermayecidir, ama aynı zamanda çalışmaktadır. Bunun cevabı, yüz seneden beri küçük burjuvadır.

Rantiye meselesine geleyim. Şimdi, orada da genel geçer, ötedeben beri geçerli olan sınıf kriteri devam etmektedir.

Bir insan, eğer emek gücünden başka, geçinmek için satacak bir şeyi olmadığı için çalışmak zorundaysa; işte

emekçidir, işçidir ya da proleterdir Deniz Gökçe gibi.

Şimdi, bir rant geliri elde etmesi ya da faiz geliri elde etmesi, temettü ya da faiz, her ne ise, kendisini bu durumdan çıkarır mı? Şimdi bu kriter, bunun cevabını kendi içinde barındırıyor. Yani her işçi ücret dışı gelirler elde edebilir; temettü, faiz, kâr payı filan biçiminde, eğer elde ettiği bu ek gelir onu, ücret karşılığında çalışma zorunluluğundan kurtarıyorsa, o zaman rantıye haline gelmiş demektir. Bu zorunluluktan kurtarmıyorsa, o zaman ücretli statüsü devam ediyor demektir. Buna göre Deniz Gökçe'in statüsünü merak etmiyorum ama, genel geçer kriter budur.

Teşekkürler.

Deniz Gökçe- Cevap vereceğim hemen.

Başkan-Buyurunuz efendim, hemen iki dakikada.

Deniz Gökçe- Şimdi efendim, ben konuşmamı yaparken ilk başta, dikkat ederseniz teoremlerin hem ortamın sağında, hem ortamın solunda genel geçerli olmadığını söyleyerek, oldukça sigortalı bir pozisyon almıştım.

Mesela, ortamın sağındaki pozisyonda "Pareto optimalite" deniyor. Dünyada üretilmiş en saçma kavramdır. Bana, bir tane gerçek dünya örneği verin ki, hiç kimse kötü duruma düşmeyecek, en az bir kişi iyi olacak. Şu salondan bir tane örnek çıkarsa, bir daha bu konuya tartışmam ben. Bütün salonu defî ediyorum; bir tek örnek verin. Sizin bulduğunuz her örneğe karşı bin tane tersini göstereceğim. Eğer taksi tarifesini yükseltirseniz, şoför iyileşir ben kötüleşirim. Sahil yolunu yaparsanız, villa sahibi kötüleşir, kenardan geçenler iyileşir. Bir tane ciddi örnek istiyorum.

Bunun için, bu teoremlerin genel olarak hiçbir geçerli değildir. Arrow, Debreu, Hahn, özür dileyerek söylüyorum Nail Satlıgan'a, ben Rubin Sapoznick'in asistanıydım, aşağı yukarı 200'e yakın teorem yazdım Sapoznick'le beraber bu konuda. Genel dengecedir kendisi, kitabı vardır. Orada da muhtemel varsayım, belli bir gelir dağılımı konfigürasyonundan başlarsınız, oransal olarak her şeyi çözersiniz. Bir de, statiktir, dinamik hale getirilmesi de son derece nayıldır. Onun için, bu tarafta ispat yok.

Şimdi, bir toparlamak istiyorum.

Benim kanaatim şudur; Mülkiyet o kadar önemli değildir. Siz, bir işi kamu mülkiyetinde de yapabilirsiniz, bir işi özel mülkiyette de yapabilirsiniz; İngiltere özelleştirilmesi mesela. Şimdi, Cable And Wireless, British Aerospace falan gibi firmalar var. Bunlar piyasada, rekabeti olan sektörlerde çalışan firmalar. Bunlar özelleştirildiği zaman, karşılarına rakip konduğu için, bunlar, özel monopol haline dönüşmeyip, kör-topal da olsa bir rekabet içinde arzu edilen sonuçların ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Ama, dediğimiz elektrik, gaz gibi kamu şirketleri, kamu monopolü şeklinde kalmışlardır ve arzu edilen sonuçları yerine getirmemişlerdir. Kanada örneğini de bunun için vermiştim zaten, olaya dengeli baktığımı gösterebilmek için. Bir kamu tren işletmeciliği, bir özel

eşit etkinlikte.

Şimdi bakın, biz burada toplumun geneli açısından bakıyorsak olaya, bu gün gayet gündemde olan -Ergin bey belki bu konuda bir şey söylemek ister- İngiliz İşçi Partisinin neler yaptığını seçime giderken bir hatırlayalım. İngiliz İşçi Partisinin, "üretimin mülkiyeti devlette olacaktır" şeklindeki şartını kaldırdı Tony Blaire. Bunu kaldırdı ortadan. Üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olması şartını kaldırdı.

İkincisi, sendikaların parti içindeki hâkimiyetini de sıfıra indirdi. Dedi ki, partinin bütün mensupları birer oyla oy vereceklerdir; sendikacı, eski üye, yeni üye değil. Yani, demokratik ve uzlaşmacı bir durum aldı. Sonuçta, seçimi kazanacağı düşünülüyor, ben de kazanacağımı düşünüyorum. Şimdi, böyle bir gözlükten bakarsak, 30 yıl evvel yapılan tartışmalara girmek yerine, hayata biraz daha dinamik bakarsak o zaman farklı bir yere varınız diye düşünüyorum. Ama, herkes kendi inanç sisteminden hareket ederse de, tartışmalar hiçbir yere giümez şu anda burada olduğu gibi.

Şimdi, mesela sendikacı dostum buna cevap versin; ben çalışıyorum; nerede çalışıyorum? İşte bir kâğıt kalem işçisiyim ben de. Ben niye öbür işçiden farklıyım ki?

Bunun cevabını bekliyorum.

Başkan-Teşekkür ederim.

Erinç Bey, buyurun.

Erinç Yeldan- Çok teşekkür ederim.

Vaktimiz daralıyor, bana salondan yöneltilen eleştirilere ve Deniz Hocamın eleştirilerine kısaca değinmek istiyorum. Şimdi, rantıyer kelimesi üzerine takılıp kaldık. Ben konuşmamda da ısrarla belirtmek istedim ki, medyatik veya iktisat kuramı açısından açıklanamayan kavramlar kullanmak istemiyorum.

Şimdi, İktisata Giriş derslerinde biz millî geliri iki yönden tanımlıyoruz.

Gelir dağılımı yönünden; millî gelir, ücret, artı kâr, art faiz, artı rant gelirleridir.

Dolayısıyla ben, rant gelirlerini bir faktör geliri kategorisi olarak değerlendirdim. İyi, kötü, vatan haini, çalışan, tasarruf sahibi; bu bir faktör geliridir.

Ben, kamu kesiminin dengelerin bozulması ile rant kesimi gelirlerinin düzelmesi arasında rakamlarda bir paralellik gördüm; bunu huzurunuzda sundum, sadece bu tespitle yetindim ve niye sorusunu sordum. Yani nereden kamu kesimi, birdenbire iki üç sene içinde çöküntüye uğradı; bu sorunun cevabını irdeliyorum ve sorunun cevabı şudur diye de daha hentiz yüzde yüz bir cevabımız yok. Fakat, birtakım ipuçlarını sizinle paylaşmak istemişim.

Konuşmamı çok rakamlara boğmak istemiyorum ama, elimizde başka objektif kriter de yok; müsaade ederseniz bir iki rakam daha vermek istiyorum.

Eğer büyük mevduatı, bankalardaki büyük mevduat dediğimiz, 100 milyon Türk Lirası 1993 fiyatlarıyla bir

sınır çizersek, 1993’de tüm mevduatın yüzde 40’ı bu kategoride. Bu rakam, mevduat sahiplerinin yüzde 1’i.

1994’de aynı kıstası kullanırsak, tüm mevduatın yüzde 60’ı büyük mevduat sayılıyor bu sınıra göre, tasarruf sahiplerinin yüzde 2’si. Bu bana, toplumdaki gelir bölüşümü nereden nereye gidiyor konusunda bir kriter veriyor.

Finansal serbestleştirme ve kamu maliyesi, birbirine bulaşan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır diye ikinci bir tespit yaptım. Evet, piyasalarda bir malî derinleşme süreci yaşıyoruz. Ünlü Mc Kinnon-E. Show tezine göre de bu malî derinleşme, yatırımların etkinliğini arttıracak ve yatırım potansiyelimizi geliştirecek. Fakat, Türkiye gerçeğinde böyle olmuyor. Örneğin Hazine bonolarının ve devlet tahvillerinin gayri safi millî hasılaya oranı, toplam yüzde 4’ten, 1988 yılı itibarıyla, 1995’e gelindiğinde millî gelire oran olarak yüzde 20’ye çıkmış durumda. Daha verimli, daha etkin çalıştığı savlanan -sav diyorum, daha bir ispatı yok- özel sektör kâğıtlarının ise, hisse senetlerinin millî gelire oranı binde 3 ile yüzde 1 arasında dolaşıyor.

Şimdi bu gözlemler bana, finansal serbestleştirme söyleminin, aslında kamu maliye politikasının bir uzantısı olarak çalıştığını ve kamunun, normal vergi gelirlerini arttırarak harcamalarını finanse etmek yerine, bir rant transferi politikasının aracı olduğunu gösteriyor. Bu tercihin Türkiye’deki gündemi de, daha henüz içeriğini anlayamadığımız, burada hepimizin takdir ettiği finansal serbestleşme, küreselleşme, serbest piyasa ekonomisi gibi içeriği de pek belli olmayan sloganlarda ifadesini buluyor.

Geçen sene de burada toplanmıştık, ben o zaman da

konusmamı bir cümleyle bitirmiştim, gene aynı cümleyi kullanmak istiyorum müsaade ederseniz.

Türkiye ekonomisinde yaşadığımız istikrarsızlığın özel sektörün devlet desteğinden bağımsız olarak özelleşmemiş olmasından kaynaklandığı düşüncesindeyim.

Ve özel sektör özelleşmediği sürece de, devletin bir iki şirketini satarak özelleştirme gelirleriyle devlet bütçesini yamamak suretiyle herhangi bir yapısal sonuç alınamayacağı kanısındayım.

İlginize çok teşekkür ediyorum.

Başkan-Efendim, her dört konuşmacıya huzurunuzda teşekkür ederim.

Bu gözlemler bana, finansal serbestleştirme söyleminin, aslında kamu maliye politikasının bir uzantısı olarak çalıştığını ve kamunun, normal vergi gelirlerini arttırarak harcamalarını finanse etmek yerine, bir rant transferi politikasının aracı olduğunu gösteriyor. Bu tercihin Türkiye’deki gündemi de, daha henüz içeriğini anlayamadığımız, burada hepimizin takdir ettiği finansal serbestleşme, küreselleşme, serbest piyasa ekonomisi gibi içeriği de pek belli olmayan sloganlarda ifadesini buluyor.

Devletin Siyasal Olarak Yeniden Yapılanması

2.Gün

11 Nisan 1997 Öğlenden sonra

Saat: 14.00

Açış Konuşması : Lütfü DURAN

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Nihat FALAY

Panelistler : Prof. Dr. Cem EROĞUL

Prof. Dr. Cemil OKTAY

Prof. Dr. Yücel SAYMAN

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Lütfü Duran: ...Diğer bir, gene dolaylı olarak yarayıyla ilgili, fakat gerçekte yaşamayla ilgili olan bir konu var ki, o da çok ağır bir durum; bu milletvekilliği dokunulmazlığı. Bu Anayasaya, 1924 Anayasasında ayrı, 1961 Anayasasında da öyle, milletvekillerinin sorumsuzluğu ile dokunulmazlığını karıştırmış kim yazmışsa bunu. Birbirinin içine sokmuş, anlaşılabilir bir hal almış. Zaten bu Anayasanın hiçbir maddesi doğru dürüst yazılmış değil.

Hepsi yalan yanlış kötü Türkçe. Yani, muhtevası yanlış olduğu gibi, Türkçesi de yanlış.

Efendim, Türkiye'de parlamento her zaman toplantı halinde sayıldığı için hiç tatil yapmaz farz olunur. Ama en fazla üç aydır, sonra altı aya çıkarıldı galiba, yanılmıyorsam. İşte, devamlı olarak çalıştığı farz edildiği edildiği mebusların Millî Mücadelede, dokunulmazlığı mutlak olarak kabul edilmiştir. Dünyanın hiçbir parlamentosunda milletvekillerinin, mebusların, neyse adı, senatörlerin mutlak dokunulmazlığı yoktur; ancak görev esnasında, görev yaptığı sırada dokunulmazlık söz konusudur. Tatile girdiği zaman, tamamen bir vatandaş durumuna girer ve hakkında her türlü adli muamele yapılabilir. Ama, sürekli bir mecliste bunu yapamazsınız, her zaman çalışıyor farz olunur; ama o milletvekili isterse meclise devam etmesin, isterse evinde otursun, isterse başka işler yapsın.

Şimdi bu dokunulmazlık o hale gelmiştir ki, milletvekili sürekli olarak seçilirse, tamamen cezasız kalma durumuna girebilir. İşte zamanı yürümez filan falan hikâyeleri, onlar da ayrı tartışılabilir.

Bu kadar ayan beyan Susurluk

Olayından sonra ve Meclisin kendi Komisyonunun ve Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısının itham ettiği iki milletvekili hakkında düzenlenen fezlekeyi evvela Adalet Bakanı, "ben inceliyorum" diye uzun süre tuttu, geri çevirdi. Savcı ayrıldı bu işten, başka savcı düzenledi gitti, yeniden neyse Başbakanlığa ulaşmış. Başbakan, iki aydan fazla bir süredir tutuyor ve bunun Müsteşarı diyor ki, "ben iki saatte idam hükmünü vermiş bir adamım, ben nasıl olur bunu tutmam?.." Şimdi tenakuza bakın, yani idam hükmünü iki saatte veriyor, yalnız postacılık yapacağı bir işte iki aydan fazla tutuyor. Postacısın sen efendi, sen Müsteşar değilsin burada. Adalet Bakanından gelen dosyayı Meclis Başkanlığına göndereceksin, o kadar. Sen, postacılık yapmak için üç ay bekleyemezsin ve bunun amiri de postacıdır, o kadar. Bunu yapmıyorsa, suç işliyor ve devlet başkanı, Cumhurbaşkanı, bu Anayasaya göre bu gibi hallerde, "ikaz etmeme rağmen yapmıyorsun" diye Başbakanı da azledebilir benim kanaatimce ve ben bunu yazmışımdır 1985'de veyahut 1984'de. Yalnız Pakistan'da değil devlet başkanının başbakanı azletme yetkisini, bu Anayasa da öngörmüştür. Ne diyor Anayasa? Eskiden yoktu. "Başbakanın istifasını kabul eder." Ne demek bu? Eskiden kabul etmiyor muyordu? Ediyordu. Niye yazıyor bunu? Bu demektir ki, istifaya davet eder, başbakanı istifaya davet eder. Kendiliğinden istifa etmezse, fiilen makamından uzaklaştırır ve bu bir muvazefet olmaz.

Şimdi Meclis, bu durumda oturuyor; Başbakana sormuyor "niye dosyayı göndermiyorsun" diye. Hiçbir muhalefet sormuyor, sesini çıkarmıyor; niçin bu dosyayı göndermiyorsun?.. Devlet Güvenlik Mahkemesi tıkanıp kaldı. Gerçi onların gıyabında da yürütür ama, asıl failler karşısına gelmeden nasıl yapar? Yapması çok zor yahut da birtakım güçlüklerle karşılaşır. Her halükârda bu yasama organında da iş yok. Yasama organı da bir şey yapmıyor, yapamıyor, yapmak istemiyor ve yalnız liderlerine tabi oluyorlar.

Fazla sözü uzatmamak için son bir noktaya temas ediyorum.

O da, Anayasa Mahkemesinin, bu Özelleştirme Kanununu iptal edeceği kokusunu alır almaz, daha o açıklanmadan ve tabii Resmî Gazetede gerekçeli karar yayınlanmadan, gene o noktadan yeni bir tasarıyı Meclisten geçirmeye kalkışıyor. Bu, Anayasa Mahkemesine karşı oynanacak bir oyun değil. Bu, kendi kendisiyle alay etmek olur. Sen, kendi kendinle alay ediyorsun. Sen, bu yoldan bir sonuca varamazsın. Çünkü, çıkaracağın kanun, hemen gene dava konusu olur ve iptale mahkûm bulunur. Bu itibarla, hiç olmazsa büyüklük bende kalsın de, kararın açıklanmasını bekle.

İktisat denen şey, tek çözüm sunmaz; bütün sosyal bilimler gibi birçok çözüm sunar. Bir toplumu esenliğe kavuşturacak çözüm nasıl üretilcek? O toplumdaki farklı çıkar çevreleri serbestçe örgütlenecekler, görüşlerini söyleyecekler, bir pazarlık masası etrafında toplanacaklar ve ortak bir kalkınma programı, bunalmı çözme yolu bulunacak. Tek taraflı dayatmayla olmaz.

Hepinize çok teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

Başkan-Efendim, Sayın Duran, program hakkında önceden bilgi verilmediğini haklı olarak belirttiler. Ama, konuşması da pek hazırlıklı olmasını veya bilmesini pek gerektirmediğini gösterdi. Kendisinden herkes çok faydalandı zannedirim, ben dahil. Çünkü, bir toplumda kurumsal olarak önemli kişiler ayrıdır, bir de kişi olarak önemliler ayrıdır. Yani, başbaştan olmaktansa bir şair olmak bana göre çok daha önemli veya şimdi iltifat olarak sadece alması, Sayın Duran olmaktansa, ne bileyim MİT Müsteşarı veya Emniyet Genel Müdürü olmak çok daha önemli değil, Sayın Duran olmak çok daha önemli.

Teşekkürler tekrar.

Ben, Sayın Duran'ın örneklerine bir ilave yapacağım...

Siyasetçi değilim ama, şunu söyleyeyim: Bazıları bazılarını bastı dedi. Aslında, Mecliste de bir başkan oldu; yani, bazı milletvekilleri enselerinden toparlanıp, tutulup bir arabaya doldurulup götürüldüler. Dokunulmazlık mıydı, sorumsuzluk mıydı, kimin sorumsuzluğuymuştu veya? Onu da ben örnek olarak şu anda aklıma geldiği için söylüyorum.

Şimdi efendim, oturumumuza başlayacağız. Sayın Cem Erol, Sayın Cemil Oktay, Sayın Yücel Sayman ve Sayın İlhan Tekeli'yi buraya rica ediyorum.

Şimdi müsaadenizle, önce Sayın Cem Eroğul'a söz vereceğim ve kendisini tanıtmak istiyorum.

Sayın Profesör Doktor Cem Eroğul, Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1964 yılında mezun oldular. Paris'te siyaset bilimi mastırı yapmışlar. 1966-1983 arası Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim elemanı olarak görev yapmışlar. 1983'de Profesör olmuş, 1402'lik olarak üniversiteden atılma, kendi ifadesi olduğu için kullanıyorum; 1990'da üniversiteye tekrar dönmüşler. Şu anda Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Başkanı.

Kendileri yalnız değiller, başka bir 1402'likler daha var yanımızda; yani kendisini yalnız hissetmeyecektir.

Peki, buyurun Sayın Eroğul.

Cem Eroğul- Sayın Başkan, sayın dinleyenler, önümdeki bu çok kısa süre içerisinde, devletin siyasal olarak yeniden yapılanması dendiğinde ne kastediliyor, daha doğrusu ne kastedilmek gerekir onun üzerinde kendi görüşümü size sunmak istiyorum.

Konuyu açıklığa kavuşturabilmek için, öncelikle ne düşünülmemesi gerektiğini belirtmek lazım. Çünkü Türkiye'de gündem çok yapay olarak saptırılıyor.

Devletin yeniden yapılanması deyince, bence bir kere, Türkiye'nin temel seçimlerinin tartışılmaması gerekiyor. Nedir bu temel seçimler?

Devlet biçimi olarak, ulusal egemenliğe dayalı cumhuriyet.

İki, siyasal düzen olarak demokrasi.

Siyasal dizge, siyasal sistem olarak da parlamenter dizge.

Bu temel seçimler üzerinde oynamaya kalkıştırsak, bana öyle geliyor ki, bu günleri de arayacağımız çok daha kötü bunahlara düşeriz.

Dolayısıyla, yeniden yapılanma deyince, bu temel direkleri sarsmak, değiştirmek değil, bu temel direkleri korumak ve geliştirmek için neler yapılmalı, onlar düşünülmeli.

Bu temel direkler konusunda bir ölçüde bir tartışma var. Cumhuriyet konusunda bir tartışma yok. Ama cumhuriyet, bizim cumhuriyetimiz ulusal egemenliğe dayanan bir cumhuriyet. Oysa bu cumhuriyeti, tarih egemenliğine dayanan bir cumhuriyet haline getirmek yönünde birtakım eğilimler var.

İkinci nokta, bence en önemli nokta demokratik düzen. Herkes bunu istediğini söylüyor ama, "bu nedir" bunun üzerinde duracağım esas olarak. Üçüncü konu, parlamenter dizge konusu.

Şimdi, parlamenter dizge, parlamenter sistem dediğimiz şey nedir?

Bu, bize gökten zembille filan gelmedi. Bu, Türkiye'nin doğal gelişiminin ürünüdür. Demin Lütfü Duran hocamız da sözünü etti; bizim uzun bir anayasacılık geçmişimiz var. Bu geçmişimiz, hep parlamenter sisteminin oluşumu tarihçesidir. 1877 yılında ilk Meclis kurulduğu günden beri bu Meclis, Heyet-i Mebusan, Abdülhamit'in bakanlarını siyasal olarak sıkıştırmıştır, hesap sormuştur. Demek ki, bir parlamenter dizgenin Meclisi gibi davranmıştır. Ondan sonra -Cumhuriyetten de önce - 1909 yılında önce - fiilen, sonra da anayasa değişikliği ile parlamenter dizgeye gelmiştir. Ne denmiştir? "Bakanlar Kurulu, Meclis-i Mebusan karşısında siyaseten sorumlu" denmiştir.

Demek ki, bunun büyük bir geçmişi var Türkiye'de. Bu, böyle masa başında icat edilmiş bir şey değil. Bir yerden kötü bir şekilde taklit edilmiş, Türkiye'ye yapılandırılmış bir şey değil. Bunun bir oluşumu var. Bunun, Türkiye'de oluşmuş gelenekleri var. Türkiye'nin parlamenter dizgesi artık, başka bir ülkenin parlamenter diz-

gesi gibi değildir, bizim tarihimizin bir parçasıdır. Şimdi, bunu böyle bilirse, durup dururken yeni şeyler icat etmeyiz. Örneğin, başkanlık dizgesini alalım, örneğin yarı başkanlık dizgesini alalım; örneğin, parlamenter dizgenin mantığıyla hiç bağdaşmayan birtakım çözümleri alalım. Sabah burada bulunan devlet büyüğünün de savunduğu birtakım görüşler bunlar. Örneğin, cumhurbaşkanını doğrudan doğruya halka seçtirelim ya da örneğin, cumhurbaşkanına siyasal seçimleri yenileme yetkisi verelim. Dikkat edin, siyasal bir fesih yetkisi istiyor, yani koşulsuz bir fesih yetkisi istiyor. Böyle çözümler, bizim parlamenter sistemin mantığıyla bağdaşması olanaksız olan çözümler.

Şimdi, bunun üzerinde ısrar ediyorum; çünkü, bunlar üzerinde oynanarak yapay gündemler oluşturuluyor ve deniyor ki, bu yapılsa işte Türkiye’de bunalım biter. Cumhurbaşkanını halk seçerse bunalım biter ya da Türkiye’de başkanlık sistemi gelirse bunalım biter. Bu, Türkiye’yi bitirir.

Bir devlet, yaz-boz tahtası değildir. Bu seçimler yapay seçimler değildir, tarihimizin getirdiği seçimlerdir. Bu temel yeğlemler üzerinde, bu temel tercihler üzerinde oynamamak gerekir.

Şimdi, ana konumuz demokratikleşme konusu. Bunun niye böyle olduğunu anlatmadan önce, demokrasinin ne olduğu konusunda da bir hatırlatma yapmak istiyorum.

Bu konuda da kafalar çok karışık. Şunu hemen belirtiyim ki, her tarih döneminde demokrasinin bir tane tanımı vardır bilimsel olarak. Ha, bu tanım değişmiştir, 2500 yıldır değişmiştir. 40 yıl önce de farklıydı bu günkü demokrasi tanımı. Ama, bu gün için demokrasinin tanımı bilimsel olarak bir tektir. O da nedir? Demokrasi, çoğunluğun hukuk devletiyle ve insan haklarıyla sınırlı olarak devleti yönetmesidir; demokrasi budur. Çoğunluğun istediği gibi değil; evet çoğunluk yönetecek; ama çoğunluk, hukuk devletiyle ve insan haklarıyla sınırlı olarak devleti yönetecektir.

Şimdi, devleti yeniden yapılandırma deyince, ben, özellikle devletin demokratik niteliğinin pekiştirilmesini anlıyorum. Niye? Çünkü, en büyük ihtiyaç nedir bu gün? Siyaset kilitlenmiştir. Siyaseti nasıl açacaksınız? Siyaseti, “darbe yaparım açarım...” diyemezsiniz. Açmamış olursunuz; ortadan kaldırmış olursunuz.

Siyaseti açmanın bir tek yolu vardır, o da siyaseti halka bağımlı kılmaktır. O zaman bu ne demektir? İşte demokratikleşmek demektir. Bugünkü kilit, yani bunalımı aşmanın anayolu budur, tek yolu da budur; başka bir yolu da yoktur. Peki siyaseti devletin, dolayısıyla devletin, yönetilenlerin etkisi ve denetimine açmak için ne yapmak gerekir? Ha, bu konuda ne yapılacağını da işte Sayın Duran konuşmasında altını çizerek belirtti. Yapılacak ilk iş, en önemli iş, dün baktım, iktisatçılar aralarında tartışırken Sayın Seviğ de aynı şeyi söyledi, çok hoşuma gitti; bir tüze düzeltimidir, hukuk reformudur.

Türkiye’nin en ivedi gereksinimi budur. Bu yapılmadıkça Türkiye’nin hiçbir sorunu çözülmez; Kürt Sorunu çözülmez örneğin. Niye çözülmez Kürt Sorunu? Gayet basit.

Size başımdan geçen bir olayı anlatayım. Geçenlerde bir öğrencim geldi, üç ay çalışmış, falanca gazetenin hazırladığı, daha doğrusu açtığı bir yarışma için bir çalışma hazırlamış. Yarışma, işte “Kürt Sorunu nasıl hallolur?” konusunda bir çalışma. Üç ay çalışmış çocuk, bana geldi, bunu gönderirsem başım belaya girer mi dedi. Dedim ki, Vallaha güvence veremem, olabilir, burası Türkiye. Bunun üzerine çocuk, çöpe attı, göndermekten vazgeçti.

Yaşar Kemal’in başına gelenleri de biliyorsunuz, bilmem Terörle Mücadele Kanununun 8 nci maddesinin mağdurlarını biliyorsunuz.

Bu ne demektir? Demektir ki, sivil toplum, yönetilenler, Türkiye’nin en önemli meselesi olan Kürt Sorunu konusunda, devam eden savaş konusunda çözüm üretmiyorlar, yasak çünkü. O zaman mesele çözülmez işte.

Aynı şey iktisadî bunalım için geçerlidir. Kendimizi aldatmayalım, aynı şey orada da geçerlidir.

İktisat denen şey, tek çözüm sunmaz; bütün sosyal bilimler gibi birçok çözüm sunar. Bir toplumu esenliğe kavuşturacak çözüm nasıl üretilecek? O toplumdaki farklı çıkar çevreleri serbestçe örgütlenecekler, görüşlerini söyleyecekler, bir pazarlık masası etrafında toplanacaklar ve ortak bir kalkınma programı, bunalımı çözme yolu bulunacak. Tek taraflı dayatmayla olmaz. Tek taraflı dayatmayı işte gördük 12 Eylülde, oldu. İşte “bugüne kadar siz gülüyordunuz biz ağlıyorduk, bundan sonra tersi olacak; biz güleceğiz siz ağlayacaksınız” anlayışıyla Türkiye bugüne geldi. Demek ki burada da çözüm hukuktur. Hukuku hafifsemeyin. Yani neredeyse damlara çıkıp bağıracağım geliyor, hukuk uygarlıktır. Türkiye, bunu artık idrak edebilecek bir noktaya gelebilmelidir. Demokrasinin anahtarı da hukuktur; bunu algılamadan hiçbir şey olmaz.

Peki, bunun önünde en büyük engel ne? Bunun en büyük engeli 12 Eylül Anayasası ve 12 Eylül salkım saçak hukukudur. Şimdi, bu salkım saçak hukuktan kastettiğim ne? Hazretler, darbeden hemen sonra, anayasadan önce birtakım temel konuları düzenlediler. Bunları Anayasaya koydular. 1982’de Anayasa kabul edildi, ondan sonra devam ettiler ve devletin ve toplumun bütün temel konularını yasal birtakım düzenlemelerle çerçevelediler. Hafife almayın bunları, birkaç tanesini okuyayım, neler yaptılar?

Hakimler ve Savcılar Kanunu, Anayasa Mahkemesi Kuruluş Kanunu, Yargıtay Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu, Milletvekili Seçim Kanunu, Siyasî Partiler Kanunu, Sendikalar Kanunu, Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu... Hepsini okumadım, bütün bunları 12 Eylülcüler düzenlediler. Ondan sonra da Anayasaya bir hüküm koydular, geçici 15 maddeyi; dediler ki, bu düzenlemelere karşı Anayasa

Mahkemesine gidemezsiniz. Bunlara, böyle de bir dokunulmazlık sağladılar.

Bu salkım saçak hukukun esas dayanağı olan, ortadireği olan bu Anayasayı -yani deve hikâyesi gibi, neresi doğru hikâyesi gibi - nasıl anlatacağını insan bilemiyor, öyle şaşırtıcı bir şey bu.

Bir kere bu Anayasa, bölücü bir Anayasa; birlik adına yapılmış bölücü bir Anayasa. Niye bölücü bir Anayasa? Çünkü, Türk tarihinde ilk defa, yurttaşlık bağı dışında bir Türklük değeri getiriyor bu Anayasa. Bu ne demektir? Etnik birtakım ayrımlar yapıyor Anayasa; Türklüğün manevî değerinden falan bahsediyor bu Anayasa.

İkincisi, din açısından bölücü bir Anayasadır bu. Açıkça bölücüdür; çünkü, demin Lütfü Duran hocanın da belirttiği gibi zorunlu din derslerini getirmektedir. Zorunlu din dersi nedir? Din bağının bir rol oynamaması gereken yurttaşlar arasına çomak sokmak demektir, devlet eliyle çomak sokmak demektir. Bu, düpedüz bölücülüdür.

Bu Anayasa, Atatürkçülüğü tasfiye eden Anayasadır. Bunlar, zaten Atatürk'ün her şeyine o kadar düşman ki biliyorsunuz; partisini kapattılar, onunla da yetinmediler, adamın vasiyetinde yardım öngördüğü iki kuruluşu ortadan kaldırdılar; Türk Tarih Kurumunu ve Türk Dil Kurumunu. Sıradan bir yurttaş hiçbir hukuk düzeni bunu yapamaz, hiçbir ülke de yapamaz. Türkiye bunu, kendi kurucusuna yaptı; vasiyetnamesini ortadan kaldırdı bu Anayasa.

Bu Anayasa, 1839'dan başlayan anayasacılık hareketimizin tam ters istikametini izleyen bir Anayasa. Bu Anayasayla, insan haklarının en temel direkleri sarsılmıştır, yaşam hakkı sarsılmıştır. Şimdi yargısız infazlardan şikâyet ediyoruz. Nereden geliyor bu güç? Yasadan geliyor, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanununda yapılan değişiklikten geliyor. Bu neye dayanıyor? Anayasaya dayanıyor. Birtakım memurların işkence yapmasına rağmen, özel olarak korunmalarından şikâyet ediyoruz; nereden geliyor? Terörle Mücadele Kanunundan geliyor. Nereden geliyor? Memurin Muhakemat Kanunundan geliyor. Bu Memurin Muhakemat Kanunu'nun dayanağı nedere? Bu Anayasada; hepsi burada.

Dolayısıyla ben, size soyut bir şeyden söz etmiyorum. Bu Anayasa, örneğin "suçlu makina" kavramı yaratıyor. Basımevinde falanca falanca filanca kurallara aykırı şeyler basılmışsa bunlara el konabilir deniyor. Müsadere geliyor; yani burjuvazinin, burjuva devriminin en temel hakkı olan mülkiyet bile, basın özgürlüğünü engellemek sözkonusu olduğu zaman gözden çıkarılabiliyor.

Bu Anayasada sansür var. Sansür nedir? Sansür yasak diyor Anayasa, tıpkı bilmem laikim dediği gibi. Sansür yasak, ama sansür nedir? Gazetenin ve derginin okuyucuya ulaşmadan önce devlet tarafından ortadan kaldırılmasıdır, olay budur. Onlar var bu Anayasada. Diyor ki, daha dağıtımdan önce toplatma olanağı var diyor.

Son olarak şunu da söyleyim; Sosyal devlet diye geçilen bir ortamda bu Anayasa, çalışan insana o kadar acımasız, o kadar saygısız ki, 1961 Anayasasında da yer alan, 1966 Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde de yer alan, çalışan insana, insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi güvencesi verme hükmünü de kaldıran bir Anayasa bu; buna dahi tahammül edememiş bir Anayasa bu.

Sözümü uzatmak istemiyorum. Dolayısıyla bizim, bunalımı çözmek için, devletin ve toplumun karşılaştığı temel sorunları aşabilmek için önümüzdeki en büyük engel 12 Eylül Anayasası ve hukuk düzenidir. "Önce şunları yapalım, ondan sonra bundan kurtuluruz" diyemeyiz. Bundan kurtulmadıkça hiçbir şey yapamayız.

Peki, bundan kurtulup, bunun yerine ne yapacağız?

Bir kere, yeni bir toplum sözleşmesi gerek; yani yeni bir anayasa ve buna dayanan demokratik bir temel yasalar dizisi lazım. Bunun, toplum sözleşmesi olacaksa, hiç değilse sermaye güçleri ve emek güçlerinin onayını almış olması gerekir. Toplumdaki temel eğilimlerin onayını almış olması lazım. Yani, oyunun kurallarında herkesin anlaşmış olması gerekir. Bu oyunun kurallarında herkesin işine gelecek şeyler bulunması lazımdır. Örneğin yaşam hakkının, artık tartışmasız olarak güvenceye alınması gerekir bu toplumda.

Dostlarım, çok insanın canı yandı bu memlekette, hâlâ yanıyor. Cumartesi annelerini görüyoruz. Bu en temel sorundur, gençlerimiz için en temel sorundur. Ne yapılır? Ha, çözümü var. Anayasayla, yasayla bağımsız bir yaşam hakkı için kamu denetçisi kurarsın, yetkili kılarısın ve olaylar teker teker takip edilir.

İngiltere'de, 12 nci yüzyıl sorunudur, ilk yargıçlıktır İngiltere'de korenerlik. Nedir korenerin görevi? 1190'larda kurulmuştur; Kralın adamları ola ki birisini öldürdüler ve sokağa atılırsa, bunu soruşturacaktır; korenerin görevi budur. Yani, nedeni belirsiz, şiddet sonucu ortaya gelmiş ölümleri soruşturacak bağımsız bir kurum; buradan başlayacaksınız.

İkincisi, işkence bitirilecek. İşkence nasıl birtirilecek?

Sayın Başkan, ne kadar zamanım kaldı?..

Başkan-Doldu ama, yani söyledikleriniz çok önemli; buyurun.

Cem Eroğul-O zaman, daha sonra...

Başkan-Hayır, siz önerilerinizi başlık olarak bir söyleyin efendim.

Cem Eroğul-Söyleyeceğim de, bunların sözde kalmaması gerektiğini belirteceğim. Çünkü, şimdi işkenceden söz edeceğim, işkenceden sözeden çok eğlenceli bir metin getirdim size, sonra okurum. O eğlenceli metin, demin Lütfü hocanın da sözünü ettiği 1856 Fermanıdır.

Bakın, 1856 Fermanında, -üzerinden kaç yıl geçmiş- "asla benim hapishanemde insanlara kötü muamele etmeyeceksin, işkence yapmayacaksın ha, hakkından gelirim" diyor padişah; bu var.

Fıkıhtan rasyonel hukuk sistemine geçtiğimiz zaman, fıkıh uygulamasındaki alışkanlıklarımızı, aynen ussal dünyevî hukuka da taşıdık. Kanun, hiçbir ağırlığa ve saygınlığa Türk toplumunda sahip değildir. Bir kez kanun, istediğiniz zaman yapabildiğiniz, istediğiniz zaman değiştirebildiğiniz, karşısında ciddiyeti olmayan bir metindir. Bu gün değil, bu dün de böyleydi; İmparatorluk döneminde de böyleydi, Cumhuriyet döneminde de böyleydi.

Dolayısıyla, lafla olmaz. İşkenceyi engellemek istiyorsan, var yolu. Muhalefetin çoğunlukta bulunacağı, insan hakları kuruluşlarının temsilcilerinin bulunacağı, baroların temsilcilerinin bulunacağı bir komisyon kurarsın, anayasayla, yasayla yetkili kılarısın; gece gündüz giremeyeceği yer yoktur, zabıt tutma yetkisi vardır, fotoğraf çekme yetkisi vardır ve bulgularını toplu iletişim araçlarına; gazetelere, dergilere, televizyona açıklama yetkisi vardır. Bunu verin bakalım, Türkiye’de işkence kalıyor mu? Ama istemiyorlar, engellemek istemiyorlar. Ne yaşam hakkını tanımak istiyorlar, ne işkenceyi engellemek istiyorlar.

Kayıp olayları için... Bunun da yolu var; aynı şekilde, kayıp olaylarını izlemek için bir kişi güvenliği, kamu denetçiliği kurarsınız, yetkili kılarırsınız, kamuya açık olarak çalışır, sürekli hesap verir; o zaman yönetilenler hesap sorarlar.

Bunun gibi alınacak bir sürü önlem vardır. Bu gün Türkiye’nin ayıbı olan artık, örneğin ölüm cezasının kaldırılmasıdır. Avrupa’ya gireceğiz diye o kadar gösteri yapıyoruz, bir tek biz kaldık 6 ncı protokolü onaylamayan.

Bütün mevzuatın Türkiye’de gözden geçirilip, düşünce suçunun ortadan kaldırılması gerekir.

Arkadaşlarım, madem vaktim doldu, diğer düşüncelerimi söylemeyeceğim; milletvekillerinin seçimleriyle ilgili, vesaire birtakım önerilerim daha var. Fakat, özü şudur, bunları tartışmamın özü şudur: Yurttaş korkusuzca konuşabilmelidir, yurttaş korkusuzca örgütlenebilmelidir. Her türlü düşünce; bunun sınırlarını merak edenlere söylerim, bunun sınırları da insan hakları hukuku bakımından belirlenmiş sınırlardır. Yani, neyin savunulmasının hukuken yasak olması lazım? Çünkü, düşünce özgürlüğü de mutlak değildir; onu da bir soru olursa söylerim.

Bu sınırlar içinde, sınırsız bir düşünme ve örgütler olanağı sağlanırsa bu ülkenin insanlarına, o zaman bu bunalım aşılr. Onun dışında hiçbir yoldan aşılmaz; ne laiklik bunalımı aşılr, ne Parlamentodaki bunalım aşılr. Başka hiçbir yolu yoktur. Tek yolu budur; demokrasidir.

Demokrasinin anahtarı da hukuk reformudur.

Teşekkür ederim.

Başkan-Çok teşekkürler Sayın Eroğul.

Efendim, sıra Sayın Cemil Oktay’a geldi.

Profesör Doktor Cemil Oktay, 1966 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. 1967-1974 arası Fransa’da doktora çalışmasını yapmış; Paris Üniversitesinde. 1976’da İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne asistan olarak girdi. Sonra bizi terk etti, 1981’de İstanbul Üniversite-

si, komşu binada Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyesi. Bürokrasi ve siyasal gelişme üzerinde araştırmaları var. Bir araştırmasının ismi çok ilginçtir, onu belirtiyim; **Hum Zamirinin Serencamı**. Bakalım, o serencam babında Sayın Oktay ne söyleyecek.

Buyurun Sayın Oktay.

Cemil Oktay- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sizlere hitap etme olanağını bana tanıdığı için İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin yöneticilerine de ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Evvela, benden önce konuşan Sayın Cem Eroğul’un hem tahlillerine, hem de heyecanına katıldığımı, paylaştığımı söylemek isterim.

Gerçekten 1982 Anayasasıyla Türkiye’de Nasrettin Hoca’nın eşiği gibi, eşiği kaybetmişlerdir. Şimdi, tekrar onu bulmak için uğraşıyoruz. Ancak, tahlili daha geniş ufuğa yayma ihtiyacımız olduğunu da düşünüyorum. Çünkü, Sayın Eroğul’un da değindiği ve yakındığı birçok konu 1980’den önce de, 1982 Anayasasından önce de bizim yakındığımız konulardı. Cumhuriyetin hemen hemen bütün dönemlerinde yakındığımız konular olmuştur; hatta Cumhuriyetten önce, İmparatorluk döneminde de yakındığımız konular olmuştur.

Dolayısıyla, çok tırnak içinde “demokratik bir anayasa” ve yasal değişiklikler yaptığımız zaman, bu yakınma konularımızın gündemden kalkmayacağı endişesini taşıyorum.

Birincisi, Türk siyasal geçmişinde hukukî ciddiyet yoktur; bundan da fıkıh sorumludur. Bunların tahliline girmeyeceğim, çünkü ben farklı bir konuşma hazırlamıştım.

Fıkıhtan rasyonel hukuk sistemine geçtiğimiz zaman, fıkıh uygulamasındaki alışkanlıklarımızı, aynen ussal dünyevî hukuka da taşıdık. Kanun, hiçbir ağırlığa ve saygınlığa Türk toplumunda sahip değildir. Bir kez kanun, istediğiniz zaman yapabildiğiniz, istediğiniz zaman değiştirebildiğiniz, karşısında ciddiyeti olmayan bir metindir. Bu gün değil, bu dün de böyleydi; İmparatorluk döneminde de böyleydi, Cumhuriyet döneminde de böy-

leydir.

İki gün önce Meclis, bir TRT Genel Müdürü atamak için yeni bir kanun değişikliği yapıyor.

Dolayısıyla, kanun ve hukuk bir ciddi alan oluşturmadığı sürece, Türk demokrasisinde çok ciddi sorunlar olmayaya devam edecektir.

Ben, konuşmamı başka bir espiride hazırlamıştım, onu sunmak istiyorum.

Bana konu, "yeniden yapılanma" diye vazedildi. Biliyorsunuz, Türkiye'de yeniden bir yapılanmacı söylem var. Birinci sorun, bu Türkiye'deki yeniden yapılanmacı söylemle Türkiye daha demokratik bir ülke olur mu? Daha somut ifade edersem, bireyi esenliğe çıkartan, temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmediği ya da çiğnendiği zaman, bunun savunma konusu olabildiği bir toplum haline getirir mi bu yeniden yapılanma söylemi; bu soruya yanıt vermeye çalışacağım.

İkincisi, eğer yeniden yapılanma söylemi ile biz devlet sistemini modernize etmeyi anlıyorsak, o zaman konuyu biraz daha geniş bir parantez içinde düşünmemiz gerekiyor. Çünkü, bu bağlamda konu, evrensel bir sorun. Yani, sadece Türkiye'de "devletin modernizasyonu" sorunu tartışılmıyor, hemen bütün coğrafyalarda devletin modernizasyonu sonunu tartışılıyor. Artık emreden, فرمان buyuran devlet, bireyden uzak merkezlerde karar alan ve sonra bireye, "sen de bu kararlara istersen katıl" diyen, temsili demokrasinin bazı mekanizmaları artık günümüzde giderek eleştiri konusu olmaya başlamış ve demokrasiyi aşma anlamında, demokrasiyi pekiştirme anlamında, demokrasiyi geliştirme anlamında ve bireyin içinde bulunduğu toplumsal ve siyasal mekanizmalardaki ağırlığını arttırma anlamında bir devleti modernize etme söylemi var ve bu söylem evrensel bir söylem.

Bugünkü devlet yapıları, hangi coğrafyada olursa olsun, özellikle gelişmiş ülkelerin coğrafyalarını düşünenecek olursak, bu günkü devlet yapıları, hukukuyla, organlarıyla, esas itibariyle, işte bir ayağı tarım toplumuna, bir ayağı sanayi toplumuna dayanan kurumlardır. Genellikle bütün modern devletler, en federal olan örnekleri bile aşırı merkezcidir. Merkezci olduğu oranda bireyden uzaktadır. Aşırı bir mevzuat birikmesi oluşmuştur. Bu mevzuat birikmesi, sonuç itibariyle, devletin kurumlarının rasyonel olmasını, güncel sorunları çözebilmesini giderek engellemektedir. Bu konuda, başta Japonların, Almanların, Fransızların, İtalyanların Anglo-Saksonların

ciddi şikâyetleri vardır.

Modern devlet, standardizasyon üzerine kuruludur. Modern devlette bir "taylorist" anlayış vardır. İş, en basitine kadar indirgersiniz; onu, bir bant mantığı içinde yaparsınız. Bu gün bu artık işlemiyor. Çünkü, sanayide çok ciddi yapısal değişiklikler oldu, kamusal alanın tabiatında çok ciddi yapısal değişiklikler oldu.

Günümüzün modası, bir sorun, nerede insana en yakın, bireye en yakın bir biçimde çözülebilecekse, o sorunu çözme yetkisinin de o düzeyde tanınması ilkesi giderek, demokrasiyi pekiştirmek için ön plana çıkartılmaya başlandı. Eğer gelişmeler bu çizgi üzerinde devam ederse, tahmin ediyorum, özellikle Kuzey Amerika ve Batı Avrupa coğrafyasında, buna Pasifik'in bazı coğrafyalarını da ekleyebiliriz, önümüzdeki yüzyıldaki devlet, temsili demokrasiyi daha zenginleştirmiş, hukuk devleti niteliklerini daha pekiştirmiş, bireyi daha tahkim eden, siyasî otorite karşısında bireyi tahkim eden, fakat bunun ötesinde, bireyi kendi güncel yaşamının içinde yetkili kılan, oturduğu mekânda, çalıştığı mekânda bireyi daha yetkili kılan bir demokrasi anlayışının kurumlarıyla yerleştiğini görmemiz mümkündür diye düşünüyorum.

Özellikle 1929 buhranından sonra, daha çok refah devleti adı altında, özellikle de İkinci Dünya Savaşından sonra refah devleti adı altında devlete sosyal sorumluluk yüklendi. Bunu başarıyla götüren örnekler oldu, yarı başarıyla götüren örnekler oldu; Türkiye bunlardan birisidir. Fakat günümüzde artık, biraz ünlü iktisatçı Walras'ın devlet hakkındaki kanaatine yaklaşan yeni kanaatler oluştu. O da şuydu: Devlet tavır almasın. Devlet, koşulları yaratsın. Şimdi bu anlayış giderek daha fazla alan kazanmaya başladı.

Şimdi, tabii bu Türkiye coğrafyası dışında, daha çok gelişmiş sanayi toplumlarında oluşturulmuş olan bir yeni devlet, yeni siyaset anlayışları, tabii yeni liberalizmden de etkilenen anlayışlar bunlar, onu da altını çizerek belirtmek gerekiyor; tabii doğaldır, Türkiye'ye geldiği zaman çok dehşetli bir içerik değişmesine uğradı, uğruyor da.

Ben iki soru soruyorum.

Bir, bu yeniden yapılanma adına Türkiye'de ne söylüyoruz?

İki, bu yeniden yapılanma niye bize bu kadar cazip geliyor?

Yeniden yapılanma söylemi bize çok cazip geliyor. Bir kez muğlak bir söylem.

Refahlılar, yeniden yapılanma diyor, Refah dışındaki partiler yeniden yapılanma diyor, Kürt kültürel kimliğini talep edenler yeniden yapılanma diyor, Belediye Başkanları yeniden yapılanma diyor, işadamları yeniden yapılanma diyor; cazip bir söylem. Fakat, bütün bu cazibesinin yanı sıra muğlak bir söylem.

Bazen, Sayın Eroğul değindi, "neler tekrar tartışılmaz Türkiye'de" diye. Demokrasi tartışılmaz, hukuk devleti tartışılmaz; yeniden yapılanma adına, bu tartış-

lamazların da tartışıldığını görüyoruz.

Bazıları yeniden yapılanma adına bütün resmî daireleri kapatıp, içindeki insanları kapıya koyup, o resmî daireleri otopark yapalım diyorlar, anarko liberaller bunları söylüyorlar.

Bazılarına göre yeniden yapılanma adına Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına bağlanması yeterli. İyi güzel, yani Küçükcesat muhtarına da bağlayabilirsiniz. Küçükcesat muhtarına bağlarsanız Genelkurmay Başkanı, Genelkurmay Başkanlığını önemsiz hale getirmez, Küçükcesat muhtarlığını çok önemli bir kurum haline getirirsiniz; muhtırayı Küçükcesat muhtarı verir, hiçbir şeyi değiştirmezsiniz.

Şunu söylemek istiyorum: Yani, yeniden yapılanma söylemi, fevkalade muğlak, daha çok belirsiz, her tarafa çekilebilen, fakat o söylemi dile getirenleri tatmin eden bir söylem.

Fetişleştirilmiş bir söylem ve bir rahatsızlığı da gözler önüne getiriyor. En azından, bu söylemi canlı olarak dile getirenlerin mevcuttan bir rahatsızlıkları var demektir. Türkiye’de mevcuttan, insanlar, gruplar, o gruplara ne sıfatı eklerseniz ekleyiniz tamamını kastediyorum, rahatsızdırlar.

Bu rahatsızlık, evvela Türkiye’nin geleceği için bir umuttur. Türkiye son 10 yılda, daha önce olmadığı oranda, içinde yaşadığı siyasal düzeni eleştiren söylemler üretmeye başlamıştır. Geleceğini düşünüyor isek Türkiye’nin, toplumumuzun, demokrasimizin, bu manada bir umuttur.

Fakat, fevkalade de tehlikeli bir umuttur; bu yeniden yapılanma söylemi, böyle muğlak bir maymuncuk gibi her kapıyı açan bir söylem olarak kaldığı sürece.

Üstelik yakın geçmişimizde de böyle bir söylem kurgulama alışkanlığımız da var.

Yeni Osmanlılara göre, bir anayasa ilan edersek, bir parlamento açarsak, hem İmparatorluğu kurtaracaktık, hem de tek tek Yeni Osmanlılar kendilerini kurtaracaklardı, bütün Osmanlılar ailesi kendisini kurtaracaktı; olmadı.

Modern devlet, standardizasyon üzerine kuruludur. Modern devlette bir “taylorist” anlayış vardır. İşi, en basitine kadar indirgersiniz; onu, bir bant mantığı içinde yaparsınız. Bu gün bu artık işlemiyor. Çünkü, sanayide çok ciddi yapısal değişiklikler oldu, kamusal alanın tabiatında çok ciddi yapısal değişiklikler oldu.

30 küsur yıl devam eden Abdülhamit döneminde, tatil edilen Meclis tekrar açılırsa, rafa kaldırılan Anayasa tekrar uygulanırsa bütün problemler halledilecekti; yine olmadı.

Çünkü, biz bu kurumları, bu kurumların içerdiği alt kurumları somut olarak dile getirmek yerine, devamlı bir ıslahat fetişizmi, bir anayasa fetişizmi, şimdilerde de bir yeniden yapılanma fetişizmi etrafında, bir manada somut sorunlardan kaçıyoruz, somut sorunlar üzerinde odaklaşmıyoruz, dolayısıyla, belli sorunları çözemiyoruz.

Bu yeniden yapılanma söylemi bu şekilde devam ederse, kuşku o ki, bundan sonuç itibarıyla bir kurtarıcı doğabilir. Muğlak söylevlerden, herkesi tatmin eder gibi görünen söylevlerden genellikle demokrasiler değil, hep kurtarıcı simalar doğmuştur, böyle ciddi bir tehlikesi de vardır. Yani, biraz önce söylediğim umut olmanın yanında, yanı başında böyle bir söylevi de taşımaktadır.

Türkiye’nin, eğer demokratik bir toplumda, açık bir toplumda, bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunduğu bir toplumda yaşamak gibi bir niyeti varsa, bence yapması gereken ilk iş:

Bir, hukuku ciddiye almaktır.

İki, şu avamperestlik, -popülizm de deniliyor- yaklaşımdan vazgeçmemiz gerekmektedir.

Türk insanı vergi vermez. Konulan kuralları, “abi bugünlük idare edelim, uygulamayalım” deme hakkına sahiptir. Bir halk teması vardır; kim halktır, kim değildir? Bu tarafta oturanlar mı halktır, bu tarafta mı oturan halktır? Burada oturanlar mı halktır, karşıda oturanlar mı halktır? Neresindeki halktır; o da belli değildir.

Bu avamperest söylemlerde Türkiye kaldığı sürece ve seçkinliğe prim vermediği sürece... Demokrasi aynı zamanda seçkinlerin rejimidir, sadece halkın rejimi değildir, seçkinlerin de rejimidir.

Normal bir demokraside herkes müsteşar olamaz, herkes üniversite rektörü olamaz, herkes üniversite öğretim üyesi olamaz, herkes büyük işler çeviren işadamı olamaz. Demokrasi, aynı zamanda yetenekleri öne çıkaran bir rejim olmalıdır. Yani demokrasi aşağıda buluşmak değil, yukarıya doğru çıkmanın rejimi olmalıdır.

Türkiye’de demokrasi, giderek taşranın hâkim olduğu, giderek alt çıtada buluşulduğu, çitanın yukarıdan aşağıya çekildiği bir sistem olarak işliyor. Yasaları ne olursa olsun, işleme biçimi bu diye düşünüyorum.

Hani, biraz kendimizi eleştirirken daha derinliğine gitmemizde yarar var diye düşünüyorum. Alışkanlıklarımızı süzgeçten geçirmek gereği var diye düşünüyorum. Bir de, özellikle son yıllarda fazla medyatik düşünmeye başladık; medyatik düşünmek düşünmemenin bir başka adıdır.

İşte, mesela Susurluk, Susurluk, Susurluk... Yahü Susurluk’tan önce bu ülkede hukuk ihlal edilmiyor muydu? Susurluk’tan önce bu ülkede güvenlik güçleri-siyaset-mafya arasındaki ilişkilerin iç içeliği belli değil miydi? O zaman, bugünkü basın yayın kuruluşları nerede

idiler? Yani, illa bir haberin önlerine mi gelmesi gerekiyor? Araştırma, bir haberi sürme gerekmez miydi? Halen bu gün başka Susurluklar cereyan ediyor, onun karşısında fevkalade suskun kalabiliyoruz.

Dolayısıyla, işte biraz önceki konuşmalarda değinilen, yürütme organının yasama organını basması, yürütme organının kendisini basması; artık bunlar semptomdur.

Hukukun ciddîye alınmadığı, avamperestliğin fazla prim yaptığı bir ülkede bu tür eylemlerle artık karşılaşmamız fevkalade doğal. Bunlar, çok böyle projektörün önünde olduğu için bizim gözümüzün önünde. Küçük küçük kurumlara baktığınız zaman, bunlar kamusal kurumlar olabilir, özel kurumlar olabilir, orada da görürsünüz. Benim çalıştığım üniversitede de baskınlar oluyor, gece yarısı olmuyor, gündüz oluyor. Yarın birgün gece yarısı da olabilir, bilmiyorum. Ama, oluyor yani güncel yaşamımızda...

Şunu söylemek istiyorum: Fevkalade yaygın marazî bir durum var. Bunu çok ciddî tahlil etmek durumunda-yız diye düşünüyorum.

Sayın Başkan, süremi 5 dakika geçtiğim için özür dilerim.

Teşekkür ederim efendim.

Başkan-Teşekkürler Sayın Oktay.

Efendim, şimdi sıra Profesör Doktor Sayın Yücel Sayman'da.

Sayman, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, mezuniyeti 1963. 1964'te asistan olarak Fakülteye girmiş.

Biraz evvel belirttiğim gibi, 12 Mart'ta da, 12 Eylül'de de Üniversiteden ihraç edilmiş. Ben bu deyiimi kullanmak istemedim, kendisi, "resmen ihraç ettiler" dedi, dolayısıyla ihraç edilmiş. Şu anda İstanbul Baro Başkanı. Tabii, son günlerde bir günahı var, Üniversitede öğrenciler arasında çıkartılan kavgada arabulucuk yapmak gibi bir günahı da var, onu da belirterek sözü kendisine bırakıyorum.

Buyurun efendim.

Yücel Sayman-Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben, Türkiye'de hukukun ciddîye alınmadığı lafına karşı çıkarak başlayacağım. Tam tersine, vereceğim bir örnekle, hukukun değilse bile kanunların, kanun değilse bile genelgelerin, o da değilse tebliğlerin ne kadar ciddîye alındığını gösteren bir örnek vereceğim.

Şimdi Ümraniye Cezaevine gittiğiniz zaman, avukat arkadaşlar içeriye girmek istediklerinde bir aletten geçilir; havaalanlarında falan da var. Bu alet, işte en ufak bir metalden, ki ayakkabılarda bir metal kullanılıyormuş düz dursun diye, o hemen ötmeye başlıyor ve geliniyor, ayakkabılarınızı çıkartın diyor. Şimdi avukat arkadaşların ayakkabıları çıkartılıyor.

Şimdi, ben gittim Savcıyla konuştuk, son derece, işte dediğim gibi, kanunu olmasa bile, genelge olmasa bile, tebliği, ciddîye alan bir adam, dedi ki, "bize verilmiş tebliğ var Adalet Bakanlığından. Bu makineye koyaca-

ğız. Ayarı bu kadar aletin; geçmeyince de çıkartacağız, ne yapalım ötüyor... Dedim, bu tek bir sizde var, sizin Cezaevinde var, öbür cezaevlerinde oldu bir iki yerde, gittim konuştum, bunun ayarını yükselttiler ya da öttüğü zaman da, ayakkabıdan ötünce çıkartmıyorlar, yani biliyor artık ayakkabı hep ötüyor. Yok dedi, ayar tebliğdeki ayardır. Ayakkabıları çıkartmak tebliğde vardır dedi; öbür cezaevi savcılarını görevlerini iyi uygulamıyorlar, ben görevimi yapıyorum dedi.

Yani son derece ciddîye alıyor ve bu görevini yapmakta devam edeceğini, diğerlerinin tebliğlerdeki şeylere uymadıkları için görevlerini yapmadığını söyledi ve de çok ciddîye alınıyor kanun, bize karşı.

Başkan-Bir soru sorabilir miyim? Acaba, sonra namaz kıldırma gibi talep de geldi mi size, şimdi ayakkabı çıkarılır dediği yerlerde?

Yücel Sayman-Hayır. Yani, onu zorunlu kılacak bir alet kabul edilmediği için, genellikle buna da aletler karar veriyor; o yapılmadı. Belki teknoloji geliştğinde o da olabilecektir.

Şimdi, devletin yeniden yapılanmasından, anladığım benim, bu devlet değişmeli, yapısı değişmeli, anladığım o kadar. Ama, değişmeli dediğim zaman da, peki nasıl değiştirilecek, kim değiştirecek diye bakıyorum. Günümüze bakıyorum, çok kısa özetle devlette bir yapılanma. Yani bir yerden 1980 Anayasasının ve daha önceden gelen ama, 1980 yılının artık bunun örgütlenmesinin de yolunu açtığı bir yapılanma var. Yani, devlet, özellikle emniyet güçleri, hatta onun içindeki bir kesim, idare dışında, idarî güçler, kolluk güçleri dışında, başka para-militer güçleri, başka örgütler taşeron olarak kullanarak cinayetler işlemeye başlamış ve o giderek örgütlenmiş ve giderek bir mücadele aracı gelmiş sola karşı, başka, işte Güneydoğu Sorununda kullanılmak üzere, Korucular Sistemi vesaire. Onlar, 1990'lı yıllardan sonra bir de kaçakçılık pazarını ele geçirdikten sonra, giderek devlet için büyük bir örgütlenme meydana gelmiş. Çünkü, bu kullanılan güçler, sonra onlarla işbirliği yapan, onları kullanan devlet içindeki güçler, ama bu tek tük kişilerin yaptığı bir şey değil, bu sistematik bir uygulamadır.

Yani, ben burada karşı çıkıyorum. Bazen deniyor ki, devleti karıştırma. E, bu devlet karışmadan olmaz... üç beş kişinin yapacağı iş değildir bu, sistem budur. 12 Eylül Anayasası da, bu sisteme yol veren, yol açan bir sistemdir.

Olağanüstü Hal Kararnameleri ve

diğer yasalar, devlet içinde ve devlet dışında silahlı örgütlenmelerin yolunu açmıştır, olanak vermiştir buna. Bu bilinçli olarak, bilerek yapılan bir sistemdir.

Sonra bu devlet içindeki güçlerin, devlet dışındaki güçlerin sistemli olarak kaçakçılıktan kazandıkları paranın aklanması var, bu ekonomiye yansıyor. Yani hep söylüyoruz bunu, nasıl aklayacaksınız? Kumarhaneler, özelleştirmeler, yeni yatırımlar, arazi satın almaları...

Şimdi bakın, biz iddia ediyoruz; 1980'li yıllardan sonra, özellikle 1990'dan bu yana Ege sahillerini, Akdeniz sahillerinde alınmış olan arsaları, yapılmış olan yatırımları inceleyin, aynı insanlar, aynı şirketler, aynı aileler çıkacaktır.

O zaman, yasallaşılıyor, bir de ekonomiye giriyor. Şimdi, karşınızda bir bunlar var.

İkincisi; bir başka yapılanma var devlet içinde. İşte, şeriat güçleri mi dersiniz, İslamcı siyaset mi dersiniz, bu da kendi örgütlenmesini, kendi yapılanmasını, kendi kadrosunu getiriyor, bu da var.

Yani, eğitim sistemiyle, zamanı gelince başka yapmak istediklerine değineceğim şimdi.

Bir de, bazen bizim için umut olan, bazen ödümüzü patlatan, benim en azından iki kere üniversiteden atılma yol açan, bir de Millî Güvenlik Kurulu, bir başka kuruluş var; umut mu diyeceğiz, öyle mi diyeceğiz, ne diyeceğiz, o da belli değil.

Şimdi, böyle bir 3'lü sistem var, en azından 3'lü bir yapılanma var. Bu her 3'lü yapılanmanın bir de tabanı var, kitle tabanı var, örgütlenmeleri var.

Peki, bunu kim değiştirecek şimdi? Parlamento büyük çoğunlukla bunlarda; iktidar, hükümet bunlarda. Siyasî partiler muhalefetteyken bu sistemi kullanabilmek amacıyla, zaten karşı çıkmıyorlar, değiştirmiyorlar. Çünkü, bu sistemi kullanan iktidar eğer çok akıllı değilse Refah Partisi gibi, giderek zayıflıyor, öbürleri çıkıyor.

Peki, kim yapacak bu işi, kim değiştirecek, nasıl değiştireceğiz, nereye bakacağız? Şimdi, bu sorunu bir kenara bırakıyorum, ama bir de yerine ne getireceğiz?

Burada, işte hukuk devleti ve yargı dendi. Gerçekten bir bağımsız yargı olmadan, siz bir hukuk devleti vardır diye mezsınız.

Yani, Türkiye'de hukuk devletine adım atılmamıştır, yoktur böyle bir şey; yazar, ama yoktur. Yani hukuk devleti filan kesinlikle değildir.

Şimdi, değiştireceğiz, yeniden yapılanma... Peki, mevcut parlamenter sisteme bakalım. Bir defa

mantık olarak uzlaşma, bir mutabakat kurabilmek, bir diyaloga girebilmek mümkün değil.

Yargı bağımsızlığına baktığınızda, Adalet Bakanı, ki bu Partisi tarafından destekleniyor, Başbakan da aynı şeyleri söylüyor; söylenen şu, mantık açısından; İşte, esas bağımsızlık İslamdadır ve örnek veriyor. Şimdi, İslam sistemi getirilecek, acaba nedir bu diye örnek veriliyor.

Şimdi, örnek; masal anlatılıyor, efsane anlatılıyor, hikâye anlatılıyor, ciddi bir kurumlaşma yok. Verdiği örnek Bakanın: Hz.Ali bir davaya bakmış, bu dava sonucunda aleyhine karar verilen kişi, mümin, memnun olmamış bu karardan, yanlış karar demiş, Peygambere gitmiş. O da, getir ben inceleyeyim demiş, almış, incelemiş ve "sen haklısın, Ali yanlış karar vermiş" demiş ve düzeltmiş. Şimdi bu yargıdaki bağımsızlığı anlatıyor ve ondan sonra tanımadığım başka isimler veriliyor, o ne kadar adildi diye. Ben de konuşmuştum, cevap verdim, dedim ki, yahu dünyanın hiçbir yerinde adalet üç beş isme dayandırılmaz. Mesela Fransa'da hiçbir zaman Jean Pierre Mestrou öyle adıldı ki diye yargı adaleti anlatılmaz, adamlar isim bilmez, "şu yargıç öyle bir karar verdi ki" diye kararın içeriği tartışılır. Ama isim, zaten ilkellik buradan başlıyor. Siz, adaleti beş tane isme dayıyorsunuz. Bilmem ne kadısı Ömer Lütfullah Efendiyle, Beyşehir kadısı Hacı Hüsrev bilmem kime bağlıyorsunuz. Sistem yok ortada. Kaldı ki, verdiğiniz örnek de tamda günümüzde yargı bağımsızlığının olmadığını gösteren bir örnek.

Yani, Hz.Ali'yi bir defa yaptınız ilk mahkeme. E, Peygamberi yaptınız Yargıtay; biri karar vermiş öbürü bozuyor. İyi anladık da, kişiler böyle kurum oldular, tam da burası yanlış, çünkü ikisi de siyasî, ikisi de siyasî otorite onların. Hz.Ali de siyasî otorite, Peygamber de siyasî otorite. Şimdi böyle bir sistemi getireceksiniz, tam da buna karşıyız, bizim de söylediğimiz bu.

İşte Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu bu nedenle,

le, tam da verdiğiniz bu örnek nedeniyle ortadan kaldırılmalıdır, kuruluşuyla, işleyişiyle.

Yani savcılarının, yargıçlarının kuruluşun özlük haklarıyla, atanmalarıyla, işe başlamalarıyla, yer değiştirmeleriyle, terfi etmeleriyle ve saire ilgili tüm kararları verecek olan kurul, bu kurul. Öyle bir kurul yapmışsınız ki, Başkan Adalet Bakanı, Müsteşarı da o kurulun doğal üyesi. Öbür 5 üyesi ise, 3 tanesi Yargıtayın kendi arasından seçtiği 6 aday arasından Cumhurbaşkanı tarafın-

Hukukun ciddiye alınmadığı, avamperestliğin fazla prim yaptığı bir ülkede bu tür eylemlerle artık karşılaşmamız fevkalade doğal. Bunlar, çok böyle projektörün önünde olduğu için bizim gözümüzün önünde. Küçük küçük kurumlara baktığınız zaman, bunlar kamusal kurumlar olabilir, özel kurumlar olabilir, orada da görürsünüz. Benim çalıştığım üniversitede de baskınlar oluyor, gece yarısı olmuyor, gündüz oluyor.

Şimdi bu sistem, tabii, çok kötü şeyleri de beraberinde getiriyor. Terfi edilmek isteyen, yer değiştirmek isteyen yargıçlar, bu üye yargıçların ya bizzat yanına giderek, ya araçlar sokarak, milletvekilleri sokarak, kendi dosyalarıyla ilgili hiç olmazsa okunmasını talep ediyorlar. Yani, giderek büyük bir yozlaşma burada çıkıyor.

dan atanıyor, yani 1 fazla üye arasından atanıyor, diğer 2 tanesi de Danıştayın seçtiği 1 fazla üye arasından gene Cumhurbaşkanı tarafından atanıyor.

Böyle bir kurul oluşturuyorsunuz, işleyişi daha vahim, kendi binası yok. Niye, bina o kadar önemli mi? Önemli. Kaç bin tane yargıç ve savcı var, bütün bunları dosyaları bir binada duracak, sicil dosyaları tutulacak. Nerede duruyor bunlar? Adalet Bakanlığında. Kendi özerk bütçesi yok, kendi memuru yok. Ne oluyor? Bu dosyalar, Adalet Bakanlığı memurları tarafından tutuluyor. Peki, incelemeler kim tarafından yapılır, isim koşturması? Adalet Bakanlığı müfettişleri tarafından yapılıyor. Yani, her şey Adalet Bakanlığının binasında, Adalet Bakanlığı memurları tarafından ve Adalet Bakanlığı müfettişleri tarafından, yani siyasi otorite tarafından yapılıyor, yürütülüyor.

Bu yargıçlar, üye olan yargıçlar sadece işlerine gidiyorlar, yani hakimler, yargıçlık görevleri devam ediyor. O görevden çıktıkları zaman, ellerini ceplerine sokup, Adalet Bakanlığının karşısındaki binasına gidiyorlar. Daha önce başkaları tarafından, yani bilmedikleri, düzenledikleri binlerce dosya üzerinde karar veriyorlar; okuyabilmeleri mümkün değil.

Şimdi bu sistem, tabii, çok kötü şeyleri de beraberinde getiriyor. Terfi edilmek isteyen, yer değiştirmek isteyen yargıçlar, bu üye yargıçların ya bizzat yanına giderek, ya araçlar sokarak, milletvekilleri sokarak, kendi dosyalarıyla ilgili hiç olmazsa okunmasını talep ediyorlar. Yani, giderek büyük bir yozlaşma burada çıkıyor.

Şimdi, bir defa bu sistemin değişmesi lazım, çok kısaca. Ama bu yetmiyor, yani yargıç teminatını da getirseniz, bağımsızlığını da getirseniz bu yetmiyor. Çünkü, yargılama faaliyeti kolektif bir faaliyet; yani bunun içinde savunma da var, savcı var, hüküm kısmı var, yargıçlar var; ama savunma da var.

Şimdi, savunma yargıda bağımsız bir kurum olarak yer almıyorsa, istediğiniz kadar savcılar ve yargıçları bağımsız yapın, teminat verin, o yargı yargı değildir.

Anayasaya bakın, savunmadan hiç söz edilmez, yargı kısmında savunmadan hiç söz edilmez, yoktur, yer al-

mamıştır bile.

Peki, yer alabileceği Avukatlık Yasasına bakın, elinden geleni yapmıştır, savunmayı yargının bir parçası gibi göstermemek için.

Yani, biz Türkiye’de savunmayı Anayasa ya da sistem olarak yargının bir bağımsız kurumu olarak söyleyemeyiz, böyle bir düzenleme yok. Ancak, doğal icabı olarak öyle olduğunu söylüyoruz. Savunma çok önemli; çünkü bizim haklarımızın yargıda anlam kazandığı tek yer savunmadır yargı içinde. Hak arama özgürlüğünü yargıda kullandığımız zaman, ancak savunmada kullanabileceğiz. Savunmadır hukukun ve güvencelerin temeli olan yer. Savunmayı da avukatlık temsil eder. Söylediğimiz bu. Diyoruz ki, hüküm kısmını yargıç temsil ediyor, ona bağımsızlığını verdiniz; peki savunmayı kim temsil ediyor? Avukat. Şimdi, siz avukatı bağımsızlaştırmadıkça, savunmanın yargıda yer alması ve bağımsız bir işlevine kavuşması için gerekli olan avukata bağımsızlığını, avukata özgürlüğünü, avukata dokunulmazlığını, bunun sonucu olan hakları vermediğiniz zaman, istediğiniz kadar yargıya o hakları verin; katıyen orası doğru dürüst demokratik bir yargı olmaz. Hatta, iddia edildiği üzere olabilecektir, bu yol açılır, bir yargıçlar yönetimi çıkabilir ortaya.

Savunma çok önemlidir.

Demek ki, bu ikisinin birlikte yargı bağımsızlığı için gerçekleşmesi lazım. Yani yargıçlar ve savcılar güvence altına alacak bir sistem getirilirken, savunmayı da yargı içine alacak ve bağımsız işleyişini sağlayacak düzenlemelerin getirilmesi, öyle bir yapı getirilmesi gerekiyor.

Ama, yargı bağımsızlığında, yargıçların sendikal hakları olmaksızın, yargıç ve savcılar sendikalaşmadan yargı bağımsızlığı gene olmaz.

Şimdi, bugün bence savcı ve yargıçların sendika kurmaları, yani çok fazla silahlı olmasa bile, sendika kurmalarına bir engel yok, Anayasa değiştirildikten sonra. Bunu kurabilirler, ama bunun için, gerçekten yargı bağımsızlığı için mücadele vermeyi göze alan yargıç ve savcılarının çıkması gerekiyor. Kolay değil biliyoruz, ama bunun da yapılması gerekir, en azından bu olanakların açılması gerekir.

Ama gene mantık bakımından Adalet Bakanlığına geleceğim.

Şimdi, bütün bunlar konuşulurken, deyin ki, ben başkan olarak davaları etkileyeceğim. Söylediği şu: Kaç tane dava etkilerim? 50 tane. Türkiye’de açılmış, yürürlükte olan 7 milyon dava var, etkilesem etkilesem 50 tanesini etkilerim. Yani, 7 milyon davada 50’nin ne faydası var? Ben de cevap verdim, dedim ki, 5 davada, basına açılan davada yargıçları etkilediniz, birer trilyon lira maddi tazminat, manevî tazminat hükmetti mi basın biter, bir dava, ya da 5 dava, 5 basına açtığınız. 3 tane davayla baroyu kapattınız, yönetimi cezalandırdınız, TUSİAD’ı kapattınız, cezalandırdınız ve 3 tane de sendikayı kapattınız, cezalandırdınız, etti 6 dava. Anayasa Mahke-

mesi 2 tane kanunu iptal etmedi, yaptınız, etti 8 dava ki, bunlardan bir tanesi yapılanmanın yeni adımı İslamcılar açısından, tehlike burada, ikide birde Bakan, "tahkim getireceğiz" lafını ediyor. Tahkim, hakem; yani özel yargı sistemini getireceğiz. Bu var, zaten Usûl Hukukunda var. Ama, nerede var? İşte, kişilerin kendi iradeleriyle tasarrufla bulunabilecekleri alanda var, borçlar hukuku alanında var, ticaret hukuku alanında var.

Şimdi, Bakan tahkimi iyileştireceğiz demiyor, düzeltereceğiz demiyor, getireceğiz diyor. Yani miras alanında, mal rejimi alanında getirecektir bunu, yani aile hukuku alanında getirecektir, yani İslam hukukunun uygulanabilmesi için "özel yargıyı getireceğiz" diyor.

Şimdi bakın, bizim için çok zor yeniden yapılanma, onlar için çok basit. Niye? Çünkü, bu güçler arasında ittifak var. Şimdi, işte mafya, çete bilmem ne denen, Parlamentoda, yahu onlarla bu iktidarlar arasında ittifak kuruluyor, onlar dostluk kuruyorlar kendi aralarında; biri diğerini koruyor, öbürü diğerini koruyor. Şimdi bu tahkimi getirdiğiniz zaman, büyük bir ihtimalle çıkar, Anayasa Mahkemesi de iptal etmezse, bitti.

Çok hukuklu sisteme geçilmiştir. Dinî evlilikler tamamen geçerlidir ve İslam Hukuku açısından da bu özel yargıyla müeyyideleri getirir ve kimse de bir şey yapamaz. Bu kadar basittir Türkiye'de bazen yeniden yapılanmayı getirebilmek.

Şimdi mesela bunun gibi 2 tane kararı Anayasa Mahkemesi bozmassa, işte İdare Mahkemesi 3 tane önemli kararı iptal etmezse, 2 tane de çok önemli konuda, "içtihadı birleştirme kararı" çıkarttığınız zaman, ki bunların toplamı 24 ediyor, bitmiştir her şey. Yani, bırakın 50'ye gelmeyi, 7 milyonda 24 tane, 7 milyon davadan 24 tane

dava, bütün Türkiye'yi etkiler ve bitirir. Ama 50 dava... Çoğu kişi de, hakikaten, yani 7 milyonda 50 tanesinde baskı yapsa ne olur diyor. İşte bu olur.

"Türkiye'de yargı bağımsızlığı yoktur" diyen savcı hakkında, 159 ncu maddeden dava açılıyor. Yani 159 ncu madde, adliyenin manevî şahsiyetini tahkir etmek nedeniyle, bağımsızlık yoktur diye. Bizzat "bağımsızlığı yoktur" diyen kişi hakkında ceza kovuşturması başlatılması, adliyenin manevî şahsiyetini tahkirdir. Yani, kim başlatmışsa kim emir vermişse -ki, Adalet Bakanındır, ama sonra savcılar giriyorlar- tahkir eden onlardır. Yani, insanın düşüncesini söyleme imkânı... 8 nci maddeyi filan bıraktık, Terörle Mücadele Yasasını, bunu söylemek tahkir olarak geliyor.

Halbuki, aynı Bakan, Adliyenin açılış töreninde, 11'de olacak bir açılışta, savcı ve yargıçları sokakta bir saat bekletiyor; gerekçesi de, daha önce bir başka Refahlı Belediyenin halka bedava gıda dağıtım törenine katıldığı için. Şimdi bu tahkir olmuyor, yargıç ve savcılar bir saat soğukta sokakta beklediler, törene başlanması için.

Yargı bağımsızlığı açısından, bunların değişikliği yanı sıra, mutlaka bir adli kolluk sisteminin getirilmesi gerekiyor. Yani, savcılara bağlı, savcıların emrinde, İçişleri Bakanlığıyla bir bağı olmayan, adli kovuşturmaları yapan, delilleri toplayan ve bu açıdan da eğitilmiş bir adli kolluğun olması gerekiyor. Aksi takdirde, hiçbir dava, şimdi de içinde yaşadığımız koşullarda olduğu gibi, hiçbir ceza davası da, özellikle devlet memurları açısından, polislerle karşı açılmış olan davaların yürütmesi mümkün değil.

Çünkü, çok görüyoruz bu davaları; zaten, işlenmiş olan bir suçun tertibinde içinde olduğu ileri sürülen kişiler, bugün delil toplamaya kalktığınızda, cevap veren birimin başında oluyorlar. Cevap alabilmeniz, delil toplayabilmeniz mümkün değil. Mahkemelerden de delil toplanamadığı için, beraat kararları çıkıyor. Adli kolluk şarttır.

Memurun Muhakematı Kanununun kalkması gerekir. Vaktim olmadığı için fazla da tartışmıyorum, ama en azından Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi, uzmanlık mahkemelerinin mutlaka kesinlikle kaldırılması gerekir.

Şimdi, bunları yapalım. Peki, bunları yaptığımız zaman, bağımsız yargıya bir adım atmış olabiliriz de, kimlerle birlikte yapacağız bu işi?

Yani, Sayın Hocam Duran, Başbakanlıktaki fezleke, dokunulmazlıklarla ilgili şeyi söyledi. Yani, ben onu hâlâ anlayabilmiş değilim. Yani, Sayın Hocam postacı dedi, bence postacı bile değil. Yani niye anlamıyor? İçtüzüğü okuyorum, Anayasayı okuyorum, benim gördüğüm anladığım kadarıyla, savcının bizzat doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine, Başkanlığına göndermesi lazım, yani aracı koymaması lazım. Ama, hadi diyelim ki, bizde savcılar, Adalet Bakanlığını atlayarak hiçbir şey yapamazlar, gönderdi, Adalet Bakanlığına. Peki, Adalet Bakanlığından Başbakanlığa niye gidiyor?

Yargı bağımsızlığı açısından, bunların değişikliği yanı sıra, mutlaka bir adli kolluk sisteminin getirilmesi gerekiyor. Yani, savcılara bağlı, savcıların emrinde, İçişleri Bakanlığıyla bir bağı olmayan, adli kovuşturmaları yapan, delilleri toplayan ve bu açıdan da eğitilmiş bir adli kolluğun olması gerekiyor. Aksi takdirde, hiçbir dava, şimdi de içinde yaşadığımız koşullarda olduğu gibi, hiçbir ceza davası da, özellikle devlet memurları açısından, polislerle karşı açılmış olan davaların yürütmesi mümkün değil.

Böyle bir usul yok, İttüztükte böyle bir şey yok. Yani, Adalet Bakanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına göndermesi lazım; göndermiyor, Başbakanı gönderiyor. Başbakan, iki ay, yani bırakın iki ayı, bir hafta tutmakla, şu anda suç işlemektedir. Ama Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı da görevini ihmal ediyor, o da "ver bana bu fezlekeyi" demiyor, bildiği halde. "Bu bizim makamadır, ver bunu..." Yani postacıysa, postacıyı sokakta gördüğünüzde, ver şu mektubu diye elinden alırsınız ya da istersiniz, talep edersiniz.

Şimdi kimlerle yapacağız, neye güveneceğiz?

Parlamentoya güvenemiyorsunuz. Veya işte işlemiyor. Susurluk Araştırma Komisyonunun çıkarttığı rapor, işi oldu bittiye getirmeye çalışan sıradan bir rapor halinde ortaya çıktı. Bir organize suçu ortaya koyuyor değil, bir sistemleşmeyi, bir kurumlaşmayı belirtiyor değil; hükümetin nereye gittiği, iktidarın nereye gittiği belli, yargı tıkanmış. Peki, sistemi kim ile nerede yapacağız, yani bizler kimlere dayanacağız?

İşte, herhalde toplumsal muhalefetin gelişmesi ile yani bütün bunlar dışında yavaş yavaş bunun gelişmesi, bunun örgütlenmesi nasıl olacaksa, öyle olacak.

Yani, sistemde yapılanma bakımından, yargı bağımsızlığının mutlaka sağlanması gerekir, bir hukuk devletinden bahsedebilmek için. Tam hukuk devletinin gerçekleşeceğini söylemek istemiyorum, bu hukuk reformları, kanunların filan değişmesi bir yana ama, yargı bağımsızlığının gerçekleşmesi için, şu kısaca özetlemeye çalıştığım noktaların mutlaka kurumlaşması, yer alması, gereksizlerin de ortadan kaldırılması gerekir. Yani, en azından o zaman, hukuk devletine adım attık deriz de, sonra adli kolluk nasıl çıkartılacak, onun için tartışırken, doğru dürüst bir hukuk devleti kuruyor muyuz, kuruyor muyuz, kimi ne yapıyoruz, bunu o zaman tartışırız.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkür ederim Sayın Sayman. Gördüğünüz gibi iş gittikçe karışıyor. Her konuşmacı epey bir tartışma alanı açtı.Şimdi son konuşmacımız, Sayın Profesör İlhan Tekeli.

İlhan Tekeli 1960 İnşaat Mühendisliği mezunu, 1964'te şehir plancılığı, 1966'da bölge plancısı olarak çalışmış, şu anda da ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama öğretim üyesi ve aynı zamanda hepinizin bildiği gibi, son yıllarda önemli bir gelişme gösteren Türk Tarih Vakfı'nın Başkanı.

Buyurun Sayın Tekeli.

İlhan Tekeli: Efendim benden devletin siyasal olarak yeniden yapılanması üzerine bir konuşma istenince, sözkonusu alan çok geniş olduğundan ve panelde kısa süre konuşulacağı için ben bir seçme yapmaya çalıştım.

Acaba, hangi konular üstünde konuşursam, böyle bir tartışmaya yardımcı olabilirim diye düşündüm. Üç konu seçtim. Birbirinden kopuk olarak bu üç konu üstünde konuşacağım.

Seçtiğim birinci konu, yeniden yapılanmanın amacı-

nın ne olacağıdır. Madem ki yakındığımız bir sorun var ve onu çözmek istiyoruz öncelikle bu sorunun ne olduğuna açıklık kazandırmak gerekir. Bu sorunu çözecek olan yeniden yapılanma kendisine nasıl bir amaç fonksiyonu seçmelidir ki çözümün önermeleri birbiriyle tutarlı olarak geliştirilebilsin.

İkinci olarak üzerinde duracağım konu Türk siyasal kültüründe yeniden yapılanmayı güçleştiren öğelerinin neler olacağıdır. Ben bu panelde iki farklı yeniden yapılanma modelinin yarışacağını tahmin etmişim. Bu modellerden birinin hukuk temelli yani normatif bir model olacağını öngörmüştüm. Bu modelin iç tutarlılıkları yüksek olmasına rağmen, toplumla ilişkilerini gerçekçi olarak kurmakta zorlukları olacağını çünkü o toplumun siyasal davranışlarıyla ilişkisinin normatif modelde ortaya çıkartacağı sapmaları kavramakta zorlanacağını biliyordum. Bu nedenle ikinci bir, davranışsal olarak temellenendirilmiş modele gereksinme doğmuştur. Böyle bir modelin gelişebilmesi için öncelikle bir sorunun yanıtlanması gerekir. Acaba Türk siyasal kültüründe böyle bir yeniden yapılanmanın, demokratik sistem içinde gerçekleştirilmesini zorlaştıran kültürel öğeler nelerdir? İkinci olarak bu konuyu ele alacağım, onun üstünde bazı şeyler söyleyeceğim.

Eğer vaktim kalırsa, bir üçüncü konu olarak da, yerel düzeyde yeniden yapılanmayı ele alacağım. Biz burada hep devletin tepesindeki yeniden yapılanmalardan bahsettik. Ben şehir plancısı olarak, yerele daha çok yakın olduğum için, acaba bu yeniden yapılanma problemi yerelde nasıl ele alınabilir diye soracağım. Yani konuyu biraz da o öteki ucundan deşmeye çalışacağım. Konuşmam biraz dağınık olacak, ama sanıyorum ki, konu üstünde sistematik olarak düşünebilmek için gerekli bazı ipuçlarını verecek.

Bu soruları sırasıyla ele alalım. Acaba, biz neden yakınıyoruz? Yakındığımız sorun, Türkiye çok uzun süredir bir bunalım yaşıyor. Bu bunalımın çeşitli yönleri var, ekonomisinden siyasetine, demokrasisine kadar uzanan çok yönlü bir bunalım içinde yaşıyoruz. Bu bunalıma çözüm üretemiyoruz.

O halde,biz bunu niye çözemiyoruz? Bir taraftan çok hızlı değişen bir dünya konjonktörü içindeyiz, öte yandan toplum içinde oldukça karmaşık bir sosyal yapıımız var. Dünyadaki dönüşmeye bağlı olarak bu karmaşık

sosyal yapı dönüşüyor ve iç gerilmeler ortaya çıkartıyor. Fakat toplum ve toplumu yöneten mekanizmalar, değişmeye ilişkin bir perspektife sahip olmadığı için bu değişimleri, dönüşmeleri doğru olarak algılayamıyor ve değerlendiremiyor, bunun için yeterli bir çözüm geliştiremiyor. Dolayısıyla, ya sorunları geçiştiren, geciktiren çözümler üstünde kalıyor, ya da hiç bu olup biteni çözecek değil, belki daha zorlaştıracak yaklaşımları belli saplantılar uğruna çözüm olarak öneriyoruz.

O zaman, bizim yeniden yapılanmadan amaçladığımız şu olmalıdır diye düşünüyorum: Türkiye'nin ve dünyanın yaşamakta olduğu hızlı gelişme karşısında, bir bunalıma düşmeden uyum yapabilmesini ve gelişmesini sürdürebilmesi için gerekli bakış açılarını oluşturmak, kurumsal yapı, örgütlenme ve yönetim biçimleri değişikliklerini ortaya koyup gerçekleştirebilmek ve bu dönüşümü sürekli kılabilmek kapasitelerin ve mekanizmaların oluşmasını sağlamak.

Eğer, böyle kapsamlı bir dönüşüm ve bu dönüşümün sürekli kılınması sorunu ortaya koyarsak, gelecekte de bunalımlara düşmeyen bir yeniden yapılanma projesi üzerinde düşünebiliriz. Amaçlar böyle açıkça ortaya konulmazsa, Cemil arkadaşımızın söylediği gibi, herkesin kendi amacını gerçekleştirmeye çalıştığı bir yeniden yapılanma söylemi hakim hale gelir.

Acaba, bu oldukça tarafsız ve sakın olarak tanımladığım sorun üstünde, geniş bir uzlaşma sağlanabilir mi? Böyle bir uzlaşmanın olanaklı olduğunu düşünüyorum.

Tabii bu tanım, dünyadaki çeşitli yeniden yapılanma söylemleriyle tam üst üste düşmeyebilir ama, soğukkanlı olarak düşünüldüğü zaman, Türkiye için realist bir bakış açısı olduğu farkedilecektir.

Sanıyorum ki, bizim siyasal kültürümüzde böyle bir uzlaşmaya dayanan çözümün gelişmesini engelleyen önemli kültürel nedenler vardır. Bunlardan önemli olduğunu düşündüğüm dört öge üstünde duracağım, bunlardan birincisi, siyasal kültürümüzde demokrasiye araçsal bir bakış açısının hakim olması ve siyasetçilerin bu araçsal bakış açısıyla mutlak siyasal güç arayışları içinde bulunmasıdır. Böyle bir siyasal kültür içinde bir demokrasinin yeşermesi çok büyük zorluklar taşır.

İkincisi; lider hakimiyetinin egemen olduğu ve himayecilik kültürünün bulunduğu bir siyasal parti pratiğinin yaygınlığıdır.

Üçüncü olarak bunların paralelinde ortaya çıkan, güven duyulmayan bir parlamenter yapı ve dördüncü olarak bu siyasi yapının formüle ettiği bir düşmanlık içinde oluşan zayıf bir bürokrasinin varlığı sayılabilir.

Bunlar, bizim demokrasimize ve siyasal yapımıza egemen görünüyor.

Bunları biraz açmak istiyorum. Böyle bir çözümleme neden bir yeniden yapılanma sorunu ile karşı karşıya olduğumuza açıklık getirecektir.

Mesela siyasal gücün, bürokrasinin meşruiyet alanını tamamen işgal etme talebinin bulunduğu bir ortamda,

nasıl düzgün işleyen bir siyasi yapıdan söz edilebilir. Bu konuyu açınca yeniden yapılanmanın bir yönü açıklık kazanmış olur.

Şimdi, temsili demokrasi pratiği, yalnız Türkiye'de değil, tüm dünyada araçsal bir anlayış içinde bulunduğu bir bunalım yaşamaktadır. Bizde demokrasi 1946'lardan beri büyük ölçüde seçim ve iktidarın oyla el değiştirmesi olarak tanımlanmıştır. Demokrasi için yeterli tanım olarak görülmüştür. Bu anlayışta belirlenmiş bir siyasal gücü kimin tarafından kullanılacağını belirlenmesi demokrasi olarak görülmektedir. Bu araçsal bir demokrasi anlayışıdır.

Bu ne demektir? O kullanılan siyasal gücün oluşmasının demokratikliği, bizim demokrasimizin gündeminde bulunmamaktadır. Bu nedenle araçsaldır.

O siyasal gücü elde edenler bir sonraki seçime kadar, bunu demokratik olarak kullanmamayı, ya da keyfi olarak kullanmayı, iktidar olmanın bir göstergesi olarak kabul ediyor. Bizim demokrasimiz içinde bu araçsal bakış açısı, siyasi partilerin iktidar anlayışına içselleştirilmiş bulunmaktadır.

Eğer, böyle bir mutlak siyasi güç arayışı içinde bulunmayan bir varsa, o partinin mensupları ve vatandaşlar tarafından, bu siyasal parti hükümet kursa bile iktidar olmadığı için suçlanmaktadır.

Bu demokrasiye elverişli olmayan bir siyasi parti kültürü ve siyasal güç arayışıdır. Siyasal anlayışımız içinde siyasal gücün oluşmasının demokratikleşmesi arayışının ön planda yer almayışı büyük bir engeldir.

Bu siyasal gücün oluşumunun demokratikleşmesi nasıl olacak? Bu önce bir kamu alanının oluşumu ve bu kamu alanında yapılan siyasal tartışmaların, eleştirel ve rasyonel bir baza oturmasıyla ve tartışmaya açılmış olmasıyla sağlanabilir.

Bizim demokrasimizin yeniden yapılanması için, gerekli temel öğelerden biri, kamu alanının rasyonel ve eleştirel bir alan haline gelmesini sağlamaktır.

Ancak, böyle bir pratik içinde, kararların demokratikleşmesinden söz edebiliriz. Siyasal gücün oluşmasında temsili sistemin dışında demokratik siyasal pratik arayışları var. Katılımcı ve çoğulcu demokrasi arayışlarını ve süreçler içinde konsensüslerin sağlanmaya çalışılması, siyasal gücün kendisinin demokratikleşmesinin mekanizması olarak düşünüyorum.

Vaktim hızla geçiyor, bu konuya daha fazla girmeyeceğim.

Tabii, en önemli sorunlarımızdan biri; siyasi partilerimizin pratiği içinde himayeciliğin egemen olmasıdır. Tüm devlet olanakları ve bürokrasi mekanizması partili yandaşlara siyasal sadakat karşılığında çıkar dağıtma için kullanılıyor.

Aslında, himayecilik pratiğinin olduğu bir yerde, demokrasinin varlığından söz edilemez. Çünkü, vatandaş kalmamıştır ve seçilmiş olmanın, meşruiyetin temeli kalmamıştır. Neden..

Himayecilik bir partiye kendi mensupları dışındaki-
lere vatandaşın deme hakkını kaybettirir. Çünkü, onları
ikinci sınıf kabul etmektedir. Temsilî demokrasinin, top-
lumdaki vatandaşların eşitliğini öngören ana varsayımı
ihlal edilmiş olmaktadır. Himayecilik yapan bir partinin
aldığı oyların meşruiyetinden de söz edilemez. Böyle bir
kültür içinde demokrasi yapmaya çalışıyoruz. Tabii ayrı-
ca lider hakimiyeti vesaire de var. Bütün bu faktörler bi-
rikince parlamentoya da güven azalıyor; vakit hızla geç-
tiği için ona girmek istemiyorum.

Bir başka konuya gelmek istiyorum: Bizim demokra-
simizin gelişme tarihini yakından incerseniz, 46'lardan
beri demokrasinin savunmasını yapan partilerin bir öz-
gürlük savunması yapmaktan çok bir bürokrasi karala-
ması yaptıklarını görürsünüz. Bürokrasiyi karalamak bir
demokrasi talebi gibi gösterilmiştir. Halbuki, hiçbir ciddi
devlet mekanizması ciddi etkin bir bürokrasi olmadan iş-
leyemez. Oysa bizim siyasetimizde şöyle bir argüman
var: Onu biraz açmak istiyorum; deniyor ki "seçilmişler
atanmışlardan üstündür." Bu, Türkiye'de demokrasinin
varlığının bir göstergesi olarak ileri sürülmektedir. Bu-
nun demokrasiyle falan hiçbir alakası yoktur. Bu siyasi
mutlak güç arayışı içinde olanların, bürokrasinin meşru-
iyet alanını işgal talebidir; bu demokrasi talebi değildir.

Bir örnek vermek istiyorum; ben şehir plancısıyım, o
alandan vereceğim örneği.

Biz bir belediye başkanı seçiyoruz. Belediye başkanı
halkı temsil ediyor mu? Ediyor. Ve onun plan üstünde
söyleyeceği şey var mı? Var. O ne yapacak? Temsil etti-
ği halkın amaçlarını plancıya tercüme edecek, plancı da
bu amaçlara uygun plan yapacak. Ama, planın yapılması
nedir? Bir teknik iştir, altında bir bilimsel temeli vardır
ve onun da kendine ilişkin bir meşruiyet alanı vardır.
Nasıl Belediye Meclisi fay hattının yerinin değiştirilmesi
için karar alamazsa, ki nasıl bir doğa kanununun varlığı
siyasal kararı anlamsız hale getiriyorsa şehir plancısının
verdiği kararın altında da böyle bir meşruiyet temeli var-
dır.

Şimdi, ben seçilmişim, şehir plancısı atanmış, onun
için onun kararını ben bağlarım demek, onun seçilmişle-
re ilişkin olmayan bir meşruiyet alanını işgal etmektir.
Bu, baştan beri sözünü ettiğim, bizim demokrasi kültürü-
müzün temel problemlerinden biri olan mutlak siyasal
güç arayışıyla yakından ilişkilidir. Bürokrasinin ve siya-
setin meşruiyet zeminlerinin gözden geçirilmesi ve bu
ayrım çizgilerinin temiz kurulması gerekir. Böyle bir
ayrım kurulmadan etkin bir devlet işleyişi kurulamaz.

Aslında hızla zaman geçti, birkaç şey daha söyleye-
yim. Şimdi yerel yönetimlerin yeniden yapılanmasına
değinmek istiyorum.

Yerel düzeyde çok önemli üç değişiklik yaşıyoruz;
bunun ayrıntısına girmeyeceğim, vaktim çok geçti. Ye-
niden yapılanmayı, varolan sistemin yozlaşmasının eleş-
tirisine değil, geleceğin perspektifine oturtmanın ne ka-
dar farklı farklı sonuçlar doğuracağını göstermek için,

yerel yönetimin yeniden düşünülmesi sorunda üç nok-
taya değineceğim.

Birinci nokta şu: Bu toplantıda küreselleşmeden çok
söz edildi; aslında küreselleşme olayı tek bir süreç de-
ğildir; bunun bir kardeşi var, dünya küreselleşirken aynı za-
manda da yerelleşiyor. Bugünün yereli, ulus-devletin ye-
reli değildir; bugünün yereli, kendi yerelliğini yerel üs-
tülle yeniden müzakereye tabi tutan bilen bir yereldir.
Yeni bir yerel doğmaktadır. Niye Anadolu Kaplanları
var? İşte bundan dolayı. Ben bunların ayrıntısına girme-
yeceğim. Ama, artık ulus-devletin merkezi olarak belir-
lediği role razı olan bir yerel yoktur. O zaman bu yerelin
ele alınmasında da yeni bir kavramsallaştırmaya ihtiya-
cımız var. Mesela geçmişte bizim bölge kavramlarımız
vardı, kanımca bu yeni ilişki biçimleri içinde bölge kav-
ramının anlamı kalmamıştır. "Lokalite" kavramı daha
uygun bir kavram olarak geliyor. Bu lokalitelerin, bu
yeni yerellerin, yeni bir örgütlenme problemiyle karşı
karşıyayız.

Bu, geçmişin devletin işlevlerini merkez ve yerel
arasında bölüştüren yaklaşımlarının dışında ele alınması
gerek bir şey. Ama, çok ayrıntıya gireriz, onun için
kaçınıyorum.

İkinci bir gelişme. Demin sözünü ettiğim temsili de-
mokrasinin aşınması ve bunun paralelinde olarak yöne-
tim kavramı yerine yönetişim kavramının ortaya çıktığı-
nı görüyoruz. Demin Cemil arkadaşımızın sözünü etti-
ği gelişmelerle yakından ilgili olarak, yönetim yerine yöne-
tişim diye yeni bir kavram geliyor. Bu, çok aktörlü bir
sistemin, demin sözü edilen hiyerarşik, taylorist bir iş
bölümü içinde değil, yatay ilişkiler içinde yönlendirilme-
si problemiyle karşı karşıyayız. Bu, öyle bir aktör tanımı
getirmektedir ki, geçmişin sosyal yapı tarafından belir-
lenen aktöründen çok farklıdır. Bu aktör şeyleşmemiştir
özgürlüğünü korumaktadır. Hem eylemlerinde yapının
varlığını gözönünde tutmakta hem seçmelerinin yapıyı
değiştirebileceğinin bilincinde bulunmaktadır. Yani, yö-
netim yerine bir yönetişim problemiyle karşı karşıyayız,
artık yerel yönetimin değil yönetişimin yeniden yapılan-
masını düşünmemiz gerekir.

Bir üçüncü önemli değişiklik olmaktadır; o değişik-
lik de, geçmişin iki aktörü yanı sıra bir üçüncü aktör
doğmakta olmasıdır. O da, özel kesim ve devlet kesimi
dışında, sivil toplum kesimi dediğimiz ve geçmişteki si-
vil toplum kesimlerinden farklı bir oluşumdur. Bu sivil
toplum, geçmişteki sivil toplum gibi, kendi dışındaki ak-
törlerin ne yapacağını eleştiren yahut destekleyen bir ke-
sim olmaktan çok, kendisi bir özne olarak, kendi küçük
kamu alanlarında bazı şeyleri gerçekleştirmeye çalışan
birimlerin ortaya çıkmasıyla oluşmaktadır. Ve bunların
mortaya çıkarttığı yeni dayanışma halkasının bu yeni ye-
rellik içindeki işlevlerinin düşünülmesi gerekir.

Bunun için daha ayrıntılı önerilerim var ama, burada
geliştirmeye çalışmayacağım; ama başlangıçta koydu-
ğum genel tanımla bunu ilgilendirmek istiyorum.

Demek ki bizim sürekli olarak değişme perspektifine sahip olan ve bu değişmeye uyum yapabilen kapasiteleri inşa eden ve dönüşümü sürekli kıldığı için de bunalımdan sürekli olarak kaçınmaya çalışan bir yeniden yapılandırmayı düşünmemiz gerekir. Bu yeniden yapılanmayı düşünürken, mevcut siyasal kültürümüzü gözönünde tutmamız gerekiyor. Yeni önerilerin tabii normatif öğeleri olacaktır; ama bu normatif öğeleri bizim siyasal kültürümüzün davranışsal limitleri içinde yeniden kavramlaştırmak durumundayız. Ve son olarak verdiğim örnekte olduğu gibi, bizim geçmişteki yönetime ilişkin, bu yere ilişkin kavramlarımız değişmektedir. Çünkü gerçek değişmektedir, buna göre yeni kavram sallaştırmalara ihtiyacımız var.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler Sayın Tekeli.

§

Başkan-5,5'da mümkün oldukça bitirmeye çalışacağız. Onun için, önce bana isimlerini yazdıran 5 arkadaş var soru sormak üzere.

İlk sıra Nail Satlığan'da.

Nail Satlığan-İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Efendim, yapacağım birinci değinme, Cemil Oktay arkadaşşıma yönelik.

Dedi ki, "herkes devletin yeniden yapılanmasından bahsediyor, bütün siyasî partiler..."

Efendim, ben devlet memuru olmama rağmen, her nasılsa 1,5 yıl önce çıkıveren Anayasa değişikliği sonunda, bir siyasî partinin üyesiyim. Benim partim, devletin yeniden yapılanmasından filan bahsetmiyor, devletin sınıfsal niteliğinin değiştirilmesinden bahsediyor; yani devrimden bahsediyor. Hangisi olduğunu söylemeyim propagandaya girmesin diye ama, 2-3 şıklı bir tahminin konusudur bu.

İkinci değinmem, Sayın Cem Eroğlu'na yönelik.

Şimdi, beni yadırgatan birtakım önermelerde bulundu. Ben, yüreğimin ve beynimin sıkıştığını hissettim. Mesela "devlet yazboz tahtası değildir" dedi. Yeniden yapılanmadan bahsederken ve öncelikle nasıl yeniden yapılanması gerektiğinden bahsederken, "temel kabuller sorguya çekilmemelidir" dedi. Bu arada da, "demokrasinin her tarih döneminde bir tek bilimsel tanımı vardır" dedi.

Şimdi, ben konuşmasının çok büyük çoğunluğuna katılmakla birlikte, bu önermenin üzerinde durulmaya değer olduğu kanısındayım. Öyle midir? Demokrasinin her tarih döneminde bir tek bilimsel tanımı mı vardır? Bence tam tersine, demokrasinin her tarih döneminde birden çok tanımı olmuştur ve bu tanımların herhangi birinin, bir diğeri karşısında bilimsellik eksikliğinden söz edilemez.

Şöyle birkaç düzlem üzerinden bir karşılaştırma yapmama izin verin.

Bir demokrasi biçiminde, seçmen soyut vatandaş olsun, bir diğesinde sınıfsal kimliğiyle seçmen olsun. Demokrasinin bir biçiminde, seçim coğrafi esas üzerinde olsun, yani dar bölge olabilir, geniş bölge olabilir, ama sonuç olarak bir coğrafi bölgede yaşayan, mesleklerinden ve sınıfsal kimliklerinden bağımsız olarak herkesin eşit olarak yer aldığı bir sistem olsun; bir başkası coğrafi değil de sosyo-ekonomik kritere göre; örneğin, işyeri esası üzerinde başlayan ve bunun üzerinde diyelim, piramidal bir biçimde yükselen, eklemlenen bir sistem olsun.

Bir üçüncü düzlem ayırıştırıyorum. Seçim dönemi boyunca vekile dokunulamaz; yani isterse parti değiştirsin, isterse sağ bir partiden sol bir partiye geçsin, isterse tersini yapsın, isterse istifa etsin. Bir başkasında, azil, yani görevden alma yetkisi olsun. Bir başka düzlem, vekalet, emredici vekalet ya da emredici olmayan, yani başka vekalet biçimleri.

Şimdi kabaca bunlar, Sayın Cem Erol'un da bildiği gibi, bir tanesi kapitalist ya da burjuva denilen demokrasi biçimine tekabül eder, bir başkası da sosyalist demokrasi biçimine tekabül eder. Şimdi, bunlardan birini benimseyebilirsiniz, öbürünü benimsemeyebilirsiniz, öbürünün diyelim ki kendi içinde tersini doğurma potansiyeli taşıdığını söyleyebilirsiniz; yaşanmış pratik deneyimlerin, bir tanesinin yapılamazlığını kanıtladığını söyleyebilirsiniz. Ama, parlamenter olmayan, diyelim ki şûralara, konseylere dayanan, kapitalist demokrasiye alternatif bir demokrasi biçiminin bence bilimsel olmadığını iddia edemezsiniz. Çünkü bu konuda, en az 1,5 yüzyıldır mütihş bir akademik literatür var. Bu noktaya dikkatinizi çekmek istedim.

Deformasyon, profesyonellik çok yaygın bir şeydir ama, sosyal bilimcilerin ve anayasacıların özellikle sakinması gerekiyor.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkür ederim Sayın Satlığan.

İzninizle soruları tümüyle alalım, sonra cevaplar toplu veya tekil olarak verilir.

Ahmet Yılmaz, buyrun efendim.

Ahmet Yılmaz-Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü.

Ben, öncelikle tüm tebliğcilere teşekkür ederek başlamak istiyorum; doğrusu burada ben çok şey öğrendim. Ama, bir şeyi belirtmeden geçemeyeceğim ki, bu meslekte genç bir asistan olarak, özellikle Sayın Lütfü Duran hocamızın, başlangıç konuşması sırasında duyulduğumu ifade etmek istiyorum.

Ben şunu sormak istiyorum: Kimi tebliğlerde, tebliğciler Türkiye'de hukuk devleti olmadığını tesbit ettiler. Hukuk devleti, hatta kurulabilmesi için nelerin yapılması gerektiği üzerine birtakım öneriler oldu. Ben, hukuk devletinin kurulamamasının tarihsel süreçte sınıf güçleri ve sınıf mücadelesiyle bir ilgisi olup olmadığını, buna bağlı olarak da hukuk devletinin gerçekleştirilebilmesinin de, yine aynı şekilde sınıf mücadelesine bağlı olup

olmadığını öğrenmek istiyorum. Bunu cevaplarırsa, Sayın Eroğul ya da Sayın Sayman cevaplırsa memnun olurum.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler efendim.

Sayın Turgut Arı.

Turgut Arı-Birinci sorum şu. Sayın Tekeli, konuşmasında "kamu alanı, rasyonel ve eleştirel bir yapı oluşturulmalıdır" dedi. Katılımım, ama biz vatandaş olarak özellikle burada seçmen niteliğini taşıyan azim bir zümre olarak, vatandaşlar olarak ne yapmalıyız? Bunu biraz açabilirler mi?

İkinci sorum; yine Sayın Tekeli'ye, konuşmasında -ki hepimizin birçok yerde duyduğumuz bir söz- "seçilmişler, atanmışlardan üstündür" dedi.

Bakanlar Kurulunun hepsi atanmış kimselerdir, bunların bazen bir kısmı seçilmemişlerdir. Acaba buradaki seçilmişlerle atanmışlar arasında da bir yorum yapmak gerekirse, nasıl bir sonuç çıkarmak gerekir?

Biliyoruz ki, demokrasiye girdiğimiz 1946'dan bu güne kadar, seçim yasalarında oynana oynana seçim kavramı ve kelime anlamıyla bağdaşmayan bir seçim hukuku oluşmuştur ve özellikle son seçimde, artık Türkiye'de siyasal partiden seçilenler, bir patron partiliği haline gelmişlerdir. Patron partiliğe geldiği için de etkin olamıyorlar; milletvekili olabiliyorlar ama, milletin vekili olamıyorlar. Dışarıda seçmenine ayrı şey konuşuluyor, içeride ayrı şey; oy veriliyor. Buradan da, bu düşünceden de hareket edildiği zaman, acaba seçtirenler seçilenlerden üstün müdür? Bunu öğrenmek istiyorum.

Son olarak, hepiniz seçmensiniz, iyi eğitim görmüş insanlarsınız. Dün burada küçük bir oylama yapıldı, ona benzer bir şeyi ben özel konuşmalarında çok yapıyorum ama, böyle bir seçkin toplumu bulduğum için de görüşümü biraz daha genişletmek istiyorum. Bana cevap vermeniz önemli değil ama, Sayın Başkan isterse oylama yapılabilir. İstanbul'da kaç milletvekili seçiliyor, net olarak biliyor musunuz? Kaçına oy verdiniz ve bunun kaçını tanıyorsunuz? Eğer, seçmenle seçilen arasında bu kopukluk varsa, halkın düşüncesi Meclise yansır mı ve çözüm bulur mu?

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler Sayın Arı.

Abbas Karakaya, buyurun efendim.

Abbas Karakaya-Ben sorumu Sayın Tekeli ve Oktay'a yöneltiyorum.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasetteki belirleyici rolü nasıl değişecek? Son Millî Güvenlik Kurulu kararlarını nasıl buluyorsunuz? Demokrasi güçleri, acaba ordudan gelebilecek Millî Güvenlik kararlarında, olumlu kararlarda işbirliği yapmalı mıdır sizce?

Sorum bu kadar.

Başkan-Teşekkür ederim efendim.

BANK-SEN'den Sayın Dursun Yıldırım.

Dursun Yıldırım-Efendim, şimdi buradaki, devletin

yeniden yapılandırılması olgusundan ben devletin demokratikleşmesi olarak anlıyorum.

Devletin demokratikleşmesi, devletin dönüşümü, yeniden yapılanma, doğal olarak demokrasiye hizmet eden, demorasiyi geliştiren bir şekilde olmalıdır. "Yeniden yapılanma nasıl olmalıdır" tartışmasına bir açıklık getirmek için böyle bir vurgulamadan yola çıkarak sorumu yöneltmeye çalışıyorum. Örneğin ilk sorumu, Sayın Yücel Sayman'a yöneltmek istiyorum. Sabahleyin, Cumhurbaşkanımızın da belirttiği kuvvetlerin ayrılığı ilkesi şu anda Türkiye'de yürürlükte mi? Yani yasama, yürütme, yargı ilişkileri açısından bu olayı değerlendirelim ve kuvvetlerin ayrılığı ilkesinin olmadığı, yürümediği bir ülkede demokrasiden söz edilebilir mi? Demokrasi var mı, yani şu anda Türkiye'de? Sayın Yücel Sayman'a bunu yöneltmek istiyorum.

Bir diğer sorumu da, Sayın Cem Eroğul'a yöneltmek istiyorum.

Şimdi, biliyorsunuz, sendikalar, sivil toplum örgütlerinin önemli taşlarından, önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır Batıda ve Türkiye'de. Ve bu anlamda, sendikaların önünde de yasal ve yeni liberal politikaların getirdiği yoğun bir saldırı vardır. Bu anlamda, şu andaki ortamda yeni bir demokrasi yaratmaya çalışırken, katılımcı demokrasiyi yaratmaya çalışırken, aynı zamanda kamu çalışanlarının da sendikalaşmadığı, toplu sözleşme yapamadığı bir ortamda demokrasinin, yeni kurulacak demokrasinin mihenk taşlarından bu konuya nasıl bir yaklaşım getiriyorsunuz? Onu sormak istiyorum.

Üçüncü bir soru olarak da, Sayın İlhan Tekeli'ye sormak istiyorum. Kendileri HABİTAT süresince ulusal raporu hazırladı, değerli katkıları var, değerli açıklamaları var ve kendileri de o süreç içerisinde biliyorlar; Dünya Bankası sivil toplum örgütü olarak HABİTAT süresince katılımcı olarak oraya katıldı ve öyle nitelendirildi Dünya Bankası. Yanlış anımsamıyorum, değil mi Sayın Tekeli?

Şimdi bu anlamda, sivil toplum örgütü olduğunu öne süren bir Dünya Bankası var. Bu, sivil toplum örgütü olduğunu öne süren Dünya Bankası bugün Türkiye'ye geliyor, Türkiye'ye geldiği zaman tabii ki neo-liberal politikaların uygulanması için, sendikaları bu politikaların önünde bir engel olarak görüyor ve sendikaların giderek tasfiyesini amaçlıyor ve bunu güdüyor; söylemleri bunu gösteriyor.

Şimdi bu anlamda, böyle değerlendirirsek, bir sivil toplum örgütü olarak görülen sendikalara karşı, acımasız bir şekilde onları ortadan kaldıracak politikaları uygulamaya yönelen, yönelten veya öyle düşünen Dünya Bankasını bir sivil toplum örgütü olarak görebilir miyiz efendim?

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler Sayın Yıldırım.

Efendim, Sayın Hocam Lütfü Duran. Buyrun.

Lütfü Duran-Ben açılış konuşmasını yaparken, söylemem gereken veya ele almam gereken bir öğeyi ihmal

etmiştim vakit darlığı dolayısıyla. Fakat, Sayın İlhan Tekeli o noktaya temas ettiler, bürokrasi adı altında.

Gerçekten, devlet bünyesinde önemli bir öge bürokrasi, Bunu, yalnız devlet bürokrasisi değil tüm bürokrasiyi kapsar şekilde söylediler, çok doğru.

Ben buna bir kelime olarak, tek kelimeyle "idare" demek isterim ve idare yürütmenin yanında olmakla beraber, ondan ayrı başlı başına önemli bir ögedir. Devleti oluşturan ve sürekli olan ögesi devletin, idaredir. Binaenaleyh, kara Avrupasında, hatta İngiltere de dahil olmak üzere, demokrasilerde -Amerika Birleşik Devletleri bir yana, o da değişti- ya idareler devletin sürekli unsuru olarak, liyakat esasına göre bir bürokrasi oluşturmuşlardır ve bir nevi idarî teminatları vardır, garantileri vardır. Ve fakat, maalesef Türkiye'de bu memur teminatı da kalkmıştır, tamamen kalkmıştır ve bürokrasi tahrip edilmiştir Türkiye'de. Bunun başlangıcı da, taa çok partili rejime girdiğimiz günden başlamakta. O günden bu güne, her gelen bakan "ben kendim çalışacağım kişileri seçme hakkına sahibim. Başta müsteşar, umum müdürler, şube müdürleri, hepsini değiştirebilirim" diyor.

Tabii ki böyle bir şey yok, olmaması da lazım; demokrasilerde de sürekli olan idaredir; bakanlar geçicidir, gelip giderler, partiler de gelip geçicidir, meclisler de gelip geçicidir, nihayet 3-5 senelik dönemleri vardır, fakat idare devamlıdır.

O yüzden, Devlet Memurları Kanunu liyakat esasını benimsemiş ve memuriyeti bir meslek saymıştır; süreklilik sağlamak üzere, meslek saymıştır.

1974'den itibaren, Halk Partisi iktidarında Milli Selamet Partisiyle; yanlış olarak, Türkiye'de bir bakanlık danışmanlığı ihdas edildi, sonra da bakan danışmanı dendi. Her ikisi birden şimdi Ankara'da bir ordu bunlar, bir ordu halinde, her bakanlıkta 15-20 tane danışman var ve bunlar hiç bir kurala tabi değil. Herkesi, sokaktan geçeni; nitekim geçenlerde birisi, bir başbakan galiba, korumasını danışman tayin etti. Düşünün, danışman demek, uzmanlığı olan teknisyen bir kişi demek; değil mi? Hayır işte öyle değil, topladı getirdi. Ve son zamanlarda görüldü ki, bunlar nüfuz bezirgânlığı yapıyorlar, nüfuz ticareti yapıyorlar ve suistimaller oradan kaynaklanıp geliyor.

Şimdi, bu danışmanlık serbest oldu ya, yani istediğini tayin edebiliyor; ondan sonra, 80'den sonra gelen seçilmiş seçilmemiş hükümet; bu defa kendi adamlarını, Amerika'dan ithal edeceği prenslerini yerleştirebilmek için bu idarenin statülerini değiştirmeye kalktı, memurların statüsünü değiştirmeye kalktı ve başardı da. Şimdi en son örneği de biraz evvel söylendi, TRT Genel Başkanlığına yaş haddi olduğundan tayin edilemeyen bir partinin adamını yerleştirmek için özel bir kanun çıkarıldı. Diyor ki, 30 yaşında milletvekili olan niye bir genel müdür olmasın? Buyurun. Bu mantıkla bir yere varılamaz.

Biliyorsunuz ki, bazı önemli organları vardır idarenin. Mesela, Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu, çok önem-

li, 100 seneden fazla bir mazisi var ve Fransa'dan alınmış bir müessese, çok önemli, çok iyidir. Geldi, ilk Maliye Bakanı tahrip etti onu. Aynı şekilde, Hesap Uzmanları Kurulunu gene tahrip ettiler. Yani, sınavla girilirdi, sıkı şartlar aranırdı, hepsini bir kenara bıraktılar; onlar bozuldu.

Şimdi uzatmamak için, büyükelçilik sanki bir payeymiş gibi, fahri olarak tevcih edilen bir payeymiş gibi, önüne gelene dağıtılır bir ünvan oldu. Halbuki büyükelçilik, başka memleketlerde sayılı ve sınırlıdır. En büyük devletlerde bile on tane büyükelçi vardır. Yirmi taneyi bulmaz hiçbir yerde. Diğerleri elçidir, şudur budur ama, mareşallik gibi büyükelçilik, ayrıca çok sıkı şartlarla istisnaen elde edilebilen bir mertebedir; bir ünvan değildir.

O bakımdan, bugün Türkiye'nin idaresi tahrip edilmiş, adeta bir moloz yığınının dönmüştür maalesef ve onun için süreklilik Türkiye'de yoktur. Devletin sürekliliğini idare temsil eder ve ifa eder, devlet başkanı da onun sembolüdür; bakanlar, Bakanlar Kurulu değildir.

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler Sayın Duran.

Efendim, şimdi cevap sırası yine aynı konuşma sırasıyla olsun diye önce sözü Sayın Cem Eroğlu'na bırakıyorum.

Cem Eroğlu-Öcelikle, Sayın Nail Satılğan'ın sorularını olabildiğince kısa bir biçimde yanıtlamaya çalışacağım.

Önermelerimi yadırgacı bulduğunu söyledi ve bir de profesyonel bir deformasyon içinde olduğumu düşündüğünü söyledi.

Ben bunların, derdini yeterince açık bir biçimde anlatamamaktan kaynaklanan bir yanlış anlama sonucu yapılmış değerlendirmeler olduğunu düşünüyorum.

Birinci konu şu: "Devlet, yaz-boz tahtası değildir." Evet değildir, olmamalıdır. Çünkü, öncelikle, fethetmek dahi istiyorsanız, etkilemek dahi istiyorsanız, bu devletin, "devlet gibi devlet" olması lazımdır. Ünlü bir Fransız Danıştay Başkanının sözünü burada tekrarlayım; "hukuk devleti olması için, önce devlet olması gerekir" der. Bu anlamda, devlet tahrip olmamalı. Örneğin bu özelleştirme politikalarıyla, bu hukuksuzlukla, bu genel müdürlük basmalarıyla, bilmem nelerle filan, ortada uğrunda savaşılabilecek bir devlet kalmayacak. Onu fethetsen ne olur, etmesen ne olur? Hiçbir şeyine yaramayacak.

Oysa devletin belli kurallara uyması gerekir, belli bir gücü olması gerekir ki, bu küreselleşme büyük savaşımında, örneğin emekçiler, örneğin işçi sınıfı bu devlete ağırlığını koyabilirse, bu devleti etikili bir araç olarak kullanabilsin. Ortada, etkili olarak kullanılabilecek bir araç kalsın; dert orada. Tehlike, bu aracın dahi ortadan kalkması tehlikesidir.

Onun için gerçekten devlet yaz-boz tahtası olmamalıdır. Devletin birtakım gelenekleri vardır, güçleri vardır; bunları harcarsak hiçbir aracımız kalmaz, Yani, dünya

çapında kendimizi korumak için hiçbir aracımız kalmaz; onu söylemeye çalıştım.

İkinci yanlış anlama, demokrasiyle ilgili olarak.

Şunu dedim ve tekrarlıyorum: Her çağda bir egemen demokrasi tanımı vardır. Bu, öznel bir yeğleme değildir; bu, sınıfsal olarak belirlenmiş, çağa damgasını vurmuş bir şeydir. Başka denemeler yok mudur o çağda? Vardır. Ne bileyim, kölelik çağında Spartaküs de vardı. Ama, kölelik çağı demokrasiyi belirleyen Spartaküs hareketi değildir. Kölelik çağı demokrasisini belirleyen, eski Yunan'da, sonra Roma'da egemen olan köleci toplumdur; zamanımızda da öyledir. Zamanımızda bir Sovyet demokrasisi denemesi olmuştur. Başarılı olsaydı, tek parti diktatörlüğüne dönüşmeseydi, egemen demokrasi anlayışı o olacaktı ve bu gün Batıda gördüğünüz demokrasi anlayışı, çağa uygun demokrasi olmayacaktı, geri bir demokrasi olacaktı.

Ama, bugün çağa damgasını vuran demokrasi nedir? Başta iki sınıfın; burjuvazinin ve işçi sınıfının birbiriyle çatışarak, birbirlerinden ödünler kopararak inşa ettikleri demokrasidir. Bugünkü demokrasiye burjuva demokrasisi demek, işçi sınıfına en büyük haksızlıktır. Hani, bugün demokrasinin temeli denen şeyler; genel oydur, sık sık seçim yapılmasıdır, gizli oydur, milletvekillerine maaş bağlanması, bütün bunlar işçi sınıfının eseridir. Zorla dayatmışlardır burjuvaziye. Burjuvazi yalnız başına kaldığında, işçi sınıfını bütünüyle ezdiğinde demokrasi yapmamaktadır, faşizm yapmaktadır. Ama çağımızda, işçi sınıfı da burjuvaziye ortadan kaldırdığında demokrasiyi yapamamıştır; o da bir gerçektir.

Ha, benim gönlümün ne yanda olduğunu soruyorsanız, size cevap verebilirim. İnşallah yapar derim. Ama yapamamıştır, gerçek budur.

Dolayısıyla, çağımıza damgasını vuran demokrasi anlayışı, burjuva sınıfının egemenliğinde; ama, işçi sınıfının onunla mücadele içinde elde ettiği kazanımlara dayanarak kurduğu bir çatışmalı uzlaşma düzenidir; bugünkü demokrasi budur. Dedğim gibi, yarın çok değişik demokrasiler olabilir, inşallah da olur. Bu bir ülkü değildir bugünkü durum, 2500 yıllık bir gelişimin bugün bize getirdiği noktadır. Yarın, daha ileri noktalara gidebiliriz.

Dolayısıyla ben, olması gerekenden söz etmedim, olandan söz ettim, onun için bilimsel dedim.

Ahmet Yılmaz arkadaşımız, "hukuk devletinin kurulmasında sınıf mücadelesi olmayacak mı" dedi.

Elbette, elbette.

Şimdi şunu görmemiz lazım: Sınıf mücadelesinin önünün açılması için, -hani birtakım referanslar vereyim isterseniz, Lenin'den referans vereyim- elbette ki burjuva cumhuriyeti, bir krallıktan, bir imparatorluktan sınıf mücadelesine çok daha elverişli bir ortam sağlar. Çünkü, pozisyonlar çok daha çıplak ortaya çıkar, kimin ne dediği çok daha açık bir biçimde ortadadır. Kandırmacasız bir mücadele yürür.

Ha, hukuk devleti de, bu kazanımlardan bir tanesidir. Elbette sınıf mücadelesi sonucu ortaya çıkacaktır. Sınıf mücadelesi dışında zaten başka bir yol yoktur devletin yapılanması bakımından.

Coşkun Yıldırım, "sendikalar önemli sivil toplum örgütleridir" dedi. Çok doğrudur.

"Bu, yasal yasaklarla karşı karşıyadır. Düşünsel bir saldırıyla -yani ideolojik bir saldırıyla karşı karşıyadır" dedi. "Bu konuya nasıl bir yaklaşım getirebilirsiniz..." dedi.

Şimdi benim söylemek istediğim şu: Bir kere, sivil toplum örgütleri olarak sendikalar, önlerindeki yasakların kaldırılması için mücadele etmelidir, ama etmelidir. Bakın, hangi sendika çıkıp, "Radyo Televizyon Kanunu değişmelidir, bize televizyon kanalı kurma hakkı verilmelidir" diyor? Demiyor. Ama, bunun için 500 bin insan sokağa çıkmalıdır. Bunu demediğiniz için ne oluyor? Bütün televizyonlar sözleşmiş gibi, özelleştirmeye karşı çıkmak vatan hainliğidir diyor. Hepsini aynı şeyi söylüyor. Bir sürü var ama, hepsi aynı şeyi söylüyor. Çünkü sendikaların sözünü duyurma imkânı yasal olarak yasaklanmış durumdadır. Radyo Televizyon Kanununda, "sendikalar kuramaz" diyor. O zaman bu yasağın ortadan kaldırılması lazım, bunun için mücadele etmek lazım.

İşte bu mücadele yapıldı mı hukuk devleti de bir adım ileri gidecektir, sendikaların pozisyonu da bir adım ileri gidecektir, sınıfı mücadelesinde de bir mevzi kazanılmış olacaktır.

Son olarak bir konuya değineceğim ve bitireceğim.

Yanlış anlaşılıyor; normatif bir şey savunmadım ben burada; yani, birtakım olması gerekenlerle ilgili şeyler söylemedim.

"Hukuk düzeni değişmelidir" dediğim zaman, bu sınıf mücadelesine, yani bütün örgütlü güçlere kapıların açılması olanağı demektir; o kadar. Kapılardan kimse sizi itmez. Yoksa otururlar içeride, 1934'de yaptıkları gibi, tepsi üzerinde kadın haklarını verirler, ondan sonra yüzbinlerce kadın köle olmak için başını bağlar dolaşır; böyledir. Zorla "sen özgür olacaksın" demez hiçbir yasa. Yasayla özgürlük gelmez. Ama yasa, özgürlük için mücadelenin kapısını açar. Yani, sen örgütlü toplum olarak, haklarını elde etmek için artık kelle koltukta yola çıkmak zorunda değilsin. Uygur bir biçimde mücadeleyi yapabilirsin. Yasanın görevi budur. Ama, bu çok önemli bir görevdir. Bu olmadan, insanların yaşam hakkı yok.

Bakın çocuklar, şimdi bin tane örnek verebilirim, çünkü hepimizin bağı yanık. Ama benim fakültemin çocukları, özgür üniversite istediler diye 18,5 yıl yediler. Talepleri bu, başka hiçbir şey değil, hiçbir eylemleri yok. 18,5 yıl, gencecik insanlar. Mücadele böyle mi verilir? Nasıl sınıf mücadelesi olabilir bu ortamda? İşte bu rezalet önce kalkmalıdır, hukuk devleti gelmelidir. Ha, ondan sonra bu iş, büyük kahramanlık olmaktan çıkmalıdır, eşit koşullarda maç, iyi-kötü eşit koşullarda; yani bir tarafı kelleyi koltuğa almaya mecbur etmeden oynana-

cak koşullara gelmelidir. Ondan sonra devlet düzeltilebilir, ondan sonra da bu sınıf mücadelesinde birtakım mevziler kazanılabilir. Onun için hukuk, ilk açılması gereken kilittir.

Teşekkür ederim.

Başkan-Evet, buyurun Sayın Oktay, sıra sizde.

Cemil Oktay-Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Satlığan tarafından bir soruya muhatap olduğumu sanmıyorum; sadece mensubu olduğum partinin, benim burada arz etmeye çalıştığım yeniden yapılanma temasının içine girmeyen bir parti olduğunu söyledi. Dolayısıyla, bu sadece bir açıklama olarak alınması gereken bir husus.

Yalnız, bunu söylerken bir başka açıklamada da bulundu; eğer hafızamda iyi tutabilmişsem, partisinin, devrim yapmak isteyen bir parti olduğunu söyledi.

Mübarek olsun diyeyim. Yalnız bir açıklama yapayım küçük bir parantez içinde. Devrimcilerden demokrat falan olmaz, olmamıştır da. Büyük iddialardan, çoğulcu hukuk devletinin işleyebileceği demokrasiler oluşmuyor.

Demokrasi, şovalyelerin rejimi değil, kahraman insanların rejimi değil...

Başkan-Nail, biraz beklersen, lütfen.

Cemil Oktay-1789'u zannediyorsan, onlar giyotini çok güzel işlettiler, onu getirdiler; fakat demokrasiyi getirdiklerinden kuşkuluyum. Şimdi tartışabiliriz ayrıca, ben geneli söylüyorum.

Başkan-İkinize söz vereceğim, toplantı bittikten sonra tartışırınız...

Cemil Oktay-Demokrasi, sıradan insanların rejimidir. Devrimciler, daha çok idealistler ve idealleriyle de saygıyla karşılanması gereken insanlardır, kabul ediyorum. Ama, tarih zaten trajediler yığını ve o trajediler, o ideallerin etrafında oluyor. Yani, bir anlamda şöyle söyleyeyim; devrimciler, belki insanlığın en ağır yükünü taşıyorlar omuzlarında, bütün bunları anlıyorum. Ama, devrimci aktörlerden demokrasi olmuyor, çoğulcu demokrasi olmuyor; bunu söylemek istiyorum.

Geçenlerde, Avrupa Kalkınma ve Yatırım Bankası Başkanına bir Rus seçkini şöyle bir saptamada bulunmuş, demiş ki, biz bir deney yaptık, bu deneyi insanlık adına yaptık ve bütün insanlığı böyle bir deneyin sonuçlarından kurtarmış olduk. Bu bir yaklaşımdır, kendisinin. Ve insanlık bize bunun bedelini ödesin demeye getiriyor bankacıyla konuşurken. Yani, biz, sizin önünüzden çok büyük bir tehlikeyi kaldırdık, şimdi bastırın paraları anlamında söylüyor ama, bir haklı tarafı da var. Yani gerçekten, şimdi sizden önce birisi elini sobaya koyarak sobada elini yaktıysa, yani sizin elinizin yanmasını da engellemiş demektir. Bu manada devrimciler, tarih boyunca idealist kişiler, örnekleriyle bize birçok şey kazandırmışlardır. Ama ben, çok büyük iddialarla ortaya çıkmış bir tek devrim görmüyorum ki, böyle özgürlüğü getirmiş olsun. Demokrasi; o, başka yerlerden geliyor; daha doğrusu, o an için çok anormal faturalar ödemek zorunda

kalıyorsunuz. Demokrasi, biraz liyakatin rejimi, biraz hukukun rejimi; ikisi de yok bizde.

Şimdi, belki idealizmle, devrimci idealizmle hukuk ve liyakat yan yana geldiği zaman belki ondan başka türlü bir helva olur ama, bu ikisi olmadığı zaman, genellikle devrimci atılımlar demokrasiyi doğurmuyor.

Sol taraftan çok vahim bir soru geldi Orduyla ilgili. Vahim bir soru diyorum; çünkü, mutlaka kıvırmadan telaffuz etmek lazım.

Evvela, bir olanı söyleyeyim.

Türkiye'de, Ordunun son derece önemli bir meşruiyet kaynağı var. Bu meşruiyet kaynağı da, Cumhuriyetin ta kuruluşuna dayanıyor. Machiavelli'den beri biliyoruz ki, en güçlü meşruiyet kurucu meşruiyettir.

Şimdi, Türk Silahlı Kuvvetleri, böyle kurucu bir meşruiyetin beslediği bir kurum olarak kaldığı sürece; yani, bu kurucu meşruiyetten, toplumun diğer aktörleri yeterince beslenmediği sürece Türk demokrasisi bir vesayet demokrasisidir. Öyle olmalıdır demiyorum, yani olması gerekeni söylemiyorum, gördüğümü söylüyorum. Türk demokrasisi bir vesayet demokrasisidir. Yani, Türkiye'deki rejim vesayet altındadır. Vasilerden biri de Türk Silahlı Kuvvetleridir. Ha, şimdi tabii bu, hiç demokrasiye uygun bir olay değil. Ama bir şey biliyoruz...

Başkan-Efendim müsaade eder misiniz?

Şimdi Cemil, yani diğer arkadaşlara zaman kalsın diye biraz daha toparlarsan.

Cemil Oktay-Dolayısıyla, Ordunun zaman zaman ortaya çıkan ve bizim demokrat bilinçlerimizi yaraladığını düşündüğümüz çıkışlarının kaynağı, bu. Bu kaynak devam ettiği sürece, yani Cumhuriyetin; ben, gene benden önceki konuşmacının bir saptamasına katılacağım, yani rejiminin "olmazsa olmaz"ları vardır. Şimdi, bu cumhuriyet rejiminin olmazsa olmazlarına, seçmen katında, sivil toplum katında sahip çıkan ve bu olmaz ve olmazları devam ettireceğinin güvencesini veren toplumsal güçler oluşmadığı sürece vesayet rejimi devam eder. Etmelidir demiyorum; ettiğini, olan ampirik hadiseyi söylüyorum.

Bu kadar,

Teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler efendim.

Sizin, Sayın Abbas Karakaya beyin sorusuna cevabınız var mı?

Abbas bey, bir daha tekrarlar mısınız?

Abbas Karakaya-Orduyla ilgili...

Cemil Oktay-Genel bir cevap vermiş oldum, daha ayrıntıya inmek istemiyorum; zamandan tasarruf etmek istiyorum.

Başkan-Aksi halde ben de müdahaleci pozisyonuna girmek durumunda kalacağım.

Evet, buyurun Sayın Sayman.

Yücel Sayman-Bana sorulan soruların cevaplandırılması için iki dakikada ancak kanaat belirtebilirim ama, anladığım kadarıyla konuşmacılar arasında bile büyük

tartışma yaratabilecek bir şey. Kısaca kendi sonuç görüşümü söyleyim ama, tabii çok tartışacak şey var. Çünkü, ucu biraz bana da dokunuyor kişisel olarak. Çünkü, devrimci olmadan bunları çözümlemek mümkün değil. Sıradan kişi gider parayı alır; ama devrimci de, onun parayı alması için gerekeni yapmış olur, hazırlamış olur.

Şimdi, kuvvetler ayrılığının sınıf mücadelesiyle ya da hukuk devletinin sınıf mücadelesiyle ilgisi var mı? Var. Yani, hukuk devleti tabiri, zaten bir burjuva devletinin anlayışının getirdiği kavramlardır ve genel olarak iki boyutta bu kavramı söyleyebilirsiniz, söylenmiştir. Belki başka boyutları da vardır.

Bir, devletin evrenselliklerinin hiçbir zaman ortadan kalkmayacağını gösterebilmek için, yani hukuk içinde yaşadığımız zaman, -işte ikinci boyut o. Bu devlet evrenseldir. Evrensel olabilmesi; yani çeşitli sınıflar arasında, zümreler arasındaki dengeyi kurabilmesi için de, böyle bir ideal hukuk anlayışına, yani bir hukuka varılacaktır bu kanunlarla değil, ileride varılacaktır. Bu, sınıf mücadelesiyle olur, tatlılık içinde olur, işte özgürlükleri verirsiniz herkes birbiriyle mücadele eder ve o çerçevede evrensel bir devlet işine biz gideriz.

Şimdi, özgürlükler de idealdir. Nasıl olsa günün birinde insanlık varacaktır, bu gün olmasa bile; yani böyle bir şeydir hukuk devleti. Tabii sınıfsaldır yani feodal devlete karşı. Yani burjuva sınıfının, işçi sınıfının, köylünün desteğini alarak getirdiği bir devlet kavramıdır. Yani, bir demokratik anlayışın kavramıdır hukuk devleti. Ama hukuk devleti -kendi anlayışım açısından söylüyorum evrensel filan değildir, çünkü devlet evrensel değildir. Devlet sönecektir. Devlet sönecekse, hukuk devleti de sönecektir. Bu da, bir sınıf mücadelesidir diye söylüyorum, çok tartışmasına, ayrıntısına da girmeden.

"Kuvvetler ayrılığı ilkesi yürürlükte mi, demokrasi yürürlükte mi?"

Yani, demokrasi bir devlet biçimi. Burjuva demokrasi anlayışı çerçevesinde kalarak söylüyorum, Türkiye'de bu anlamda dahi demokratik bir devlet yapılanması, biçimi yoktur. Onun hiçbir kuralı uygulanmıyor. Kuvvetler ayrılığı var, az-çok da uygulanıyor. Ama, kuvvetler ayrılığının az-çok uygulanıyor olması, sistem olarak var olması da, o devletin mutlaka demokratik olmuş olmasını gösteren bir kural değil.

Ben bu kadar söyleyeceğim.

Başkan-Teşekkürler efendim.

Buyurun Sayın Tekeli.

İlhan Tekeli-Şimdi bana üç grup soru var.

Birinci soru, "bu kamu alanını rasyonel ve eleştirel bir yapıya nasıl dönüştürürüz ki, demokrasimiz daha iyi işlesin?"

Tabii bu soruyu yanıtlayabilmek için önce biraz tarihe bakmamız gerekiyor. Kamu alanı kavramı, özel alanın teşekkülünden sonra burjuvazinin oluşmasıyla ortaya çıkmış bir kavram tarihi gelişmesi içinde. Zaten devletin oluşması, burjuvazinin denetiminde olduğu için bu kamu

alanı daha başlangıçta da burjuvazinin denetiminde oluşmuştur. Ama günümüze geldikçe sorun daha da artmıştır. Bugün değişik bakımlardan işgal edilmiş ve yönlendirilmiş bir kamu alanıyla karşı karşıyayız. Ne yönden? Devlet bir kere burayı çok önemli bir şekilde kontrol ediyor, öbür taraftan da başımıza çok güçlü bir medya çıktı, o da kontrol ediyor. Böyle bir kamu alanında, insanların etki altında kalmadan yapacakları tercihlerine uygun bir sonucun ortaya çıkmasını düşünmek çok zor. Tabii, buna karşı yapılacak şeyin, diğer güçlerin de bu kamu alanında etkili olmaya çalışması olduğu vb. düşünceler savunulabilir. Ama, bu, kâğıt üzerinde kalacak bir şeydir. Bunun yerine, acaba alternatif stratejiler geliştirilebilir mi? Tabii, kamu alanını biz öyle oluşturmamız ki, toplumdaki herkesin sözü biraz ifade edilebilsin. Ama bunu gerçekleştiremiyoruz. Acaba daha realist stratejiler düşünülebilir mi?

Biz, Bodrum'da bir yerel HABİTAT uyguladık. Bu yerel HABİTAT uygulamasında, sivil toplum kamu alanı diye, yerel yönetimin yanında bir başka kamu alanı oluşturduk ve bu, çok ilginç bir sonuç verdi.

Bizim bugünkü siyasal kamu alanımız, temsili demokrasi içinde siyasal gücün elde edilmesi için kullanılan bir çatışma alanı haline gelmiş bulunuyor. Bu çatışma alanı içinde temel ilişki kurma ahlakı, başkalarını kötülemeye ve dışlamaya dönük bir ahlak. Gayet çatışmalı bir kamu alanı.

Bodrum yerel HABİTAT'ında ise uygulamada şöyle şeyler oldu: Denildi ki, tamam yerel yönetim var, işini yapacak; ama burada bir halk var, bir grup var, onlar da bazı sorunları çözmek ve bazı isteklerini hayata geçirmek istiyorlar; öyle ise kozalar oluştursun denildi.

Bu kozalar, bir kurum değil, bir örgüt değil; bunlar, belirli işi yapmak isteyenlerin bir araya geldiği oluşumlar. İçinde belediye de, sivil toplum kurumları da yer alabilir. Bunlar konuya ya da soruna özgü olarak oluşuyorlar ve bir sorun çözüyorlar. Sorunlarının çözümünü başkasından beklemekten çok, kendileri çözmeye çalışıyorlar.

Bu kozalar başarılı olarak çalıştı ve ortaya Bodrum için bir program çıkarttı. Yerel yönetim de bu programı tanıdı.

Aslında belki de bunun kendisi o kadar önemli değil. Bu çalışma sonunda, Bodrum'da çok ilginç bir kamu alanı oluşması gerçekleşti. Bu kamu alanında, geçmiş siyasi söylemler kullanılamaz hale geldi. Çünkü, sivil toplumun oluşturduğu kamu alanı çatışmalı bir kamu alanı değil. Burada, karşılıklı öğrenmeye ve bir düşüncüyü yaşama geçirmek için çalışmaya dönük, yardımlaşmalı bir çalışma, yani bir anlamda demokratik bir güç oluşumu söz konusu. Böyle bir çalışma ortaya çıkıp, bu örnekler sergilendiği zaman, bunun içinde yer almayan ve bu kamu alanının çalışma biçiminin alışkanlıklarını, ilkelerini içselleştirmeyen siyasetçiler o kamu alanında artık konuşamaz hale geldi. Bu, çok ilginç bir deney. Çünkü, toplu-

mumuzdaki bugünkü kamu alanının kullanılma biçiminden herkes rahatsız. İşgal edilmiş bir kamu alanı var ve insanlar, kendilerine, kendileri bakımından korunmuş bir kamu alanları oluşturup, onunla tercihlerini hayata geçirebildikleri zaman yeni bir toplumsal ilişki kurma biçimi geliyor.

Tabii bu örnekler, şimdilik sayıca az. Ama, düşünelebilecek alternatif stratejilerden biri. Daha fazla vakit olmadığı için ayrıntıya girmiyorum.

İkinci soru, çok kritik soru; "Silahlı Kuvvetlerin bu son kararı nasıl yorumlanır?"

Aslında bunu, biraz vakit alarak açmak isteyeceğim.

Bu soruya girmeden önce bir örnek vermek istiyorum.

Ben şehir plancısıyım ve biz, öğrencilerimize her sömestr bir proje yaptırırız ki, eğitim, bu projenin üstünde olur; şurasını doğru yaptın, burasını yanlış yaptın, şurasını düzelt diye bir pratik içinde bir eğitim olur. Bu eğitim sırasında biz öğrencilerimize, devamlı olarak bazı pozitif değerleri aktarıyoruz. Aslında, bilimsel kurallardan çok değerler aktarıyoruz; deriz ki, işte şu kadar büyük yeşil alan yapmalısın, işte binaların kat yükseklikleri düşük olmalı, bilmen ne... Ama, ortaya çıkan plan öyle bir plandır ki, hep pozitif değerlerin yan yana gelmesinden meydana gelen bir mozaik.

Şehir planlama teorisi de, bu pozitif değerleri yan yana getirmekle gelişmiştir. Ama pratiğe çıktığı zaman çocuk şöyle sorunla da karşı karşıya kalır: Planı uygulayacak; peki, yeşil alanını yapacak diyelim, ona da karar verdi. Gidip, birisinin malını istimlak etmesi gerekir. Şimdi, oradaki kararda, işte parasını versin mi, vermesin mi gibi bazı hukuksal meselelerle karşı karşıya kalır ve burada yaptığı eylem, verdiği karar, artık salt pozitif değerlerden meydana gelen bir karar değildir. Bir kararı uygular; uyguladığı kararın, hem bir yeşil alan gibi pozitif yanı vardır; belediyenin parası olmadığı için de mali istimlak edilen adamın da haksız kaybı söz konusudur. Yani, bir iyiyle bir kötü arasında seçme zorunda kalır. Bu, işi biraz zorlaştırır. Biraz daha pratiğin içine girdiği zaman öyle durumlarla karşı karşıya kalır ki, iki kötü arasında seçmek zorunda kalır; bir daha kötüyle, daha az kötü arasında seçmek zorunda kalır.

Şimdi demek ki, hayattaki seçimler hep pozitifleri yan yana getirme şeklinde bir seçme olamıyor. Biz, eğitimimizde ve kuramlarımızda, sonucu bir kötü ve iyiyi içeren bir konuda nasıl karar vereceğini öğretmiyoruz.

Şimdi gelelim bizim meselemize.

Bu son MGK kararında, buna çok benzer bir durumla karşı karşıyayız. Biliyoruz ki bir tarafan, bir siyasal dinî akım var. Dine ve şeriata dayalı, bir devlet düzenini Türkiye'ye getirmek için yol alıyor. Eğer başarılı olursa demokrasiyi yok edecek. Çünkü doğrusu değişmez olarak dışarıdan verilen bir rejimin demokrasi olmasından söz edemeyiz. Öte yandan MGK'nın içinde bazı hükümet mensupları bulunsun da TBMM dışından bazı karar-

ları vermesini demokratik olarak değerlendirmek de güçlük vardır. Demokrasi açısından olumsuz olarak değerlendirilebilecek iki tutum arasından seçme durumunda kalıyoruz. Daha önce verilen örnekte anlatıldığı üzere bu durumda nasıl karar verebileceğimizi bilmiyoruz.

Bu halde kimsenin tartışmayacağı bir karar üretilmez. O zaman yapılan kişilerin toplumdaki kendi ideolojik konumlarına göre bir taraf seçmek, daha sonra da bu konumu haklı gösterecek söylemler oluşturmak olmaktadır. Örneğin birisi MGK'nın kurumsal olarak bir baskı grubu olduğunu söyleyerek, baskı gruplarının demokrasinin işleyişi için gerekliliğini savunabilir.

Ama bütün bunlar, temiz analizler değildir.

Demin sözünü ettiğim problemi, yani iki olumsuz arasında seçme yapma problemini ben teorik olarak çözemeysem, bu soruları neye çeviriyorum, o pozisyonları kafamda manevra yapabilecek noktalara indirgeyerek, kendi önceki pozisyonumu haklı çıkarmaya dönük bir yorum geliştirmiş oluyorum; kaçınılmaz olarak bu böyle olacaktır ve herkes siyasî pozisyonuna göre bunu yorumlayacaktır. Son olarak, bu Dünya Bankası sivil toplum kurumu sayılabilir mi sorusunu ele alacağım. Şimdi, buradaki arkadaşımızın yaptığı analiz şu: Diyor ki, Dünya Bankası sendikalara karşı çıkan şeyleri savundu, halde sivil toplum kurumu olamaz.

Bir kurumun sivil toplum kurumu olup olmadığına, içinde üretilen kararların yönüne bakılarak karar verilemez, bunun yapısına bakarak karar vermek gerekir. Yani kararın ne olduğuna bakarak karar üretenlerin bir sivil toplum kurumu sayılıp sayılmayacağına karar verilemez.

Şimdi, biz sivil toplum kurumundan söz ediyoruz. Ama HABİTAT'da "Non Government Organization" NGO (Hükümet Dışı Kuruluşlar) kavramı kullanılmıştır. Dünya Bankası sivil toplum kurumu olmasa bile acaba bir NGO mudur? Banka olarak öyle görünse de, sermayesinin payları devletlere dayandığı için, bu bir NGO olmaktan çok devletlerüstü bir kuruluştur. Ama yine de içinde devlet olan bir şeydir.

Onun için, bunu bir "Non Government Organization" olarak adlandırmak doğru olmaz, çünkü kökünde devletlerin sermayesi vardır.

Benim söyleyeceklerim bu kadar, çok vakit aldım, teşekkür ederim.

Başkan-Teşekkürler efendim.

Bir tek şey söylemek istiyorum, bir ufak fıkayla, geleceğe yönelik bir şey söylemek istiyorum.

Adamın biri, bir Avrupa ülkesine gitmiş, bir restoranın önünden geçmiş, orada ne kadar yerseniz yeyin, hesabı torununuz öde diye yazıyormuş. Yemiş, içmiş, tam çıkarken bir kâğıt getirmişler. Nedir bu? Fatura. Ne faturası, oradaki yazıyı okudum da öyle geldim demiş. Garson efendim, bu dedenizin faturası demiş.

Yani, biz torunlara bu faturaları bırakmayalım.

İyi günler.

Temsil Krizi ve Devlet İdeolojisi

3.Gün

12 Nisan 1997 Sabah

Saat: 10.00

Açılış Konuşması : Bayram MERAL
Oturum Başkanı : Prof. Dr. Mehmet ALTAN
Talat ORHON

Panalistler : Prof.Dr. Toktamış ATEŞ
Ali BAYRAMOĞLU
Fehmi KORU
Suat PARLAR

Bayram Meral- Sayın Başkan, saygıdeğer hocalarımız, değerli yazarlarımız, değerli gençlerimiz, değerli hanımefendiler, değerli beyefendiler; hepinize hayırlı günler diliyorum.

Sözlerime başlarken şahsım ve temsil ettiğim toplum adına hepinizi saygıyla, sevgiyle bir kez daha selamlamak istiyorum.

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin düzenlediği bu toplantıda bulunmaktan son derece memnun olduğumu da ifade etmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, biliyorsunuz son derece yoğun günler geçiriyoruz. Bu yoğunluğun içerisinde çok yakından izlediğiniz gibi temsil ettiğimiz toplumun toplu iş sözleşmesi görüşmeleri var. O nedenle gecemiz gündüzümüze karıştı. Biraz da yorgunluğumuz var, biraz stres, gerilimimiz var. Bu yapı içerisinde sizlerle karşılaştım. Aslında şartların verdiği biraz yüksek tansiyon var ama, ama işçiliğin de verdiği büyük bir sabır, mütevazî, hürmetkâr davranışlarımız da var. Bunların hepsini bir arada değerlendirmenizi istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, TÜRK-İŞ 1952 yılında kurulmuş. Kurulduğu günden bugüne kadar iyisiyle, kötüsüyle, eksisiyle, fazlasıyla Türk toplumunda değerli bir yeri olmuş, adını duyurmuş, hizmet yürütmüş, eksik olmuş elıştırılmış, fazla olmuş unutulmuş; böyle yarım asra yakın bir yaşama sahip bir kuruluş.

Ben 9 uncu Genel Başkanımı TÜRK-İŞ'in. TÜRK-İŞ kurulduğundan bugüne kadar hep görevinin gereği olarak, siyasetin yeri gelmiş at oynattığı, yeri gelmiş cephe aldığı, yeri gelmiş bütünleştiği bir

kuruluş olmuş, ki bilahara içerisinde DİSK diye bir Konfederasyonumuz kurulmuş, arkasından HAK-İŞ diye bir Konfederasyonumuz kurulmuş, arkasından MİSK diye bir Konfederasyon kurulmuş geçmişte. Kısacası hep birlikte bu noktaya geldik.

Geçmişte siyasiler şunu söylemiş hep genelde sendikacılara: "Efendim, siz nasıl olsa toplu iş sözleşmesini yapıyorsunuz, işçilere belirli haklar alıyorsunuz, onun ötesinde hiçbir şeye karışmanıza gerek yok. Nasıl olsa belli bir noktaya kadar getiriyorsunuz, ondan sonra devreye bakanlar, başbakanlar giriyor." Sanki babasının cüzdanından veriyor gibi, bir iki puan, bir iki lira daha işte o veriyor. Ondan sonra "sağolsun bu hükümetten daha iyi bir hükümet mi olur" dedirtilmiş. Maalesef o alışkanlıklar bugüne kadar getirilmiştir.

Sonuçta çok yakından izlediğiniz gibi bu hareketler bizi 12 Eylül gibi bir noktaya getirmiş. Hiç birimizin hak etmediği, ne kazandığımız bugüne kadar belli olmayan, 1980 öncesi kardeş kardeşe düşman edilmiş ve arkasından 12 Eylül gelmiş. 1982 yılında TİSK'in, yani Türkiye İşveren Sendikalarının Genel Kurulunda bir istekler bölümü vardır. O istekler bölümünde işverenlerimiz ne istemişse yasalarda ve Anayasada bunlar hayata geçmiştir.

Düşünen, konuşamayan bir toplum. Arkasından adı var ama, icraatları çok sınırlı bir sendikal hareket.

Değerli arkadaşlarım, her nedense bizim ülkemizde siyasilerimiz konuştuğu zaman, konuşmalarında Avrupa Toplumunun çok ilerisindeyiz. Ama tatbikata geldiği zaman bunların hiç bir tanesi yaşama geçmiyor.

Burada değerli hocalarımız var, bu işlerin uzmanı. Şimdi deniz yanında kuyu kazıyor demezsiniz, ama bunu hocalarımızdan biz çok kez dinliyoruz.

Bakınız, İskandinav ülkelerinde genelkurmay başkanını hariç subayların bile sendikası vardır. Bizde bütün İLO Genel Kurullarına gidilir, orada çıkar hükümet temsilcisi konuşur; işte memura sendikal hakkı verdim, sendikaların önündeki engelleri kaldırdım, ama Türkiye'ye geliriz, hiçbir şey olmaz.

Bunu ne için söylüyorum. Olaylara siyasetçilerin biraz samimi mi, gayri samimi mi baktığını arz etmek istiyorum. 12 Eylülden sonra bizlere yasak getirildiği gibi, bazı siyaset adamlarına da yasak getirildi. Biz ne yaptık vatandaş olarak? Hem düşünen, hem konuşan bir toplumun olabilmesi için, parlamenter sistem, özgürce çalışması lazım, demokratik, laik sistemin olması lazım, hukukun üstünlüğünün kurulması, devam etmesi lazım, yargı bağımsızlığının olması lazım. Bunların olması için de, siyaset yasaklarının da kalkması lazım.

Meydanları doldurduk hep birlikte değerli arkadaşlarım, o zaman da bir siyasi partimizin yasakların devam etmesini istemesine rağmen, hep birlikte bu yasakları

kaldırdık. Ve bu değerli zatlar Parlamente'ye girdiler. Ama, bir bölüm yasaklar orada devam ediyordu. Kimdi o? Başta bizler, sendikaların, birçok ilim adamının, işte memurların sendikal hareketi, vesair. Bunlara geldiği zaman Anayasada değerli arkadaşlarım, bunları da koydular, oylamaya geldi, maalesef milletvekilleri bu maddele ilgili oyunu kullanmadı. Yasaklar halen daha devam etmektedir.

Nedir yasaklar? Yani, örneğin ben şimdi bir yerden milletvekili olsam TÜRK-İŞ Başkanlığını bırakmam lazım. Veya bizde herhangi bir avukat veya bizimle ilgili bir zatı muhterem varsa, kooperatiflerde de yanılmıyorsa bu böyle birçok konuda, eğer milletvekili oluyorsan, hemen diğer görevini bırakman lazım. Ama, işverenlerimizde böyle bir sıkıntı, böyle bir sorun yok.

Bunu şunun için arz etmek istiyorum değerli arkadaşlarım. Yani, siyaset artık ülkeye hizmet yönünde değil, bir nevi siyasi partilerin veya siyasetçilerin kendi çıkarları doğrultusunda bir yöne doğru kaydırıldı.

Bakınız 450 milletvekili vardı, 1995 seçimlerinden önce bir Türkiye milletvekilliği furysı çıktı. Sanki onu yapan hukukçular bunun Anayasaya aykırıdır, aykırı değildir olduğunu bilmiyorlar mı? Biliyorlar. Ne yaptılar? 550 milletvekiline çıkardılar.

Ondan önce okumuşsunuzdur. O dönem milletvekillerinin yılda 200 gün ortalama Meclise devam etmediklerini gazetelerimiz yazdı.

Şimdi değerli arkadaşlarım, bir taraftan siyasilerimiz ülkedeki ekonomik sistemden rahatsız olduklarını söylüyorlar. Bir taraftan -kusura bakmayın işçilerin bir bölümünün verimsiz olduğunu -verimli mi, verimsiz mi, onu hep birlikte biliyoruz söylüyorlar.

Ben burada bunu konuşmakla Parlamente'yi eleştirmiyorum, Parlamente'yi eleştirmiyorum. Onun içerisinde bir KİT yapısını özendirir, işe yaramayan KİT yapısını özendirir mantıktan bahsediyorum.

450 milletvekili neye yetişemedi ki, sen 200 gün işe gitmeyeceksin Meclise; devamsızlıkların olacak ortalaması, arkasından 550 milletvekiline çıkaracaksın.

300 milletvekili olmalıdır değerli arkadaşlarım, 500

değil; 300 milletvekili olmalıdır. Yeterlidir bu. Yeter ki, işlerine sarılsınlar. Eğer bir ülkede kökten bir şeye el atacaksak, bir yerlerden başlamak lazım. Ben milletvekillerine bazen söylüyorum rahatsız oluyorlar.

"Memurların oturduğu lojmanları satacağım." İçeride oturduğun lojmanı sat ilkin, ondan sonra memurların lojmanlarına sıra gelsin.

Değerli arkadaşlarım, bazı konuların üzerine -bizde de yanlışlık varsa, bir başka yerde de yanlışlık varsa eğer- yanlışlığı ortadan kaldır-

maya uğraşırsak, ne yapmamız lazım? Hep birlikte üzerine gitmemiz lazım.

Şimdi Türkiye'nin şu anda önemli sorunlarından birisi nedir? İşsizliktir. Nedir? Terördür. Nedir? Enflasyondur. Nedir? Göçtür. Nedir? Vergi adaletsizliğidir. Nedir? Haksız kazançtır. Yani sıralanabilir bunlar değerli arkadaşlarım.

Peki bunlar nasıl ortadan kaldırılacaktır? Memura az verirken, evet; işçiye az verirken, evet. Başka gidecekleri bir nokta var mı? Yok. Böylelikle ekonomiyi düzelttiklerini zannediyorlar. Bugüne kadar düzelmedi. Şimdi yeni bir metoda başvuruldu. Nedir bu? Özelleştirme.

Elbetteki dünyadaki yeniliklere, dünyadaki bazı gelişmelere değerli arkadaşlarım biz de ayak uyduracağız. Bundan kaçmıyoruz. Ama, bakın birçok ülkede özelleştirme nasıl yapılmış. Bunu belki bir çoğunuz biliyorsunuz, ama ben hafızalarınızı yenilemek için arz etmek istiyorum.

İşçisi, işvereni, hükümeti ve o olayla ilgili mesleki gruplar, üniversiteler oturmuş, bir müesseseyi özelleştirmeyi ortaya koymuşlar. "Bunu özelleştirsem, bunun yerine ne yapmam lazım?" Tartışmışlar. Buradan kaç tane işçi boşta kalır, onu hesap etmişler. Bir fon oluşturmuşlar, oradaki boşta kalacak işçilerle ilgili kurslar açmışlar, orada işçileri yetiştirmişler, bir başka müessesele onları aktarmışlar ve orada özelleştirme yapılmış. Özelleştirme birilerine menfaat sağlamak için değil, üretimin artması için, istihdamın artması için, çevrenin korunması için, birçok konularda yenilikler yapılmıştır.

Ama bizim Türkiye'de değerli arkadaşlarım, sattım, kapattım, kurtuldum. Arkasından da birisini zengin ettim. Raporlar yayınlanıyor; burada değerli hocalarımız da biliyor.

Bu elektrik zarar mı ediyor, PTT zarar mı ediyor, birçok müessese var zarar mı ediyor? Hayır. Birilerine kazandıracağız.

Bakınız saygıdeğer arkadaşlarım, Türkiye'de bütçe kamu açıklarını, bunları satarsam buradan kapatırım anlayışı var. Enteresandır, geçen Kamu Ortaklığı Başkanını -televizyonda izlediniz mi? Bazen Allah söyletiyor

vallahi diyor, hepsini satsak bütçe açıklarını yine kapatmaz.

Şimdi bunu söyleyen kim, Kamu Ortaklığının, bu özelleştirmeyi yapanın Başkanı, televizyonda. Peki nedir bu muhterem arkadaşlarım? Neyi, neyden gizliyoruz, kimin malını kimden gizliyoruz, kimin bu ülke? Hepimizin. Şurada oturan arkadaşlarımızın hangisi ülkede işsizlik sıfıra inmiş, enflasyon sıfıra inmiş, herhangi bir hadise, olay yok, hepimizin yüzü gülüyor. Bunu kim istemez?

Siyasilerimiz de bunu istiyor. Pek insafsızlık yapmak istemiyorum, ama tek bir yanlışlığımız var. "Ben hükümetin her istediğini yaparım, ben böyle yapıyorum."

Muhterem arkadaşlarım, bu işte böyle olmuyor. Bakınız bir defasında İsveç de ekonomi bir dalgalanmaya girdi. Orada oturdu memur sendikası, işçi sendikası, hükümeti, diğer demokratik kitle örgütleri, "acaba bu bunalımı nasıl atlattınız" diye konuştu. İşçi ücretlerinde, yani çalışanların daha doğrusu ücretlerinde tuttular bir değerlendirme yaptılar, düşüş yaptılar. Esnaf kitlesi buna paralel bir harekette bulundu, sıkıntıyı atlattılar.

Şimdi 1994 yılında aynı metodu 5 Nisan kararlarıyla hükümet bizim önümüze getirdi, ama çok güzel bir tatbikle getirdi, bilinçli bir sistemle getirdi. Efendim dedi, siz dedi geldi bize, TÜRK-İŞ'e geldi. Eğer dedi, siz dedi, fedakârlık yaparsanız... Ee, o zaman memurların durumu -sanki şimdi mi iyi ki?-, ekonomik durumları çok bozdu. "Eğer siz fedakârlık yaparsanız, ben memurların ekonomik durumunu düzelteceğim." Çevirdi şimdi memurların önünü bize doğru.

"Siz eğer fedakârlık yaparsanız, emeklilerin durumunu düzelteceğim." Onlara da bir şerbet verdi. "Siz fedakârlık yaparsanız işsizlerin sorununu çözeceğim." Eyvah gittik dedik biz.

Ne olacak? Bütün bu kitlelerin sorunları çözülecek. Bizim fedakârlığımıza bağlı.

Yaptık değerli arkadaşlarım. Temsil ettiğimiz toplumdan büyük protesto almamıza rağmen yaptık, yapmak mecburiyetinde bırakıldık daha doğrusu. Çünkü, eğer biz fedakârlık yapmazsak, o saydığım unsurlar, "işte görüyor musunuz, bunların işi tıkrında, halkın sorunlarından bahsediyorlar sözde siyasetçiler gibi, ama tatbikata gelince bir şey yapmıyorlar" diyecekler düşüncesiyle yaptık. Yaptık da ne oldu? Ne emeklinin durumu düzeldi, ne memurun durumu düzeldi değerli arkadaşlarım, ne de işsizlere iş bulundu.

100 trilyonun üzerinde fedakârlık yaptık. Ne oldu biliyor musunuz? Belki bilemiyorum, burada iktisatçı hocalarımız var. Dünyada böyle bir şey oldu mu, olmadı mı? Ben pek rastlamadığımı zannediyorum, okumadığımı zannediyorum. Üç ayda yüzde 50 net faiz. Bir başka ülkede oldu mu, olmadı mı bilmiyorum, eğer hocalarım olmuşa, bana söylerlerse biraz malumat sahibi olurum üç ayda bir adamın servetinin yarısı kadar servet kazanıyor.

Arkasından dolar 8 liradan 36 liraya, 36 liradan 42 liraya. Artık öyle bir noktaya geldik ki, işte bizim birikimlerimiz oraya kaydı gitti. Şu parmağımın beşinin ikisi bu nimetleri aldı götürdü. İşte, ne emekli belini doğrultabildi, ne memur, ne de diğer arkadaşlar.

Onun için ne yapıyoruz bunu yapanları değerli arkadaşlarım? Kısım birlikte bir ceza verdik; seçimlerde bir ceza verdik. Belki bundan ikaz aldıklarını zannettik ama, maalesef hep birlikte sıkıntılar yine devam etmektedir.

Ne yapmak lazım muhterem arkadaşlarım? Şimdi biz TÜRK-İŞ olarak diyoruz ki, işimiz yalnız toplu iş sözleşmesi yapmak değildir. Biz bu ülkenin insanlarıyız, ülkemize karşı sorumluluğumuz var, halkımıza karşı sorumluluğumuz var, temsil ettiğimiz topluma karşı sorumluluğumuz var. Bir siyaset adamı kadar bu ülkeye karşı sorumluluğumuz var. Çünkü, biz heran için temsil ettiğimiz toplumla da, halkla da karşı karşıya gelen insanlarız.

Ne evimizin etrafı duvarla çevrili, ne çalıştığımız büronun etrafı duvarla çevrili, kapısında polis bekliyor. Bu kapıyı açan her vatandaş oradan içeri giriyor. Öyleyse biz o siyaset adamlarından daha fazla halkla karşı karşıyayız, iç içeyiz. Biz daha fazla bu ülkenin sorunlarına eğilmek zorundayız.

İşte bu nedenle, bazen üç konfederasyon, bazen TÜRK-İŞ, DİSK gibi kuruluşlar bir araya geliyoruz, toplantılar yapıyoruz. Ne istiyoruz bu toplantılarda? Parlamento sisteme sahip çıkıyoruz, demokrasiye sahip çıkıyoruz, demokratik, laik sisteme sahip çıkıyoruz, yargı bağımsızlığına sahip çıkıyoruz. Suçlu varsa üzerine git diye hükümeti uyandırıyoruz.

Siyaseti değerli arkadaşlarım, halkım için yaptım diyoruz. Bakınız son zamanları ülke çok ciddi bir sıkıntı atlattı. Neydi bu değerli arkadaşlarım? Bu, laik, anti-laik çatışması. Her şeyi burada açık konuşmak lazım. Meydanlarda çok güzel konuşulur, çok farklı konuşulur burada, ama ondan sonrası; ondan sonrası var.

Siyasi partimizin birisi -konuşuyorum bazen rahatsız oluyorlar- ne dedi değerli arkadaşlarım meydanlarda bize. Biz bugünkü Hükümeti, geçmişteki hükümet ortaklarını da tanıyoruz, şimdikilerini de tanıyoruz.

Şimdi değerli arkadaşlarım, Refah Partisi muhalefetken ziyaretlerine çok gittim. O kadar olumlu, sanki biz konuşuyoruz gibi. Zaten onlar da bazen toplantılarda ben konuştuğum zaman, Sayın Abdullah Gül birgün çıktı dedi ki, "benim konuşmama gerek kalmadı" dedi, "TÜRK-İŞ Başkanı biz neyi konuştuysak aynısını söyledi."

Peki, o TÜRK-İŞ Başkanı aynı TÜRK-İŞ Başkanı, o Türkiye aynı Türkiye, o sorunlar aynı sorun. Ne değişti şimdi birden bozuştuk. Olay farklı değerli arkadaşlarımıza.

Ne deniyordu? İşte Amerika'ya kısmen kafa tutacağım, işte bizim... Diğer hükümetler bazen Amerika'ya gittiği zaman, onlar falan babasından müsaade almadan

bir şey yapamazlar, ben ona kısmen kafa tutacağım. İsrail'e uzaktan, yakından selam vermeyeceğim, faizi kaldıracam, özelleştirmeye karşıyım, vergi adaletsizliğini düzelteceğim, yağmayı durduracağım.

Saydı, saydı, saydı değerli arkadaşlarım, işte o dönem Cumhuriyet Halk Partisinin de 5 Nisanı savunmak, sanki babasından miras kalmıştı kendisine. O zamanın Başbakanı Sayın Çiller ne diyorsa, geri kalanını Sayın Karayalçın tamamliyordu, unuttukları bir şey varsa. İş bu noktaya getirdi.

Enflasyon yüzde 130'lara çıkmış, bir başbakan çıkmış sıfır zamdan bahsetmiş, emekten yana olduğunu söyleyen bir siyasi partinin genel başkanı da ona destek vermiş.

Siz olsaydınız ne yapardınız, Bayram Meral de onu yaptı. Gidip tavrı koydu. Ne oldu? Kıl payı kurtuldu. Niye? Şimdi gözünün önünü görüyor, evvah diyor ama, iş işten geçti.

Ne olurdu değerli arkadaşlarım? Bakınız -biraz dağıtarak konuştum kusura bakmayın- o dönem Doğru Yol Partisinin, Cumhuriyet Halk Partisinin dışında hükümet olma şansı yoktu; bunu kullanamadılar. Kullansın da bize bir şey versin diyorduk? Hayır. Ne olurdu? Şikâyetçi olduğun 12 Eylül yasalarını ortadan kaldırırdu. Ona doğru gittin mi? Gitmedin.

Ne yaptın peki? Getire getire karşımıza başka şeyler çıktı. İl İdareler yasasını değiştiriyor. Ne olacak? Bizim bazen yürüyüşlerimiz, vezne kuyruklarımız varya. Onu onun içerisine alacak da, bizim kollarımızı bağlatacak.

Ee, işçilerin kıdem tazminatlarını, ikramiyelerini kaldırıyorum. Meclise yürüdük hatırlarsanız. Ağaçlara mağaçlara çıkarttılar beni. İşte o zamanları söylüyorum.

Peki kim yapıyor bunu? Hadi biri yapıyor da. Emekten yana olduğunu söylüyorsun, sana ne oluyor.

Şimdi değerli arkadaşlarım, bunları niçin konuşuyorum. Neden böyle kavgacı bir toplum oluyoruz; niye bunları yapıyoruz? Eğer benim bir fazlalığım varsa, bir başkasının da bir fazlalığı varsa, birinde bir eksiklik varsa koyarız bunu ortaya. Kim bunlar? Bizim vatandaşlarımız. Neden birisinin fazlalığı olsun, neden birisi eksik olsun.

Bunu demokratik yapıda söylüyorum. Tartışırız, iyisini nasıl yaparız? Yaparız. Peki, bütün dünya devletlerinde değerli arkadaşlarım, devletlerin ana geliri vergisidir. Türkiye'de vergiyi kim veriyor? İşçi ve memur; asıl veren o.

Peki ne olacak şimdi? Özelleştirme bütçe açığını kapatamadı. Özelleştirmeyle sattın, ondan sonra ne olacak, o da bitti. Peki sen o sattığın adamdan düne kadar vergini alabildin mi ki? Yarın onu satıyorsun, ondan vergi alınacağını düşünüyorsun. Bu gücün var mı senin? Yok. Bu gücü bu toplumla bul, buyur ... Peki, ne olacak o zaman? İç borç. Laf lafı açıyor, bir şey bildikleri de yok kusura bakmayın.

Bedelsiz oto ithalinden getirenlere yüzde 10 faiz.

Hani faize karşıydın? Şimdi sen yüzde 10 faizi oraya verirken, borç aldığın zaman, yüzde 2 faizle borç alabilir misin, başka ülke sana verir mi? Sen kendi vatandaşının dolarına faizini yüzde 10 vereceksin, ben bir başka ülkenin maliye bakanıyım, benden geleceksin yüzde 2'den borç isteyeceksin. Karmaşık bir olay.

Bir bilenler var burada, okullar açmışsın, yüksek... bunun uzmanı var, bunun bilim adamları var. Oturursun, konuşursun her şeyi. Ben her şeyi biliyorum kanısında değilim, ama bildiğim var. Evet milletvekilisin, ama belki bu konularda eksikliğin olabilir, ayıp da değil. Burada değerli bilim adamları var, bu işin uzmanları var. Çağırırısın, bu böyle olursa ne olur, bu böyle olursa ne olur dersin ve toparlarsın.

Değerli arkadaşlarım, şöyle bir toparlayacak olursak yapılması gereken Türkiye'de bir defa bu özelleştirme denen yağmayı çok sağlıklı sisteme bağlamak lazım. Bakınız bir olayın altını çizerek söylüyorum. Hiçbir şey olmaz demiyorum. Özelleştirme yapılması gerekirse yapılır. Bir müessese hakikaten miadı dolmuşsa kapatılır, ama açılır. Nasıl açılır? Yeni teknolojiyle açılır.

Peki nasıl önleyeceksiniz? Şimdi yorganını sırtına alan büyükşehirler geliyor. Gecekonduların o insanların başına yığıldığında görüyoruz. Ne yapmak lazım? Tarıma, hayvancılığa destek vermek lazım; köyden başlayacaksınız. Vatandaş köyüne sevdirmen lazım. Yok. Bir taraftan terör baskısı, bir taraftan ekonomik bozukluk, yorganını sırtına alıyor geliyor İstanbul'a. Bir gecekondu yapacak. Arkasından bir iş bulacak yaşamını sürdürmek için. Bulamazsa hırsızlık yapacak. Yapacağı başka bir şey var mı? Yok. O zaman eğer bunu buraya getiriyorsan, bu olaylara muhatap ediyorsan yapacağın tek bir şey var. Onu köyünde oturturup, köyünde onu mutlu edebilmenin yollarını arayacaksınız.

Nedir? Tarımla uğraşıyorsa, hayvancılıkla uğraşıyorsa buna bu desteği sağlayacaksınız. Böyle Et-Balık Kurumlarını satın, ondan sonra birilerinden dört kat fazlasıyla geri almayacaksınız.

Böyle mi yapıyor? Bunların detayına inmiyorum. İkincisi ne olacak? Herkesten kazandığı oranında -belki çok olmasa, dilimler büyüse, biraz da aşağıya düşür ama- sürekli bir vergi alacaksınız.

Biz Japonya'ya gittiğimizde oradakilere sorduk. Dedik ki "sizde hiç vergi kaçırıcılar var mı?" İlk soruyu kavrayamadılar. Yani, nasıl vergi kaçırılacak? Dedik, ya devlete vergi veriyorsunuz. Acaba bunu az vermenin yollarını arayanlarınız var mı? "Peki o zaman devlet nasıl yaşayacak, devlet nasıl yaşamını sürdürecektir?" Bunlardaki mantık bu.

Bizde de kim iyi vergi kaçırmasını biliyorsa muhasebecilerden biz ona defter tutturuyoruz. Türkiye'deki yapı da bu. Peki, nasıl bunu düzelteceğiz değerli arkadaşlarım? Bunların üzerine gitmekle. Güç. Öyle siyaset bir başı bozukluğun içerisinde. Kusura bakmayın biraz da çok akılsız insanlarız. En büyük eksikliğimiz o. Ne edi-

yor da, bu siyasiler böyle arkasına bu kadar takılıyor. Hangi yaramızı sardı? Bunu yaptığımız sürece başı şikâyet etmeye hiç hakkımız yoktur.

Bağırıyoruz, Türkiye seninle gurur duyuyor. Bu ben de olabilirim. Neyimle gurur duyuyor? İşsizlere iş mi buldum, yağmayı mı önledim, haksız kazancın önüne mi geçtim, herkesin kazancı oranında vergi mi aldım, köylüye elimi mi uzattım, işsizlerin sorununu mu aza indirdim, ne yaptım yani değerli arkadaşlarım?

Mafyanın üzerine mi gittim? Yok. Bugün Türkiye'de en büyük rahatsızlığın birisi de yapanın yanında kalıyor mantığı. Şimdi hepimiz, ben başta bu Susurluk falan olayları çıktığı zaman, dedim ki hiçbir şey olmaz; ben diyorum bunu, örerler dedim bunu. Nitekim 42 nci günü Sayın Adalet Bakanı bir yerde konuşuyor. Dinledim, dinledim, sabrım taşıtı. Aradan 42 gün geçmiş. Diyor ki, arabanın arkasındaki silahların daha parmak izi alınmadı. Sabrım taşıtı, açtım içeri gittim. Yani, 42 gün bir arabanın arkasında silah kalırsa değerli arkadaşlarım, onun artık parmak izi özelliği kalır mı orada? Peki nerede bunun yargısı, nerede bunun savcısı, nerede bunun hakimi?

Öyle şey mi olur muhterem arkadaşlarım; kim bunların üzerine gidecek? Hep birlikte gideceğiz. Yakarak, yakarak değil, demokratik mantıkla gideceğiz. Nasıl gideceğiz? Benim gibi onlar da karşınıza çıkıyorsa, bunu böyle yaptır diyeceğiz ve onu alkış yağmuruna değil, soru yağmuruna tutacağız, demokratik tepkimizi ortaya koyacağız. Siyaseti böyle olgunlaştırırız.

Ama biz geçmişte "vay sen benim partime söyledin, o benim partime söyledi." Ondan sonra başladılar kendi aramızda tartışma yaratmaya. Gerek var mı buna değerli arkadaşlarım? Sizin, benim, onun partisi yok. Bu partiler hepimizin partisi; hizmet ürettiği sürece; halkın sorunlarına eğildiği sürece. Ama biz ne yapıyoruz? Bunlara eğilmiyoruz.

Biraz önce söylediğim lafımda hatırlattım. Çok tehlikeli bir dönem atlattık dedim. Neydi bu? Laik, anti-laik. Elhamdülillah hepimiz Müslümanız. 70 kusur yıldır bir sistem kurulmuştur. Anayasada var, hepimizin tüzüğünde var. Nedir diyor; demokratik, laik, sosyal hukuk devleti? Sosyal hukuk devletinin özü nedir? Güçsüzü güçlüye karşı korumak. E sen güçsüzün parası varsa hasnate neye gitsin diyorsan, parası varsa okuluna gitsin diyor-san.

Eskiden Tekel büfeleri vardı, onun gibi her tarafta dershaneleri yaratıyorsan. Dersaneye giden üniversiteye geçebiliyor, gidemeyen üniversitenin kapısından içeri giremiyor diye mantığını gençlerin kafasına yerleştirmişler. E demek ki sosyal hukuk devletinin bir bölümü bir tarafta bırakmışsın.

Geldik laik bölümüne. Yine söylüyorum hepimiz Müslümanız. Ama eğer sen beni siyasi uğurda kullanırsan bu olmaz. İbadet Allah için yapılır. Dini vecibelerini Allahına karşı yerine getiren her insana saygımız var. Bunlara destek oluruz, bunlara hürmet ederiz, ama dini

siyasi çıkarı için, kişisel çıkarı için kullananlar varsa bunun yanlışlıklarını da söyleriz. Bu böyle olmaz. Din hiçbir insanın tekelinde değildir, olamaz da, böyle bir yanlışlık halkın arasına sokulmamalıdır. O zaman ne olur? Büyük yanlışlıklar ortaya çıkar.

Ben son derece tedirginlik ve rahatsızlık geçirdim. Neden? Taksim'de cami yapılacak. Yapılır. Şimdiye kadar kim nerede cami yaptırmıyor, kim nerede yaptırdı, bunların hiçbirinin üzerinde durmadık, çoğunuzun da haberi yok; yapılıyor, yapılsın da. Yapılır, temel atılır atılmaz burada bir kargaşa çıkacaktır. Korktuğumu söylüyorum; Türkiye'de son derece telafisi mümkün olmayan bazı konular gündeme gelince rahatsızlık geçirdim. Sayın Başbakan'a gittim, konuyu kendilerine anlattım, bunun yanlış olduğunu söyledim. Büyük bir sorun Türkiye'de yaratılır dedim ve şu anda durdu.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de bazı çok hassas dengeler vardır, bunları bozarsanız bir daha düzeltemezsiniz. Türkiye'de inanan, inanmayan ayrımı çok tehlikelidir.

Burası bir İslam ülkesidir. Bugün, bazen yeri geldiği zaman, geçende televizyonun birisinde bir bakanımızın bir yabancıya anlattıklarını söylüyor. Diyor ki, işte biz böyle bir ülkeydik ki, Osmanlı ülkesi, adamının biri armudu mu, elmayı mı almış, padişah onu görmüş, oraya bir altın astırmış, adamın şeyini verin diye. Yabancıya anlatıyor, bakanla da birileri gırgır geçiyor.

Şimdi bu bakan hepimizin tanıdığı bir bakandır ismini söylemiyorum ama bu bunu anlatıyor bir Avrupalıya. Bizim geleneğimizin adaletini anlatıyor. Şimdi bunu anlatan, bunu düşünen bir toplumuz biz. Bunların arasına kalkarsak, ikilik sokarsak, 1980 öncesinden daha kötü bir ortama Türkiye'yi götürürüz. Buna hiçbir kimsenin hakkı yoktur.

Şurada oturan bütün gençlerin çeşitli düşünceye sahip olduklarını biliyorum. Ama, birarada oturuyorlar. İşte bu olmalıdır; siyasetçilerin yapması gereken bu olmalıdır. Bizim yapmamız gereken de hangi siyasi düşünceye sahip olursa olsun, oradaki işçilerin bir bütünlük içerisinde hareket etmelerini sağlamaktır.

Bakınız üniversitelerde bazen hareketler görüyoruz değerli gençler. 12 Eylülü haklı çıkaranların biri neydi biliyor musunuz? 12 Eylül'den önce anneler oğlunu öldü mü, ölecek mi, kızını öldü mü, ölecek mi korkusuyla yaşıyorlardı. 12 Eylül'den sonra sıkıyönetim, 12 Eylül'den önce de sıkıyönetim vardı. 12 Eylül geldi her şey durdu. O okulda okuyan, anne rahat bir nefes alıyor.

Bir taraftan bizim hakkımız gitti, ama bir taraftan o annenin kalbine su sepidi. Gerek var mı bunlara? Hepimiz ne için okula gidiyoruz? Bilgi edinmek için, ülkemize yararlı olmak için, daha iyi hizmet üretmek için. Ama, orada kavga ediliyor; birileri oraya sokuyor onları bilinçli şekilde. Bunun içinde mutlaka siyasilerin parmağı var. Hangi siyasi başarılı olamamışsa, elini uzatacak iki yer vardır. Ya üniversitedir, ya işçi sendikalarıdır.

İşte bugün de bizim aramıza elini uzattılar. Buluyorlar bir tane, çekiyorlar oradan tombala gibi, götürüyorlar bir toplu sözleşmeyi imzalıyorlar. Ücretin fazlalığını, eksikliğini tartışmıyorum. İki kuruş az olur, çok olur. Ama bir Eşel-Mobil mantığı hiçbir zaman olmaz. İmzalıyor işte, bizden götürdüler dün, tuttular, imzalatıldılar. Ondan sonra bir başka konfederasyon imzaladı, şimdi sıra geldi bize.

Aylık enflasyonun -hepiniz ekonomistsiniz- hesaplanıp da, bir ay sonra ücrete yansması veya yetiştirilmesi mümkün mü değerli arkadaşlarım? Olacak iş değil. Yapıyorum diyor.

Şimdi işçiyi, ücreti tartışmıyorum, iyisini kötüsünü, yaşamamış bilmiyor. Onun için greve getiremezsiniz belki. Bir zorluktan bahsediyorum. E ne yapmak lazım? Oturacağız, tartışacağız.

Bunu ne için söyledim değerli arkadaşlarım? Devletin gücünü, imkânını eline verdiğimiz siyasiler, halk şöyledir, böyledir, ülkenin geleceği şöyledir, böyledir düşünmüyor, kendi siyasi geleceğini eğer kısmen rahatlatıyorsa, hemen bakıyorsunuz oraya mühürü vurdu. Vatandaş rahatsız olmuş, vatandaşın arasında kargaşa çıkmış, biri bir yere gelmiş, birisi geride kalmış bunu düşünen yok. Sırf kendi siyasi geleceği, eğer rahata kavuşacaksa, onunla tatmin olacaksa...

Muhterem arkadaşlarım, hepimize düşen konulardan bir tanesi bir ve bütün olmamız. Siyasi görüşlerimiz farklı olabilir, bunları böyle meydan kavgası yaparak değil, bir demokratik ortamda, böyle bir saha oluşturup, oturup tartışmamız lazım.

Doğruyu bulmak hepimizin elbette ki arzuladığı bir olaydır. Birçok şey geride kaldı. Artık yeni bazı şeyler düşünmek zorundayız. Bu düşüncemizin ana ilkesi birliğimiz, bütünlüğümüz olmalıdır. Siyasi görüşlerimizi bir tarafa bırakıp bütünleşmemiz lazımdır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur, demokratik laik bir devlettir. Buna sahip çıkmamız lazım. Din ve viedan özgürlüğüne sonuna kadar saygımız var. Dini vecibelerini Allah için yerine getirenlere sonsuz saygımız vardır. Dini istismar edenlere, siyasi çıkarları uğruna kullananlara karşı da her zaman uyarı görevimiz vardır, bunu yapıyoruz. Çünkü, din hiçbir kimsenin babasının tekelinde değil.

Ayrıca değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi vergi ve adaletidir. Bakınız 4 milyon üzerinde kayıtdışı çalışan vardır. Bunlar sömürülüyor, devlet bunları biliyor ve göz yumuyor. Bir ay çalışır vatandaş, o çalıştıran adam onu götürür 5 gün sigortalı gösterir, hem devletin vergisi kaybolur, hem sigortaya pirim ödenmez. Sosyal Sigortalar Kurumuna geçmek istemiyorum, o rezilliğe geçmek istemiyorum.

Siz ne yapıyorsunuz diyeceksiniz burada, sendikacılar için ne yapıyorsunuz? Merhum Özal döneminde bir yasa çıktı, değerli hocalarımız bilir. 9 kişiden aşağı çalıştıran işyerlerinde Tasarruf Teşvik Fonu kesilmez, Konut

Edindirme Fonu kesilmez. İşte tam onlar için bir tezgah-tır o. 9 kişiye göre ayarlıyor, 9 kişiye göre bir taşeron kuruyor -işte taşeron mafyası işverenlerin bir bölümünün dediği gibi- ondan sonra değerli arkadaşım sen oraya gidip örgütlenemiyorsun. Ve örgütlenen de ertesi günü bakıyorsun vatandaşı kapının dışına koyuyor.

Hep birlikte bu vergi adaletsizliği ve bu saydığım konu üzerine gitmek lazım.

İki, özelleştirme deyip geçmeyin. Bu Hükümetin, bundan öncekini de dahil ediyorum doğru dürüst şu memlekete bir çivi çaktıkları yoktur. Bol bol laf üretiyorlar. Bir çivi çaktıkları yoktur. Peki ülkenin en önemli sorunlarından birisi işsizlik olduğuna göre, işsizlik nasıl telafi edilir? Ya savaş açarsın, götürürsün vatandaşın bir bölümünü, bir bölümünü onlar öldürür, bir bölümü buradan ölür, oranı düşürürsün. Ya odur. Ya da iş sahaları açarsın, bunun başka türlü yolu yoktur.

O zaman değerli arkadaşlarım, ne yapmak lazım istihdamı artırmak için? İşyerleri açacaksınız?

Değerli arkadaşlarım, önemli konular bunlar. Ben Erzurumluyum. Ben akşama kadar, sabahleyin gidiyorum, daireye giderken iki tane adam. Hayatımda ben mesaiden geri kalmış değilim. İki adam, beni sanki beni polis götürüyor gibi oluyorum. Kapının önünde acaba kaç kişiyle karşılaşacağım. Dinleye dinleye, üzüle üzüle mide kanaması geçirdim. Tığ gibi, sizin gibi, aslan gibi gençler geliyor; iş istiyorlar. Onları ben nasıl bu kapıdan dışarı çıkaracağım diye ona uğraşıyorum. Ne olacak peki bunlar?

Toplu sözleşme vasıtasıyla götürüyoruz, işveren bize diyor ki veya hükümet "efendim asgari ücretle iş arayanlar, bize yalvaranlar var." Ve bunu siyasetçi övünerek konuşuyor. Utanmıyor, gençler geliyor diyor, asgari ücretle bizden iş arıyor, bize yalvarıyor.

Üzülünmesi gerekir, bunu üzülenerek konuşuyorum. Sizin veya benim oğlumun gidip bir iş isterken, birine rica ettiğinden üzülmesi gerekirken, iftihar ediyorlar. Peki ne olacaktır? Buna çözüm bulunmalıdır.

Şimdi özelleşiyorsa. Doğuya, Güneydoğu'ya hangi özel sektör gidip de yatırım yaptı, bugüne kadar nerede yatırım yaptı? Devletin buralarda eli olmalıdır, desteği olmalıdır. Olmadığı takdirde oradaki insanlar buraya akın ediyor. Ondan sonra İstanbul'un trafiğinden şikâyetçiyiz, gecekondular vatandaşın üzerine yıkılır, üzüldürüz, iş bulunmaz üzüldürüz. Ondan sonra vatandaş hırsızlık yapar, koluna kelepçe vururuz.

Bunlar hepimizin ortak sorunu, bunlara çözüm bulunmalı. Vergi kaçtıranların üzerine gitmek lazım. Gelir dağılımı adaletsizliği. Nüfusun yüzde 80'ine yakınının millî gelirden aldığı yüzde 5 civarında, diğer yüzde 20'si de geri kalan balını, kaymağını yiyor.

Bunları eskiden söylediğin zaman adamın adına solcu diyorlardı. Şimdi solculuk molculuk pek şey yapmadığı için, ortak sorun olduğu için, bu sorun, bu sıkıntı genelde çoğunluğa yayıldığı için "artık bundan hepimiz şî-

kâyetçiyiz" doğru söylüyor deniyor.

Doğru söylemek de bir noktada yetmiyor değerli arkadaşlarım. Bakınız yüce Meclisimiz yemin eder halkının mutluluğu için çalışacağına dair. Halen daha 12 Eylül hukuku yaşamını sürdürmektedir.

Çok kez memurlara sendika kurma hakkı vereceğiz diyorlar, maalesef yaşama geçirmiyorlar. Geçirseler da-hi, sendika mı, dernek mi o tartışılıyor.

Bazı demokratik kitle örgütleri bir araya geliyorsa, bunlar ülkenin huzuru için, halkımızın mutluluğu içindir. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın. Ülke bizim, biz ülkemizi seviyoruz.

Biraz önce saydıklarımın yaşama geçmesi için uğraşlarımız devam edecektir. Biz Parlamenter sistemi her zaman savunduk, savunuyoruz.

Parlamentarın laf değil iş üretmeleri lazım. 550 milletvekili; yine söylüyorum çok. Bunun 300'e inmesi lazım; milletvekillerinin lojmanlarının satılması lazım; milletvekillerinin biraz halkın içine inmesi lazım; halkıyla bütünleşmesi lazım.

İkinci bir ordu evleri de onlarınki oldu. Anadolu Kü-lübüne girilmez, milletvekili lojmanların içerisinde bil-mem neler var, vatandaş giremez, ki ondan sonra bazı konularda niye şikâyet ediyorsunuz? İkinci ordu evlerini de siz kurdunuz. Halkın milletvekili halkın içinde olur, halkın arasında dolaşır, halkın dertlerini dinler, ona çö-züm arar.

Halka gözünü kapamış, kulağını kapamış bir Parla-menter sistem halkın sorunlarına çözüm bulmakta gec-iyor. Bu da hepimizi rahatsız ediyor.

Değerli arkadaşlarım, belki dağıttım ama, konuşmam gereken birçok konu vardı, özellikle sizle olmak, sizlerle olmak, değerli hocalarımla olmak, değerli yazarlarımızla olmak, değerli gençlerle olmak beni son derece mutlu et-ti.

Yarım asıra yakın bir maziye sahip TÜRK-İŞ, her zaman ülkenin birliğini, bütünlüğünü savunmuştur, hal-kının mutluluğunu savunmuştur, demokratik, laik cum-huriyeti savunmuştur, hukukun üstünlüğünü savunmuş-tur.

Sorun yaratmamıştır, sorunların aza inmesi için üze-rine düşeni yapmaya çalışmıştır. Bugün bunları gene yapmaya çalışıyoruz hep birlikte.

Her zaman olduğu gibi, bugün de gene sizlerin deste-ğine ihtiyacımız var. Bazı toplantılarımızdan rahatsız olanlar olacaktır. İş tıkrında olanlar elbette ki rahatsız olurlar. Ama, ülkenin ciddi sorunları var, ciddi sıkıntıları var. Bu sorunların aza inmesi için başta bilim adamları-mızdan, gençlerimizden, sorumluluk duyan bütün top-lumdan destek istedik, istiyoruz. O nedenle bir araya ge-liyoruz, bu sorunların aza inmesini istiyoruz.

Biraz uzattım, zamanınızı aldım. Çok teşekkür ediyorum.

Hepinize bir kez daha saygılarımı, hürmetlerimi ilet-mek istiyorum. Sağolun, varolun değerli arkadaşlarım.

Başkan- Ben sadece size teşekkür ediyorum. Sağo-lun bu konuşmanız için ve panelistleri rica ediyorum bu-rayı.

Suat Parlar- Öncelikle şunu söylemek istiyorum. Bir moda değişimimiz var. Küreselleşme diyoruz, küresel-leşme çağında yaşadığımızı söylüyoruz. Küreselleşme çağının bence temel özelliği bu çağın tamı tamına bir po-lis devleti çağı olması. Bunu ters ütopyanın gerçekleş-mesi biçiminde değerlendirenler de var; onlara da katılı-yorum. Ve şunu düşünüyorum: Eğer Hitler'in bir ütopyası olsaydı herhalde o ütopya bu çağın temel özellikleri anlamında gerçekleşmiş kabul edilebilirdi.

Şimdi çağımızda devlet giderek sıfır makyajlı bir devlet haline geliyor. Yani, egemen sınıfların hükümran-lığını sağlama dışında hiçbir örgütü işin içerisine karış-tırmayan bir devlet yapısı; makyajsız bir devlet ortaya çıkıyor.

Küreselleşme çağının bir başka ölçütü de, devlet bağlamı bir başka ölçütü de bunu bir icat olarak da yo-rumlamak mümkün. Hepimizin bildiği terörist vurgusu. Bireyler, gruplar, örgütler veya devletler terörist ilan edi-liyor ve Tanrının nasıl bir şeytani varsa, polis devletinin de, her polis devletinin de bir teröristi var. Tabii bu terö-ristler o gücün niteliğine göre belirleniyor. Terörist birey olabileceği gibi, bir grup, bir parti veya bir devlet de ola-biliyor.

Şimdi bu kavrama dayanarak ne yapılıyor? Şu yapı-lıyor: Suçu ve dolayısıyla cezayı iyiliğin somut içeriğinden koparıp failin kimliğine bağlıyorlar. Bu anlamda da terörist tanımlaması içerisine çok büyük bir keyfiyetle istediklerini alabiliyorlar.

Ve meşruiyet dayanağını bu terörist tarifi çerçevesin-de çizebiliyorlar. Dolayısıyla polis devletine sınırsız bir alan açılmış oluyor. Bunun Türkiye'ye ilişkin olarak de-taylarına girmek istemiyorum. O detayları çünkü hepimiz deneyimlerimizle biliyoruz.

Şimdi bu terörist korkusuyla ne yapılıyor? Kitleler terörize ediliyor, devletin kutsallığını tekrar tekrar vur-gulayan ayinler düzenleniyor. Bazen bu ayinler toplu öl-dürme ayinlerine dönüşebiliyor. Muhafızlar cezalandırıl-rken potansiyel muhaliflere de

müthiş bir güç gösterisinde bulu-nuluyor. Bu an-lamda tarihsel di-namiklerin özüne de muazzam bir saldırı gerçekleşi-yor. Gelelim Tür-kiye'ye. Türkiye için çok kısa, bu çerçevede şunu söyleyebiliriz. Türkiye globalleş-

miş dünyanın kurallarına bence en fazla uyan devlet; bu anlamıyla. Yani, makyajsız devlet, hür devlet anlamıyla en fazla uyan bir devlet ve bu anlamda da hakikaten evrensel bir örnek.

Şimdi Türkiye’de kayıplar, faili meçhuller, infazlar demokratik hukuk devleti vurgusuyla gerçekleştiriliyor. Bundan hiç vazgeçmiyoruz. Türkiye’de demokrasiyi korumanın vazgeçilmez gereği haline geliyor. Terör ve teröristle mücadele, bu bağlamda da muazzam bir meşruiyet dayanağı var orada ve birini takip eden ölüm ayınları.

Burada bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Özellikle konuşan Türkiye’ye geçiş yaptıktan sonra bu demin sözünü ettiğim o olaylarda bir turmanma yaşandı. Yani, Türkiye konuşan Türkiye olduktan sonra faili meçhuller, infazlar, gözaltında kayıplar artık yapısal düzenlemelerle yaşama geçirilmeye başlandı.

Toplu öldürme rekoru sanıyorum Güney Kore’de. Orada 200 kişiyi bir kerede katlettiler, ama Türkiye de bir başka anlamda örnek teşkil ediyor. Sivas’ta bir otelin içerisine doldurulan insanlar devletin gözetim ve denetiminde saatlerce katledildi. Türkiye böyle bir pratiğe sahip.

Türkiye’nin devlet yapısı anlamında başka ilginç özellikleri var. O da şu: darbeyle gideni seçimle cumhurbaşkanı yapmıştır Türkiye. Yargısız infaz rekortmeni polis şefleri ve linç hukuku savunucusu, engizisyonculardan Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı yapmıştır. Daha ilginç bunu bir demokrasi modeli haline getirmiştir Türkiye. Yani, biz bize benzeriz sözünün bir alt başlığı olarak bunları sıralamak mümkün.

Bu arada Türkiye’nin bir şanssızlığına değinmek istiyorum. O da şu: Dünyanın her yerinde faşist hareketler kendi sembollerıyla, kendi milis güçleriyle iktidara yürümüşlerdir, ama Türkiye’de çok büyük bir kolaylıkla örgütler devlet tarafından onlara sunulmuştur. Sokakları sadece faşist üreten bir Türkiye yaratılmıştır. Askeri darbeler neticesinde, fikri zaten iktidarda olan bu partiler veya örgütler kadro olarak da iktidara gelmişlerdir.

Şimdi Türkiye’de bir devlet tasarrufu neticesinde faşizmin iktidar olması, aslında kendi içerisinde tabii birçok paradokslar taşıyor. Bunun detaylarına girmek olanağı yok. Bunun tabii riskleri var. En önemli risklerinden biri, devlet faşistlerin tekeline girdiği ölçüde devletin sembolleri de, artık herkesin sembolü olmaktan çıkmıştır. Bugün Türkiye’de devlet resmen sembollerini ilan etmemekle birlikte, çok açık bir şekilde Türkiye’de faşist misyonun tüm sembolleri bugün resmî üniformanın altına gizlenmiştir.

Ve onun yanı sıra bugün Türkiye’de gene devlet resmen ilan etmemekle birlikte ezan, Kuran, tekbir gibi resmî nitelik taşımayan semboller, bilinen sentezler kapsamında devletin odağında durmaktadır.

Bu arada tabii devlet hizmetlerini unutmayalım. Devletin hizmetleri çok büyük. Örneğin, infaz kurumunu

artık vatandaşın ayağına götüren bir devlet yapısıyla karşı karşıyayız.

Şimdi, burada bir başka noktaya değinmek istiyorum. O da şu: Bir kere bunları sermayeden soyut olarak değerlendirmemek gerekiyor. Türkiye’nin talancı büyük sermayesi faşizmi de devlet desteğiyle kurmuştur; doğrudan doğruya. Ve burada çok hain bir tuzak söz konusu. O da şu: 1982 Anayasası sistematigiyle ordunun siyasete müdahalesi Anayasal bir kuruma bağlanmıştır.

Bu bağlamda da Anayasal sistem silahlı bir güvenceye alınmış ve askere bu Anayasa ile bir paradigma önerilmiştir. Asker bugün bu paradigmanın dışına ne yazık ki çıkamıyor ve Türkiye’de Anayasal militarizm kapsamında bir örtülü savaş düzeni yürürlükte.

Şimdi burada tabii siyasi anlamda da bir açmaza düşünüyoruz. O da şu oluyor: Anayasa ile askere böyle bir paradigma sağlandığı ve askerin kefaletiyle bir Anayasal sistem yürürlüğe konulduğu için çok rahat ortaya çıkıp, “şunda asker ne der, bunda asker ne der” denilebiliyor. Ve bu anlamda Türkiye’de faşist rejimin arkasında bire bir asker desteği varmış havası da yaratılıyor. Oysa ki daha 20-25 yıl öncesine kadar Türkiye’de sol hareket, **hemen hemen** her grup anlamında askersel cuntalarla **bağlantılıydı ve** devrim stratejisinin odağına da ordu yerleştirilirdi.

Bu anlamda çok hızlı bir değişim yaşanmıştır ve ne olmuşa olmuştur. Bu şu anda faşizmin kaynağında gösterilmektedir. Bunu sermayenin bir oyunu olarak değerlendiriyorum ve bunun tabii bir bütün olarak devletin meşruiyeti anlamında veya geleceği anlamında birtakım sakıncalar taşıdığı inancındayım. O da şu: Orduyu bu biçimde göstermek, özellikle emekçi kitlelerin faşizme karşı koyma potansiyelini asgaride tutarken, bu potansiyel gerçeğe dönüştüğünde de bunlar devletin bütünlüğüne kasteden unsurlardır havasını yayıp orduyu bunların karşısına dikmek olanağı mevcut.

Şimdi, militarizmin Anayasal kılınmasının sadece devletin omurgası anlamında tabii sonuçları yok. Onun yanı sıra toplum anlamında da çok derin sıkıntılar var. Çok ağır bir eleştiri olacak belki, ama son yıllardaki suskunluğumuzu başka türlü nasıl yorumlarınız bilmiyorum. Deyim yerindeyse Türk toplumu ruhunu satmıştır, faşizme ruhunu satmıştır. Yani, bu konuda örnek vermek de mümkün ama, o örnekler çok incitici olacağı için o örneklerle girmek istemiyorum. Ama bir tek şey söyleyeceğim. Bakın Türkiye uzunca bir zaman iş bitiricilerle, işi bitirilenler olarak ikiye ayrıldı. Birileri iş bitirici oldular. O iş bitiriciler birilerinin işini bitirdiler ve alkışlarla bir birlerinin işini bitirdiler.

Güncel olduğu için bir başka noktaya değinmek istiyorum. Bir yanılgıya kesinlikle kapılmayalım. Faşizm kimsenin tekelinde değildir. Türkiye’de devlet partilerine yayılmış kadrolar vardır. Bunun yanı sıra dediğim gibi orduyu faşizmin kaynağında göstermek çok büyük bir uyanıklık. Taşeronla müteahhidi birbirine karıştırmamak

gerekiyor. Taşeron tabii ki yaptığı işte belli bir özerklik alanı ve geniş manevra olanağı tanınır ama, taşeron yaptığı işin bütünü hakkında fikir sahibi değildir.

Türkiye’de askerin düşmandan temizlemiş olduğu mevziler, askerden de temizlendikten sonra, faşizmin en ülküsüz ve sermayeye en yakın kadroları işbaşına gelmiştir. Devlette şu anda neofeodal bir yapılanma vardır. Bunun zaten belirtilerini, işte bu meşhur Susurluk devlet kazasından sonra daha da yakından görmeye başladık.

Bugün Türkiye’de devlet her bürokratik mekanizmanın muhtaç olduğu rasyonellik ve gayri şahsilik ilkesinden uzaklaşmıştır. Türkiye’de vatandaşlık hukuku bitmiştir. Türkiye’de vatandaşlık bir işlemsel birim olmak özelliğini kaybetmiştir.

Devletin yasa karşısında eşitliği sağlama ve öz denetim sağlama gücü ortadan kalkmıştır. Bunları görmezden gelip ve çok açık bir biçimde devletteki bu faşist işgali görmezden gelip demokratikleşmeden söz etmek global bir suskunluk yasasına uymakla eşdeğerdir.

Türkiye’de çok derin bir siyasi kavganın verilmesi gerekliliği vardır. Türkiye’de dediğim gibi vatandaşlık hukuku bitmiştir ve uyruklar söz konusudur. Vatandaşlık hukukunun bitmesi başka bir statüler hukukunun onun yerine geçmesini de beraberinde getirmediği için, yani bir statüler hukuku ortaya çıkmadığı için o boşluk çetelerle ikame edilmiştir. Çeteye mensup veya yakın olanlarla olmayanlar farklı haklara sahiptirler. Çeteleşme sadece Susurluk çetesiyle sınırlandırılmamalıdır. Çeteleşme bugün Türkiye’de devletin ve parti yapısının, partiler sisteminin genel eğilimidir. İktidara ortak olmanın ve iktidardan pay almanın yolu da çeteleşmekten geçmektedir. Bununla ilgili çok sayıda bir belirti var.

Son yıllarda lider imajı, partiye özgü selamlama, çeşitli semboller, işaretlemeler, parti şarkıları türünden birtakım unsurlar bu çeteleşmenin alt ürünüdürler.

Türkiye’de devlet yasa karşısında eşitsizlik üretecek şekilde yapılaşmış, halkı kendi eliyle bölmüş ve ilan edilmemiş örtülü bir savaşı başlatmıştır. O anlamda Türkiye’de darbe, açık bir darbe beklemek de beyhudedir. Türkiye’de sürekli sessiz bir savaş hali vardır.

Bu noktada sermaye bütün pisliği devlete, devlette de atanmışlara yükleyip işin içinden sıyrılmıştır. Ne ilginçtir ki, genelde faşistleri seçtirenler toptan demokrat ilan etmişlerdir. Sivil olmak demokrat olmakla eşdeğer görülür. Bir dönem as-

keri darbelerin sponsörlüğünü yapan sermaye, şimdi Türkiye’de toplumsal uzlaşma, siyasal çoğulculuk ve demokrasi havariliğine kendi kendini terfi ettirmiştir.

Gelinen noktada Türkiye için şunu söylemek mümkün: Her şey mümkünse, aynı zamanda eşit derecede meşru, bu durumda da her yol mübah. Mussolini’den hemen bir alıntı yapmak istiyorum. Eğer bir doktrinimiz varsa, o da aksiyonumuzdur.

Türkiye’de vatandaşlık haklarının askıya alınıp, daha sonra Anayasal olarak kısmen, fiilen de tümünden ortadan kaldırılmasından sonra, vatandaş artık yapmak kategorisinin tamamıyla dışına düşürülmüş ve kendim diye kendi dışından belirlenen komutlara hapsedilmiştir. Türkiye’de ne yazık ki beşeriyetin sıfır noktasında yaşayan büyük kalabalıklar vardır.

Bir tarif vermek gerekirse “Türkiye için üniter çeteler konfederasyonu” demek bence çok mümkündür.

Bir başka noktayı bir parantez içerisinde hemen bitirmek istiyorum. Bu son yılların hezeyanı da, biliyorsunuz din devleti hezeyanı. Öncesinde komünizm vardı, daha sonra bölücülük gündeme getirildi. Şimdi moda hezeyan din devleti. Bundan da açık söylemek gerekirse konuşan Türkiye’nin yaratıcısı olmakla övünenler en fazla şu anda yararlananlar. Çünkü, 1982 Anayasasının bir özelliği var. Askeri bürokrasiyi yanına alacak bir aktif cumhurbaşkanı veya da, askeri bürokrasi tarafından yönlendirmeyi kabul edecek bir cumhurbaşkanı.

Sistem bu olduğu için toplumun bu hezeyanlarından yararlanarak ayakta durmaya çalışan devletin zirveleri gerçekliği ortaya çıkıyor ve benim en büyük korkularımdan biri de şu anda çok büyük bir sekreteryasayla organizasyonu ile devletin çelik çekirdeğinde yer alan bu kurumun yetki rezervlerini gelecekte ne biçimde kullanacağı.

Teşekkür ediyorum.

Başkan- Teşekkür ediyorum Sayın Parlar.

Sayın Ali Bayramoğlu, şimdi sizden rica edeyim. Bu aynı zamanda temsil krizi nedir, devlet ideolojisi nedir, Türkiye’nin şu an yaşadığı durum ne? Onları da kavramsal açıklamalarla...

Buyurun.

Ali Bayramoğlu- Temsil krizi ve devlet ideolojisi başlıklı bir panel tabii, bir anlamda toplum, devlet ve siyaset arasındaki ilişkiler ve bunlar arasındaki kanallara ve kanal tıkanıklıklarına ait bir dizi varsayımı da gerektiriyor.

Bugün Türkiye’nin içinde bulunduğu durumu özetlemek için, çok ana hatlarıyla özetlemek için şöyle bir varsayımdan yola çıkabiliriz: Toplum dediğiniz şeyin ne olduğunu hepimiz biliyoruz sosyolojik olarak da. Toplumun birkaç tane kurucu özelliği vardır. Toplumun bir kere farklı topluluklardan oluştuğunu biliriz, Bu farklı topluluklar arasında bir gerilim bir farklılaşma olduğunu da biliriz. Bir üçüncü özellik de, bu farklı topluluklar arasında bir alışveriş alanının, yani bir ortak payda alanının da olduğunu biliriz.

Bu üç özellik toplumu toplum kılan en önemli unsurlardan bir tanesi. Bu üç özellikten, özellikle sonuncusu, yani farklı topluluklar arasındaki ilişkilerin bulunmuş olduğu ortak alan, ya da o ilişkilerden hareketle üretilen ortak paydalar, toplumda bütünleşme dediğimiz, entegrasyon dediğimiz bir hali de ifade ederler. Bugünün Türkiye'sine baktığımız zaman, bu özelliklerden hareketle - tabii subjektif kanaatlerimi söylüyorum, subjektif tespitlerimi söylüyorum şunu söylememiz mümkündür: Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu temel problem, daha doğrusu yaşadığı temel kriz bu ortak alanın, ya da ortak paydanın bizzat kendisinden kaynaklan bir entegrasyon krizi, bir bütünleşme krizidir. Başka bir deyişle, farklı toplumsal gruplar arasında hakemlik yapması gereken bir dizi kurum, laikten tutunuz, vatandaşlık kavramına kadar hakemlik kabiliyetini yitirmekle kalmamış, bizzat hi toplumsal gruplar arasındaki çatışmanın nesnesi haline dönmüştür.

Hakemlik yapma işlevini üstlenmesi gereken kurumların çatışma unsuru ya da nesnesi haline dönmesi, şüphe yok bize toplum ile siyasi partiler, yani siyaset, toplum ile devlet ve her toplumsal grubun kendi arasında bir dizi iletişim bozukluğu olduğunu ifade eder.

Temsil krizi dediğimiz zaman da, ben temsil krizini bu çerçevede iki düzeyde tanımlanabileceğini düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi hiç şüphe yok ki, siyasi partilerin dile getirmiş olduğu söylemler ya da icraat bütününde toplumsal talepler arasında ciddi bir farklılaşma ve kopuş olmaya başlaması.

İkincisi de, toplumsal entegrasyon krizinden hareketle, yani toplumsal grupların git gide kendi içlerine kapanmaları ve her toplumsal grubun kendi toplumsal projesini tüm Türkiye ve diğer toplumsal gruplara teşkil etmeye çalışması da, başka bir temsil krizini, daha doğrusu siyasete yansımayan ya da siyasi temsil gruplarını daha totaliter, daha içine kapalı bir hale getiren bir durumu ifade ediyor.

Şimdi müsaade ederseniz bu kısa tanımlardan sonra, bu içinde bulunan krizin unsurları ve nedenleriyle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum.

Temsil kriziyle devlet ideolojisinin, daha doğrusu devlet ideolojisinin yarattığı, belki de krizin yan yana konulması başlık olarak son derece anlamlı. Çünkü, Türkiye'de sorun zannediyorum iki önemli kereden kaynaklanıyor. Bunlardan birincisi devlettir. Devletin yapılanması, devletin ideolojisi, toplumsal bütünlüğü, daha doğrusu toplumda meydana gelmesi gereken bir kültürel, hatta politik, yani demokrasi kültürünü içeren politik bir mutabakat halini doğrudan doğruya zedeler yapıdadır.

Devleti, Türkiye'deki devlet geleneğini, daha doğrusu devlet ideolojisinin çok politik tartışmalara girmeden, birazcık daha sosyolojik nitelikte, beş unsurla tanımlamak mümkündür diye düşünüyorum.

Bunlardan birincisi, Türkiye'de yasalık ile meşruluk arasında devlet geleneğinde bir kopuş olmasıdır. Başlık-

lar halinde söylemeye çalışacağım. Yani, toplumsal meşruiyet ve yasalık arasındaki farktan şunu kastediyorum: Eğer bir toplumda toplumsal talepler evrensel ilkelere uygun bir şekilde - tabii yerel değerlerden de kaynaklanan bir şekilde- yasalara ve mevzuata etki yapamıyorsa, yani yasalar toplumsal taleplerden hareketle onlara evrensel kriterleri de dikkate alarak uyarlanamıyorsa, eğer bir toplumda yasal olan meşru olana tahakküm ediyorsa, yani yasal olandan hareketle bir toplum tanımı ve dizaynı yapıyorsa, meşruiyet ve yasalık arasında büyük bir kopuş olur.

Çok basit bir örnek vereyim; imam nikâhı örneği. Bugün iman nikâhı Türkiye'nin yaklaşık yüzde 60'ında, yüzde 50'sinde uygulanan birtakım araştırmalara göre bir evlilik türü. Meşrudur, çünkü geleneklerden gelir, çünkü insanlar bunu arzu ederek yaparlar, inandıkları için yaparlar. Fakat yasal değildir. Bir iş meşru olup, yasal olmazsa, yani yasal olan bu meşruiyeti belli ilkeleri de dikkate alarak, evrensel eşitlik, adalet, özgürlük ilkelerini de dikkate alarak düzenlenemezse, ortaya çıkan şey yasal olanın fiilen kevgire dönmesi ve işlemez hale gelmesi, zafiyet içerisinde bulunmasıdır.

Bu sadece imam nikâhıyla verilecek, tanımlanacak bir örnek değil. Aynı şeyi Türkiye'de, örneğin gecekondu-larda yaşananlarla ilgili de söyleyebiliriz, Güneydoğu'da yaşananlarla ilgili de söyleyebiliriz. Meşruiyet ile yasalık arasındaki büyük kopuş, aslında demokratik hukuk devletinin yokluğunu ifade eden bir anlayıştır.

Türk siyasal geleneğinin devlet açısından ikinci önemli özelliği de, yetki ile sorumluluk arasında mutlak bir kopuş olmasıdır. Biliriz, bütün demokratik hukuk devletlerinde yetki ve sorumluluk bir bütün olarak karşımıza çıkar. Daha doğrusu siyasi sorumluluk taşıyan bir organ ya da kişi bu taşıdığı sorumluluktan ötürü kendisine o sorumluluğu tevdi eden merciye karşı sorumluluk taşır. Pardon, yetkiden ötürü sorumluluk taşır.

Türkiye'ye baktığımız zaman devlet geleneği içerisinde bunun da çok yerleşik bir gelenek olmadığını görürüz. Küçük bir örnek: Örneğin Türkiye'de Genelkurmay Başkanlığı bir dizi yasal mevzuat çerçevesinde siyasi yetkilere haizdir. Örneğin, Türkiye'nin silahlanma politikası, milli savunma doktrini, bazı uluslararası sözleşmelerin imzalanması gibi konularda Genelkurmay Başkanlığı bir dizi yetkiye sahipken, buna karşılık, bunlardan ötürü siyasi sorumluluk taşımaz. Siyasi sorumluluk taşıyan Milli Savunma Bakanlığıdır. Buna karşılık Milli Savunma Bakanlığının siyasi yetkisi yoktur. Bu da küçük bir örnek.

Türk devlet yapısıyla ilgili bu gibi örnekleri çoğaltmamız fevkalade mümkündür. Yetkiyle sorumluluk arasındaki kopuş, aslında bir anlamda demokratik sirkülasyonun bozukluğu, başka bir deyişle, atanmış olanla seçilmiş olan arasında kategorik ve netleştirilmiş bir kopukluğun da varlığını ifade eder.

Üçüncü özellik olarak Türk devlet geleneğinde kamu

alanı ile özel alan ayrımının olmadığını ya da muğlaklığının olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla ilgili laiklikten hareketle bir örnek vermemiz mümkündür. Örneğin bugün Refah Partisine baktığımız zaman, Refah Partisinin laiklikle ilgili getirdiği tanımlar ve talepler çok laikliğe uygun değildir. Refah Partisi laiklikten hareketle bütün kamu alanını, devlet alanını bir özel alan olarak görmek istemektedir. Yani, laikliği sadece din ve vicdan özgürlüğüne indirgemeye çalışmakta, devlete yönelik hiçbir düzenlemeye yanaşmamaktadır.

Türkiye'deki devlet geleneğinde özel alan hemen hemen yoktur, özel alan kamu alanı içerisinde emilmiş bir alandır. Dolayısıyla kamu alanı ile özel alan arasındaki ayrımın olmaması fevkalade muğlak, toplum ve devlet dengesinde muğlak bir durum yarattığı gibi, hem devletin toplumun en ücra köşesine müdahale etme imkânı vermektedir, hem de tersine bir şekilde millî irade vesilesiyle bir siyasi parti devlete ve iktidara doğru yaklaştığı zaman, toplumsal mutabakata, evrensel değerlere, hatta yerel geleneklere uymayan bir dizi unsuru kamu alanı olarak ilan edip, bir anlamda özeli kamu haline çevirme kabiliyetini taşımaktadır.

Bununla ilgili de küçük bir örnek verirsek, şunu söyleyebiliriz: Örneğin Türkiye'de belediyeler iftar yemeği vermektedir, belediyeler sünnet yapmaktadır. Bu bir anlamda laikliğe aykırıdır. Yani, dünyanın hangi ülkesine giderseniz gidin, Amerika'ya, İngiltere'ye, Fransa'ya böyle bir uygulama görmeniz mümkün değildir. Bu ayrımcılıktır, laiklik ilkesine uymaz.

Amerika Birleşik Devletlerinde örneğin, devlet ya da belediye dini alanda herhangi bir para yardımı yapmak istiyorsa bunu vakıflara yapar. Şimdi Türkiye'ye baktığımız zaman biz bundan şikâyet ediyoruz. Refah Partisi şöyle yapıyor, böyle yapıyor, iftar veriyor, sünnet yapıyor diye. Fakat bilmemiz gerekir ki, Türkiye'de devletin bu gelenekleri sadece Refah Partisine ait değildir. Tek parti döneminde de devlet ve siyasi partiler iftar yemekleri verirdi, sünnet yaptırırlardı.

Buradan şunu söylemek istiyorum: Devletin bizzat yaratmış olduğu, her tarafı kamu alanı ilan eden bu anlayış, hem bir anlamda totaliter bir anlayışın altını çizmekte, hem de diğer anlamda herhangi bir toplumsal gruba siyaset yaparken doğrudan doğruya devleti özel alan ilan ederek, kamuyu özelleştirmeye çalışarak siyasi mücadelesini devleti ele geçirme çerçevesinde şekillendirme imkânı da vermektedir.

Bir döndüncü özellik devlet geleneğimizde, formel ve enformel kurumlar arasındaki ilişkidir. Türkiye'de devlet geleneğine baktığımız zaman fevkalade yoğun bir kurumsallaşma olduğunu görürüz. Fakat, bu yoğun kurumsallaşma belki daha önce saymış olduğum yasallık, meşruluk ve yetki, sorumluluk kopukluğundan ötürü fiilen kurumsallaşma düzeyinde çalışmamaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye'de kurumlar aslında enformel ilişkilerin

ve kişisel ilişkilerin meşrulaştırıldığı, daha doğrusu devletin nimetlerinin dağıtıldığı, onun etrafında da bir dizi çıkar gruplarının oluşabileceği yapıyı andırmaktadır.

Bu formel, enformel kurumlar ayrımı, Türk devlet geleneğinin çok önemli özelliklerinden bir tanesidir. Ve bu aslında Osmanlıdan, 15 inci yüzyıldan bugüne kadar uzanan bir dizi geleneğin ürünüdür.

Bununla ilgili küçük bir örnek verecek olursam. Örneğin Sokullu dönemini aldığımız zaman, tarihçiler bize şunu söylerler: Sokullu döneminde öyle bir rekabet söz konusu ki, Enderun mektebinden yetişenler arasında bu rekabet ister istemez her devlet görevinde yükselen kişinin kendi etrafına, kendisine yakın ya da kendi konumunu kollayacak bir dizi insanı toplayarak bir koruma çemberi oluşturmasını meydana getirmiş, çıkarmış. İşte bu koruma çemberi, bir anlamda o çemberin ortasında olan kişinin o koruduğu kişilere nimet dağıtması ve o kişiler tarafından sürekli korunmasını ifade ediyor. Ve buradaki, çemberlerdeki insanların terkihi de, fikir birliğinden değil, çıkar birliğinden hareketle oluşmuş.

Bugün Türkiye'de, örneğin Susurluk olayı etrafında tartıştığımız bir dizi olaya bakacak olursak, birbirinden fevkalade farklı siyasi altyapıları olan kişilerin aynı çemberde nasıl olduklarını açıklamaya çalışırsak, zannediyorum bu çıkar birliklerinden oluşan ve çıkar birliklerine ve o çıkar birliklerinden hareketle başka çevreye nimet dağıtma üstüne kurulu enformel bir yapının Türk devlet geleneğinde egemen olduğunu görebiliriz.

Bir sonuncu ve en önemli özellik: Türk devlet geleneğinde hiç şüphe yok ki, tekelimsi bir dokunun fevkalade güçlü olmasıdır.

Yine amiyane bir tabirle söyleyecek olursak, bugün Türkiye'de devletin sadece iktisadi değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal kaynakları da büyük oranda kullandığını, kullanmasa bile çok büyük bir oranda denetlediğini biliyoruz.

Yine bir dizi rakama bakacak olursak. Örneğin bugün Türkiye'de toplam banka kredilerinin yüzde 90'ını Türkiye'de sadece yüzde 5'lik küçük bir imalat kesimi tüketiyor. Yaklaşık 100 büyük firma.

Buna karşılık istihdamın yüzde 60'ını, ihracatın yüzde 65'ini sağlayan küçük ve orta sanayii, yani KOBİ'ler bu kredilerden sadece yüzde 5 alabiliyorlar. Yani, yüzde 5'lik bir kesim yüzde 90'lık kredi tüketirken, geriye kalan yüzde 95'lik kesim sadece yüzde 5'lik bir kredi tüketebiliyor.

Dolayısıyla bu tekelimsi doku, yani devlet şemsiyesi altında oluşan ve kaynak sirkülasyonunun fevkalade bozukluğunu ifade eden bir doku, hiç şüphe yok ki Türkiye'de gelir bozukluklarına, hatta zaman içerisinde bu gelir bozukluklarının kültürel kutuplaşmalara yol açmasıyla sonuçlanmıştır.

Nitekim bugün Türkiye'de yaşananlara bakıldığında, Türkiye'de bir kültürel kutuplaşmayla, bir ekonomik kutuplaşmanın üst üste oturmuş olduğu bir olgunun,

yani Refah Partisinin varlığını çok rahat olarak görmemiz mümkündür.

KOBİ'ler dediğimiz, özellikle Orta Anadolu'da yaşayan, kıyı kentlerinde yaşayan -batıyı bir kenara bırakacak olursak- kesimlerle, bu kesimlerin devlet kanallarına ya da devlet nimetlerine yeni bir damar açma talebiyle, kültürel olarak, yine özellikle o laiklik mekanizmasının Türkiye'de uygulandığı anlamıyla oluşturmuş olduğu iktidar alanının dışında kalma, git gide üst üste oturmaya başlamıştır.

Şimdi devletin bu beş unsurunu saydıktan sonra şunu söylememiz mümkün: Türkiye'de bir dizi çelişki aksı var. Yani, her toplumda nasıl gruplar varsa, bizim toplumumuzda da bir dizi gruplar var ve büyük çelişki akslarının neler olduğunu az çok biliyoruz.

Hiç şüphe yok solcuysak buna farklı bir anlam, İslamcıysak farklı bir anlam veriyoruz. Fakat bunların varlığını hiç birimiz reddetmiyoruz. Bu çeşitli akslarından galiba en önemlilerinden bir tanesi, Türkiye'de yaşam biçimi, ahlak bazında, yani kültürel kutuplaşma bazında oluşmaya başlayan, özellikle 1980'lerden sonra ivmesi artmaya başlayan bir kutuplaşmadır.

Özellikle metropoller ile, Orta Anadolu'nun daha çok merkez olduğu bir taşra arasında meydana gelmeye başlayan bir gerilim. Diğer dilimlerden bir tanesi, işte Kürt meselesi etrafında meydana gelen bir gerilimdir. En önemli ikinci gerilim de, ekonomik kriterler bazında, yani sınıfsal bazda ortaya çıkan başka bir gerilimdir.

Şimdi bu iç gerilim Türkiye'de her toplumda olduğu gibi zaman zaman üst üste oturmakta ve son dönemlerde devletin bu beş unsurunun yaratmış olduğu tıkanıklık yanında, toplumsal taleplerin değişmesi, başka bir değişle bu çelişki akslarında daha mağdur olan kesimlerin kaynak yaratmada, aracı kullanmada ve doğrudan doğruya kendi başlarına kendilerini temsil etmelerinde hızlı bir güç kazanmaları, ivme kazanmaları devletin yaratmış olduğu bu tıkanıklıkla toplumun talepleri arasında git gide artan bir sıkışmayı ifade etmiştir.

Ve bugün Türkiye'de temsil krizi, bu devlet ideolojisinin ardında şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Bir, Türkiye'de kültürel regülasyon kurumları büyük bir zafiyet içine girmiştir. İki, Türkiye'de merkezi regülasyon kurumları büyük bir zafiyet içine girmiştir.

Dolayısıyla, Türkiye'de bir; laiklik bazında, iki; vatandaşlık bazında, üç; demokrasi kültürü ve kavramı bazında ortaya çıkan çok ciddi ve köklü bir kriz vardır.

İşte ben bu krizlerin tümüne, bir anlamda toplumsal ve siyasal temsil krizi adını veriyorum. Ve burada altını çizmek istediğim en önemli unsurlardan bir tanesi: Bugün Türkiye'de yaşanan kavganın temelde toplumsal ahlak ile ekonomik farklılığın üst üste oturduğu bir kavga olmasıdır.

Temsil krizi bir anlamda devlet yapısının ve devlet ideolojisinin yaratmış olduğu tıkanıklıkların bir sonucudur. Yalnız temsil krizi kendi başına aynı zamanda çok

ciddi bir bütünleşme krizini ifade etmektedir.

Ana hatlarıyla çizmek istediğim çerçeve bu.

Teşekkür ederim.

Başkan- Ben de teşekkür ediyorum.

Şimdi Sayın Toktamış Ateş'ten kendi görüşlerini anlatmasını rica ediyorum.

Toktamış Ateş- Değerli arkadaşlar, tabii böylesine geniş kapsamlı iki konuyu 15 dakika içine sığdırmak mümkün değil. Onun için ben dağarcığımdaki görüşlerin bir kısmını da bu turda, bir kısmını da ikinci turda, soru ve cevaplar sırasında dile getirmek istiyorum.

Ancak, daha görüşlerimi aktarmaya başlamadan evvel şunu ifade etmek isterim ki, Türkiye gibi ulusal geliri yılda 3 bin doların altında olup, kör topal da olsa, çok ciddi eksikleri de olsa, utanç verici noktaları da olsa, demokrasiyi uygulayabilen bir başka ülke, özel koşulları olan Hindistan hariç dünya üzerinde yoktur.

Ve ilk konuşan değerli Suat Parlar'ın çok ısrarla dile getirdiği gibi, ki söylediği olayların çoğuna tabii katılıyorum. Yalnız ifade tarzını doğru bulmadım. Gerçekten Türkiye'de bir faşizm olsa, şu masada oturan bizim gibi kişilerin birbiriyle uyuşması ya da bağdaşması zor, beş kişinin özgür bir biçimde görüşünü dile getirmesinin imkânı yoktur.

Ha biz bunu doğrudan doğruya Atatürk aydınlanmasına borçluyuz. Ben bunu, bu toplumda Batıda gördüğümüz sınıfsal yapıdan farklı bir tarihsel gelişme olmasına rağmen, asker ve sivil bürokrat bir kadronun, idealist, ülkücü bir kadronun bu topluma yukarıdan aşağıya yaşattığı aydınlanmanın, yani kör inanç ve hurafe yerine, bilimin ışığında aydınlık getirmenin ve vatandaş yapmayı başarabilmesinin bir sonucu olarak değerlendiriyorum.

Değerli arkadaşlarım, konumuz temsil krizi ve devlet ideolojisi. Şimdi, tabii konuyu böyle saptadığımız zaman veya konu böyle saptandığı zaman, Türkiye'de bir temsil krizi olduğu varsayımından yola çıkılıyor. Türkiye'de bir temsil krizi mi var?

Şimdi tabii temsili sevgili Bayramoğlu'nun aldığı anlamda ele aldığımız zaman, Türkiye'de bir temsil krizi olabildiğini düşünmemiz gerekir, ki kısmen katılıyorum. Ama temsil de-

diğimiz toplumun kendini ifade etmesi ve bu ifadesini demokratik bir anlayış içinde dile getirmesi olarak görürsek, zannedirim toplumumuzda bir temsil krizinden ziyade, bir katılım krizi, bir denetim krizi mevcuttur. Bunun kökeninde, bu katılım

krizinin, denetim krizinin kökeninde toplumumuzda demokratikleşmeyi engellenmeye çalışan egemen gücün, toplumu örgütsüz bırakma konusundaki çabalarını görürüz. Ve gerçekten demokratik bir toplumda katılımı sağlayabilmenin temel koşulu, o toplumda örgütlenmenin önünü açmak, örgütler kanalıyla bu denetimi yapmaktır, bu katılımı sağlamaktır. Ancak, bizde özellikle 12 Eylül sonrasında örgütlenme önüne getirilen engeller ve örgütlü insan kavramına toplumda yaratılan tepki ve korku maalesef günümüz demokrasisindeki, Türkiye demokrasisindeki en ciddi sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Hani biraz evvel konuşmasını biraz da uzun tutarak bizim hakkımızı yiyen Sevgili Meral burada olsaydı... Onun da katıldığı bir seminerde, ki işyeri temsilcilerinden oluşan bir gruptu, nitelikli bir grup olması beklenir. İşte sizler örgütlü insanlarsınız dediğim zaman, işçilerden bir kısmı "estağfurullah hocam" falan dedi. Yani, toplumda örgütlü olmak böylesine ürkütülen, ürkülen, korkulan bir noktaya geldi.

Ve buna ek olarak gene 12 Eylülün, siyasal yaşamımızın acı bir armağını özellikle Siyasal Partiler Yasasında yapılan değişikliklerle bir lider krizinin ortaya çıkmasına yol açması oldu. Gerçekten şimdi öylesine bir Siyasal Partiler Yasası ve öylesine bir Seçim Yasasına sahibiz ki, hani en büyük partiden en kıytırık partiye kadar bütün partilerde kurultaydan seçilen bir lider, eninde ya da sonunda diktatör olmaya mahkum.

Çünkü öyle bir yapı oluşturuluyor ki, beğenilmeyen il yönetimi görevden alınabiliyor, beğenilmeyen ilçe yönetimi görevden alınabiliyor. Efendim kurultay delegelerinin seçimi kendi elinde. Adam ya da kadın bir kere seçildikten sonra ve hele istediği gibi bir de disiplin kurulu seçtirdikten sonra -çoğunu seçen kurultay, elbette disiplin kurulunu da ona göre seçer- devirmek mümkün olmuyor.

Buna ek olarak, eğer bu parti **Parlamentodaysa**, **Parlamentalerlerden** de bir tepki beklemek mümkün olmuyor. Çünkü, adayların belirlenmesi konusunda da genel merkezler öylesine yetkili kılındı ki, seçilen temsilciler kendilerine oy veren insanlara değil, kendilerini aday yapan parti genel merkezlerine ve başkanlarına karşı minnet ve borçluluk duyuyorlar.

Ve böylece toplumumuzda diktatörleşen, eninde sonunda diktatörleşmeye mecbur kalan bir liderler furyası yaşıyoruz. Yani, bana kalırsa olay sistemin getirdiği bir kriz değil, yani bir temsil krizi olmanın ötesinde ve dışında bir katılım krizi, bir denetim krizi ve bir lider kriziyle karşı karşıyayız.

Şimdi bunun alternatifi ne olabilirdi? Şimdi Churchill'in demokrasiyle ilgili ilginç bir tanımı vardır, her yerde dile getiririm. "Aslında demokrasi berbat bir rejimdir" diyor. Ama, rejimlerin en az berbat olanı. Hani eleştirmek kolay; hani burada ben de saatlerce eleştirebilirim demokrasiyi, günümüzde uygulanan şekliyle, hatta ideal şekliyle. Ama alternatifi ne; hani boş konuşmak

kolay; ama yerine ne koyacağız?

Şimdi demokrasinin, günümüzde, Türkiye'de uygulanan demokrasinin temsili açıdan ele aldığımız zaman, temsil açısından iki alternatifi var. Bunlardan biri demokrasi dışı yönetim. E bunu kimsenin destekleyeceğini, kimsenin buna gönüllü olacağını sanmıyorum.

İkincisi de, doğrudan ya da yarı doğrudan demokrasi. Şimdi, doğrudan demokrasinin uygulandığı söylenen eski Yunan'a baktığımız zaman uygulanan demokrasi falan değil. Toplumun yüzde 6'sını, 7'sini oluşturan bir vatandaş kitlesinin kendi kendine oyun oynaması. Sıraya ve kuraya dayanan bir temsil anlayışı, bir avuç vatandaş, işte bunlar ya belli meclislerde kura ile seçiliyorlar, belli meclislerde ailelere göre sırayla yönetime katılıyorlar. Bunu da kimsenin talep edeceğini sanıyorum. Buradaki temsilin doğrudan bir temsil olarak, hani günümüzün şu kör topal temsiline daha iyi olduğunu söylemek mümkün mü acaba?

Kaldı ki, eski Yunan'da da, hani bu demokrasi oyununu oynanırken esas yönetim on tane generalde ve bu on tane generalin, onunun da başı olan başgeneral de fiilen devlet başkanı o gibi görünüyor.

Yani öyle doğrudan demokrasi falan yok; İsviçre'de de yok. Kaldı ki, hani günümüzde bir kantonda halen uygulandığı söylenen bu doğrudan demokrasinin, öyle nüfusu yüzbinleri, milyonları bulan toplumlarda uygulanma şansı da yok. Ha o zaman doğrudan demokrasi diye bir şey söz konusu değil. Hayal bu, ütopya.

Şimdi günümüz dünyasında yeni dünya düzeni, globalleşme adıyla bir şeyi dayatıyor. Bu da, yaptığı şey de yarı doğrudan demokrasi ve alt kimliklerin öne çıkması olarak görülüyor.

Şimdi bu yeni dünya düzeninde emperyalizmin aslında ulus devlete karşı olmasının, ulus devlete bir savaş açmasının bir sonucu olarak bunu görüyoruz. Bir kere şunun adını doğru koyalım değerli arkadaşlarım. Demokrasi, daha küçük birimlerde, daha iyi işliyor gibisinden bir iddia yanlış. Böyle bir şey söz konusu değil.

Uzağa gitmeye hacet yok. Kaldırın kafanızı Türkiye'ye bakın. "Efendim yerel yönetimlerde demokrasi daha iyi işliyormuş, demokrasiyi yerel yönetimlere taşıyalım." İyi edersiniz, mafyaya gün doğar. Türkiye'de birim küçüldükçe demokrasi işlememekte, kaba güç, mafyalaşan birtakım odaklar tam bir terör estirmektedir. Bakın Batı Anadolu'nun Akdeniz sahilinin küçük kasabalarına. Her birinde bir mafya, her birinde bir yağma, her birinde ezilen ve sömürülen bir halk. Hatta küçük birimlerde yaşayan insanlar bugün şu berbat haliyle gözlerini Ankara'ya dikmişlerdir.

Ankara'da Yargıtayıyla, Danıştayıyla, Başbakanlık denetimiyle, vesaireyle hukuku bir nebze olsun yaşama geçirmeye çalışmaktadırlar. Bugün Türkiye'de demokrasinin bütün kurumlarıyla işlediği ya da merkezi yönetimden daha iyi işlediği bir tek yerel yönetim yoktur.

Bunlar arasında en iyi olmasını bekleyeceğimiz şu

Esenyurt'ta bile, Doktor Gündüz'ün Esenyurt'unda bile mafya vardır, baskı vardır. Ha o zaman hangi temsili hangi küçük birimde yapacaksınız? Hayalperest olmayıp gerçekçi olmak lazım.

Şimdi devlet ideolojisine gelince. Değerli arkadaşlarım, bir toplumda insanların farklı kimlikleri vardır. Kimliğimiz bizim kendimizi tanımlamamızdır. Ben kendimi tanımlarken, işte nedir erkeğim, İstanbul'da yaşıyorum, ailem şuradan gelmiş, şu okuldan mezunum, şu mesleği yapıyorum, şu dindenim, şu mesheptenim, şu takımı tutuyorum. Bunlar benim kimliğimin parçalarıdır. Ve şu salonda bulunan herkesin yüzlerce kimliği var. Ve herkesin bu kimlikler arasında önemseydiği farklı bir kimliği var.

Mesela birisi için Trabzonlu olmak çok önemli olabilir. Trabzonspor maç kaybedince herif asıyor kendini. Demek ki çok önemli. Kimisi için Müslüman olmak çok önemli, her şeyden önce gelir. Kimisi için Türk ırkından gelmek çok önemli olabilir. Bir başkası için Mülkiyeli olmak çok önemli olabilir. Herkesin önemseydiği farklı bir kimliği olabilir. Ama, önemli kimlik demek, üst kimlik demek değil. Üst kimlik orta kimlik. Bu salonda bulunan bizlerin, hepimizin, istisnasız iki ortak kimliğimiz vardır.

Siz beni anlıyorsunuz, ben sizi anlıyorum. İşte bizim şu salondaki ortak kimliğimiz, zannedirim Ali'nin söylediği ortak paydayı da buna katabiliriz. Ortak kimliğimiz, Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşı olmak ve ortak resmî dil Türkçe ile anlaşmaktır. Bu bizim ortak kimliğimizdir ve bu Türkiye'de Türk olmak, Türk ulusundan olmak demektir.

Şimdi, Türkiye'de Türkî olmak, şu ya da bu ırktan gelmek değildir. Türkiye'de Türk olmak, Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşı olmak ve resmî dil Türkçe ile anlaşmaktır.

Şimdi yeni dünya düzeni bastırıyor, ulus devlete karşı çıkıyor. Şimdi ulus, insanlar arasındaki kan birliğine, ırk birliğine, dil birliğine, din birliğine, kültür birliğine falan dayanmaz, farklı ulus tanımları var. Bizim bugün Türkiye'deki bir devletin vatandaşlarından oluşan bir

ulusdur ve çağdaş bir ulus anlayışıdır bu. Ta cumhuriyetimizin başlangıç gününden itibaren. Ve işte bir devlet ulusu olduğunuz zaman, bu devleti kuran insanların bu ulusu yaratma çabaları o devletin resmî ideolojisidir, o devletin kuruluş felsefesidir ve hiç kimse değiştire-

mez bunu.

Şimdi devlet, öyle insanların rastlantılarla bir araya geldiği, lalettayın bir örgütlenme değildir. Devlet belli bir amaç ve ortak umutlar çerçevesinde bir araya gelen insanların oluşturdukları bir örgüttür ve bu insanlar çok farklı kimlikleri olan insanlardır.

İşte bu çok farklı kimlikleri olan insanları ortak bir potada eritip bir ulus yaratmak o devletin amacıdır. Ve bu amaç o devletin kuruluş felsefesidir. Ve işte bu amaç o devletin ideolojisidir.

Dünya üzerinde ideolojisiz hiçbir devlet yoktur. Her devletin ideolojisi vardır. Tartışılacak olan şey, o ideoloji haklı mıdır, haksız mıdır? Tartışılacak olan şey, o ideoloji çağdaş mıdır, çağ dışı mıdır? Tartışılacak olan şey o ideolojiye kapılmayan, bu ideolojiye katılmayan insanların özgürlüklerinin sınırı ne olacaktır? Budur.

Zannediyorum, -zamanımı da aşmak istemiyorum meseleyi böyle ortaya koymak lazım ve biraz evvel başlangıçta söylediğim gibi ikinci turda bu görüşlerimi biraz daha sizlere genişletmeye çalışacağım.

Teşekkür ediyorum.

Başkan- Ben de teşekkür ediyorum.

Evet, Sayın Fehmi Kuru sizden rica ediyorum.

Fehmi Kuru- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Mümkün olduğu kadar konuya pratik yaklaşmaya çalışacağım.

Aslında şu sıralarda bütün dünyada bir yeni yüzyıla girme sancısı yaşıyoruz. Gireceğimiz yeni yüzyıl aynı zamanda bir yeni bin yılın da başlangıcı olacak. Ve bunun hazırlığı içerisinde, çeşitli alanlarda yayınlar yapılıyor, makaleler yayınlanıyor. Hepsinde bu yeni karşılanacak olan çağın özellikleri üzerinde insanlar fikir yürütüyorlar. İnsanlığın evrensel mirasının bizi getirdiği noktadan biraz daha öteye nasıl geçilebilir? Bugün elde edilen değerler üzerinde ince ayarlar nasıl yapılabilir? Demokrasinin kalitesi nasıl yükseltilebilir? Bu konularda fikirler yürütüyor.

Daha katılımcı, daha şeffah bir demokrasi anlayışı, teknolojik yeniliklerin hareketle katılımcılığı en aşırıya, yani artık bireyle devlet arasındaki ilişkileri en aşırıya, bireyin doğrudan devleti etkilediği bir alana doğru yönlendirme fikirleri yaygınlaşıyor.

Şimdi bir yandan dünyadaki bu tartışmaları izlerken, bir yandan da kendimizi ayağımızı bastığımız ülkemize çevirdiğimizde bambaşka tartışmaların ortasında buluyoruz. Biz bugün darbeyi tartışıyoruz Türkiye'de. Bunu da simgeler arkasına sığdırmaya başladık. Bir arkadaşım, bir meslektaşımızın söylediğine göre "HHO", "her an her şey olabilir", bunu tartışıyoruz.

Dünya başka şeyleri tartışıyor, biz başka şeyleri tartışıyoruz. Aslında Türkiye'nin bugün geldiği bu, kendisini bulduğu tartışma gündemini ben oldukça garip karşılıyorum. Çünkü neye el atsak aslında kendi gündemimizi destekleyen, bizi bir kez daha bölen bir özellik haline geliyor. Bin yıl birleştirici bir unsur olarak bildiğimiz ve

gerçekten de hiçbir büyük çapta sorunla karşılaşmadığımız din günümüze geldiğimizde bizi bölen bir unsur haline dönüşüyor. Veya Banda dinin bölebileceği, zihinleri ve toplumları bölebileceği düşünüldüğü için geliştirilmiş olan laiklik kavramı bizde yine bölünmeye yarıyor. Yani bir başka coğrafyada birleşmenin, bütünleşmenin unsuru olarak icat edilmiş olan kavram bile, bize intikal ettiğinde bölünmeyi getiriyor. Veya her birimiz çocuklarımızın en iyi eğitimi almasını istiyoruz. Dolayısıyla bunda da birliğiz, ama eğitimi tartışmaya başladığımızda, işte 8 yıl kesintili mi olsun, kesintisiz mi o da bölünmeyi getiriyor.

Dolayısıyla, dünya gündeminden kopuk bir Türkiye'de neyi nasıl çözeceğimiz konusunda hepimizin çok ciddi sıkıntılarımız var. Acaba bunu sebebi ne? Yani dünya ile niye Türkiye bugün paralel gitmiyor.

Ben kendi kendime bu soruyu şöyle soruyorum: Acaba diyorum bizdeki bu durum, yine dünyadaki bu gelişmelerle ilgili olmasın. Yani o gelişmeler yüzünden veya sayesinde Türkiye kendi gündemini garip bir şekilde bölünme yönünde bir gündem halinde tartışıyor olmasın.

Şimdi dünyadaki gelişmelere baktığımızda bazı evrensel ilkeler, kavramlar ve kurumlar söz konusu. Bunların başında, ekonomide mesela, serbest piyasa ekonomisi deniliyor. Türkiye'de buna itiraz eden yok; itiraz edenlerin sesleri de güçlü çıkmıyor. Yani dünya sistemine eklemleniyor Türk ekonomisi. Burada kimler Türkiye'deki ekonomik faydadan yararlanacaklar bunu tartışmıyoruz. Bu tartışmasız kabul edilen bir kavram halinde. Ancak, dünyada yine gelişmiş olan evrensel başka kavramlar var ki, onların üzerinde biraz problemimiz var. Mesela onlardan bir tanesi demokrasi.

Artık bütün dünyada nasıl her yerde Mc Donalds'lara rastlıyorsak, artık Tiran'a da gitseniz, Amavutluk'a da gitseniz, Pekin'e de gitseniz Mc Donalds'a rastlıyorsanız, artık dünyanın her tarafına kendisine uygun bir, uygun olmasa bile demokrasinin ulaşması bekleniyor.

Burada sıkıntımız var. İnsan hakları evrensel ilkelerden bir tanesi haline dönüşüyor. Türkiye'nin bu noktada da sıkıntısı var. Veya genellikle evrensellik arasında sarıcaş halinde giden yeni bir kurum söz konusu. Yani, bir yandan yerellik önem taşıyor, farklı renkler daha fazla kendini belli ediyor ve devletlerin buna uygun davranması isteniyor. Yani, yerelliği garipseмесin, yerelliği kabul etsin, ona uygun düzenlemeler yapsın isteniyor devletler. Ama bir yandan da eskisi gibi güçlü bir millî devlet olmasın, o da gitsin daha üst bir kuruluşun çatısı altında egemenlik haklarından bazılarını teslim etsin isteniyor.

Mesela Türkiye'nin için Avrupa Birliği içerisine girmesi söz konusu olması gibi. Ama, bunun karşılığında kendi iç düzenini de, işte yine bu ilkenin bir doğal uzantısı olan yerelliğin de ön plana çıkacağı tarzda yapsın isteniyor.

Şimdi, serbest piyasa ekonomisinin evrenselleşmesinin bize yansımada bir itirazı olan çıkmıyor, o uygulanıyor. Ama, sıra demokrasiye, insan haklarına, yerelliği vurgulayan bir evrenselliğe geldiği zaman Türkiye'de çok ciddi sıkıntılar yaşanıyor.

Aslında ifade edilmese bile bugün yaşadığımız ve tartıştığımız sıkıntıların kaynağında, ister istemez bizim de uymamız beklenen bu ilkeler konusunda kafaların karışık olmasında var.

Deniliyor ki, "işte demokrasi zaten her yerde başarılı olan bir sistem değil." Veya "başka yerlerde başarılı olsa bile, bizim kendimize özgü şartlarımız var." Gerçekten de bizim kendimize özgü şartlarımız olduğunu işte Sursurluk'ta meydana gelen kazadan sonra ortaya saçılan pisliklerde hepimiz gördük. Bize özgü bir durum olduğu belli.

Daha da garibi dünyada bu yeni evrensel ilkelerin itah edilmesi bugüne ait bir şey değil. Mesela bundan yüzyıl önce de dünya böyle bir dönüşüm yaşamıştı, 50 yıl önce de, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da böyle bir dönüşüm yaşamıştı. O dönüşümlere hiç itiraz etmeyenler, o dönüşümlerin dayattığı ilkeleri problemsiz kabul edenler, bugün demokrasi, insan hakları, işte yerelliği vurgulayan bir evrenselliğe bizde itiraz ediyorlar.

Bu itiraz tabii böyle bir tartışma ortamında yapılsa önemli değil, ama bunların uygulanması söz konusu olacağı için, yani daha demokratik bir devlet, daha insan haklarına saygılı bir devlet, daha yerelliğe ve evrenselliğe önem veren bir devlet isteneceği için, o zaman alıştığımız devlet mekanizması buna kendi bildiği yöntemlerle itiraz ediyor.

Bireyselliği vurguluyor bugün yeni oluşmakta olan dünya düzeni. Onun karşısında bizde militer devlet anlayışı daha kendisini belli ediyor. Yani, bugüne kadar aslında Türkiye'de sistem üzerinde askerlerin ağırlığı bugünkünden daha az değildi. Ancak bugün artık daha kendisini belli etmek ihtiyacını hissediyor. Daha önce perde gerisinden yönlendirilen siyasi iktidar, bugün ortaya çıkan bir başka güç odağı ile pazarlık etmek zorunda kalıyor. O siyasi iktidarın içerisinde, birisi -diyelim başbakan yardımcısı- bir şey söylediği zaman, artık kenarda kalmaya dayanamayan, çünkü devletin kendi anladığı anlamda devletin elden gitmekte olduğunu düşündüğü için kenarda kalamayan, öteki odağın içerisinde bir insan ona cevap veriyor. Alıştığımız bir üslup değil bu bugüne kadar. Ama bu kaçınılmaz bir üslup. Çünkü, görüyor ki, evrensel yürüyüş onu köşeye sıkıştırmış durumda. Ya o anladığı devlet kavramından fedakârlık etmek zorunda kalacak ya da böyle ortaya çıkması lazım.

Şimdi bunu, yani geleneksel devlet anlayışıyla günün, zorladığı devlet anlayışı arasındaki bu çatışmayı Türkiye bugün siyasi bir kriz olarak yaşıyor. Bunda da iki unsur kullanılıyor. Bir tanesi Refah Partisi unsuru, ikincisi de asker unsuru.

Refah Partisi unsuru olayı bir laiklik sapması şeklin-

de algılamamıza yarıyor. Asker de laik cumhuriyetin koruyucusu olduğu geleneksel olarak bilindiği için doğal olarak bunun tarafı kabul ediliyor.

Bu şekilde konulduğu için çatışmada, çatışmanın tarafları bu olunca da düne kadar demokrasiden yana, anti militer tavrı takınmış olan aydınlar ve medya da, bugünkü çatışmada büyük çoğunluğuyla demokrasiden yana değil, militer anlayıştan yana tavrı almakta hiç zorlanmıyorlar.

Bunu dış politika alanında sağlayan bir başka unsur da İsrail. Çünkü, İsrail bölgede kendisine ait özel durumu olduğu dünya çapında kabul edilmiş bir ülke. Yani onun demokrasisinin ayıplı olması çok yadırganmıyor dünyada. Zaten İsrail'in bir başka özel konumu dolayısıyla, şimdi evrensel değerleri her tarafa dayatan esas güç olan Amerika İsrail'in ayıplı demokrasiye sahip olmasını normal karşılıyor.

O halde deniliyor -zihinler hemen bunun için çalışıyor bizim de özel durumumuz olduğu kabul edilecek tarzda- biz o zaman İsrail'le çok yakınlaşalım ve gördüğümüz gibi anlaşılmasın bir sebeple Türkiye İsrail'le hemen yakınlaşıyor ve zihinler ister istemez bu ayıplı demokrasi, iki ayıplı demokrasinin yan yana bulunmasında bir zorluk çekmiyor.

Şimdi Türkiye'nin önünde fazla bir seçenek yok aslında. Ya Türkiye bugün geldiği noktada önü açık bir ülke olarak tam potansiyelini kullanabilecek bir ülke haline dönüşecek. Bunun gerek şartları da evrensel değerleri kabul etmesidir. Daha demokratik bir ülke olacak, şeffaf olacak demokrasisi, insan haklarına saygılı olacak, kendi içerisinde farklı kimlikleri kabul edecek ve onlarla daha demokratik bir ortamda buluşmanın formüllerini kendisi üretecek. Bu ille farklı kimlikler, Kürt kimliği veya İslam kimliği veya başka kimlikler olmak zorunda değil. Ne kadar kimlik varsa, insanların kendileri hakkında ne hissediyorlarsa onları kabul edecek ve onların kendilerini rahatça geliştirebilecekleri bir platformu kendisi yaratacak ya da şu sıralarda hızla o yöne doğru gittiğimiz hissini veren bir tarzda kendisini dünyaya kapatacak, kendi iç çelişkileriyle başbaşa kalacak, terörle baş etmeye çalışacak ve bu arada süratle İranlaşacak.

Çünkü, İranlaşma dediğimiz şey, belki hemen İran bir kavram olarak insanların zihninde dini çağrıştırdığı için, İranlaşma deyince, işte İran'daki rejime benzer bir rejim olması. Hayır. İranlaşmayı ben kendisini dünyaya kapatma ve kendi yağı ile kavrulma olarak anlıyorum. Onun ideolojisi İslam da olabilir. Veya bir başka şey olabilir ama sonuç itibarıyla dünyadan koparılan bir ideolojinin pençesinde bulunmaya doğru yol alacak. Başka çaresi yok Türkiye'nin. Bu iki seçenekten birini tercih etmek zorunda.

İkinci seçeneği belki doğal eğilimleri dolayısıyla kabul edecek tarzda olanları uyarmak için de söyleyeyim. Mesela, İran'ın böyle bir duruma tahammül edebilecek mekanizmaları var kendi içerisinde. Zaten 2500 yıllık ta-

rihi bu tür dalgalanmalarda kenarda kalmayı her zaman ona öğretmiştir.

İkincisi de, İran'da bugün Türkiye'nin 1500 yıllık petrol ve doğalgaz ihtiyacını karşılayacak petrol ve doğalgaz vardır. Dolayısıyla onları kenarda köşede satarak, ambargolardan yıtarak yine varlığını sürdürebilir. Oysa Türkiye, işte bildiğiniz o eline çantasını alan ihracatçıların dışarıya satacakları ihracat ürünleriyle ancak ayakta kalabilir. Dolayısıyla da, böyle bir kaçış imkânı İran kadar Türkiye açısından kolay değildir.

Bu bakımdan ben bugün yaşadığımız krizi çok önemsemekle birlikte, bundan çıkış yolunun fazla seçeneklere bağlı olmadığını görüyorum. Ve bu yönde Türkiye'nin bu krizi süratle aşması temennisiyle sözlerime son veriyorum Sayın Başkan.

Başkan- Teşekkür ediyorum Sayın Kuru.

Şimdi, sözü salona vereceğim. Dolandırdığımız mikrofon var mı? Ricam, soru soracak konukların ilk önce kendisini tanıtmaları, ardından kısaca sorusunu sorması, ki vakit kazanalım.

Buradan sayın konuklar arasında soru sormak isteyen var mı o kanatta?

Siz varsınız evet. Evet, o hanımefendiye iletelim mikrofonu.

Emel Kurma- Sorumu Toktamış Bey'e yöneltmek istiyorum.

Geniş bir alanda konuşabileceğimiz pek çok şeyde temel kriz şuradan çıkıyor galiba; temsili, ya da şu, ya da bu.

Hiç beğenmediğimiz bu temsil krizi, siyasi kriz ve yahut da ülkeler, devletler konjonktüründe açıklamaya çalıştığımız her şeyde, aslında galiba bu salonda oturanlara, sizler de dahil bir sorumluluk düşüyor. O da şu: Hakemlik kurumu veyahut da bir aygıt olarak düşüneceğimiz ve yeniden kurgulamamız mutlaka gereken, yani şöyle sebebi var, böyle sebebi var ama, bu yönetim sistemini yeniden kurgularken, galiba öncelikle bu sistemin bu aygıtını birbirimizi tahakküm altına alacağımız, birbirimizi dışlıyacağımız bir keyfiyetten uzak tutmak gerekiyor. Bu eğitim konusunda da böyle, laiklik konusunda da böyle. Öncelikle galiba topluma düşen bir problem var; topluma düşen bir sorun çözme yükümlülüğü var. O da şu: Bir toplum demokratik olursa herhalde ancak devleti hukuk devleti bir oluyor. Yoksa demokratik bir devlet denen bir şey kendiliğinden gelmiyor.

Dolayısıyla bu devletin vatandaşları olarak yaratacağımız meşruiyeti kim çizecek? Yani devlet mi çizecek, yoksa bizler mi çizeceğiz?

Teşekkür ederim.

Başkan: Ben teşekkür ediyorum.

Tabii Türkiye'de her şeyi devlet çizer, ama Sayın Ateş bilmiyorum...

Toktamış Ateş: İsterseniz bütün soruları alalım da toplu cevaplayalım. Böyle tek tek karşılıklı olmasın. Ne dersiniz? Yani ben memnuniyetle cevap verebilirim ta-

bii.

Başkan- Yani, kısaca soru-cevap gidersek daha dinamik olur, ama hepsine uzun cevap vermek istiyorum dersiniz alabilirsiniz soruları.

Toktamış Ateş- Hayır, hayır.

Efendim şimdi demokrasi dediğimiz şeyi biz şöyle tanımlamak zorundayız.

Demokrasi, bir toplumda insanların kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek olan her konuda kararların oluşum sürecine katılımlarıdır. Yani, demokrasi katılım demek. Nereye katılacaksınız? Kararlara. Hangi kararlara? Sizi ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek olan her türlü karara. Ve böylece demokrasi -böyle tanımlarsak, ki böyle tanımlamamız lazım- öyleyse sadece siyasal partilerle, seçimlerle, Parlamentoyla, Genelkurmay Başkanlığıyla falan sınırlı bir şey değil. Demokrasi, en küçük toplumsal birim olan ailede başlayıp, derece derece toplumun diğer kurumlarına yayılan bir yaşam tarzı.

Şimdi bir toplumun bireylerinin böyle bir yaşam tarzını benimseyecek olgunluğa erişmeleri, belli bir zaman alan bir şey. Ha o zaman bir akıl da şudur, bunu diyenlerimiz de var: "Efendim bekleseydik, toplum olgunluğa erişseydi, ondan sonra bunlar olsaydı." Bu bir yaklaşımdır.

Bir başka yaklaşım da, demokrasiyi yaşatacak olan bireylere bu bilinç, biraz yukarıdan aşağıya baskıyla da olsa, verilsin ve ondan sonra bireyler kendi kararlarını kendileri alsın.

Şimdi bana öyle geliyor ki, şu anda toplumumuzun varmış olduğu noktada, cumhuriyetimizin bu 70 küsuruncu yılında cumhuriyeti kuran irade ve anlayışla bu toplumu oluşturan kimi bireylerin bu konudaki belirli anlayış farkları, belirli anlayış sürüşmeleri ortaya çıkmaya başladı.

Mesela, biraz evvel Sayın Kuru konuşmasını yaparken İranlaşmaktan söz etti. Ve işte dünyaya kapalı olmayı İranlaşma olarak değerlendirdi, ki doğru olabilir. Fakat sonra bizim hemhal olduğumuz sistemi, yani Kemalizmi satır arasında ortaya getirerek, o dönemde Türkiye'nin kapalılığını zannederim vurguladı.

Aman efendim o günkü saygınlığı Türkiye'nin, o günkü itibarı. Hele bugünün böylesine itilip kakılan Türkiye'siyle mukayese ettiğimiz zaman, o günlerin Türkiye'sinin uluslararası alandaki prestijini düşünmek bile mümkün değildir. Ha nedir? Şimdi o günlerin Türkiye'si belki günümüz anlayışıyla demokrasiye çok uygun değildi, kendi içinde demokratı, ama günümüzün demokrasisine pek uygun değildi. Ama, prestij ve itibarsa sonsuz vardı.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'yi küçük görmeyin. Petrolünüz olmasa da elinde çantayla dolaşan insanların ihracatına mahkûm kalsak da, bugün Türkiye dünya üzerinde bütün Öalist politikalara rağmen kendini doyurabilen ve kendini giydirebilen 4-5 ülkeden biridir. Hani öyle bir şeyi temenni de etmiyorum, öyle bir şeyin umu-

du ya da beklentisi içinde de değilim. Ama, hani gerekirse bu anlamda İranlaşırsak bile Türkiye dünya üzerindeki varlığını bugünkünden çok da farklı olmayan bir şekilde gösterebilir. Hani toplumumuzda kurulu düzene çok karşı olup da, kurulu düzenden en çok istifade eden birtakım insanlar, birtakım lükslerinden yoksun kalırlar ama, toplumun geneli için fazla bir değişiklik olmaz.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Ben sizin sorunuza cevap vereceğim.

Çok hoş bir soruydu. Eğer toplumun üretimi, üretim biçimi çağdaş bir seviyeye gelmezse, insanlar aldıklarını ürettiklerinden daha az olduğu bilincine varmazsa demokratik bir toplum oluşmaz.

Demokrasi bir hak arama savaşıdır. Onun için Türkiye'de demokrasiyi tabii ki toplumun talep etmesi lazım. Ama toplumun bunu talep edebilmesi için çok daha üst düzeyde üretmesi gerekiyor. Çünkü, az üretim söz konusu ise, ürettiğinin bir payı devletten geldiği vakit siyaseten demokrasi buraya gelemiyor. Onun için üretim biçiminin değişmesi halinde halk o demokrasiyi talep eder ve hafta başı yapar. Onun için burada hafta başı yapılmaz, pay alma hafta başı yapılır. Yani, aynı padişaha sığınarak, onun yanına gelen devlete sığınarak, yarınarak payını artırma. Yoksa emeğin hakkını arama anlamına bir demokrasi yoktur. Türkiye bu oranda köylülük içinde mahkûm kaldığı vakit, bu oranda bir devletçilik topluma egemen olduğu sürece de olmayacaktır.

Evet, siz buyurun.

Yalçın Cevdet- Şimdi, birinci turda soru tabii Toktamış Ateş'e dir.

Başkan- Yani, kısa rica edeceğim, cevapları da kısa rica edeceğim, çünkü salonu biran evvel boşaltmamız lazımdır.

Buyurun.

Yalçın Cevdet- Sorum Sayın Toktamış Ateş'e dir. Birinci turda bence söylemek istediği biraz daha kapalı olduğu için, ikinci tura kendi deyişimiyle bıraktığı için biraz sorum uzun olacak; zorunlu. Ve de diğer konuşmacıların konuşmalarına, görüşlerine katılarak görüşlerini söylediği için onlara da dokunmak zorunda kalacağım. Bağışlar Başkan beni.

Başkan- Hayır ben, namütenahi konuşun. Benim için sorun yok, ama sorun şu: Bir zaman sorunu var. Onun için formülasyonu çabuk yaparsanız memnun olacağım.

Yalçın Cevdet- Sayın Ateş, Suat Parlar'ın görüşlerinin çoğuna katıldığını, fakat ifade biçimine katılmadığını belirtti. Benim izlediğim kadarıyla Sayın Bayramoğlu sanıyorum daha uygun görebileceği bir ifadeyle Suat Parlar'ın görüşlerine yaklaştı. Sayın Kuru ise dururumu iyi görmedi, iyi şeyler temenni etti, ama o da yaklaştı diğerlerinin görüşlerine.

Sayın Ateş ise devlet ulusu olmak, devlet ideolojisini kutsamak, bunu kimse değiştiremez demekle mevcut durumda kapalı olmakla birlikte iki şeyi öne çıkarmış oldu.

Sorum şudur: Bunlardan hangisinden yanadır.

Bir, devlet ulusuyuz, devlet ideolojisini hiçbir kuvvet değiştiremez. Öyleyse var olsun şanlı devlet, Türk Devleti, işte 15 inci mi, 20 inci mi, son Türk devleti diyen ve bugün çetelerle ifade edilen, tarif edilen, temsil edilen devlet. Bir de devlet ulusuyuz, aydınlık felsefeyle başladık, 70 yılda buraya geldik, ama bunu küçümsemeyelim, bunu kimse değiştiremez diyerek hiç de demokratik olmayan bir yaklaşım var.

Öbür alternatif. Orduya rağmen kimse bu durumu değiştiremez gelişmesini mi kastediyorlar.

Atatürkçülükle bunun bağına belki ikinci turda koyarlar. O zaman soru gene şimdiden gelir. Atatürkçülük o gün neydi, günümüzdeki sorunlar için nedir? Bunları açamazsak bu kötü gidiş güçlenerek devam eder ve biz tupatik, fanatik, şartları değişmez kabul ederek Atatürkçülük, Kemalizm diye ısrar eder isek -açılacaktır ikinci turda mutlaka- o zaman bu aymazlık, bu dar cephede savaş, bir yanıla ordu ile beraber, ama halk nerede diye sorular getirir. Bu kadar.

Başkan- Çok teşekkür ediyorum.

Sayın Ateş, sizden de ricam sorunun uzunluğunu cevabınız lütfen geçmesin ki, devam edelim.

Toktamış Ateş- Geçmeyecek.

Efendim aslında Sayın Cevdet Bey'e bu soruyu yönelttiği için teşekkür ederim. Kendimi daha iyi ifade etmeme olanak sağlayacak.

Şimdi benim yaklaşımım hiç kuşkusuz devlet ulusuyuz, belli bir aydınlanmayı yaşadık, belli bir çizgi içinde geliştik ve geliyoruz ve bu çizgiyi daha ilerlere doğru taşımamız gerekir. Daha demokratik, daha özgürlüklü bir topluma taşımamız gerekir anlayışıdır benimki.

Şimdi, 1920'lerde, 1930'larda Türkiye'de bir demokrasinin altyapısının olmadığını biliyoruz. Çünkü, bir demokrasi öyle "biz demokrasiye geçiyoruz" demekle geçilen ya da "biz demokraside yaşıyoruz" demekle yaşanılan bir rejim değil. Ancak belli bir altyapıya sahipseniz bunu yaşıyabiliyorsunuz; gelir düzeyi olarak, eğitim düzeyi olarak, iletişim ve ulaşım düzeyi olarak ve nihayet örgütlü bir toplum olarak.

Ve 1920'lerde, 1930'larda olmayan bir altyapı artık günümüzde vardır ve elbette günümüzde kendini Atatürkçü olarak tanımlayan bir insanın temel özelliği, pür, katıksız bir demokrat olmasıdır.

Yani, bugün çeteleri, bugün Susurluk'ta çıkan pisliği Kemalizm adına ya da efendim kutsal devlet adına savunmak, o zaman işte Suat Parlar'ın ifadesine ben de katılıyorum söylemek istediğim başka birşey değildi.

Ha şimdi meseleyi böyle arzettığımız zaman demin belki yanlış anlaşılan bir ifademi de düzeltmem gerekir. Şimdi her devlet belli bir ideoloji çerçevesinde kurulur dedim. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesi ya da ideolojisi şuydu: Halk egemenliğine dayanmaya çalışan laik ve çağdaş bir cumhuriyet. Dikkat ederseniz dayanan değil, dayanmaya çalışan diyorum.

Şimdi bugün bu ideolojiyi, bu felsefeyi biraz ileriye taşımış bulunuyoruz. Artık bugün Türkiye halk egemenliğine dayanan bir devlet. Beğenseniz de, beğenmeseniz de bizi yönetenler tayinle değil, sandıkla geldiler. Halk egemenliğine dayanan laik ve çağdaş bir cumhuriyet anlayışını 1961 Anayasasıyla, sosyal bir hukuk devleti amacıyla pekiştirmiş bulunuyoruz.

Bu çizgi Türkiye'nin kuruluş felsefesinin doğal uzantısıdır. Bu değiştirilemez. Ha bu neden değiştirilemez? Şimdi son günlerde Refahlı kimi yöneticiler sık sık dile getiriyorlar. Efendim diyorlar, "demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi, ulusun iradesinin egemen olması olduğuna göre, eğer halkımız bir şariat düzenini isterse çoğunlukla, o zaman şariat düzenini kurarız." diyorlar. Heç'te bunu yapamazlar. Bunu yapmaya hakları yok, çünkü birincisi demokrasi çoğunluk rejimi değildir. Yani, demokraside çoğunluk canının istediği her şeyi yapar diye bir şeyi dile getiremezsiniz. Demokraside çoğunluğun iradesinin de bir sınırı vardır. Bu sınır o çoğunluk karşısındaki azınlığın özgürlüğüdür.

"Efendim ben bir şariat düzeni kuruyorum, halkımızın çoğunluğu bunu istiyor" dediğiniz zaman, siz o çoğunluk karşısındaki azınlığın özgürlüğüne tecavüz etmiş olursunuz. Bu bir.

İkincisi de, demokrasi içinde demokrasiyi yok etme özgürlüğü yoktur. Bu iki anlayışı ortaya koyduğumuz zaman, "efendim millî irade böyle tecelli etti" diyemezsiniz. Böyle millî irade tecelli edemez. O zaman direnme hakkı doğar.

Bütün evrensel beyannamelerde, bütün evrensel belgelerde özgürlüğü elinden alınan insanların direnme hakkı vardır. Bir devletin kuruluş felsefesi hiç mi değişmez? Değişir. Ne zaman değişir? Mesela Türkiye bir savaşa girer, işgal görür, devlet çöker, yıkılır, yeniden bir devlet kurulur, yeni bir felsefeyle kurulabilir.

Veya efendim bir iç savaş çıkar, taş üstünde taş kalmaz, yeniden bir devlet kurulur. O zaman başka bir felsefeyle kurulabilir. Ama, cumhuriyetimiz kuruluş felsefesinden, günün veri koşulları altında ve demokrasinin kuralları içinde bir değişiklik yapamaz. Hiç kimsenin demokrasi adına, demokrasiyi ortadan kaldırma özgürlüğü yoktur.

Şimdi üçüncü turumuz olmayacağı için, bir noktayı daha çok önemli buluyorum.

Başkan- Ama soru var, başka sorular var.

Toktamış Ateş- Öyle mi? Peki teşekkür ederim. Bilmiyorum açıklayıcı olabildim mi?

Başkan- Evet, buyurun.

Dursun Yıldırım- Şimdi sorum benim Fehmi Kuru beyefendiye.

Şimdi evrenselliği yakalamaktan kendileri söz ediyor. Ben de aynen katılıyorum. Evrenselliği yakalamak gerekir. Evrensel insan haklarına, evrensel çocuk haklarına sahip olmak gerekir. Bu anlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi var. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 29 ncü

maddesinin d bendinde -lütfen buraya dikkat buyurun çocuğun- anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası -dikkat edin cinsler arası- eşitlik ve ister etnik -etnik, buraya da dikkatinizi ekiyororum- ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla zgr bir toplumda yaşantıyı, sorumlulukları stetencek şekilde hazırlanması; eğitimin amacı, çocuklar arasında diyor.

şimdi bir araştırma var, bir anket var. İmam Hatip liseliler arasındaki yapılan ankete göre, örneğin o öğrenciler "hukuk sistemi içinde İslami hükümlerin yer alması gerekir mi" sorusuna 100 öğrenciden 80'i "evet İslam hukuku uygulanmalı" diyor.

Aynı şekilde, örneğin "kadın ve erkekler ayrı ayrı eğitim almalı mıdır" sorusuna yüzde 65'i "evet, ayrı ayrı eğitim almalıdır" diyor.

şimdi, buradaki evrensel insan hakları ve ocuk Hakları Sözleşmesine eğitim anlamında bu hüküm uyuyor mu, bu anlayış uyuyor mu?

Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan Türk ırkının üstünlüğünü ne çıkaran bir anlayış da, Evrensel İnsan Hakları Sözleşmesine aynı şekilde, ocuk Haklarının eğitimi ilkesini kapsayan bu şeyine uyuyor mu efendim? Bu konuyu aydınlatırlarsa sevinirim.

Teşekkür ederim.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Görüyorsunuz Türkiye'deki bölünme eğilimi bizim Panelinize kadar sızıyor. En temel noktalarda bile tartışırken bir süre sonra o tartışmaları, ikiye bölünmeyi, çevirmeyi gayet güzel biliyoruz.

Ben herhangi bir kınama olmaksızın söylüyorum, yani genel bir yaklaşım bu.

şimdi tabii insanların inaç ve ifade hürriyetleri bütün hürriyetlerin önünde olan bir hürriyet. Hürriyetler arasında bir sınırlama yapma anlamın da bunu söylemiyorum, ama genel hatlarıyla herkes özgürce kendi fikirlerini oluşturabilir, kendi inançlarını oluşturabilir ve o inançları istikametinde yaşayabilir.

Dolayısıyla ocukların eğitimi, daha kken eğitilmeleri sırasında en zgr biçimde eğitilmelerinde de herhangi bir mahzur yok. şimdi bu iki özgürlük birbirine çatıştığı zaman, yani insanların fikirleriyle, inançlarıyla, içinde yaşadıkları toplumun değer ilkeleri arasında bir çatışma çıktığı zaman, elbette özgürlükler tercih edilmelidir, özgürlük ön planda gelmelidir.

Benim kısaca söyleyeceğim bu. Yalnız benim bildiğim kadarıyla o ocuk özgürlükleri anlaşmasına Türkiye taraf olduğu halde, imza koymadı. Rezerv koydu o...

Dursun Yıldırım- Ben bir şey itiraz etmiyorum zaten...

Başkan- Soruyu sordunuz, polemik yapmayın, tamam, teşekkür ediyorum.

Dursun Yıldırım- Hayır ben.., Müsaade ederseniz Sayın Altan.

Polemikle bir ilgisi yok. O noktada herhangi bir iti-

raz, benim şahsi bir itirazım olmadığını ben söylüyorum. Ama İmam Hatip okullarındaki öğrencilerin de kendi fikirlerine sahip olma özgürlükleri olması gerekir diyorum. Bu kadar basit yani.

Bir yandan o özgürlük olacak, o ocuk yetişirken söylediğiniz, o anlattığımız ereve içerisinde özgürce yetişecek, öte yandan o ocuk o fikirlere de sahip olabilecek. Bu kadar basit.

Aksi halde tek düşünce olur. Zaten bugün ne kadar sıkıntı ekiyorursak, bu tek düşünceli olmaktan çekiyoruz.

Evet. Yani, Türk kavramının, aslında Anayasalar bütün insanları bir arada yaşatmayı ilke edinen bir sosyal anlaşmaysa, bir temel ilke ise, bunda herhangi bir ırkın, herhangi bir dinin, herhangi özelliklerin geçmemesi, Tam tersine bunda çok genel ilkelerin bulunması gerekir. Türk olmayan da o Anayasanın kendisine hitap ettiğini bilmelidir, İslam olmayan da o Anayasanın kendisine hitap ettiğini bilmelidir.

Benim görüşüm bu.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Buyurun.

Murat Aksoy- Benim sorum Ali Bey'e.

Ali Bey genel olarak temsil krizinin toplumsal taleplerin siyasi alana ya da ortak kamu sahasına yansımasından ve bunun yansıması gereken siyasi partilerin de git gide toplumdan koparak kendi ilerine kapanmasından kaynaklandığını söyledi. Toplumsal talepler radikalleşiyor ve işte Türkiye'de istemediğimiz fundamentalist eğilimler çıkıyor. İşte bunun en açık grntsde laik kesimle Refah Partisi arasında son günlerde yaşanan atışma.

Bir de söyle bir şey var. Küreselleşme denen bir süreç yaşanıyor ve bu bir henüz bir eğilim ve Türkiye'nin önünde sanıyorum bir şans var.

İki alternatif var. Birincisi bu süreçte kendi içindeki sorunlarını zerek bu küreselleşmedeki uluslararası platformda olmak istediği yere gidecek, ya da Fehmi Bey'in deyiimiyle İranlaşacak.

Peki, Ali Bey, yani toplumsal karakteri siyasete yansıması gereken siyasi partilerin uymak zorunda oldukları kanunlar, kurallar, işte tüzük filan. Bunlar resmî ideoloji tarafından tek bir çerçevede sınırlandırıldığı zaman bu hâlâ devam ettiği sürece bu nasıl olacak?

En azından benim tercihim ilk yönde. Çünkü, kendi iç sorunumu zerek dünyadaki gelişmelere, en azından Türkiye'yi daha büyük, o hiyerarşinin üstünde görmek istiyorum dünya devletleri içinde. Fakat bunu da bizim resmî ideolojimiz sınırları kısıtladığı için bu da olası görünmüyor. Bunun yolu ne?

Ali Bayramoğlu- Vallahi bir değil, bir soru içinde birkaç soru sordunuz, birkaç da varsayımında bulundunuz. Anladığım kadarıyla söyle yanıtlamaya çalışayım.

Küreselleşme dediğimiz şey, tabii çok ayrı bir tartışmanın konusu. Ama şunu söylemek mümkün: Bugün bir dizi gerilim var Türkiye'yi de içine alan. Bu gerilimleri

şöyle kısaca özetleyebilirim. Bir tanesi uluslararası bir realizm dediğimiz, küreselleşmenin mantığı etrafında yeniden oluşan millî sınır tanımayan bir gelişmeyle ulus devlet arasında yaşanan bir gerilim. Ulus devlet hem içine kapanıp hem buna uyum sağlama kısılcasına düşmüş durumda. Öte yandan küreselleşmenin getirmiş olduğu çok ciddi bir boyut daha var, seküler bir boyut, uluslararası global bir zihniyet pazarı var. Tabii global zihniyet pazarının getirmiş olduğu etnik ve ahlaki yeni baskılar da toplumlar içerisindeki toplumsal grupların, yerel grupların arasında yaşanıyor. Bu Türkiye’de de ortaya çıkıyor, başka yerde de ortaya çıkıyor. İster istemez yeniden bir toplumsal tabakalaşma çıkıyor karşımıza, Türkiye’de olduğu gibi. Toplumsal tabakalaşmayla bu tabakalaşmayı meşru kabul etmeyen bir ulus devlet arasında sık sık, Türkiye’de karşımıza çıktığı gibi bir gerilim var. En son gerilim de, her toplumsal grubun kendi ulusunda oluşan gerilim.

Şimdi bu açıdan baktığımız zaman, küreselleşme dediğimiz, bir katalizör, içeride var olan, yaşanan bir dizi değişimi kaldıran, hızlandıran bir unsur olarak karşımıza çıkıyor. Eğer Türkiye’de mutabakat, toplumsal mutabakat sağlanmış olsaymış, Türkiye’de devlette ve toplum arasındaki geçiş kanalları, çok dikey değil, yatay olabilseymiş tarih boyunca, küreselleşme şimdi Türkiye’yi bambaşka bir yere götürürdü. Fakat bugün yaptığı etkinin bir anlamda daha sıkıştırıcı bir etki olduğunu düşünüyorum.

Türkiye’de ne nasıl değişebilir? Bence Türkiye’de çok şey değişiyor. Bakın Türkiye’de 1980’den bu yana en önemli gelişme sivil alanın gelişmesidir. Sivil toplumun değil, altını özellikle çiziyorum. Bugün sivil toplum adı altında ortaya çıkan bütün gruplar siyasi gruplardır ve bütün grupların temel problemi rejimdir, savaş felafesidir. Bu sivil toplumu daha da çok ortadan kaldırır. Ama 1980’den beri devletin temel yapısı, hantallaşması, iki şeyi tarif ediyor. Birincisi sivil alan genişliyor, ikincisi sivil alanın genişlemesi hem devleti, hem sivil alanı kaosa itiyor.

Bu kaostan Türkiye nasıl çıkar? Bu kaostan zaman içinde çıkacaktır. Çünkü unutmayalım demokrasinin bir dizi tanımı var. Benim için en önemli tanımı şudur demokrasinin; Demokrasi farklılıkların farklılıklarını muhafaza ederek birbirleriyle eşitlenebildikleri bir zihniyet ve uygulamayı ifade eder. Demokrasi bir zihniyet meselesidir; demokratik grupların birbirine farklı bakmalarıdır.

Türkiye’de farklı gruplar arasında çok yoğun çatışmalar yaşanıyor. Fakat unutmayın farklılıklar arasında iş bitiren, müthiş bir temas da yaşanıyor. Zaman içerisinde, devlet yapısı mümkün olduğu kadar değişecek ve değişecektir, değişmek zorunda kalacaktır. Türkiye zaman içinde bu sorunları aşar.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Bir Dinleyici- (...) Evet buyurun.

Yani bu ırkçı anlamda, bir milliyetçilik çerçevesinde herkese “Türküm” dedirtilmesi, yani farklı kimlikleri konumasından bahsedildi. Çağdaş bir devlet anlayışının gereğinden bahsedildi. Ancak, farklı kimliklerin içerisinde çok ciddi... Ancak, insanlar için önemli olan bir dili bile konuşabilmenin engellenmesi hangi çağdaş devlet anlayışı içerisinde yer alabilir. Bu anlamda da Sayın Hoca’nın bu konuda görüşlerini tekrar -belki ben yanlış anladım- öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Ben de teşekkür ediyorum.

Sayın Ateş ilkönce sizden rica ediyorum, ama ne olursunuz kısa lütfen.

Toktamış Ateş- Efendim şimdi önce şunun altını çiziyim. “Ben Türküm” demenin, belli bir ırktan, belli bir kandan falan olduğunun değil, vatandaşlıktan gelen bir özellik olduğunun altını çizdim, birkaç kere çizdim, çok özen gösterdim ve bu çerçeve içinde Türkiye’deki tüm etnik grupların, tüm varlıkların, sadece dillerine değil, dillerini, kültürlerini, toplumda ve yaşam tarzlarını, giyimlerini, kuşamlarını, mutfaklarını, her şeylerini değiştirmesinden yanayım. Ve bunun Türkiye’nin zenginliği olduğunu düşünüyorum.

Bugün Türkiye’de 23 tane farklı etnik dil konuşuluyor ana dil olarak. Bir kısmı ölmüştür, bir kısmı canlıdır hâlâ. İşte ne bileyim Kürtçesi, Çerkezcesi, Lazcası, Orta Karadeniz’deki eski Yunanca... Gürcicesi, Pomakçası, Tatarcası bunların hepinin gelişmesinden yanayım. Bunların ölmesi beni üzüyor.

Bu kültürlerin varlığından onur duyuyorum. Bunların varlığının Türkiye’yi zenginleştirdiğini düşünüyorum ve elbette insanları zorla karıncayı biz ... dedirtemezsiniz....

Ama meseleyi şöyle koyuyor adam. Bunlar alt kimliklerdir. Bu alt kimlikleri geliştirmek ayrı bir şeydir; bu alt kimlikleri üst kimliklerine getirmek istemek ayrı bir şeydir. Ben ona karşı çıkıyorum. Fakat öyle devam....

Başkan- Teşekkür ediyorum. Sayın Parlar...

Suat Parlar- Evet çok kısa tutmaya çalışacağım.

Türkiye’de örtülü faşizm var diyorum, üniter çeteler konfederasyonundan söz ediyorum. Burada çok şaşırdığımı söylemeliyim. Öyle bir aydın toplumun ahbabıyız ki, özelsavaş hiç tartışmadan, tartışmama becerisini ve yeteneğini göstererek, ki bunun getireceği ... çok büyüktür. O riskleri göze alma ölçeğini de Türkiye’deki demokrasi arasında diyalektik ilişki de vardır. Bir devlet ve demokrasi tartışmasını yapma başarısını gösterdik. Hepinizi bu anlamda tebrik ediyorum. Çünkü, Susurluk devlet kazası da dahil olmak üzere -çok güncel olduğu için vurguluyorum burada çeşitli başlıklar altında sıralanan her şey Türkiye’de çok yakından özel savaşla bağlantılıdır. Ne yazık ki buna giremiyorum. Dediğim gibi, Türkiye’de demokrasinin sınırları gelip burada tıkanıyor; he-sabını sorarlar.

Yalnız buradan benim çıkardığım bir sonuç var. Onu

hemen formüle edeyim.

Serbest piyasa ekonomisi tartışmasız kabul ediliyor. Bunun bir diyalektik bütünlük içerisinde ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bayram Meral Türkiye'nin en büyük işçi Konfederasyonunun Başkanı olarak kavga sevmeyi söyledi. Çok bağlantılı.

Bence bugünün en değerli sonucu budur. Bu bütünlüğe bir başka şey ilave ediyorum. Sayın Toktamış Ateş'in iyi kötü Türk demokrasisi ... benzer vurgusu, üçü devletin bekasında, sistemin bekasında birleşmiş görünüyorlar. Her ne kadar ayırım noktaları olsa da ve bir önerim daha var. Türkiye'de ecinniler yaratılır. Türkiye'de devlet solunun yeni ecinnisi Refah Partisidir. Hiçbir şekilde oyuna gelmemek lazım. Türkiye'de bir din devleti tehlikesini kesinlikle kabul etmiyorum. Bunun gerekçeleri çok uygun. Bir tane neden burada söylemek mümkün. Refah Partisinin yükseliş sürecinde toplumla ilişkiler başkanlığına, yani özel halk dairesinden, kontrgerilladan aldığı danışman kadrolarına bakmak gerekiyor. Türkiye'de nasıl mafya devletin kucağında doğmuşsa, bugün işte umacı gibi gösterilen İslami hareket de ona barikat çekme anlamında devletin kucağında geliştirilmiştir.

Ama burada bir ayırımı da koyuyorum. Ben burada sadece tarikatçılığı kastederek söylüyorum. Onun dışında Türkiye'de birçok İslami grubun ve yapının bir saygınlık ölçeği içerisinde Türkiye'nin geleceğe açılan yönemelerinde önemli rolü olacağına inanıyorum.

Buradan açıkça ilan ediyorum. Türkiye İsrail Birleşik Devletleri formülasyonunun altını çizmek Türkiye'de artık mümkündür. Yani, bunun mümkün olması beraberinde büyük sorunları getirecektir. Türkiye'de tarihsellikten kopuk bir tartışma içerisinde ve herkesin kendine göre tarif ettiği bir etikle bazı şeyler tartışıyoruz, yanlış yapıyoruz. Tarihsel bağlam içerisinde tartışalım. Türkiye o kadar masum değil. Halk emperyalist senaryolar içerisinde, bölgesel hegemonya içerisinde, İsrail'le bir yer arıyor. Bu anlamda önümüzdeki süreçte aynen o anti komünist hezeyanda olduğu gibi bir din devleti hezeyanı ile karşılaşarsak hiç şaşmayalım.

Bilmiyorum ben, pek de bu noktada umutlu değilim.

Başkan- 10-12 dakikamız var, acele rica edeceğim. Buyurun.

Bahar Etkin- Ben Suat Parlar'a bir soru sormak istiyorum.

"Türkiye üniter çeteler konfederasyonu" tanımlamasını, özellikle kontgerilla ve uyuşturucuyla ilişkili olarak açıklayabilir mi?

Teşekkür ediyorum.

Başkan- Sizin sorunuz aynı bağlamda mı? Evet...

Suat Parlar- Çok kısa cevap vereceğim.

Türkiye'de bu uyuşturucu meselesi yeni değil. 1930 yılında İstanbul'da 3 tane eroin fabrikası vardı Japon sermayesinin kurduğu. 1933 yılında Mustafa Kemal ağırlığını koymasaydı bu fabrikalar dağıtılmayacaktı.

Türkiye Afyon Alkolietleri Dairesi -önemli bir dairedir- dünyada en nitelikli afyonu üretti. 1947 yılında Afyon Alkolietleri Dairesi mahalli, hizmete, yani Millî Emniyete indirildi. Oradan kaldırıldı, oraya indirildi. O tarihten itibaren de Türkiye kendine bir mafya yarattı ve sahip olduğu afyon alkolietleri varlığını bu mafya vasıtasıyla dışarıya pazarladı. Böyle bir tarihsellik var.

Gelinen noktada hemen bir kıstas söylemek için, Türkiye'nin bugün gayri safi millî hasılası resmî olarak 187 milyar dolar görünüyor, gayri resmî olarak 287 milyar dolar. Türkiye'de sistemi kemiren unsurlardan biri bu uyuşturucu ticareti ve bu uyuşturucu ticareti 15 sene önce Anadolu'dan Orta Doğu'ya giden insanlar eliyle yapılmıyor. Bu uyuşturucu ticaretinin odağında net bir şekilde devlet duruyor ve devlet buradaki fonlarla özel savaşı finanse etti. Rakamlar alt alta yazılırsa bu noktada önemli sonuçlara varacağımızı düşünüyorum.

Bir şey ilave etmek istiyorum, bir parantez. 3 sene sonra Türkiye'de demokrasiyi falan tartışır da olmayacağız. Çünkü, Türkiye'de müthiş bir talep patlaması suni yöntemlerle yaşıatılıyor. Gören gözler için İstanbul bir ölçüdür. Şu anda iç talebi canlandırmaya yönelik bir kampanya yürütülüyor. Bir toplumsal denetim aracı olarak uyuşturucu değerlendirildiğinde bu da çok anlaşılır bir şey.

İlk ve orta dereceli okullarda benim ulaştığım istatistiklere göre uyuşturucu kullanım oranı yüzde 7. Son derece vahim bir problem.

Bu anlamda da bölücülük sadece, işte yapay ayrımlar vesaire düzeyinde kalmıyor. Toplumsal denetim aracı olarak toplumun bir bölümünü müphemleştirme girişimleri de söz konusu. Uyuşturucu böyle bir kapsam içerisinde değerlendirebilir. Ama, özel savaş uyuşturucu paralarıyla finanse edilmiştir.

Başkan- Evet buyurun.

Bir Dinleyici- Değerli Toktamış Ateş Türkiye'de demokrasinin olduğunu söyledi. Ama Yunanistan'da da bir demokrasi oyunundan bahsetti. Haklıdır, ama bugün Türkiye'deki demokrasinin ne olduğu konusunu pek net söylemedi. Herhalde Türkiye'deki de trajik komik bir oyundu. Ben sadece bunu söyleyerek aslında Ali Bayramoğlu'na bir soru yöneltmek istiyorum.

Değerli Bayramoğlu da Türkiye'de krizin kaynakları hususunda, gelindiği noktalar hususunda çok ayrıntılı açıklamalar yaptı. Hepsisi de çok anlamlı ve yararlı.

Ayrıca sınıfsal çelişkidenden de söz etti. Acaba Sayın Bayramoğlu sınıfsal çelişkiyi, krizi çıkartan noktalardan, gerilimi yaratan noktalardan biri olarak mı tanımlıyor? Yoksa bir merkez nokta olarak mı, temel nokta olarak mı tanımlıyor?

Özellikle bu sorumu emperyalizm kavramıyla birlikte kısaca değerlendirmesini rica ediyorum.

Teşekkürler.

Ali Bayramoğlu- Kısa cevap vermeye çalışayım.

Şimdi, toplumsal yapıya baktığımız zaman, sosyo

ekonomik kriterlere endeksli işbirliğinin ve iş bölümünün her tür ortak paydayı paylaşan kişilerin varlığı tartışılmaz bir gerçek bana göre. Sınıfsal çelişkiye gelince Türkiye gibi, Mehmet Altan'ın biraz önce sözünü ettiği üretimden çok nimet dağıtımının egemen olduğu, Türkiye gibi gelir bölüşümünün son derece bozuk olduğu bir toplumda öyle bir çelişkinin varlığını yok saymak mümkün değil.

Fakat, bu çelişkinin varlığı ile, daha doğrusu o sınıfsal bir gerilimin varlığı ile, toplumsal ve siyasal aktörleşmenin sınıfsal olup olmadığı başka bir nokta. Bunun varlığına rağmen bugün toplumdaki temel mobilizasyon, yani siyasal aktörleşme sınıfsal nitelikli benim kanaatime göre görünmemektedir. Burada önemli olan -daha önce de altını çizmeye çalıştım- devlet toplum geriliminin oluşturduğu büyük bir şemsiye altında meydana gelen gerilim bunun içine dahildir. Yani, devletin koymuş olduğu, varlığının ifade ettiği o geniş çalışma sahasının içerisinde tanımlanan bir kurumsal çelişki vardır ve kurumsal çelişki bugün çok net olarak kültürel bir çelişkiyle birlikte vardır.

Dolayısıyla çıkış noktasının ben Türkiye'deki çatışmaların sınıfsal nitelikte olduğunu düşünmüyorum. Ama şunu da söylemek mümkün. Mobilizasyon dışında, yani kişilerin eylemlerini attettikleri anlam dışında yaşanan çatışmaların kurumsal olduğunu söyleyebilirim. Ama atfedilen anlamın ben sınıfsal nitelikli olduğunu sanmıyorum.

Emperyalizm kavramı benim özellikle bugünlerde çok dikkate aldığım bir kavram değil açıklamalarımda.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Buyurun.

Bir Dinleyici- Benim sorum, özellikle tartışılan kimlik sorunu, kimliklerin yaşanması üzerinden ulus devlet sorunu. Toktamış Ateş emperyalizmin, yeni dünya düzeninin ulus devlet kavramı ya da ulus devlete karşı olduğunu söyledi. Kendisi de ulus devletten yana. Devlet ulusu diye, işte Türkiye'de devlet ulusu olduğunu söyledi. Bu noktada benim sorum biraz da özelleşecek Toktamış Ateş'e karşı, yanıtlaması için.

Türkiye'de yaşanan kimlik sorununun son 10 yılda, 15 yılda özel bir yeri var. Burada Kürtlerin özel bir yeri var ve Kürtler eğer kendi ulus devletlerini kurarlarsa, emperyalizm madem ulus devlete de karşı. Bu ulus devletin, Kürtlerin kurduğu ulus devletin yanında yer alacak mı emperyalizme karşı Toktamış Ateş?

Ali Bayramoğlu da bildiğim kadarıyla ulus devletlerin karşısında. Böylesi bir ulus devlete karşı olur mu diye soruyorum?

Başkan- Teşekkür ediyorum. Kısaca cevaplar geliyor.

Peki, siz buyurun.

Ozan Yılmaz- Toktamış Bey bir söz etti, ben de katılıyorum. "Ardından özgürlüğü elinden alınınca direnme hakkı doğar." Konu Türkiye ve Kürt halkı olursa da

aynı şeyi savunuyor mu onu öğrenmek istiyorum.

Ayrıca Suat Parlar'a da bir sorum olacak.

Toktamış beyin söylediği çerçevede seçim, parti, Parlamento ile oluşan demokrasinin halkı temsil ettiğini söyleyebilir mi?

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Toktamış Ateş- Efendim şimdi en sonundan başlayayım, birkaç konu var, çok ana hatlarıyla değineceğim.

Birincisi, gerçekten özgürlüğü kalktığı zaman azınlığın direnme hakkının doğduğunu dile getirdim. Burada benim dile getirişimdeki bağlamım, demokrasi içindeki çoğunluk karşısındaki azınlıktı. Ve gene dikkat edilirse konuşmamda bugün Türkiye'de 20'nin üzerinde, 23 tane etnik grup olduğunu ifade ettim. Ve bunlar öylesine iç içe geçmişlerdir ki, kimin kiminle karıştığı pek belli değildir.

Bugün olağanüstü hal bölgesindeki 12 vilayetimizde yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımızın sayısı sadece İstanbul metropolinde, yani Gebze'den Büyükçekmeceye kadar olan bölgede yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımızdan daha azdır.

Ha yani şimdi bir Kürt devletini acaba Ümraniye'de mi kuracağız, yoksa Şirnak'ta mı kuracağız. Bu bir sorudur. Kaldı ki, günümüzün bütün evrensel belgeleri de devletlerin sınırlarını değişmez olarak kabul etmiştir; Paris Şartında da bu vardır. Yani günümüzde ulus devletlerin sınırları uluslararası evrensel bir mutabakatla korunmaktadır. Herhangi bir ulus devlet içinde alt kimlikleri ön plana çıkartarak bir bağımsız talebinin olması işin mantığına aykırıdır.

Daha evvel söz alan bir arkadaşımız benim Türkiye'deki demokrasiyi dile getirirken, nasıl dile getirdiğinin pek altını çizmedi. Ben, Türkiye'deki demokrasiye, dikkat ettiyseniz, yani elimde bir tekst yok ama, zannediyorum teybe alınıyor bu konuşmalarımız.

Ben Türkiye'deki demokrasiyi kör total bir demokrasi, ayıpları olan utanç verici şeyleri olan bir demokrasi olarak nitelendirdim. Hani, ben Türkiye Cumhuriyetine ve Misak-ı Milli sınırlarının değişmezliğine sahibim ama, şu andaki kepezelikleri de herhalde demokrasi adına ya da Türkiye adına savunacak halde değilim.

Burada ben son olarak iki noktaya daha değinmek istiyorum Başkanın iyi niyetine sığınarak.

Birincisi, Sayın Kuru'nun serbest piyasa ekonomisi konusunda bir fikir birliği olduğu ifadeleri, yani yıllardan beri ben bunun rahatsızlığını çekiyorum. Ve bir arada toplantılarda efendim denildi, özelleştirmeye karşı kimsenin itirazı yok. Yahu biz Çin'de mi yaşıyoruz? Özelleştirmeye de karşıyız, serbest piyasa ekonomisine de karşıyız. Ve Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine karşı olan bir sürü iktisatçı var, bir sürü örgüt var, bir sürü kuruluş var. Hadî bunların hepsini yok sayarak "efendim Türkiye'de herkes serbest piyasa ekonomisinden yana." Yalan, böyle bir şey söz konusu değil. Bir bu.

İkincisi, gene sayın Kuru bireyselliğe karşı derhal

militarizmi getiriyor. Yani deveye sormuşlar iniş mi istersin, çıkış mı? Bunun düz yolu yok mu demiş. Yani, bireyselliğe karşı toplumsallığı savunamazmıyız. Mutlaka onun alternatifi militarizmin olmak zorunda? Bunun da altını çizmek istedim.

Ancak, tabii bu tür toplantılarda, bu tür tartışmalarda bir sonuca varamıyoruz. Yaşanmış bir deneyimi sizlere lütfen, müsaade ederse Başkan arz edeyim iki dakika içinde.

Başkan- Buyurun.

Toktamış Ateş- Efendim şimdi Amerika'da, bir güney eyaletinde, Luiziyana'da bundan bir sene evvel bir deney yapılıyor. 25 kişilik bir karma grup, kadın erkek, siyah beyaz. Bunlara değişik şeyler gösteriliyor televizyonda, filmler gösteriliyor. Bunlardan birinde iki tane beyaz polis, 3-4 tane zenci tarafından evire çevire dövülüyor. Hani bir güzel dayak atıyorlar beyaz polisler. Aradan bir yarım saat geçtikten sonra bu deneklere soruyorlar ne gördünüz diyerekten. Çok ilginç, çoğunluğu, siyahlar ve beyazlar, kadınlar ve erkekler şunu görmüşler: İki tane beyaz polis zencileri dövüyor, evire çevire dövüyor.

Ha neden bu böyle? Çünkü kafa şartlanmış ona. Yani, beyaz polis dediğin zenciyi döver. Zenci dediğin polisten dayak yer. Bunun aksini görse bile yarım saat sonra unutuyor.

Teşekkür ederim.

Başkan- Panelistler de panelistlere soru sormaya başladı. Halbuki ben bunu saat 1'de keseceğim.

Şimdi buyurun siz.

Bir Dinleyici- Efendim Sayın Kuru ayıpsız demokrasiden söz ettiler, ayıplı demokrasiden bahsettiler. Ben de ayıpsız demokrasi arıyorum. Acaba ön seçim yapmayan, sürekli ön seçim yapmayan bir parti demokrasinin temel ilkelerine sadık kalmış mıdır, bu ayıplı mıdır, ayıpsız mıdır?

Milletin temsili genelde ülkemizde yarı yarıyadır cinsler arasında. Bir cinsin hiç temsil edilmediği bir demokrasi ayıplı mıdır, ayıpsız mıdır?

Seçim kelimesinin kavramına uymadan patron partileri halinde seçtirenlerin egemen olduğu, her şeyi yaptırabildiği demokrasi de ayıplı mıdır, ayıpsız mıdır?

Ben çözüm arıyorum ve kurtulmak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Başkan- Ben teşekkür ediyorum.

Şimdi soruların hepsini alacağım ve birer dakika şoru yönelten arkadaşlarıma söz vereceğim ve bitireceğim paneli.

Var mı burada soru sormak isteyen.

Ama, kısa rica edeceğim.

Mahmut Otantürk- Ben sadece Toktamış beye sormak istiyorum. Diğer arkadaşlara son derece muhalifim, sadece Toktamış beye.

Şimdi Hitler iktidarında iç savaşta tabii toplum güçsüzdü, mukavemet edemedi. O zaman, şimdi "Nazi im-

paratorluğu" diye bir kitap var, üç cilt, orada okursanız göreceksiniz. Mesela, orada generaller beş defa, altı defa teşebbüs ediyor Hitler'i uzaklaştırmak için, bir türlü başaramıyorlar. Eğer öyle bir şey olsaydı acaba ondan sonra gelişiminde farklı gelişmeler, değişimler olur muydu?

Başkan- Teşekkür ediyoruz.

Başka soru sormak isteyen var mı?

Bir tane arkadaşım var, son olarak alalım. Burada bir arkadaşım var.

Ersin Kazak- Şimdi Toktamış hocama sorum.

Herkesin onlarca kimliği olduğundan bahsetti, olabileceğinden bahsetti ve bunların açıklanmasında, mesela demokratik özelliklerin açıklanmasında hiçbir problem olmaz. Kişinin yaşını, cinsiyetini açıklanmasında ve böyle sunulmasında hiçbir problem olmaz. Kişinin inaçları doğrultusunda siyasi kimliğini açıklamasında problem doğar. Alt kimlik, üst kimlik.

Şimdi hepsinin de aynı potada yer alması bilmiyorum bana Meclisi hatırlatıyor ve Mecliste farklı siyasi kimliklerde birçok kişi var ve bir araya geldiklerinde görüyoruz, tartışıyorlar ve kavgı ediyorlar. Belki ülkeyi kurtarmak namına. Ama şimdi bu kişileri aynı potada eritebilmek için Mecliste olduğu gibi değil de, farklı bir ortamda araya başka bir özellik mi koymak mı lazım? Buna, bizleri bir araya getiren hoş görü mü koymak lazım ismini? Lütfen açıklar mısınız?

Teşekkür ederim.

Başkan- Son arkadaşımıza da söz verelim ve ondan sonra cevaplara geçelim.

Olgan Atilla- Çok güzel, her şey tartışılıyor, mükemmel. Demokrasiyi de Sayın Ateş çok güzel açıkladı bence. Yani her şey açıklanıyor, ilerliyoruz bayağı gibi geliyor.

Yalnız bir şey var, bir enerjiye ihtiyacımız var demokrasi için, ekonomi değil mi bunun için. Yani insanlar daha çok şey tüketmeliler, daha çok ilerlemeliyiz. Peki ne gerekiyor bize gerçekte şu anda. Yani, demokrasinin tanımını hepimiz bir şekilde algılıyor.

Başkan- Pek algılamıyoruz, ama zaten sorun bu. Peki, ben sizin sorunuzu cevaplayacağım eğer bu kadar sa?

Olgan Atilla- Yani, adaptörü çalıştırmak için elektrik enerjisine ihtiyaç var, ekonomiye ihtiyacımız var bence daha çok. Yani, ekonomik gelişmeye. Ne bileyim Antalya'da iyi bir limana ihtiyacımız var ki dış ticaretimiz gelişsin, ana gemiler oraya uğrasın falan gibi.

Başkan- Doğru. Teşekkür ediyorum.

Ben bu soruyu cevaplayacağım bitirirken.

Ben şimdi konuşmacılardan birer dakika süre ile son cevapları vermelerini rica edeceğim.

Sayın Ateş'e, Sayın Kuru'ya ve Sayın Parlar'a.

Toktamış Ateş- Evet, son gelen iki soru. Onlar üzerinde durayım.

Eğer generaller Hitler'e engel olsaydılar nasıl bir

dünya olurdu?

Tabii bu tarihçilerin çok hoşlandıkları bir şeydir. Hani böyle geçmişle ilgili varsayımlar üretip, geçmişle ilgili olayları değerlendirmek. E mutlaka farklı bir dünya olurdu. Daha iyi bir dünya mı olurdu, daha kötü bir dünya mı olurdu bilemeyeceğim, tartışmak lazım. Tabii müthiş bir karizması olan ve o günlerin dünyasındaki Almanya'nın itilip kakılmasını, rahatsızlığını duyan ve belli bir ekonomik potansiyeli olan Alman toplumu bu adamın peşine takıldı ve gitti. Ne bileyim ben, Şiller'i, Beethoven'i, Henry Hayne'yi çıkaran toplum bir Hitler'in peşine takılabildi. İlginçtir.

Şimdi kaçınılmaz olarak her toplumda var olan; farklı kimlikleri bir arada tutmanın bir tek çaresi vardır. O da demokrasiyi sindirmektir. Yani, demokrasiyi sindirmenin bir başka adı da hoşgörü, farklılığı kabul etmektir. Zaten ben hoşgörü şöyle tanımlıyorum. Hoşgörü; bir toplumda farklı inançları, farklı düşünceleri, farklı beklentileri, farklı değerler sistemi olan insanların birbirlerine seven bir tahammül göstermeleri demektir. Yani, hoşgörü tahammül etmektir. Ama öyle lanet olsun gibisinden bir tahammül değil. Seven bir tahammül göstermesi demektir. E vallahi böylesine kalabalık toplumlarda çok farklı kimliklerin var olduğu, çok farklı beklentilerin, çok farklı yapıların olduğu toplumlarda bunun başka çaresi de yoktur. İnsanlar birbirlerine sevecen bir biçimde tahammül etmeyi öğreneceklerdir. Ortak bir pay da etrafında. İşte o ortak paydada sürekli olarak vurgulamaya çalıştığım gibi, burada da dile getirmeye çalıştığım gibi, Türkiye Cumhuriyetinin Misak-ı Milli sınırları içinde üniter yapısını kabul etmek ve Türkiye Cumhuriyetini halk egemenliğine dayanan laik ve çağdaş bir devlet olarak benimsemek.

Bu ortak payda içinde her türlü farklılığa varım, her türlü farklılığa karşı sonsuz bir hoşgörü içindeyim ve herkesde de aynı hoşgörüğü görmeyi umut ve temenni ediyorum.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Sayın Parlar.

Suat Parlar- Ben şunu söylemek istiyorum. Demokrasiyle ne ilgim var, ne de demokrasiyle, yani burada tanımlanan demokrasiyle bir sorunum var. Doğrusu tarihsel bağlamından kopuk, sınıfsal dinamiklerden soyut, egemenlik ilişkilerinin dışında bir demokrasinin olduğunu ben halen daha anlamış değilim, anlayacağım da yok.

Çok net olarak şunu söyleyebilirim: Bu zaten bir parça sanıyorum söylemlerimle çıkmıştır. Ben ancak sosyalizmle demokrasinin mümkün olabileceğine inanıyorum. Onun dışında kapitalizmin insanın hiçbir sorununu çözmediği inancındayım. Elbette serbest piyasa eksenli geliştirilen söylemler buna dahil. O anlamda Türkiye'de burjuva temelde bile bir demokrasinin olmadığı ve bunun da kesinlikle mümkün olamayacağı inancındayım. Sistem değişikliğine gitmedikten sonra Türkiye'de de-

mokrazi mümkün değildir.

Buna verilecek yanıt, tabii ki herkesin kendi siyasi görüşü doğrultusundadır. O cevabı da şu aşamada vermeyi pek gerekli bulmuyorum; o cevabı kendime saklıyorum.

Başkan- Teşekkür ediyorum.

Sayın Kuru Buyurun.

Fehmi Kuru- Beyefendinin söyledikleri çok önemli tabii.

Ön seçimsiz bir siyasi partiler sisteminde bugünkü Meclis tablosu çıkıyor. Bu arada kadını dışlayan bir yaklaşım içerisinde olunması da, aslında ön seçimin dışlanmasıyla çok yakından irtibatlı. Aynı zihniyetin Refah Partisine yansımış şeklidir. Erkek egemen bir söylem var orada. Eğer kadını herhangi bir şekilde, seçilmeyecek yerlere bile bu seçimde koysa, bir dahaki seçimde seçilecek yerlere koymak zorunda olacağını bildiği için kadını sokmuyor. Yoksa bunun ne teorik bir temeli var, ne siyasi bir temeli, ne de demokraside herhangi bir yeri var.

Bu bakımdan iştirak ediyorum.

Tabii, Toktamış Bey serbest piyasa ekonomisine karşılığının farkında olmadığını ima etti ama, ben zaten söylemiştim. Cılız sesler çıkıyor. Cılızdan kastım da onun sesi anlamına değil. Yani, Türkiye'de bugünkü tartışma konularımız arasında serbest piyasa ekonomisi yok. Yani, aslında tartışmamız gereken, Türkiye'nin her ortamında tartışılması gereken, dünya sistemine ekonomik olarak eklenmenin bu topluma getireceği yük, faturadır. Bunu tartışmıyoruz, Türkiye tartışmıyor, o anlamda söylüyorum. Tartışanlar da kendi gündemlerini oluşturuyorlar.

Bir de şunu söylemek istiyorum: Şimdi Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu dönemde yapılan bir tanımdan hareketle, bugün işte halk egemenliğine dayandırılmaya çalışılan laik ve çağdaş bir cumhuriyet dedi ve dayandırın, çalışılma kısmını çıkartınca, halk egemenliğine dayanan laik ve çağdaş bir cumhuriyet olduk bugün.

Belki cumhuriyet kurulduğu zaman bu kavramların içerisi farklı şekilde doluyordu. Benim söylemeye çalıştığım şu: Laiklik ve çağdaşlık cumhuriyetin kurulduğu ve bu ilkeleri benimsediği 1920'li yıllardan bugüne, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de değişik anlamlar artık içermeye başladı.

Dolayısıyla, çağdaşlık, çağdaşlığın tanımını bile güne uydurabilmeyi, laikliğin tanımını güne uydurabilmeyi gözönüne almaktır. Dolayısıyla bizim teklif ettiğimiz zaten bu. Yani, Türkiye Cumhuriyeti elbette ilelebet yaşasın, arzumuzdur ve bunu yapması için de gereken asgari şart çağın gereklerine kendisini uydurabilmesidir. Bunun için de bir savaşa da ihtiyaç yok; birbirimize iç savaşa da ihtiyaç yok; cumhuriyetin çökmesine de ihtiyaç yok. İhtiyaç olmadığını mesela Rusya'daki değişimde gördük. Sovyet sistemi çöktü, derhal kendilerini yeni döneme uyduran değişiklikleri yapmaya çalışıyor Ruslar. Onun için bir savaş da geçirmedi, herhangi bir çatışma da

olmadı

Başkan- Karışmayın, lütfen müdahale etmeyin.

Lütfen susar mısınız?

Fehmi Kuru- Peki, ben burada kesiyorum. Teşekkür ederim.

Başkan- Şimdi ben son... Rahatsız oluyorsanız susarsınız ve salonu terk edersiniz.

Şimdi ben paneli kapatırken son arkadaşşıma cevap vereceğim ve kapatacağım.

Şimdi bu temsil krizi ve devlet ideolojisi bugün burada aslında maalesef ekonomik boyutundan uzak tartışıldı. Şimdi Türkiye’de ve dünyadaki farklılık üretim biçimlerinden kaynaklanıyor. Yani, burada bir temsil krizi ve devlet ideolojisinin sorgulanması gündeme geliyorsa, ulus devletin oluşturulduğu dönemin şartları değişti. Sanayi devrimi sonuna geldi ve sanayi sonrası bir üretim biçimi başladı. Bu ulus devleti de burjuvazi kurdu. Bugün ulus devletin sona ermesini de yeryüzünde burjuvazi istiyor. Onun için ulus devleti sahiplenmek, burjuvaziye, yahut uluslararası dinamik sermaye anlayışına karşı çıkmak anlamına gelmiyor.

Şimdi Türkiye’deki mesele ulus devletin şartlarını yerine getiremediği bir aşamada yeryüzünde üretim uslubu, biçimi, tarzı değişti. Şimdi biz bir önceki fazı tamamlamamışız, halbuki yeryüzü bir sonrakine geçmiş ve o bizim her zamanki gibi temel üretim biçimimizin tartışılmasına neden olmuyor ama, aynı Tanzimattaki gibi üst yapı kurumlarının tartışılmasına neden oluyor. Halbuki o üst yapı kurumlarını değiştirecek mesele, üretim biçiminin, köylülüğün, sanayinin geride bırakılarak daha ileri bir üretim biçimine ulaşabilmemizle mümkün. Ama, böyle bir, orta vadeli bir teknoloji politikamız da yok. Böyle bunu formüle edecek bir çoğulculuğumuz da yok.

Onun için biz bunları hep kavramlar olarak konuşuyoruz ama, üretim biçimi olarak konuşmuyoruz. Maalesef İktisatçılar Haftasında bile konuşmuyoruz. Onun için bizi bütün bu konuşulanları bir belirli noktaya getirecek temel dinamik, Türkiye’nin çok daha çağdaş bir tarzda üretim yapabilecek bir kimliğe kavuşması.

Tabii, bir iki noktaya da kısaca değinmek istiyorum. Türkiye’de bir taraftan resmî bir ideoloji olarak Kemalizm var. Bir tarafta onunla çelişen Paris Şartı var. Ama, Paris Şartının arkasında halk durmuyor, fakat Kemalizmin arkasında Genelkurmay duruyor. Onun için bu sıklıkla büyüyor.

Başkan- Başkan olarak hakkımı kullanabilir miyim?

Bir Dinleyici- Ben de vatandaş olarak hakkımı kullanıyorum. Hiç öyle bir şey yok.

Başkan- Artı bu halkın Paris Şartı arkasında durabilmesi için ise, daha çok üretmesi, daha çok hak talep etmesi lazım. Bizim o sizin söylediğiniz dinamizmi ben burada görüyorum ve herkese çok teşekkür ediyorum.

5. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi’ne çağrı

Türk Sosyal Bilimler Derneği 12-13-14 Kasım 1997’de Beşinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi’ni düzenlemeyi kararlaştırdı. Kongre Ankara’da ODTÜ Yerleşkesi’nde toplanacak.

Kongrenin ağırlıklı teması tüm sosyal bilim dallarındaki yansımalarını içerecek biçimde **Demokrasi: Birikim, Sorunlar ve Gelecek** olarak saptandı. Kongre, bu tema dışındaki bildirilere de açık.

Kongreye bildiri sunmak isteyenlerin, bildirimlerinin 250-500 kelimelik bir özeti en geç 1 Ağustos 1997 gününe kadar derneğe ulaştırmaları gerekiyor. Tamamlayıcı bilgiler derneğin aşağıdaki irtibat adreslerinden edinilebilir.

Adres: Büyükelçi Sok. 14/2 Kavaklıdere
06700 Ankara

Tel: (90-312) 426 56 54

Faks: (90-312) 426 16 54

Toplumsal Arayışlar

3.Gün

12 Nisan 1997 Öğleden sonra

Saat: 14.00

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Murat ÖZYÜKSEL (*)

Tebliğ Verenler : Kadir CANGIZBAY
Ioanna KUÇURADI (**)

Panelistler : Doç. Dr. Fikret BAŞKAYA
Ali BULAÇ
İzzet ÇETİN
Tarhan ERDEM
Orhan İYİLER
Muharrem KAYHAN

Başkan - 22 nci İktisatçılar Haftası'nın değerli konuşmacıları ve değerli konukları; Bu yılki İktisatçılar Haftamızın son gününün, son oturumunu açmış bulunmaktayım.

Bu vesileyle sizlere mensubu olduğum Cemiyet adına hoşgeldin demek istiyorum.

Bilindiği üzere bu yılki İktisatçılar Haftası'nın ana başlığı "Türkiye'de Sermaye, Devlet ve Siyaset" idi.

Birinci gün öğleden "Piyasa = Demokrasi mi?" başlığı altında tartışmacılarımız bu güncel konuyu tartışmaya açtılar. Birinci gün öğleden sonra "Piyasa ve Yeralı Ekonomisi" konusu incelendi. Dün öğleden önce Sayın Cumhurbaşkanının açık konuşmasından sonra "Devletin İktisadi Hayattaki Yeri" konusu gene konukların önünde irdelenmeye açıldı. Öğleden sonraki konuşmamız "Devletin Siyasal Olarak Yeniden Yapılanması" idi. Bugün öğleden önceki oturumumuzda "Temsil Krizi ve Devlet İdeolojisi" konusunu huzurunuzda mümkün olabildiğince tartışmaya açmaya çalıştık.

Şimdi ise iktisatın kuru rakamlarla donanmış olayından keyfiyeti, daha bir kana cana, yani yaşayan hayata dönmek üzere "Toplumsal Arayışlar" başlığı altında değerlendirmeye açacağız.

Toplumsal arayışlar konulu oturumumuzda iki değerli tebliğcimiz var. Sayın Ioanna Kuçuradi ile Sayın Kadir Cangizbay'ı lütfen kürsüye davet ediyorum.

Ioanna Kuçuradi- Sayın Başkan, değerli konuklar; benim konuşmamın başlığı bugünkü gelişme ya da Türkçe'de söylendiği gibi, kalkınma yollarında insan hakları için saklı tuzaklar.

Yüzyılımızın sonlarında, dünyada olan bitenlere ve bunların temelindeki düşüncelere baktığımızda, ters yönlerde doğru giden iki ana eğilim görüyoruz: bir yandan, insan hakları gibi "evrensel" normların oluşturulup etkili kılınmasına çalışılıyor; ama diğer yandan, farklı gruplarda geçerli olan, birbirinden farklı dünya görüşlerine ve norm bütünlü-

rine, niteliklerine bakılmaksızın aygı gösterilmesi isteniyor yaygın dile getirilişiyle de "bütün kültürlere saygı" teşvik ediliyor.

Bunun belli başlı sonuçlarından biri, aynı konuya ilişkin birbirini çelen normların, bu bağdaşmazlıkları görülmeden, aynı anda -hukukta da- geçerli kılınmasıdır. Böylece yüzyüze geldiğimiz sorunlar karşısında arayışlar çoğu zaman kör arayışlar oluyor; öngörülen çözümler de, uygulandığında, çözülmek istenen sorunu çözmediği gibi, yeni sorunlar yaratıyor. Yanlışları başka yanlışlarla "düzeltme"ye çalışan bu girişimler ise, sorunları daha da artırıyor.

Bu arayışların kör arayışlar olmaması için ve yüzyüze geldiğimiz sorunlara ilişkin önerilen çözümlerin yeni "istemen" durumlar oluşturmama umudunu vermesi için, şu andaki duruma nasıl geldiğini açıkça görmek ve en başta, dünya sorunları ya da global sorunlar denilen bu sorunların ortaya çıkmasında rol oynamış fikirleri didikleme gerekiyor. Bu yapılmadığı sürece, düşünülen çözümlerin "anlık" çözümler olmaları kaçınılmaz olur.

Ben burada, İkinci Dünya Savaşından bu yana, dünyadaki oluşumların, bu açıdan bir panoramasını, kaba çizgilerle çizmeye ve bunun karşısında bir vizyonumu sunmaya çalışacağım. Bunlar ile ülkemizdeki durum arasında bağlantıların kurulmasını ise, değerli tartışmacılara bırakacağım.

Ulusal Politikaların Ana Amacı Olarak Gelişme

21. yüzyıla girerken, konumuz açısından bakıldığında dünyamız ne durumda?

İki yıl önce, 6-12 Mart 1995'te Kopenhag'da yapılan Toplumsal Gelişme için Dünya Zirvesiyle ilgili olarak hazırlanan Bildiride, Zirveye katılan Devlet ve Hükümet Başkanlarının gerçekleştirmeye çalışacaklarına "söz verdikleri" amaçlar arasında, "bir milyarı aşkın insanın kabul edilemez yoksulluk koşullarında yaşadığı" dünyamızda, "kararlı ulusal eylem ve uluslararası işbirliğiyle, insanlık için etik, toplumsal, siyasal ve ekonomik bir gereklilik olarak dünyada yoksulluğun kökünü kazıma amacı" da bulunuyor. "Bu amaç için çabalarını ve politikalarını, yoksulluğun temel nedenlerine yönelteceklerini ve bu çabaları ve politikaları, herkesin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yoğunlaştıracaklarını"¹ söylüyorlar.

Acaba bu liderler, bunu yapabilmek için gerekli olan diğer bilgilerle birlikte değer bilgisine, bilgeliğe ve yürekliliğe sahip midirler?

50 yıl önce de, "Birleşmiş Milletler halkları daha geniş özgürlük içinde toplumsal gelişme ve daha iyi yaşam standartlarının yaratılmasına katkıda bulunmak ve bütün hakların ekonomik ve toplumsal gelişmesini sağlayacak uluslararası mekanizmalar kullanmak kararlılığıyla"², "kor-

(*) Murat Özyüksel rahatsızlığı nedeniyle katılamadı. Panelistlerden Muharrem Kayhan'ın yerine Haluk Tükel, İzzet Çetin'in yerine Kemal Öke katıldılar.

(**) *Hafta*'da sunulan bu metin Kuçuradi'nin Temmuz 1995'te Nairobi'de yapılan bir toplantıda İngilizce olarak sunduğu bildirinin çok az değiştirilmiş Türkçesidir.

ku ve yoksulluktan kurtulmuş³ bir dünyayı yaratmak için, “çabalarını birleştirmeye karar vermişlerdi”.²

Geçen 50 yılda bu çabalar, ne gibi sonuçlar verdi? Devlet ve Hükümet Başkanlarının Kopenhag’da “kökünü kazımayı” amaç edindiklerini söyledikleri bugünkü yoksulluk çıkmazına -zenginler ile yoksullar arasında gitgide genişleyen uçuruma- nasıl gelindi?

Burada, bu konuyla ilgili olarak 1980lerin başında yapmaya başladığım eleştirel bir analizi özetleyerek, bugün, bu çıkmazdan çıkmak için ya da çözüm olarak düşünülen, teşvik edilen ve birçok ülkede izlenmekte olan yollarda saklı iki tuzağı göstermeye çalışacağım. Benim görebildiğim kadıyla, bu iki tuzağın temelinde şu olgu: İkinci Dünya Savaşından bu yana izlenen toplumsal ve ekonomik gelişme/kalkınma politikalarının çıkmaza girdiğinin, bir süreden beri farkında olduğumuz halde; çıkış yolu olarak düşünülen çözümlerin ve izlenen yolların, bu çıkmaza götüren olan aynı temel yaklaşımlara dayandığının, arayışların aynı düşünce çerçevesi içinde sürdürüldüğünün yeterince farkında olmamız olgusu bulunuyor.

Gelin, geriye şöyle bir göz atalım.

Birleşmiş Milletler kuranların, konumuzla ilgili olarak ilk yaptıkları, yoksullukla savaşmanın ve toplumsal ilerlemeyi sağlamanın yolu olarak ‘gelişme/kalkınma’ (development) sözcüğüyle dile getirilen fikri gündeme getirmek oldu.

Dünya ülkelerinin “gelişmiş” ve “gelişmekte olan” ülkeler şeklinde ayrılmasının da temelinde bulunan bu fikir, bir ideal olarak, dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinin ulusal politikalarının ana amacı olarak kondu.

Bu ayırımıda kullanılan ölçüt (yani gelişmişliğin ölçütü), millî gelirin “yüksekliği”, sanayileşmiş olma ve “yüksek” teknolojiye sahip olma olduğundan; “gelişmekte olan ülkeler” kategorisindeki ülkelerde, millî gelirin yükselmesi, sanayileşme ve teknoloji ithal etme ulusal politikaların ana amacı oldu. Sanayileşmiş ülkelerin çoğunda ise, “daha fazla gelişme” ya da “ilerleme” çabaları, endüstriyel üretimi sürekli artırma çabalarına dönüştü; diğer herşey de bu acımasız yarışa bağımlı kılındı.

Son onyılların deneyimleri, yani “gelişmiş” ve “gelişmekte olan” ülkelerde izlenen gelişmecî politikaların sonuçları olarak ortaya çıkan bazı rahatsız edici olgular ya da “dünya problemleri”, ulusal politikaların ana amacı olarak “gelişmenin/ kalkınmanın” -başka etkenlerle birlikte, şüphesiz- bu ülkelerin çoğunda götürdüğü çıkmazın görülmesini sağlamıştır.

Bugün artık herkesin bildiği gibi, gelişmiş denilen ülkelerin çoğunda, daha fazla ve daha fazla endüstriyel üretim ve teknolojik ilerleme yarışı, doğal kaynakların denetimsiz kullanımına ve yerkürenin birçok bölgesinde neredeyse tükenmesine, çevre kirliliğine, nükleer enerji tehdidinde v.b. götürmüş ve bunlarla birlikte, önceden görülmemiş çeşitli toplumsal sorunlara (başka ülkelerden emek ithaline, alkol ve narkotik kullanımının yayılmasına, marjinal grupların ortaya çıkmasına v.b.) yol açmıştır.

Diğer yandan birçok gelişmekte olan ülkede -ya da eski adıyla Üçüncü Dünya ülkelerinde- gelişmecî politikalar, millî gelirin yalnızca sayılara bakıldığında görünen artışını sağlamış, ama aynı zamanda sosyal adaletsizliği pekiştirmiş; bu da, eklenen başka etkenlerle birlikte, bu ülkelerin çoğunda görülen siyasal çalkantılara yol açmıştır.

1982’de kaleme alınan UNESCO’nun bir belgesinde⁴ bu durum ya da bu “dünya problemi” şöyle betimleniyor: “Üçüncü Dünyada geniş halk kitleleri, çok defa, ilerlemenin nimetlerinin hiçbirinden yararlanamıyor ve şehirler -çoğu durumda ve en azından bazı kategoriler açısından- ana karadan kopmuş çağdaşlık adacıkları gibidir”. “1979’da yalnızca dört endüstrileşmiş ülke, dünyadaki toplamı gayri safi millî hasılanın yarısından biraz fazlasını elinde bulunduruyor, 1980’de de endüstrileşmiş pazar ekonomisinin olduğu ülkelerde ortalama kişi başına bu hasıla 10.660 dolar iken, düşük gelirli denilen ülkelerde ancak 250 doları —ya da 42 defa daha az”. “Kabaca hesaplandığında 1.300.000.000 insan içecek suya ulaşamıyor”. Bunlar, 1982’de kaleme alınan bu belgede bulduğumuz çarpıcı sayılardır.

1995’te durum daha iyi görünmüyor. Kopenhag Zirvesinin sözünü ettiğim belgesinde, yani 15 yıl sonra, tıpatıp aynı cümleleri okuyoruz: “a) birçok toplumda, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelere, zengin ile fakir arasındaki uçurum büyümekte. Dahası, ve bazı gelişmekte olan ülkelerin hızlı bir büyüme göstermesine rağmen, gelişmiş ülkeler ile birçok gelişmekte olan ülkeler, özellikle de enaz gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum büyümüştür; b) dünyada bir milyardan çok insan alçaltıcı yoksulluk içinde yaşıyor, bunların çoğu da aç kalıyor. Çoğunluğu kadın olan bunun büyük bir kısmı pekaz gelire sahiptir, eğitim ve sağlık hizmetlerinden pekaz yararlanıyor, pekaz besleniyor, özellikle Afrika’da ve enaz gelişmiş ülkelere”.⁵

1995 İnsansal Gelişme Raporuna göre de “dünya nüfusunun %75’inden fazlası gelişmekte olan ülkelere yaşıyor, ama dünyanın zenginliklerinden ancak %16 pay alıyor. Daha da rahatsız edici olan, B.M. Ticaret ve Gelişme Konferansının (UNCTAD) etüdleri, nüfusu 560 milyon olan enaz gelişmiş ülkelere yıllık ortalama kişi başına gelirin düşüş gösterdiğini açığa çıkarıyor: Sanayileşmiş ülkelere 21.598 dolar olan bu gelir, enaz gelişmiş ülkelere 300 dolar, diğer gelişmekte olan ülkelere ise 900 dolardır”.⁶

Bütün bu resmî saptamalar, şu anda girilmiş olan çıkmazı gösteriyor; ve açıkça gösteriyor ki, İkinci Dünya Savaşından bu yana izlenen gelişmecî politikalar, yalnız ülkelerdeki sosyal adaletsizliği pekiştirmekle kalmamış, global adaletsizliği de pekiştirmiştir. Gelişmekte olan ülkelere, önemli ölçüde “dış yardım”la -yani gelişmiş ülkelerin siyasal beklentilerle verdikleri faizli borçlarla- finanse edilen bu gelişmecî politikalar, yalnız bu ülkelere zengin ile fakir arasındaki uçurumu genişletmemiş; pekaz istisnaıyla, zengin ülkeler ile yoksul ülkelerin pekçoğu arasındaki uçurumu da genişletmiştir.

Bu son ülkelerin borçları öyle bir noktaya geldi ki, bunları ödeyebilmeleri yalnızca pek olası görünmemekle

kalmıyor, neredeyse olanaksız görünüyor. Soğukkanlı, ekonomi biliminde kullanıldığı anlamda 'rasyonel' hesaplar gösteriyor ki, gelişmekte olan ülkelerin birçoğu -bir mucize olmazsa- hep "gelişmekte olan ülkeler" kalmaya mahkûmdurlar.

Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrası arayışlara en uygun karşılık olarak getirilen ve sosyal adaletsizlikle olduğu kadar global adaletsizlikle de savaşmanın, böylece de yoksulluktan kurtulmanın en umutlu yolu olarak benimsenen ve "dış yardım"a dayanan ulusal politikaların ana amacı olarak konan gelişme/kalkınma, onu getirenlerin beklentilerine ters düşen sonuçlar yaratmıştır. Bir yandan, gelişmekte olan ülkelerdeki bir avuç insana "çağdaşlık adacıklarında" yaşama olanağı sağlamış; ama diğer yandan, bu ülkelerdeki hızlı nüfus artışıyla birlikte, en temel ihtiyaçları karşılama olanaklarından yoksun insanların sayısı da artırmıştır.

Çare Olarak "Kültürel Gelişme"

Gelişmeci politikaların götürdüğü çıkmaz, ama en başta sanayileşmiş ülkelerde karşılaşılan global sorunlar (örneğin çevre kirliliği), yani gelişmiş ülkelerdeki teknolojik gelişmenin sınır tanımayan artışının sonuçları, bu ülkelerdeki insanların "yeni bir gelişme anlayışı getirme ihtiyacı"ndan, sonra da "gelişmeye kültürel bir boyut getirme" gerekliliğinden ya da "kültürel gelişme"den söz etmeye başlamalarına yol açmıştır.

Sanayileşmiş Batılı ülkelerdeki insanların "kültürel gelişme"den anladıkları: kitlelere "kültüre ulaşma ve kültürel etkinliklere katılma" olanağının sağlanması, yani kişilere insansal olanaklarını geliştirme olanağını sağlayan etkinliklere -sanatsal, bilimsel, felsefi etkinliklere- katılabilmelerinin sağlanmasıydı.

Bu amaçla ilgili olarak şunu gözden kaçırmamız gerekiyor: "kültüre ulaşma ve kültürel etkinliklere katılabilmek" talebi, sanayileşmiş ülkelerdeki insanların duyduğu bir ihtiyaçtan kaynaklanan bir taleptir. Bu, sanayileşmenin onları götürdüğü çıkmazdan çıkmanın bir yolu olarak düşünüldü.

Ne var ki, 'kültür' konusunu dünya düzeyinde önplana getiren başka önemli bir neden de, Batı ya da Avrupa kültürünün üyesi olmayan bir grup gelişmekte olan ülkelerde, bağımsızlığına yeni kavuşmuş olan birçok eski kolonilerde, insanların, özellikle de okur-yazarların, "kafaların kolonizasyonu"na karşı başkaldırmaya başlamasıdır. Bunun sonucu olarak, onlar da gelişmiş Batı ülkeleri insanların "kültürel gelişme"nin gerekli olduğu düşüncesine yürekten katıldılar, ama onlar 'kültürel gelişme'den en başta kendi kültürlerini geliştirmeyi -yani kolonizasyon döneminden önce sahip oldukları ve kolonizasyon yıllarında bastırıldığını ya da unutulduğunu düşündükleri kendi dünya-yaşam-insan görüşlerini ve değerlilik anlayışlarını- arayıp bulmayı ve geliştirmeyi anladılar. "Kültürel kimlik", "kültür hakkı" veya "kültürel haklar" tartışması da bu şekilde gündeme gelmiştir.

Görüldüğü gibi burada, 'kültürel gelişme' bağlamındaki 'kültür' terimine iki farklı anlam yüklenmesinden kay-

naklanan, iki farklı "kültürel gelişme" anlayışıyla karşı karşıyayız. Bunların da eylem için gerektirdiklerinin farklı olması doğaldır.

Bu arada, konumuz açısından üçüncü bir kategori oluşturan bazı ülkelerde de - "çağdaşlaşma"yı kendi tercihleriyle seçmiş olan ve "çağdaşlaşma sürecinde" olan bazı ülkelerde- kimi okur-yazarların bu tartışmaya katıldığını ve ikinci anlamdaki 'kültürel gelişme'yi benimsediğini görüyoruz. Bunların, 'kültürel gelişme'den genellikle anladıklarını, Batıyla temasa geçmeden önce o ülkelerde egemen olan kültürü -yani dünya-insan ve değerlilik anlayışlarını- canlandırmak, kendi deyişleriyle de kendi kültürlerini korumaktır.

Bağımsızlığına kavuşmuş birçok ülkede (Afrika ülkelerinde) gördüğümüz gibi, "çağdaşlaşma süreci"nde olan birçok ülkede de bugün "Batı kültürü"ne bir tepki görüyoruz. Bu tepki bazı grupları kendi "kültürel kimliğini" ya da kendi "değerlerini" -başka bir deyişle, bunun öncülüğünü yapanların kendi "kimlikleri" veya "değerleri" saydıkları dünya-insan ve değerlilik anlayışlarını- aramaya götürüyor. Ne var ki, bu aradıklarını çoğu zaman şu andaki durumlarında bulamayınca, geriye bakıyor ve "kendini" kültürlerini, yani sanayileşme çabaları başlamadan ya da "Batı kültürü"yle karşılaşmadan önce o ülkedeki insanların sahip olduğunu düşündükleri dünya-insan ve değerlilik anlayışlarını ve bunlardan kaynaklı normları bulup canlandırmaya çalışıyorlar. Bu canlandırma gerçekleşmeye başlamıştır bile. Dünyanın çeşitli bölgelerinde fundamentalizmin adım adım yayılması bunu gösteriyor olsa gerek. "Demarksizasyon süreci"nde kimi Doğu Asya ülkelerinde ise, bunun bir varyasyonu gözleniyor: oranın kimi okur-yazarları "sosyalist kültür"e bir tepki olarak, "kendini" kültürleri saydıkları Konfüçyanismi ya da bunun gibi görtüş ve normları canlandırmaya çalışıyor.

Fundamentalistler, mesafe kazanmak için yaptıkları çalışmaları düşünce, din, vicdan, kanaat özgürlüklerine ve bunca teşvik edilen "kültürel kimliklere saygı"ya, "farklı olma hakkı"na v.b. dayanarak savunuyor; yani yaptıklarını, ortalıkta dolaşan kişilere dayanarak haklı göstermeye çalışıyorlar. Gözden kaçırılıyor ki, bu kişilerle dile getirilen düşüncelerin pek çoğu, yine endüstrileşmiş ülkelerde, orada karşılaşılan ve kaynakları farklı olan bazı sorunlar karşısında çözümler olarak düşünülmüştür -dünyanın dört bucağından oraya göç edenlerden kaynaklanan sorunlar, yani farklı canlı kültürlere sahip insanların şu anda o ülkelerde yanyana yaşamak zorunda kalmalarından kaynaklanan sorunlar karşısında. Postmodernizm ise onlara teorik bir temel sağlıyor.

Yüzyılımızın sonlarında, ikinci anlamdaki "kültürel gelişme"yi teşvik etmenin götürdüğü nokta işte bu olsa gerek. Gelişmeyi/kalkınmayı ulusal politikaların ana amacı haline getirmekle, bir olgudan bir ideal yarattığımızın farkında değiliz sanırım: belirli-gerçek-tarihsel bir durumun -bir defalık bir süreç sonucu olarak ortaya çıkmış olan, az sayıda bazı ülkelerin belirli bir tarihsel dönemdeki refah durumu- bir ideal haline getirdiğimizin ve sabit bir nokta imiş

gibi "henüz gelişmemiş"-gelişmekte olan ülkelerin ulusal politikalarının ana amacı olarak koyduğumuzun yeterince farkında değiliz.

Gelişme/kalkınma, bir sabit fikir haline gelmiştir. Böylece gelişmenin/kalkınmanın nitelendiricilerini değiştirip ya da çoğaltıp duruyoruz -ekonomik, toplumsal, kültürel, yerel, kendine dayanan, sürdürülebilir kalkınmadan söz ediyoruz-, buna ek olarak da "bütün kültürlerle saygı"yı teşvik ediyoruz; ama ulusal ve uluslararası politikalarımızın amaçlarında (objektiflerinde) bir değişiklik yapmak aklımıza gelmiyor; hangi sıfatla nitelendirilmiş olursa olsun gelişmeyi, bu politikaların ana amacı olarak tartışma konusu yapmıyoruz.

Kopenhag Zirvesinin belgesinde, "İlkeler ve Amaçlar" başlığı altında yer alan şu sözler, buna tanıklık ediyor: "Bizler, Devlet ve Hükümet Başkanları, insan onuruna, insan haklarına, eşitliğe, saygıya, banşa, demokrasiye, karşılıklı sorumluluk ve işbirliğine, ve halkların çeşitli dinsel ve etik değerleri ile kültürel kökenlerine tam saygıya dayanan sosyal gelişmenin siyasal, ekonomik, etik ve manevî bir vizyonuna bağlıyız"⁷ diyor bu Başkanlar. Korkarım ki, bu Devlet ve Hükümet Başkanları, tekliflerinde ve gerçekliklerinde bakıldığında bağdaşmaz olan şeylere kendilerini bağladıklarının pek farkında görünmüyor (örneğin kendilerini hem insan onuruna hem de poligamiye "saygı" göstermeye bağladıklarını).

Aynı şekilde, korkarım ki, bugünkü yoksulluk çıkmazından çıkmak ve "barış içinde birlikte yaşamak" için düşünülen yollar, izlendiklerinden bir süre sonra, yalnızca gelişmenin yukarıda betimlemeye çalıştığım kaderini paylaşmayacak, kimi önceden görülebilecek, kimi görülemeyecek yeni global sorunlar yaratacak.

Girilen çıkmazlardan çıkaracağı ve sosyal gelişmeye götüreceği düşünülen belli başlı yollar olarak bugün, serbest pazar ekonomisinin ("yeni ekonomik düzen"ın, "globalizasyon"un, "özelleştirme"nin v.b.) ve "bütün kültürlerle saygı"nın teşvik edildiğini görüyoruz.

Şimdi üzerinde duracağım, insan hakları için pek az dik-kati çeken bu tuzaktır.

Serbest Pazar ve İnsan Hakları

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, globalizasyon ve insan hakları-demokrasi-serbest pazar üçlüsü, konumuzla ilgili yeni moda sözcüklerdir. Pek popülerdir bu sözükler şu anda, bütün dünyada.

Ne var ki, insan hakları, demokrasi ve serbest pazarın birbiriyle bağlantılanması, aralarındaki olgusal ya da kavramsal bir bağlantıyı göstermekten çok, bunlara ilişkin bazı değer yargılarının bağlantı içine sokulması olarak görünüyor. Bu öyle bir bağlantılamadır ki, bugün yapıldığı gibi, var diye tartışmasızca kabul edildiğinde, mevcut sosyal ve global adaletsizliği, yani ülkeleriçi ve ülkelerarası ekonomik dengesizlikleri daha da pekiştirebilir, "demarksizasyon yolunda" olan ülkelerde ise yeni dengesizliklere ve hayal kırıklıklarına yol açabilir.

Mevcut durumun ve nasıl ortaya çıktığının farkında isek, bunu önceden görmek pek zor olmasa gerek. Bu savı-

mın dayanaklarını söyleyeyim: Sosyal adaletsizlik, bir ülkede sosyal ve ekonomik haklar tanınırken, temel insan haklarıyla bağlantı kurup kurmama sorunuyla ilgilidir. O, eğitim, sağlık v.b. gibi bir tür temel hakların korunma olanaklarının ülkedeki bütün yurttaşlar için eşitçe -aynı derecede, bu derece ne olursa olsun- sağlanmadığı durumdur.

Bu durum, bir ülkede sosyal ve ekonomik haklar tanınırken, yani sosyal ve ekonomik haklar tanıyan yasalar çıkarılırken (hem de pek "demokratik" bir şekilde parlamen-to kararlarıyla çıkarılırken), bu yasaların, o ülkenin koşullarında, yurttaşların temel hakları için o anda yaratacağı sonuçlar hesaba katılmadığı zaman ortaya çıkar. Başka bir deyişle, sosyal adaletsizlik durumu, bir ülkede sosyal ve ekonomik hakların sınırlarının çizilmesini, temel insan haklarından başka ilkeler belirlediği zaman ortaya çıkar. Zengin olmayan ülkelerdeki sosyal ve ekonomik dengesizlikler, yalnızca bazı yurttaşlarca kullanılan, ama ülkenin mevcut koşullarında yurttaşların çoğunluğunun temel haklarının yaşanmasını engelleyen belirli "hakları" ya da olanakları tanıyan yasaların çıkarılmasının ya da böyle yasaların kaldırılmamasının sonucudur.

Sosyal adaletsizliğin, "olan"ın eşitçe paylaştırılmamasından kaynaklandığı düşünülür genellikle. Oysa birçok gelişmekte olan ülkede bu "olan", devletin tasarrufunda değildir; ya da tasarrufunda olan, bütün yurttaşların bu tür temel haklarının minimum derecede bile yaşanmasını sağlamaya bile o anda yetmiyor. Bunun için sosyal adaletsizlik durumunun ortaya çıkmasının temelinde yalnızca "var"ların eşitsizce paylaştırılması değil, "yok"ların da eşitçe paylaştırılmaması bulunuyor.

"Yok"ların eşitçe paylaştırılmasıyla bütün yurttaşların bu tür temel haklarının, düşük de olsa, eşitçe korunma olanağının sağlandığı bir ülkede, ulusal düzeyde sosyal adaletsizlik değil, global adaletsizlik sorunuyla karşılaşırız.

Global adaletsizlik, özellikle de uluslararası düzeydeki ekonomik dengesizlikler ya da "uçurumlar", önemli ölçüde ülkelerarası ekonomik ilişkileri düzenleme biçimiyle ilgilidir.

Bugün dünya düzeyinde karşılaştığımız bir olgu, az sayıda ülkelerde, yurttaşların çoğunluğunun bir tür temel haklarının (benim "dolaylı korunan haklar" dediğim hakların⁸), insan onurunun gerektirdiğinden çok daha fazla "korunduğunu", oysa dünya ülkelerinin çoğunluğunda bu hakların pekaz veya hiç korunmadığını görüyoruz (1995te, sanayileşmiş ülkelerde kişi başına gelirin 21.598 dolar, gelişmekte olan ülkelerde 906 dolar, enaz gelişmiş ülkelerde ise 300 dolar olduğunu hatırlayalım).

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmesine yardımcı olmak için düşünülmüş bir yol, zengin ülkelerin fakir ülkelere teknik yardım ve borçlar biçiminde yaptığı yardım, "dış yardım" ya da "development aid" diye anılan yardımdır.

Ne var ki, bu "yardımı" yapan ülkelerin çoğunun, kendi ekonomik çıkarlarını "korumada" en küçük fedakârlığı yapmadan bunu yapmış oldukları açıktır: oldukça yüksek faizli borçlar olarak ve kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını gözeterek yaptılar bu yardımları. Daha insanca kaygı-

larla geliştirilmiş projeler -Kuzey-Güney diyalogununki gibi- amaçlarına ulaşamadı; hatta bu yardım, sözkonusu ülkelerin sosyal ve entellektüel koşulları değerlendirilmeden yapıldığı için, bu ülkelerde mevcut sosyal ve ekonomik dengesizliklerin pekişmesine neden oldu. Böylece bu yardımların, o ülkelerde insan haklarının korunmasına genellikle pek etkisi olmadı.

80'li yılların ortalarında İsviçreli sosyolog Paul Trappe, gelişmekte olan ülkelere "acil" yardıma ilişkin Brandt Raporlarını istatistiksel verilere dayanan kapsamlı değerlendirmesinde, bu ülkelere 30 yıl boyucuna yapılan dış "yardım"ın, yapıldığı şekliyle, çatışan sınıflar yarattığını gösterdi (ki bu, sanırım beklenebilecek bir şeydi); ve ülkelerin sosyal koşullarının hesaba katılmadan yapılacak bir yardımın, onlardaki mevcut durumu -Gordion düğümünü- çözmeyi imkânsız kılacağına, dolayısıyla "çokların yalvarışları"nın -yardım bu çoklara ulaşmadığı için durumu daha da kötü yapacağından- bu ülkelere yardım yükümlülüğü duygusunu uyandıracak şekilde sunulmaması gerektiğine dikkati çekti.⁹

Korkarım ki, yoksul ülkelere ve refah düzeyleri düşük ülkelere, ayrıca da eski sosyalist ülkelere, yüzyüze geldikleri ekonomik sorunların çözümü olarak benimsenen "serbest pazar"ın, bu ülkelere insan hakları için benzer sonuçlara götürmesi olasılığı yüksektir. Üstelik globalitesinde bu "serbest pazar", iyi niyetli ama yeterince didiklenmemiş "bütün kültürlere saygı" talebiyle dolayısıyla insan haklarına ters düşen temel öğelere sahip kültürlere de saygı demek olan talebiyle) biraraya gelmesi ve bunların çağımızda, doğal bir şekilde "herkesçe" kabul edilmesi -yani pazarın globalleşmesi, aynı zamanda da "kültürlere saygı" eğiliminin evrensel normlar oluşturma ve bunları global düzeyde geçerli kılma eğilimine ağır basması- dünyamızda yeni türden bir komunalizme, adım adım da yeni bir Ortaçağa götürebilir.

İzninizle, bu düşüncemi keskin bir dille ifade edeyim: insan hakları, demokrasi ve serbest pazar arasında zorunlu bir kavramsal ya da olgusal bağlantı görmediğim gibi, ölçsüz özelleştirmeye ve "devletin küçülmesine" dayanan serbest pazarın, yoksul ülkelere ve refah düzeyi düşük ülkelere insan haklarının daha iyi korunmasına götüreceği beklentisinde saklı yeni bir çıkmaz görüyorum.

Neden böyle dediğim, yine nedenlerini göstereyim, yani serbest pazar ile insan hakları arasında, kanımca yanlış kurulan bu bağlantının arkasında gördüğüm felsefi problem hakkında birkaç söz söyleyeyim:

'Serbest pazar'la ilkece dile getirilmek istenen (sizler ekonomist olarak bunu benden çok daha iyi bilirsiniz), çok yalın bir şekilde söylenirse: devletin ya da yönetimlerin kişilerin ekonomik etkinliklerine karışmaması, onları rahat bırakması talebidir. Bu durumda sosyo-ekonomik ilişkiler düzeni, yani bu ilişkilerin kurulması ve değişmesi, kendiliğinden olup biten (spontane) bir süreç izleyecektir. Bu süreçte kişiler, yalnızca kendi çıkarlarını daha iyi korumakla kalmayacaklar, aynı zamanda başka kişilerin çıkarlarını da korumak zorunda kalacaklardır.

Bu anlama gelen "serbest pazar"ın insan haklarıyla bağlantılandırılması, kişilere ait olduğu farzedilen ekonomik "özgürlüğün", bir temel hak gibi görüldüğünü ve ancak bir tür temel hakların (benim doğrudan doğruya korunan haklar dediğim "düşünce özgürlüğü", "kanaat özgürlüğü" gibi hakların) korunabileceği biçimde korunmak istendiğini gösteriyor.

Bu da, benim görebildiğim kadarıyla, a) kişi haklarının farklı çeşitleri arasında fark yapmamaktan yani kişinin temel hakları ve temel olmayan hakları (sosyal ve ekonomik hakları) arasında bir fark görmekten; ayrıca da b) iki farklı türden temel kişi haklarının farklı olan korunma yollarının karıştırılmasından ileri geliyor. Örneğin "düşünce ve ifade özgürlüğü"nü koruma yolu, bir kişi hakkı olarak görülen "ekonomik özgürlüğün" korunma yolu sayılmış oluyor.

Ne demek istediğimi, çok kısa olarak açıklayayım: İnsan haklarına ilişkin temel uluslararası belgeleri, "insan hakları nedir?" sorusuna bir cevap arayarak okuduğumuzda, yani insan haklarının sayısında gördüğümüz enflasyon başlamadan önce kaleme alınmış insan hakları belgelerini, dile getirmeye niyetlendikleri açısından okuduğumuzda, bütün insanların eşit olduğu iki tür temel haklar, ya da iki tür temel talep ayırdedebiliriz: bir kişinin yaşamasını, özellikle de bir kişinin belirli bir insansal olanağı gerçekleştirebilmesini hiç kimsenin engellememesine ilişkin talepler, örneğin "yaşama hakkı", "kişi güvenliği (dokunulmazlığı) hakkı", "düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı", "özel hayatın dokunulmazlığı hakkı" gibi; ve b) kişilerin belirli insansal olanakları gerçekleştirebilmeleri için gerekli olduğu düşünülen önkoşullara ilişkin talepler, örneğin "eğitim hakkı", "sağlık hakkı" gibi.

Böyle ortaya konduklarında, bu iki tür talebin yerine getirilmesinin, ya da bu iki tür temel hakkın "korunmasının" farklı anlamlara geldiği ve farklı koruma yolları gerektirdiği açıkça görünüyor.

İlk türden hakları korumak, onları yasal güvence altına almak demektir: bir kişinin, belirli bir insansal olanağı gerçekleştiren "hiçkimsenin" ona "dokunulmamasını", yani "hiçkimsenin" (devlet organlarının da bu arada) onun diğer haklarına zarar vermemesini yasal güvence altına almak ve böyle bir girişim olduğunda, bu girişimin ilgili devlet organları tarafından engellenmesi demektir.

Ne var ki, ikinci türden temel hakların (eğitim hakkının, sağlık hakkının) korunabilmesi, ilgili kamu kurumlarının varlığına ve başka tanınan haklara -sosyal ve ekonomik haklara- bağlı oluyor. Bu son haklar ise yasalarla çizilen sınırlardır- ilgili her yurttaşın, içinde serbestçe hareket edebileceği sınırlar. Demek ki, ikinci türden temel hakların korunması, bir ülkede sosyal ve ekonomik hakların sınırlarının nasıl çizildiğine- o ülkenin koşullarında temel haklar için yaratacağı, önceden görülebilir sonuçlar hesaba katılarak mı, yoksa katılmayarak mı çizildiğine- bağlı görünüyor. Ve bütün sosyal ve ekonomik haklar -temel hakları koruyanlar da korumayanlar da-yasalarla, yani parlamentolarla alınan "demokratik" kararlarla yurttaşlara tanınıyor.

Böylece, ekonomik haklarla ilgisinde düşünüldüğünde “ekonomik özgürlük”, kişinin ekonomik etkinlikler gerçekleştiren engellenmemesi, başka bir deyişle, ekonomik etkinliklerde sınırlamaların olmaması anlamına gelmiş oluyor; bu da bu tür hakların neliğine -insan hakları gözetilerek veya gözetilmeden çizilen sınırlar olmalarına- ters düşüyor. Ya da “ekonomik özgürlük”, kişilere, yalnızca belirli insan olanaklarını gerçekleştirirken değil, kendi çıkarlarını -yalnızca başka kişilerin çıkarlarıyla kaçınılmazcasına çatışmakla kalmayan, çok defa başka kişilerin temel haklarıyla da çatışan çıkarlarını- korumaya yönelik işler yaparken de “hiçkimse”nin karışmaması demek oluyor.

Dolayısıyla, “serbest” (free) pazarın teşviki, refah düzeyi yüksek olmayan ülkelerde, yalnızca, ekonomik hakların sınırlarını özel ya da grupsal çıkarlara göre çizen yönetimleri saf dışı bırakmayı istemek (“devleti küçültmek”) oluyor; aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde temel hakları belirleyici kılma imkanını da ortadan kaldırıyor, ya da rastlantılara bırakıyor.

Serbest pazarı (dayandığı özelleştirmeyi ve yöneldiği globalizasyonu), şu andaki yoksulluk çıkmazından çıkarcak bir yol saymanın temelinde, özgürlüklerin yanlış anlaşılması bulunuyor; çünkü serbest pazar, aşağı yukarı aynı ekonomik gelişme düzeyinde olan ülkelerin ekonomik ilişkilerinde işleyebilir, ama gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan borçlu ülkeler arasındaki ilişkilerde bir tuzak gibi görünüyor.

Görebildiğimiz kadarıyla, özgürlüklerin yanlış anlaşılması fundamentalizmlerin yayılmasının da ana nedenleri arasında bulunuyor. Onlar da “düşünce, vicdan, kanaat, ifade özgürlüğü” denen haklardan ve bunca teşvik edilen “grupların etik ve dinsel ‘değerler’ine ve kültürel kökenlerine saygı”dan yararlanıyor ve aslında insan haklarına aykırı olan bazı dünya görüşlerini ve normları yayıyorlar.

Global bir Amaç Olarak İnsan Hakları

Bu analiz, şu andaki yoksulluk çıkmazından ve diğer çıkmazlardan çıkarabilecek başka olanaklı bir çıkış yolunu düşündürüyor. Bu yol, onu bir tek cümleyle dile getirmek gerekirse, ulusal ve uluslararası politikaların ana amacı olarak, “gelişme”nin yerine -nitelendiricileri ne olursa olsun, kalkınmanın yerine-, açıklıkla kavranan insan haklarının korunması koymak olur. Çünkü insan hakları, kişi açısından bakıldığında, belirli bir muamele görme ve etmeye ilişkin taleplerdir; devlet açısından bakıldığında ise toplumsal ilişkilerin kurulması veya hukukun türetilmesi için, epistemolojik ve aksiolojik özellik gösteren temel ilkelerdir.

Böyle bir amaç değişikliği neyi-neleri sağlayabilir?

Ulusal düzeyde sosyal adaletsizliğin hemen (yani “gelişmekte olan” bir ülkenin, “gelişmiş” bir ülke olmasını beklemeden) ortadan kaldırılmasını, yani uygun yasalarla bir ülkedeki bütün yurttaşların dolaylı korunan haklarının (asgarî bir yaşam düzeyi, eğitim, sağlık haklarını) aynı derecede, bu derece ne olursa olsun, koruma imkânını sağlayabilir. Bu da, sosyal ve ekonomik konulara ilişkin bazı yasaları getirmekle, yani tamnan sosyal ve ekonomik hakların

sınırlarını, ülkenin mevcut koşullarında bütün yurttaşların temel hakları için yaratacağı önceden görülebilir sonuçları hesaba katarak çizmekle olur.

Parlamentoların “demokratik” kararlarıyla yapılması söz konusu olan böyle bir yasamanın büyük zorluklarının farkındayım: böyle yasalar oluşturma gücünün ve oluşturulduğu takdirde, onları karşılıklı çıkarların karar verici bir rol oynadığı parlamentolardan geçirmenin güçlüğü. Böyle bir şey çok zor olmakla ve gerçekleşme olasılığı pek yüksek olmamakla birlikte, olanaksız olmasa gerek; bunun koşulları, böyle bir işe girişecek olanların, bunu içtenlikle istemelerinden ve gerekli bilgiye sahip olmalarından başka, her ülkede buna uygun stratejiyi bulabilecek kapasitede olmalarıdır.

Refah düzeyi yüksek olmayan ülkelerde sosyal adaletsizliğin ortadan kaldırılması ve bütün yurttaşların temel haklarının gitgide daha çok korunabilmesi için, refah düzeyi yüksek olan ülkelerin desteği gereklidir -ama şimdiye kadar ki “destek”lerinden farklı bir destek.

Şu anda, gelişmekte olan ülkelere “yardım” yapmanın koşulları, Danimarkalı araştırmacı Katarina Tomasevski’nin dile getirişiyle, insan hakları ve “yönetimlerin insan haklarına ilişkin yükümlülükleriyle teoride bile çatışan serbest ticaret ve serbest seçimler oluyor”.¹⁰

Retorik düzeyinde yardımın koşulları olan ‘demokrasi’ ve ‘insan hakları’, pratikte demokrasiye indirgeniyor. Yardımı yapan ülkelerdeki insanların sanabileceğinin aksine, bu, insan hakları için mutlaka iyi değildir. Bunun nedenleri şöyle özetlenebilir:

* Retorik düzeyinde, yardımı verenler ‘demokrasi’ ile ‘insan hakları’nı birbirinin yerine kullanıyor, pratikte ise çok partili seçimlere bakıyor. Bu, kolayca, insan haklarının yerine ‘demokrasi’yi koymaya ve seçilmiş yönetimler olunca, yardım verenlerin insan haklarıyla ilgilenmemesine yol açabiliyor.

* ‘Demokrasi’ (retorikte de pratikte de) elektoralisme indirgendi, seçimler yapılır yapılmaz ülkelere ‘demokratik’ paftası yapıştırılıyor. Yardım verenlerin kendilerinin de tanıklık edebileceği gibi, demokrasinin gelişmesinin yüzyıllar aldığı unutuluyor.

* Böyle anlık ‘demokrasiler’in insan haklarını ve temel özgürlükleri güvence altına alabileceği ve alacağı farzediliyor. Gerek tarih gerekse şu andaki örneklerin çokluğu, bu kabulün yanıltıcı olduğunu gösteriyor.

Tomasevski, Nigel Barley’in The Innocent Anthropologist (1983)’inden, Cameroon’da 1979’da yapılan seçimlerden çarpıcı bir örnek veriyor:

Oy verme kulübelerinde demokrasi pupa yelken gidiyordu. Bir adam, karılarını getirmede için azarlanıyor. “Gelmek istemediler”-“Onları dövmeliydin”. Pekçok Dwayo’ya ne konuda oy kullandıklarını sordum. Boş gözlerle baktılar bana. Kimlik cüzdanımızı aldık, orada duran görevliye verdik, o da onu mühürledi, böylece de oyumuz işaretilendi, diye cevap verdiler. Evet, ama ne için oy kullanıyorlardı? Yine boş bakışlar. Dedik ya, cüzdanımızı aldık Hiçbiri seçimlerin ne için yapıldığını bilmiyordu.¹¹

Bugün, refah düzeyi yüksek olmayan ülkelere yardım koşulları "demokratikleşmede ilerleme" ve serbest pazar ekonomisinin bir gereği olarak özelleştirmedir.

"Bugün sosyal sektörle ilgili yardım politikalarındaki iki ana eğilim", diyor Tomasevski, "sosyal hizmetlere yatırımın azalması ve özelleştirmenin savunulmasıdır". Ne var ki özelleştirme, Dünya Bankasının örneğinde görüldüğü gibi, yeterlilik ölçütüne dayanıyor: "Bütün yönetimlerin ve bu arada gelişmekte olan ülkelerin yönetimlerinin yönetme kapasiteleri, bir sürü etkinliklerinin yükü altında zorlanıyor. Burada ortaya atmak istediğim soru [diyor G. Roth, *The Private Provision of Public Services in Developing Countries* başlıklı kitabında, Oxford, 1988, s.5], özel sektör tarafından daha yeterli bir biçimde yerine getirilecek sorumlulukları özel sektöre vermekle, acaba ekonomik gelişme hızlandırılabilir mi? sorusudur".¹²

Böylece "kalkınma yardımı", yani bu ölçütlere göre birçok gelişmekte olan ülkelere verilen borçlar, ancak gelişmiş ülkelere olan borçlarının faizini ödemeye yetiyor. Durum bu olduğuna göre, şu andaki yoksulluk çıkmazından çıkarabilecek bir yol, yoksul ülkelerin borçlarını silmek ve yapılacak yardımlar için farklı ölçütler getirerek, yoksul ülkelere bu yardımları borç olarak değil, bağış olarak vermektir.

Bu konuda bir çıkar yol olarak bunu gördüğüm için, Danimarka Dışişleri Bakanının Kopenhag Zirvesinde yaptığı konuşmadaki şu sözleri okuyunca çok sevindim:

Gelişme için işbirliği, yalnızca bir kaynak transferi sorunu değildir, aynı zamanda bir ticaret ve borç sorunudur. Zirve sürecinde borç sorununa özel bir yer verildi ve bu konuda daha da ilerleme kaydedileceği sözleri verildi. Danimarka Hükümetinin, bu hafta, gelişme için verilen büyük miktarda borçların önemli bir kısmıyla ilgili olarak -1978 UNCTAD tavsiye kararının gerektirdiklerinin ötesinde- borç silmeyi gerçekleştirmek için bazı adımlar attı. Bunun miktarı yaklaşık olarak bir milyar Danimarka Kronudur.

Ama çökyönlü borçlar problemini de ele almamız gerekiyor. Bu konuda yürekli bir adım, IDA ve buna benzer bölgesel gelişme fonlarına olan borçları iptal etmek ve gelecekte böyle bir yardımı, uzun vadeli ya da düşük faizli borçlar olarak vermek yerine bağış olarak vermek olur. Bu, bağışçı yapanların, gelecekte fonun yeniden dolması için, geriye dönmeyecek olan miktarı karşılamalarını gerektirecek.

Danimarka böyle bir kolektif çalışmayı önemle tavsiye ediyor ve ona tam olarak katılmaya hazır.

En yoksul ve en borçlu ülkelerin durumu için bir şey yapmak gerekir -hemen, şimdi!

Dünyanın şu andaki koşullarında, insan haklarını ana global amaç -uluslararası politikaların ana amacı- olarak koymak: sözünü ettiğim iki tuzağın farkında olarak, "kalkınma yardımı"nı bağışlar olarak vermek; bu bağışların amacını da, sosyal adaletsizliği kaldırmak için gerekli önlemleri almaya çalışan ve insan haklarının evrenselliğine sadık kalan ülkelerde (örneğin herhangi bir türden beyin yı-

kamanın yapıldığı okulların sayısını değil de, çocuklara insansal yeteneklerini geliştirme olanağını sağlayan okulların sayısını arttırmaya çalışan ülkelerde), beslenme, sağlık, eğitim gibi temel hakların korunma derecesini arttırmak biçiminde belirlemek demek olur.

Gelişmekte olan ülkelerin bugün girmiş oldukları kısır döngüyü kırmak için, mevcut ve oluşmakta olan global sorunlara resmî yaklaşım çerçevesini değiştirmek gerekiyor: ulusal ve uluslararası politikaların ana amacı olarak -nitelelendiricileri ne olursa olsun "gelişme" yerine insan haklarını korumayı koymak ve mevcut koşullarda gerektirdiklerini bulup yapmak (örneğin yoksul ülkelerin borçlarını silmek v.b.) gerekiyor.

Bugün sizlere, sayın dinleyicilerim, söyleyeceklerim bu kadar. Bu söylediklerim ile ülkemizdeki durum arasındaki bağlantıları kurmayı ve çıkabilecek sonuçları çıkarmayı, değerli tartışmacılara bırakıyorum. Konuşmamın önemli bir kısmında zaten ülkemiz için de fabula narratur.

Notlar:

1. *Draft Declaration of the Copenhagen Summit*, Commitment 2 (vurgu benim).
2. *Charter of the United Nations* (vurgu benim).
3. *Universal Declaration of Human Rights*, Preamble.
4. *Draft Medium-Term Plan 1984-89*, par. 19.
5. *Draft Declaration of the Copenhagen Summit*, par. 16, a ve b.
6. *Learning the Treasure Within*, Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, Jacques Delors (Chairman), UNESCO 1996.
7. *Ibid.*, par. 25 (vurgu benim).
8. Bu ayırım için bak.: "Felsefe ve İnsan Hakları", *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1996².
9. Bak.: Trappe, Paul: *Entwicklungssoziologie*, herausgegeben und eingeleitet von Hans Werner Debrunner; Social Strategies-Monographs on Sociology and Social Policy, Editor: Paul Trappe, vol. 12, Basel 1984, s.3-16.
10. Tomasevski, Katarina: *Development and Human Rights Revisited*, Printer Publishers, London and New York 1993, s. 13.
11. *Ibid.*, s. 15.
12. *Ibid.*, s. 210-212.

Başkan-Sayın Kuçuradi'ye teşekkür ediyoruz.

Efendim bir felsefeci gözüyle gezindikten sonra, söz sırası şimdi bir sosyologa. Sayın Kadir Cangızbay.

Kadir Cangızbay-Efendim bundan birkaç sene önce bir TÜSİAD'ın toplantısına davet edilmiştim. Niye davet ettiler diye de anlamamıştım, ama listeden çıkartmışlar.

Tabii ki TÜSİAD'ın toplantısına gitmem, ama bir Alman, profesör vardı, o da gelecekmış. Telefonla, yazarak, 4-5 senedir tanışıyorduk. Adamcağızı göreyim diye geldim, arkama polisler molisler takıldı ya da özel polisler. Yani polis derken, illa ki bizim vergilerimizle ödenmesine gerek yok. Doğrudan doğruya bizden el konulmuşlarla da

tutulmuş polisler vardır. Özel polisler takıldıydı, kravatım yoktu, montum vardı, sırf kıyafetten kaybediyordum.

Ha, burada da böyle bakıp bu adam aykırı olmak için falan değil, şu: Bir bütünlük duygusu. Güzel bir şeyi süslemek lazım. Halbuki bir bütün olarak, ne bileyim başımda saç yok, istediğim formda değilim. Benim eski bir 56 Mercedesim vardı onu boyatmazdım inatla, çünkü bir sürü ekşiği vardı. Tutup da boyatmak dışa karşı ama ben biliyorum neresinin bozuk olduğunu. Yağ kaçırıyor, bilmem ne. Kendi kendimi aldatmak gibi olurdu. Yani, hani kimse görmez, bilmez, ama iç çamaşırınız pistir, huzursuz olursunuz. Tamam mı. Yani o yüzden kravat onun için takmadım; takmadım değil, genellikle takmıyorum. Kendimden tümüyle memnun olduğum zaman inşallah takacağım. Yani öyle bir tavır, tavır olarak görürsünüz diye bu uymayı yapıyorum. Uyarma mı diyeyim, neyse aydınlatmayı yapıyorum. Belki de biraz ısınma.

Ama şimdi asıl ısınacağım. Çünkü, çok moda oldu toplantılarda konuşmacılar, başkanlar falan kendilerine göre besmele çekip başlıyorlar. E, bende sosyologum ve özellikle Türkiye’de şimdilerde fevkalade hatırlatılması gereken bir şey var. O zaten kendi besmelede mündemiç; *La société c’est le travail*: Sosyolojinin lisanı Fransızcadır. Bu söz de Fransızca söylenmiştir.

Özellikle bizim Gervitch vardır, hocam hiçbir zaman Gürviç diyemedi. Yunanlı hoca çünkü, yani Yunanlı hocanın konuşmasını beğendiyseniz, hiç değilse onun kredisine sığmıp 28 sene önce bana çok “güzel bir kafan var” demişti. O unutmuştur, ama ben unutmuyorum ve de devamlı hak veriyorum. Ama, hoca hiçbir zaman hakıyla onun bir Fransız olduğunu değerlendirip de Gürviç demedi, Gervitch der. Değil mi? Halbuki Fransız adam ve de üstelik bizim Türk olduğumuz gibi ya da Kürt olduğumuz gibi ya da başka bir şey olduğumuz gibi tesadüfen değil. Adamcağız Proudhon’cu, Yahudi, Rus, fakat Leningrad ya da Petrograd Sovyetine katılıyor, sosyalist, fakat özgürlüklerden yana sosyalist. Sonra bakıyor ki Bolşevik parti komiserleri kapitalist patronları daha beter.

Bari Proudhon yurdu da bana yurt olsun deyip Fransa’ya gidiyor. Yani, iradi Fransız. O yüzden de Gürviç.

Evet. Yani *La société c’est le travail* derken bu Fransızcası. Toplum emektir tercümesi, ama yeni bir terim koyalım işin içine. Türkçeleştirelim. Yani, bundan 200 yıl kadar önce değil, bugünlerde Fransa’da değil, buralarda, Fransızlara değil sizlere ve de üstelik daha sonra gelmiş sosyologları, Gürviç’i, en son bizi falan tanımadan değil de, bugünkü şartlarda söyleyecek olsaydı nasıl söyleyecekti. Türkçesi o demektir, Türkçeleştirmek o demektir.

Toplumsal gerçeklik, verili doğal bir gerçeklik değil, üretilen bir gerçekliktir. Üretilirse vardır ve de bir boşlukta üretilmediğine göre her an yeniden üretilmeyi gerektirir. Yani, basit örneği şu: Turunc Allahın ya da tabiatın size layık gördüğü sadece turunc var, portakal yok doğada. Biz aş yapıyoruz ancak portakalı elde etmek için, öyle elde edebiliyoruz. Tamam, ürettik, fakat korkunç bir şey 20 yıl geçiyor, o 20 yıl portakal diye bildiğimiz ağaç -eskiliyor mu

denilir bilmiyorum ben- ağaçlar için ne denilir, ben Kadıköylüyüm, tam yani kent çocuğuyum, onun için o ilkel hayvandan da daha ilkel canlılarla pek münasebetim olmadı çok şükür, yani bitkilerle ağaç artık meyve veremez hale geliyor, tekrar koparıyoruz, fide olarak dikiyoruz. O 20 yıldır portakal bildiğimiz ağaç, turunc veriyor. Yani aslına rücu ediyor. Bu ne demek? Üzerinde beşeri gerçekliği ürettiğimiz doğal gerçeklik, öyle kim elini atarsa, hangi biçimi veririse ona tabi olacak, ona amade, emrine amade, bir gerçeklik değil, kendi iç düzenliliği var. Onu kim verdi? O inanç meselesi, çünkü varlığın sırrını çözebilmek için yoklukta da var olabilmemiz lazım. Ben onu beceremiyorum. Sizler de inşallah becerdiğinizizi sanmıyorsunuzdur. O yüzden Allah mı verdi, tabiat mı, tesadüf mü bilmiyorum -o dert değil benim için- fakat gerçekten bir düzenliliği var doğanın üzerinde var olduğumuz ve düzenliliğine kendimizin de, kendi halimize bıraksaydık kendimizi tabi olduğumuz doğanın bir düzenliliği var.

O yüzden de beşeri gerçeklik her defasında ayrıca yeniden üretilmeyi gerektiriyor; her defasında yeniden üretilmeyi gerektiriyor. Ama buradan çok önemli ahlaki bir sonuç da çıkartacağız. Ancak üretilirse var olan bir gerçekliğin üreteninden bağımsız bir biçimi olabilir mi? Üretilirse var dedik. Üreteninden bağımsız bir biçimi yok.

Toplumsal, beşeri gerçeklik de insan ürünü olduğuna göre, güzelliklerinden de, çirkinliklerinden de üreten sorumludur. Kendine özgü, insana aşkın üretimin öncesinden verilmiş biçimi olamayacağına göre. O zaman kim üretiyor? Ahmet üretiyor, babam üretiyor, yok ama komşu üretmiyor. Hayır öyle bir şey de yok. Öyleyse beşeri gerçeklik bizim ürünümüz olduğuna göre ve özel beşeri gerçeklik üreticileri de bulunmadığına göre hepimiz sorumluyuz. Ama önce cümlemi tamamlayayım. Yani, Saint Simon *La société c’est le travail* demiş, eyvallah ama biz şunu söylüyoruz: Toplumsal gerçeklik üretilir. Her defasında yeniden üretilirse ancak varlığını koruyabilir. Ama çok önemli, çok kritik bir cümle, yani benim Türkçeleştirmem, ya da sosyologlaştırmam sayesinde insanlık kazanıyor bunu. Su üretildiği biçimde vardır, yani üretilirse vardır, üretildiği sürece vardır, ama çok daha önemlisi ahlaki emplikasyonları ya da konsekanları olan bir husus, -bir noktaya getiriyoruz- yönetildiği biçimde vardır.

Yani hepimiz eşit derecede sorumluyuz. Ama esas mesele eşit derecede yetkili değiliz. O yüzden de egemen unsurlara karşı savaşmak, ya da savaşmamak, herhangi, ikisi

de eşit derecede muhterem, yani saygıdeğer tercihlerden tercihler değildir.

Birisi insan olmanı özünden uzaklaşmak, ötekisi ise insanlığın üstüne çıkmak falan değil. İnsan olmanın asgari koşulunu yerine getirmektir.

Bakın Saint Simon'un bu güzel sözünden biz nereye kadar getiriyoruz. Evet, sosyolojiyi. Aynı zamanda bir sorumluluk ahlakının temeli haline getiriyorum. Çünkü, bu sözler benim. Yani, bunları ben çıkardım. Tabii bu önemli.

Fakat, İoanna hocanın söylediklerini dinlemek zorunda kaldım demek, sanki memnun değilmişim gibi değil. Fakat ister istemez dinleyince de ben, tabii ki, önemli, çok önemli şeyler ve bende de bazı tepkiler. Tepki derken illaki ters yönde değil. Bir şeyleri kafamda tahrik etti. Zaten hocanın büyük... Yani size hocanın reklamını yapmak, aslında çok adice bir numaradır. Hani, aferin dersin, nedir? Alçakça ben seni... Hayır değil. O anlamda anlaşılmasın diye. Fakat hocayı tanıdığım için, fevkalade sakın bir tavırla, fevkalade provakatiftir, evet. Ben derslerini aldım yıllarca.

Birincisi -yani hoca bahsedince- serbest, "free market" ve bunu utanmadan Türkçeye de "hür teşebbüs" diye çeviriyorlar. Halbuki Türkçenin bir olanağı bu. Serbest bu, serbest; hür değil. Ama zavallı Fransız, İngiliz ya da "libero" diyen, İtalyan'ın elinde bu ayrımı vurgulama imkânı yok.

Eskiden taksilerin dışında bayrağı vardı, kırmızı bayrağı. Fransız malı. Ben ta çocukluğumdan beri fevkalade meraklıydım otomobillere. Bayrağın üzerinde liber yazardı; ne utanmazca bir şey değil mi? Liber, hür. Halbuki diyor ki, arkadaş bu taksimetrenin yazacağını ödemeye razıysan, ister gasptan kazan, ister kumardan, ister başka bir şeylerden kazan, ister, kapitalist ol farketmez, nereye gideceksen git, kim olursan ol, yeterki parayı bastır, ben sana amadeyim, emrine amadeyim diyor. Bu mu hürriyet? Değil. Bu serbestlik. Değil mi?

Türkçemizde "free" ya da "liber" karşılığında aslında hak edilmeyen o eşitliği bozan bir kelime imkânımız var serbest. Ama Türkçeleştiriyoruz diye onu da attık. Bu sefer de fırsatçıların eline imkân geçti. Ne oldu? Hür teşebbüs diyorlar. Değil kardeşim. Oradaki taksici ne kadar hürse, hür teşebbüs dediğin de o kadar hürdür. Serbesttir efendim serbest. Parayı bastırın biter. Bu kadar, değil mi? Serbest.

Ama buradan da, hemen yanından bir şey çıkartalım. Bu zavallılar dilde devrimcilik adına şu salaklığı da yaptılar. Dil sanki dilden kalkılarak kurulur, dilden kalkılarak izah edilir. Hayır değil. En güzel örneği de bu serbest kelimesidir.

Serbest biliyorsunuz Farsça; Farsça ve de çok paradoksal ve de bir yerde ironi yapıyor adeta. Serbest, başı bağlı demek, bizde de tam tersine başı değil, hiç bir yeri bağlı olmayan anlamına geliyor. Bu ne demektir? Hakikaten dilin dilden kalkılarak izah edilemeyeceğinin en güzel kanıtıdır. Dili dille izah edemezsiniz. Toplumsal, tarihsel bir ürün olarak izah edebilirsiniz. Dili dille izah etmeye kalksaydınız, serbest bugün serbest anlamına değil, başı bağlı anlamına gelirdi. İzah edemediğinize göre de, yine dili dil içinden kalkarak inşa da edemezsiniz. Değil mi bu çok önemli

bir şey. Dili dil içinde izah edemediğiniz için ya da onunda eş zamanlı veya eş mantıklı olarak dili yine dil içinden kalkarak inşa da edemezsiniz.

Bu zaten pozitivistizmin, daha doğrusu... Evet, çünkü bazıları o kadar haksız yere pozitivism, pozitivism diye laflar ediyorlar ki. Kendileri de bir şeyler inşa etme peşinde. Onun için onlarla pozitivistas olmamak için o kelimeyi attım, ama bu aynı zamanda güya, adeta toplumu istediğin biçimde inşa edebilirim iddiasının -iddia lafı yerine şu anda ukalalık, zaten ediyorum. Bu durum "présomption", yani yapamayacağın şeyin iddiasında olma değil mi? Présomption var burada, yapamayacağın şeyin iddiasında olma. Yani, toplumu ben inşa ederim, istediğim biçime sokarım falan. O anlayışını Kemalizmin, cumhuriyetin bu boyutunda çok güzel bir şekilde dil konusundaki tavrından yakalayabiliriz.

Ama, tabii sırf bundan ibaret değildir. Çünkü, prometeusçu bir yanı da vardır. Pozitivistizmin olsun, o Kemalist paradigma içinde dili inşa etmek gibi bir işe dahi girişme prezompsiyonuna sahip olanların olsun. Her şeye rağmen prometeusçu bir yanı da vardır, yani teslimiyetçi değil. Ama kurmaya çalışıyor, bir şeyleri kurmaya çalışıyor. Orada da insanın antropostan beşeriye, Humain'e geçerken, ki ortak özülle paralel olan yanındır o da. Değil mi?

Çünkü, insan antropostan Humain'e, yukarıdan ya da aşağıdan geçmemiştir. Kendi çabasıyla geçmiştir. Hoca "şimdi" dedi. Yani, yok geliyeceğiz, meliyeceğiz.

Ben hazırlanıyordum Ankara'dan gelirken. Diyecektim ki, insan beşeriliğini önce fizibilite raporu hazırlattırıp, sonra işe girilerek yaratmadı. Değil mi? Önce fizibilite raporu, yani koşullar uygun mu, kârlı mı, iyi mi, güzel mi? Ondan sonra hadi insan olalım hayvanlıkta fayda yok falan deyip, bu işe girişmedi. Kategorik bir tavidir, bazı şeylere olmaz demektir; olmaz. Bazı şeyler olmaz.

İzah edilebilirliği bir şeyin, bir sonucun, onun meşruluğunu, benim tarafından kabul edilebilirliğini ortaya çıkartmaz. En basiti, Ayşen diye bir kızcağız vardı Trakya'da, bundan iki sene önce; 3,5 yaşında mı ne. Hastalanıyor, hastaneye götürüyor anası, babası. Öyle cahil, mahil de değil. Götürüyorlar ve kızın kolu kesilmişti. Zannedersenem enjektördeki bir pashlıktan ya da başka bir şeyden ve esas benim için korkunç olanı her seferinde hatırlıyorum ve ağlıyorum. Tam ağladığım anda da iki kız ismi daha geliyor aklıma tabii; o da başka, onu da söylerim.

Ayşencik diyormuş ki, "babacağım parmaklarım yenden çıkacak mı." Ayşen'i düşündükçe hemen aklıma geliyor. Sağlığın özelleştirilmesi, ölümün devletleştirilmesinden bağımsız olarak gerçekleşmiyor. Kimi hatırladığımı siz de hatırlıyorsanız ne güzel size. Dilan ile Berivan değil mi? Adana'da. Çocuklar. Biri 2 yaşındaydı, biri 6 yaşındaydı polisin yaptığı bir ev baskınında öldürüklerinde. Yani, sağlığın özelleştirilmesi katiyetle ölümün devletleştirilmesi olmaksızın gerçekleşmiyor. Bunu bilelim; bilelim değil yaşıyoruz. Yeter ki, Ayşen, Dilan, Berivan farklı ortamlarda yok edildiler kısmen ya da tümüyle, ama hepsi bütündür.

Sağlığın özelleştirilmesi, ölümün devletleştirilmesi olmaksızın gerçekleşmiyor. Yani, hocanın konuşmaları bun-

ları hep hatırlattı bana. Hiç benim tarzımda da değil, ama aynı şeyleri çok daha güzel, hem de çerçeve içine. Ben de aklıma gelen örnekleri söylüyorum sadece. Bu çok önemli.

Ve mucize kelimesini kullandı. İnanılmaz bir şey. Mucize ama, mucizenin parodisi nedir? Yani karikatürel, abartılmış, kaba ve ironi taşıyan taklidi saçmadır, saçma. Mucize, mucizesiz olmuyor. Mucize nedir? Akıl çerçevesinde açıklanması mümkün olmayan durum ya da olgu.

Bu durumda ancak mucize gerekli, ama mucizeyi yapmak ellerinden gelmiyor yönetici sınıfların, egemenlerin. Neyi sunuyorlar, neyin peşinde koşuyorlar insanları? Tahammüden, yani niyetli olarak, akıl dışı olsun. Mucize akıl çerçevesinde açıklanır olmayan olduğuna göre, mucizede olan biten esastır. Saçma da ise yapan esastır, çünkü olgu yoktur siz saçmalarsınız. Eşşek saçmalayamaz, gerçeklik saçma olamaz. Değil mi gerçeklik saçma olamaz.

O zaman saçmanın öznesi vardır. Saçmalayan akılla açıklanamaz olanı yapıyor ama, yine aynı kategoride yer alsın diye akla aykırı olanı öne sürüyor, onun peşine koşturtuyor insanı. Yani, akla aykırı olanda hakikatini arattırıyor insanlara. Yani en güzeli, mesela en büyük kaçakçılık ya da hayali ihracattan dolayı içeri atılan ya da kaçan, her türlü üç kağıdı çevirdiği bilinen adam, kasabasında belediye bandosu tarafından karşılanıyor. Değil mi müthiş bir şey.

Ya da buna benzer başka bir şey. Geçenlerde televizyonda reklamı vardı. Diyor ki -bakınız- "yenilgiler, mağlubiyetler, hezimetler onun yükselişini engelleyemiyor." inanılmaz bir şey bu ya. Mağlubiyet, hezimet, herif yenildikçe yükseliyor; Ali Şen'den bahsediyor. Müthiş bir şey ama bu, bu kimseye ters gelmiyor.

Saçmayı sunuyor. Ama, çok daha trajik bir saçma, müthiş bir şey bu. "Güneydoğu'da bahar temizliği" bahar, bahar temizliği, canlanma, hayat. Güneydoğu'da bahar temizliği, iki nokta üst üste 42 PKK'lı "Pe Ke Ke" demek suç olduğuna göre, Pe Ka Ka derim ben, ama Pe Ke Ke'li diyeceğim, değil mi?

Efendim, Güneydoğu'da bahar temizliği, iki nokta üst üste 42 Pe Ke Ke'li öldürüldü. Bahar, hayat, canlanma, ölüm. Ve temizlik, kan. Düşünebiliyor musunuz, yani saçma. Hakikat ve saçma. Aslında müthiş konsekanları da var, sonuçları da var, emplikasyonları da var. Nasıl dersiniz.

Çünkü saçma, saçmanın etik düzeydeki müteakabili, karşılığı aynı zamanda ahlaksızlıktır. Yani her şey meşru, her şey doğruysa, her yol da mubahtır değil mi? Aynı zamanda zihinsel, psikik düzeyde bu şizofrenidir. Skizmadan geliyor şizofreni. Skizma; eski Yunanca yarım, kopuk, çatlak. Değil mi hocam?

Çatlama ve aslında Türkçe'ye de itimat edelim, kültürümüze itimat edelim. şizofrene ne deriz biz? Çatlak deriz, ama doktordan çıkınca bizim oğlan çatlakmış demekten utanırız da şizofreni teşhisi koydular. O aynı şey iste. Freniya da hastalık demekmiş; çatlama hastalığı. Evet.

Yani, bu arada, bunlar aklıma gelen hususlar.

Fizibilite raporu olmadan yapacağız. Nasıl? Burada da

başka bir hocamı hatırlıyorum. Başka yerde var mıdır, o benim cahilliğimden olabilir, ama onun "insan hürriyeti" diye bir kitabı var, onun 13. sayfasında; Necati Öner. Diyor ki, "insan hürriyeti daima bir şeye karşıdır, bir şeye karşı olarak gerçekleşir." Yani, insan hürriyeti negatiftir, yani insan hürriyeti olmazlayıcıdır, bir şeylere karşıdır.

Bu da zaten hürriyetin bilimsel olarak incelenmesine imkân veren ipucu noktadır. Değil mi negatiftir. Dolayısıyla, neye, neyin karşısında negatifse, onun karşısında aynı zaman da da prolatiftir. Çünkü, rölatif olmayan, mutlak olan bir şeyin bilimi yapılamaz; hiç belirlenmişlik payı taşımazdı. Halbuki hem hürriyet olacak, ama belirlenmişlik payı taşıyan bir hürriyet olacak ki, onun bilimi yapılsın, onun da adı sosyoloji olsun. Bizim *La société c'est le travail* söyleyen Saint Simon'un lafıdır bu. "Bu bilim sosyoloji adını koymadan da, bu bilim insan hürriyetinin bilimi olacaktır diyor." insan hürriyetinin bilimi olacaktır.

Yani, burada çözebiliyoruz bir şeylere karşı. Diyelim şöyle: Nisanda karlar eriyor, yer çekimi var, kar var ve de belirli bir eğim var, oradan sular akıyor ve sel basıyor. Hayvan olsaydık ne yapardık? Koşullara uyardık, kaçardık oradan sel bastığında değil mi?

Hatta lisanımız da olsaydı dahi yine insan olamazdık. Nasıl? Eğer çocuklarımıza "aman nisan ayında orada sel olur" dediğimiz sürece insan olamazdık. insana, yani beşeri olana, humene nerede başlıyoruz? Oraya bent yapıyoruz. Başarılı olmayabilir bent, hiç başarılı olmayabilir. Ama, koşullara eyvallah deyip uymamaktır esas olan değil mi? İnsanlık orada başlıyor.

Ve şu ya da bu ölçüde başarılı olduğu takdirde de, o güne kadar tekrarlanır olan, yani nisan ayında şu tarlayı sel basar, sel basar, sel basar. "Benti çektim, sel basardı." Alın size tarih. Yani, insan tarihseldir beşeri boyutu itibarıyla.

Ve de aynı zamanda insanın beşeri boyutu kendi özgürleşmesine tekabül eder ve de aynı zamanda beşeri gerçeklik, toplumsal gerçeklik, aynı zamanda da suni bir gerçekliktir. Ama bu suniyi olsun demekle oldurtamadığımıza göre elimizde bir şeyleri oldurtmanın tek yolu olarak neyimiz var? Emegimiz var.

O yüzden de insanın evrensel kökünü yakalıyoruz burada; dinamik kök. Evrensel bir figür değil, yani insan şöyle olur falan değil. Ama, insan şu şekilde olur, şu tarzda olur. Özgürlük atılımı esasında kendi bilinçli çabasıyla verileri yapıları değişikliğe uğratmasıyla, uğrattığı sürece insan kendi insanlığını üretir ve bunun tek maddesel temeli vardır emektir.

Yoksa o, üstelik Fransa'ya en yakın yerde doğmuş, büyümüş, zengin, Yahudi seçkininin işçilerin pisliliğinden hoşlanıp da, "ah işçiler, zavallı işçiler" diye, öyle bir humanitarizm içinde işçi sınıfı falan dediğini hiç sanmıyorum.

Adamın incelmış zevkleri falan var. Ama, orada bir şeyi yakalıyor. "İşçi" derken, proletarya. Proleter, yani kendi ürettiğinden başka hiç bir şeye sahip olmayan ve her insan için mümkün olan tek şey emegimizdir. İnsanın hiç de başarılı olmayan bir antropoitten humene geçmesinin de tek maddesel tabanı emektir.

Yani, Fransız olalım, İngiliz olalım, Türk olalım, Ermeni olalım hiç farketmez. Lord olalım, parya olalım hiç farketmez, kapitalist olalım, işçi olalım hiç farketmez. Tek ortak özelliğimiz, türsel özelliğimiz nedir? Emeğimizdir.

Bu yüzden bütün insanlar için doğru olabilecek yegane ideolojinin sosyalizm olması da orada. Değil mi? Yani, emeği en üstün değer olarak kabul etmek. Bu emeğin en üst değer olması Ermeniler için öyle de, Türkler için öyle değil mi? Mesela, anneciğim terziydi, ustası da Ermeniydi. En güvendiğim Citroen tamircisi de Ermenidir. Adamlar fevkalade iyi zanaatkardı. Bizimkiler ise terzinin yanına dahi gittiğinde "Sen gavur mu olacaksın, ne işin var zanaat öğrenmekte falan..." diyorlardı. Ama tabii bu tarihsel, epizodik bir şey. Bu da biraz şaka; biraz şakayla karışık bir durum.

Ama, esas olarak gerçekten insanın tek evrensel, ortak paydası emektir. Maddesel olarak emeğe dayanıyor olmasıdır. Yoksa, fiziki varlığımız itibarıyla hiç de başarılı bir ürün değiliz. Kim tasarlamadıysa.

Gerçekten. Mesela, sinek; sineğin gözü. Sinek için ön, arka, sol, sağ yok. Tepesinde, her tarafı görüyor. Halbuki ben ne kadar zavallıyım. Hele saç daha fazla olanlar daha da zavallı. Mikrop var. Onbinlerce yıldan beri beraber yaşıyoruz, belki de daha fazla veya bizden önce de vardı. Ve göremiyoruz, inanılmaz bir şey.

At; at kadar koşamıyoruz. O yüzden de maratoncular bana çok trajik geliyor. Evet, yani Allah zaten atı yaratmış bırak koşsun. Hayır değil mi? Yani, espiri olarak söylüyorum. Ama hakikaten benim bu halimde Claudia Cardinale'in peşine düşmem gibi bir şey.

Öküz kadar güçlü değiliz, maymun kadar çevik değiliz, ama bizim farkımız nerede? Emekle fiilileştirdiğimiz özgürlüğümüzde. Emek aracılığıyla fiilileştirdiğimiz ve de sadece ve sadece emekle gerçekleştirebilecek olduğumuz, fiilileştirebilecek olduğumuz özgürlüğümüzde, ki onun nesne olarak ortaya çıkışı nedir? Beşeri gerçekliktir. Başka hiçbir şey değil. Yani bunu yakalamak çok önemli. Emek.

Evet, fakat esas hocanın başladığı önemli bir husus vardı; en sona onu bıraktım. Şu: bu kültürler, kültürlerin eşdeğerliliği.

Bu aslında biliyorsunuz. Auguste Comte'da da öyledir, kısmen Marx'da bile öyledir. İkinci Dünya Savaşı bitimine kadar Batı dünyanın modeli olarak kendisini görmüştür. Emperyalizmde tabii bundan fevkalade yararlanmıştır. İşte demistir Afrika'ya medeniyet götürdük, onların tekamül hızını artırıyoruz, falan bu şekilde sivilize ediyoruz, medenileştiriyoruz. Her şey Batının modeli üzerinden gelişecek. Adeta sosyal bir evrim teorisi, tarihsel bir evrim teorisi. Her şey üst noktasına Batı'da varacak, varıyor, ötekilerde 3 yıl gecikmeyle, 100 yıl gecikmeyle, ama giderse kolonizatör gecikmeyi daha kısa süreye indirgeyerek yetişecek. Ama, bir de bakıyorlar ki, 1914'le 1944 arasında dünyanın o güne kadar hiçbir zaman görmediği kadar hem delibere, yani tahammüdi, hem de planlı mülanlı, hem de emedizleri. O Almanlar mesela. Yani, emperyalizm, kapitalizm, falan filan ama, bu Almanlar'da maaşallah genetik bir şey

mutlaka var. Gerçekten her şeyi sağlama bağlama ihtiyacı.

O yüzden de Mercedes sağlam bir araba ama, iğreniyorum. Çünkü, şu fani vücudumuzu aptal bir metal yığınıyla güvence altına almak. Çok komik, çok komik. Gidiyoruz nasıl olsa, arabamız kalacak. O daha acı. Tabii. Mercedes kalır, iyi bir araba, kullandım. Kötü demiyorum ama, utanç verici bir şey Mercedes peşinde koşmak. Al bir citroen, sık sık bozulabilir, ama hayatın en solit, yani sağlam olmadığı, beşeri gerçekliğin öyle muhkem olmadığını yaşa. Bu çok önemli, bu çok önemli.

Uyumlu olmak. Hadi vücudunla, kellenle uyumlu olarak -kravat da takmıyorum dedim ya- hayatın karşısındaki insanın durumuyla uyumlu bir şey. Kravat takmamam ya da citroenim; evet bir bütün. Yani, o önemli bir duygu.

Bu tarihsiz. Hani "düşmez, kalkmaz bir Allah" lafını hiç bir zaman görememiş zavallı Amerikalılar. Check-up'larını işte 6 ayda, sene bir değil, 6 ayda bir, hele 3 ayda bir, hele her gün yaptırırsalar ilelebet payidar kalacaklarını zannediyorlar. Değil mi bu, tabii adiyalektik bir düşünce aynı zamanda.

Diyeğim 5 aylık çocuk doğurunca, çocuğun ölme ihtimali yüksektir, 7 aylık da epey azalmıştır. Hele 9 aylık da çok çok azalmıştır. Aaa, hamilelik süresi arttıkça demek ki çocuğun sağ doğması ve sağlıklı olma ihtimali artıyor diye bu sefer 11 aylık. 11 ayda doğurun bakalım. Birlikte ölmüş olursunuz.

Yani, aritmetiğin sıralılığı, düzenliliği ile gerek toplumsal, gerekse doğal gerçekliğin gidişi arasında zorunlu bir bağ katiyetle yok. O yüzden de sosyal bilimlerin istatistik tekniklere indirgemek aptallığında bulunan -evet, evet, utanılmaz bir şeydir bu- ve bilim bilmezliğini utanmadan ortaya serenlere de güzel bir şeydir. Ne anlıyorsanız odur.

Evet, çünkü matematik dünyası ile doğal gerçeklik, doğal gerçekliğin gidişi, toplumsal gerçeklik, toplumsal gerçekliğin gidişi arasında bire birlik bir müteakabiliyet yok ki, doğrudan doğruya istatistiki tekniklerin bir araç, hakikaten bir araç. Çoğu zaman da pekala yanılmaya pek imkân veren bir araç olduğunun üstünü örtüp, ondan sonra istatistikler, kompüterler, bilmem neler hep göz boyamak için pekala kullanılabilen şeyler.

Fakat neyse. Avrupa görüyor ki, ben bu kadar dünyanın merkeziydim, tarihin modeliydim, her şey benimle ilerliyordu. A bir de bakıyorsunuz 40 milyona yakın insan ölüyor; belki de daha fazla. Hele psikiş olarak ölenler, yok olanlar, sakat kalanlar. Utanılacak bir şey.

Bu Avrupa merkezliliği ister istemez bir yerde özürlü dileyerek bırakmak zorunda kalıyor. Ama özürlü dilemesi de, "o kelimeyi kullanmayacağım, kitabımda, makalemdedir."

Yani, en yakınlarını pazarlayan adam; başkalarını pazarlamak değil. En yakınlarını, o ilişkilerinden doğan yakınlığa da dayanarak. Hani bizim Azerbaycan'a ya da Orta Asya'daki ülkeler karşısında yeniden stratejik önem kazanmak için giriştiğimiz rol. Hâlâ da beceremediğimiz. "Batı değerlerini siz hemen vermeyin, kabul etmezler, onlar bizim akrabadır, ben ucuza kapatırım abi." Değil mi? Bu nu-

maradır.

Ha burada şunu yapıyorlar: Batının... Batı lafı zaten çok yanlış. Orada bir afabilasyon var, yani bir masal, masal uydurma var. Sanki coğrafyalar, coğrafyaların ruhu var, batı, doğu. İşte en son numarası o Huntington denilen adamın, işte medeniyetler savaşıyor. Şu medeniyet diye bir Tanrı var, bu medeniyet diye bu Tanrı var, bunlar savaşıyor, kültürler savaşıyor. Büyük namusuzluk tabii bu; hakikaten büyük namusuzluk. Her yerde de moda, fakat neyse Batı dedim, geri alıyorum.

Kapitalizmin kendi rasyonelliğinin sonucunda ortaya çıkan bu felaketleri çok büyük bir numarayla aklın yol açtığı felaketlermiş gibi sunuyorlar. Çünkü, kapitalizm, burjuvazi kendisi için akli olanı, akıllıca olanı evrensel bir aklın, evrensel zorunlulukları gibi gösterip, oradaki "raison"u lütfeyle yazıyor. *Raison universel*, yersen. *Raison universel*, ondan sonra bir de bakıyorsun *raison universel*, *raison universel*. 200 sene sonunda milyarlar, milyonlarca, yüz milyonlarca insan. Hem de tesadüfen değil, öldürülüyor. Daha sonra doğa kirlenmesi falan filan. Ama yine kapitalist sınıfı ve burjuvaziyi kurtarıyorlar. Kimin üzerine yüklenerek? Aklın üzerine. Hayır, evrensel akıl değildi o. Bunu ta 1840'larda falan yüce Marx söylemiş. "C'est la raison de la bourgeoisie" diyor. Bu da çok aptalca bir laf. Çünkü herif Alman. Alman, ben tutup Fransızca okumuştum, Fransızcasını söylüyorum; utanç verici bir şey.

Bu diyor, evrensel akıl değil burjuvazinin aklındır diyor. Veya Türkçeleştirelim; burjuvazi açısından akıllıca olandır diyor. Ama, burjuvazi kendisi kendisi için akıllıca olanı evrensel bir aklın gerekleriymiş gibi sunuyor. Sen de buna dayanarak kabahati evrensel akla çıkartıyorsun. Al sana postmodernizm. Değil mi? En büyük namusuzluk bu. En büyük, tabii, çünkü çifte namusuzluk.

Bir kere burjuvazi demiş ki, bu kendisi için akıllıca olanı haklılaştırmak için. Bu, evrensel aklın gerekleridir. Aldatıyor seni. Sonra herifin yaptıklarını, yani kendisi için akıllıca olanların getirdiği felaketleri tutup yine bu sefer onun yalanını baz alarak aklın gerekleri buymuş. Öyleyse akıl insanlığın yararına iş yapmazmış, kahrolsun akla. Çeviriyorsunuz, yani son geldiği nokta bu.

Fakat bu daha önceleri bizde de 20-25 sene önce, bilhassa bu Birikim Dergisi çevresinde falan epey pohpohladılar. Claude Lévi Strauss. Zaten herifin soyadı bile Almanca. E, tabii yani Fransızca'ya pek yaraşmayan bir soyad ve de ilginç bir ipucudur. Claude Lévi Strauss Fransa'da tutulan falan bir adam değildir. Amerika'da tutulur ve Türkiye'ye de o ODTÜ'nün açtığı mecradan siyasal, miyasal şeklinde girmiştir. Türkiye'de İngilizce esastır değil mi? Allahın ipi dedikleri aslında Amerika'ya biat etmektir. Bakın, hepsine bakın, hepsi Amerikan malı.

Menderes bile İzmir Amerikan Lisesi mezunudur. Amerika'ya falan karıştın mı mutlaka bir pislik oluyor. Veya pis olmamak, bayağı zor oluyor. Evet, şu: mesela, aile değerlerine, karına ya da sevgiline sadakat bir değer gerçekleştirmedir. E, nedir. Mesela, dedim ve aynı sadakat derecesini gerçekleştirmek söz konusu olsaydı Alain De-

lon'un -ben hiç gayret sarfetmeden kendiliğinden, spontan bir şekilde sadık vaziyette yürüyorum- halbuki, Alain Deloncuğun benim kadar sadık kalabilmesi için çok daha fazla çaba harcaması gerekiyordu. Anladınız mı?

Yani, Amerika'yla ilişkisi olan mutlaka determine olup da, mutlaka haindir, casustur, ya da işte başbakan yardımcısıdır. Hayır değil, ama bu duruma düşmemek için o pislige bulaşmamış olanlara göre çok daha fazla çaba sarfetmek zorundadır. Onu söylüyorum ve Amerika'ya bulaştığı halde temiz kalmış adam, Amerika'ya bulaşmadan temiz kalmış adama göre çok daha yüce bir değeri gerçekleştirmiş olmaktadır.

Tabii, hani sosyolojinin özü de budur. İnsan özgürlüğünü işin içine katmak, ama özgürlüğün de bir şeylere rölâtif olduğunu dikkate almak. Mesele bu.

Evet, burada, işte yapısalcılık, mapısalcılık denilip, tarihten bağımsız bir evrensel antropolojik insan kültür yapısı varmış tezini ortaya atıyorlar. Bu, Claude Lévi Strauss falanın ve Türkiyemize gelmesi Amerika vasıtasıyladır. Doğrudan doğruya Fransızca'dan değil, yani Fransızcanın, Fransız sosyolojisinin havasını almış adam zaten Claude Lévi Strauss'un, kitabını bile okumaz; gerçekten okumaz.

Amerikan vasıtasıyla gelmiştir ve kültürler eşdeğerlidir. Günah çıkartma. Bu şekilde de aslında desteklenmiştir emperyalizm tarafından, çünkü marksizmden ne vardır? İlerleme vardır. Dergileri bile **Avanti**, İleri değil mi?

Bu şekilde ilerleme fikrinin yok edilmesi, aslında marksist bir jargon altında sunuluyor olsa dahi, emperyalist çevreler tarafından da fevkalade benimsenmiş, fevkalade desteklenmiştir.

Bunun son aşaması ise, işte akla küfretmek, ilerlemeyi reddetmek ve bu şekilde de -hocanın söylediği gibi- en ilkel komunalizmi çoğulculuk, özgürleşme diye kakalayabilirse, kakalayabilmektir. Evet, inanılmaz bir şeydir.

Çünkü, insan gidiyor: insan hakları falan değil, insan gidiyor, insan kavramını parçalıyor bunlar. İnsan yok ki o zaman insan hakkından bahsedebilelim.

Mesela, adam sırf 3,5 gramlık pipisi yok diye üçte bir insan, ikide bir insan sayılıyorsa, yemezler arkadaş. Bu özgürlükçülük değildir. İnsanlar içindir özgürlük. Ya da Hindu; hele çok büyük bir saçmalık ürettiler şimdi. İnancına göre yaşama özgürlüğünden kalkıp, çok hukukluluk.

E, şimdi ben abim -abim falan yok benim de- öldü, e ne yapacağım ben? Yengemi yakacağım. Burada ne yapıyorsun, yengeni niye yaktın diyecekler? Eğer Türksen, Müslümanı beni de yakacaklar. Ya da cezalandıracaklar. "Yok diyeceğim, a sen bilmiyorsun ben Hinduyum yahu." Benim inancında yenge, yani kocası öldü mü kadın, yani, ha pardon o zaman diyecekler, bilemiyorduk, sen ibadetini yapıyorsun.

Aztekler'de de biliyorsunuz hasatı çoğaltmak için köyün en güzel bakiresini canlı canlı kalbini çıkartıyor büyü, hekim, elinde tutuyor. Ne kadar uzun süre kalp atıyorsa, o kadar hasat verimli olacak. Ben tabii uç örnekleri söylüyorum.

Evet, yani insan kavramı parçalanıyor. Hele bazı kül-

türler var, yani Kuzey Amerika Hintlilerinde -Hintli yanlış tabii, Cenovalı'nın yanlışlığı- Amerikan Kızılderililerinde ne var? Zannedersen bazı Kafkas dillerinde de öyle imiş. Onu bilmiyorum, ama Amerika Kızılderililerinde veya Kızılderililerde öyle olduğunu biliyorum.

Mesela, Türk aynı zamanda insan anlamına geliyor. Yani, insan olarak sadece kendisini görüyor. Bu çok önemli bir şey. Yani, insan kavramı daha oluşmamış, türsellik bilincinde daha oluşmamış, ulaşmamış. Kùltürler ya da inançlara da insan haklarından yararlandırmak, eşit derecede saygıdeğer görmek kadar bir otodestruction, kendi kendini yok etme, bütün ilerlemenin, insanın bütün ilerlemişliğiyle intihara kendi eliyle gitmesi kadar bir salaklık olmaz.

Sabırla dinlediniz. Çünkü, aslında hemen şunu söyleyip bitireyim. Çünkü, hoca aldı beni götürdü, yani temaları olarak. Hiçbir yerde bulamayacağımız bir şey olduğu için söyleyeyim.

Bilgi çağı diyorlar. Türkçe'ye bilgi çağı diye çeviriyorlar. Bu sahtekârlık ve cehaletin birbiriyle, birbirini çoğaltarak gerçekleştiği bir an, bir çeviri. Enformasyon toplumu aslında bu. Enformasyonu bilgi kelimesiyle çevirmek fevkalade gayri meşru bir çeviri değil mi?

Enformasyon, enformasyon toplumu. Ama bunun sonuçlarına geldiğimiz anda -bir iki dakika içinde bitiyor Sayın Başkan, çok önemli bir husus- enformasyon; enformasyon malumat demektir, ama enformasyon diye çevirdik mi çok daha güzel bir şekilde tahlil etme imkânımız gelecek.

Enformasyon içerik olarak mutlaka bir haberdır. Değil mi? Mutlaka bir haberdır, ama modalite olarak, tarz olarak aynı zamanda bir talimattır. Yani, enformasyon toplumunu bilgi diye çeviriyorlar, korkunç bir hata, yanıltıcı, çarpırtıcı bir hata. Halbuki enformasyon tahlil ettik mi, her enformasyon mutlaka içerik olarak bir haber, ama aynı zamanda talimat ileten bir haber. Her talimatta da zımni bir egemenlik ilişkisi vardır değil mi?

Talimatnameyi okumak ne demektir? Talimatı kim yazdıysa onun egemenliğini baştan okuyan tarafından kabul edilmesi demektir. Ama bizatihi haber de, mesela klasiiktir, köpek insanı ısırdı mı haber olmaz da, insan köpeği ısırdı mı haber olur. Ha burada bu olay. Kim için haber değildir kesinlikle? Isıran ve ısırılan için haber değildir. Haberdarlık konumu insanı hem öznelikten uzaklaştırır, hem de habere konu olan olayın, olaya maruz kalan ya da eyleme maruz kalan insan olduğunu da senin gözünden gizler. Yani, oyun sanki senin dışında oynanmaktadır, oynanmıştır, bunun da son sözü nedir? O Japondan dönme bir Amerikalı. O da Türkiye'de fevkalade, pek ünlü oldu. Fukuyama denilen adam tarihin sonu. Tarih dedik insan tarafından üretilir, öyleyse, tarihin sonu ne demektir? İnsanın artık özne olmadığı bir dünya. Doğa karşısında hayvan hangi durumdaysa, bu namuzsuzların da düzenlediği dünya, yeni dünya düzeni karşısında da insanı o konuma kendisi tarafından razı olunmasını sağlamaya yönelik ideolojik bir tarazdur.

Teşekkür ederim.

Başkan-Sayın Kadir Cangırbay'a çok teşekkür ediyorum.

Oturumumuz 10 dakika sonra başlayacak.

Başkan-Başlamadan birkaç noktayı vurgulamak istiyorum. Birincisi benim konumum. Bugünkü oturum başkanı Sayın Murat Özyüksel idi. Hocamız rahatsız olduğu için yerini ben almak durumunda kaldım. Hocamıza acil şifalar diliyoruz.

İkinci değişiklik. Sayın İzzet Çetin nedeniyle oldu. Sayın İzzet Çetin gelemediği için yerine Sayın Kemal Öke, TÜSIAD Başkanı Muharrem Kayhan da gelemediği için yerine Haluk Tükel geldiler.

Tartışmalarımızı bu arkadaşlarımızın iştirakiyle devam ettireceğiz.

Söz sırası alfabetik soyadına göre, alfabetik sırayla gidecek. Her konuşmacıya 15 dakikalık söz hakkı vermek durumundayım. Fakat zamanla yarıştığımız için özür diliyerek baştan peşinen söyleyeyim. Son cümleleri nasıl olursa olsun onbeşinci dakikanın içerisinde kesmek durumunda kalacağım.

Bu açıklamayı yaptıktan sonra, söz Fikret Başkaya'da.

Buyurun hocam.

Fikret Başkaya-Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Yalnız başta bir şey söylemek istiyorum. 15 dakikada benim meramımı anlatmam mümkün değildir. Dolayısıyla, 15 dakikada ne yapılabilirse onu yapacağız.

Bir yerde bir kavramın kullanılmış olması, kullanılıyor olması, orada o kavrama denk düşen bir gerçekliğin var olduğu anlamına gelmez. Mesela, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği diyelim. Orada Sovyet, Sosyalistlerden, bunlarla ilgili herhangi bir şey olmayabilir. Ya da Anayasada, işte Türkiye laik demokratik sosyal bir hukuk devleti diye yazar. Bunların hiçbirisi olmayabilir; nitelik olmuyor. Yani, bu bir cümlede dört yalan söylemek gibi bir şeydir. Birincisi bu.

İkincisi, kavramlar ekseri yalan söylemek için, kelimeler, sözcükler ekseri yalan söylemek için kullanılıyor. Şimdi küreselleşmede durum budur. Emperyalizm dememek için küreselleşme deniyor. Üstelik emperyalizmin olumsuz bir anlamı var iken, küreselleşme olumlu bir şekilde anlaşıyor ve insanlara deniyor ki, "İşte küreselleşme diye bir şey vardır, bu çok iyi bir şeydir, herkesin yararınadır. Yalnız bir şartla, gereğini yapacaksınız.

Yani insanlara söylenmek istenen esas itibarıyla budur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın üç bölgesinde başlıca üç paradigma geçerli idi. Emperyalist ülkelerde refah devleti, sosyal devlet veya kayırmacı devlet denen bir devlet biçimi vardı. Doğu Avrupa ülkelerinde merkezi planlı, Sovyetik ülkelerde ikinci bir paradigma geçerliydi.

Bir de ulusal kalkınmacılık denen üçüncü dünyada geçerli olan bir paradigma vardı.

Şimdi, 1980'lere geldiği zaman bunların üçü de aşağı yukarı iflas etti. Dediler ki bundan sonra, işte pazar ekonomisi, serbest piyasa ekonomisi, liberal demokrasi yegâne seçenektir. Ve insan pasif, edilgen bir nesne olarak, tarihin

öznesi değil de, bir nesne olarak takdim edildi.

Mesaj kısaca şu: İnsan dönüştüremez, değiştiremez, hiçbir şey üretemez. O zaman ne yapar? O zaman olup bitene katlanır. O zaman ne yapacaksınız? İşte pazar ekonomisinin kurallarına uyacaksınız.

Yani, insan iradesinden bağımsız bir ortamda bir uyum sorunu olarak dayatılan bir şeydir. Yani, sadece sosyal ekonomik sonuçları bakımından yıkıcı bir süreç değil söz konusu olan, aynı zamanda insan haysiyetine yönelik bir saldırı burada söz konusudur.

İnsan işte, hiçbir şey üretemeyen, hiçbir şey yapamayan, yapamayacak olan. O zaman ne olur? O zaman uyum esasına göre davranacak, yani piyasanın kurallarına uyacak. Eğer piyasanın kurallarına uyarsa mesele yok. Buradan refaha gidebilir. Eğer, piyasanın kurallarına uymazsa cezalandırılır. Yani, insanlara dayatılan aşağı yukarı böyle bir seçenektir.

Şimdi tabii piyasa ekonomisi dediğiniz zaman, burada da şöyle bir anlam çıkıyor. Veya şöyle bir içerikle sunuluyor. İnsan iradesinden bağımsız olan bir süreç var, buna uyacaksınız. İşte 1980'lerden başlayarak sanayileşmiş kapitalist ülkelerde refah devleti denilen, Sovyetik ülkelerde planlı ekonomiler ve üçüncü dünyadaki kalkınmacı retorik iflas etmiş bulunuyor.

Tabii bunu yaygınlaştırmak için de söylenen şu: Devlet her şeye karışıyor, her şeye burnunu sokuyor, her şeyi bozuyor. Dolayısıyla devletin, devlet müdahalelerinin ortadan kaldırılması gerekir.

Yani, piyasa insanların her türlü sorununu çözecektir. Burada da bir bedel ödenmesi lazım. Yani, eğer, tabi bu zorunlu bir bedeldir. Bedel nedir? İşte rekabetçi olmak için fedakârlık yapacaksınız. Dolayısıyla insanlığın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ne kadar kazanımı varsa, sosyal ekonomik kazanımların hepsine savaş bulunuyor ve üçüncü dünyadaki kalkınmacı retorik de gözden düşmüş bulunuyor. Dolayısıyla, çok uluslu şirketlerin borusunun öttüğü bir dünya düzeni, yeni dünya düzeni olarak insanlığa dayatılıyor.

İşte bildiğiniz gibi birçok çok uluslu şirketin yıllık ciro-su birçok devletin millî gelirinden daha fazla. Dolayısıyla ulus devlet denilenin aşındığı bir dönemi yaşıyoruz biz şimdi. Ulus devletin aşınması, tabii sadece refah devletinin geçerli olduğu emperyalist ülkelerde değil, dünyanın her yerinde böyle bir aşınma süreci yaşanıyor. Ve de devlet sadece İkinci Dünya Savaşı sonrasının refah devleti veya kalkınmacı devlet, planlı ekonomilerin değil, geleneksel olarak üstlendiği işlevlerinin de dışına çıkıyor.

Bir taraftan sanayileşmiş kapitalist ülkelerde refah devleti aşınırken, bizimki gibi ülkelerde de devletler ulus devlet, yani kalkınma iddiası olan, ilerleme iddiası olan devlet gözden düşüyor, aşınıyor ve şu anda üçüncü dünyadaki bizim gibi ülkelerdeki devletlerin üç tane işlevi var. Dolayısıyla kompradorlaşmış bir devlet söz konusudur. Yani hiçbir kalkınma, hiçbir ekonomiye, toplumsal olana yönelik hiçbir sorumluluk almayan bir devlet anlayışı, komprador bir devlet. Tabii niçin ve nasıl kompradorlaştığını burada

açmamız mümkün değil zaman olmadığı için.

Fakat bunun üç tane işlevi var. Bir tanesi, çok uluslu şirketlerin faaliyetine uygun bir altyapı yaratmak. İşte bu 5 yıldızlı oteller gibi, iletişimi altyapısını kurmak, işte ulaşım, liman. Yani, çok uluslu şirketin faaliyetine uygun bir altyapı yaratmak. Birinci işlevi budur.

İkinci işlevi, bazı makro ekonomik dengeleri sağlayarak emperyalist sömürüyü güvence altına almak. Nedir bu? Şudur: Borçların düzenli ödenmesini sağlamak mesela. Biliyorsunuz Türkiye bu açıdan son derece başarılıdır. Borçlarını kuruşu kuruşuna ödeyen örnek ülkelerden biridir. Yani, borçların ödenmesini riske atacaktır, herhangi bir şeyi önleyecek bir makro ekonomik politikaları gerçekleştirecek.

Başka ne yapacak? Mesela faizleri yüksek tutarak finans sermayesinin yağmasına uygun bir ortam yaratacak.

Üçüncüsü de zabıta işleri. Yani, halktan gelecek, emekçi, hızla yoksullaşan kitlelerden gelecek talepleri ezmek, yani jandarma işi. Dolayısıyla işte, piyasa ekonomisi, liberal demokrasi, insan hakları, işte bu retoriklerin gerisinde olan budur.

Üç işlevi olan bir devlet var karşımızda. Böyle bir devletin meşruluğu olamaz tabiatıyla. Zaten üçüncü dünyadaki devletlerin hiçbir zaman Batı'daki gibi bir meşruluk temeli olmamıştır. Niçin olmadığının nedenlerini burada açamıyoruz. Fakat şu andaki kompradorlaşmış devlet Türkiye'deki gibi devletlerin hiçbir meşruluk temeli yoktur. Yani, hiçbir inandırıcılığı kalmamıştır. Dolayısıyla bu çeteleşmeler ve sair bunlar tesadüfen ortaya çıkan şeyler değil. Bunlar tamamıyla, bu söyledğim, kompradorlaşmanın, yani kompradorlaşmış devlet olmanın doğal sonuçları olarak anlaşılabilir.

Şimdi bize dayatılan şudur: Küreselleşme denilen dünyadaki her üç insandan ikisine karşı bir süreçtir. Yani, her üç insandan ikisinin aleyhine işleyen bir süreçle biz karşı karşıyayız. Böyle olduğu halde, işte bu son derece de olumlu bir şey olarak sunuluyor ve diyorlar ki, siz buna uyun, işte bakın diyorlar, birtakım ülkeler az gelişmiş olmaktan çıkıyor. Peki bazıları gelirinin üretimini artırıyor da bazıları ne oluyor? İşte 500 milyon nüfuslu Afrika marjinalleşmiş durumdadır. Buna karşılık 10 kadar ülke de bir sanayileşme, hızlı büyüme var. İşte onu örnek gösteriyor. Peki onun karşılığında başka yerlerde ne oluyor? Tabiatıyla bunlar hiçbir zaman tartışma gündemine gelmiyor.

Eğer her üç insandan ikisinin aleyhine işleyen bir süreç varsa, insanlığın buna razı olması mümkün değildir. Yani, bu sadece açlık üretmiyor, işsizlik üretmiyor, yani sadece ekonomik sosyal sonuçları itibarıyla katlanılamaz bir süreç değil, aynı zamanda ekolojik bir yıkımı da hızlandıran bir süreçtir. Dolayısıyla insanlığın buna razı olması mümkün değildir.

O zaman biz ne yapabiliriz, ne yapmak lazım gelir? Bugünkü tartışmanın sanıyorum konusu da bu.

Bir kere şunu yapmamız lazım bizim. Olup bitenleri demistifiye etmemiz lazım. Yani, ne olup bitiyor? Egemen, global ideolojinin sunduğu gibi bir manzara mı var, yoksa

farklı olan nedir? Eğer bir ekonomik toplumsal süreç her gün daha fazla işsiz üretiyorsa, her gün daha çok insanı aşağılıyorsa ve ciddi bir ekolojik felakete doğru hızla götürüyorsa insanlığı, buna insanlığın razı olması mümkün değildir.

O zaman ne yapmak lazımdır? O zaman dediğim gibi, önce retorikle gerçek arasındaki uyumsuzluğu açığa çıkar-mamız lazım. Yani, bu ideolojik saldırıyı püskürtmemiz la-zım. Birinci olarak yapmamız gereken budur.

O zaman, işte liberal demokrasi, piyasa ekonomisi, kü-reselleşme, postmodernizm gibi kavramların, aslında ne amaçla ve hangi yalanları söylemek üzere piyasaya sürül-düğünün bilincinde olmamız lazım gelir.

Aksi halde, işte bize dayatılan ve bir de zorunlu, kaçınılmaz, karşı konamaz gibi sunulan bu sürece başka türlü karşı koymamız mümkün değildir.

Tabii, eğer insanlık bu dayatmaya karşı tepkisiz kalma-yacaksa, tepki de kendiliğinden ortaya çıkmayacağına göre, o zaman bu süreçten zarar görenlerin ve onların safında olanların harekete geçmesi gerekiyor. Önce herkesin kendi bulunduğu yerde ilişkileri demokratikleştirmek ve gerek kendi aralarında, gerek kitle ile olan ilişkilerde demokra-tik bir bilinci ve dayanışma bilincini yeniden yaratmak la-zım. Öncelikle yapmamız gereken her yerel düzeyde bu-dur.

İkinci olarak, uluslararası ilişkileri demokratikleştirecek, bölgesel ve küresel kurumların oluşması için harekete geçmemiz lazım.

Şimdi, tabii iki türlü tavır takınılabılır. Bir tanesi, bir seyirci gibi. İşte seyirci olduğumuz zaman manzara ortada. Bir de bunun bize dayatılan gibi değil, ama pekâlâ dönüş-türülebilir bir süreç olduğunu bilerek, buna karşı uluslararası planda da çıkışlar yapmak lazım geliyor.

Mesela, Birleşmiş Milletler'in sadece demokratikleştir-mesi değil ama, onun paralelinde, yani onun yerini alacak bir başka örgüt kurmak için harekete geçilebilir.

İşte üçüncü dünyanın borç sorunu ile ilgili bir sorun or-taya atılabilir. Çünkü, 1980'den sonra üçüncü dünya ülkeleri tarihte görülmemiş bir yağmaya maruz kaldıkları halde hiç emperyalizmden bahsedilmedi.

Başkan - Süreniz doldu Sayın Başkaya.

Fikret Başkaya - Evet, ben başıma geleceği biliyor-dum tabii.

Yani biz bu sürece, insanlık bu sürece, bu dayatmaya razı olamaz. Dolayısıyla bize dayatılana karşı önce ideolo-jik bir netleşme sağlayarak bu süreci tersine çevirmek bi-zim elimizdedir. Eğer insanlık tarih yapan bir yaratıksa, bu gayet mümkündür.

Teşekkür ederim.

Başkan - Sayın Fikret Başkaya'ya teşekkür ediyoruz.

Söz Sayın Ali Buluç'ta.

15 dakika, efendim lütfen.

Ali Buluç - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Efendim Sayın Ioanna Kuçuradi tebliğinde gelişme kavramına karşı çıktı, eleştirdi - haklı olarak - ve insan hak-

larının evrenselliğini önerdi.

Sayın Kadir Cangızbay'da evrensel aklı önerdi bize.

Bu her iki öneriye benim ufak bir itirazım var. Bana göre Sayın Kuçuradi'nin gözlemleri ve bu gözlemlerden hareketle verdiği sonuçlar çok doğru verilere ve içinden geçmekte olduğumuz toplumsal gerçekliklere uygun değil.

Bir tehlikeye işaret etti. Burada biraz üzerinde durmak gerekir. Eğer çok kültürlülük, kültürel gelişmenin farklı pa-radigmalar etrafında hayatıyet kazanması mümkün olursa, bugünkü moda kavramlar ve klişelerle dolaşan fundamen-talist hareketlerin de meşruiyet kazanacağını ve bir bakıma geldiğimiz noktadan bizi geriye götüreceğini söyledi.

Burada fundamentalizmi hangi anlamda kullandığını çok iyi anlayamadım. Fakat anlaşıldığı kadarıyla politik bir araç olarak kullanıyor. Bunu daha çok Batı medyası kulla-nıyor. Aynı zamanda da politikada da bir meşruiyet aracı olarak kullanıyor. Çünkü, bildiğiniz gibi 1992 yılında NA-TO toplantısında, Londra'da, soğuk savaşın bitmesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Batı yeni bir düşman tanımlı yaptı. Bu da, fundamentalist İslam olarak belirlendi.

Belki iki düzeyde ele almak gerekir bu fundamentaliz-mi. Birisi epistemolojik bir sorun olarak fundamentalizm. Öbürüsü de politik bir araç olarak. Politik bir araç olarak gördüğümüzde şunları tespit etmemiz mümkün: Funda-mentalizm, bir dini yorumun tek ve mutlak doğru kabul edilmesi, insan haklarına kapalı olması, temsili demokrasi-yi tanımaması, birey haklarına ve gelişmeye, bireysel insa-ni gelişmeye karşı olması, iktidara varmak için şiddet kulla-nılması. Sonuçta da totaliter ve otoriter bir rejimi öngörme-si ve son olarak da geleneğe dönüp modern olan her şeye karşı çıkılması.

Bu, işte Batı'da çokça kullanılan bir tanım. Ama aynı zamanda politikaya yansıyan şekli de var bunun. Bosna'da mesela kullanıldı. Çünkü, Bosna'da yaşayan insanlar Müs-lüman. Eğer bunlar Avrupa'nın ortasında bağımsız bir dev-let olarak ortaya çıkarlarsa, güneyin fundamentalizmi bura-ya gelecek ve Avrupa'yı tehdit edecek.

Bunu, Sırp politikacıların ve milliyetçileri, Yunan poli-tikacıları ve Rus politikacıları geniş ölçüde kullandılar. Böylelikle Bosna'da insanları yurtlarından tecrit etme, arın-dırma veya öldürme meşrutiyeti Batı kamuoyunun bilinç altında sağlanmış oldu.

Şimdi Hollanda'da ve Almanya'da Türkler yakılıyor bildiğiniz gibi ve orada da en çok üzerinde durulan husus, bu göçmen işçilerin, Müslüman göçmen işçilerin funda-mentalist olması Hollanda'yı ve Almanya'yı kültürel bir is-tilaya tabi tutacağı yönünde bir tehdit algılamasıdır.

Son olarak Hollandalı bir yazarın çok önemli bir kitabı çıktı. Nasıl bu fundamentalizmin bir siyaset aracı olarak kullanıldığını gösteriyor. Ama, epistemolojik düzeyde ele aldığımızda fundamentalizmi, başka bir durum ortaya çıkı-yor. Burada da modern dünya bir eleştiri yöneltme vardır ve üç ayrı versiyondan söz etmek mümkün. Çatışmayı esas alan bir fundamentalizm - epistemolojik manada söylüyo-rum- uyumu esas alan. Bir de modern dünyayı dönüştürüp

aşmayı öngören bir yaklaşım söz konusu.

Bu bütün dinlerde bir eğilim olarak var. Yani, sadece Müslüman dünyaya özgü değil. Yahudilikte, Hristiyanlıkta, hatta Budizmde, Brahmanizmde de var. Belki bu din havzalarında üç ortak noktayı öne çıkarmak mümkün. Yani, bütün bu Hinduizm, Brahmanizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık üç ana noktayı birlikte vurguluyor.

Bunlardan bir tanesi, bugünkü modern dünya mümkün değildir. İşte sayıldı, ben de atıyorum. İki açıdan mümkün değildir. Kaynaklar eşit bir şekilde modern bir süreci mümkün kılamaz.

Bir örnek verelim: Mesela Hindistan'ın Hollanda seviyesinde tarım yapabilmesi için bugün bilinebilen dünya kaynaklarının, gübre kaynaklarının 1000 senede üç buçuk katını kullanması lazım ki böyle bir şey mümkün değil.

İkincisi de -bu sahici de değildir- din de bunu söylüyor. İkinci söyledikleri şey; Tanrısız ve tümüyle seküler, maddi ve maddeci bir medeniyet mümkün değildir.

Üçüncüsü de, insanoğlu kutsal kitapların çağrısına yeniden dönmeli ve onların üzerinde yeniden düşünmelidir. Bunu öneriyorlar. Buna katılır veya katılmazsınız, bu ayrı bir şey.

Yine Kuçuradi demokrasiye bir güvensizlik sergiledi. Ben de bir ölçüde katılıyorum. Şu açıdan: Birincisi, bu Batılı demokrasinin yeni bir kültürel boyuta, boyut kazanmaya ihtiyaçları var. Yani demokrasiyi kendi Batılı kültür kaynaklarını tüketti; yeni bir kültürle tanışmasına ve yeni bir kültürle alışveriş içine girmesine gerek var.

İkincisi, siyasal çoğulculuk yetmiyor, sorunların temelinde yatıyor. Bu çoğulculuğun aynı zamanda kültürel ve toplumsal alanlarda da üretilmesi ve mümkün kılınması gerekir.

Benim anladığım eğer yanlış değilse, bugünkü liberal demokraside sadece siyasal bir çoğulculuğu öngörüyorlar, ama monolitik bir toplum, homojen ve monolitik bir toplum ve devlet vardı. Bu devleti hangi siyasi partinin yöneteceği konusunda bir rekabet var. Bu bir anlam ifade etmiyor. Gerçekte, eğer çoğulculuk olacaksa sahici manada, siyasetin yanında toplumsal ve kültürel alanda da bu çoğulculuğun yaşanması gerekir.

Sayın Kuçuradi hangi referanslardan hareketle, ben anlayamadım insan haklarını önerdi bize. İnsan hakları da gerçekte gelişme kavramı ve demokrasi kadar ideolojik ve politiktirler.

Mesela, Viyana toplantısında Singapur, Çin ve Asya ülkeleri Batı'nın tanımadığı insan hakları çerçevesine itiraz ettiler. Ve biz biliyoruz ki çoğu zaman insan hakları bir siyaset aracı olarak da kullanılmaktadır. Batı ittifakı yanında yer alan ülkelerde insan hakları çiğnenir, kimse ses çıkarmaz. İşte, mesela İsrail'de en uç boyutlarda insan hakları ihlal edilmektedir Filistinlilere. İsrail hapishaneleri dünyanın en berbat hapishaneleridir. Eriha bir açık temerküz kampıdır. En üst düzeydeki Filistinliler'in dahi, yöneticilerinin dahi ayda üç defa bölgeyi terketme ve izinlerini tazeleme hakları vardır. Ama, hiç kimse İsrail'de insan hakları ihlallerinden bahsetmiyor.

Bosna'da insan haklarından bahsedilmiyor. Suriye'de 30 bin insan öldürüldü 1982 yılında, kimse insan haklarından söz etmedi.

İnsan haklarının bir de kültürel boyutu vardır. Bir kültürde hak edilen bir şey, başka bir kültürde hak kabul edilmemiştir. Ve başka bir kültürde hak kabul edilen bir şey, öbürsünde kabul edilmemiştir. Hak tanımına girmeyen birtakım kavramlar, haklar vardır. Mesela, diyelim ki İslam'da komşu hakkı vardır. Bu bir haktır. Yani, ölünün hakkı vardır. İnsan ölür, geride kalanlar üzerinde hak bırakır. Yani, onun cenazesine katılmak, onu defnetmek, onu taziyesine gitmek, onun ailesini rehabilite etmek, acısını paylaşmak. Geride kalanlar üzerinde bir haktır.

Şimdi, peki bu rölativizmi kabul edecek miyiz etmeyecek miyiz? Ben anladığım kadariyle Sayın Cangızbay gibi, yani Fransız geleneğinden hareketle bir evrensel akıl ve bu evrensel akıldan türetilmiş bir evrensel insan hakları tanımıyla yüz yüze geldik. Hepimizi bu haklara göre uydurmak zorunda kalacak. Bu küreselleşmenin bir totalitarizm ve kültürel hegomonyaya düzeyinde kendini yeniden üretmesi gibi geldi bana ve beni çok ürküttü, tedirgin etti şahsen.

Şimdi, Sayın Cangızbay mucizeyi çok yanlış tanımladı. "Akıl çerçevesinde açıklanamayan bir alanın, akla aykırı açıklama tarzı." Bu böyle değil; mucize. Yani, etimolojik kökeni de öyle değildir mucizenin. Tarihsel olarak ortaya çıkış şekli de öyle değil. Burada bir bilgi yanlışlığı yapıldı.

Harika bir olaydır, yani kelime manası insanın bir olay karşısında aciz durumda kalmasıdır, güç yetiremesidir. Fakat bu akılla kavrayamadığı bir olgu değil, olan bir olguyu seyretmesi veya bizzat tecrübesidir.

Mesela, İsrailoğulları mucizeyi yaşadı. Çünkü, Kızıldeniz'in içinden geçtiler Musa'yla birlikte; tecrübe ettiler mucizeyi. Ama başka kavimler onu sadece gözledi. Akıllarıyla kavramadı değil. Burada yanlış, tabii izahı biraz güç. Daha doğrusu uzun zaman alır.

Ve emeği öne çıkardı. Bu çok klasik marksist bir bakış açısı gibi geldi bana. Yani, bence marksizm bir kere daha yanlış tercüme edildi ve kötü tercüme edildi. Ben marksizm kendi ideallerinde halen yaşayan bir düşünce ve bir ideal olduğunu düşünüyorum ve bütün dinlerin, özellikle de Semavi dinlerin idealleriyle aynı şeyleri paylaşmaktadır marksizm.

Sınıfsız bir dünya, insanın insanı ezmediği, yabancılaşmanın ortadan kalktığı, çelişkilerin mümkün mertebe azaltıldığı, manipülasyonun, suistimalin, sömürünün asgariye indirildiği veya tamamen ortadan kalktığı bir dünya.

Ama, marksizm o kavramsal çerçevesinde, yöntemlerinde ve araçlarında çok geride kaldı -özür dilerim- yani biz bir daha bu onun, o tamamen yönetime, konjüktüre, objeler dünyasına ve tarihsel durumlara bağlı ortaya çıkmış kavramlarını bugün geldiğimiz noktada yeniden üretemeyiz. İşte Hiroşima'ya bombayı atan insanlar da bu bombayı ve bu eylemi çok büyük bir emekle gerçekleştirebildiler.

Emek en üstün değer değildir. Emek, enerjinin katsayısıdır. Bir amaca ulaşmak için harcadığımız enerjidir. Bu kendi başına kutsal ve doğru bir değer olamaz.

Keşke bunu daha uzun tartışma imkânımız olsaydı.

Sosyoloji kavramı çok Fransız. Tabii zaten Fransız geleneğinden gelme. Sayın Cangızbay özür dilerim, yanlış anlamadıysam.

Ama buna katılıyorum. Yani, toplum gibi ulus da zihni bir inşadır ve zaten eğer çoğulculuk mümkün değilse, eğer totalitarizm bugün yeryüzünde egemense bu gerçekliğin aydınlanmacı bir zihin tarafından yeniden ve homojen, monolitik olarak üretilmesinin sonucudur. Krizin sebebi biza-tihi toplumu üreten zihnin kendisidir. Belki bunu sorgulamak gerekir.

Çünkü biz öyle modern bir toplumda yaşıyoruz. Tek tip insan, türdeş bir toplum, homojen bir ulus ve monolitik bir siyasi yapı, devlet vardır. Krizin temelinde bu yatmaktadır. Antropoloji onun Batılı olmayan ülkelerdeki ajamı gibi hareket etmektedir.

Biz bir daha kartezyen felsefeye dönemeyiz. Bu aşıldı, yani biz halen 19'ncü yüzyılın o pozitivizminin kavramlarıyla düşünemeyiz, bu mümkün değil. Newton'un evren görüşü aşıldı. Biraz sonra Fikret bey de izah etti. İnsan ile tabiat arasında bir çatışma ortaya çıktı. O mekanik evren görüşü bu sorunların temelinde yatmaktadır ve bizatihi gelişme kavramının meşruiyeti, felsefi anlamda ilerlemedir.

Siz halen ilerlemeye bir inanç gibi, bir dogma gibi bağlıysanız, bu gelişme kavramı içerisinde ortaya çıkan bütün eşitsizlikleri mecburen kabul etmek zorunda kalacaksınız. Yeni bir paradigma değişimine ihtiyacımız var.

Bundan dolayı da yeni bir insan tanımı yapmak zorundayız. Bu birey olmayacaktır ve yeni bir evren tasavvuru yapmak zorundayız; bu bir dünya görüşü olmayacaktır. Ve yeni bir örgütlenme ve yaşama biçimi tanımı yapmak zorundayız; bu da ulus devlet olmayacaktır.

Evrensel, akıl, bilmiyorum. Yani bu evrensel aklın ontolojik kökeni, mahiyeti nedir? Bu nasıl bir totalizmle dönüşmeden herkesi kendi içinde ve farklılıklara da tahammül ederek bir proje üretebilir? 200 yıllık insanoğlunun tarihi tecrübesinden bunun mümkün olmadığını anladık. Dolayısıyla bana evrensel akıl en büyük totalitarizmin meşruiyeti ve aklileştirilmesi olarak gelir.

Tabii ki, yani burjuvazinin aklına benim de itirazım var, ama Fransızlar'ın evrensel aklına da benim itirazım var. Çünkü bu evrensel akıl hegeleyen aklıdır. Aynı zamanda ve hegeleyen akıl Tanrı'nın yeryüzünde yürüyüşü ve Tanrı'nın devlette somutlaşmasıdır. Eğer evrensel akla geçmek durumunda isek, evrensel akıl bize yol gösterecekse, bu ulus devleti kabul etmek zorundasınız.

Bu paradoks nasıl açılacak? Ben bunu Sayın Cangızbay'dan öğrenmek isterdim.

Başkan - Evet, bir yandan Kuçuradi'nin de, Kadir Cangızbay'ın da cevap verme hakkı var; eğer yetiştirebilirsek.

Şimdi söz, Tarhan Erden beyefendide.

Tarhan Erden - Sayın Başkan, sayın dinleyenlerim, Sayın Ioanna Kuçuradi hocamız; fevkalade ilginç ve gerçekten tartışılması gerekli bazı konulara değindi.

Ben anlayabildiğim kadar bir iki konuya işaret etmek istiyorum ve bazı fikirlerimi söylemek istiyorum.

Ondan önce, bugünkü konuşmamızın, bugünkü toplantımızın ana başlığı "Toplumsal Arayışlar"dır.

Tabii insanlık tarihi asırlardan beri bir problem yaşadığı zaman toplumunu kurtarmak için veya belli bir düzeye çıkarmak için arayış içindedir. Ama, bu burada bahsedilen arayışın, toplumsal arayışın evrensel olan arayıştan biraz farklı olduğunu sanıyorum.

Bugün üzerinde durduğumuz arayış, gerçekte Türkiye'ye özel bir arayıştır. Türkiye'nin ukanıklığından çıkma arayışı olduğunu tahmin ediyorum. Eğer, öyle değilse de ben öyle yorumlamaya eğilimliyim.

Sayın dinleyenlerim, Sayın Kuçuradi zengin, fakir farkının İkinci Dünya Harbi'nden sonra uygulanan politikalarla, gerek kişi boyutunda, kişiler arasında, yani bir ülkenin kişileri arasında, gerek dünyadaki uluslararası farkın azalmadığını, arttığını söyledi anladığım kadarıyla ve bunun da gayet tabii sebeplerinden biri olarak veya başlıcası olarak uygulanan, İkinci Dünya Harbi'nden sonra uygulanan politikalarla işaret etti.

Ve insan haklarına bu borç verme ve yardım verme, yardım olarak verme yardım etme politikalarının insan haklarına bir katkısı olmadığına işaret etti. Sonradan da kendisinin çok orijinal -bana göre çok orijinal- bir önerisini dile getirdi ve sonra da bazı sorular sordu.

Şimdi, anladığım şu, eğer doğruysa: Biliyorsunuz meşhur fıkradır. İki kişi yazın oturuyorlarmış, ayran veya şerbet, neyse, bir taraftaki içip içip ah diyormuş, bir yudum daha alıp ah diyormuş. Karşısındaki demiş ki, yahu ver de şundan bir de ben ah çekeyim.

Şimdi Sayın Kuçuradi durumun böyle olduğunu, insanlar arasındaki durumun böyle olduğunu söylüyor. Yani, biri yer biri bakar demiyor şimdiye kadar hepimizin söylediği gibi.

Sayın Kuçuradi diyor ki, -benim anladığım doğruysa eğer- burada içenin, o soğuk şerbeti içenin elindeki şerbetle meseleniz vardır. İki, öbür tarafta içemeyenin de bir meselesi vardır. O içemeyenin meselesini paylaşmamız lazımdır. Şerbeti paylaşmak bir problemdir; doğrudur. Ama karşı taraftakinin, kötü durumunda olanın, fakir olanın, eksik, insan haklarından eksikliği olanın veya -hangi anlamda olursa olsun- eksikliği olanın eksiklerinin, yani yoklarının da paylaşılması gerekir diyor.

Tabii bunu söylemek kolay; gayet tabii doğrudur da. Yani, varları paylaşmak olduğu kadar, yokları da paylaşmak bir çözüm olabilir, ama bunun nasıl yapılacağının tabii bilinmesi gerekir. Onun üzerinde çalışmamız gerekir.

Keşke mümkün olsaydı da, bu bildiriye önceden okuyabilmiş olsaydık ve onu anlamış olarak, Dinlerken, tabii bizim gibi insanların kolay anlaması mümkün olmuyor. Anlamış olduğumuzdan emin olarak konuşmuş olsaydık.

İki önerisi var Sayın Kuçuradi'nin. Bir tanesi, sosyal adaletin hemen sağlanması. Yani, hemen, şimdi demokrasi sloganiyle olduğu gibi. Sanıyorum bir bildiriye afen, ondan alıntı yaparak söylediler.

Sosyal adaletin hemen sağlanmasını istiyor Sayın Kuçuradi.

İkinci söylediği borçların silinmesidir. Yani, gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkelere olan borçlarının silinmesidir.

Bu iki yaklaşım da bence üzerinde çok çalışılması gereken, üzerinde durulması gereken, ayrıntılara girilmesi gereken bir konudur. Ben onu tabii burada yapmayı denemeyeceğim. Çünkü, bu üzerinde gerçekten bazı çalışmalar yapılarak ancak eleştirilebilir veya cevaplanabilir.

Ama, ben Türkiye'den bir iki cümleyle sosyal adaletin hemen nasıl sağlanabileceği yolunda bir iki şey söylemek istiyorum. Sonra da bir öneri geliştirmeye çalışacağım.

Şimdi, Türkiye'de sosyal adalet dediğimiz zaman -bütün ülkelerde olduğu gibi- hiç kimse üretmeyecek, herkes cebindeki parayı veya varlığı bir yere koyacak, bir adam, adil bir adam gelecek, onu 64 milyona bölecek ve o böldüğü parçalar da sıraya sokulup herkese dağıtılacak değildir.

Bunun bir mekanizmasının kurulması lazımdır. Bunun en önemli mekanizmalarından biri sosyal güvenliğin o memlekette sağlanmasıdır. Buna tekrar dönmek üzere Türkiye'nin bir eğitim sorunu vardır. Sosyal adaletsiz bir eğitim sorunu vardır; biliyorsunuz; hepiniz herhalde biliyorsunuz.

Türkiye de 62 bin okul vardır. Bu 62 bin okulun, ilkokulun 12 bininden daha fazlasında bir tek öğretmen ve bir tek sınıf vardır. Bildiğiniz gibi üniversitelerimiz arasında nicelik bakımından da, nitelik bakımından da hiçbir surette tolere edilemeyecek, kabul edilemeyecek farklılıklar vardır. Liselerimiz arasında farklılıklar vardır. Ortaokuldan sonra liselere gitme oranı fevkalade kabul edilemeyecek düzeydedir. Yükseköğretim mezunlarının oranı çok azdır, vesaire.

Şimdi, bunu sağlamak için bir projeye ve bir paraya ihtiyaç vardır; önemli miktarda paraya ihtiyaç vardır. Hemen buradan sosyal güvenlik meselesine geçiyorum. Sosyal adaletin hemen sağlanmasının nasıl olacağı hakkında bazı şeyler söylemek için.

Sosyal adaletin sağlanması için asıl -demin söylediğim gibi- araç sosyal güvenliktir. Bugün sosyal güvenlik kurumlarımızın verdiği emekli maaşı ile hiç kimse -bırakın ailelerini- yaşlanmış ve doktor parasına ihtiyacı olan, daha iyi bakılması ihtiyacı olan insanların, bırakın iyi yaşamasını, çocuklarına, karısına yardım edebilmesini. Bir kişinin bile yaşaması mümkün değildir.

Buna rağmen bugün Sosyal Sigorta'nın yıllık masrafı 6 milyar -mertebe olarak söylüyorum- 6 küsur milyar dolardır. Gelirleri 4 milyarın altındadır.

Şimdi bu açıkla, kaldı ki bu 6 milyar dolar en azından 12-13 milyar dolar olmalıdır. Yani, belki daha fazla olmalıdır. 20 milyon lira ile, 15 milyon lira emekli maaşıyla, 8 milyon lira emekli maaşıyla bir insanın geçinmesi mümkün değildir.

Bunları sağlık için söylersem rakamlar daha da artar. Şimdi bunu şunun için söylüyorum: Bunları millî gelirden alacaksınız, millî gelirinizden alacaksınız. O millî gelirinizi... İktisatçılar toplantısında, Türkiye'de hiç kimse bilmemektedir.

Biraz evvel, sabahki oturumda, burada dendi ki, "bizim

millî gelirimiz 187 dolar ilan edilir, ama gerçekten 287'nin üstündedir.

Böyle bir memlekette proje yapılamaz. Yani, eğer siz millî gelirinizi bilemiyorsanız, o millî gelirin bir kısmını siz ancak siz tasarruf edebilirsiniz, o tasarrufu yatırabilirsiniz veya sosyal güvenlik kurumlarına aktarabilirsiniz; yardım olarak ki, önümüzde en 30 sene Türkiye'de sosyal güvenlik kurumlarına kamu kesiminden aktarma yapılması zorunluluğu vardır.

Bütün bunlar, bütün bu hususlar sosyal adaletin, mesela Türkiye'de -ki biz Türkiye'yi konuşuyoruz- nasıl sağlanacağını, öyle sosyal adaleti hemen sağlayalım demek kadar kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de sosyal adalet hemen sağlanacak kolaylıkta bir şey değildir.

Şimdi borç silmek, yabancı ülkelerin, gelişmiş olan ülkelerin gelişmemiş ülkelere verdiği borçların silinmesi konusu daha, demin söylediğim gibi üzerinden çalışılması gereken, böyle bir kararla yapılabilecek bir şey değildir.

Gelişmiş olan ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere verdiği borçların çok önemli bir kısmı bankalar marifetiyle verilmiştir; Dünya Bankası'nın kefaletinde vesaire.

Biliyorsunuz Brezilya'dan çıkan problemi sebebiyle Citibank batmaktan çok zor kurtulmuştur. Yani, şunu arz etmek istiyorum: Gelişmiş olan ülkelerin gelişmemiş olan ülkelere olan borçlarını silelim. Evet, olabilir, 10 senelik, 15 senelik bir proje içine yayılır. Devlet oturur, konuşur mümkündür. Ama, böyle bir günde, bir ayda, beş ayda hallolacak bir mesele değildir.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye toplumsal bir arayış içindedir. Bugünkü konuşmamızın esas konusu. Sayın Kuçuradi'de buna bir boyut kazandırmıştır. Sayın Kuçuradi'nin sözlerini şöyle anlıyorum: İnsan hak ve özgürlüklerinden herhangi bir fedakârlık yapmadan, talep etmeden bir çözüm bulmamız lazımdır. Yani, ekonomik kalkınma, sosyal adalet, sağlık, eğitim vesaire bakımından. Bunu sağlamak için, yani Türkiye'de bu tıkanıklıktan, içinde bulunduğumuz tıkanıklıktan kurtuluşu sağlamak için, bugünkü Anayasamızı değiştirmemiz lazımdır.

Anayasamızı değiştirmek için, bu Anayasayı tartışmaya başlamamız lazımdır. Çünkü, önümüzdeki Anayasa'yı mutlaka toplumsal uzlaşım belgesi olarak yapmak zorundayız. Yeni Anayasamız da, böyle beş-altı kişinin veya 50 kişinin bir arada oturup çalışarak veya emir kumanda zinciri altında yapılmaması gerekir.

Bu Türkiye'de asgari demokrasinin, bazı demokratik eksiklerimizin, engellerimizin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Yani, Dernekler Kanunu, Toplantı Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddeleri, vesaire.

Özetlersem, Türkiye'de toplumsal uzlaşım belgesi olan yeni bir Anayasa'ya ihtiyaç vardır. Türkiye bu Anayasa'ya sığmamaktadır. Türkiye bu Anayasa'yı mutlaka bütünüyle değiştirmek durumundadır.

Kolay bir şey söylemediğimi biliyorum. Yani, biraz evvel Sayın Kuçuradi'nin sosyal adaletin sağlanması ve gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkelere vermiş olduğu yardım ve

borçların silinmesi kadar zor olan bir şeyden bahsediyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

Başkan - Efendim, Sayın Tarhan'a teşekkür ediyoruz. Söz Orhan İyiler'de.

Orhan İyiler - Merhaba.

Dünya tarihi, toplumsal araştırmalar söz konusu olduğu zaman, insanoğlunun yeryüzü macerasına şöyle baktığımızda, herhalde ilkçağın en büyük devrimcilerinden biri olan, yani köleleri silahlandırıp Atina demokrasisine karşı başkaldırtan Salamis, Atina demokrasisinde Perikles'in sözlerini beğenmediği için ya da Eléates okulunun dogmalarından tiksindiği için değil...Ve yine herhalde Roma döneminde Spartaküs, artık Roma Sezar'larının, Calligula'ların kendilerini yeterince eğlendiremediklerini düşündüklerinden değil...Ve herhalde 1793'ün Sans-culottes'ları (balduz çıplakları) Marie Antoinette'in dantellerini beğenmedikleri için değil...1917'nin Bolşevikleri Raspoutin'nin Çariçe ile çok fazla ilgilenmesine kızıp ihtilâl (devrim) yaptılar.

Birşey var o çok önemli: İhtilâller öncesi toplumsal araştırmalar sürecinin başlaması. Ne zaman başlar bu süreç? Karl Marx *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı* yapıtının "Önsöz"ünde "toplumun maddi üretim güçleri gelişmelerinin belli bir aşamasında şimdiye değin varlıklarını sürdürdükleri toplumun üretim güçleri ile ya da mülkiyet ilişkileri ile karşılığa düşerler" der. Ve devam eder: "Üretim güçlerindeki gelişme (varolan) biçimi ile artık onlara köstek olmaya, ayak bağı olmaya başlar. Ve işte o zaman toplumsal devrimler dönemi başlar..."

Marks'ın saptadığı dönemi en yoğun bir biçimde yaşadığımız bir yüzyıldayız. Ne ki çok bedbin bir durumdayız. Çünkü insanoğlu hiçbir zaman bu kadar umutsuzluğa düşmedi; hiçbir zaman böylesi bir kaos dönemini yaşamadı ve belki de hiçbir zaman bu kadar ki kadar hedeflerinde çok önemli şaşmaların içine düşmedi ve bana göre hiçbir zaman insanoğlu bu kadar tutsak edilmedi. Dostlar çünkü artık dünyamızı yalnızca 37 bin 200 firma yönetiyor. Birleşmiş Uluslar Araştırma ve Gelişme Program Bölümü'nün 1993'te yaptığı bir belirlemeye göre artık bu 37 bin 200 firmaya yeni bir tanesinin eklenmesi bütünüyle olanaksız. Bu aslında rekabetçi dönemin, sosyalizmin bilimsel ilkelerini koyan ustalarca saptandığı gibi nasıl sona erdiğini, nasıl korkunç bir hegemonya oluşturduğunu apaçık gösteriyor. Bu 37 bin 200 firmanın içinde 200 tanesi var ki tüm dünya üretimini kendi entegrasyonu içinde yönlendirmeye başlamış durumda, yıllık 25 trilyon 223 milyon dolarlık iş hacmi ile. Yalnızca bu da değil; dünyamızda 185 sözüm ona bağımsız devlet var. Bunların 179'unu IMF ve Dünya Bankası yönetiyor. Yalnızca bu da değil: Paris ve Londra kulüpleri dünya devletlerinin ve halklarının ekonomik yaşamlarını artık avuçları içine almış durumda. Paris Kulübü yoksul devletlere borç para veren 7 zengin devletin bankerlerinin, banka kuruluşlarının ve öteki finans kuruluşlarının adı. Londra Kulübü ise resmi olmayan banker kuruluşlarının adı. IMF ile *stand-by* anlaşması imzalayanlar IMF'den ka-

sıtlı biçimde yeterince taze para alamayınca bu özel ve resmi Batı finans kaynaklarına yöneltilirler.

37 bin dev firması ile ve de onlara sıkı sıkıya bağlı IMF, Dünya Bankası, Londra ve Paris kulüpleri ile bir ahıtopot gibi dünyamızı çepeçevre dolayan bu yeni dünya yapılanması artık dünyamızda XIX'uncu yüzyıl klasik kolonyalizmini aratacak ölçüde ekonomik jenosid uygulamaktadır. Eğer siz işçinize vereceğiniz ücreti, köylününün ürettiği tahıl ürünlerinin taban fiyatını, emeklinize, sosyal yardımlara aktaracağınız kaynakları New York'taki görkemli binasında oturan doların yeni tanrısı IMF Başkanı Michel Camdessus'a daha önceden bildirmez, onun onayını alamazsamız -abarttığımızı sanmayınız- Muhammed'in cehennemini mumla arar duruma gelirsiniz. Muhammed'in cehennemi bile geride kalır.

Zamanımız son derece sınırlı olduğu için anlatmakta zorluk çekeceğim dünyanın bu entegre oluş aşamasında, dünya burjuvazisinin **uluslaşma** aşamasında, artık tıpkı Marks'ın dediği gibi: "Varolan üretim biçiminin üretim güçlerinin gelişmesinde engel, ayak bağı olduğu" bir dönem tüm çıplaklığı ile yaşanıyor. Bunu şöyle özetleyebiliriz: Dünya halklarının üçte ikisi, yani 2 milyar 884 milyon **insan** günde 1 doların altında bir gelirle yaşamak zorunda **birakılmışlardır**. Yani dünya halklarının üçte ikisi dilenciler topluluğu durumuna gelmiştir. Ve yine dünyamızda her yıl 60 milyon insan kötü beslenme yüzünden ve de açlıktan ölmektedir. Sık sık örneğini vermekten utanç duyuyorum ama şu önümüzde duran bardaklardaki içecek suyu bulamadıkları için dünyamızda 0-5 yaş arasında 2000 dünya çocuğu ölmektedir hergün.

Peki ama, dünya halklarının bu entegre olmuş, 200 firmasıyla, dev işletmesiyle yönettiği ve bütünüyle stratejik işbirliği ve füzyonunu gerçekleştirdiği bu dünyada, gezegenimizde, bu olanağı ele geçirmiş dünya burjuvazisinin kendi halklarına karşı durumu nedir? Hiç olmazsa onlar bir elleri yağda bir elleri balda mı yaşıyorlar?

Dostlarım, dünya burjuvazisi hiçbir zaman dünya halklarına ve kendi halkına bu kadar ihanet etmedi. Nedeni de şu: Dünya burjuvazisi yola çıkarken, yani 1789'da yanına aldığı insanlarla birlikte: "Ekmek, eşitlik, barış, özgürlük ve kardeşlik" diye öncülük ediyordu. Bunların hepsine, 21'inci yüzyıla giderken gerçekleştirdiği jenosid uygulamalarıyla olduğu kadar acımasız ve ihanet içinde olmadı. Kendi içinde, metropollerinde 35 milyon işsizi var. Yalnızca Avrupa Birliği'nde 50 milyon insan yoksulluk sınırında ya da onun altında yaşıyor. 120 bin kişi Londra sokaklarında yatıyor geceleri. Fransa'da "evsizler" boş yapılarla yerleşebilmek için dernek oluşturarak yasal savaşım yollarını deniyorlar. Artık kapitalist metropollerde dilencileri toplamak için belediyeler yeni yasalar çıkartıyorlar. Ve dostlarım dünya burjuvazisinin nasıl tüm bunlara vurdumduymaz olduğunu çok yakın iki örnekle size aktaracağım: Geçen ayda, yani mart ayında iki büyük dev Alman firması kendi aralarında bütünleşmek için görüşmelere başladılar. Thyssen ve Krupp. İlk anlaşma ilkesinde her iki firmada

çalışan 192 bin işçinin 32 binini üç yıl içinde kapı dışarı etmek var. Yine geçtiğimiz ay birleşen iki büyük bioteknik dev firma Sandoz ile Ciba 30 bin işçinin 10 binini çıkartma kararını kimsenin gözyaşına bakmadan uygulamaya koyuverdi. Üretimini ve kârlılığını hızla artıran dünya burjuvazisi kendi içindeki sefaletlere yeni sefaletler eklemlemeyi sürdürüyor.

Şimdi böyle bir dünyayı size çok geniş sayısal göstergeleriyle, insanlar üzerindeki yıkımlarını, marjinalleşen insanların, dışlanmışların konumunu ve dramlarını bireysel temellerde anlatmama olanak yok zamanımızın azlığı nedeniyle. Ama işte böylesi bir dünyaya Marks'ın "artık yetmediğini" söylediği böyle bir dünyaya toplumsal arayışların ve ihtilal süreçlerinin başladığı bir dünyaya doğru hızla gidiyoruz. Ne yazık ki böyle bir dünya eleştirisi Batı'da, kapitalist metropollerde faşizm olarak, yoksul ülkelerde ise dinsel direnişler olarak ortaya çıkıyor.

Faşizm geliyor. Hem de büyük adımlarla. Vitrolle'de Paris yakınlarındaki belediye seçimlerinde Avrupa faşizminin seçkin sözcüsü Le Pen'in adayının belediye başkanı seçilerek tüm demokrat, sosyal demokrat ve komünist adayları bütünüyle geride bırakması çok kişinin korkudan dudaklarını çatlattı. Faşizm, önceki faşist yöntemle değil, çok değişik bir yöntemle geliyor ve bu yöntemin içinde burjuvazinin ayak seslerini duyuyoruz.

Bakınız, abarttığımı da sanmayınız: Sofres'un, yani ünlü Fransız araştırma örgütünün yaptığı araştırmada ortaya çıkan sayısal göstergeler çok ilginçtir. *Le Monde Gazetesi* yayınladı: "Siz Le Pen'in düşüncelerini paylaşıyor musunuz? O düşüncelerle kendi aranızda bir uyum görüyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtlar, bugün demokrasiyi, cumhuriyet ilkelerini savunduğunu söyleyen iktidardaki parti üyelerinin yani RPR ile UDF'nin üyelerinin verdiği yanıtlar ile, sosyal demokratların ve giderek ekolistler ile komünist üyelerin verdiği yanıtlar üzerinde durulacak kadar korkunçtur. İktidar parti üyelerinin % 27'si ırkçı-faşist Le Pen ile aynı düşüncülerini söylüyorlar. İktidarın UDF kanadında bu sayısal gösterge % 30'lara varıyor. İşin asıl üzerinde durulması gereken bence en vahim boyuttaki gelişme Le Pen'in ırkçı düşünceleri ve politikaları ile Komünist Partinin üyelerinin % 14'ünün kendilerini tam bir birliklilik ve uyum içinde bulmalarıdır.

Ve işin asıl ilginç yanı, göstergesi, ırkçı partinin Strazburg'da yaptığı son kongreye karşı ileri güçlerin, bağımsız kuruluş ve halk güçleri ile işçi sınıfının yaptığı 100 bine yakın karşı gösteride Fransız Komünist Parti'si ile Sosyalist Parti'nin büyük bir şaşkınlık içinde ne yapacaklarını şaşırarak adeta orada bulunmak için bulunmaları. Ne anlamlı bir ortak bildiri, ne bir deklarasyon, ne de "niçin Le Pen'in yükselen savaşımına karşı olduklarını" bildiren broşür ya da buna benzer şeyler. Fransız Komünist Parti'nin yapabildiğine bakın siz: Milliyetçiliği Le Pen'in ırkçı partisine kaptırmamak için gösteriye katılanların yakasına üç renkli Fransız bayrağının rozetlerini taktı taraftarları. Bir komünist partisine yakışmayacak kadar utanç vericidir bu durum.

Dostlar genelde solun ve komünistlerin içine düştükleri bu şaşkınlık, bu sağ sapma ve pazarcı ekonomilerin ideolojisi karşısında kendi ideolojisinin yenilenmiş, dinamik, marksist vizyonunu sunamama çağımızın asıl bunalımı ve dramıdır. Dostlarım, bana göre, Brüksel komiserlerinin kasalarında, Pentagon'da ve IMF ile Dünya Bankası ve de Paris, Londra Kulüplerinin derin hesaplarında dünya burjuvazisi birgün parlamenter cumhuriyetler ile dünyayı artık yönetemeyeceğinin kesin kararına vardığında dünyamızı faşizme teslim etmek için hazırladığı dosyaları çıkarıp faşistlere teslim edecektir ve de bundan en az dünya burjuvazisi kadar komünistler de sorumlu olacaklardır. Bunun çok uzak bir varsayım, vesvese olduğunu sanmayınız.

Ve dostlar işte böyle "artık yetmeyen" bir dünyaya karşı geri kalmış ülkelerde dinler direniyor. Marks artık üretim biçiminin değiştirilmesinin kaçınılmazlığı bir nesnellik olarak ortaya çıkınca eski üretim biçimine, yani değiştirilmesi gereken üretim biçimine eleştirilerin yalnız soldan değil, küçük burjuva ideolojisinden ve sağdan da geleceğini söylemişti. Böyle bir dünyaya karşı işte sağdan eleştiri daha çok dinsel direnişler biçimiyle kendini gösteriyor. Aslında dostlarım İslam kendini savunuyor. Çok yanlışlıktı saptamalarda bulunmayalım. İşbirlikçi IMF ile işbirlikçi hükümetler, laik ama işbirlikçi ve boğazlarına kadar soygunculuk içine gömülmüş hükümetler, örneğin Kuzey Afrika'da bir çürük diş gibi sallanıyorlar. Batı elini çekse İslam o çürük diş bir çırpıda çekip alacak. Hamas direniyor, Hizbullah direniyor ve İslami Cihad direniyor. Ben diyorum ki Kamikazelerin, genç çocukların, göğüslerine, karınlarına bomba yerleştirip faşist İsrail işgalcilerine karşı kendi yaşamlarını bombalarla param parça eden direnişine, savaşına özen gösterelim. Özenle izleyelim. Çünkü İsrail 1993 Oslo Anlaşması'ndan bu yana 670 kilometre kare daha toprağı işgal etmiştir. İlhak etmiştir. Ve insanları öldürmeye devam ediyor. 6500 yerleşim yerinden sonra İsrailliler'in en fanatikleri için Doğu Kudüs'te 11'inci inşaat girişimi Oslo Anlaşması'nın tüm ilkelerine karşı sürdürülüyor. Filistinliler'in evleri başlarına yıkılıyor, fanatik Museviler'in gelip yerleşmesi için. Zavalı Arafat Oslo'ya göre şimdiye değin işgal altındaki toprakların dörtte üçüne sahip olması gerekirken aradan geçen 4 yıl gibi bir süreçte kendi topraklarının yalnızca % 5-6'sını denetimi altında tutabiliyor. Batı'nın petrol çıkarlarına dayalı politikası Ortadoğu savaşlarının içinde halkların ölümleriyle kendi dengelerini korumayı sürdürüyor.

Ama şunu söyleyeyim: İslam hiçbir zaman başaramayacak. Başarsaydı Bay Humeyni başardı. Bunu Sayın Ali Bulaç'la çok uzun boylu tartışmak isterim doğrusu. Bulaç yanıtlıyor: İslamı Bosna'da koruyan ABD'nin verdiği silahlar, ABD'nin askeri danışmanları ve NATO'nun gücü oldu. Bosna'ya verilen silahlar Afganistan'dan, yani komünistlere karşı savaşmaları için Mısır yoluyla CIA'nın aktardığı, hem de militanlarıyla birlikte Bosna'ya yerleştirdiği İslam mücahidleri oldu. Ve bu silahlar ordan, militanlarıyla birlikte bugün Cezayir'e inmiştir, indirilmiştir. Cezayir'de artık FIS'in de denetiminden çıkan bu güçler yani GIA "Si-

lahlı İslam Topluluğu" acımasızca masum insanların, sendikacıların, örtünmediği için 13 yaşındaki kız çocuklarının başlarını kesiyor.

Dostlar, dünyayı düzelterek olan, tüm insanoğlunun sürecini ve macerasını en bilimsel şekilde yorumlayıp, yani 1793'deki "ekmek, barış, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" için yeniden yola çıkacak olan sosyalistlerin, komünistlerin yeni dünya gerçeğine karşı yeni komünist rönesansı yaratmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

Biz 70 yılda utanacağımız hiçbir şey yapmadık ve biz bunun hesabını her zaman veririz. Sayısal göstergeleri veremiyorum başarılarımızın, zamanım az. Ama şunu kesinlikle söylüyorum her yerde hesaplaşmak üzere: 200 yıldır burjuvazinin yapamadığını ben 70 yılda yaptım orada. Ama bir daha beni yenilgiye uğratan yanlışlıkları yapmayacağım. O yanlışlıkların ne olduğunu en çok ben bilirim.

Dostlarım, dünyayı kurtarmak, gezegenimizi kurtarmak Marks'ın vurguladığı ama şimdi onun bile geride kaldığı "ya barbarizm ya sosyalizm" ilkesinin "ya yaşam ya komünizm"e dönüştüğü bir dönemde ben paranın bile ortadan kalkacağı, insanın insana sorumlu olduğu tüm geriliklerden arındırılmış komünist dünya diyorum ve beni dinlediğiniz için size teşekkür ediyorum.

Başkan - Efendim söz, Sayın Haluk Tükel'de.

Buyurun Sayın Öke.

Haluk Tükel - Sayın Başkanım, teşekkür ederim.

TÜSİAD geleneksel olarak Cemiyetinizden bu toplantı için her yıl davet almaktadır. Bu bizim için bir onur konusudur ve bu geleneksel katılımınızı da bu yıl mümkün kılabilmek için Sayın Kayhan beni görevlendirdi. Kendisi katılmadığı için sizden özür diliyor.

Ben gayet kısa bir sürede konuyu işlemeye çalışarak, yani sermaye, devlet ve siyaset çerçevesi içerisinde toplumsal arayışlar konusunda TÜSİAD'ın görüşlerini çok kısaca dile getirmeye çalışacağım.

Öncelikle, herkes tarihsel birtakım noktalar saptayarak konuya başladı. Ben de bu geleneği sürdürüyüm konuşmalar arasında.

Geçen gün elime, Sina Akşin'in Türkiye tarihiyle ilgili yazdığı kitap geçti. Orada şöyle bir ufak paragraf var. Diyor ki, "Tanzimat, Osmanlı'nın yarı sömürge durumuna düşmesiyle birlikte geldiği için, birçok ulusçu yazarlarımız onu pek hoş bulmazlar. Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin çok düşkün olduğu bir zamana denk gelmiştir. Ama Tanzimat'ın halkımızın insan hakları, hukuk devleti, demokrasi mücadelesinin başlangıcı olduğunu da unutmamak gerekir. Başka bir deyişle, papaza kızıp oruç bozmak durumuna düşmemeliyiz. Kim olursa olsun, herkes insan hakları ve hukuk devletine ve hatta demokrasiye ihtiyacı vardır" diye bir paragrafla bu Tanzimat dönemini özetlemiş.

Daha sonra birinci Meşrutiyet dönemine de kısaca tabii değiniyor. Orada da gördüğümüz; İlk Meclis Türkiye'de 20 Mart 1877 yılında toplanmış.

Şimdi, 60 yıl, 70 yıl meseleleri, 50 yıl, Batı'da 300 yıl sürdü, bizde 70 yıldır bu işi yapmaya çalışıyoruz, olur mu, olmaz mı gibi bir enterasan tartışma var.

Şimdi bu tarihleri 1997 yılından düşersek, insan hakları, hukuk devleti 160 yıl geçmişe dayanıyor. Demokrasiyi de Meşrutiyet'teki ilk Meclis'e dayarsak aşağı yukarı 120 yıl. Dolayısıyla bu konuda hiçbir şekilde kendimize bir kompleks yapmamıza neden olmadığı kanısındayım.

Olaya sermaye açısından bakarsak, biliyorsunuz tarihsel olarak sermaye birikimi, genel olarak siyasal demokrasiyle iç içe gelişmiştir. Burada birtakım gecikmeler, önden gitmeler olabilir, ama uzun dönem trendi bu şekildedir.

Türkiye açısından da olaya bakarsak, Türkiye'de de sermaye kendi gelişim çizgisi içerisinde daha geniş bir demokrasi platformunu savunma noktasına ilerlemiş ve bunun bir varolma biçimi olduğunu artık görmüştür.

Dolayısıyla, bu konuda üzerinde durmamız gereken denklem siyasal özgürlükler, eşittir ekonomik özgürlükler denklemidir. Bu ifade ile bir gerçeği tanımladığımızı düşünmemiz gerekir. Bu sürecin doğal uzantısı olarak da, evrensel ve siyasi ekonomik değerleri benimseyerek, uluslararası entegrasyonumuzun da bu süreç içerisinde tamamlanması söz konusudur.

Ülkemizde tabii coğrafi durum itibarıyla Doğu'dan ve Batı'dan çeşitli rüzgârlar esmektedir. Bu rüzgârlar birbirleriyle çatışmaktadır. Fakat şunu çok iyi bilmemiz gerekir ki, içine kapalı olarak düşünüldüğünde totaliter bir yapıda da olsa, demokratik bir yapıda da olsa hiçbir rejimin yaşaması söz konusu değildir. Bir ülkede totaliter rejimleri de, demokratik rejimleri de yaşatan her zaman bir uluslararası konjonktürdür.

Bu nedenle, eğer demokrasi yönünde bir tercih yapıyorsanız uluslararası müttefiklerinizi seçiyorsunuz demektir. Ve bu yapmış olduğunuz seçimin gereklerini de yerine getirmek mecburiyetindedir.

Bu konuda ortaya çıkabilecek dirençler kolaylıkla aşılabılır. Sorunlarını çözmüş bir Türkiye'yi bugün mevcut globalleşen dünyadan hiç kimse dışlayamaz.

Devlet konusuna geliyorum.

Burada da bir denklemle bu konuyu ifade etmek mümkün. Artık devlet eşittir Susurluk diyebiliriz.

Susurluk konusundaki hassasiyet gerçekten dikkat çekicidir. Kamuoyunun "nereye kadar giderse gitsin, ama muhakkak sonuçlansın" tutumu Türk toplumunun kaderini değiştirecek bir arayıştır. Üzerinin örtülmesi veya bastırılması değil, gelişmesinin ve sonucuna ulaşmasının muhakkak sağlanması lazımdır. Susurluk olayı yaşadığımız bütün olayların bir gordiyon düğümü niteliğindedir. Bu düğümü çözdüğümüz zaman Türkiye'de devletin felsefesi, bireye yaklaşımı, şeffaflığı ve hukuk devletinin niteliği konusunda çok taraflı mesafe kaydetmek imkânına sahip olacağımızı düşünüyoruz.

Susurluk olayı Türkiye için toplu bir çözümün yer aldığı bir kaynaktır.

Şimdi siyaset konusuna gelmek istiyorum.

Buradaki denklemi de, siyaset eşittir toplumsal uzlaşma olarak özetlemek isterim.

Demokrasilerde en büyük tehlike, haklı istekleri olan toplumsal kesimlerin çıkarları çatışsa da, bu istekleri karşı-

layabilecekleri bir uzlaşma platformlarından yoksun olmalarıdır. Bu uzlaşma platformlarının mevcut olmaması çatışmayı ve arkasından da otoriter ve totaliter rejimleri getirir.

Türkiye’de siyaset giderek daralan bir çerçevede cereyan etmektedir. Dar bir siyasi profesyonel kadronun faaliyeti haline gelmiştir. Uzlaşma zeminleri yitirilmekte ve bu zeminler kaybolunca taraflar zora başvurmaktadırlar.

Türkiye’de bu çemberin kırılabilmesi için üç tane önemli gelişme olduğu kanısındayız. Bunlardan birincisi ve en önemlisi olanı: Bir dakikalık ışık söndürme olayıdır. Dolayısıyla Türk halkı ışıklarını söndürmeye devam etmelidir.

İkinci önemli olay, DİSK, TÜRK-İŞ ve TESK’in sivil inisiyatif girişimidir. Bu girişim de şimdiye kadar karşılaştığımız türde bir girişim olmayıp, Türkiye için gerçekten istikbal vaat eden bir girişim olup, bu girişimin de sürdürmesi taraftarıdır TUSİAD.

Nihayet, üçüncü ve önemli konuya geliyoruz. O da, TUSİAD’ın Demokratikleşme Raporudur.

TUSİAD’ın Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri Raporu’nu okumak ve tartışmak gerekir. TUSİAD’ın bu rapor sahiplenmesi ve sahiplenmemesi ikinci önemli bir konudur. TUSİAD’ın üyeleri bu raporla ilgili olarak görüş aykırıklarını dile getirmişlerdir. Bu çok olumlu bir gelişmedir. Ama Demokratikleşme Perspektifleri Raporu TUSİAD’ın raporudur ve demokrasi TUSİAD’ın öncelikli bir konusudur.

Toplumsal bir değişime olan inancın ifadesidir ve bir toplumsal arayışın neticesidir.

Çok teşekkür ederim efendim.

Başkan - Efendim Sayın Haluk Tükel’e teşekkür ediyoruz.

Şimdi söz Kemal Öke’de.

Kemal Öke - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Arkadaşlar, ben TÜRKHARB-İŞ Sendikasını temsilen burada bulunuyorum. Sayın Başkanım şu dakikalarda Milli Savunma Bakanlığı’yla toplu sözleşme görüşmelerini bağlamak durumunda olduğu için onu temsilen ben geldim; Genel Başkan Danışmanı olarak.

Sizlerle bir Mülkiyeli olarak, iktisat mülkiye kardeşliğini vurgulamak üzere burada bulunuyorum. Çünkü, geçen yılki toplantılarda da hiç aksatmadan İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti’nin toplantılarına sürekli katılanlardan biriyim. Belki sizlerden daha devamlı bir katılımcıyım.

Şimdi mesleğim gereği çok uluslararası toplantıya katılıyorum. İfade etmeliyim ki, son yıllarda dinlediğim, damagımda tat bırakan iki nefis tebliğden sonra konuşuyorum.

Sayın Kuçuradi ve Sayın Cangızbay, bizlere gerçekten bir ziyafet çektiler. Bir felsefecinin dilinden bu kadar rafine, bir sosyoloğun dilinden bu kadar güzel, bu kadar espritel bu kadar akıcı, bu kadar karşıtlıkları ortaya koyan, karışıklıkları yakalayan, sergileyen, bizi hem güldüren, hem düşündüren bir tebliğ dinledik.

Bu güzel tebliğlerden sonra bunlar hakkında yorum yapmak biraz abesle iştiğal ama, ben çok önemli gördüğüm birkaç noktada düşüncelerimi sergilemek istiyorum.

Burada bir sendika temsilcisi olarak bulunuyorum. Çalışan bir insan olarak, emeğiyle geçinen bir insan olarak Türkiye Cumhuriyeti’nde yerimin ne olduğunu, emek örgütlerinin yerinin ne olduğunu şöyle bir görmek istiyorum.

Türkiye Cumhuriyeti’nin, demokrasimizin fotoğrafını masanın üzerine sermek ve bir bakmak istiyorum. Ben neredeyim, ben var mıyım, bu toplumda yaşıyor muyum? Anayasamız temel hak ve özgürlüklerde bana seçme ve seçilme hakkı vermiş ama, bunun anlamı “sen dört senede bir sandığa git, oyunu at, tamam bununla yetin” anlamına mı geliyor? Yoksa benim artı başka birtakım haklarımı var mı?

Bunu görmek için şöyle bir fotoğrafın karelerine dikkatlice bakıyorum; olaya siyasal arena açısından bakıyorum. Demokrasimizin vazgeçilmez kurumları siyasal partiler. Siyasal partilere bakıyorum, toplumun yansıması olması gereken Parlamento’da, toplumun aynası olması gereken Parlamento’da alakasız bir yapı var. İşte, komünist insanlar var mı? Yok, yasak. Sosyalist insanlar var mı? Yok. Bunlar omayınca kendine çeki düzen verecek adam gibi sosyal demokrat var mı? Yok.

Cacık bir sosyal demokrat, Kendine çeki düzen verecek liberal bir parti var mı? Yok. E nedir peki? Ne idüğü belirsiz siyasal partiler. Böyle parlamento olur mu; böyle toplumun mozaïği olur mu; böyle yansıma olur mu; böyle aile olur mu? Ondan sonra bir bakıyorsunuz, ki Refah Partisi, toplumun en sağ dediğiniz partisi, işte en radikal unsurlardan duymaya alıştığımız sloganlarla önümüze çıkıyor. En sol parti dediğimiz örgütler en sağ sloganlarla karşımızda.

Yahu sen muhafazakâr mısın, liberal mısın, sosyal demokrat mısın? Bir karar ver. İşin birinci tarafı bu. İşin ikinci tarafı: Emeği temsil eden siyasal partiler var mı orada, emeği temsil eden milletvekilleri var mı orada?

Ben Türkiye Cumhuriyeti’nde her sene 300-400 milyon lira vergi veren bir insan olarak TUSİAD’ın üyesi olan herhangi bir Arçelik bayiinden-atıyorum Arçelik bayiini-daha fazla vergi veriyorken ve ben it gibi çalışıp, atı, katı, yatı olmayan bir insanken, acaba bu ne biçim adalettir?

Benim hakkımı, hukukumu savunacak insan var mı acaba? Böyle Parlamento olur mu, böyle halkın temsilcisi, böyle toplumun aynası, böyle yansıma olur mu?

Bu bozukluğu bir kere çözmek lazım. Ha sonra böyle bir yapıdan biz Türkiye’nin aydınlanmasını istiyoruz; Türkiye’nin birtakım sorunlarının çözümü istiyoruz. Mümkün mü böyle bir şey?

Kilitlendi, kilitlenmeye mahkum; bu işin çıkışı yok. Neden? Siyasal parti yapısında bir kere bozukluklar var, oradan başlıyoruz olaya.

Nedir bu siyasal parti yapısındaki bozukluk? Türkiye’de liderler var, siyasal partiler yok. Siz siyaset yapmak istiyorsanız, lidere ne kadar iyi yalakalık yaparsanız genel başkan yardımcısı olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz, milletvekili olabilirsiniz. Ama, benim gibi böyle dik duran bir adamsanız, lideri görünce grup konuşmasından bile dönerken, böyle ayağa kalkıp dört takla atmıyorsanız hayatta siyaset yapamazsınız, oralara giremezsiniz.

Bir kere biz buradan sınıfta kaldık. Temsil memsil diye

bir olay yok. Sabahleyin Toktamış Hoca "Türkiye'nin temsil sorunu yok, katılma sorunu var" dedi. Tam aksini düşünüyorum. Katılma daha seküler bir mesele bence. Türkiye'nin temsil sorunu var; ben temsil edilmiyorum. Temsili demokrasi yok bir kere.

Ben, çalışan insanlar, işte berberler, terziler, esnaflar, şunlar bunlar, her neyse temsil edilmiyoruz. Bizim bir kere birinci sorunumuz bu; temsil meselesi.

Dolayısıyla ben demokrasinin bu karesinde kendimi bulamıyorum. Olaya bakıyorum ekonomik ve sosyal boyutla. İşte, bu demokrasi içinde devletin benim için birtakım politikalar, olması gerekir. Bir ekonomik büyüme var, bir gelişme var. Ben de bu refahtan bir pay almalıyım. Alıyor muyum? Her geçen gün benim reel gelirim düşüyor. Devletin en asli fonksiyonu olması gereken eğitim ve sağlık her geçen gün kalitesini kaybediyor. Ben bu hizmetlerden yararlanamıyorum. Dolayısıyla bu arenada da kendimi bulamıyorum. Ben yokum.

Siyasal, kültürel tarafına bakıyoruz. Orada acaba değişik fikirleri yeşertecek böyle bir platform var mı? Sivil toplum örgütleri çıksın, farklı sesler olsun, işte çiçekler açsın, papatyalar olussun. Hiç değilse Parlamento'da yapamıyoruz, acaba informal olarak toplumun diğer kesimlerinde farklı düşünceleri, bu mozaikçi oluşturabilecek bir yapı var mı?

Ne mümkün. Sokakta öldürülme hakkın var, göz altında kaybolma hakkın var, ama düşüncelerini açıklama hakkın yok. Sivil toplum örgütlerini oluşturabilme, bunları kurumsallaştırabilme, düşüncelerini sistematik bir şekilde yayınlatabilme hakkın yok. Adamı keserler.

İşte, Batılı demokrasilerde insanlar yürüyüş yaparken polislin birinci görevi onların can güvenliğini sağlamaktır. Türkiye'deki polislin birinci görevi saçından tutup yerde sürüklemektir.

Bir kere burada çok ciddi bir şekilde sınıfta kalıyoruz.

Şimdi mevcut yapı bu iken, fotoğraf bu iken, şimdi tam şiddetli, katmerli bir bela ile yüz yüze geliyoruz. Nedir bu? Küreselleşme.

Son yıllarda herkes küreselleşmeyle yatıp küreselleşmeyle kalkıyor. Ben de hasbel kader küreselleşme üzerine birazcık kafa yormuş bir insanım.

Küreselleşmeyi nasıl tarif edebiliriz? Bir, küreselleşme ulus düşmanıdır. İki, küreselleşme örgüt düşmanıdır. Üç, küreselleşme insan düşmanıdır. Dört, küreselleşme kural düşmanıdır. Ne demek istediğimi şimdi sizlere teker teker açıklayacağım.

Ulus devlet yok olmalıdır. Biraz önce Fikret Hoca açıkladı. Çok uluslu şirketlerin Türkiye'deki, dünyadaki en büyük 100 ekonominin 50'si ulus devletlere ait, geri kalan 50'si çok uluslu şirketlere ait. Bu son derece anlamlı bir rakamdır.

3.5 trilyon dolar bugün bu insanların gelirleri. Dolayısıyla, bugün artık herkesin kabul ettiği bir gerçek ki, para kimdeyse güç onda.

Bu insanlar, bu çok uluslular bir yandan küçük ve orta boy işletmeleri yok ederken, onları ortadan kaldırırken, bir

yandan da ulus devletin etkinliğini yok etmek için elinden geleni yapıyorlar.

Geçen sene IMF'den birtakım uzmanlar geldi Türkiye'ye. Adamların dilinin altında söyleyemediği bir şey vardı. O da şuydu: "Siz neden İş ve İşçi Bulma Kurumu'nu özelleştirmiyorsunuz?" Ne demek istiyor dedim bunlar acaba, dilinin altında bir şey mi var? Sonra konuşa konuşa uzmanlarla anladım ki, bütün hadise şu: İşgücü piyasasını dengelemek amaçları, kuralları ortadan kaldırmak. Artık full time çalışma, tam zamanlı çalışma, güven içinde, garantili çalışma statüsünü ortadan kaldırmak, insanları her an işe alınabilir, her an işten atılabilir bir statüye sokmak, insanları örgütlerinden koparmak.

Küreselleşme neden örgütün düşmanı? Örgütün düşmanıdır, sendikanın düşmanıdır, çünkü tek pazar, Dünya onlar için küçük ve bir tek pazardır. Bu tek pazarda ayağının altında dolaşan birtakım takozlar görmek istemez.

Nedir bunlar? İşte işçiyi koruyucu yasalar, sosyal hükümler. Ne demek sosyal hüküm? Bütün bunların yok olması lazım.

İşte, ne kadar acıdır ki, 1945'de İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntılarını temizlemek için, kanı, gözyaşını, barutu geride bırakmak için, yeniden dünyayı, toplumu ayağa kaldırmak için kurulmuş olan IMF ve Dünya Bankası bugün çok uluslu şirketlerin bir oyuncağı olarak, işte 50 tane, 100 tane, trilyonlara hükmeden çok uluslunun bir aracı olarak dünyayı boyunduruk altına almaya çalışıyor.

Bana hiç kimse gösteremez. Üçüncü dünya ülkelerinde, yapısal uyum programlarını uygulayıp da, düze çıkmış bir az gelişmiş ülke ekonomisi yoktur. Ülkeler ödedikçe borç batağına saplanıyorlar. İşte, Türkiye. Bunlardan çok basit biri, basit bir örnek.

İnanılmaz bir faiz. Bu tam bizim Anadolu'daki, bu tefeci esprisidir. Tefecinin kucığına oturdunuz mu yandınız, hiç iflah olmassınız. Öbür tefeciye koşarsınız, ondan alırsınız, ona verirsiniz, ondan alırsınız ona verirsiniz ve bu ekonomi asla düze çıkmaz.

10 senedir duymuyor muyuz? İşte, yüzde 80 enflasyonları aşağıya indireceğiz. 10 senedir aynı lafları duymuyor muyuz, her hükümet bunları söylemiyor mu, 10 senedir IMF'nin kapısında koşmuyor muyuz? Hep aynı masal. Bu işin çıkışı yok.

Peki, çözüm ne? Oldukça karamsar bir tablo çizdim. Çözüm ne? Çözüm şu: Bir, yerel ve uluslararası düzeyde örgütlenmek. Artık insanlar, çalışanlar örgütlenmek zorundadır. Biliyor musunuz Avrupa'daki iş konseyleri kanalıyla artık, bir çok uluslu şirketin dört tane ülkede işletmesi varsa, dört ülkenin sendikacıları bir masaya gelip, o çok uluslu şirkete karşı toplu sözleşme yapıyorlar.

Artık biz de toplu sözleşmelerimizi ulusal düzeyde değil, Avrupa düzeyinde, dünya düzeyinde yapmak zorundayız. Çok uluslu şirketlere karşı, bu küresel saldırıya karşı insanlığı yok etmeye kalkan, eğitimi, sağlığı, sosyal güvenliği, sosyal adına ne varsa yok etmeye çalışan bu saldırıya karşı örgütlenmek zorundayız. Küresel saldırıya karşı küresel taktiklerle mücadele etmek zorundayız.

Eğer yerel kalırsak, eğer farklı, zayıf, nahif taktiklerle mücadele etmeye kalkarsak, bizi çok kısa sürede yok edebilirler. Çünkü, o güce sahipler, Küresel saldırıya karşı, küresel yöntemlerle savaşmak zorundayız.

Biz de bütün dünya çalışanlarının ortak emek gücünü, ortak üretimden gelen gücünü kullanarak, birleştirerek, uluslararası dayanışmayı sağlayarak bu saldırıyı önleyebiliriz. Yoksa, kapitalizmin gözü doymaz. Kapitalizmde tek amaç vardır, kâr. Bu adam ölüyor mu, ölmüyor mu, evindeki zavalı yetim, dul, öksüz, aç, sefil. Kapitalizmde böyle şey olmaz, bunlar çok anlamsız şeyler. Kâr, daha çok kâr. İnsaf, mantık, merhabet; böyle abuk sabuk şeylerle uğraşmazlar. Ne demek? Daha çok kâr daha çok para.

Neden rekabet, rekabet, rekabet diye sarılıp duruyorlar? Şimdi size çok açık bir şey söylüyorum: İş sürelerini 200 senede haftada 38 saatlere indirdi Avrupa. Bizde 45 saatlere indirdik. Yavaş yavaş iş sürelerini uzatalım demeye başlayacaklar. Hafta tatili 2 gün çok uzun demeye başlayacaklar. Yavaş yavaş bizi sanayi devrimine doğru götürecekler.

Hani hatırlarsanız insanlar Birinci Dünya Savaşı sonrası İLO'nun kurulmasında geçmişteki dönemden utandıkları için, artık uluslararası çalışma standartların koyalım ve bir daha o günleri tekrar yaşamayalım demişlerdir. Unuttuk o 200 yıllık sosyal kazanımları, bugün yeniden oraya doğru dört nala gidiyoruz.

Teşekkür ederim.

Başkan - Teşekkür ederiz.

10 dakikalık kısa bir zamanımız var. O zamanın 3 dakikasını Sayın Kuçuradi'ye 3 dakikasını Sayın Cangızbay'a kullandırmak istiyorum. Çünkü konuşmacıların onların tebliğiyle ilgili soruları vardı.

Bu arada, eğer sorularınızı yazılı olarak kısaca verebilirseniz, konuşmacılarımızın sorularını cevaplama hakkı da doğar. Ancak bunun için tebliğciler kendi tebliğleri hakkında açıklama yaparken, sorularınızın buraya gelmesi gerekir.

Buyurun hocam.

Ioanna Kuçuradi - Şimdi benim söylediklerimle ilgili iki arkadaşımız burada söz etti. Birisi Sayın Bulaç oldu. Ben onun söylediklerinin iki noktası üzerinde durmak istiyorum.

İnsan haklarının lafta kaldığı... Tabii ki söylediği gibidir, yani sadece laf kaldığı sürece öyledir. Ama, benim buraya getirmek istediğim, gerek ulusal politikalarda, gerek uluslararası politikalarda onların amaç olarak konmasıdır. Amaç konduğu zaman yapılacak şeylerin de farklı olması kaçınılmazdır.

İkinci nokta da, bu çok kültürcülük ve insan hakları. Bu insan haklarının belirli bir kültürün ürünü olduğu, dolayısıyla başka kültürlerin bunları tanımadığı konusunda idi. Verdiği örnek doğrudur. Viyana'da, Asyalı ülkeler, özellikle Güneydoğu Asyalı ülkelerin bir grubu için, insan haklarının Asya değerlerine uymadığı söylenmiştir.

Şimdi, bunu söyleyenler Sayın Bulaç da dahil olmak üzere şunu gözden kaçırıyor. Kültürel normlar ya da yerel normlarla insan haklarını -ama şu andaki durumla değil

düşündüğümüz zaman onların çok farklı nitelikte normlar olduğudur. Yani, evrensellik her yerde geçerli olmak demek değildir bana sorarsanız. Normlarla, bir evrensel norm olan insan için, herkes için, bir talep getirmesi demektir, her yerde geçerli olması demek değildir.

Ama, insan olan herkes için bir talep getirmesi demektir ve insan hakkında açık bilgimiz varsa, insan hakları normlarının hem türetildiği kaynak ve öncülerin farklı olduğunu, hem de insan olan herkes için bir talep getirdiğini görüyoruz.

Bunun dışında hiç kimse dışarıda kalmaz, hangi kültürden olursa olsun. Onun kültüründe olsa da olmasa da. Bu bakımdan bu haklar Sayın Bulaç'ın da haklarıdır. Eğer o kültüre karşı olsa da bugün; bir fikir olarak getirildiği kültüre karşıysa.

Şunu görmemiz çok önemli: Norm olarak epistemolojik ve aksiyolojik farklarını görmemiz gerekiyor insan haklarının, normlarının. Diğer yerel normlardan, deneksel kaynaklı normlardan.

Bunu gördüğümüz zaman bizim de normumuz olduğunu görürüz. Yani, o normların insan olan herkes için bir şey talep ettiğini görürüz. Belki de bugün insan haklarıyla uğraşanlar, teorik alanda uğraşanlar yeterli ve anlaşılır bir dille konuşmuyorlar da onun için. İnsan haklarının ne olduğunu anlatmak için herkese, yani konuştuğumuz kimseye göre farklı dil bulmamız gerekiyor.

Bununla ilgili size bir örnek vereyim. Ben yıllardan beri, 15-20 yıl öncesinden beri dostum olan, bir vesile ile tanıştığımız ve bir arkadaşlığımız olan yüksek rütbeli bir polis; halen şu anda yüksek rütbeli bir polistir. Konuşurken hep ona derdim. Polis akademilerine insan hakları dersi koyun. Bana sempatisi vardı, gülümser, hiçbir şey demezdim.

Ta ki, şu örneği verdim: Yıllarca önce Ankara'da büyük hava kirliliği vardı bilirsiniz. Bir akşam en azından 45 dakika bir araba bulmak için karın içinde -bir aralık ayıydı- o nefes alamayacak durumda beklemek zorundaydık. Orada bir polis 8 saat duruyordu. Ertesi gün tesadüfen bana geldiğinde o polise bir maske vermek insan hakları gereğidir dedim. İlk defa "haklısın hoca" dedi ve ilk defa "bunu yapmak gerekir" dedi bana.

Dolayısıyla, biraz da insan haklarıyla uğraşanların biraz kabahati olarak görüyorum. İnsan haklarının ne tür normlar olduğunu gösteremiyorlar yeterince ve o zaman Asya değerlerinden ya da şu kültürel değerlerle insan hakları normlarını, yani iki farklı türden normların eşdeğer olduğu ileri sürülebiliyor.

Sanırım bu kadar.

Başkan - Efendim, şimdi söz Sayın Kadir Cangızbay'da, ama 3 dakikayı geçmesin lütfen.

Kadir Cangızbay - Evet bu mucizeyi ben Türkçe'de biliyorum. Bayağı koydu, bilgi eksikliği falan. Ben Türkçe'yi biliyorum. Şu: verilerle, koşullarla ortaya çıkan sonuçlar arasındaki ilişkiyi bakan, seyreden, temas eden insan açısından akıl yolunda kuramıyor olması. Daha sonra açıklanabilir. Ama, mucize o anda, o adam için odur; bakan için.

İkincisi, evrensel akıl falan önermedim ben. Nasıl anladıysa Sayın Bulaç. Dedim ki, evrensel aklın gereğidir diye burjuvazi kendisi için akli olanı kakaladı. Sonra da bu adamın kakaladığı pisliklerin evrensel aklın gereği olduğunu -kendisinin söylemiş olduğu gibi- öyle olduğunu kabul edip, aklın kendisine hücum ediliyor dedim. Onu söyledim.

Yoksa evrensel akıl, evrensel akıldan bahsetmedim. Herkes için akıllıca olan vardır. Balina için akıllıca olanla, ne bileyim kuş için akıllıca olan aynı değildir. Kapitalist için akıllıca olan ile, proleter ya da işçi için akıllıca olan aynı değildir. Ben ondan bahsettim. Ama, egemen olanın kendisi için akıllıca olanı, bütün insanlık için akıllıca olduğunu söylerken, ister istemez de herkes için akıllıcaysa, bunun da adı artık tek bir akıldır, yani evrensel akıl oradaki "a"yı da büyük "b" yazarlar. Böyle olmadığını söyledim.

Ama çok önemli, çok küçük bir nokta, ama çok önemli bir husus var. O da Japonya'ya atılan bomba için de emek sarfı... Yok canım, şurada adam döverken de, polisimiz de maşallah bayağı emek sarfediyor, ama emeği sömürönlörün ayakta kalmasını, egemenliğini yeniden üretebilmek için o emek sarfediliyor. Yani, emek gerçekten en yüce ve evrensel, herkesi kapsayan değer olduğu esasında değerlendirildiği andan itibaren, emeği sömürerek egemen olanların konumunu ayakta tutmak için emek harcanmayacaktır. Biz onu söyledik.

Teşekkür ederim.

Başkan - Efendim bir soru Sayın Kemal Öke'ye.

"Sendika yöneticileri somut işler ve ülke yönetimine ilişkin somut, yeterince bilgili. Niçin tabanlarını yeterince eğitemediler? Böylece demokratik haklar adım adım gaspedilip veya örneğin SSK kaynakları çarçur edilirken genel grevler konusunda bilinçlendirmediler? Yıllarca yalnızca yüksek zamlarla niçin uğraşıp IMF hükümetlerinin oyununa geldiler" şeklinde bir soru soruyor. Çok geniş cevabı var herhalde.

Kemal Öke - Soru sahibi arkadaşşıma yüzde yüz katılıyorum, yerden göğe kadar haklıdır. Neden işçi sendikaları tabanlarını bu konuda eğitmezler. Allah'tan kendi sendikam adına birazcık haklılık payı buluyorum. Çünkü, 40 bin üyesi olan sendikanın 20 bin üyesi bizim örgütümüzde eğitimden geçirildi. Değişik kademelerde olmak üzere 20 bin üye eğitimden geçirildi ve bizim eğitim için harcadığımız paralar milyonlarla ölçülecek oranda. Yani, Türkiye'de en çok bu konuya para harcayan sendika bizim sendikamızdır diyebilirim.

SSK meselesinde TÜRK-İŞ temsilcileri bugüne kadar

ne yaptılar? Benim de en fazla yönelttiğim eleştirilerden biri. Temsilcisi yok muydu, işverenin temsilcisi yok muydu, nerede bu insanlar?

Benim de en çok sorduğum soru, ama yanıtını alamadığım bir soru. Ve nihayet şunu söylemek istiyorum, biraz da özleştiririlecek belki. Türkiye'de sendikalar maalesef bürokratik yapıdan ve legalizmi batağından kurtulamadılar. Anayasal düzen onlara neyi gösterdiyse, "siz şu sınırlar içinde kalın, toplu sözleşme yapın, uslu çocuk olun, başka şeylerle uğraşmayın" dediler. Sendikacılar da bu lokmayı çok iyi yuttular. "Peki, hay hay biz bu sınırlar içinde kalam, toplu sözleşme yapalım, başka şeylerle uğraşmayalım dediler."

Oysa sendikalar bir toplumsal örgüttür. Toplumun her kesimiyle çok yakından, çok sıcak ilgilenmek zorundadırlar. Genç işçilerin sorunları sendikaların sorunudur. Kadınların sorunu sendikaların sorunudur. Emeklilerin sorunu sendikaların sorunudur. Sokaktaki çalışan çocuğun ya da sokakta eter koklayan çocuğun sorunu sendikaların sorunudur. Çünkü sendikalar sivil toplum örgütleridir. Ve TÜRK-İŞ burada daha da ağır görevi vardır. Bir çatı örgüttür. Bütün bu diğer toplumsal örgütlerle ilişki kurarak bu konuda daha ciddi bir şeyler yapması gerekir.

Yürekte katılıyorum, diyecek bir şey yok.

Teşekkür ederim.

Başkan - Buyurun hocam.

Fikret Başkaya - İki tane soru var. Bir tanesi "burjuvazinin uluslararası saldırısı karşısında ezilen, sömürönlörün ulusal düzeyde direnç noktaları oluşturmaları yeterli midir? Değilse, uluslararası düzeyde arayışları neler olabilir?" diyor. Tabii, vakit olmadığı için hiçbir şey açamadık burada maalesef.

Eğer küresel planda sorunlar varsa, bunu ulusal düzeyde çözmenin imkânı yoktur. Dolayısıyla, belki de enternasyonal mücadelenin koşulları tarihte ilk defa şimdi oluşuyor. Dolayısıyla, mesela ben bir araştırma yaparken rastladım. Mesela, bir otomobilin fabrikası 20 ülkede yapılıyor, yani 106 parçası 20 ülkede üretiliyor.

Şimdi, aynı malı bir ülkede üretmek mümkün. Dolayısıyla, işte gidiyor bir yerde bir mal üretiyor. Orada sendikalar canlanırsa, ücretler yükselirse oradan yükünü tuttuğu gibi başka ülkeye kaçıyor. Şimdi böyle bir durumla mücadele etme imkânı yok. Dolayısıyla evrensel planda olmayan hiçbir mücadelenin artık hiçbir şansı yok, yani bunu açıkça söyleyebiliriz.

Tabii bunun modalitesi ne olacak? Tabii bu biraz hayal gücünü, biraz da yeteneği gerektiriyor ama. Kesinlikle şunu söyleyebiliriz ki, hakikaten dünya çapında sosyalizmin şartları şimdi oluşmaya başladı.

Şimdi Türkiye'de Avrupa merkezli bir yabancılaşma var. Bizim başımıza ne kadar bela geliyorsa buradan geliyor. Dikkat ediyorum televizyona çıkıyor adam. İlk lafı şu: "Avrupa'da bu böyle, Avrupa'da şu kadar kişiye doktor düşüyor." Avrupa'da o kadar kişiye doktor düşüyorsa, sana düşmediği için. Dolayısıyla arada bir ilişki var.

Efendim Avrupa'nın polisi kibarmış. Tabii, ben de gör-

düm Batı'daki polisi. Cezayir'deki yaptığı katliam. Şimdi hergün televizyonlarda çok cüzi olarak görüyorsunuz. İşte Filistin halkına yapılan alçakça saldırıları görüyorsunuz.

Şimdi niçin? Bakın, Filistin'de 10 tane köyün insanını yok etseler, dünya gazeteleri, televizyonları belki bir haber olarak yapar bunu. Ama, 3 tane İsraili öldürüldüğü zaman bir hafta, 10 gün gündemden düşmüyor.

Şimdi bizim sorunumuz şudur: Biz Avrupa merkezli bir yabancılaşma ile malül bir toplumuz. Aydın yetişmiyor bu topraklardan. Niçin yetişmiyor? Hep köşeli kafalı, hep aynı. İşte aynı bunun gibi, bir model. Niçin yetişmiyor biliyor musunuz? İşte bu Avrupa merkezli yabancılaşmadan dolayı.

Orijinal fikirler gerekir mi böyle bir toplumda; orijinal yeni fikirler gelişir mi? Niçin? Resmi ideoloji var, Avrupa merkezli yabancılaşmanın bir uzantısı olarak var. Dolayısıyla, bizde herşey şekilden ibaret ve sahtedir. Kurumlar var içi boştur, sahtedir. İşte sendikalar; sahtedir. Devlet kurumudur, sendikacılar devlet memurudur Türkiye'de.

Bakmayın siz check-off olmasa- check-off'un ne olduğunu bilmeyen olabilir- check-off demek, devlet parayı patronun veya kendisi topluyor, sendika bürokratına veriyor. Nasıl kullanırsan kullan diyor. Check-off olmasa var ya bu sendikalar bürolarının kirasını ödeyemez. Sendikaların içi boştur. Tamamen böyle devlet sendikasıdır. Bence sendikacılara yeşil pasaport vermek lazım. Çünkü adam 30 sene sendika başkanlığı yapıyor. Hak etmiyor mu şimdi bu adam? Devlet memurudur bunlar, devlet memurudurlar.

Şimdi Parlamento var, hiç ilgisi yok Parlamentoyla bunun; hiçbir ilgisi yok. Seçim mi var Türkiye'de, siyasi parti mi var? Devlet partisidir. Ha, her şey devletin olursa aydınlanma olur mu?

Dolayısıyla, bizim tartışmak için çok problemimiz var, derdimiz de çok.

Başkan - Efendim, Sayın Başkaya'ya teşekkür ediyorum.

Son soru ve son cevap Sayın Orhan İyiler'de.

Orhan İyiler - "Tüm zamanlar ve tüm ekonomik politik yapılar için genel geçer bir demokrasi tanımı olur mu?"

Aynı sorunun içinde, "Demokrasi ve demokratik kavramlarının ekonomik, politik farklı anlamları var mıdır?"

İkinci soru: "Sivil toplumculuk emperyalizmin depolitasyonunun bir aracı olarak görülebilir mi?"

Bu soruya teşekkür ediyorum. Çünkü, çok önemli bir noktaya kısaca değinmemi olanak verecek.

Dostlar, demokratik bir görünüm sergiledik. Sayın TUSİAD Başkanı yanımdaydı ve ben de bir komünist olarak onun yanımdaydım. Ben bir komünistim.

Bu demokratik midir? Bana göre bu soruların üçünü, ikisini bir arada yanıtlayacağım. Bana göre bu demokratik işkencedir. Bir günde 1 trilyon 350 milyar doları borsalarda oynayıp halkları yoksullaştıran, 1 trilyon dolaylı silah, uyuşturucu kaçakçılığıyla para kazanan bir sistemde demokrasi denilerek bir araya gelme bana göre böceklerin, birbirini yiyen böceklerin bir kutuya kapatılması anlamına gelir.

Demokrasi tek bir rengin tonlarında gittikçe zenginleşerek ayıklanmadır ve o tonun içindeki büyük zenginliktir. Bana göre bu ploreteryanın demokratik devrimi ile enter-nasyonal boyutta kurulacak olan gerçek demokrasidir.

Burada demokrasi yok. Yani, ben TUSİAD Başkanı'nın raporunu da okudum, kendisi yok burada. Tartışmaya girmeyi çok isterdim. Yapsalar da bir tartışsak, şöyle; dünyayı da, kendilerini de bir tartışsak. Gittiği için söyleyemiyorum.

Ama, şunu söylüyorum: Bu dünyada, böylesine haksızlıkların olduğu bir dünyada demokrasinin gerçek sahibi ploreteryanın kendi evrensel boyutta kuracağı yeni dünya düzenini gerçekleştirmesi olayından geçer. 33 trilyon 100 milyar dolarlık dünya üretiminin yüzde 180'ini dünya halkları her gün artarak borçlanarak karşılamaktadırlar. Böyle bir dünyada demokrasi olmaz. Demokrasi bir gecede 1 trilyon 350 milyar kumarda oynayan paralara el konulmasıyla gerçekleşecek bir süreçtir. Bu sosyalizmdir.

Teşekkür ederim.

Başkan - İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nce düzenlenen 22'nci İktisatçılar Haftası'nın son oturumunu da böylece tamamlamış oluyoruz.

Bütün katılımcılara, değerli iktisatçılara ve iktisatçı dostlarına katıldıkları için teşekkür ediyorum.

Bundan sonra nice 20'nci yıllarda buluşmak dileğiyle, hepinize esenlikler diliyorum.

Sağolun, varolun.

Çeşit maksimum Fiyat minimum

Türkiye'nin ilk ve en yaygın Office Superstore'u Spectrum'da, 20.000 çeşitin üzerinde ürün size en uygun fiyatlarla sunuluyor. Kaleminden bilgisayara, masadan kahveye kadar ihtiyacınız olan her şey...

Ayrıca haftanın 7 günü açık olan Spectrum'da telefon yada faks ile alışveriş etme olanağı da var.

Spectrum'un size sunduğu bütün ayrıcalıkları yaşamanız için sizi de Spectrum Office Superstore'larına bekliyoruz.

SPECTRUM AVANTAJLARI 😊 Ofisiniz & Eviniz için binlerce ürün ekonomik fiyatlarla bir çatı altında
😊 Haftanın 7 günü açık mağazalar zincirinde geniş Kırtasiye, Bilgisayar ve Mobilya ürünleri.
😊 Kredi kartı ile alışveriş imkanı.
😊 İade ve değiştirmeye imkan veren hizmet anlayışı.
😊 Telefon veya faksla sipariş vereceğiniz ürünleri size teslim eden **Spectrum Katalog**.

Spectrum

OFFICE SUPERSTORE

DANA: Tel: (322) 363 16 70 ANKARA: Tel: (312) 425 11 10 BURSA: Tel: (224) 257 30 00 ESKİŞEHİR: Tel: (222) 221 35 65 GAZİANTEP: Tel: (342) 231 09 00
TANBUL: Katalog: (212) 227 40 48 Esentepe: Tel: (212) 288 30 20 İkitelli: Tel: (212) 515 07 78 - 651 97 47 Pendik: (216) 390 98 92 İZMİR: Tel: (323) 461 89 2
ERSİN: Tel: (324) 327 06 26

MİLLİ PİYANGO İLE ÜLKEMİZ DE KAZANIYOR

**TALİHLİLERİMİZE
3 TRİLYON**

**ÇOCUK ESİRGEME
KURUMU'NA
16 MİLYAR**

**SAVUNMA
SANAYİİ'NE
1 TRİLYON 44 MİLYAR**

**TANITMA
FONU'NA
160 MİLYAR**

**OLİMPİYAT
OYUNLARI'NA
55 MİLYAR**

**HAZİNE'YE
694 MİLYAR**

BİLET ALIN, SİZ DE

**mp MİLLİ
PİYANGO**

Başak Sigortalıyım...

Çünkü,

- Başak Konut Sigortası
- Başak Süper Özel Oto Sigortası
- Başak Özel Sağlık Sigortası
- Başak Hayat Sigortası
- Başak Eğitim Sigortası sayesinde

hayatımın bütününe oluşturan maddi ve
manevi her şey güvence altında.

...o halde varım.

BAŞAK SİGORTA

T.C. ZİRAAT BANKASI ORTAKLIĞIDIR

Genel Müdürlük (İstanbul): 0-212-231465/20/40 İcra Ş. Anadolu Böl. Mü. (Ankara): 0-312-40712/19/40740/60
Güney Anadolu Böl. Mü. (Adana): 0-322-4535342/45811/29 Ege Böl. Mü. (İzmir): 0-232-4632050/4838311 Bursa Böl. Mü. (Bursa): 0-224-2244444/6
Antalya Böl. Mü. (Antalya): 0-242-2481289 Karadeniz Böl. Mü. (Samsun): 0-362-3238241 Kıbrıs Şube Mü. (Lefkoşa): 0-392-2286116

Başak Sigorta İnternet: <http://www.basak.com.tr>

Otom

"Şehir içinde de, uzun yolda da beklediğimden fazlası"

Pera Tarih

Üstün viraj hakimiyeti... Her türlü hava ve yol koşulunda mükemmel yol tutuşu... Takviyeli çelik kasası... Kapı içi darbe emici panelleri...

Azami güvenlik sağlayan aktif ve pasif emniyet sistemleri... Progresif büzülme alanları... Ergonomik kontrol paneli ve gösterge tablosu...

Antivibrasyon özelliği... Ses izolasyonu... Sarsıntısız yolculuk konforu... Görkemli iç dizaynı... Çevre dostu güçlü motoru...

 Bayraktar

ADAPAZARI Yıldız Kardeşler Oto Ltd. Şti. Tel: (0264) 276 50 46 - (0532) 236 62 99 • ANKARA Metropol Otomotiv Tel: (0312) 231 89 56 • ANKARA Otosoy Otomotiv Tel: (0312) 278 27 71 • ANKARA Oto Paris Tel: (0312) 342 12 70 - 71 • ANTALYA Ya-Ka Oto Ltd. Şti. Tel: (0242) 323 26 05 • BALIKESİR Hafak Noh. Tic. A.Ş. Tel: (0266) 241 26 86 - 241 13 75 • BURSA Gözde Otomotiv Tel: (0224) 261 06 42 - 43 - 44 • ESKİŞEHİR Odak Otomotiv Ltd. Şti. Tel: (0222) 220 09 59 • İSTANBUL/DRAGOS Ersanli Cirokri Plaza Tel: (0216) 441 33 33 • İSTANBUL/ESENTE Ersanli Tel: (0212) 266 30 73 • İSTANBUL/BAHÇELİEVLER Kemal Otomotiv Tel: (0212) 505 16 05 - 06 • İSTANBUL/BEŞİKTAŞ Rekar Tic. Tel: (0212) 260 08 06 • İSTANBUL/KADIKÖY Büyük Servis Tel: (0216) 337 16 03 • İSTANBUL/OKMEYDANI Tempo Turizm Tel: (0212) 261 66 77 • İZMİR Egetrak Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti. Tel: (0232) 421 17 67 - 421 53 78 • İZMİR

obilim

eriyor. Citroën Saxo... Sessiz, serin ve güvenli"

1.4i SX - 75 HP, 0-100 km/h hızlanma 11,2 sn, 5 ileri vites, 3 veya 5 kapılı kaporta seçenekleri, hidrolik direksiyon, merkezi kilit, elektrikli ön camlar, renkli camlar, aktif gergili ön emniyet kemerleri, kapı içi darbe emici paneller.

1.6i VSX - 90 HP, otomatik vites, 0-100 km/h hızlanma 12,5 sn, 5 kapılı, SX'tekilere ek olarak uzaktan kumandalı merkezi kilit, kodlu çalıştırma (immobilizer) ve klima standart.

1.6i VTR - 90 HP, 0-100 km/h hızlanma 10,2 sn, 3 kapılı, klima, sürücü hava yastığı, hidrolik direksiyon, elektrikli ön camlar, sis fanı, kodlu çalıştırma (immobilizer), çelik jant, uzaktan kumandalı merkezi kilit standart.

1.6i 16V VTS - 120 HP, 0-100 km/h hızlanma 7,7 sn, 5 ileri vites, 3 kapılı, VSX'tekilere ek olarak sürücü ve ön yolcu hava yastıkları standart.

 CITROËN

Saxo

Hakkı Cesur Tel: (0262) 321 40 64 - 321 56 36 • KARAMAN Başgöl Otomotiv Tel: (0338) 214 40 14 • KAYSERİ Gülsöylar A.Ş. Tel: (0352) 222 68 68 • KÜTAHYA/TAVŞANLI Yakut Otomotiv Tel: (0274) 614 20 08 • MERSİN Merzeler Otomotiv Ltd. Şti. Tel: (0324) 232 64 12 - 231 16 00 • ORDU Ünal Otomotiv Tel: (0452) 225 31 11 • SAMSUN Karsam İnş. Turizm Tic. A.Ş. Tel: (0362) 437 65 51
TRAKYA BÖLGESİ/KESAN Çekimmez Oto Tel: (0284) 714 34 02 • EDİRNE Çekimmez Oto Tel: (0284) 235 25 64 • TRABZON Kofçulu Otomotiv Tel: (0462) 225 21 15 • UŞAK Çağdaş Pamukçu Oto. Ltd. Şti. Tel: (0276) 227 45 52 - 227 36 71

 Baylas OTOMOTİV A.Ş.

Tel: (0212) 211 78 99 - 211 79 44 Fax: (0212) 211 24 51

KONFOR

İÇİN SEÇENEKLER

Hayatınızın en önemli günlerinden biri için, Holiday Inn Crowne Plaza'da çok özel bir uygulama var.

Düğünlerinizi, salonlarımızdan birinde veya havuzbaşında yaptığınız takdirde, şampanya ve meyve sepetiyle birlikte size ayrılan balayı odanız ve odanıza getirilecek sabah kahvaltınız, size armağanımız olacaktır. Düğünleriniz için önce mutlaka Holiday Inn Crowne Plaza ile görüşünüz.

DÜĞÜN & BALAYI

WEDDING & HONEYMOON

KARİDES BÜFESİ

SHRIMP BUFFET

Deniz ürünlerinin en lezzetlilerinden biri olan karidesi, soğuk ve sıcak pek çok çeşidiyle Veranda Restaurant'ın seçkin ortamında tadabilirsiniz. Açık Karides Büfemize, çorba ve tatlılar da dahil. Her Perşembe aileniz ve dostlarınızla birlikte, siz de Karides Büfesi'nde bir araya gelin.

Rich shrimp varieties served hot and cold, added with salads, soups and desserts, and accompanied by live music.

Holiday Inn
CROWNE PLAZA®
İSTANBUL

40. yıl

beciya

Kale'nin burcunda 40 yıl!

Seramiğin ve seramik kültürünün ülkemizdeki ve dünyadaki çağdaş adresi, Kale'dir.

Gelenekselin bugünün çizgileriyle; estetiğin üstün teknolojiyle buluştuğu duvar ve yer seramikleri, Türkiye'ye ve dünyaya buradan sunulur.

40 yıldır, Kale'nin burcunda dalgalanan, hep, başarının bayrağıdır.

1973 40 YIL 1993

ÇanakKale Seramik | Kalebodur

BÜYÜK İŞLER, BÜYÜK DÜŞÜNCELERLE BAŞLAR

Büyüme, büyük işler yapmak,
özellikle küçük ve orta büyüklükte
işletmeler için pek de kolay değil...

Makine, teçhizat, araç – gereç,
teknoloji gerek... Yeni tesisler, fabri-
kalar, kısacası yeni yatırımlar ge-
rek... Oysa öz kaynaklar sınırlı...

Peki ne yapmalı?

Önce karar vermeli... Büyük dü-
şünmeli... Çünkü büyük işler, ancak
büyük düşüncelerle başlar...

Türkiye'nin belki de en dene-
yimli ve uzman kadrosuna sahip
olan Era Leasing bugüne kadar, bü-
yük düşünen birçok KOBİ'nin, bü-
yük hedeflere ulaşmasına yardımcı
oldu. Olmaya devam ediyor...

 ERA LEASING

Era Finansal Kiralama A.Ş. Büyükdere Cad.
Maya Akar Center No:100-102 Kat: 24 Esentepe 80280 İstanbul
Tel: (212) 212 79 30 - 275 50 58 (PBX) Faks: (212) 212 79 40